

COMPASITO

Lasten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja

Toimittanut ja yhteistyössä kirjoittanut

Nancy Flowers

Kirjoittajat

Maria Emília Brederode-Santos

Jo Claeys

Rania Fazah

Annette Schneider

Zsuzsanna Szelényi

Koordinointi ja toimitustyön viimeistely

Zsuzsanna Szelényi

Kuvitus

Diána Nagy

Suomennos

Kaisu Majjala

Marja-Liisa Tonteri

Kirjassa esitetyt näkemykset ovat kirjoittajien omia eivätkä välttämättä edusta Euroopan neuvoston mielipidettä.

Julkaisun tekijänoikeudet omistaa Euroopan neuvosto. Mitään tämän julkaisun osaa ei saa julkaista uudelleen tai käyttää kaupallisiin tarkoituksiin missään muodossa, sähköisesti (CD-rom, internet jne.) tai mekaanisesti, mukaan lukien kopioinnin, nauhoittamisen tai minkä tahansa muun tiedon tallennus- tai välitystavan, ilman Euroopan neuvoston viestintäosaston tiedotus- ja julkaisuyksikön (publishing@coe.int.) kirjallista lupaa.

Ulkoasu: Daniel Horvath, <http://danielhorvath.com>

Suomennoksen toimitus: Hannele Lemmetty

© 2012 Lasten Keskus Oy on the Finnish translation

© Council of Europe on publication in English 2007, 2nd edition 2009

This translation of *Compasito* – manual on human rights education for children, is published by arrangement with the Council of Europe.

Suomentaneet: Kaisu Maijala ja Marja-Liisa Tonteri

ISBN 978-951-627-914-8

Painopaikka: Saarijärven Offset, Saarijärvi

Teoksen julkaisua ovat tukeneet:

Lapsiasiavaltuutetun toimisto

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Lastensuojelun Keskusliitto ry

Suomen UNICEF ry

Humanistinen ammattikorkeakoulu

SISÄLLYSLUETTELO

Kiitokset	6
Esipuhe	7

JOHDANTO

Tervetuloa käyttämään <i>Compasitoa</i> !	9
Mitä on lasten ihmisoikeuskasvatus?	9
Ihmisoikeuskasvatus ja kansalais- ja demokratiakasvatus	10
Kenelle <i>Compasito</i> on tarkoitettu?	10
Mitä <i>Compasito</i> sisältää?	11
Käsikirjan rakenne	12
<i>Compasito</i> ja nuorten ihmisoikeuskasvatusohjelma	12

I. JOHDATUS IHMISOIKEUKSIIN

1. Mitä ihmisoikeudet ovat?	15
1900-luvun ihmisoikeuksien edeltäjät	15
Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus	16
Ihmisoikeuksien viitekehys	16
Sitoutuminen sopimusten ratifiointiin	17
Ihmisoikeussopimuksen synty	18
Alueelliset ihmisoikeussopimukset	19
Euroopan neuvoston ihmisoikeusmekanismi	20
2. Mitä ovat lapsen oikeudet?	21
Lapsen oikeuksien sopimuksen yleiset periaatteet	22
Lapsen oikeuksien sopimuksen valvonta	22
Lapsen oikeuksien valvonta	23
Lapsen oikeuksien sopimuksen edistäminen	23

II. MITÄ ON IHMISOIKEUSKASVATUS?

1. Johdatus ihmisoikeuskasvatukseen	25
Lasten ihmisoikeuskasvatus	25
Tiedot, taidot ja asenteet	26
Ihmisoikeuskasvatuksen menetelmät	27
Epämuodollinen kasvatus	28
Ihmisoikeuskasvatus lasten parissa tehtävässä työssä	28
Oikeus ihmisoikeuskasvatukseen	29
Ihmisoikeuskasvatus ja muut kasvatuksen osa-alueet	29
2. Ihmisoikeuskasvatus kansainvälisesti	30
Yhdistyneet kansakunnat	31
UNESCO	31
UNICEF	32
Euroopan neuvosto	32
Kansalaisjärjestöt	33

III. NÄIN KÄYTÄT *COMPASITOA*

Näin pääset alkuun	37
<i>Compasiton</i> tavoitteet	37

Kokemuksellinen oppiminen	38
Kokeminen	39
Raportointi	39
Pohdinta	39
Yleistäminen	39
Soveltaminen	39
Fasilitointi	40
Ajattelu- ja oppimistyyli	41
Mikä on ajattelutyyli?	41
Mikä on mieluisin tai hallitsevin oppimistyyli?	41
Lapsen kehitysvaiheet	42
Mitä <i>Compasiton</i> harjoitukset sisältävät?	44
Lapsen oikeuksien sopimus perustana	45
Harjoitusten valitseminen	46
Harjoitusten soveltaminen	47
Vinkkejä osallistumisaktiivisuuden lisäämiseen	48
Vinkkejä fasilitointiin	48
Jäänsärkijöitä/lämmittelyharjoituksia	49
Aktivointiharjoituksia	49
Arviointi- ja pohdintatapoja	50
Konfliktien käsitteleminen	50
Ihmisoikeuskasvattajana toimiminen	51

IV. HARJOITUKSET

Harjoitusten yhteenveto	52
1. Keho tietää	53
2. Ryhmämme perustuslaki	56
3. Ihmisoikeuskalenteri	60
4. Ihmisoikeuksien mainostaminen	64
5. Silmät sidottuina	67
6. Lautapelejä	70
6a. Tunnetko oikeutesi?	70
6b. Moksha-Patamu	77
7. Pojat eivät itke!	82
8. Kiusaamistilanteita	85
9. Linnan valtaus	89
10. <i>Compasito</i> -reportteri	92
11. Piparipeikko	95
12. Rakas päiväkirja	99
13. Jokainen ääni on tärkeä	103
14. Sivustakatsojasta auttajaksi	108
15. Ihmisoikeudet uutisissa	110
16. Nykyajan satu	113
17. Tärkeintä kenelle?	118
18. Olipa kerran... ..	122
19. Kuvapelejä	127
19a. Osa kuvasta	127
19b. Kuvatekstit	128
19c. Puhekuolia	129

20. Kuvilla väkivallattomaksi	130
21. Nuket kertovat tarinan	132
22. Oikeudet kartalle	135
23. Kanin oikeudet	138
24. Hälytystila	140
25. Oikeusmobile	145
26. Purjehdus uuteen maahan	149
27. Äänetön juontaja	157
28. Astu askel eteenpäin	160
29. Taistelu appelsiinista	166
30. Vesipisarat	168
31. Yhtä perhettä	172
32. Ihmeen kaunis maailmamme	174
33. Mistä pidän ja mitä teen	177
34. Mitä jos... ..	179
35. Missä seisot?	184
36. Kuka on takanani?	187
37. Kenellä on päätösvalta?	190
38. Sanat, jotka satuttavat	194
39. Maailman kesäleiri	197
40. Zabderfilio	201

V. TEEMAT

1. Kansalaisuus	205
2. Demokratia	211
3. Syrjintä	216
4. Kasvatus ja vapaa-aika	223
5. Ympäristö	228
6. Perhe ja vaihtoehtoinen hoito	232
7. Sukupuolten välinen tasa-arvo	237
8. Terveys ja hyvinvointi	243
9. Media ja internet	249
10. Osallistuminen	254
11. Rauha	261
12. Köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen	267
13. Väkivalta	272

VI. LIITTEET

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (Lasten versio)	281
Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus	283
Euroopan ihmisoikeussopimus (Lasten versio)	286
Lapsen oikeuksien sopimus (Lasten versio)	288
Lapsen oikeuksien sopimus	291
Ihmisoikeussanasto	300
Hyödyllisiä lähteitä	304
Tärkeimpien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ratifiointitilanne	306
Euroopan neuvoston julkaisujen jälleenmyyjät	308

KIITOKSET

Tämä opas on syntynyt monien asiantuntijoiden ja ammattilaisten työn tuloksena. Erityisesti *Nancy Flowers* on tuonut työskentelyyn johdonmukaisuutta, ammattimaisuutta ja antanut sille sielun.

Haluamme kiittää *Annette Schneideriä* ammattimaisesta panoksesta käsikirjan kasvatukselliseen johdonmukaisuuteen ja laatuun.

Erityiskiitos *Rui Gomesille*, teoksen *Compass – a manual on human rights education with young people* toimittajalle, joka edusti työssä Compass-konseptin jatkuvuutta, osallistui käsikirjan konseptin muotoiluun ja seurasi koko tuotantoprosessia antaen arvokkaita kommentteja ja tehden kriittisiä huomioita.

Laura De Witte vakuutti meidät tällaisen kasvattajille suunnatun käsikirjan tuottamisen tärkeydestä ja tarpeellisuudesta, keksi sen nimen ja kommentoi harjoituksia.

Haluamme kiittää kehittämistiimin jäseniä *Katalin Lerchiä*, *Merit Ulvikia* ja *Jiri Tomcalaa* heidän panoksestaan käsikirjan sisällön muotoilussa.

Kiitos *Iris Bawidamannille* ja *Nadine Lyamouri-Bajjalle* palautteesta, ajatuksista ja kasvatuksellisesta tuesta koskien käsikirjan harjoituksia.

Käsikirjan harjoituksia testasivat monet sitoutuneet kollegat: *Burcu Meltem Arik*, *Paola Bortini*, *Mario D'Agostino*, *Gabriele Cespa*, *Caroline Gebara*, *Mara Georgescu*, *Ilona Hudák*, *Giorgi Kikalishvili*, *Sasho Kochankovski*, *Anna Lechowska*, *Anabela Moreira*, *Bijana Temelkova* ja *Anne Thiemann*.

Haluamme kiittää myös seuraavia henkilöitä:

- Kaikkia, jotka osallistuivat Compasitoa koskevaan ensimmäiseen konsultaatiokokoukseen marraskuussa 2005, heidän panoksestaan konseptin muotoilussa
- EYCB:n (European Youth Centre Budapest) tuotantoprosessin aikaisia harjoittelijoita *Tamara Kafkovaa*, *Nicoleta Dumitrua* ja *Ali Oktay Kocia* heidän työstään lähdeviitteiden ja hyödyllisten tietolähteiden koostamisessa ja tarkistamisessa
- *Antje Rothmundia*, *Anikó Kaposvária* ja *Eva B. Nagya* kannustavista huomioista ja hyödyllisistä ehdotuksista
- Työtovereita Euroopan neuvoston eri osastoilta:
 - *David Crowea* Ihmisoikeuksien yleisosastolta ja *Ólöf Ólafsdóttiria* Koulutuksen, koulun ja ulkopuolisen kasvatuksen ja korkeakoulutuksen osastolta asiantuntijamielipiteistä
 - *Elda Morenoa*, Building a Europe for and with Children -ohjelman sihteeriä motivoinnista ja tuesta tuotantoprosessin aikana.
- *Gabriella Tiszaa* EYCB:n tiedottajaa, jonka sitoutuneisuutta ilman koko vuorovaikutteinen viestintäprosessi ei olisi ollut mahdollista.
- *Rachel Applebytä* siitä, että hän oli enemmän kuin oikolukija.
- *Dániel Horváthia* ja *Diana Nagya* luovuudesta ja joustavuudesta käsikirjan ulkoasun ja kuvituksen tuottamisessa.

Pahoittelemme mahdollisia puutteita sekä sitä, että emme voineet sisällyttää kaikkia saamiamme materiaaleja ja ehdotuksia lopulliseen versioon.

Esipuhe

Taito elää yhdessä demokraattisessa valtiossa ei synny luonnostaan. Ne tiedot, taidot ja arvot, joita demokratiassa eläminen edellyttää, täytyy oppia, ja niitä tulisi kehittää läpi elämän. Vaikka lasten tulisi-kin ymmärtää demokratian ja ihmisoikeuksien avainkäsitteet, ei ihmisarvon, suvaitsevaisuuden ja toisten kunnioittamisen kaltaisia arvoja tai taitoja, kuten yhteistyö, kriittinen ajattelu ja omien oikeuksien puolustaminen, voi opettaa pelkästään perinteisillä tavoilla. Ne tulisi oppia kokemuksen ja harjoittelun kautta, elämällä ja toimimalla demokraattisessa ympäristössä mahdollisimman varhaisesta iästä alkaen. Tästä ihmisoikeuskasvatuksessa on kysymys, ja tätä varten *Compasito – Lasten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja* on tehty.

Euroopan neuvoston sitoutuminen ihmisoikeuksiin on peräisin jo neuvoston perustamisvaiheista. Se rauhankulttuuriin ja ihmisoikeuksien toteutumiseen perustuva Eurooppa, jota haluamme rakentaa, voidaan saavuttaa vain jokaisen aktiivisen osallistumisen kautta.

Lapsen oikeuksien sopimuksen voimaantulon jälkeen on tapahtunut perustavanlaatuinen käytännön muutos lasten parissa tehtävässä työssä. Se on lasten oikeus kertoa mielipiteensä ja tulla kuulluiksi heitä koskevilla päätöksillä. Kuitenkin lasten merkityksellinen osallistuminen on mahdollista vain, jos aikuiset hyväksyvät lapset kumppaneiksi heitä koskevilla asioilla. Tämän toteuttaminen käytännössä, ja siten lasten ihmisarvon takaaminen, on todellinen haaste aikuisille. Se, miten aikuiset kohtelevat lapsia, kertoo millaisena yhteiskunta näkee tulevaisuuden. Ihmisoikeudet ja ihmisoikeuskasvatus on yhteinen oppimisprosessi, joka ei koske pelkästään lapsia, vaan myös aikuisia.

Euroopan neuvosto on käynnistänyt hankkeen nimeltä ”Building a Europe for and with Children” kiinnittääkseen huomiota lasten ihmisarvon kunnioittamiseen läpi Euroopan: lasten oikeuksien puolustamiseen ja lapsiin kohdistuvan väkivallan poistamiseen. Lasten osallistuminen on elintärkeää molemmilla alueilla. *Compasitolla* on tärkeä tehtävä tässä prosessissa. *Compasito* pohjautuu paljon kiitosta saaneen Euroopan neuvoston nuoriso-osaston nuorten ihmisoikeuskasvatuksen ohjelman kokemuksiin sekä menestyksekkääseen *Compass – the manual on human rights education with young people* -käsikirjaan. *Compasito* tarjoaa lapsille, kasvattajille, opettajille ja vanhemmille harjoituksia ja menetelmiä, joiden avulla lapset voivat tutustua ihmisoikeuksiin luovilla ja mielenkiintoisilla tavoilla. Käsikirja toimii lähtöruutuna: se tarjoaa suuntaviivat, mutta sen käyttäminen – parhailla mahdollisilla tavoilla – riippuu lapsista ja heidän kanssaan työskentelevistä aikuisista.

Tuntemalla omat oikeutensa lapset voivat parhaiten torjua heihin kohdistuvia väärinkäytöksiä. Sitoutumalla ihmisoikeuksiin he ovat rakentamassa maailmaa paremmaksi tänään ja tulevaisuudessa. Ja vain työskentelemällä ihmisoikeuksien puolesta yhdessä lasten kanssa aikuisista tulee uskottavia lasten silmissä.

Tämä käsikirja on korvaamattoman arvokas panos lasten tukemiseen ja heidän ihmisoikeuksiensa esillä pitämiseen kaikkialla Euroopassa.

Maud de Boer- Buquicchio

Euroopan neuvoston varapääsihteeri

JOHDANTO

Sopimusvaltiot ovat yhtä mieltä siitä, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä: (a) lapsen persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täyteen kehittämiseen; b) ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen kehittämiseen...

Lapsen oikeuksien yleissopimus, artikla 29 (1989)

Tervetuloa käyttämään **Compasitoa**!

Toivomme, että tämä käsikirja tarjoaa sinulle ideoita, inspiraatiota ja käytännön apua ihmisoikeuksien tutkimiseen lasten kanssa. Eläessään yhdessä muiden kanssa perheissään, yhteisöissään ja yhteiskunnassaan, lapset tulevat hyvin varhain tietoisiksi oikeudenmukaisuuskysymyksistä ja etsivät maailman tarkoitusta. Ihmisoikeuskasvatus tukee vahvasti tätä luonnollista kiinnostusta ja oppimisprosessia vaalimalla ymmärrystä ihmisoikeuksista, muokkaamalla mielipiteitä ja vaikuttamalla asenteisiin.

Usein lapsia pidetään ihmisinä, jotka 'eivät ole vielä aikuisia' ja jotka ovat sen vuoksi muista riippuvaisia, kokemattomia, kurittomia ja järjestyksen ja ohjauksen tarpeessa. *Compasito* perustuu toisenlaiseen käsitykseen, jonka Lothar Krappmann, saksalainen sosiologi ja kasvatustieteilijä, on hyvin kuvaillut: lapset elävät 'tässä ja nyt', "he luovat omat näkemyksensä ongelmista ja tuottavat päteviä ratkaisuja".¹ *Compasito* näkee lapset nuorina tämän päivän kansalaisina sekä oikeuksien omistajina, jotka ovat kyvykkäitä monissa elämänsä asioissa. *Compasito* rakentaa lasten motivaatioille, kokemuksille ja ratkaisujen etsinnälle.

Compasiton innoittaja oli Euroopan neuvoston vuonna 2002 kehittämä käsikirja *Compass – a manual on human rights education with young people*. Tätä teosta on käytetty odotettua enemmän lukioikäisten nuorten parissa ja kouluissa ympäri Eurooppaa. Kirjan käyttäjien odotukset erityisesti lapsille suunnatun oppaan tekemiseen sopivat omaan käsitykseemme, jonka mukaan ihmisoikeuskasvatus tulisi aloittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Compasito rakentuu edeltäjänsä filosofialle ja kasvatukselliselle lähestymistavalle. Kuten *Compass*, se käyttää epämuodollisen opetuksen metodologiaa sekä rakennetta, joka tarjoaa käsikirjan käyttäjälle teoreettista ja käytännöllistä tukea. Erona on kuitenkin se, että kun *Compass* puhuttelee suoraan nuoria itseään, *Compasito* puhuu lasten kanssa työskenteleville aikuisille. Se tarjoaa heille teoreettista ja metodologista tietoa ja käsittelee laajasti eri ihmisoikeusteemoja. *Compasito* myös rohkaisee kasvattajia materiaalin muokkaamiseen, jotta se heijastaisi heidän omaa ja oppilaidensa todellisuutta. Vaikka käytännön harjoitukset on suunniteltu toimimaan lasten parissa, useimmat niistä vaativat kasvatusalan asiantuntijan mukanaoloa.

"Lapset ovat vahvoja, tuottoisia ja pystyviä. Kaikilla lapsilla on valmiuksia, potentiaalia, uteliaisuutta ja kiinnostusta oppiakseen ja kyky selviytyä kaikesta, mitä ympäristö heidän eteensä tuo."

Loris Malaguzzi

Mitä on lasten ihmisoikeuskasvatus?

Ihmisoikeuskasvatus on prosessi, jonka tavoitteena on ihmisoikeuskulttuurin synnyttäminen. Siinä kasvatuksellinen prosessi rakentuu lasten aktiivisen osallistumisen varaan. Osallistumalla he oppivat ihmisoikeuksista ja ymmärtävät ihmisoikeuskysymyksiä, saavuttavat erilaisia taitoja voidakseen puolustaa ihmisoikeuksia, ja heille syntyy tasa-arvon ja ihmisarvon kunnioittamisen asenne.

Ihmisoikeuskasvatuksella tulisi siten olla keskeinen asema kaikissa kasvatuksellisissa prosesseissa. **YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista** (LOS, Lapsen oikeuksien sopimus) tarjoaa erinomaisen työkalun ihmisoikeuksien esittelemiseksi lapsille. Sopimus määrittelee lasten kannalta olennaiset ihmisoikeudet. Lapsen oikeuksien oppiminen kokemuksellisesti auttaa lapsia ymmärtämään, mistä ihmisoikeuksissa on kysymys, ja että heillä on nämä samat oikeudet. He myös oppivat soveltamaan näitä oikeuksia omassa elämässään. Tämä on lasten ihmisoikeuskasvatuksen tärkein päämäärä. Lisäksi *Compasitossa* lasten oikeudet esitetään laajemmin osana ihmisoikeuksien kokonaisuutta. Siten universaalit ihmisoikeudet ja lapsen oikeudet käsitellään yhdessä niin, että samalla kun lapset ymmärtävät omat oikeutensa, he ymmärtävät myös, että jokaisella yksilöllä on ihmisoikeudet.

Sopimusvaltiot ovat yhtä mieltä siitä, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä...: d) lapsen valmistamiseen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 29 (1989)

Ihmisoikeuskasvatus ja kansalais- ja demokratiakasvatus

Ihmisoikeudet ovat välttämättömiä demokraattiselle kehitykselle ja kansalaiskasvatukselle. Monet viimeaikaiset sosiaaliset ja poliittiset tapahtumat Euroopassa ja muualla maailmassa, esimerkiksi keskinäinen taloudellinen riippuvuus, rasismi, terrorismi, poliittinen apatia, sosiaalisten ryhmien välinen levenevä kuilu tai politiikan siirtyminen mediaan, haastavat rauhan ja ihmisoikeuksien kulttuurin perustan ja vaarantavat siten demokraattisen vakauden. Siksi ihmisoikeuskasvatuksesta ja kansalais- ja demokratiakasvatuksesta onkin tullut hallitusten ja etenkin kansalaisjärjestöjen keskeisiä toiminta-alueita viimeisen vuosikymmenen aikana.

Ihmisoikeuskasvatus ja kansalaiskasvatus kulkevat käsi kädessä: molemmat ovat osa demokratiakasvatusta. Molemmat kasvatuksen muodot ohjaavat nuoria hankkimaan tietoa, määrittelemään tärkeimmät arvonsa ja harjaannuttamaan taitojaan. Demokraattinen kansalaiskasvatus asettaa keskiön 'lapsikansalaisen' ja pyrkii kasvattamaan lapsista yhteisöjensä aktiivisia ja vastuullisia jäseniä. Ihmisoikeuskasvatus taas toisaalta korostaa yksilön roolia tasa-arvon, ihmisarvon, osallistumisen ja täysivaltaisuuden puolustajana. Kansalaisuus on yksi ihmisoikeuskasvatuksen avaintemoista, ja kansalaiskasvatus rakentuu ihmisoikeuksien arvopohjalle. Mahdollisista eroavaisuuksistaan huolimatta molemmat lähestymistavat palvelevat demokratian, ihmisoikeuksien ja rauhan rakentamista.

Kenelle *Compasito* on tarkoitettu?

Compasito suunniteltiin ensisijaisesti kasvattajille ja kouluttajille, jotka työskentelevät lasten, opettajien, lapsia hoitavan henkilöstön ja myös vanhempien parissa. Se on suunnattu etenkin niille lasten ihmisoikeuskasvatuksesta kiinnostuneille, jotka tarvitsevat käytännön työkaluja käsitelläkseen lasten kanssa arvoja ja erilaisia sosiaalisia kysymyksiä. Harjoitukset on tarkoitettu 6–13-vuotiaille.

Compasito perustuu lapsen ja ohjaajan olemassa oleville tiedoille ja kokemuksille. Harjoituksia voidaan käyttää siellä, missä lapset viettävät suurimman osan päivittäisestä elämästään: kouluissa, päivähoitossa, iltapäiväkerhoissa, harrastepaikoissa, lastenjärjestöissä, leireillä ja joitakin jopa kotioiloissa. Vaikka lapset eivät tarvitse mitään erityistaitoja osallistuakseen suurimpaan osaan harjoituksista, ohjaajilla tulee olla kokemusta ja osaamista epämuodollisen kasvatuksen menetelmistä voidakseen viedä harjoitukset läpi onnistuneesti.

Mitä *Compasito* sisältää?

Viimeisen vuosikymmenen aikana on Euroopassa ja kansainvälisesti tuotettu monia laadukkaita, lapsille suunnattuja koulutusmateriaaleja ihmisoikeuksista ja lapsen oikeuksista. *Compasiton* kehitystyöryhmä käytti niistä saatuja kokemuksia hyväkseen ja pyrki täydentämään niitä eurooppalaista kontekstia silmälläpitäen. Käsikirja tarjoaa erityistietämystä liittyen ihmisoikeuskasvatukseen sekä epämuodollisen opetuksen menetelmiä ja monikulttuurisen lähestymistavan.

Ihmisoikeuksiin liittyviä teemoja

Compasito perustuu samoille filosofisille ja kasvatuksellisille periaatteille kuin *Compass*. Monet *Compasiton* osat, etenkin käsitteisiin liittyvät, on lainattu siitä suoraan. Käsikirjan ytimen muodostavat lapsille suunnatut harjoitukset. Ne on jaettu kolmeentoista aihepiiriin teemoittain: kansalaisuus, demokratia, syrjintä, koulutus ja vapaa-aika, ympäristö, perhe ja vaihtoehtoinen hoiva, sukupuolten välinen tasa-arvo, terveys ja hyvinvointi, media ja internet, osallistuminen, rauha ja konflikti, köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen sekä väkivalta. Jotta ihmisoikeuskysymykset tulisivat lähemmäksi jokapäiväistä elämää ja lasten omia kokemuksia, teemat käsittelevät laajasti arvoja ja sosiaalisia kysymyksiä, eivät niinkään muodollisia oikeuksia sellaisina kuin ne on määritelty kansainvälisissä sopimuksissa. Työryhmä valitsi teemat kymmenien ehdotusten joukosta siksi, että niiden katsottiin kattavan tärkeimmät, lapsia koskettavat ihmisoikeuksien osa-alueet – tosin yhteen käsikirjaan ei voida sisällyttää kaikkia tärkeitä aiheita. Joitain tärkeitä teemoja, kuten koulutusta, terveyttä tai sukupuolten välistä tasa-arvoa, ei ole juuri käsitelty muissa oppaissa. Valittujen teemojen lisäksi mukaan otettiin myös yleinen ihmisoikeuksien osio, jotta lapset ymmärtäisivät 'oikeus'-käsitteen merkityksen ja osaisivat soveltaa sitä omassa päivittäisessä elämässään.

Epämuodollisen kasvatuksen menetelmät

Compasito noudattaa epämuodollisen kasvatuksen menetelmiä, jotka perustuvat lasten aktiiviseen osallistumiseen ja heidän omiin kokemuksiinsa. Lasten osallistuminen ja yhteistyö auttavat ryhmähengen luomisessa ja vähentävät ryhmän jäsenten välisiä ennakkoluuloja. Osallistuminen edistää monimutkaisten käsitteiden ymmärtämistä, parantaa ongelmanratkaisutaitoja ja mahdollistaa luovuuden ja käytännöllisyyden: kaikki tärkeitä ihmisoikeuskasvatuksen tavoitteita. Aikuisten ei tulisi langeta siihen olettamukseen, että me kasvattajat pidämme hallussamme lopullista totuutta. Lapset tuovat kasvatusprosessiin omat kokemuksensa, ja niitä täytyy käyttää aktiivisesti hyväksi, jotta lapset säilyttävät kiinnostuksensa ja edistyvät. Kysymyksiä ja jopa ristiriitoja tulisi pitää kasvatuksen keskeisinä voimavaroina, joihin voidaan asennoitua myönteisesti.

Monikulttuurinen ja osallistava lähestymistapa

Lapset ovat suuressa määrin kiinnostuneita omasta lähiympäristöstään, kulttuuristaan ja ystäväpiiristään, mutta he ovat uteliaita myös muuta maailmaa ja toisia kulttuureita, alueita ja ihmisiä kohtaan. *Compasitossa* käytetään eri puolilta maailmaa ja erilaisista kulttuurisista taustoista peräisin olevia tarinoita ja tilanteita. Tämä rikkaus ja moninaisuus mahdollistaa lapsille erilaisten kulttuurien pohtimisen ja vakaan oman identiteetin rakentamisen näihin pohdintoihin perustuen. Englantilaisen kasvatustieteilijän Reva Kleinin mukaan lapset eivät ainoastaan opi kuullessaan toisten lasten elämästä, vaan kokevat myös empatiaa ja solidaarisuutta ja ymmärtävät roolinsa aktiivisina toimijoina jopa globaalilla tasolla.²

Compasito allekirjoittaa tämän lähestymistavan oman monikulttuurisen kehitysprosessinsa perusteella. Lasten parissa toimivien ammattilaisten konsultaatiokokous linjasi loppuvuodesta 2005 konseptin käsikirjalle. Tämän jälkeen perustettiin kansainvälinen kehitystyöryhmä, joka koottiin avoimen kutsun perusteella. Työryhmä piti välttämättömänä, että *Compasito* tuotetaan tiiviissä yhteistyössä sen

todennäköisten käyttäjien ja lasten itsensä kanssa. Tätä varten perustettiin kasvattajien kansainvälinen testiryhmä, jota konsultoitiin kehitysprosessin aikana. Testiryhmä kokeili ja arvioi *Compasitoon* ehdotetut harjoitukset ja antoi palautetta teoreettisista osuuksista.

Käsikirjan rakenne

Luku I tutustuttaa lukijan siihen, mitä tarkoitetaan ihmisoikeuksilla ja lapsen oikeuksilla, ja kuvailee tärkeimpiä kansainvälisiä ihmisoikeusmekanismeja.

Luku II esittelee ihmisoikeuskasvatuksen tavoitteet ja toivotut tulokset ja asettaa sen sekä eurooppalaiseen että kansainväliseen perspektiiviin.

Luku III antaa käytännön vinkkejä, miten *Compasitoa* voi käyttää erilaisissa muodollisissa ja epämuodollisissa kasvatusympäristöissä ja miten hyödyntää sitä parhaiten kasvatuksellisesti. Ohjaajille tarjotut vinkit antavat ideoita ihmisoikeusharjoitusten aloittamiseen lasten kanssa sekä ehdotuksia konkreettisiksi toimintaideoiksi harjoitusten jälkeen.

Luku IV sisältää 40 käytännön ihmisoikeusharjoitusta eri teemoista, eri ikäryhmille ja vaikeustasoltaan vaihdellen. Osallistuakseen useimpiin *Compasiton* harjoituksiin lapset eivät tarvitse mitään erityistaitoja. Käsikirjan käyttäjiä rohkaistaan käyttämään harjoituksia luovasti perätysten tai yksittäisinä harjoitteina.

Luku V antaa välttämättömät taustatiedot kaikista kolmestatoista teemasta. Ohjaajia rohkaistaan lukemaan kyseisen teeman osio ennen siihen liittyvän harjoituksen aloittamista. Esittelytekstiin sisällytettyjen kysymysten tarkoitus on auttaa lukijaa pohtimaan omia tietojaan ja asenteitaan ja asettaamaan teeman aihe henkilökohtaiseen tai maantieteelliseen asiayhteyteen.

Liitteet sisältävät tärkeää tietoa eurooppalaisista lapsia koskevista oikeudellisista asiakirjoista. Euroopan ihmisoikeussopimuksen, ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen sopimustekstit löytyvät liiteosiosta myös lapsiystävällisessä muodossa. Ihmisoikeus-sanastossa on käsikirjassa käytettyjen tärkeimpien oikeudellisten termien selitykset. Sanastosta löytyvät sanat on lihavoitu *Compasiton* tekstissä.

Compasito ja nuorten ihmisoikeuskasvatusohjelma

Compasito on julkaistu osana Euroopan neuvoston nuorten ihmisoikeuskasvatus- ja kulttuurienvälisen dialogin ohjelmaa. Ohjelman tavoitteena on aktivoida nuoria ihmisoikeuskysymyksissä ja tavoittaa etenkin ne, jotka eivät vielä ole aktiivisia tai motivoituneita toimimaan ihmisoikeuskysymysten parissa, sekä tuoda ihmisoikeuksia lähemmäksi heidän jokapäiväistä elämäänsä. Käynnistyttyään vuonna 2000 tämä ohjelma on tavoittanut tuhansia nuoria ja sitä on seurannut suoranainen ryöppy ihmisoikeuskasvatusohjelmia ja ihmisoikeusprojekteja kaikkialla Euroopassa. Nuorten ihmisoikeuskasvatus- ja kulttuurienvälisen dialogin ohjelman eräs tärkeä kasvatuksellinen lähdeaineisto on ollut käsikirja *Compass – a manual on human rights education with young people*, joka on julkaisemisensa jälkeen (2002) käännetty yli kahdellekymmenelle kielelle. Tämä suosittu opas on innostanut ja ohjannut nuoria ja heidän taustajärjestöjään demokratian, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja sukupuolten välisen tasa-arvon käsittelyssä.

Euroopan neuvoston nuorten ihmisoikeuskasvatus- ja kulttuurienvälisen dialogin ohjelma heijastelee ja toteuttaa YK:n ihmisoikeuskasvatuksen toimintaohjelmaa (The United Nations' World Programme for Human Rights Education), joka alkoi 2005. Tämän maailmanlaajuisen ohjelman päämääränä on edistää ihmisoikeuksien toteutumista jokaisessa yhteisössä lisäämällä yhteisesti jaettua ymmärrystä ihmisoikeuskasvatuksen peruseräkkeistä ja menetelmistä. Ohjelman toimintasuunnitelma vuosille 2005–2007 keskittyy perus- ja toisen asteen koulutusjärjestelmiin, ja esittää konkreettista strategiaa ja käytännön ideoita siihen, miten ihmisoikeuskasvatusta voidaan toteuttaa kansallisella tasolla.

.....

Hyödyllisiä tietolähteitä

Gandini, Lella, Edward, Carolyn, Forman, George, eds., *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Approach Advanced Reflections*: Ablex/Greenwood, 1998.

Kein, Reva, *Citizens by Right, Citizenship education in primary schools*: Trentham Books and Save the Children, 2001.

Krappmann, Lothar, "The Rights of the Child as a Challenge to Human Rights Education" in *Journal of Social Science Education*: Bielefeld, 2006: www.jsse.org/2006-1/krappmann_child-rights.htm

.....

Liitteet

- 1 Krappmann, Lothar, "The Rights of the Child as a Challenge to Human Rights Education" in *Journal of Social Science Education*: Bielefeld, 2006: www.jsse.org/2006-1/krappmann_child-rights.htm
- 2 Kein, Reva, *Citizens by Right, Citizenship education in primary schools*: Trentham Books and Save the Children, 2001, p. 53.

I. JOHDATUS IHMISOIKEUKSIIN

...Ihmiskunnan kaikkien jäsenten luonnollisen arvon ja heidän yhtäläisten ja luovuttamattomien oikeuksiensa tunnustaminen on vapauden, oikeudenmukaisuuden ja rauhan perustana maailmassa...

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen johdanto

1. Mitä ihmisoikeudet ovat?

- Kaikilla ihmisillä on ihmisoikeudet tasavertaisesti, universaalisti ja ikuisesti.
- Ihmisoikeudet ovat **yleismaailmallisia**: ne ovat aina samat kaikille ihmisille kaikkialla maailmassa. Ihmisoikeuksien omistaminen ei perustu minkään maan kansalaisuuteen vaan ihmiskuntaan kuulumiseen. Se merkitsee, että lapsilla on ihmisoikeudet samoin kuin aikuisilla.
- Ihmisoikeudet ovat **erottamattomat**: ihminen ei voi menettää niitä sen enempää kuin hän ei voi lakata olemasta ihminen.
- Ihmisoikeudet ovat **jakamattomat**: yhtäkään oikeuksista ei voi ottaa pois siksi, että se olisi vähemmän tärkeä tai epäolennainen.
- Ihmisoikeudet ovat **toisistaan riippuvaisia**: yhdessä ihmisoikeudet muodostavat toisiaan täydentävän kehyksen. Esimerkiksi oikeutesi osallistua paikalliseen päätöksentekoon on suoraan riippuvainen oikeudestasi ilmaista itseäsi, kokoontua yhteen muiden kanssa, kouluttautua, ja jopa oikeudesta välttämättömien perustarpeiden tyydyttämiseen.
- Ihmisoikeudet heijastavat inhimillisiä perustarpeita. Ne muodostavat vähimmäisvaatimukset, joita ilman ihminen ei voi elää arvokasta elämää. Ihmisoikeuksien loukkaaminen tarkoittaa kohtelua, jossa loukatun ihmisyyys joutuu kyseenalaiseksi. Ihmisoikeuksien puolustaminen on sen vaatimista, että kaikkien ihmisten ihmisarvoa kunnioitetaan.
- Lunastaessaan ihmisoikeutensa jokainen ottaa vastaan myös niihin liittyvät velvollisuudet: toisten oikeuksien kunnioittamisen ja niiden ihmisten suojelemisen ja tukemisen, joiden oikeudet on kielletty tai joiden oikeuksia on loukattu. Näiden velvoitteiden täyttäminen merkitsee solidaarisuuden osoittamista kaikkia ihmisiä kohtaan.

1900-luvun ihmisoikeuksien edeltäjät

Monien mielestä ihmisoikeuslainsäädännön kehittyminen on yksi 1900-luvun suurimmista saavutuksista. Ihmisoikeudet eivät kuitenkaan saaneet alkuaan laeista tai Yhdistyneistä kansakunnista. Kautta ihmiskunnan historian eri yhteiskunnat ovat kehittäneet oikeuden ja kohtuullisuuden järjestelmiä, joiden tavoitteena on ollut yhteisön kokonaisedun ja hyvinvoinnin edistäminen. Viittaukset oikeudenmukaisuuteen, reiluuteen ja ihmisyyteen ovat yhteisiä kaikille maailman uskonnoille: buddhalaisuudelle, kristinuskolle, konfutselaisuudelle ja islaminuskolle. Periaatteet kuitenkin useimmiten eroavat yleisestä käytännöstä. 1700-luvulle saakka missään yhteiskunnassa, sivilisaatiossa tai kulttuurissa – länsimaaisessa tai muuallakaan maailmassa – ei ollut laajalti hyväksyttyä näkemystä tai käytäntöä erottamattomista ihmisoikeuksista.

Yksittäisiä oikeuksia turvanneet asiakirjat, kuten *Magna Carta* (1215), englantilainen perusoikeuksien asiakirja (*English Bill of Rights*, 1689), Ranskan ihmisoikeuksien julistus (*French Declaration on the Rights of Man and Citizen*, 1789) sekä Yhdysvaltain perustuslaki ja *Bill of Rights* (1791) ovat monien nykyajan ihmisoikeusasiakirjojen kirjallisia edeltäjiä. Useimmat näistä vaikutusvaltaisista virstanpylväistä jättivät kuitenkin ulkopuolelle naiset, monet vähemmistöt ja tietyt sosiaaliset, uskonnolliset, taloudelliset ja poliittiset ryhmät. Mikään niistä ei ilmennä sitä perustavanlaatuisia ajatusta, jonka mukaan jokaisella on tiettyjä oikeuksia ainoastaan ihmisyytensä perusteella.

Muita historiallisia ihmisoikeuksien edeltäjiä ovat olleet 1800-luvun ponnistelut orjakaupan kieltämiseksi ja sodankäynnin hirveyksien rajoittamiseksi. Esimerkiksi **Geneven sopimukset** loivat perustan kansainväliselle **humanitäariselle oikeudelle**, joka määrittelee, miten sotia tulisi käydä ja miten ihmisiä tulisi suojella aseellisen konfliktin aikana. Sopimukset suojelevat erityisesti niitä, jotka eivät ole osallisina taisteluissa tai jotka eivät enää pysty sotimaan (esim. haavoittuneet, sairaat, haaksirikoutuneet, sotavangit).

Huoli joidenkin haavoittuvaisten ryhmien suojelemisesta nousi esiin Kansainliiton toimesta ensimmäisen maailmansodan lopussa. Esimerkiksi **Kansainvälinen työjärjestö ILO** (alun perin Kansainliiton elin, nykyisin YK-järjestö) loi monia merkittäviä sopimuksia, jotka määrittivät, miten työntekijöitä on kohdeltava: esimerkiksi sopimus alaikärajoista (*Minimum Age Convention*, 1919), sopimus pakkotyövoiman käytöstä (*Forced Labour Convention*, 1930) ja sopimus 40 tunnin työviikosta (*Forty-Hour Week Convention*, 1935).

Vaikka kansainväliset ihmisoikeudet pohjaavat näihin varhaisempiin dokumentteihin, perustuvat ne nykyisin pääosin Yhdistyneiden kansakuntien asiakirjoihin.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus

Kaksi merkittävää tekijää toi ihmisoikeudet 1900-luvun puolivälissä kansainväliselle areenalle ja ihmisten tietoisuuteen ympäri maailman. Ensimmäinen oli siirtomaavallan alla eläneiden kansojen kamppailu itsenäisyyden sekä inhimillisen tasa-arvon ja itsemääräämisoikeuden saavuttamiseksi. Toinen katalysaattori oli toinen maailmansota. Natsi-Saksan suorittama yli kuuden miljoonan juutalaisen, romanin, homoseksuaalin ja vammaisen joukkotuho kauhistutti koko maailmaa. Ympäri maailman vaadittiin ihmisoikeusnormeja rauhan vahvistamiseksi ja kansalaisten suojelemiseksi valtioiden sortotoimilta. Näillä vaatimuksilla oli ratkaiseva merkitys perustettaessa YK:ta vuonna 1945 ja niiden kaiku kuuluu järjestön peruskirjassa.

Kaikille ihmisille kuuluvat oikeudet määriteltiin ensimmäisen kerran **YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa**. Julistus oli vastaperustetun järjestön ensimmäisiä aloitteita. Sen kolmekymmentä artiklaa lausuvat julki kattavasti taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset, poliittiset ja kansalaisoikeudet. Julistus on sekä yleismaailmallinen (ts. se pätee kaikkiin ihmisiin kaikkialla) ja jakamaton (kaikki oikeudet ovat yhtä tärkeitä ihmisyyden täyden toteuttamisen kannalta). Katso julistuksen koko teksti ja lapsille tarkoitettu versio liiteosion sivuilta 281–285.

Ihmisoikeuksien viitekehys

Vaikka ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus on saavuttanut tapaoikeuden aseman yli kuusikymmenvuotisen olemassaolonsa aikana, **julistuksena** se on vain aikeen ilmaus – sarja periaatteita, joihin YK:n jäsenvaltiot ovat sitoutuneet pyrkimyksensä taata kaikille ihmisille ihmisarvoinen elämä. Jotta julistuksessa mainitut oikeudet olisivat lainvoimaisia, ne on kirjattava asiakirjaksi nimeltä **sopimus** (engl. *convention*), joka määrittää asiaa koskevat kansainväliset normit.

Välittömästi ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen hyväksymisen jälkeen alkoi työ sen sisältämien oikeuksien kodifioimiseksi laillisesti sitovan sopimuksen muotoon. Poliittisista ja menetelmäl-

lististä syistä oikeudet jaettiin kahdeksi erilliseksi sopimukseksi, joista kumpikin sisältää erityyppisiä oikeuksia. **Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, ns. KP-sopimus** (ICCPR, *The International Covenant on Civil and Political Rights*) kattaa ne vapauksiin liittyvät oikeudet, joita valtio ei saa ottaa pois kansalaisiltaan, esimerkiksi ilmaisunvapaus ja liikkumisen vapaus. **Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, ns. TSS-sopimus** (ICESCR, *The International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights*) käsittelee niitä ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen artikloja, jotka määrittelevät yksilön itsemääräämisoikeudet ja oikeudet perustarpeiden kuten ruoan, asunnon ja terveydenhuollon tyydyttämiseen. Valtion tulisi turvata nämä kansalaisilleen parhaalla mahdollisella tavalla. YK:n yleiskokous hyväksyi molemmat sopimukset 1966. Luettelo sopimuksen ratifioineista valtioista löytyy liiteosion sivuilta 306–307.

Hyväksymisensä (1948) jälkeen ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus on toiminut perustana kahdeksallekymmenelle tärkeimmälle ihmisoikeussopimukselle. Yhdessä nämä sopimukset muodostavat ihmisoikeuksien viitekehyksen: alati kehittyvän kansainvälisten asiakirjojen kokoelman, joka määrittelee ihmisoikeudet ja ne mekanismit, joilla niitä suojellaan ja edistetään.

YK:n tärkeimmät ihmisoikeussopimukset

Yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi (1948)
 Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (1951)
 Orjuutta koskeva sopimus (1926) ja sen muutospöytäkirja (1953)
 Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, KP-sopimus (1966)
 Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, ns. TSS-sopimus (1966)
 Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966)
 Sopimus vanhentumisaikojen soveltamattomuudesta koskien sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan (1968) (ei toistaiseksi voimassa Suomessa)
 Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (1979)
 Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus (1984)
 Yleissopimus lapsen oikeuksista (yl. Lapsen oikeuksien sopimus, 1989)
 Siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksia koskeva yleissopimus (1990) (ei toistaiseksi voimassa Suomessa)
 Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (2006) (ei toistaiseksi voimassa Suomessa)
 Huom: Vuosiluku viittaa hyväksymisajankohtaan YK:n yleiskokouksessa.

Sitoutuminen sopimusten ratifiointiin

Sopimuksen **ratifiointi** on vakava, laillisesti sitova toimenpide, jonka maan hallitus suorittaa valtion puolesta. Jokainen sopimus sisältää artiklat, joissa määritellään, miten sopimusta valvotaan ja miten ratifioineet valtiot raportoivat sen noudattamisesta. Kun valtio ratifioi jonkin sopimuksen, se hyväksyy myös nämä menettelytavat. Ne voivat sisältää seuraavanlaisia velvoitteita:

- sopimuksen esillä pitäminen ja siinä mainittujen oikeuksien kunnioittaminen, edistäminen ja mahdollistaminen sekä pidättäytyminen toimista, jotka on sopimuksessa kielletty
- sopimuksen kanssa ristiriidassa olevien tai puutteellisten lakien muuttaminen
- tietyn valvontaelimen suorittama valvonta sopimukseen liittyvien sitoumusten noudattamisesta
- säännöllinen raportointi edistymisestä sopimuksessa määriteltujen oikeuksien toteutumisiksi kansalaisten elämässä.

Kun valtio on ratifioinut sopimuksen, sen kansalaisilla on käytössään voimakas vaikuttamisen väline.

He voivat vaatia hallitustaan tilille, jos se ei kunnioita ihmisoikeuksia, joihin se on sitoutunut. Siksi kansalaisten on tiedettävä, mitä sopimuksia heidän maansa on luvannut noudattaa. Esimerkiksi **Lapsen oikeuksien sopimus (LOS)** määrittelee hyvin tarkasti, miten lapsia on kohdeltava, jos he joutuvat poliisin haltuun. Jos väärinkäytöksiä esiintyy, esimerkiksi lasta pidetään samoissa pidätystiloissa aikuisten kanssa, lasten asioita ajavat tahot voivat vaatia hallitusta noudattamaan normeja, joihin se on sitoutunut.

Ihmisoikeuksien viitekehys on alati dynaamisessa liikkeessä. Sitä mukaa kuin uusien ihmisryhmien tarpeet tunnustetaan ja määritellään tai maailman tapahtumat vaativat havahtumista ja välitöntä toimintaa erityisissä ihmisoikeuskysymyksissä, myös kansainvälinen ihmisoikeusnormisto muuttuu. Kun esimerkiksi Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus kirjoitettiin 1948, harvat olivat tietoisia ympäristön tuhoutumisen vaaroista. Siksi asiakirjassa ei mainita ympäristökysymyksiä. Tultuamme 2000-luvulle aktivistit ja hallitukset ponnistelevat saadakseen aikaan uuden sopimuksen, joka liittyy yhteen ihmisoikeudet ja turvallisen ja terveellisen ympäristön.

Nykyisin monet ihmisoikeussopimukset ovat **saaneet lainvoiman** kansainvälisessä oikeudessa. Toiset ovat vielä ratifointiprosessissa. Joitakin, kuten alkuperäiskansojen oikeuksia ja ympäristöoikeuksia koskevia sopimuksia, taas parhaillaan laaditaan hallitusten ja kansalaisjärjestöjen yhteistyönä.

Vaikka ihmisoikeuksissa tapahtuu YK:n tasolla jatkuvaa kehitystä, saavat muutokset yhä useammin alkunsa ruohonjuuritasolta kamppailusta, jota ihmiset käyvät oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon puolesta omissa yhteisöissään. YK:n perustamisesta alkaen **kansalaisjärjestöjen** rooli on kasvanut jatkuvasti. Juuri järjestöt, sekä isot että pienet, paikalliset ja kansainväliset, tuovat tavallisten ihmisten äänen ja huolenaiheet YK:hon. Vaikka hallitusten edustajista koostuva yleiskokous hyväksyy sopimukset ja vaikka hallitukset ratifioivat ne, vaikuttavat kansalaisjärjestöt hallituksiin ja YK:n elimiin kaikilla tasoilla. Ne eivät ainoastaan osallistu ihmisoikeussopimusten laatimiseen, vaan niillä on myös tärkeä rooli sopimusten ratifioinnin puolestapuhujina ja hallitusten tekemien sitoumusten valvojina.

KYSYMYKSIÄ: *Onko maassasi kansalaisjärjestöjä, jotka tarkkailevat ihmisoikeuksia ja puolustavat niitä?*

Keskittyykö mikään järjestö erityisesti lapsen oikeuksiin? Mitä ne tekevät? Onko niiden toiminta tehokasta?

Kuten kaikki inhimilliset ponnistelut, YK ja sen suojissa kehittynyt ihmisoikeuksien järjestelmä on epätäydellinen. Arvostelijoiden mielestä maailma ei tarvitse yhtään ihmisoikeussopimusta lisää, vaan jo olemassa olevien sopimusten täyttää toimeenpanoa. Toisten mielestä koko YK-järjestelmä on niin kelvoton, ettei sen tavoittelemilla korkeilla ihanteilla ja periaatteilla ole uskottavuutta. Kuitenkin ihmiskunnan historian mittakaavassa sekä YK että ihmisoikeudet ovat vasta alkutaipaleella. Haaste kaikkien maiden kansalaisille onkin työskennellä entistä tehokkaampien YK-instituutioiden puolesta luopumatta niistä ihanteista, joiden pohjalta Yhdistyneet kansakunnat aikanaan perustettiin.

Ihmisoikeussopimuksen synty

Ihmisoikeussopimuksen aikaansaaminen vaatii monien yksittäisten ihmisten ja instituutioiden yhteisiä ponnisteluja. Lähtökohtana on aina jokin havaittu tarve, ihmisoikeusongelma, joka vaatii kansainvälisen yhteisön huomiota. Se saattaa olla yleinen tarve kodifioida perusoikeudet, kuten ne jotka on lueteltu KP- ja TSS-sopimuksissa, tai jokin tietty globaali huolenaihe, kuten maamiinojen leviäminen tai ihmiskauppa.

Lapsen oikeuksien sopimus on esimerkki siitä, miten ihmisoikeussopimus syntyy ja mikä rooli kansalaisjärjestöillä siinä on.

1. Ongelman havaitseminen:

Pyrkimys suojella lapsia hyväksikäytöltä ja kaltoinkohtelulta juontaa juurensa 1800-luvulle, kun

lapsia pidettiin yleisesti vanhempiansa omaisuutena täysi-ikäiseksi eli yleensä 21-vuotiaaksi asti. Uudistajat kiinnittivät huomiota lapsityövoiman käyttöön ja kodittomien ja orpojen lasten kaltoinkohteluun. Vuonna 1923 Eglantine Jebb laati Lapsen oikeuksien julistuksen, jonka Kansainliitto hyväksyi 1924.

Kuitenkaan ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus tai sopimukset, joista vähitellen muodostui YK:n ihmisoikeusjärjestelmä, eivät lainkaan erikseen huomioineet lasten oikeuksia. Niihin sisältyi ääneen lausumaton oletamus, että lapsilla on ihmisoikeudet siinä missä muillakin ihmisyksilöillä, mutta ne eivät tunnustaneet lapsia oikeuksia omistavina yksilöinä.

2. Yleisten periaatteiden toteaminen:

Ensimmäinen askel kohti Lapsen oikeuksien yleissopimusta oli YK:n **Lapsen oikeuksien julistus**. Vuonna 1959 eräs työryhmä laati kymmenen periaatetta, joissa ilmaistiin kaikille lapsille kuuluvat perustavanlaatuiset oikeudet. Julistuksena nämä periaatteet eivät kuitenkaan olleet hallituksia laillisesti sitovia.

3. Sopimuksen laatiminen:

Periaatteet oli kirjattava sopimukseksi. Lapsen oikeuksien sopimuksen virallinen laadintaprosessi kesti yhdeksän vuotta. Sinä aikana hallitusten, hallitustenvälisten elinten (kuten UNICEFin ja UNESCO:n), suurten ja pienten kansalaisjärjestöjen edustajat (suurista esim. Pelastakaa lapset/Save the Children, Kansainvälinen Punainen Risti, Oxfam ja pienistä esim. monet kansallisella tasolla yhden asian parissa työskentelevät järjestöt) työskentelivät yhdessä päästäkseen yksimielisyyteen sopimuksen sanamuodoista.

4. Hyväksyminen:

YK:n yleiskokous hyväksyi Lapsen oikeuksien sopimuksen 1989.

5. Ratifiointi:

Sopimuksen allekirjoitti ja ratifioi välittömästi lyhyen ajan sisällä useampi maa kuin minkään toisen YK-sopimuksen.

6. Voimaanastuminen:

Nopean ratifiointin tuloksena Lapsen oikeuksien sopimus astui voimaan kansainvälisenä lainsäädäntönä 1990 vain muutama kuukausi hyväksymisestään. Lisäksi sitä on ratifioitu enemmän kuin mitään toista sopimusta. Toistaiseksi vain kaksi valtiota ei ole ratifioinut sitä: Somalia ja Yhdysvallat.

7. Toimeenpano, valvonta ja vaikuttaminen:

Samoin kuin muutkin ihmisoikeussopimukset, Lapsen oikeuksien sopimus tarjoaa oikeudellisen perustan lasten asioiden ajamista varten sekä yksilöille, kansalaisjärjestöille että kansainvälisille järjestöille. Nämä voivat kannustaa hallitustaan ratifioimaan sopimuksen ja valvoa, miten se täyttää sopimukseen sisältyvät velvoitteensa. Jos jokin hallitus epäonnistuu lupaustensa pitämisessä ja rikkoo lasten oikeuksia, kansalaisjärjestöt voivat vaatia sitä tilille.

Alueelliset ihmisoikeussopimukset

Vaikka YK:n ihmisoikeussopimusten sisältämät oikeudet ovat universaaleja, joitakin maantieteellisiä alueita varten on luotu täydentäviä ihmisoikeusmekanismeja. Alueelliset ihmisoikeussopimukset on tarkoitettu vahvistamaan YK-sopimuksia, jotka tässäkin tapauksessa toimivat edelleen kehyksenä ja määrittelevät minimivaatimukset kaikkialla. Esimerkkejä alueellisista ihmisoikeussopimuksista:

- **Euroopan ihmisoikeussopimus** (*European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*), hyväksytty Euroopan neuvostossa 1950 ja ratifioitu 47 jäsenvaltiossa.
- **Eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi** (*European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*), hyväksytty Euroopan neuvostossa 1987.

- **Euroopan sosiaalinen peruskirja** (*European Social Charter, ESC*), hyväksytty Euroopan neuvostossa 1961, uudistettu 1996.
- **Amerikan ihmisoikeussopimus** (*American Convention on Human Rights*), hyväksytty Amerikan valtioiden järjestössä (*Organisation of American States, OAS*) 1969. Voimassa Pohjois-, Keski- ja Etelä-Amerikassa sen ratifioineissa maissa.
- **Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien peruskirja** (*African Charter on Human and People's Rights*), hyväksytty Afrikan yhtenäisyysjärjestössä (*Organisation for African Unity, OAU*) 1981.

Euroopan neuvoston ihmisoikeusmekanismit

Euroopan ihmisoikeussopimus on alueellisista sopimuksista vanhin ja vahvin. Se sisältää Eurooppaa koskevia normeja, jotka osin ylittävät kansainvälisten sopimusten vaatimukset. Euroopan unionin 27 jäsenvaltiota ovat myös Euroopan neuvoston jäseniä ja siten oikeudellisesti velvoitettuja tunnustamaan ja kunnioittamaan ihmisoikeuksia kansallisessa lainsäädännössään. Näissä maissa kansainväliset ihmisoikeusmekanismit ovat yleensä viimeinen turva, jos kotimaiset keinot osoittautuvat tuloksettomiksi. Euroopan ihmisoikeussopimuksen toimeenpanosta Euroopan neuvostossa vastaa ministerikomitea ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, joka sijaitsee Ranskan Strasbourgissa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on pysyvä oikeuselin, joka ottaa vastaan ja käsittelee yksittäisiä valituksia koskien Euroopan ihmisoikeussopimuksen vastaisia rikkomuksia. Valituksen voi tehdä kuka tahansa jäsenvaltioiden alueella asuva henkilö. Ihmisoikeustuomioistuin täydentää kansallisen tason oikeusturvaa.

Vaikka Euroopan ihmisoikeussopimus ja ihmisoikeustuomioistuin ovat keskeisimpiä välineitä Euroopan neuvoston ihmisoikeustyössä, järjestö on kehittänyt myös monia ei-oikeudellisia keinoja edesauttamaan ihmisoikeuksien valvontaa ja toteutumista jäsenvaltioissa. Esimerkiksi Euroopan neuvoston rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (*European Commission against Racism and Intolerance, ECRI*) on itsenäinen asiantuntijaelin, joka tarkkailee rasismia, muukalaisvihaa, antisemitismia ja suvaitsemattomuutta laajemman Euroopan alueella ja antaa hallituksille suosituksia niihin puuttumiseksi. ECRI tekee tiivistä yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa.

Euroopan sosiaalinen peruskirja (ESC, hyväksytty 1961 ja uudistettu 1996) turvaa **sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet**, esimerkiksi oikeuden kohtuulliseen asuntoon, terveydenhuoltoon, maksuttomaan ensimmäisen ja toisen asteen opetukseen, ammattikoulutukseen, syrjimättömään työpaikkaan, turvallisiin työoloihin, oikeudelliseen ja sosiaaliseen suojeluun, siirtolaisten oikeudenmukaiseen kohteluun ja vapauteen syrjinnästä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Peruskirjassa määritellään myös valvontamekanismi, jotta varmistetaan että ratifioineet valtiot myös toimeenpanevat nämä oikeudet. Valtioiden on lisäksi raportoitava vuosittain edistymisestään Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealle (*European Committee of Social Rights*).

Ihmisoikeuskomissaari on Euroopan neuvoston itsenäinen instituutio, jonka mandaattina on lisätä tietoisuutta ihmisoikeuksista ja niiden kunnioittamista jäsenvaltioissa. Ihmisoikeuskomissaari etsii mahdollisia puutteita ihmisoikeuslainsäädännössä ja -käytännöissä, valistaa ja rohkaisee uudistuksiin, jotta ihmisoikeuksien suojelussa ja edistämisessä saavutettaisiin kouraantuntuvia parannuksia.

Ihmisoikeustuomioistuimen ja ihmisoikeuskomissaarin välillä on merkittävä ero. Tuomioistuin on reaktiivinen: se voi vastata ainoastaan kansalaisten tai jäsenvaltioiden jättämiin valituksiin. Komissaari taas voi olla proaktiivinen ja suorittaa tutkimuksia siitä, miten ihmisoikeudet on turvattu Euroopan eri maissa. Kuitenkin vain tuomioistuimella on – antamiensa tuomioiden muodossa – valta tehdä jäsenvaltioita sitovia päätöksiä.

2. Mitä ovat lapsen oikeudet?

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista oli käännekohta, jolloin tunnustettiin maailmanlaajuisesti, että lapset eivät ole vain suojelun kohteita, vaan myös poliittisten ja kansalaisoikeuksien haltijoita.

Maud de Beur-Buquicchio,
Euroopan neuvoston varapääsihteeri¹

YK:n Lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on ihanteellinen lähtökohta lapsille tutustua omiin ihmisoikeuksiinsa. Koska se määrittelee erityisesti lapsia koskevat oikeudet, tulisi kaikkien – mutta etenkin lasten, vanhempien ja lasten kanssa työskentelevien aikuisten – tuntee tämä kansainvälisen ihmisoikeusjärjestelmän merkittävä osa. *Compasitossa* lapsen oikeuksia pidetään osana laajempaa ihmisoikeuksien järjestelmää ja lapsia halutaan auttaa ymmärtämään, että heillä on oikeudet samoin kuin muillakin ihmiskunnan jäsenillä.

YK:n yleiskokous hyväksyi Lapsen oikeuksien sopimuksen vuonna 1989 lähes vuosikymmenen kestneiden jäsenvaltioiden neuvottelujen ja kansalaisjärjestöjen laajan kuulemisen jälkeen. Sen jälkeen sopimusta on ratifioitu enemmän kuin mitään muuta sopimusta, ja siihen on tehty vähiten varaumia.

Varaumat ovat mahdollisia poikkeuksia sellaisiin sopimuskohtiin, joista valtiot ovat eri mieltä.

Lapsen oikeuksien sopimus määrittelee lapseksi jokaisen alle 18-vuotiaan ja tunnustaa, että lapsella on täydet ihmisoikeudet. Sopimus sisältää 54 artiklaa lapsen oikeuksista. Ne voidaan jakaa kolmeen kategoriaan (suom. huom. englanniksi usein ns. 'kolme P:tä'):

- **suojelu** (Protection), jossa taataan lasten turvallisuus ja kielletään väkivalta, hyväksikäyttö ja laiminlyönnit
- **osuus yhteiskunnan voimavaroista** (Provision), jossa taataan esimerkiksi koulutus ja terveydenhoito
- **oikeus osallistua** (Participation), jossa tunnustetaan lapsen jatkuvasti kehittyvät valmiudet tehdä päätöksiä ja osallistua yhteiskunnallisesti sitä mukaa, kun hän lähestyy täysi-ikäisyyttä.

Sopimus sisältää useita uraauurtavia näkökulmia ihmisoikeuksiin. Lapsen oikeus osallistumiseen muodostaa osa-alueen, jota ei huomioitu ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa (1948) tai Lapsen oikeuksien julistuksessa (1959). Toinen sopimuksen innovaatio (suom. huom. englanninkielisessä versiossa) on molemmat sukupuoli huomioivien persoonapronominien he ja she käyttäminen yleisen, molempiin sukupuoliin viittaavan (ja miessukupuolta korostavan) he-pronominin sijaan.

Sopimus korostaa vahvasti lapsen perheen ensisijaista roolia, auktoriteettia ja vastuuta. Siinä vahvistetaan paitsi lapsen oikeus oman perheensä kieleen ja kulttuuriin, myös oikeus tuon kielen ja kulttuurin kunnioittamiseen. Sopimus myös kehottaa valtioita tukemaan sellaisia perheitä, jotka eivät pysty tarjoamaan riittävää elintasoa lapsilleen.

Vaikka lapsen oikeuksien sopimus tunnustaa perheen keskeisen merkityksen lapsen hyvinvoinnille, se tunnustaa lapset myös itsenäisiksi oikeuksien omistajiksi ja takaa heille valmiuksien kasvaessa oikeuden identiteettiin, yksityisyyteen, tiedonsaantiin, ajattelun-, omantunnon- ja uskonnonvapaukseen, itseilmaisuuksiin ja yhdessä kokoontumiseen.

Lapsen oikeuksien sopimuksella on ollut valtavat maailmanlaajuiset vaikutukset. Se on tehostanut YK-järjestöjen, UNICEFin ja Kansainvälisen työjärjestön (ILO) työtä lapsen oikeuksien puolesta. Se on vaikuttanut uusiin lasten oikeuksia koskeviin sopimuksiin, esim. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*) ja Haagin yleissopimus lasten suojelusta sekä yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa (*Hague Convention on Inter-country Adoption*), joissa puhutaan lapsen oikeudesta perheeseen, ei perheen oikeudesta lapseen. LOS on myös kääntänyt kansainvälisten kansalaisliikkeiden huomion taisteluun joka puolelle levittäytyneitä hyväk-

sikäytön muotoja, lapsiprostituutiota ja lapsisotilaiden käyttöä, vastaan. Molemmista aiheista on tehty **valinnaiset lisäpöytäkirjat** eli lisäykset Lapsen oikeuksien sopimukseen.

Lapsen oikeuksien sopimuksen yleiset periaatteet

Sopimuksen sisältämät lapsen oikeudet heijastavat neljää yleistä pääperiaatetta:

- 1. Syrjimättömyys** (artikla 2): Kaikki oikeudet pätevät kaikkiin lapsiin ilman poikkeuksia. Valtiolla on velvollisuus suojella lapsia kaikilta syrjinnän muodoilta.
- 2. Lapsen etu** (artikla 3): Määräävä tekijä kaikissa lapsia koskevissa toimissa tulisi olla lapsen etu. Lapsen etu ohittaa aina asianosaisten aikuisten (esim. vanhempien, opettajien, huoltajien) edun. Kysymykseen, mikä on on lapsen etu, on vaikea vastata ja se jää avoimeksi keskustelulle.
- 3. Oikeus elämään, eloonjäämiseen ja kehittymiseen** (artikla 6): Lapsella on myötäsyttyinen oikeus elämään. Valtion velvollisuus on varmistaa lapsen eloonjääminen ja kehitys. Tämä tarkoittaa, ettei lapseen voi kohdistaa kuolemanrangaistusta tai lopettaa hänen elämänsä tahallisesti.
- 4. Lapsen mielipiteen kunnioittaminen** (artikla 12): Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi kaikissa häntä koskevissa asioissa.

KYSYMYS: *Lapsen etu on Lapsen oikeuksien sopimuksen keskeinen periaate. Mutta kuka päättää, mikä on lapselle parasta? Mitä tapahtuu, jos vanhemmillä, opettajilla, viranomaisilla tai lapsella itsellään on eriävät näkemykset siitä, mitä "lapsen paras" tarkoittaa?*

Lapsen oikeuksien sopimus on vahva työkalu, joka jo luonteensa vuoksi ottaa lapset ja nuoret mukaan tutkimaan omia oikeuksiaan. Se on myös hyvä työkalu kaikenikäisille niiden moninaisten velvollisuuksien hahmottamiseksi, joita oikeuksien turvaaminen lapsille vaatii. Sopimuksen käyttäminen tällä tavoin opettaa lapsille, miten he voivat ajaa omia asioitaan.

Lapsen oikeuksien sopimuksen valvonta

Kuten kaikki ihmisoikeussopimukset, Lapsen oikeuksien sopimus sisältää artikloja, jotka määräävät, miten sopimuksen noudattamista valvotaan. Sopimuksen osa II, artiklat 42–45, sisältävät seuraavat menettelytavat ja vaatimukset:

- Valtioiden on tiedotettava laajasti sopimuksen sisältämistä oikeuksista sekä lapsille että aikuisille (artikla 42).
- Lapsen oikeuksien komitea on itsenäisistä asiantuntijoista koostuva elin, joka on perustettu valvomaan sopimuksen toimeenpanoa sopimusvaltioissa (artikla 43).
- Valtioiden on raportoitava toimenpiteistään sopimuksen toimeenpanemiseksi joka viides vuosi (artikla 44).
- Sopimuksen toimeenpanossa valtioita kannustetaan kansainväliseen yhteistyöhön, erityisesti YK:n erityisjärjestöjen, kuten UNICEFin, kanssa (artikla 45).

Pakolliset viisivuotisaraportit, jotka yleensä valmistelee lapsiasioihin erikoistunut valtiollinen elin, kertovat, mitkä oikeudet eivät toteudu, kuvailevat niiden toteutumisen esteitä ja rajoituksia ja niitä toimenpiteitä, joita hallitus aikoo tehdä haasteiden voittamiseksi. Raportti esitellään Lapsen oikeuksien komitealle Genevessä, jossa on YK:n ihmisoikeuskomissaarin päämaja. Lapsen oikeuksien komitea arvioi raportin ja tekee suosituksia jatkotoimenpiteiksi.

KYSYMYKSI: Mikä valtion virasto tai toimielin valmistelee lapsen oikeuksien sopimuksen määräaikaissäädöksiä omassa maassasi? Miten se kerää tiedot raporttia varten?

KYSYMYKSI: Onko maassasi raportointi säännöllisesti lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanosta?

Valvonta- ja raportointiprosessi tarjoaa mahdollisuuden aktiiviseen osallistumiseen myös kansalaisyhteiskunnan instituutioille, järjestöille, toimielimille, lapsille ja nuorille, ja lasten kanssa tekemisissä oleville henkilöille. Nämä voivat tuottaa myös oman, vaihtoehtoisen varjoraportin, joka asettaa hallituksen väitteet kyseenalaiseksi tai nostaa esiin asioita, jotka on ehkä ohitettu virallisessa raportissa.²

KYSYMYKSI: Onko maassasi tehty vaihtoehtoisia tai varjoraportteja? Jos on, kenen toimesta? Missä kysymyksissä ne erosivat hallituksen raportista?

Lapsen oikeuksien valvonta

YK nimittää usein jonkun asiantuntijan **erityisraportoijaksi**, joka kerää tietoja koskien tiettyä aihetta tai maata. Kun huoli lisääntyvästä lasten kaupallisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja lapsikaupasta kasvoi kansainvälisesti, YK:n yleiskokous perusti 1990 erityisraportoijan viran tiedon keräämiseksi lapsikaupasta, lapsipornografiasta ja lapsiprosituutiosta.

Myös monet kansalaisjärjestöt valvovat Lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista. Jotkin ovat suuria kansainvälisiä lasten asioiden puolestapuhujia, kuten Save the Children (*Pelastakaa Lapset*) ja CRIN (*Child Rights Information Network*). Toiset toimivat kansallisella tai alueellisella tasolla. Esimerkiksi Eurooppalainen lapsiasiavaltuutettujen verkosto (*European Network of Ombudsmen for Children*, ENOC) tutkii, kritisoi ja tuo julkisuuteen hallintotoimia, jotka voivat olla ristiriidassa Lapsen oikeuksien sopimuksen kanssa. Lapsiasiavaltuutettu voi puuttua moniin siviili- tai rikosoikeudellisiin tapauksiin asianajajista, vanhemmista tai huoltajista riippumatta, jos lapsia on niissä suoraan tai epäsuorasti osallisina, ja edustaa näin lapsen oikeuksia asiassa. Lapsiasiavaltuutettujen verkostossa on edustajia Itävalasta, Belgiasta, Tanskasta, Suomesta, Ranskasta, Unkarista, Islannista, Irlannista, Liettuesta, Makedoniasta, Norjasta, Portugalista, Venäjän federaatiosta, Espanjasta, Ruotsista ja Walesista.³

Lapsen oikeuksien sopimuksen edistäminen

Kansalaisyhteiskunta, lapset, opettajat, vanhemmat ja muut toimijat voivat toimia merkittävässä asemassa tietoisuuden lisäämiseksi ja lapsen oikeuksien edistämiseksi. Jotta varmistetaan, että kaikki lasten parissa työskentelevät ja lapset itse ovat tietoisia lapsen oikeuksista, Lapsen oikeuksien sopimus tulisi olla saatavilla koulujen kirjastoissa, sitä tulisi lukea ja siitä keskustella sekä koululuokissa että vanhempien kanssa.

Yksi tärkeimmistä tavoista vaikuttaa sopimuksen puolesta on järjestelmällinen ihmisoikeuskasvatus, joka alkaa lapsen varhaisina vuosina. Jokaisella lapsella on oikeus tietää omat oikeutensa ja muiden oikeudet!

.....

Hyödyllisiä tietolähteitä

- Eide, Asbjørn and Alfredsson, Guthmundur, *The Universal Declaration of Human Rights: A common standard of achievement*: Martinus Nijhof, 1999.
- Franklin, Bob, *Handbook of Children's Rights*: Routledge, 2001.
- Hodgkin, Rachel and Newell, Peter, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*: UNICEF, 2002.

.....

Hyödyllisiä linkkejä

- Amnesty International: www.amnesty.org
- Children's Rights Information Network: www.crin.org
- Council of Europe: www.coe.int
- Democracy and Human Rights Education in Europe: www.dare-network.org
- European Children's Network (EURONET): www.europeanchildrensnetwork.org
- European Network of Ombudspersons for Children: www.ombudsnet.org/enoc/
- Human Rights Watch: www.hrw.org
- UNESCO: www.unesco.org
- UNICEF: www.unicef.org
- United Nations High Commissioner for Human Rights: www.ohchr.org/english

.....

Viitteet

- 1 Speech made at the Conference on International Justice for Children, 17 September 2007.
- 2 Action for the Rights of Children (ARC), CD by UNICEF & Save the Children Alliance, 2003.
- 3 See www.ombudsnet.org

II. MITÄ ON IHMISOIKEUSKASVATUS?

...Jotta kukin yksilö ja kukin yhteiskuntaelin pyrkisi... valistamalla ja opettamalla edistämään näiden oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista...

Johdanto, Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus

1. Johdatus ihmisoikeuskasvatukseen

Yksi määritelmä ei riitä kuvaamaan niitä moninaisia tapoja, joilla eri-ikäiset ihmiset oppivat ymmärtämään, toteuttamaan ja arvostamaan omia oikeuksiaan ja kunnioittamaan toisten oikeuksia. Euroopan neuvoston nuorten ihmisoikeuskasvatusohjelma määrittelee ihmisoikeuskasvatuksen seuraavasti:

...kasvatukselliset ohjelmat ja toiminnot, jotka edistävät tasavertaisuutta ihmisarvoissa ja joita toteutetaan monikulttuuriseen oppimiseen, [yhteiskunnalliseen] osallistumiseen ja vähemmistöjen voimautumiseen liittyvien ohjelmien yhteydessä.

Tässä on huomioitava sana ”yhteydessä”: ihmisoikeuskasvatusta tehdään harvoin irrallaan ympäröivästä todellisuudesta. Ihanteellisesti ihmisoikeuskasvatus rakentuu oppijoiden omien tarpeiden, mieltymysten, kykyjen ja toiveiden perustalle.

Ihmisoikeuskasvatuksen määrittelemisen avain on sen tavoite. Olipa menetelmä tai konteksti mikä hyvänsä, ihmisoikeuskasvatuksen tavoite on aina edistää ihmisoikeuksien kulttuuria. Sen olennaiset piirteet ovat samoja kuin ihmisoikeuskasvatuksen yleiset tavoitteet:

- vahvistaa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista
- pitää arvossa ihmisyyttä sekä synnyttää kunnioitusta itseä ja toisia kohtaan
- synnyttää sellaisia asenteita ja käyttäytymistä, joiden tuloksena toisten oikeuksia kunnioitetaan
- taata aito sukupuolten välinen tasa-arvo ja samat mahdollisuudet miehille ja naisille kaikilla yhteiskunnan aloilla
- synnyttää kunnioitusta, arvostusta ja ymmärrystä erilaisuutta kohtaan, erityisesti suhteessa kansallisiin, etnisiin, uskonnollisiin, kielellisiin tai muihin vähemmistöihin ja yhteisöihin
- voimaannuttaa toimimaan aktiivisena kansalaisena
- edistää demokratiaa, kehitystä, sosiaalista oikeudenmukaisuutta, harmoniaa, solidaarisuutta ja ystävyyttä ihmisten ja kansakuntien välillä
- edesauttaa kansainvälisten järjestöjen ja instituutioiden toimintaa universaaleihin arvoihin perustuvan rauhankulttuurin luomiseksi. Näitä arvoja ovat ihmisoikeudet, yhteisymmärrys kansojen välillä, suvaitsevaisuus ja väkivallattomuus.

Lasten ihmisoikeuskasvatus

Lapsuus on ihanteellista aikaa aloittaa elinikäinen ihmisoikeuksien opiskelu. Yleisten ihmisoikeuskasvatuksen päämäärien voidaan ajatella koskettavan lapsen maailmaa konkreettisemmin hänen henkilökohtaisten kokemustensa kautta omassa lähiympäristössä, perheessä ja päivittäisissä ihmissuhteissa. Ihmisoikeuskasvatuksessa pyritään luottamuksen ja sosiaalisen suvaitsevuuden ilmapiiriin, joka on koko

ihmisoikeuskulttuurin perusta:

- itsen ja muiden arvostaminen
- ihmisoikeuksien tunnistaminen ja kunnioittaminen jokapäiväisessä elämässä
- omien perusoikeuksien ymmärtäminen ja kyky ilmaista ne
- erilaisuuden hyväksyminen ja kunnioittaminen
- konfliktien käsitteleminen ilman väkivaltaa ja toisten oikeuksia kunnioittaen
- lasten itseluottamuksen kehittäminen niin, että he uskovat omiin kykyihinsä ja taitoihinsa puolustaakseen ihmisoikeuksia.

Vaikka lapset ovat vasta koulutaipaleensa alussa, heillä on runsaasti tietoa omasta elämästään ja siihen liittyvistä ihmisistä. Sikäli kuin mahdollista, ihmisoikeuskasvatuksessa tulisi huomioida lasten aikaisemmat tiedot. Vaikka lapset eivät vielä osaa käyttää esimerkiksi käsitteitä *oikeudenmukaisuus*, *tasa-arvo* tai *syryjä*, jo seitsemän–kahdeksanvuotiailla on vahva tunne siitä, mikä on oikeudenmukaista.

Tiedot, taidot ja asenteet

Tiedot: Ihmisoikeuksien tunteminen

Millaista tietoa lapset tarvitsevat ymmärtääkseen ihmisoikeuksien merkityksen jokapäiväisessä elämässään? Entä millaisia taitoja ja asenteita he tarvitsevat voidakseen luoda ja ylläpitää arkielämän ihmisoikeuskulttuuria? *Compasito* pyrkii vastaamaan näihin kysymyksiin tarjoamalla ohjaajille taustatietoa ja lapsille harjoituksia. Yhdessä ne muodostavat kokonaisvaltaisen lähestymistavan, joka sisältää *tiedot* ihmisoikeuksien sisällöstä, *taidot* niiden toimeenpanemiseksi ja *asenteet* niiden syvällisempää ymmärtämistä varten.

Vaikka tiedon taso vaihtelee lasten kypsytyden ja omaksumiskyvyn mukaan, tietoon ihmisoikeuksista sisältyvät yleensä seuraavat keskeiset ajatukset:

- Ihmisoikeudet tarjoavat normit käyttäytymiselle perheessä, koulussa, yhteisössä ja muussa maailmassa.
- Ihmisoikeusnormit ovat yleismaailmallisia, vaikka niitä voidaankin tulkita eri tavoin.
- Jokaisella lapsella on ihmisoikeudet ja myös velvollisuus kunnioittaa toisten oikeuksia. Lapsen oikeudet sisältävät oikeuden suojeluun, oikeuden osallisuuteen yhteiskunnan voimavaroista ja oikeuden osallistumiseen, esimerkiksi mielipiteen ilmaisemiseen itseä koskevissa asioissa. Nämä oikeudet on määritelty **Lapsen oikeuksien sopimuksessa**.
- On olemassa myös muita kansainvälisiä asiakirjoja, joiden tarkoitus on suojella ihmisoikeuksia. Sellaisia ovat **YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus** ja **Euroopan ihmisoikeussopimus**.

Taidot: Ihmisoikeuksien toimeenpano

Lasten on tarpeen omaksua taitoja, joiden avulla he voivat osallistua demokraattisen yhteiskunnan ja ihmisoikeuskulttuurin rakentamiseen. Tällaisia taitoja ovat mm:

- aktiivinen kuunteleminen ja vuorovaikutus: taito kuunnella erilaisia näkemyksiä, taito ilmaista oma mielipide ja kyky arvioida näitä molempia
- kriittinen ajattelu: taito erottaa faktat ja mielipiteet, tietoisuus ennakkoluulojen olemassaolosta, kyky tunnistaa manipulointikeinot
- taito tehdä yhteistyötä ryhmässä ja taito käsitellä ristiriitoja rakentavalla tavalla
- taito rakentaa yhteistä mielipidettä, konsensusta
- taito toimia demokraattisesti vertaisryhmässä

- itseluottamus itseilmaisussa
- ongelmanratkaisutaidot.

Asenteet: Ihmisoikeuksien ymmärtäminen

Ihmisoikeudet eivät ole vain lainopillisia asiakirjoja, jotka sitovat valtioita. Ne ovat myös yhteiselämän periaatteita, jotka koskevat niin lapsia kuin muitakin ihmisiä. Koska ihmisoikeudet ovat näkymättömiä ja tulevat näkyviksi ainoastaan niihin pohjautuvassa toiminnassa, niihin liittyvien arvojen ja asenteiden muokkaaminen on ihmisoikeuskasvatuksen vaikein ja pitkäkestoisin muoto. Lapset oppivat sanattoman toiminnan kautta yhtä paljon tai jopa enemmän kuin varsinaisilla oppitunneilla ja huomaavat helposti tekopyhyyden. On jokaisen aikuisen velvollisuus toimia itse niiden ihmisoikeusperiaatteiden mukaisesti, joita hän opettaa. Ihmisoikeuksiin liittyvät asenteet sisältävät mm:

- kunnioitus itseä ja toisia kohtaan
- vastuunkanto omista teoista
- uteliaisuus, avoin mieli ja erilaisuuden arvostaminen
- myötätunto ja solidaarisuus sekä sitoutuminen niiden auttamiseen, joiden oikeuksia poljetaan
- ihmisarvon – oman ja toisten arvokkuuden – kunnioittaminen sosiaalisista, kulttuurisista, kielellisistä tai uskonnollisista eroavaisuuksista riippumatta
- oikeudentaju ja sosiaalinen vastuuntunto; oikeudenmukaisen kohtelun varmistaminen jokaiselle
- halu saada aikaan parannuksia esimerkiksi koulussa tai yhteisössä
- rohkea ihmisoikeuksien puolustaminen paikallisesti ja maailmanlaajuisesti.

Ihmisoikeuskasvatuksen menetelmät

Osallistavissa opetusmenetelmissä lähdetään siitä, että jokaisella on oikeus mielipiteeseen ja yksilölliset erot on huomioitava. Juuri siksi osallistavat menetelmät ovat osoittautuneet erityisen toimiviksi ihmisoikeuskasvatuksessa. Kun opetuksessa halutaan pelkän faktatiedon siirtämisen sijaan ottaa mukaan taidot, asenteet, arvot ja toiminta, tarvitaan kasvatustapa, joka on ennemminkin horisontaalinen kuin hierarkkinen. Osallistavien menetelmien demokraattinen lähestymistapa ottaa kaikki mukaan ja auttaa ajattelemaan ja tekemään itsenäisiä tulkintoja. Se rohkaisee analysoimaan kriittisesti tosielämän tilanteita ja voi johtaa harkittuun ja tarkoituksenmukaiseen toimintaan ihmisoikeuksien puolustamiseksi. Toisin sanoen, ollakseen tuloksellista ihmisoikeuskasvatuksen on tarjottava lapsille heitä tukeva kehys, jossa jokaisen lapsen oikeuksia kunnioitetaan.

Alla kuvattuja menetelmiä käytetään hyvin erilaisissa sekä muodollisissa että epämuodollisissa oppimisympäristöissä, lukemattomien aiheiden parissa. Kuitenkin niillä on yhteisiä piirteitä, jotka tekevät niistä erityisen sopivia ihmisoikeuksien opiskeluun:

- jokaisen omien kokemusten kunnioittaminen ja erilaisten näkökulmien hyväksyminen
- jokaisen lapsen henkinen kasvu, itsetunnon vahvistuminen ja jokaisen lapsen kunnioittaminen
- lasten tiedonhalun vahvistaminen ja rohkaiseminen tiedon etsintään
- lasten aktiivinen osallistaminen oppimisprosessiin, mahdollisimman vähän passiivista kuuntelua
- ei-hierarkkisten, demokraattisten ja yhteistyöhön perustuvien oppimistapojen suosiminen
- pohdinnan, analysoinnin ja kriittisen ajattelun rohkaiseminen
- subjektiivisten ja tunnepitoisten reaktioiden sekä kognitiivisen ajattelun sisällyttäminen oppimisprosessiin

- rohkaiseminen muutokseen käyttäytymisessä ja asenteissa
- taitojen kartuttaminen ja opitun soveltaminen käytäntöön
- huumorin, hauskanpidon ja luovan leikin tärkeyden ymmärtäminen.

Compasiton harjoituksissa yhdistellään erilaisia menetelmiä ja tekniikoita näihin ihmisoikeuksien opiskelun ominaispiirteisiin. Ohjaajien tulisi kiinnittää huomiota siihen, että jotkut menetelmät voivat olla epäsoivia joillekin ryhmille, esimerkiksi eri kulttuuritaustojen edustajista koostuville ryhmille tai erityislasten ryhmille (esim. fyysinen kontakti, kuvaamataito), tai ne saattavat vaatia välineitä, joiden käyttö on vierasta tai joita ei ole (esim. pääsy internetiin tai kirjastoon). Jokaista harjoitusta tulee lähestyä sillä oletuksella, että ohjaaja soveltaa sitä vastaamaan lasten tarpeita ja heidän kulttuurista ja sosiaalista ympäristöään.

Epämuodollinen kasvatus

Monet ohjaajan tekemistä valinnoista ja sovelluksista ovat riippuvaisia ryhmän kokoonpanosta, lasten iästä, ohjaajan osaamisesta ja toimintaympäristöstä. Tärkeätä on tiedostaa, onko oppimisympäristö muodollinen, epämuodollinen vai täysin epävirallinen.

Muodollinen kasvatus ja koulutus viittaa selvän rakenteen omaavaan koulutusjärjestelmään, joka ulottuu peruskoulutuksesta aina kolmannen asteen koulutukseen. Se voi sisältää myös teknistä ja ammatillista koulutusta. Tärkeimmät toimijat muodollisen kasvatuksen ja koulutuksen alueella ovat koulut ja erilaiset korkeakoulutuksen instituutiot. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus ja Lapsen oikeuksien sopimus edellyttävät, että kaikkien lasten tulisi saada muodollisen koulutusjärjestelmän piirissä vähintään alkeisopetuksen verran opetusta.

Epämuodollinen kasvatus ja koulutus viittaa mihin tahansa tavoitteelliseen, vapaaehtoisuuteen perustuvaan ja suunnitelmalliseen henkilökohtaiseen ja yhteisölliseen kasvatukseen, jonka tarkoituksena on välittää arvoja ja kehittää ja harjaannuttaa erilaisia demokraattisen toiminnan vaatimia taitoja. Epämuodollinen kasvatus voi pitää sisällään esimerkiksi harrastetoimintaa, koulujen kerhotoimintaa, kesäleirejä tai vapaa-ajan keskuksia. Epämuodollisessa kasvatuksessa painottuu osallistumista korostava lähestymistapa oppimiseen.

Epävirallinen kasvatus puolestaan viittaa elinikäiseen, ei-tavoitteelliseen oppimisprosessiin, jonka kautta jokainen omaksuu asenteita, arvoja, taitoja ja tietoja omassa elinympäristössään olevista lähteistä ja vaikutteista sekä jokapäiväisistä kokemuksistaan (esim. perhe, naapurit, kirjasto, media, työ, harrastukset).

Muodollinen, epämuodollinen ja epävirallinen kasvatus ja koulutus ovat toisiaan täydentäviä ja vahvistavia elementtejä elinikäisessä oppimisprosessissa. *Compasiton* harjoitukset on suunniteltu joustaviksi ja niitä voidaan käyttää kaikissa näissä viitekehyksissä: koulussa, lapsille toimintaa tarjoavissa järjestöissä, nuorten kerhoissa, kesäleireillä, sosiaalityön parissa ja kodeissa.

Ihmisoikeuskasvatus lasten parissa tehtävässä työssä

Samoin kuin ihmisoikeudet ovat osa meidän jokaisen päivittäistä elämää, ihmisoikeuskasvatuksen tulisi olla osa lasten jatkuvasti tapahtuvaa oppimista. *Compasitoa* ei ole tarkoitettu ”kurssiksi ihmisoikeuksista”, vaan resurssiksi, jonka avulla voidaan lisätä lasten tietoisuutta ja ymmärrystä ihmisoikeuksista heidän omassa elämässään. Etsi mahdollisuuksia ottaa ihmisoikeusnäkökulma esille muihin koulun, yhteisön ja ohjaamiesi lasten tapahtumiin: riita leikkikentällä, kielteiset asenteet vähemmistöjä kohtaan tai vaikkapa tyttöjen sulkeminen ulos joistakin aktiviteeteista. Vältä toisaalta lähestymistä ihmisoikeuksia vain rikkeiden näkökulmasta. Painota, että nautimme monien oikeuksien toteutumisesta joka päivä.

Eräs ihmisoikeuskasvatuksen keskeisistä tavoitteista on toimiminen ihmisoikeuksien puolesta. Rohkaise ja kehitä lasten kykyä toimia ihmisoikeuskysymyksissä tarkoituksenmukaisella ja mielekkäällä tavalla. Lasten näkökulmasta tämä voi olla esimerkiksi ristiriitojen ratkaiseminen ystäväysten tai perheenjäsenten kesken tai uudenlainen tapa kohdella sisarusia. Toiminta voi koskea myös yhteisöä laajemmin; voitte esimerkiksi järjestää juhlat Ihmisoikeuksien päivänä tai pystyttää ihmisoikeuksiin liittyvän taidenäyttelyn. Mitä nuorempia lapset ovat, sitä enemmän he tarvitsevat ohjaajan apua vaativien projektien aloittamisessa ja läpiviemisessä.

Oikeus ihmisoikeuskasvatukseen

Pääsy osalliseksi ihmisoikeuskasvatuksesta on jo itsessään perustavanlaatuinen oikeus, ja myös velvollisuus. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen johdanto kehottaa (julistuksen tekstiä mukailen) ”kutakin yksilöä ja yhteiskuntaelintä... valistamalla ja opettamalla edistämään näiden oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista”. Julistuksen artikla 26.2. toteaa lisäksi:

Opetuksen on pyrittävä... ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen vahvistamiseen. Sen tulee edistää ymmärtämystä, suvaitsevaisuutta ja ystävyyttä kaikkien kansakuntien ja kaikkien rotu- ja uskontoryhmien kesken sekä pyrkiä edistämään Yhdistyneiden kansakuntien toimintaa rauhan ylläpitämiseksi.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, ns. KP-sopimus, toteaa, että hallitukset eivät saa asettaa esteitä kansalaistensa tiedonsaannille heidän oikeuksiaan koskien.

Ihmiset, jotka eivät tiedä oikeuksiaan, ovat muita alttiimpia oikeuksiensa loukkauksille ja heiltä puuttuu kieli ja käsitteistö oikeuksiensa tehokkaaseen puolustamiseen. Tästä syystä lapsille annettava ihmisoikeuskasvatus on ensiarvoisen tärkeää!

Maailmalla vallitsee kasvava yksimielisyys siitä, että ihmisoikeuksiin liittyvien tietojen, taitojen ja asenteiden opettaminen on olennainen osa laadukasta koulutusta. Ihmisoikeuskasvatus palvelee osaltaan vapaan, oikeudenmukaisen ja rauhanomaisen yhteiskunnan rakentamista. Ihmisoikeuskasvatus tunnustetaan yhä enemmän myös tehokkaaksi strategiaksi ihmisoikeusloukkausten torjumisessa.

Ihmisoikeuskasvatus ja muut kasvatuksen osa-alueet

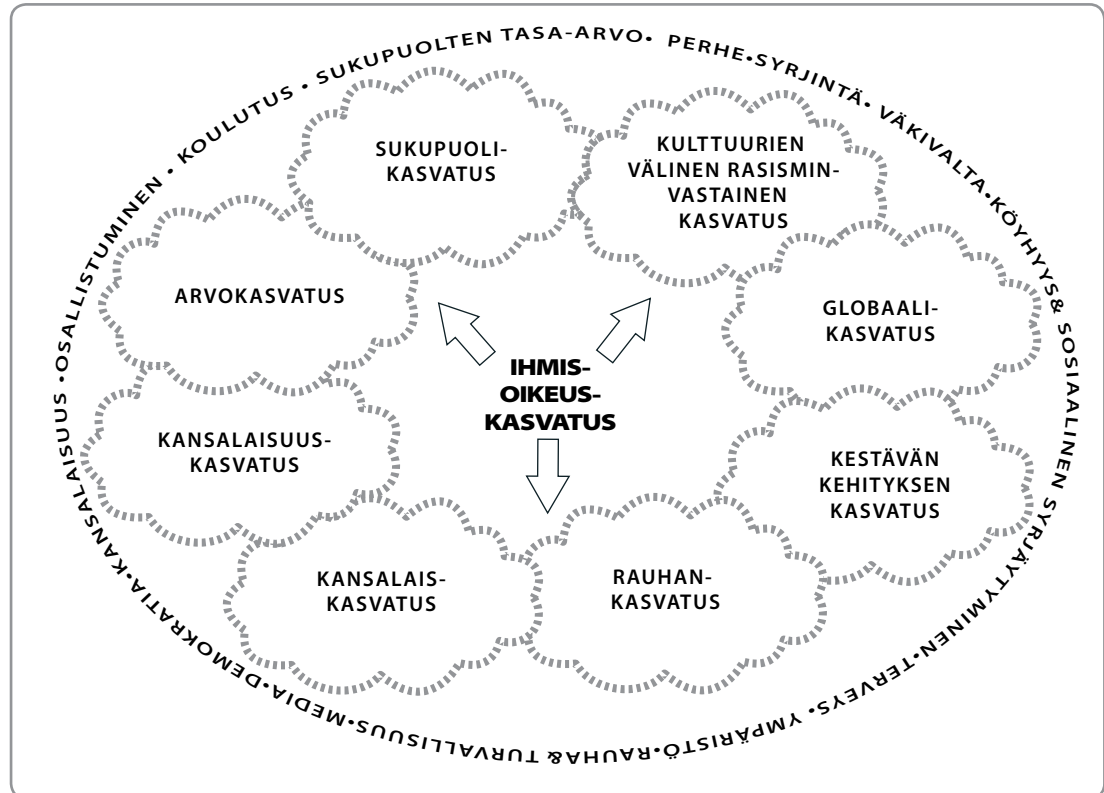
Compasito on rakennettu kolmentoista ihmisoikeusteeman ympärille. Jokainen teema liittyy yhteen tai useampaan oikeuteen (ks. teemoista tarkemmin luku V, s. 205):

- Kansalaisuus
- Demokratia
- Syrjintä
- Koulutus ja vapaa-aika
- Ympäristö
- Perhe ja vaihtoehtoinen hoiva
- Sukupuolten välinen tasa-arvo
- Terveys ja hyvinvointi
- Media ja internet
- Osallistuminen
- Rauha ja inhimillinen turvallisuus
- Köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen
- Väkivalta

Mikään teemoista ei ole toista tärkeämpi. Itse asiassa ne liittyvät niin tiiviisti toisiinsa, että minkä tahansa käsittely toimii linkkinä kaikkiin muihin. Tämä on seurausta siitä tosiasiasta, että ihmisoikeudet ovat **jakamattomia, toisistaan riippuvaisia ja yhtäläisiä**: niitä ei voi käsitellä irrallisina, koska ne liittyvät toisiinsa monin eri tavoin.

Alla oleva piirros on yksi tapa havainnollistaa tätä riippuvuutta. Ulomman kehän teemat sulautuvat toisiinsa, samoin kuin keskikehän kasvatuksen osa-alueet sulautuvat yhteen. Alla oleva esitys on vain yksi kuvaus monien joukossa, mutta se auttaa havainnollistamaan, miten eri teemat ovat merkityksellisiä monille kasvatuksen nykyisille osa-alueille ja miten nämä osa-alueet limittyvät toisiinsa.

2. Ihmisoikeuskasvatus kansainvälisesti

...demokratia ei ole pysyvä ja muuttumaton, vaan se on rakennettava uudelleen joka päivä jokaisessa yhteiskunnassa.

Dakarin toimintaohjelma

Ihmisoikeuskasvatuksesta on tullut yksi tärkeimmistä ihmisoikeuskulttuuria edistävästä keinoista. Vaikka ihmisoikeuslainsäädäntö on kehittynyt vuoden 1948 jälkeen sekä kansainvälisesti että eurooppalaisella tasolla, ja lähes kaikki ihmisoikeusasiakirjat alleviivaavat ihmisoikeuskasvatuksen merkitystä, ovat sen mahdollisuudet toistaiseksi jääneet hyödyntämättä. Riittämätön poliittinen tahto, puutteelliset resurssit ja vaillinaiset opetusmateriaalit ovat vähentäneet ihmisoikeuskasvatuksen vaikuttavuutta. Kuitenkin viime vuosikymmeninä tapahtunut ihmisoikeusjärjestöjen esiinmarssi ja Keski- ja Itä-Euroopan maiden demokratisoituminen ovat antaneet ihmisoikeuskasvatustoiminnalle uutta elinvoimaa. Kansainväliset järjestöt ovat olleet merkittävässä roolissa vaikuttavampien ja yhdenmukaisempien ihmisoikeuskasvatuksen strategioiden laatimisessa kansallisille tasoille.

Yhdistyneet kansakunnat

YK:n ihmisoikeuskasvatuksen toimintaohjelma

Joulukuussa 1994 YK:n yleiskokous julisti vuodet 1995–2004 ihmisoikeuskasvatuksen vuosikymmeneksi. Julistuksen virallisissa suosituksissa ihmisoikeuskasvatus tunnustetaan avaintekijäksi vakaiden ja harmonisten suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä yhteisöjen välillä, samoin kuin yhteisymmärryksen, suvaitsevaisuuden ja rauhan edistämiseksi. Suosituksissa kaikkia valtioita ja instituutioita kehoitetaan sisällyttämään ihmisoikeuskasvatus, humanitaarinen oikeus, demokratia ja oikeusvaltion periaatteet oppiaineina kaikkien muodollisten koulutusjärjestelmien ja epämuodollisten oppimisympäristöjen opetussuunnitelmiin.¹

Ihmisoikeuskasvatuksen vuosikymmenen seurantatoimena YK:n yleiskokous julisti joulukuussa 2004 ihmisoikeuskasvatuksen toimintaohjelman alkaneeksi (2005–). Tämä ohjelma rakentuu ihmisoikeuskasvatuksen vuosikymmenen saavutuksille ja pyrkii tukemaan ihmisoikeuksien toteutumista kaikissa yhteisöissä kaikkialla maailmassa. Ohjelman toimeenpanosuunnitelma vuosille 2005–2007 keskittyi perus- ja toisen asteen opetukseen ja ehdotti konkreettisia kansallisen tason strategioita ja käytännön toimenpiteitä ihmisoikeuskasvatuksen toteuttamiseksi.²

YK:n kestävästä kehitystä edistävän kasvatuksen vuosikymmen

YK:n kestävästä kehitystä edistävän kasvatuksen vuosikymmen (2005–2014) on yhdistänyt ympäristökysymykset ja ihmisoikeuskasvatuksen. Siinä korostetaan, että kasvatusta tarvitaan, jotta ihmisillä olisi tarvittavat taidot ja kyvyt kohdata ympäristö- ja kehityskysymyksiä.³

CyberSchoolBus: YK-projekti lapsille

CyberSchoolBus on globaali, internetissä toimiva YK:n opetus- ja oppimishanke, jonka tavoite on saada lapset kiinnostumaan ihmisoikeuksista. Sivustolle on kerätty innostavia kertomuksia omista yhteisöissään ihmisoikeuksia ajavista luokista ja kouluista. Tarinoista rakentuu maailmanlaajuinen, nettiin koottu oppilastoiminnan atlas.

UNESCO

UNESCO:lla (Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö) oli keskeinen rooli ihmisoikeuskasvatuksen vuosikymmenen kasvatushankkeiden kehittämisessä, toimeenpanossa ja arvioinnissa. Oppimisen tulisi olla niiden arvojen, asenteiden ja taitojen omaksumista, joita nyky-yhteiskuntien haasteiden kohtaamisessa tarvitaan, ja UNESCO:n tehtävä on auttaa maakohtaisten ihmisoikeuskasvatuksen strategioiden luomisessa, kehittää oppimateriaaleja ja toimia vaikuttajana ja verkostojen luojana. UNESCO:lla on edelleenkin keskeinen rooli ihmisoikeuskasvatuksen toimintaohjelman (2005–) toimeenpanemisessa.

UNESCO:n työ ihmisoikeuskasvatuksen parissa vahvistettiin Dakarin toimintaohjelmassa (2000–2015). Dakarin toimintaohjelma on World Education Forumissa vuonna 2000 luotu uusi maailmanlaajuinen tavoiteohjelma, jossa vahvistetaan laadukkaan koulutuksen tarve kansainvälisesti. ”Laadukas koulutus” määritellään perinteistä koulun opetussuunnitelmaa laajemmaksi, sisältäen ihmisoikeudet sekä uusia aihealueita, kuten kulttuurinen monimuotoisuus, kasvatuksen ja koulutuksen monikielisyys, rauha, väkivallattomuus, kestävä kehitys ja elämäntaidot.⁴

UNICEF

UNICEF on ollut 60 vuotta globaali lasten puolesta toimiva vaikuttaja. Nykyisin se toimii 191 maassa ympäri maailmaa. UNICEF toimii yhteistyössä YK-järjestöistä, hallituksista, kansalaisjärjestöistä ja paikallisista ruohonjuuritason toimijoista koostuvan laajan koalition kanssa tavoitteena maailma, jossa jokaisen lapsen oikeudet toteutuvat. UNICEF:in työtä ohjaa Lapsen oikeuksien sopimus (LOS).

Toukokuussa 2002 YK:n yleiskokouksen erityisistunto tuotti loppuasiakirjan *A World Fit for Children*, jossa määriteltiin maailman lapsia koskeva uusi agenda seuraavaksi kymmeneksi vuodeksi. Loppuasiakirjan mukaan hallituksilla, järjestöillä ja lapsilla ja nuorilla itsellään on tärkeä rooli siinä, että kaikki lapset voivat nauttia niistä oikeuksista, jotka Lapsen oikeuksien sopimus heille takaa. Siksi kasvatusohjelmien, materiaalien ja oppimisympäristöjen tulisi "heijastaa kokonaisvaltaisesti ihmisoikeuksien suojelua ja puolustamista ja rauhan, suvaitsevaisuuden ja sukupuolten välisen yhdenvertaisuuden arvoja".⁵

UNICEFilla on useita ohjelmia ihmisoikeuskasvatuksen edistämiseksi kansainvälisesti, alueellisesti ja yksittäisissä valtioissa. *Voices of Youth* on UNICEF:in lapsi- ja nuorisoystävällinen internetsivusto, josta löytyy tietoa lasten elämään liittyvistä kysymyksistä globaalilla tasolla, sekä vuorovaikutteisia, lasten oikeuksia käsitteleviä pelejä.⁶ Lisäksi UNICEF:in *Innocenti Research Centre* -tutkimuskeskus tuottaa tietoa lasten tilanteesta kansainvälisesti, sillä tietoisuus ja ymmärrys lasten oikeuksista myös parantaa lasten asemaa kaikkialla maailmassa.⁷

Euroopan neuvosto

Euroopan neuvoston jäsenvaltioille ihmisoikeudet merkitsevät muutakin kuin vain osaa niiden lainsäädäntöjärjestelmästä. Ihmisoikeuksien tulisi olla sisäänrakennettuna lapsille, nuorille ja aikuisille annettavassa koulutuksessa. Ihmisoikeusopetusta kouluissa käsittelevässä Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksessa R(85)7 painotetaan, että kaikkien nuorten tulisi opiskella ihmisoikeuksia osana valmistautumista elämään moniarvoisessa ja demokraattisessa yhteiskunnassa. Tätä lähestymistapaa ollaankin vähitellen soveltamassa käytäntöön Euroopan maissa ja eurooppalaisissa instituutioissa.⁸

Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen suositus 1346 (1997) ihmisoikeuskasvatuksesta puolestaan ehdottaa kokonaista keinovalikoimaa ihmisoikeuskasvatuksen vahvistamiseksi Euroopassa.

*Yleiskokous suosittaa edelleen, että ministerineuvosto pitää ihmisoikeuskasvatusta prioriteettina Euroopan neuvoston hallitusten välisessä työskentelyssä tulevana vuosina...*⁹

Euroopan neuvosto tekee ihmisoikeus- ja demokratiakasvatuksen alueella tiivistä yhteistyötä YK:n ihmisoikeuskomissaarin, UNESCO:n, Euroopan komission ja muiden kansainvälisten järjestöjen kanssa. Euroopan neuvostolla on keskeinen rooli esimerkiksi ihmisoikeuskasvatuksen toimintaohjelman (2005–2007) toimeenpanossa koko Euroopan tasolla. Tämä tarkoittaa konkreettisen toimeenpanosuunnitelman laatimista sekä kansainvälisen ja ruohonjuuritason yhteistyön rakentamista ja kumppanuuksien vahvistamista.

Euroopan neuvosto aloitti vuonna 2007 projektin, jonka tavoitteena oli demokratia- ja kansalaiskasvatusta ja ihmisoikeuskasvatusta koskevan politiikkaohjelman laatiminen. Tällaisen laajan asiakirjan hyväksyminen sitouttaa jäsenvaltioita ja tekee niiden toimista helposti mitattavia. Edistysellinen politiikkaohjelma on jo sinänsä vahva tunnus tällä kentällä toimiville kansalaisjärjestöille ja toimii mittapuuna laajemmassakin kansainvälisessä kontekstissa.

Nuorten ihmisoikeuskasvatusohjelma

Nuorten ihmisoikeuskasvatusohjelma sai alkunsa vuonna 2000 Euroopan neuvoston nuoriso-osaston aloitteesta. Sen päätarkoitus on ollut liittää ihmisoikeuskasvatus osaksi nuorisotyötä. Ensimmäisinä kolmena vuotena luotiin tärkeimmät kasvatukselliset työkalut ja rakennettiin kouluttautumismahdollisuuksia nuorille sekä luotiin kumppanuusverkosto kansallisella ja paikallistasolla. Toisen kolmivuotiskauden aikana painotettiin erityisesti heikommassa asemassa olevien nuorten voimaannuttamista ja luotiin menetelmiä rasismin, muukalaisvihan, syrjinnän ja naisiin kohdistuvan väkivallan vastustamiseen. Vuoden 2000 jälkeen on luotu uusia kasvatuksellisia työkaluja, toteutettu erilaisia pidempia ja täydentäviä kursseja, ja rahoitettu satoja pilottiprojekteja eri puolilla Eurooppaa. Ohjelman merkittävä kasvatuksellinen tuotos *Compass – a manual on human rights education with young people* on käännetty noin kahdellekymmenelle kielelle vuoden 2001 jälkeen. Ohjelma on tavoittanut lähes kulovalkean tavoin satoja kansalaisjärjestöjä ympäri Eurooppaa. Järjestöjä on tuettu Euroopan nuorisosäätiön (European Youth Foundation) pilottiprojektien kautta. Ihmisoikeuskasvatus on siirtynyt keskiöön eurooppalaisessa nuorisotyössä ja tällä on ollut merkittävä vaikutus myös muodolliseen koulujärjestelmään. Vuodesta 2006 alkaen nuorten ihmisoikeuskasvatusohjelmaan on lisätty myös monikulttuurisen dialogin erityisteema.

Demokratia- ja kansalaiskasvatus

Ihmisoikeuskasvatus on keskeinen osa demokratia- ja kansalaiskasvatusta. Ihmisoikeuskasvatuksen kautta lapset, nuoret ja nuoret aikuiset voivat omaksua ne tiedot, taidot ja asenteet, jotka auttavat heitä ottamaan aktiivisen roolin omassa lähiympäristössään. Vuodesta 1997 alkaen Euroopan neuvoston demokratia- ja kansalaiskasvatuksen ohjelma on vienyt näitä tavoitteita eteenpäin kehittämällä toimintamalleja, määritelmiä ja poliittisia strategioita sekä luomalla verkostoja. Kansalaiskasvatuksen teemavuosi 2005 vahvisti Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden sitoutumista demokratia- ja kansalaiskasvatuksen sisällyttämiseen osaksi koulutuspolitiikkaansa. Tällä hetkellä demokratia- ja kansalaiskasvatuksen ohjelman tavoitteena on varmistaa jatkuvuus ja tukea tämällytyypistä poliittista kehitystä, tutkimusta ja hyviä käytäntöjä opettajankoulutuksessa ja hallinnossa. Ohjelman melko tuore julkaisu ”Exploring Children’s Rights: lesson sequences for primary schools” puolestaan tarjoaa käytännön ideoita lapsen oikeuksien käsittelemiseen koulussa.¹⁰

Euroopan rakentaminen lapsille yhdessä lasten kanssa

Euroopan rakentaminen lapsille yhdessä lasten kanssa (*Building a Europe for and with Children* 2006–2008) on Euroopan neuvoston ohjelma, jonka tavoitteena on auttaa päätöksentekijöitä ja tärkeitä sidosryhmiä luomaan sellaisia kansallisia strategioita ja politiikkaohjelmia, joiden avulla taataan yhteinäisyys lasten oikeuksien toteuttamisessa ja heidän suojelemissaan väkivallan eri muodoilta. Ohjelman puitteissa neuvosto on palannut jo luomiinsa olemassa oleviin oikeudellisiin instrumentteihin ja luo myös uusia normeja turvataks lasten oikeuksien toteutumisen Euroopassa entistä paremmin. Neuvosto on pannut alulle myös tiedotuskampanjoita, koulutusohjelmia ja kursseja auttaakseen kansalaisjärjestöjä ja hallituksia tekemään parempaa lapsipolitiikkaa.

Kansalaisjärjestöt

Kansalaisjärjestöillä on korvaamaton rooli maailmanlaajuisen ihmisoikeuskulttuurin luomisessa, erityisesti paikallisella ja kansallisella tasolla, sillä hallitukset eivät useinkaan täytä niille asetettuja odotuksia, mitä tulee ihmisoikeuskasvatukseen saamiseen osaksi opetussuunnitelmia. Koska järjestöt ovat vahvasti sitoutuneita ja niillä on vankkaa asiantuntemusta, ne ovat myötävaikuttaneet ihmisoikeuslainsäädännön luomiseen. Järjestöt toimivat myös valppaina vahtikoirina seuraten ihmisoikeuksien

toteutumista omissa maissaan. Eräät kansainväliset ihmisoikeusjärjestöt, kuten Amnesty International, tekevät systemaattista työtä lisätäkseen tietoa ihmisoikeuskasvatuksesta ja toteuttavat maailmanlaajuisia koulutusohjelmia. People's Decade on Human Rights Education (PDHRE International) -järjestö kehittää ihmisoikeuskasvatuksen ohjelmia ja ylläpitää nettisivustoa, jossa ihmisoikeuksista oppiminen on liitetty osaksi ihmisten jokapäiväistä elämää, jossa he joutuvat kamppailemaan sosiaalisen ja taloudellisen oikeudenmukaisuuden ja demokratian puolesta. Jotkut järjestöt, kuten Human Rights Education Associates (HREA) ja Democracy and Human Rights Europe (DARE), sekä monet nuorisjärjestöt panostavat erityisesti ihmisoikeuskasvatukseen: ne tukevat ihmisoikeuksien opiskelua, aktivistien ja ammattilaisten kouluttamista, tuottavat koulutusmateriaaleja ja pyrkivät nostamaan ihmisoikeus-, demokratia- ja kansalaiskasvatuksen profilia.

Toiset järjestöt keskittyvät lasten oikeuksiin liittyvään koulutukseen. Joidenkin järjestöjen, kuten Pelastakaa lapset / Save the Children ja Fondation Terre des hommes (Tdh), maailmanlaajuisissa tehtävissä lapsen oikeudet ovat avainasemassa. Toiset, kuten Children's Rights Information Network, palvelevat satoja lapsijärjestöjä tehden selvityksiä ja jakaen tietoa. Monet kansalaisjärjestöt Euroopassa ja muualla toteuttavat lapsille ja nuorille suunnattuja ihmisoikeuskasvatusohjelmia ja projekteja paikallis- ja maatasolla.

Ihmisoikeuskasvatusta on hyvin monenlaista ja oikeuksien opettamiseksi toimii koko joukko erilaisia toimijoita järjestöistä yksilöihin. Kaikilla näillä ponnistuksilla on kuitenkin paljon yhteistä. Ne pohjautuvat kansainväliseen ihmisoikeuslainsäädäntöön, ja niiden tavoitteena on lisätä ihmisten valmiuksia ihmisoikeuksien toteuttamiseen jokapäiväisessä elämässään, konkreettisesti ja käytännönläheisesti. Hankkeilla on myös yhteiset ihmisoikeusarvot ja -periaatteet. Ne löytyvät kiteytettynä Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen johdannosta: ...Ihmiskunnan kaikkien jäsenten luonnollinen arvo ja heidän yhtäläiset ja luovuttamattomat oikeutensa" (suomennosta mukaillen).

Hyödyllisiä tietolähteitä

- *ABC: Teaching Human Rights Education: Office of the High Commissioner for Human Rights, 2004: www.unhchr.ch/html/menu6/2/abc.htm#1.*
- Claude, Richard, *The Bells of Freedom: erc.hrea.org/Library/Bells_of_Freedom/index.html*
- *Compendium of good practises in human rights education in the school system, including citizenship education and education for mutual respect and understanding: www.hrea.org/compendium*
- *First Steps: A Manual for Starting Human Rights Education: Amnesty International, 1996: http://erc.hrea.org/Library/First_Steps/index.html*
- Flowers, Nancy, *The Human Rights Education Handbook: University of Minnesota Human Rights Center, 2000: www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hrhandbook/toc.html*
- Gollob, Rolf and Kraft, Peter, *Exploring Children's Rights: lesson sequences for primary schools: Strasbourg, Education for Democratic Citizenship, 2006: www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2006_17_ExploringChildrensRights_En.pdf*
- *Play it Right! Human Rights Toolkit for Summer Camps in the City of Montreal: Equitas, International Centre for Human Rights Education, 2006: www.equitas.org*
- Set of drawings to discuss children's rights: www.vormen.org/downloads/ChildrensRightsTextIllustr.pps
- *Vienna Declaration and Programme of Action: World Conference on Human Rights, United Nations, Vienna, 1993: [www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument)*

Hyödyllisiä linkkejä

- Amnesty International: www.amnesty.org; www.amnesty.fi
- Building a Europe with and for Children: www.coe.int/children
- Children's Rights Information Network: www.crin.org
- Council of Europe: www.coe.int
- Democracy and Human Rights Education in Europe: www.dare-network.org
- European Children's Network (EURONET): www.europeanchildrensnetwork.org
- Fondation Terre des hommes: www.tdh.ch
- Human Rights Watch: www.hrw.org
- Human Rights Education Associates: www.hrea.org
- Human Rights Education Youth Programme: www.coe.int/compass
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: www.ohchr.org
- The People's Decade for Human Rights Education/ International Movement for Human Rights Learning: www.pdhre.org/index.html
- United Nations CyberSchoolbus: www0.un.org/cyberschoolbus
- UNESCO: www.unesco.org; www.unesco.fi
- UNICEF: www.unicef.org; www.unicef.fi
- UNICEF Innocenti Research Centre: www.unicef-irc.org
- UNICEF Voices of Youth: www.unicef.org/voy
- World Programme for Human Rights Education (2005-ongoing): www.ohchr.org/english/issues/education/training/programme.htm

Viitteet

- 1 United Nations World Conference on Human Rights, 1993, *Vienna Declaration and Programme of Action*, para. 33 of Section 1.
- 2 See www.ohchr.org/english/issues/education/training/programme.htm
- 3 See http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=27234&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
- 4 *The Dakar Framework for Action – Education for All: meeting with our commitments*, World Education Forum, Dakar, Senegal, 26-28 April, 2000: www.unesco.org/education/efa/ed_for_all/framework.shtml
- 5 See www.unicef.org/specialesession/documentation/documents/A-S27-19-Rev1E-annex.pdf
- 6 See www.unicef.org/voy
- 7 See www.unicef-irc.org
- 8 *Recommendation No R (85) 7 of the Committee of Ministers*: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet&DocId=686452&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&IntranetImage=45239>
- 9 *Council of Europe's Parliamentary Assembly Recommendation 1346 (1997) on human rights education*, point 12.
- 10 Gollob, Rolf and Kraft, Peter, *Exploring Children's Rights: lesson sequences for primary schools*: Strasbourg, Education for Democratic Citizenship, 2006.

III. NÄIN KÄYTÄT COMPASITOA

”Yksikään lapsi ei voi oppia ihmisoikeuksista sellaisessa ympäristössä, jossa ihmisoikeuskulttuuria ei kunnioiteta ja edistetä. Tärkeintä, mitä ohjaaja voi tehdä auttaakseen lasta ymmärtämään ihmisoikeuksia, on tällaisen ympäristön luominen.”

Näin pääset alkuun

Tämän luvun tarkoitus on antaa sinulle, opettaja tai ohjaaja, käytännön vinkkejä *Compasiton* hyödyntämiseen. Älä koe tekstissä esiintyviä kehotuksia – ”tee näin” tai ”sinun pitäisi” – lannistavina vaatimuksina. Kukaan muu ei voi tuntea ympäristöäsi ja lapsiasi paremmin kuin sinä itse. Poimi ne tiedot ja neuvot, jotka ovat sinulle avuksi, ja vie harjoitukset läpi ryhmäsi kanssa. Jos mielessäsi herää kysymyksiä, tästä osiosta saatat löytää joitakin vastauksia. Luo ilmapiiri ja oppimisympäristö, jossa jokaisen lapsen oikeuksia kunnioitetaan – juuri siten hän oppii, mitä ihmisoikeudet merkitsevät!

Toisin kuin koulun opetussuunnitelmien tuntisuunnitelmat, *Compasito* on suunniteltu sovellettavaksi mahdollisimman helposti erilaisiin opetusympäristöihin, kesäleireistä kerhotoimintaan ja opintoretkiin ja myös tavalliseen koululuokkaan. Vaikka monet harjoitukset vaativat hieman etukäteisvalmisteluja, niitä voi toteuttaa melkein missä ja milloin tahansa. Osa ohjauksen ja fasilitoinnin taitoa (sinun taitoasi!) on sopivan hetken löytäminen tuokiolle ihmisoikeusopetusta. Usein se on hetki, jolloin lapset ovat erityisen vastaanottavaisia, vaikkapa konfliktitilanne tai voitonriemun tunne.

Tämän luvun aiheet:

- *Compasiton* tavoite
- Kokemuksellinen oppiminen
- Fasilitointi
- Ajattelu- ja oppimistyyli
- Lapsen kehitystasot
- Mitä *Compasiton* harjoitukset sisältävät?
- Perustana Lapsen oikeuksien sopimus
- Harjoitusten valitseminen
- Toimintaan sopeutuminen
- Vinkkejä aktiivisuuden lisäämiseen
- Vinkkejä fasilitointiin
- Sinä ihmisoikeuskasvattajana

Lisäpohdintaa ihmisoikeuskasvatuksesta, ks. luku II, kappale 1, s. 25.

Compasiton tavoitteet

Compasiton tavoitteena on kehittää lasten tietoja, taitoja, arvoja ja asenteita, jotta he voivat toimia yhteiskunnassa tietoisina omista ja muiden oikeuksista ja kykenevinä niiden puolustamiseen. Näin

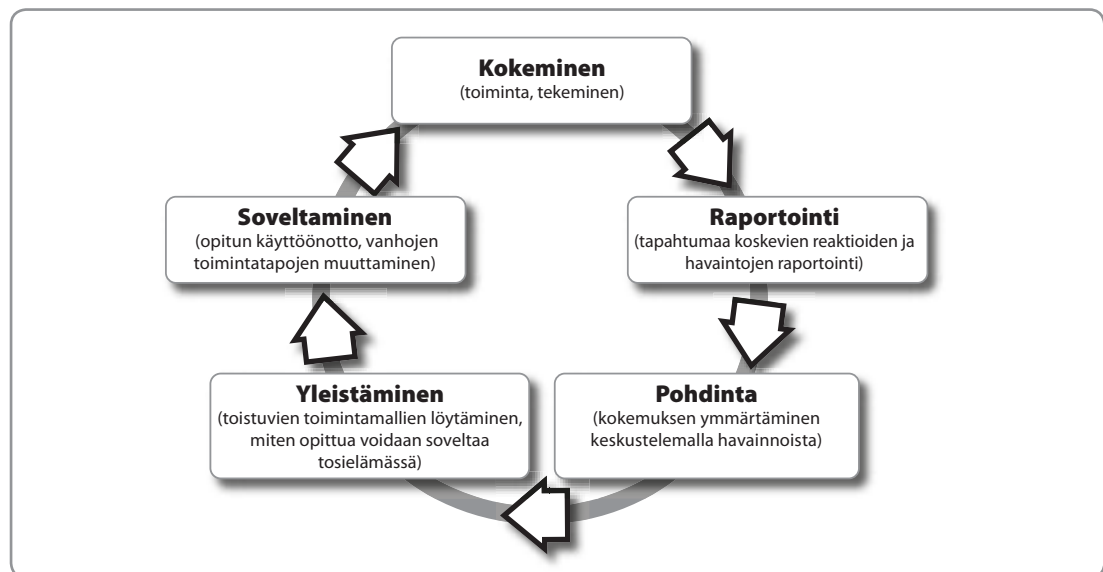
lapset voivat itse aktiivisesti osallistua ihmisoikeuskulttuurin luomiseen. Näiden tavoitteiden valossa *Compasiton* harjoitukset on suunniteltu siten, että:

- ne perustuvat niihin tietoihin, joita lapsilla jo on, ja käyttävät niitä pohjana uusien ajatusten ja näkökulmien tutkimisessa
- ne rohkaisevat lapsia osallistumaan aktiivisesti keskusteluun ja oppimaan toisiltaan
- ne innostavat soveltamaan opittua käytännön toimintaan oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon ja ihmisoikeuksien puolustamiseksi
- ne heijastavat **Lapsen oikeuksien sopimuksen** (LOS) tärkeimpiä arvoja ja tukevat ihmisoikeuskulttuurin muodostumista lasten keskinäiseen kanssakäymiseen.

Vuorovaikutukseen, kriittiseen ajatteluun, erilaisten asioiden ajamiseen, vastuullisuuteen, suvaitsevaisuuteen tai toisten kunnioittamiseen liittyviä asenteita ja arvoja ei suoraan voida opettaa, vaan ne on opittava omakohtaisen kokemuksen kautta. Siksi *Compasiton* harjoituksissa painotetaan yhteistyötä, osallistumista ja aktiivista oppimista. Lapsi on otettava mukaan kokonaisvaltaisesti: sekä pää, sydän että kädet. Vain sellainen lapsi, joka ymmärtää ihmisoikeuksien perustuvan ihmisen perustarpeisiin ja joka tuntee empatiaa toisia ihmisiä kohtaan, voi henkilökohtaisesti ottaa vastuuta ihmisoikeuksien suojelemisesta.

Kokemuksellinen oppiminen

Miten yllä kuvattu ymmärrys ja empatia sitten saadaan lapsessa aikaan? Ihmisoikeuskasvatuksessa on kyse muutoksen aikaansaamisesta sekä henkilökohtaisella että sosiaalisella tasolla. Sen saavuttamiseksi *Compasiton* harjoitukset perustuvat oppimisen kehään, jossa on viisi erilaista vaihetta:

Kaikki vaiheet eivät välttämättä aina esiinny tässä järjestyksessä, mutta ne ovat kaikkien *Compasiton* harjoitusten taustalla.

Kokemukseen perustuvan oppimisen menetelmä mahdollistaa lasten tietojen, taitojen, asenteiden ja arvojen kehittymisen ja muuttumisen turvallisessa ympäristössä, joka on toisaalta haasteellista, mutta myös hauskaa. Kokemuksellisessa oppimisessa arvostetaan lapsen kokemusta ja rohkaistaan häntä ottamaan vastuuta omasta oppimisestaan, mikä lisää lapsen aktiivisuutta, itseluottamusta ja itsevarmuutta. Kehän jokainen oppimisen vaihe kunnioittaa lapsen todellista kokemusta ja haastaa jakamaan, havainnoimaan, pohtimaan, kyseenalaistamaan ja tekemään johtopäätöksiä.

Kokeminen

Ensimmäisessä vaiheessa ei tähdätä oikeiden vastausten löytämiseen, vaan aktivoidaan jokaisen lapsen omia mielipiteitä, näkemyksiä ja tunteita. Useimmiten ensireaktiot perustuvat lapsen aikaisempiin kokemuksiin, ei niinkään siihen, mitä koulussa on opittu. Esimerkiksi harjoituksessa ”Olipa kerran...” (s. 125), lapset oppivat ymmärtämään sukupuoleen liittyviä stereotypioita kuulemalla entuudestaan tutun tarinan, jossa sukupuoliroolit onkin käännetty vastakkaisiksi. Harjoituksessa ”Maailman kesäleiri” (s. 205) lapset taas joutuvat kohtaamaan alitajuiset ennakkoluulonsa valitessaan leikkikavereita.

Raportointi

Toinen vaihe rohkaisee lapsia kertomaan tunteistaan ja reaktioistaan. Esimerkiksi jokaisen *Compasito*-harjoituksen osassa *Purku ja arviointi* lapset vastaavat sellaisiin kysymyksiin kuin ”Mitä ajatuksia tämä harjoitus sinussa herätti?”, ”Millaisia tunteita koit harjoituksen aikana?” tai ”Mitä tässä leikissä tapahtui?” Avoimien kysymysten kautta saadaan esiin paljon erilaisia mielipiteitä ilman arvostelua tai arvottamista.

Purkuosion tärkeyttä ei voi liikaa korostaa. Ilman riittävän ajan varaamista keskusteluun lasten ajatuksista ja ilman selkeää linkkiä ihmisoikeuksiin harjoitukset jäävät parhaimmillaankin vain leikeiksi – hetkeksi hauskanpitoa, joka unohtuu nopeasti. Pahimmassa tapauksessa purkuosion poisjättäminen voi jopa vahvistaa kielteisiä asenteita ja stereotypioita, johtaa lapsia harhaan tai hämmentää heitä tai herättää vaille käsittelyä jääviä kipeitä tunteita. Jos sinulla siis ei ole aikaa perusteelliseen purkuun, jätä harjoitus sillä kertaa tekemättä.

Pohdinta

Kolmannessa vaiheessa lapset siirtyvät kokemuksensa käsitteelliseen tarkasteluun. Harjoituksessa ”Piparipeikko” (s. 95) lapset havaitsevat yhteistyön tärkeyden, mutta vasta purkukeskustelu rohkaisee heitä ilmaisemaan tämän ääneen. Sellaiset kysymykset kuin ”Oletko itse kokenut jotain tällaista?” tai ”Tiedätkö jonkun, joka on?” auttavat lapsia yhdistämään asioita toisiinsa.

Yleistäminen

Neljännessä vaiheessa harjoituksessa saadut kokemukset liitetään todelliseen elämään yleisesti, ja erityisesti siihen, miten koemme ihmisoikeudet jokapäiväisessä elämässä. Esimerkiksi simulaatioharjoitusten (”Silmät sidottuina”, s. 67 tai ”Äänetön juontaja”, s. 157) jälkeen lapset keskustelevat siitä, miten fyysinen vamma voi estää jotakuta lasta nauttimasta hänelle kuuluvista oikeuksista. Kolmas ja neljäs vaihe ovat hyviä houkuttelemaan lapsia itsenäiseen ajatteluun, ja ne luovat mahdollisuuksia oppimiseen toinen toiselta. Oppiminen on kuitenkin hyvin yksilöllistä, eikä jokainen lapsi opi samoja asioita samasta harjoituksesta ja keskustelusta. Erilaisiin reaktioihin onkin suhtauduttava kunnioittavasti.

Soveltaminen

Viidennessä vaiheessa lapset miettivät, mitä he itse voivat tehdä liittyen ihmisoikeuksiin. Toimiminen ei ole ainoastaan looginen seuraus oppimisprosessista, vaan myös tärkeä tapa vahvistaa opittuja tietoja, taitoja ja asenteita. Ne toimivat pohjana jälleen seuraavalle oppimisen kehälle. Toiminta on myös ensiarvoisen tärkeää, sillä se rohkaisee aktiiviseen kansalaisuuteen demokraattisessa valtiossa: yksilöt voivat saada aikaan muutosta – jopa lapset. Esimerkiksi harjoitus ”Ryhmämme perustuslaki” (s. 56) johdattelee ryhmän keksimään omat oikeutensa ja velvollisuutensa, hyödyntämään niitä konfliktien ratkaisussa.

ja tekemään niihin tarpeen vaatiessa muutoksia demokraattisen prosessin kautta. Harjoitus ”Jokainen ääni on tärkeä” (s. 103) haastaa lapset etsimään demokraattisia toimintatapoja ryhmäpäätösten tekemiseen.

Vaikka *Compasiton* harjoitukset on tarkoitettu aktivoimaan lapsia hausalla tavalla, niissä pyritään myös tarjoamaan lapsille mahdollisuus soveltaa oppimaansa omassa sosiaalisessa ympäristössään. Suurimmassa osassa harjoituksia on osa *Toimintaideoita*. Toiminta voi tapahtua yksilötasolla, vaikkapa lapsen yksityiselämässä uudenlaisena suhtautumisena omiin sisaruksiin. Se voi olla myös yhteisöllistä ja merkitä uusien sääntöjen laatimista luokalle tai uutta tapaa ratkoa pihan riitatilanteita. Internet tarjoaa myös uusia ja helppoja tapoja toimia maailmanlaajuisten ihmisoikeuskysymysten puolesta. Etsi toimintaideoita esimerkiksi ihmisoikeus- ja ympäristöjärjestöjen nettisivuilta.

Olipa toiminnan taso tai luonne mikä tahansa, sen tulisi olla vapaaehtoista ja itseohjautuvaa. Ohjaaja voi rohkaista ja auttaa lapsia löytämään toimintatavan, joka sopii heidän tavoitteisiinsa. Kuitenkin aloitteen toimintaan ryhtymiseksi on tultava lapsilta. Muussa tapauksessa he eivät opi aktiivista kansalaisuutta, vaan toimimista auktoriteetin ohjeiden mukaisesti.

Pienessäkin ryhmässä voi olla suuria eroja siinä, kuinka valmiita ja halukkaita lapset ovat toimimaan, eivätkä kaikki, jotka haluavat tehdä jotakin, halua toimia samalla tavalla. Ohjaajan on autettava lapsia löytämään erilaisia toimintamahdollisuuksia, jotka vastaavat heidän erilaisia kykyjään ja kiinnostuksen kohteitaan.

Ohjaajalla on myös ratkaiseva rooli siinä, miten hän aktivoi lapsia pohtimaan kokemuksiaan, etenkin kun hän auttaa heitä linkittämään pohdintansa ihmisoikeuksiin. Lapset voivat esimerkiksi itsenäisesti haluta, että koulun tulisi nykyistä paremmin toivottaa uudet oppilaat tervetulleiksi, mutta he tarvitsevat ohjaajaa yhdistämään tämän toiminnan syrjimättömyyden periaatteen toteuttamiseen.

Fasilitointi

Compasito käyttää termiä *fasilitaattori* eli *ohjaaja* henkilöistä, joiden vastuulla on harjoitusten valmistelu, esittely ja ohjaaminen sekä sopivan ympäristön luominen lapsille, jotta he voivat oppia, kokea ja kokeilla ihmisoikeuksia. Ohjaaja luo ”näyttämön” eli tilanteen, jossa ihmisoikeuksia kunnioitetaan mutta jossa lapset ovat kuitenkin päänäyttelijöitä. Ihmisoikeuskasvatukselle ei ole olemassa täydellistä ympäristöä. Jopa sellaiset tilanteet, joissa lapset loukkaavat toistensa oikeuksia, voivat muuttua oppimiskokemuksiksi. Harjoitusten onnistuminen riippuu kuitenkin pääosin ohjaajana toimivan henkilön tahdikkaisuudesta, osaamisesta ja kokeneisuudesta.

Moni joka työskentelee lasten kanssa ei tunne fasilitointia tai pitää sitä haasteellisena tai jopa epämu-kavana. He suhtautuvat perinteiseen johtaja- tai opettajarooliinsa itsestäänselvyytenä. Useimmat lapset on myös ehdollistettu turvautumaan johonkuhun aikuiseen tiedon lähteenä, vaikkakin lapset ovat valmiita ottamaan vastuuta omasta oppimisestaan paljon helpommin kuin aikuiset ovat valmiita luopumaan roolistaan auktoriteettina ja asiantuntijana. Fasilitointi ei ole kuitenkaan vaikeaa, ja monet ohjaajat oppivat sen kokeilemalla, kunhan he sisäistävät lapsikeskeisen, kokemuksellisen oppimiskäsitteen.

Fasilitoinnin taito ei vaadi pelkästään uutta näkökulmaa, vaan myös tietoisuutta omasta käyttäytymisestä. Koska aikuisten käytös vaikuttaa voimakkaasti lapsiin, täytyy ohjaajien olla niiden ihmisoikeusarvojen malleja, joita he haluavat lapsille välittää. Esimerkiksi harjoitus sukupuoleen liittyvistä stereotyyppioista on melko lailla hyödytön, jos ohjaaja itse tuo esiin omia sukupuoleen liittyviä ennakkoluulojaan. Siksi ohjaajan on tunnistettava, tunnustettava ja omantunnontarkasti käsiteltävä omia ennakkoluulojaan ja asenteellisuuttaan, varsinkin jos ne kohdistuvat ryhmässä oleviin lapsiin.

KYSYMYKSIÄ: Jokaisella meistä on ennakkoluuloja! Mitä ovat sinun ennakkoluulosi? Voivatko ne vaikuttaa lapsiin, joiden kanssa työskentelet? Mitä voit tehdä käsitelläksesi ennakkoluulojasi?

Ajattelu- ja oppimistyyli

Jotta hyvinkin erilaisten lasten lahjoja ja kiinnostuksen kohteita voidaan tukea, ohjaajan on hyvä tuntee erilaiset ajattelu- ja oppimistyyli, joita eri ihmisillä on – myös omansa. Vaikka käytämme sekoitusta useista erilaisista ajattelu- ja oppimistyyleistä, kaikilla on oma ensisijainen tai hallitseva tyylinsä.

Mikä on ajattelutyyli?

- **Visuaaliset oppijat** tulkitsevat maailmaa kuvina. He saattavat sanoa vaikkapa: ”Näen asian näin.”
- **Auditiiviset oppijat** muistavat parhaiten kuulemansa ja voivat sanoa vaikkapa: ”Tuo kuulostaa hyvältä ajatukselta.”
- **Kinesteettiset oppijat** muistavat asioita fyysisten ja emotionaalisten tuntemusten kautta. He saattavat todeta: ”Tykkään tästä tosi paljon. Lähdetään mukaan!”

Mikä on mieluisin ja hallitsevin oppimistyyli?

- **Aktivistit** oppivat parhaiten uusien kokemusten, ongelmien ja kokeilujen kautta. He pitävät peleistä, ryhmätöistä ja roolileikeistä. Aktivistit vieroksuvat passiivista oppimista, yksilötehtäviä (esim. lukemista) ja itsenäistä tutkimista, sekä tehtäviä, jotka vaativat huomion kiinnittämistä yksityiskohtiin.
- **Pohdiskelijat** oppivat parhaiten saadessaan ajatella. He nauttivat tutkimisesta, tapahtumien havainnoimisesta ja oppimansa jäsentämisestä. He eivät pidä valokeilaan joutumisesta, johtopäätösten tekemisestä vajavaisilla tiedoilla tai siitä, että joutuvat turvautumaan oikotiehen tai tekemään tehtävänsä pinnallisesti.
- **Teoreetikot** oppivat parhaiten silloin, kun opittu voidaan liittää osaksi jotakin järjestelmää, mallia, käsitettä tai teoriaa. He pitävät tilanteista, joissa on selkeä rakenne ja päämäärä, ja he työskentelevät mielellään mielenkiintoisten ideoiden ja käsitteiden parissa. He eivät useinkaan pidä tilanteista, joissa tunteilla on keskeinen sija.
- **Pragmatikot** oppivat parhaiten, kun tehtävän aihe liittyy selvästi todelliseen ongelmaan, johon he voivat soveltaa oppimaansa. He vieroksuvat oppimista, joka vaikuttaa olevan kaukana todellisuudesta, ns. ”pelkkää teoriaa ja yleisiä periaatteita”.

KYSYMYKSIÄ: Muistele suosikkiopettajaasi, valmentajaasi tai ohjaajaasi. Mikä tämän henkilön kommunikointitavassa auttoi sinua oppimaan? Onko hänen kommunikointityylissään ja omassa ajattelu- ja oppimistyyliässäsi vastaavuutta?

Useimmat ihmiset opettavat tai työskentelevät luonnostaan ryhmän kanssa tavalla, joka sopii heidän omaan ajattelu- ja oppimistyyliinsä. Päteekö tämä omalla kohdallasi?

- Millaisten oppijoiden kanssa olet tehokkain?
- Millaisten oppijoiden taas olisi vaikeinta oppia sinulta?
- Miten voisit muokata kommunikointityyliäsi, jotta se tavoittaisi useampia oppijoita?

Käytännössä jokainen käyttää yhdistelmää erilaisista ajattelu- ja oppimistyyleistä. Jokaisessa lapsiryhmässä on myös monia erilaisia tyylejä. Pidä tämä mielessäsi, kun valitset *Compasitosta* harjoituksia, jotta harjoitustyyppit sopivat yhteen lasten erilaisten tarpeiden ja oppimistyylien kanssa.

Erot ajattelussa ja oppimisessa voivat vaikuttaa myös siihen, miten harjoitukset etenevät ja miten lapset purkavat ja arvioivat niitä. Tulet huomaamaan, että sama harjoitus saa aikaan eritasoista osallistumista ja erilaisia tuloksia eri lasten kohdalla. Jotkut lapset vastaavat todennäköisemmin purkukysymyksiin kuin toiset. Muista myös, että ajattelu- ja oppimistyyli selittävät vain osan näistä eroista. Kontrollisissa ulottumattomissa olevien lukemattomien tekijöiden takia samat lapset voivat reagoida samaan tehtävään hyvin eri tavalla jopa eri päivinä! Kun opit tuntemaan *Compasiton* harjoituksia paremmin, pystyt myös ymmärtämään näitä eroja paremmin.

Lapsen kehitysvaiheet

Compasiton harjoitukset on suunniteltu 6–13-vuotiaille lapsille, vaikkakin monet niistä ovat helposti muokattavissa tätä nuoremmille tai vanhemmille, lapsille tai aikuisille. Lapsuus on ihanteellista aikaa ihmisoikeuskasvatukseen aloittamiseen. Vaikka hyvin nuorillakin lapsilla on vahvoja arvoja ja asenteita, he ovat myös vastaanottavaisia uusille näkökulmille ja kokemuksille. Arvojen (esimerkiksi toisten kunnioittaminen ja erilaisuuden hyväksyminen) ja taitojen (esimerkiksi empatia ja kriittinen ajattelu) kehittyminen vie vuosia. Koskaan ei ole liian aikaista aloittaa!

Samalla lapset ovat vielä hyvin riippuvaisia aikuisten ohjauksesta ja tuesta, etenkin perheestään, hoidajistaan ja opettajistaan sekä ikätovereistaan. Jotkin ihmisoikeusarvot ja -asenteet, joita *Compasitossa* tuodaan esiin, saattavat joutua törmäyskurssille niiden arvojen ja asenteiden kanssa, joita lapset kohtaavat muussa elämässään. *Compasiton* tavoitteiden ja menetelmien avaaminen vanhemmille, opettajille tai muille lasten asioihin vaikuttaville henkilöille voi ennaltaehkäistä mahdollisia yhteentörmäyksiä. Ohjaajien onkin oltava herkkiä mahdollisten konfliktien varalta, liittyivätpä ne lapsen sisäiseen maailmaan tai hänen kotiinsa, kouluunsa tai asuinympäristöönsä. Olipa lapsen kehitysvaihe mikä hyvänsä, häntä ei koskaan saa asettaa tällaisen konfliktin keskiöön.

Vaikka jokainen lapsi on ainutlaatuinen, alla oleviin listoihin on kerätty pääpiirteitä eri ikäryhmistä. Taitavan ohjaajan on tunnistettava ryhmän kehitystaso ja valittava ja/tai muokattava harjoitukset vastaamaan lasten fyysistä, kognitiivista, emotionaalista ja sosiaalista valmiutta.

6–7-vuotiaat:

Fyysinen kehitys

- nauttivat ulkoleikeistä, joissa on lyhyitä mutta reippaita tempaisuja
- pitävät yksinkertaisista kädentaitotehtävistä, erityisesti yhdistettynä tietyn fyysisen taidon kehittämiseen

Kognitiivinen ja emotionaalinen kehitys

- ovat puheliaita mutta lyhytjännitteisiä, vaikeaa kuunnella toisia
- hyvin uteliaita
- oppivat parhaiten fyysisten kokemusten kautta
- päätöksenteko on vaikeaa
- osaavat lukea ja kirjoittaa, mutta taidot ovat vielä alkuasteella
- rikas mielikuvitus, pääsevät helposti mukaan roolipeleihin ja fantasialeikkeihin
- pitävät ystävyydestä ja supersankaritarinoista

- pitävät piirroshahmoista

Sosiaalinen kehitys

- ovat hyvin kilpailuhenkisiä
- yhteistyön tekeminen on joskus vaikeaa

8–10-vuotiaat:

Fyysinen kehitys

- lähes ehtymätön fyysinen energia

Kognitiivinen ja emotionaalinen kehitys

- nauttivat uusien asioiden oppimisesta, mutta eivät välttämättä kovin syvällisesti
- tulevat tietoisemmiksi eroavaisuuksista ja epätasa-arvosta ihmisten välillä
- nauttivat ongelmanratkaisusta
- pitävät kysymys–vastaus-leikeistä
- voivat turhautua, jos työn tulokset eivät vastaa omia odotuksia

Sosiaalinen kehitys

- ovat jo itsenäisempiä, mutta tarvitsevat yhä tukea
- juttelevat mielellään asioista ikätoverien kanssa
- saattavat olla hyvin kriittisiä sekä itseä että muita kohtaan
- pystyvät paremmin yhteistyöhön
- haluavat kuulua ryhmään
- alkavat ihailla tosielämän sankareita, TV-tähtiä ja urheilijoita sarjakuvahahmojen sijaan.

11–13-vuotiaat:

Fyysinen kehitys

- kypsyvät nopeasti, mutta kehitysvauhti vaihtelee suuresti lasten välillä ja voi aiheuttaa ikävää itsetietoisuutta ja epä mukavia tunteita

Kognitiivinen ja emotionaalinen kehitys

- kypsyvät merkittävästi kyvyssään abstraktiin ajatteluun
- pitävät väittelystä ja keskustelusta
- alkavat pitää joitain pelejä ja leikkejä ennalta arvattavina ja tylsinä. Pitävät enemmän tehtävistä, joihin sisältyy ainutkertaisten strategioiden ja tuotosten luomista.
- ovat taipuvaisia täydellisyyden tavoitteluun
- alkavat ymmärtää, että tarinaa tai tapahtumaa voidaan tulkita useammasta kuin yhdestä näkökulmasta
- alkavat kiinnostua yhä enemmän yhteiskunnallisista ja ajankohtaisista tapahtumista

Sosiaalinen kehitys

- kasvava kiinnostus entistä laajempaa sosiaalista ja fyysistä ympäristöä kohtaan
- nauttivat omien ja muiden rajojen testaamisesta
- osaavat yhdistää leikkisyyden ja vakavuuden samanaikaisesti
- alkavat kiinnittää huomiota siihen, miten muut heidät näkevät
- oppivat mielellään roolimalleilta

- kehittävät monimutkaisempia leikkejä ja pelejä ryhmissä
- tekevät mielellään yhteistyötä yhteisten päämäärien saavuttamiseksi
- ikätovereiden asenteilla ja käyttäytymisellä on suuri vaikutus

Mitä *Compasiton* harjoitukset sisältävät?

Compasiton harjoitukset on suunniteltu ihmisoikeuksien kokemuksellista oppimista silmälläpitäen, toimimaan erilaisissa ympäristöissä ja huomioimaan erilaiset oppimistyyliä ja kehitysvaiheet. Ne alkavat abstraktilla, kuvitteellisella tilanteella, joka aktivoi lapsia ryhmänä. Purku- ja arviointiosiossa mennään syvemmälle yksilötasolla. Monien asiantuntijoiden mielestä purku ja arviointi on jokaisen harjoituksen tärkein vaihe. Ilman sitä *Compasiton* harjoitukset ovat pelkkiä harjoitteita. Purkuosion poisjättäminen voi aiheuttaa enemmän todellista vahinkoa kuin vain heikompaa oppimista: siitä voi seurata stereotyyppien vahvistumista ja harjoituksen herättämät tunteet voivat jäädä irrallisiksi, vaille merkitystä.

Koska epämuodollinen oppiminen vetoaa voimakkaasti tunteisiin, jotkut ihmisoikeusteemat voivat tulla epämiellyttävän lähelle joidenkin lasten arkielämää. Ohjaajan on oltava herkkä tämän suhteen, kun hän valitsee tai muokkaa harjoitusta ryhmälleen sopivaksi.

Kaikki *Compasiton* harjoitukset on esitetty muodossa, joka helpottaa oman ryhmän tarpeisiin parhaiten sopivien tehtävien valitsemista ja läpiviemistä. Mukana on esimerkkikysymyksiä keskustelua varten, vihjeitä ohjaukseen ja harjoituksen muokkaamiseen sekä ehdotuksia jatkotehtäviksi, joiden avulla ryhmä voi toimia harjoituksessa käsiteltyjen ihmisoikeuksien puolesta.

Harjoituksen nimi Tarkentava alaotsikko	
Teema	Harjoituksessa käsiteltävät teemat (ks. tarkemmin Luku V, s. 205). Useimmissa harjoituksissa ehdotetaan kolmea teemaa. Tämä mahdollistaa lapsia pohdittavien tai heitä eniten kiinnostavien aiheiden painottamisen. Teemat kuvastavat myös eri ihmisoikeuskysymysten keskinäistä riippuvuutta.
Vaikeusaste	Taso 1, 2 tai 3, riippuen lasten tietotasosta, harjoituksessa tarvittavista taidoista, oppimistavoitteista, aiheen vaikeatajuisuudesta, sääntöjen monimutkaisuudesta, vaadittavasta ajasta, mahdollisista riskeistä ja ryhmädynamiikasta. Vaativa aihe merkitsee oppimistavoitteiden vaikeampaa saavuttamista. Kuitenkin monia harjoituksia voidaan muokata vaikeusasteen muuttamiseksi. Vaativammat harjoitukset ovat yleensä myös dynamiikaltaan, aiheiltaan ja tuloksiltaan antoisimpia.
Ikä	Ikäryhmä, jolle harjoitus on suunnattu
Kesto	Arvioitu harjoituksen tekemiseen ja purkuun kuluva aika. Todelliseen keston vaikuttaa esimerkiksi ryhmän koko ja kypsyy.
Ryhmäkoko	Harjoituksen ihanteellinen osallistujamäärä
Työtapa	Harjoituksen toteutustapa: roolipeli, piirtotehtävä, keskustelu, lautapeli jne.
Kuvaus	Tiivistelmä harjoituksen kulusta
Tavoitteet	Toivotut tulokset koskien ihmisoikeuksiin liittyviä tietoja, taitoja, asenteita, toimintaa ja käyttäytymistä
Valmistelut	Lista etukäteen valmisteltavista asioista
Materiaali	Lista harjoitukseen tarvittavista materiaaleista
Ohjeet	Tarkat ohjeet harjoituksen läpiviemiseen

Purku ja arviointi	Keskusteluteemoja harjoitukseen liittyen. Keskusteluteemat sanoittavat ja yleistävät harjoituksen pääajatuksia ja liittävät ne ihmisoikeuksiin. Purku on harjoituksen tärkein osa, eikä sitä tule koskaan jättää pois!
Ehdotuksia jatkokäytöskäytelyyn	Jatkotehtäviä tai muita <i>Compasitosta</i> löytyviä tehtäviä, jotka voivat täydentää harjoitusta
Toimintaideoita	Ehdotuksia käytännön vaikuttamistoiminnaksi harjoituksen esiin nostamisissa kysymyksissä
Vinkkejä ohjaajalle	Vinkkejä harjoituksen soveltamiseen ja mahdollisten ongelmien kohtaamiseen
Lisätietoja	Muuta harjoituksessa tarpeellista tietoa
Monisteet	Harjoitukseen tarvittavat materiaalit (esim. kortit, piirroksot, kartat)

Lapsen oikeuksien sopimus perustana

Jokainen *Compasiton* harjoitus liittyy suoraan tai epäsuorasti Lapsen oikeuksien sopimukseen (LOS). Joidenkin avulla esitellään sopimusta lapsille (esim. "Kanin oikeudet", s. 138, "Purjehdus uuteen maahan", s. 149), toiset tutustuttavat lapset omiin oikeuksiinsa (esim. "Ihmisoikeuskalenteri", s. 60, "Ihmisoikeudet uutisissa", s. 110, "Oikeudet kartalle", s. 135). Joissakin edistyneemmissä harjoituksissa lapsilta kysytään, mitkä ovat ja mitkä eivät ole heidän oikeuksiaan, tai pyydetään nimeämään tiettyjä oikeuksia (esim. "Lautapelejä", s. 70).

Koska LOS on *Compasitossa* keskeinen, ohjaajien on tunnettava sopimus ja kyettävä selittämään sen merkitys lapsille. *Compasiton* liitteenä on helppotajuinen versio sopimuksesta (Liitteet IV, s. 288). Koska sopimusta tarvitaan monissa harjoituksissa, voit esimerkiksi laminoida muutamia kopioita toistuvaa käyttöä varten. Voit myös tehdä sopimuksesta julisteen harjoitustilaan ripustettavaksi, jotta lapset voivat helposti tarkistaa asioita siitä.

Lapsen oikeuksien sopimus sisältää joitain vaikeatajuisia käsitteitä, jotka vaativat avaamista, ennen kuin lapset voivat ymmärtää niitä:

Ihmisarvo: Jokaisen ihmisen tasa-arvoisuus ja myötäsytntyinen arvo on ihmisoikeuksien peruskäsite. Lapset voivat tarvita apua käsitteen määrittämiseksi konkreettisesti.

Syrjintä: Vapaus syrjinnästä on toinen perustava ihmisoikeusperiaate, ja se sisältyy kaikkiin tärkeimpiin ihmisoikeusasiakirjoihin. LOS:in artikla 2 kieltää syrjinnän monin erilaisin perustein, joita lasten saattaa olla vaikea ymmärtää:

- rotu
- etninen tai sosiaalinen alkuperä, varallisuus ('sosiaalinen tai taloudellinen asema')
- syntyperä, sisältää myös avioliitossa tai sen ulkopuolella syntyneet lapset.

Kehittyvät valmiudet ("kypsyminen"): Tämä ilmaus sopimuksen artiklassa 5 viittaa lapsen kasvaviin kykyihin oikeuksiensa toteuttamisessa, sitä mukaa kun hän kasvaa, pystyy ottamaan enemmän vastuuta ja tekemään itsenäisiä valintoja.

Pakolainen ("olet tullut uuteen maahan, koska kotimaasi oli turvaton"): Artiklassa 22 puhutaan pakolaisuudesta. Useimmille lapsille (ja monille aikuisille) on vaikeaa erottaa toisistaan maahanmuuttajaa, joka on saapunut uuteen maahan aloittaakseen siellä uuden elämän, ja pakolaista, joka on jättänyt kotimaansa perustellun vaaran, pelon tai vainon vuoksi. Toisin kuin maahanmuuttajat, useimmat pakolaiset haluavat palata kotiin, kun heihin ei enää kohdistu uhkaa. He ovat oikeutettuja saamaan tukea siltä valtiolta, josta he ovat saaneet turvapaikan. On ehkä myös tarpeen selittää, että ihmiset, joiden on täytynyt jättää kotinsa mutta jotka yhä ovat omassa maassaan, ovat maansisäisiä pakolaisia.

Seuraavista LOS:in helppotajuisissa versioissa käytetyistä käsitteistä voi olla tarpeen keskustella, jotta niiden merkitys aukeaa ja selviää, miksi ne ovat tärkeitä ihmisoikeuksien kannalta. Joillain käsitteillä on useita merkityksiä, joista kaikki eivät ole lapsille tuttuja (esim. "väkivalta" voi tarkoittaa sekä fyy-

sistä että psyykkistä, toteutunutta tai sen uhkaa; ”vammainen” voi olla fyysistä, henkistä tai psyykososiaalista). Muut termit saattavat tulla vain hämärästi ymmärretyiksi ja tarvitsevat konkreettisia esimerkkejä (esim. ”hyväksikäyttö”, ”kulttuuri”, ”riisto”, ”laiminlyönti”). Pyydä lapsia kertomaan esimerkkejä omista kokemuksistaan.

■ hyväksikäyttö / väärinkäyttö / laiminlyönti	■ nuorisorikollisuus
■ ”tunnustaa henkilönä lain edessä”	■ vapaa-aika
■ kokoontumisvapaus	■ vapauden menetys
■ kulttuuri / traditio	■ media
■ ”kehittyä fyysisesti, henkisesti, hengellisesti, moraalisesti ja sosiaalisesti”	■ kansallisuus, kansalaisuus
■ vammaisuus	■ ravitseva ruoka
■ ”toteuttaa oikeuksiaan”	■ pornografia
■ riisto	■ yksityisyys
■ hallitus/hallinto/virkamiehet	■ prostituutio
■ ”saada syntymärekisteröinti”	■ kuntouttaminen
■ ”saada tilanteensa ajoittain tarkistetuksi”	■ sosiaaliturva
■ terveystietäminen ammattilaiset	■ ammattiyhdistys
■ ”kunnia ja maine”	■ väkivalta
■ identiteetti	■ sodankäynti
	■ sotatoimialue

Kun esittelet Lapsen oikeuksien sopimusta lapsille, näin yksityiskohtainen tietämys ei ole heille tarpeellista. Kun he vähitellen tutustuvat paremmin ihmisoikeuksiin, etsi mahdollisuuksia syventää heidän ymmärrystään ja korjata väärinkäsityksiä, kun niitä havaitset. Pidä silmäsi auki otollisille ’opetuksellisille hetkille’.

Harjoitusten valitseminen

Ohjaajan täytyy ottaa huomioon monia tekijöitä valitessaan, mitä harjoituksia kannattaa käyttää. Tärkeimmät kriteerit ovat:

1. **Lapset:** Ennen harjoituksen valintaa täytyy tuntea hyvin ne lapset, joiden kanssa aikoo työskennellä.
 - a. Mikä on heidän kehitystasonsa, mitkä ovat heidän kiinnostuksen kohteensa, huolensa ja oppimistyylinsä?
 - b. Onko ryhmän sisällä ristiriitoja tai ongelmia?
 - c. Kohtaavatko lapset joitain erityisiä haasteita tai kysymyksiä omassa asuinympäristössään?
 - d. Kuinka paljon lapset jo tietävät ihmisoikeuksista? Jotkut *Compasiton* harjoitukset edellyttävät tutustumista esimerkiksi Lapsen oikeuksien sopimukseen.

Älä kuitenkaan ajattele, että sinun täytyisi lykätä harjoitusten tekemistä, kunnes olet saanut vastaukset kaikkiin edellä mainittuihin kysymyksiin. Usein juuri harjoitusten tekeminen on tehokkain tapa oppia tuntemaan ryhmä!

2. **Oppimistavoite:** Joitain harjoituksia voidaan tehdä yleisen ihmisoikeustietämyksen tai jopa huvin vuoksi, mutta useimpien kautta voi ja tulee käsitellä lapsille läheisiä asioita tai ryhmän, yhteisön tai maailman ajankohtaisia aiheita. Harjoitukset käsittelevät seuraavia ihmisoikeusteemoja:
 - a. Kansalaisuus

- b. Demokratia
- c. Syrjintä
- d. Koulutus ja vapaa-aika
- e. Ympäristö
- f. Perhe ja vaihtoehtoinen hoiva
- g. Sukupuolten tasa-arvo
- h. Terveys ja hyvinvointi
- i. Media ja internet
- j. Osallistuminen
- k. Rauha ja turvallisuus
- l. Köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen
- m. Väkipalata

Teemoista laajemmin, ks. luku V, s. 205.

3. Opiskelujakso Yhden harjoituksen avulla ei tiedoissa, taidoissa, arvoissa tai asenteissa voida saavuttaa kestäviä oppimistuloksia. Valitse siis sarja harjoituksia, jotka muodostavat kokonaisuuden tiettyyn ihmisoikeusteemaan tai tiettyjen taitojen kehittymiseen liittyen. Tätä harjoitusten sarjaa voidaan toteuttaa kuukauden, lukukauden tai jopa kokonaisen vuoden aikana. Voit valita harjoituksia, jotka sopivat koulun opetussuunnitelman aiheisiin tai jotka käsittelevät jotain ajankohtaista asiaa joko ryhmässä tai yhteisössä.

Pyri joka tapauksessa valitsemaan erityyppisiä harjoituksia ja pidä lasten tarpeita tärkeimpänä valintaperusteena. Eri menetelmien vaihtelevuus tekee harjoituksista hauskeampia ja mahdollistaa oppimisen yhtä lailla aistien ja tunteitten kuin älynkin kautta. Siksi Compasito tarjoaa käyttöösi laajan valikoiman tekniikoita ja menetelmiä (esimerkiksi keskustelu, väittely, tarinankerronta, simulaatio, draama, lautapeli, taide, ryhmäkilpailu).

Löydät valintaa helpottamaan harjoituksia kuvaavan kaavion sivulta 52.

Harjoitusten soveltaminen

Voit käyttää *Compasitoa* kuin reseptikirjaa. Hyvän kokin tavoin ohjaaja voi vapaasti muunnella harjoitusten aineksia käytettävissä olevan ajan, materiaalien, ryhmän koon, osaamisensa ja tilanteen mukaan. Useimmat harjoitukset sisältävät muunteluvinkkejä.

Ole tietoinen siitä, että jokainen lapsiryhmä on erilainen oppimistyylieltään ja kyvyiltään. Ohjaajan on helpompaa tarjota lapsille useampia erilaisia oppimistapoja kuin lapsen mukautua vain yhdenlaiseen metodiin. Esimerkiksi harjoitus, jonka aiheena ovat tosielämän ongelmat (kuten ”Ihmisoikeudet uutisissa”, s. 110), saattaa toimia pragmatikkojen kanssa, mutta turhauttaa teoreettisia oppilaita. Voit muokata harjoitusta analyttisempään suuntaan tekemällä vertailuja esimerkiksi siitä, miten jostakin ongelmasta raportoidaan eri tavoin eri medioissa. Samaa tapausta monia harjoituksia voi muokata eri luku- ja kirjoitustaidon tasoryhmille. Ohjaaja voi vaikkapa itse tehdä kaikki kirjalliset tehtävät, joita harjoituksessa tarvitaan (esimerkiksi ”Kaniinin oikeudet”, s. 138 tai ”Kuka on takanani?”, s. 187). Ole luova, kun tarjoat lapsille erilaisia tapoja reflektoida oppimaansa. Lapset voivat keskustelun lisäksi esimerkiksi piirtää, esittää pantomiimia, kirjoittaa päiväkirjaa tai jakaa ajatuksia pareittain.

Harjoitusten huolellinen valinta ja soveltaminen on erityisen tärkeää, kun pitää varmistaa, että myös erityislapset pääsevät tasavertaisesti mukaan (esimerkiksi siirtolais-, pakolais- tai laitoksissa asuvat lapset). Vältä tuomasta voimakkaasti esiin ehkä kipeitäkin eroavaisuuksia lasten välillä. Ole erityisen herkkä vammaisen lapsen tarpeille ja vältä tilannetta, jossa hän joutuu ”suostumaan” harjoitukseen,

johon hän ei voi tasavertaisena osallistua. Muokkaa sen sijaan harjoitusta niin, että se sopii myös vammaiselle, pikemmin kuin odotat lapsen sopeutuvan harjoitukseen. Joitain sovellustapoja vammaisia lapsia ajatellen voisivat olla:

- Vältä punaisen ja vihreän käyttöä. Värisokeille lapsille niiden erottaminen on vaikeaa.
- Jaa monisteet pistekirjoitettuina näkövammaisille lapsille.
- Sijoita liikuntarajoitteiset lapset niin, että he voivat mahdollisimman hyvin osallistua.
- Käytä paljon kuvia ja kirjallisia ohjeita tukeaksesi kuulovammaisten lasten osallistumista.

Vinkkejä osallistumisaktiivisuuden lisäämiseen

Taitava ohjaaja osaa varmistaa, että jokainen lapsi (myös ujo ja välinpitämätön), osallistuu täysipainoisesti. Tässä muutamia ehdotuksia tätä varten:

- Muotoile kysymyksesi uudelleen eri tavoin varmistaaksesi, että kaikki ovat ymmärtäneet.
- Käytä selkeää kieltä, jota lapset ymmärtävät. Vältä kapulakieltä.
- Ota itsellesi vastuu selkeästä kommunikaatiosta (esim. kysy mieluummin: "Sanoinko tämän nyt selvästi?" kuin "Ymmärrätkö?").
- Kysy avoimia kysymyksiä, joihin ei voi vastata vain "kyllä" tai "ei" (esim. älä kysy: "Oliko tämä harjoitus teistä mukava?" vaan "Miltä tämä harjoitus teistä tuntui?").
- Määrittele keskustel säännöt (esim. ei keskeytetä, vaan nostetaan käsi ylös puheenvuoron pyytämiseksi).
- Ota hiljaisetkin lapset mukaan ja pyydä heitä kertomaan ryhmätyön tulokset tai jakamaan omia kokemuksiaan, mutta älä koskaan painosta lasta osallistumaan.
- Anna ryhmäläisille erilaisia rooleja varmistaaksesi, että kaikilla on tilaisuus osallistua (esim. kellokalle, materiaalivastaava, raportoiija, kirjuri).
- Korosta, että jokaisella lapsella on jotain annettavaa.
- Tee sanallisia koonteja / yhteenvetoja tai pyydä lapsia tekemään ne.
- Selitä harjoitus selvästi etukäteen, jotta lapset tietävät, mitä odottaa.
- Yhdistä meneillään oleva harjoitus aikaisempiin ja tuleviin harjoituksiin.
- Pidä huoli, että mikään harjoitus ei altista ketään naurunalaiseksi joutumiselle, nolaamiselle tai vaikeuksille kotona.
- Kun on mahdollista, pyydä toisia ohjaajia avuksi ja mahdollista näin lapsille heihin ja samalla erilaisiin opetus- ja oppimistyyliin tutustuminen.
- Myönnä, ettei yksikään ohjaaja voi kontrolloida kaikkea tai olla joka hetki tietoinen jokaisesta lapsesta. Ole valpas olematta kuitenkaan ylihuolehtivainen.

Vinkkejä fasilitointiin

Jokainen ohjaaja tarvitsee valikoiman nopeita toimintaideoita erityistilanteita varten. Ne auttavat ryhmän motivoinnissa, lasten sitouttamisessa, huomion kiinnittämisessä, vastarinnan murtamisessa, jännityksen laukaisemisessa, luottamuksen ja kiinnostuksen herättämisessä tai yksinkertaisesti ilmapiirin vapauttamisessa ja hauskanpidossa!

Tässä muutamia hyviksi havaittuja suosikkeja. Netistä löytyy kokonainen aarteisto, esimerkiksi Salto Youth Support Centren sivuilta www.salto-youth.net (englanniksi).

Jäänsärkijöitä/lämmittelyharjoituksia

Nämä harjoitteet auttavat ryhmän alkuun ja luovat yhteishenkeä:

- **Ryhmäasetelma:** Pyydä lapsia tuomaan kotoa jokin esine, jolla on heille erityistä merkitystä. Jokainen kertoo esineestään samalla, kun se asetetaan esille ryhmän yhteiseen näyttelyyn.
- **Minä myös¹:** Selitä, että lasten pitää löytää muita, joilla on sama ominaisuus kuin itsellä. Kerro joi-tain esimerkkejä (esim. syntymäkuukausi, sisarusten lukumäärä, kenkien kiinnitystapa). Sopivassa tilanteessa voit valita arkaluontoisempiakin ominaisuuksia (esim. uskonto, kieli, ihonväri).
- **Vaihtuvat tuolit:** Järjestä tuolit tiiviiseen ympyrään ja pyydä lapsia istumaan. Seiso ympyrän kes-kellä ja kerro, että aiot seuraavaksi kertoa nimesi ja jonkin asian itsestäsi. Kun olet kertonut sen, kaikkien niiden, joihin pätee sama asia, pitää vaihtaa paikkaa. (esim. "Olen X ja olen vasenkätinen", "Olen X ja minulla on kissa", "Olen X enkä tykkää syödä _____"). Kun lapset nousevat vaihtaakseen paikkoja, yritä saada itsellesi tuoli. Se, joka jää ilman tuolia, kertoo seuraavaksi samaan tapaan itses-tään. Jatkaa, kunnes useimmat ovat saaneet esitellä itsensä.
- **Muotokuvat:** Jaa lapset pareiksi. Anna jokaiselle parille paperia ja kynä. Pyydä jokaista piirtämään nopeasti omasta paristaan kuva ja kysymään tältä muutamia kysymyksiä (esim. nimi, harrastus, yllät-tävä tieto) ja lisäämään vastaukset muotokuvaan. Anna tähän vain vähän aikaa. Kannusta lapsia teke-mään muotokuvista ja nimistä mahdollisimman suurikokoisia. Pyydä sitten jokaista esittelemään työnsä sekä mallina ollut "originaali" ryhmälle. Jotta ryhmäläiset oppisivat toistensa nimet, voit ripus-taa muotokuvat paikkaan, josta kaikki voivat nähdä ne.
- **Tiimityö:** Jaa lapset pieniin ryhmiin ja pyydä heitä keskustellen löytämään asioita, jotka ovat ryh-mäläisille yhteisiä (esim. kulttuuri, ulkonäkö, maku jonkin asian suhteen, harrastukset). Pyydä jokaista ryhmää antamaan itselleen nimi yhteisiin ominaisuuksiin perustuen. Lopuksi jokainen ryhmä esittelee itsensä ja perustelee ryhmän nimen muille.

Aktivointiharjoituksia

Harjoituksia ryhmän aktivoimiseen tai energian uudelleen suuntaamiseen.

- **Ketju:** Pyydä lapsia seisomaan ringissä silmät suljettuina. Pyöritä heitä ympäri yksitellen ja yhdistä heidän kätesä toisten käsiin siten, että he muodostavat umpisolmun. Kehota lapsia avaamaan sil-mänsä ja avaamaan solmu päästämättä irti toisten käsistä.
- **Ilotulitus:** Jaa lapset pieniin ryhmiin. Pyydä ryhmiä matkimaan erilaisten ilotulitusrakettien ääniä, muotoja ja liikkeitä. Jotkut voivat olla sihiseviä ja räjähtäviä pommeja. Jotkut ovat paukkuja, joita voi matkia käsiä taputtaen. Jotkut ovat pyöriäviä sähköisiä jne. Pyydä jokaista pienryhmää erikseen esiintymään ja lopuksi koko ryhmää yhteen ilotulitukseen.
- **Istuva ryhmä:** Pyydä lapsia seisomaan ympyrässä varpaat yhdessä. Pyydä heitä sitten istumaan alas irrottamatta varvaskontaktia. Mikäli se on kulttuuriin sopivaa, lapset voivat myös seistä ympy-rässä toistensa takana kädet edessä olevien olkapäillä. Silloin alas istuttaessa edessä olevat istuvat takana olevien polvien päälle. Kumpikaan versio ei tietenkään sovi ryhmälle, jossa joku on fyysi-sesti vammaisen.
- **Sademetsä:** Seiso lasten keskellä ja pyydä heitä matkimaan sinua. Tuottakaa erilaisia ääniä ja eleitä, jotka kuvaavat metsän elementtejä (esim. lintuja, hyönteisiä, kahisevia lehtiä, tuulen puhallusta, eläinten huutoja). Voitte napsutella sormia, läpsytellä kylkiä, taputtaa käsiä ja matkia eläimiä. Lop-putulos kuulostaa sademetsältä.
- **Hiljainen kalenteri:** Pyydä ryhmää asettumaan riviin syntymäjärjestyksessä. Järjestäytyessään he eivät kuitenkaan saa kommunikoida sanallisesti. Voit tehdä saman myös kengännumeroiden, TV:n katseluun käytetyn viikkotuntimäärän tai minkä tahansa muun henkilökohtaisen asian selvittämi-seksi.

- **Myrsky:** Jaa erilaisia ääniä ja eleitä pienille ryhmille (esim. tuuli, sade, salama, ukkonen). Selosta sitten tapahtumien kulkua kertojana ja johda eri ääniä kuin orkesteria: kuinka myrsky vähittäin alkaa, sitten esim. ”Ja salamat iskevät! Ukkonen jyrisee!” jne. niin kauan, että myrsky viimein loppuu.
- **Kolme ympyrää:** Pyydä lapsia seisomaan ympyrässä ja valitsemaan mielessään yksi ryhmän lapsista kertomatta valintaansa kenellekään. Kerro, että kun sanot ”Hep!”, heidän pitää juosta kolme kertaa valitsemansa henkilön ympäri. Tuloksena on täydellinen kaaos, joka on hyvin hauskaa, kun jokainen juoksee jonkun perässä ja kaikkia yritetään ottaa kiinni.
- **Pelastusveneisiin!** Näytä ensin ”pelastusvene”: kaksi ihmistä pitää toisiaan käsistä ja muodostaa veneen; matkustajat seisovat näiden käsien välissä. Selitä, että seuraavaksi kaikki lähtevät matkalle: ”Ensin meri on tyyni ja kaikki nauttivat matkasta. Äkkiä laiva ajaa karille. Jokaisen on päästävä pelastusveneeseen kolmen (tai yhden, tai neljän jne.) ryhmässä.” Lapset ryntäävät muodostamaan ”pelastusveneitä” ja ottamaan kyytiin oikean määrän matkustajia. Yleensä joku ”hukkuu”. Käske sitten lapsia menemään takaisin laivaan ja ota uudelleen kertojan rooli. ”Nyt laiva jatkaa matkaansa rauhallisesti... mutta yhtäkkiä alkaa pyörremyrsky! Laiva alkaa upota. Kaikki pelastusveneisiin kahden ryhmässä!” Jatka tähän tapaan, kunnes on käyty läpi useampia ”haaksirikkoja”.

Arviointi- ja pohdintatapoja

Harjoituksia päivän tai kokoontumisen päätteeksi.

- **Pallonheitto:** Lapset heittelevät palloa toisilleen. Jokainen kopin saanut kertoo yhden asian, jonka hän oppi harjoituksen aikana.
- **Ryhmäyhteen veto:** Esitä kokoava kysymys (esim. ”Mitä tulette erityisesti muistamaan tämän päivän harjoituksesta?”) tai avoin johdanto (esim. ”Koeta löytää sana tai lause, joka kertoo tuntemuksistasi tämän päivän päättyessä” tai ”Jäin vielä miettimään sitä, että...”.) Pyydä lapsia vastaamaan vuoron perään.
- **Ryhmän ilmoitustaulu:** Jokainen lapsi lisää vuorollaan sanan tai kuvan yhteiselle taululle ja kertoo, miksi juuri se kertoo jostakin tärkeästä tunteesta tai opitusta asiasta.
- **Rauhankyyhkyn päästäminen ilmaan:** Ohjaaja esittää pitelevänsä käsissään jotakin hyvin arvokasta (esim. lintu, vastasyntynyt vauva) ja pyytää jokaista lasta sanomaan sille jotakin samalla, kun tätä kuvitteellista objektia ojennetaan lapselta toiselle. Kun se on ”ollut” jokaisella, lapset kokoontuvat tiiviiseen ympyrään ja päästävät sen vapaaksi.

Konfliktien käsitteleminen

Harjoituksia ryhmän jäsenten välisten sekä lasten omien sisäisten ristiriitojen käsittelemiseen.

Ristiriitaisten tunteiden ja arvojen esiin tuleminen on väistämätöntä, kun käsitellään ihmisoikeuksia – etenkin, kun niitä käsitellään *Compasitossa* käytettyjen epämuodollisten harjoitusten avulla, jotka tarakoituksellisesti herättävät lapsissa myös tunteita älyllisen pohdinnan lisäksi. Ristiriidat lasten välillä (tai yhtä hyvin lasten mielissä) eivät ole välttämättä kielteinen ilmiö. Taitavan fasilitoinnin avulla ne voidaan jopa muuttaa rakentavaksi kokemukseksi. Taito kohdata konfliktitilanteita onkin yksi tärkeimmistä elämäntaidoista, joita lapsi voi oppia. Se on tärkeä taito, jotta lapset voivat myös edistää ihmisoikeuskulttuuria ympäröivässä maailmassa.

Tässä muutamia ideoita konfliktinhallintaan:

- **Pallonheitto:** Lapset heittelevät palloa toisilleen. Jokainen kopin saanut kertoo yhden asian, jonka hän oppi harjoituksen aikana.
- **Älä lietso konflikteja, mutta älä myöskään astu syrjään, kun niitä ilmenee.**
- **Älä ajattele, että konflikti on sinun tai kenenkään muun syytä.** Konfliktit ovat normaaleja ja

väistämättömiä jokaisessa ryhmässä. Auta lapsia hyväksymään tämä tosiasia ja vältä syyllistämistä. Keskity konfliktin käsittelemiseen, älä syyllisten etsintään.

- **Älä sivuuta ryhmässä ilmeneviä ikäviä tunteita.** Tunnusta niiden olemassaolo ja auta lapsia käsittelemään niitä.
- **Varaa runsaasti aikaa purkuun ja keskusteluun** jokaisen harjoituksen jälkeen, jotta lapsilla on mahdollisuus ilmaista tunteitaan koskien harjoitusta ja toisia lapsia. Tässä voi olla tilaisuutesi antaa esimerkki konfliktinhallinnasta.
- **Juttele lasten kanssa yksittäin:** Usein lapsen tunteet ovat liian henkilökohtaisia tai kipeitä ryhmässä jaettaviksi. Kun aistit tämän, järjestä lapselle mahdollisuus yksityiseen keskusteluun kansasi mistä tahansa aiheesta, joka aiheuttaa ahdistusta tai mieliharmia. Kerro lapselle, että olet .

Ks. myös luku V rauhankasvatuksesta, s. 205.

Ihmisoikeuskasvattajana toimiminen

Yksikään lapsi ei voi oppia ihmisoikeuksista ympäristössä, jossa ei kunnioiteta ja edistetä ihmisoikeuskulttuuria. Tärkein tapa, jolla ohjaaja voi tukea lapsen ymmärrystä ihmisoikeuksista, on tällaisen ympäristön luominen.

Ole esimerkkinä lapsen edun periaatteen noudattamisesta. Käsittele esimerkiksi konflikteja (joita väistämättä lasten välille syntyy) tavalla, joka huomioi jokaisen lapsen oikeuden osallistua ja ilmaista mielipiteensä, mutta joka ottaa samalla huomioon myös velvollisuuden huolehtia toisten hyvinvoinnista ja sovusta. Ota lapset aktiivisesti mukaan konfliktien ratkaisemiseen.

Toteuta itse sitä syrjimättömyyden periaatetta, jota opetat lapsille. Tiedosta, että hyvistä aikomuksista huolimatta me kaikki heijastamme oman kulttuurimme ennakkoluuloja. Nämä ennakko-oletukset ja stereotypiat koskevat usein etenkin sukupuolten välistä tasa-arvoa. Tutkimukset osoittavat, että useimmat opettajat antavat tahtomattaan ja tiedostamattaan enemmän huomiota ja rohkaisua pojille kuin tytöille. Näe siis erityistä vaivaa varmistaaksesi, että tytöt osallistuvat täysipainoisesti harjoituksen kaikkiin osioihin. Jos tarpeen, harrasta ”positiivista syrjintää”. *Compasito* voi olla ihmisoikeuksien edistämisessä vain niin toimiva kuin sinä ohjaajana olet!

..... Viitteet

- 1 All different – All Equal, Education Pack on ideas, resources, methods and activities for informal intercultural education with young people and adults, Council of Europe, 2004. p. 122.

Harjoitusten yhteenvedo

NUMERO	OTSIKKO	HARJOITUKSEN TYYPI	VAIKKEUSASTE	KESTO	TEEMAT	TEEMAT	TEEMAT	SIVU
1	Keho tietää	Kollaasin tekeminen	1	2x60	Syrjintä	Koulutus ja vapaa-aika	Terveys ja hyvinvointi	53
2	Ryhmämme perustuslaki	Yhteisymmärrys, sääntöjen tekeminen	3	90–135	Kansalaisuus	Demokratia	Osallistuminen	56
3	Ihmisoikeuskalenteri	Piirtäminen, maalaaminen, leikkaaminen	2	120	Yleiset ihmisoikeudet			60
4	Ihmisoikeuksien mainostaminen	Kertominen, piirtäminen, kirjoittaminen	3	120–180	Yleiset ihmisoikeudet	Media ja internet		64
5	Silmät sidottuina	Matkiminen, keskustelu	1	45	Syrjintä	Terveys ja hyvinvointi	Osallistuminen	67
6	Lautapelejä	Lautapeli	2	45	Yleiset ihmisoikeudet			70
7	Pojat eivät itke!	Keskustelu ja väitteiden kuvaaminen teatterin keinoin	2	90	Syrjintä	Sukupuolten tasa-arvo	Yleiset ihmisoikeudet	82
8	Kiusaamistilanteita	Keskustelu ja tilanteiden harjoittelu	2	60	Väkivalta	Syrjintä		85
9	Linnan valtaus	Toimintaseikkailu, kokemuksellinen oppiminen	2	120	Rauha ja inhimillinen turvallisuus			89
10	Compasito-reportteri	Valokuvareportaasi tai muita reportaaseja	2	90–120	Ympäristö	Terveys ja hyvinvointi	Osallistuminen	92
11	Piparipeikko	Ryhmäneuvottelu, keskustelu	2	40–60	Rauha ja turvallisuus	Köyhyys ja syrjäytyminen		95
12	Rakas päiväkirja	Kerronta, keskustelu	2	60	Syrjintä	Terveys ja hyvinvointi	Köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen	99
13	Jokainen ääni on tärkeä	Keskustelu, suunnittelu, matkiminen	3	2x60	Kansalaisuus	Demokratia		103
14	Sivustakatsojasta auttajaksi	Kerronta, keskustelu	2	60	Rauha ja inhimillinen turvallisuus	Väkivalta		108
15	Ihmisoikeudet uutisissa	Median tutkiminen, julisteen tekeminen, keskustelu	2	45	Yleiset ihmisoikeudet	Media ja internet		110
16	Nykyajan satu	Kerronta, keskustelu	2	60	Syrjintä	Koulutus ja vapaa-aika	Väkivalta	113
17	Tärkeintä kenelle?	Tärkeysjärjestyksen sopiminen, keskustelu	3	60	Yleiset ihmisoikeudet			118
18	Olipa kerran	Kertominen, keskustelu	2	40	Demokratia	Syrjintä	Sukupuolten tasa-arvo	122
19	Kuvapelejä	Kuvaleikki	2	30	Syrjintä	Yleiset ihmisoikeudet	Media ja Internet	127
20	Kuvilla väkivallattomaksi	"Ihmiskuvien" tekeminen, keskustelu	1	60	Väkivalta			130
21	Nuket kertovat tarinan	Dramatisointi, keskustelu	2	120	Yleiset ihmisoikeudet			132
22	Oikeudet kartalle	Piirtäminen, analyysi	2–3	60	Yleiset ihmisoikeudet			135
23	Kanin oikeudet	Kuvittelu, aivorihi, keskustelu	1	30	Yleiset ihmisoikeudet			138
24	Hälytystila	Toiminnallinen ulkoilmaleikki	2	60	Yleiset ihmisoikeudet			140
25	Oikeusmobile	Luova toiminta	2	120–180	Yleiset ihmisoikeudet	Sukupuolten tasa-arvo		145
26	Purjehdus uuteen maahan	Tärkeysjärjestys, keskustelu	1	45	Yleiset ihmisoikeudet			149
27	Äänetön juontaja	Roolipeli, arvausleikki	2	45	Syrjintä	Terveys ja hyvinvointi	Osallistuminen	157
28	Astu askel eteenpäin	Roolipeli, matkiminen, keskustelu	2	60	Yleiset ihmisoikeudet	Syrjintä	Köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen	160
29	Taistelu appelsiininista	Ryhmäkilpailu ja keskustelu	1	30	Rauha ja turvallisuus			166
30	Vesipisarot	Kokemuksellinen oppiminen, priorisointi, keskustelu	2	60	Ympäristö	Yleiset ihmisoikeudet		168
31	Yhtä perhettä	Piirtäminen, keskustelu	2	60	Syrjintä	Perhe ja vaihtoheiva	Sukupuolten tasa-arvo	172
32	Ihmeen kaunis maailmamme	Piirtäminen, keskustelu	1	50	Syrjintä	Ympäristö	Köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen	174
33	Mistä pidän ja mitä teen	Kertominen, keskustelu	2	45	Syrjintä	Perhe ja vaihtoheiva	Sukupuolten tasa-arvo	177
34	Mitä jos...?	Analyysi, keskustelu, dramatisointi	3	60	Yleiset ihmisoikeudet	Koulutus ja vapaa-aika	Köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen	179
35	Missä seisot?	Keskustelu ja liikkuminen	1	30–40	Yleiset ihmisoikeudet	Osallistuminen		184
36	Kuka on takanani?	Kuvaleikki, keskustelu	2	30	Yleiset ihmisoikeudet	Syrjintä	Media ja internet	187
37	Kenellä on päätösvalta?	Päätöksenteko, keskustelu	2	45	Perhe ja vaihtoheiva	Osallistuminen		190
38	Sanat, jotka satuttavat	Luettelon laatiminen, priorisointi, keskustelu	2	60	Syrjintä	Sukupuolten tasa-arvo	Väkivalta	194
39	Maailman kesäleiri	Priorisointi, neuvottelu, keskustelu	2–3	45–60	Syrjintä	Yleiset ihmisoikeudet		197
40	Zabderfilio	Kerronta, kuvittelu	1	35	Yleiset ihmisoikeudet	Syrjintä		201

1. Keho tietää

En tiennytkään, mitä kaikkea tiedän.

Teema	Syrjintä, koulutus ja vapaa-aika, terveys ja hyvinvointi
Vaikeusaste	Taso 1
Ikä	7–13-vuotiaat
Kesto	2 x 60 minuutin kokoontuminen
Ryhmäkoko	4–30 lasta
Työtapa	Kollaasi, keskustelu
Kuvaus	Lapset täyttävät kehonsa ääriviivoin rajatun alueen tiedoilla ja taidoilla, jotka liittyvät kehon eri osiin. He keskustelevat siitä, mistä he ovat hankkineet tietonsa ja mitä tapahtuu, jos heiltä puuttuu siihen mahdollisuuksia tai oikeuksia tai jos jotkut ruumiinosat eivät kehitykään normaalisti tai jos heillä on jokin vamma.
Tavoitteet	• Löytää niin omat kuin toistenkin kyvyt ja taidot • Lisätä tietoa oppimistavoista ja -paikoista • Pohtia oikeutta koulutukseen • Ymmärtää, että ihmiset ovat eri tavoin kyvykkäitä
Valmistelut	• Aikakauslehtien kerääminen
Materiaali	• suuria paperiarkkeja • tusseja • aikakauslehtiä kuvien leikkaamiseen • saksia, liimaa ja muita kollaasintekotarvikkeita

Ohjeet

1. kokoontuminen:

1. Esittele aihe kertomalla lapsille, että heillä on oikeus oppia ja kehittyä niin paljon kuin mahdollista. Tähdennä, että heillä on jo nyt tietoa ja sellaisia taitoja, joita he eivät luultavasti tule ajatelleeksi. Pyydä lapsia esimerkiksi nimeämään asioita, joita he osaavat ja joita he eivät osanneet viisi- tai kuusivuotiaina (esimerkiksi lukeminen, kirjoittaminen, rahojen laskeminen, kellon tunteminen). Kerro, että tässä harjoituksessa on kyse oikeudesta oppia ja kehittyä.
2. Jaa lapset neljän hengen ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle niin suuri paperiarkki, että siihen voi piirtää yhden ryhmäläisen ääriviivat, ja tarvikkeita kollaasin tekoon. Selitä harjoitus:
 - a. Jokainen ryhmä piirtää lapsen ääriviivat luonnollisessa koossa.
 - b. Ajatelkaa sitten, mitä tiedätte ja mitä osaatte tehdä parhaiten. Miettikää jokaisen tietämänne tai osaamanne asian kohdalla, mitä kehonne osaa siihen tarvitaan. Ottakaa mukaan fyysisiä taitoja (esimerkiksi laulaminen, polkupyörällä ajaminen), henkisiä taitoja (esimerkiksi matematiikan osaaminen, vitsien muistaminen) ja luonteeseen liittyviä taitoja (esimerkiksi ystävänä oleminen, salaisuuksien säilyttäminen).
 - c. Kuvatkaa tätä tietoa tai taitoa piirtämällä, maalaamalla, kirjoittamalla tai liimaamalla sitä esittäviä asioita kehon osaan, jota siihen käytetään. Jos esimerkiksi olet taitava jalkapalloilija, voit piirtää jalkapallon hahmon jalkaan (tai päähän?); jos luet hyvin, voit leikata kirjan kuvan ja liimata sen hahmon silmien tai pään lähelle; jos olet hyvä laulaja, voit laittaa nuotteja hahmon suuhun).
 - d. Ajatelkaa myös muita tietämiänne tai osaamianne asioita eikä vain niitä, joissa olette hyviä.

3. Anna lasten työskennellä, kunnes heidän hahmonsensa alkaa olla täynnä piirroksia/kuvia/iskulauseita jne.
4. Kokoa lapset yhteen ja pyydä jokaista ryhmää esittelemään ”lapsensa” toisille ja kertomaan muutamista taidoista tai tiedoista, joita ryhmän jäsenet ovat ottaneet mukaan. Jos mahdollista, jättäkää kuvat seinälle seuraavaan kokoontumiseen saakka.

2. kokoontuminen

1. Pyydä lapsia ottamaan kuvansa ja palaamaan alkuperäisiin ryhmiinsä. Anna ohjeet:
 - a. Ajatelkaa uudelleen tietoja ja taitoja, joita olette kuvanneet hahmoonne. Kuinka saitte nuo tiedot ja taidot? Mikä paikka tai ihminen, laitos (esimerkiksi koulu) tai tilanne auttoi teitä oppimaan nuo asiat? Olette esimerkiksi saattaneet oppia kutomaan tai pelaamaan korttia isovanhempienne kanssa, olette oppineet jonkin pelin naapurin lapsilta tai olette saaneet tietoa maanne historiasta koulussa.
 - b. Kun olette tunnistanee, miten opitte tietyn tiedon tai taidon, piirtäkää nuoli sitä esittävästä kohdasta paperin reunaan ja kirjoittakaa tiedon tai taidon alkuperä.
2. Kokoa taas lapset yhteen ja pyydä heitä esittelemään tuloksensa koko ryhmälle. Tee luettelo heidän mainitsemistaan oppimislähteistä ja ruksaa sanat, aina kun ne mainitaan.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - a. Oliko helppoa löytää asioita, joita osaatte tehdä?
 - b. Onko kollaaseissa suuria eroja?
 - c. Unohtuiko kollaasista jokin tärkeä taito?
 - d. Muistatteko aina, mistä olette oppineet jonkin taidon?
 - e. Tapahtuiko se aina samassa paikassa / opitteko sen samalta ihmiseltä?
 - f. Minkähän takia teiltä kysyttiin, miten, mistä ja keneltä opitte taidon?
2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin kysymällä:
 - a. Voivatko kaikki lapset mielestänne oppia asioita, joita olette maininneet? Miksi voivat tai miksi eivät voi?
 - b. Keitä ihmisiä ja mitä laitoksia (esim. oppilaitoksia) lapset tarvitsevat oppiakseen tällaisia asioita?
 - c. Ovatko tietyt ihmiset ja laitokset tärkeämpiä kuin toiset (esimerkiksi onko koulu tärkeämpi kuin urheiluseura)?
 - d. Mitä tapahtuu, jos jokin näistä tiedonlähteistä puuttuu?
 - i. Esimerkiksi, jos ei olisi koulua? Kuinka lapset oppivat lukemaan ja kirjoittamaan? Mitä tapahtuu, jos he eivät opi näitä taitoja? Kuinka se vaikuttaa heidän loppuelämänsä?
 - ii. Esimerkiksi, jos ei olisi toisia lapsia, joiden kanssa voi leikkiä, ei perheenjäseniä, joilta oppia, ei kerhoja eikä nuorten ryhmiä?
 - iii. Esimerkiksi, jos lapsi olisi vammainen eikä pystyisi osallistumaan koulunkäyntiin tai kerhoihin tai leikkeihin toisten lasten kanssa. (Huom. Suomessa harvinainen tilanne.)
 - e. Yhdistitte kehonne eri osia erilaisiin tietoihin ja taitoihin. Mitä tapahtuu, jos lapsi on vammainen eikä pysty käyttämään tätä ruumiinosaansa? Onko oppimiseen vaihtoehtoja? Kuinka vammaisen lapsi voi kehittää muita kykyjään?
 - f. Tunnetteko jonkun, jolla on oppimisvaikeuksia tai muita oppimisen esteitä? Kuinka oletatte hänen selviytyvän? Tuetteko häntä?
 - g. Miksi oppiminen ja kehittyminen on kaikkien lasten ihmisoikeus?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Kiinnitä kollaasit seinälle, jotta lapset ja muut ihmiset voivat nähdä ne.
- Harjoitukset "Silmät sidottuina" (s. 67) ja "Äänetön juontaja" (s. 157) kannustavat lapsia pohtimaan, kuinka he selviytyisivät vamman kanssa. "Rakas päiväkirja" (s. 99) kehottaa lapsia miettimään samaa kokemusta kolmen erilaisen lapsen silmin, joista yhdellä on oppimisvaikeus ja toisella krooninen sairaus.

Toimintaideoita

- Kutsu joku oppimisvaikeuksista kärsivä tai tähän kohderyhmään liittyvän vammaisjärjestön edustaja keskustelemaan lasten kanssa oppimisvaikeuksista ja vaihtoehtoisista oppimistavoista.
- Esittele oppimistyylien käsite lapsille (Ks. luku III, s. 37), ja korosta, että on olemassa monia älykkyiden lajeja ja oppimistapoja. Kannusta lapsia määrittelemään omia oppimistyyliään ja oppimistapoja, jotka luonnistuvat heiltä helposti tai ovat haasteellisia. Koettakaa kehitellä lasten kanssa toimintatapoja, joiden avulla tuetaan toisten oppimista.

Vinkkejä ohjaajalle

- Tämä harjoitus voidaan toteuttaa myös siten, että lapset työskentelevät kukin oman kuvansa kanssa tai parityöskentelynä.
- Kannusta lapsia keksimään hahmolleen nimi. Kirjoittakaa nimi kollaasiin, samoin kuin ryhmän jäsenten nimet.
- Jotkut lapset eivät ehkä muista, kuinka he ovat oppineet jotakin, erityisesti jos he oppivat asian virallisen koulujärjestelmän ulkopuoliselta ihmiseltä. Muistuta, että lapset oppivat paljon toisiltaan sekä perheenjäseniltä ja muilta elämänsä aikuisilta. Auta heitä huomaamaan, että yhteys toisiin lapsiin on tärkeä oppimisen lähde, mikä vammaiselta lapselta ehkä kielletään. Ei ole tarpeen painottaa jokaista taitoa, jonka lapset ovat listanneet! Tarkoitus on saada lapset tunnistamaan monien oppimiseen ja kehittymiseen vaikuttavien tahojen tärkeys.
- Pohdi lasten kanssa, millaisissa paikoissa, tilanteissa, olosuhteissa ja yhteisöissä he ovat taitonsa ja tietonsa hankkineet. Mitä jos näitä mahdollisuuksia ei olisi ollut?
- Korosta, että jokaisella on yhtäläinen oikeus oppia, vaikka kaikki eivät opikaan samalla tavalla.

2. Ryhmämme perustuslaki

Kuka vastaa oikeuksistani?

Teema	Kansalaisuus, demokratia, osallistuminen
Vaikeusaste	Taso 3
Ikä	10–13-vuotiaat
Kesto	Vaihe 1: 60–90 minuuttia; Taso 2: 30–45 minuuttia
Ryhmäkoko	10–30 lasta
Työtap	Keskustelu, yksimielisyyden hakeminen, sääntöjen tekeminen
Kuvaus	Lapset tekevät ryhmälle ”perustuslain”, jossa määritellään ryhmän oikeudet ja vastuut.
Tavoitteet	• Ymmärtää oikeuksien suhde velvollisuuksiin • Yhdistää oikeudet ja velvollisuudet päivittäiseen elämään • Korostaa osallistumista oikeuksien aikaansaamisen ja suojelemisen yhteydessä • Luoda sovittuun pakettiin sääntöjä ja velvollisuuksia ryhmälle
Valmistelut	Ei mitään
Materiaalit	• kynä ja paperia jokaiselle osallistujalle • fläppitaulu ja tusseja • haluttaessa Lapsen oikeuksien sopimuksen lasten versio kopioituna

Ohjeet

Vaihe 1

- Ota selville, millaisia kokemuksia lapsilla on säännöistä ja velvollisuuksista ja miten he ne ymmärtävät. Aloita tutuista rajoituksista, jotka he jo ymmärtävät. Pyydä heitä täydentämään seuraavannlaisia lauseita: ”Minulla ei ole oikeutta _____ koska...” (esimerkiksi Minulla ei ole oikeutta lyödä ihmisiä, kun olen vihainen, koska... / Minulla ei ole oikeutta kohdella ihmisiä epäreilusti.) Tee näistä luettelo ja pyydä lapsia kääntämään väitteet negatiivisista positiivisiksi (esimerkiksi Minulla on oikeus olla tulematta lyödyksi / Minulla on oikeus tulla kohdelluksi reilusti).
- Kun lapset ymmärtävät vastaavien myönteisten oikeusväitteiden kehittelyprosessin, jaa heidät neljän tai viiden hengen pienryhmiin. Anna jokaiselle ryhmälle paperia ja tusseja. Selitä:
 - Jokaisen pienryhmän tulee tehdä kolmesta neljään perussääntöä koko ryhmälle.
 - Säännöt täytyy aloittaa lauseella ”Jokaisella on oikeus...” (esimerkiksi Jokaisella on oikeus osallistua).
 - Sääntö voidaan kirjoittaa muistiin vain, jos kaikki ryhmässä ovat yhtä mieltä.
 - Tärkeintä ei ole sääntöjen määrä, vaan että kaikki hyväksyvät ne.
- Kokoa koko ryhmä yhteen ja pyydä jokaista pienryhmää esittelemään sääntönsä. Kirjoita ne taululle kuten sivun 57 kuvassa.
 - Kysy ensin, onko joukossa tiettyjä oikeuksia, jotka toistuvat. Yhdistä samanlaiset oikeudet. Listaa nämä taululle Oikeudet-palstaan.
 - Oikeuksien listauksen jälkeen kysy, mitä velvollisuuksia jokaisella täytyisi olla, jotta kaikki nauttisivat tästä oikeudesta. Kirjoita tämä Velvollisuudet-palstaan esimerkiksi näin: ”Minulla on vastuu siitä, että...” tai ”Minun pitäisi...”
- Kysy sitten, millaiseen vastuuseen jokainen oikeus velvoittaa. Kirjoita tämä vastaavan oikeuspykälän kohdalle. Käytä ensimmäistä persoonaa (esimerkiksi Minulla on vastuu siitä, että annan muille mahdollisuuden osallistua, etten syrji ketään, etten jätä ketään leikin/pelin/ryhmän ulkopuolelle).

PERUSTUSLAKI	
OIKEUDET	VELVOLLISUUDET
Jokaisella on oikeus tulla kohdelluksi reilusti. Jokaisella on oikeus ilmaista mielipiteensä.	Minulla on vastuu siitä, että kohtelen jokaista reilusti. Minun pitäisi antaa jokaiselle oikeus ilmaista mielipiteensä.

- Kun kaikki pienryhmien listaamat oikeudet ja vastuut on käsitelty, pyydä lapsia tarkastelemaan perustuslakiluonnostaan.
 - Huomauta, että muutama hyvä sääntö on parempi kuin monta huonoa. Voidaanko joitakin näistä oikeuksista ja vastuista yhdistää? Voidaanko jokin jättää pois?
 - Pitäisikö lisätä vielä muita oikeuksia ja vastuuta?
- Kun oikeuksien ja vastuiden luettelot ovat valmiit, voisivatko lapset käyttää näitä sääntöjä eräänlaisena ryhmän ”perustuslakina”.
 - Haluavatko he noudattaa näitä itse laatimiaan sääntöjä?
 - Kuka vastaa siitä, että jokainen noudattaa ”perustuslakia”?
 - Mitä tapahtuu, jos joku rikkoo jotakin oikeutta?
 - Onko välttämätöntä, että sääntöjen rikkomisesta seuraa jotakin? Miksi?
- Kun olette päätyneet ”perustuslain” lopulliseen versioon, kirjoita se puhtaaksi ja ripusta näkyvälle paikalle. Kerro, että nämä ovat sääntömme, joiden mukaan niin lapset kuin aikuiset työskentelevät ja toimivat yhdessä. Kerro, että tätä on demokratia: yhdessä päätettäviä asioita, jotka velvoittavat kaikkia – samat oikeudet, samat velvollisuudet.
- Päättäkää keskustelu tähdentämällä, että säännöt ja velvollisuudet auttavat meitä elämään yhdessä siten, että jokaisen oikeuksia kunnioitetaan. Säännöt suojaavat oikeuksiamme (esimerkiksi osallistumiseen, mielipiteeseen, oppimiseen, leikkimiseen jne.), ne pitävät meidät turvassa ja terveinä ja velvoittavat myös kunnioittamaan toisten oikeuksia

Purku ja arviointi

- Pyydä lapsia keskustelemaan, mitä he kokivat tehdessään harjoitusta.
 - Oliko ryhmällemme helppoa laatia lista oikeuksista? Oliko helppoa tehdä luettelo velvollisuuksista?
 - Oliko yhdessä toimiminen helppoa? Mitä hyviä ja huonoja puolia ryhmätyöskentelyssä on?
 - Oliko joistain ehdotuksista erimielisyyttä ryhmän kesken? Miksi?
 - Mitä teitte niille ehdotuksille, joista ei syntynyt yksimielisyyttä? Yrittikö joku saada muita suostumaan ehdotukseen? Otettiin mitään ideoita uudelleen käsittelemään?
 - Mitä opit itsestäsi? Mitä opit säännöistä ja velvollisuuksista?
 - Opitko jotakin demokratiasta?
- Keskustelkaa sääntöjen ja velvollisuuksien merkityksestä alla olevien kysymysten avulla. Kirjatkaa vastaukset muistiin.
 - Mitä sääntöjä omassa elämässäsi on (esim. kotona, koulussa, muissa paikoissa)? Kuka on tehnyt nämä säännöt?
 - Mitä velvollisuuksia sinulla on? Kuka on antanut ne sinulle?
 - Onko myös aikuisilla sääntöjä ja velvollisuuksia? Mistä ne ovat peräisin?
 - Miksi meillä kaikilla on sääntöjä ja velvollisuuksia, joita täytyy noudattaa? Tarvitsemmeko niitä?
 - Mitä tapahtuu, jos joku ei noudata sääntöjä? Onko tarpeellista, että sääntöjen rikkomisesta on

jotain seuraamuksia? Miksi?

3. Keskustelkaa oikeuksien ja velvollisuuksien valvomisesta mm. seuraavien kysymysten avulla:

- a. Nyt kun olette sopineet oikeuksista ja velvollisuuksista, miten voitte varmistaa, että kaikki noudattavat niitä?
- b. Kuka vastaa siitä, että näitä oikeuksia kunnioitetaan?
- c. Pitäisikö olla jokin seuraamus tai rangaistus sille, joka ei noudata sääntöjä? Kenen pitäisi päättää, mikä tämä seuraamus on?

Vaihe 2

1. Pyydä lapsia arvioimaan perustuslakia uudelleen muutama päivä tai viikko sen laatimisen jälkeen. Kerro, että lakeja täytyy usein parantaa ja niihin täytyy tehdä poistoja tai lisäyksiä.

- a. Oletteko yhä samaa mieltä niistä oikeuksista ja velvollisuuksista, joita aiemmin kehittelitte?
- b. Onko joitain velvollisuuksia vaikeampi noudattaa kuin toisia? Miksi?
- c. Täytyykö perustuslakiin tehdä mitään muutoksia? Poistoja, entä lisäyksiä?

2. Keskustelkaa sääntöjen ja velvollisuuksien valvonnasta seuraavien kysymysten avulla:

- a. Rikotaanko joitain oikeuksia useammin kuin toisia? Miksi?
- b. Kuka ottaa vastuun siitä, että näitä oikeuksia kunnioitetaan?
- c. Kuka päättää, mitä tapahtuu, jos joku rikkoo jotakin ryhmän sääntöä?
- d. Pitääkö ryhmän päättää yhteisesti joitakin rangaistuksia, joita sääntöjen rikkomisesta seuraa?

Purku ja arviointi

- Keskustelkaa, mitä merkitsee, että ryhmällä on itse laatimansa säännöt. Liitä tämä prosessi tapaan, jolla lakeja säädetään demokratiassa.
 - Onko ryhmän perustuslaista hyötyä?
 - Onko siinä mitään eroa, että ryhmä laati itse sääntönsä?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Halutessanne jokaisella lapsella voi olla oma kappale ryhmän ”perustuslakia”.
- Kun ryhmässä tulee ristiriitoja tai ongelmia, yrittäkää käyttää ryhmän perustuslakia niiden ratkaisemiseen. Tosielämän ongelmat auttavat usein tuomaan esiin tarpeen tarkistaa ”perustuslakia.”
- Halutessanne voitte palata kakkosvaiheen toiseen kohtaan, jotta lasten on mahdollista yhdessä vahvistaa, mitä seurauksia sääntöjen rikkomisesta on.
- Jaa lapsille kopiot Lapsen oikeuksien sopimuksen lasten versiosta (s. 288). Pyydä heitä vertailemaan omaa perustuslakiaan tähän kaikille maailman lapsille tarkoitettuun oikeusdokumenttiin. Onko sopimuksessa oikeuksia ja vastaavasti velvollisuuksia, jotka lapset haluaisivat lisätä omaan perustuslakiinsa?
- Keskustele vanhempien lasten kanssa, tarvitaanko erityistä sopimusta, jossa määritellään heidän oikeutensa. Onko lapsilla erilaiset ihmisoikeudet kuin aikuisilla? Entä erilaiset velvollisuudet? Auta lapsia ymmärtämään vastuun ja Lapsen oikeuksien sopimuksen kehittyvien valmiuksien välinen yhteys.
- ”Jokainen ääni on tärkeä” (s. 103), joka käsittelee lapsia demokraattisessa päätöksentekoprosessissa, sopii hyvin jatkotyöskentelyn välineeksi.

Toimintaideoita

- Pyydä lapsia tutkimaan, onko heidän koulussaan, joukkueessaan tai kerhossaan sääntöjä tai menettelytapoja ja käytänteitä, jotka valvovat ja suojaavat lasten oikeuksia, ja seuraako säännöistä myös velvollisuuksia. Jos asia on näin, pyydä heitä arvioimaan näitä sääntöjä:
 - Kuka on laatinut ne?
 - Oletko niistä samaa mieltä?
 - Voidaanko niitä muuttaa? Jos voidaan, miten?
 - Mitä tapahtuu, elleivät ihmiset noudata näitä sääntöjä?

Vinkkejä ohjaajalle

- Joillekin lapsille sana tai käsite ”perustuslaki” ei ole kenties tuttu. Ellet halua esitellä sanaa (Vaihe 1, kohta 4), voit kutsua dokumenttia yksinkertaisesti ”meidän ryhmämme säännöiksi ja velvollisuuksiksi”. Voit myös esitellä perustuslain käsitteen ennen harjoitusta pyytämällä lapsia vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:
 - Onko meidän maallamme perustuslaki?
 - Mitä meidän perustuslakimme sisältää?
 - Kuka sen on kirjoittanut? Milloin se on kirjoitettu?
 - Kuka valvoo, kunnioitetaanko sitä vai ei?
 - Mitä tapahtuu, kun joku ei noudata perustuslakiamme?
- Monet lapset asennoituvat kielteisesti sääntöihin, koska he kokevat niiden rajoittavan heidän vapautaan. Saatatte tarvita aikaa keskusteluun ja esimerkkeihin siitä, miksi tarvitsemme sääntöjä voidaksemme elää yhdessä.
- Nuoremmille lapsille voi olla tarpeen selventää eroa omien, toisiin kohdistuvien (esim. vuoron odottaminen, erilaisuuden kunnioittaminen, väkivallasta pidättäytyminen) ja aikuisten heille asettamien rajoitusten ja tehtävien (esim. hampaiden harjaaminen, vuoteen sijaaminen, viittaaminen koulussa, läksyjen tekeminen) välillä.
- Painota jokaisen ihmisen, niin lasten kuin aikuistenkin, oikeuksien ja roolien/velvollisuuksien välistä suhdetta. Siihen sisältyy myös velvollisuus valvoa sääntöjä samoin kuin kunnioittaa niitä.

Sovelluksia

1. Jotta tämä harjoitus ei olisi nuoremmille lapsille liian monimutkainen, pidä kokemus konkreettisena:
 - a. Rajaa keskustelu koskemaan oikeuksia ja velvollisuuksia.
 - b. Älkää puhuko sääntöjen hankaluuksista, täytäntöönpanosta tai täytäntöönpanon valvomisesta.
2. Vanhempien lasten kanssa voitte edetä oikeuksien, sääntöjen ja velvollisuuksien väliseen abstraktiin suhteeseen arvioimalla asiaa seuraavin kysymyksin:
 - a. Mikä on oikeuksien ja sääntöjen välinen suhde?
 - b. Mikä on sääntöjen ja vastuun välinen ero?

3. Ihmisoikeuskalenteri

Vuoden jokainen päivä on ihmisoikeuksien päivä!

Teema	Yleiset ihmisoikeudet
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	120 minuuttia kalenterin tekemiseen, lisätyöskentelyä joka kuukausi
Ryhmäkoko	2–24 lasta
Työtap	Piirtäminen, maalaaminen, leikkaaminen, tietojen esittäminen graafisessa muodossa
Kuvaus	Valmistetaan ryhmissä kalenteri, johon merkitään tärkeitä ihmisoikeuksiin liittyviä päiviä.
Tavoitteet	• Herättää yleistä tietoisuutta ihmisoikeuksien monista puolista • Oppia tuntemaan aikakäsitteitä (esimerkiksi kuukaudet, viikot, viikonpäivät) ja erityisten tapahtumien ajat • Parantaa suunnittelutaitoja • Kehittää mielikuvitusta juhlien suunnittelussa
Valmistelut	• Valmista jokaiselle kuukaudelle kalenterisivu, johon on kirjoitettu viikonpäivät palstoihin. • Valmista ja kopioi erityispäivien luettelo joka ryhmälle. • Valmista paperilappu, jossa lukee ”Syntymäpäivä!” jokaiselle ryhmän lapselle ja aikuiselle.
Materiaali	• 12 A4-kokoista paperiarkkia, jotka laminoidaan tai kiinnitetään kartongille, mikäli mahdollista • monistekopiot erityispäivistä • kyniä, tusseja tai värikyniä joka ryhmälle • teippiä, liimaa tai tarranauhaa • paperilappu, jossa lukee ”Syntymäpäivä!” jokaiselle lapselle ja ohjaajalle • haluttaessa lisätarvikkeita, pieni kalenteri, lasten versio Lapsen oikeuksien sopimuksesta (ks. moniste)

Ohjeet

1. Kerro lapsille, että nyt tehdään kalenteri, joka auttaa heitä tietämään, milloin on tulossa erityispäiviä, erityisesti sellaisia, jotka liittyvät ihmisoikeuksiin.
2. Keskustele lasten kanssa siitä, mitä ihmisoikeudet ovat ja selitä (elleivät he jo tiedä), että on olemassa myös lasten oikeuksia. Pyydä lapsilta esimerkkejä lasten oikeuksista ja anna myös omiasi, mikäli tarvitaan.
3. Kysy lapsilta, tietävätkö he erityisiä päiviä, jotka liittyvät ihmisoikeuksiin. Kysy muita vapaapäiviä, ja pyydä lapsia yhdistämään ne lasten oikeuksiin tai yleisiin ihmisoikeuksiin (esim. uskonnolliset juhlapäivät voidaan linkittää ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen; kansalliset juhlapäivät oikeuteen kansalaisuuteen; kulttuuriin liittyvät juhlapäivät oikeuteen kulttuuriin). Tee näistä luettelo. Innosta lapsia olemaan luovia ja miettimään päiviä, jotka voidaan yhdistää ihmisoikeuksiin. Kannusta heitä arvaamaan. Jaa sitten luettelo muistettavista erityispäivistä. Lisää siihen muita keskustelussa mainittuja merkkipäiviä. Keskustelkaa, kuinka näitä päiviä voitaisiin juhlia niin, että ihmisoikeuksien tärkeys näkyisi.

Jaa lapset neljään ryhmään ja anna kullekin tehtäväksi työstää kalenteria kolmen kuukauden ajalta.

Lähde: Muokattu materiaalista
Compass: Nuorten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja
 (Euroopan neuvosto, 2002),
 s. 263

Anna jokaiselle ryhmälle kolme kalenterisivua, väritysmateriaalia, värillistä paperia ja muista tarvikkeita työskentelyyn.

4. Selitä ohjeet:

- a. Sijoittakaa kalenteriin ensin jokaisen kuukauden päivät.
 - b. Kirjoita kuukauteen kuuluvien tärkeiden merkkipäivien nimet ja koristelkaa nelikulmio(t), jotta päivät erottuisivat. Koristelun tulisi liittyä juhlapäivän teemaan ja/tai siihen ihmisoikeuteen, josta on kyse. Jos juhlapäivää vietetään kauemmin kuin yhden päivän ajan, koristelkaa kaikki siihen kuuluvat päivät. Muistakaa myös koulun lomapäivät.
 - c. Valmistakaa kansi, jossa lukee ”juhlapäivä” kuhunkin erityispäivään, niin että niiden aukaisemisesta tulee yllätys; kiinnittäkää tämä kansi tarranauhalla tai teipillä.
5. Kun sivut ovat valmiit, asettakaa ne seinälle tai lattialle kaikkien nähtäville. Kerro, että joitakin hyvin tärkeitä juhlapäiviä on jäänyt pois.
6. Anna jokaiselle lapselle lappu, jossa lukee ”Syntymäpäivä!”. Pyydä jokaista lasta kirjoittamaan kalenteriin -----n syntymäpäivä oikean päivän kohdalle ja peittämään se syntymäpäivälapulla. (Lappuun tehdään ”sarana” teipistä, niin että se voidaan avata ja poistaa.) Kun tämä on tehty, kysy, miksi syntymäpäivä liittyy ihmisoikeuksiin ja selitä sitten, että jokaisella on oikeus elämään ja nimeen.

Purku ja arviointi

1. Keskustelkaa harjoituksesta seuraavanlaisten kysymysten avulla.
 - a. Piditkö tästä harjoituksesta?
 - b. Mitä opit kalenterista? Entä ihmisoikeuksista?
 - c. Mitä näistä erityispäivistä odotat? Miksi?
2. Painota, että vaikka juhlimmekin näitä erityisiä päiviä, nautimme ihmisoikeuksista joka päivä. Kysy seuraavanlaisia kysymyksiä:
 - a. Mistä ihmisoikeuksista nautit joka päivä?
 - b. Onko jokaisella lapsella nämä oikeudet? Onko jokaisella lapsella mahdollisuus nauttia niistä?
 - c. Mitä me voimme tehdä varmistaaksemme, että jokaisen lapsen oikeuksia varjellaan? Kenen tehtävä tämä on?
3. Kääntäkää jokaisen kuukauden alussa esiin uusi kalenterisivu.
 - a. Poistakaa kannet päivien päältä, niin että tapahtumat paljastuvat.
 - b. Selitä jokaisen juhlapäivän merkitys ja yhdistä se ihmisoikeuksiin.
 - c. Suunnitelkaa yhdessä, kuinka vietätte jotain juhlista.

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

Valitse sillä viikolla, jolloin on ihmisoikeuksien päivä, *Compassitosta* harjoitus, joka käsittelee erityisesti tähän juhlapäivään liittyviä asioita. Käytä sivun 52 teemakarttaa valinnan apuna.

Toimintaideoita

- Pyydä lapsia suunnittelemaan, miten erityispäiviä vietetään, syntymäpäivät mukaan luettuina.
- Lapset haluavat ehkä juhlia tiettyjä päiviä, kuten ihmisoikeuksien päivää tai lasten oikeuksien päivää, koko yhteisön kanssa.

Vinkkejä ohjaajalle

- Älä jäljennä koko erityispäivien luetteloa, vaan valitse päivät, jotka sopivat ryhmällesi, vaikka lapset eivät vielä tuntisikaan päivää. Tähdellä merkityt päivät ovat erityisen tärkeitä lasten/ihmisoi-

keuksien kannalta.

- Liikusele ryhmissä työskentelyn aikana varmistuaksesi, että lapset ymmärtävät jokaisen kalenteriin lisäämänsä juhlan merkityksen.
- Jos sisällytät luetteloon kansallisia, uskonnollisia tai paikalliseen kulttuuriin liittyviä juhlia, varmista, että niitä kaikkia vietetään ryhmän lasten perheissä ja yhteisöissä. Jos et ole varma, pyydä lapsia tuomaan luettelo kotoa.
- Ollaksesi varma, että jokaisen lapsen syntymäpäivää juhlistaan tasapuolisesti, keksikää ryhmärituaali, jossa päivänsankari tunnustetaan aina samalla tavalla ja hänellä on samat etuoikeudet ja kohdelu. Paikallisesta kulttuurista mukaan voi olla joskus parempi viettää nimi- kuin syntymäpäivää.
- Miettikää, miten saisitte kalenterista eloisan ja koristeellisen. Kannusta käyttämään kunkin juhlapäivän asianmukaisia symboleja ja vieraskielisiä nimiä, jos se tuntuu sopivalta.
- Sovelluksia:
 - Nuoremmille lapsille:
 - Anna lasten kopioida kalenterista kuukauden päivät. Pyydä kiinnittämään huomiota siihen, että kuukausissa on eri määrä päiviä (28/29, 30 tai 31) ja siksi ne eivät aina ala samana viikonpäivänä.
 - Anna lapsille kalenteri, johon on merkitty päivät, ja pyydä heitä lisäämään vain juhlat.
 - Vanhemmille lapsille: Anna lapsille kopiot Lapsen oikeuksien sopimuksen ja/tai Lapsen oikeuksien julistuksen lasten versiosta ja pyydä heitä yhdistämään sivujensa merkkipäivät dokumenttien tiettyihin artikloihin.

MONISTE: MERKKIPÄIVÄEHDOTUKSIA

Maaliskuu 8	Kansainvälinen naistenpäivä
Maaliskuu 19	Tasa-arvon päivä
Maaliskuu 21	Maaailman metsäpäivä
Maaliskuu 21	Kansainvälinen rasisminvastainen päivä
Maaliskuu 22	Maaailman vesipäivä
Huhtikuu 7	Maaailman terveystäpäivä
Huhtikuu 22	Maan päivä
Toukokuu 1	Suomalaisen työn päivä, kansainvälinen työläisten päivä
Toukokuu 8	Punaisen Ristin ja Punaisen puolikuun päivä
Toukokuu 9	Eurooppa-päivä
Toukokuu 15	Kansainvälinen perhepäivä
Kesäkuu 5	Maaailman ympäristöpäivä
Elokuu 12	Maaailman nuorison päivä
Syyskuu 8	Kansainvälinen lukutaitopäivä
Syyskuu 2	YK:n kansainvälinen rauhanpäivä
Lokakuu 1	Kansainvälinen musiikin päivä
Lokakuu 5	Kansainvälinen opettajien päivä
Lokakuu 16	Maaailman ruokapäivä
Lokakuu 24	YK:n päivä
Marraskuu 16	Kansainvälinen suvaitsevaisuuden päivä
Marraskuu 20	Kansainvälinen lastenpäivä
Joulukuu 3	Kansainvälinen vammaisten päivä
Joulukuu 10	Ihmisoikeuksien päivä

MONISTE: KALETERISIVU

[illegible]

4. Ihmisoikeuksien mainostaminen

Kerrotaan koko maailmalle ihmisoikeuksista!

Teema	Yleiset ihmisoikeudet, joita sovelletaan tiettyihin teemoihin tiedotusvälineissä ja internetissä
Vaikeusaste	Taso 3
Ikä	10–13-vuotiaat
Kesto	120–180 minuuttia
Ryhmäkoko	4–24 lasta
Työtapa	Tarinankerronta, piirtäminen, kirjoittaminen
Kuvaus	Lapset tekevät lapsen ihmisoikeuksista tiedottavan televisiomainoksen.
Tavoitteet	• Opetella suhtautumaan kriittisesti mediaan ja mainontaan • Luovuuden ja kommunikaatiokyvyn harjoittaminen • Luoda uusia tapoja kehittää lasten oikeuksia • Syventää käsitystä ihmisoikeuksien merkityksestä
Valmistelut	• Tarjoa lapsille mahdollisuus videoita mainokset, mikäli suinkin mahdollista. • Halutessasi voit aloittaa harjoituksen rohkaisemalla lapsia keskustelemaan yhdessä ihmisoikeuksista. Näin on helppo kartoittaa, kuinka paljon he jo tietävät.
Materiaali	• paperia ja askarteluvälineitä

Ohjeet

1. Jaa lapset 3–4 hengen ryhmiin. Kerro heille, että heidän ryhmäänsä on pyydetty tekemään mainos lapsen oikeuksista. Minuutista kolmeen kestävän mainoksen tarkoituksena on saada kaikki ihmiset ymmärtämään, mitkä ovat lasten oikeudet.
2. Pyydä lapsia kuvailemaan joitakin näkemäänsä mainoksia, jotka ovat tehneet heihin vaikutuksen. Miettikää, millaisia tuntomerkkejä hyvällä mainoksella on (esim. nokkelia iskulauseita, äänitehosteita, musiikkia, huumoria, tärkeä viesti).
3. Miettikää yhdessä, mikä mainoksen kohderyhmä voisi olla. Muodostuuko yleisö lapsista, vanhemmista, opettajista, ns. suuresta yleisöstä vaiko näistä kaikista yhdessä? Keskustelkaa, millä tavoin mainoksesta tulisi houkutteleva nimenomaan teidän valitsemallenne yleisölle.
4. Pyydä jokaista ryhmää valitsemaan yksi lasten perusoikeus sekä oma kohdeyleisönsä. Kannusta lapsia valitsemaan sellainen perusoikeus, jonka he kokevat erityisen tärkeäksi sekä sellainen kohderyhmä, jonka heidän mielestään pitäisi erityisesti saada tietoa kyseisestä oikeudesta. Anna jonkun jokaisesta ryhmästä kertoa, minkä lasten oikeuden ja minkä kohderyhmän he valitsivat.
5. Kun ryhmät ovat valinneet oman perusoikeutensa, ruvetaan keksimään ideoita, joiden avulla sitä mainostetaan. Kannusta ryhmiä miettimään monia erilaisia näkökulmia (esimerkiksi kyseistä lasten oikeutta kuvaava tarina, laulu tai piirroselokuva). On hyvä muistuttaa, että kyseessä on televisiomainos, joten lopputuloksen tulisi olla kuvallisesti houkutteleva. Esityksessä pitäisi olla mieluummin toimintaa kuin pelkkiä ”puhuvia päitä”. Koska aikaa on käytettävissä korkeintaan kolme minuuttia, idea ei saisi olla myöskään liian monimutkainen.
6. Kiertele ryhmissä seuraamassa tehtävän edistymistä. Kun ryhmä on saanut ideansa valmiiksi, pyydä sen jäseniä keksimään mainokselle nimi ja aloittamaan harjoittelu.
7. Kun kaikki ryhmät ovat saaneet mainossuunnitelmansa valmiiksi, kokoa kaikki yhteen. Pyydä jokaista ryhmää vuorollaan esittelemään oma ideansa ja muita antamaan palautetta niiden suun-

nitelmille. Jokaisen ryhmän tulisi kertoa muille, minkä lapsen oikeuden he valitsivat teemakseen, minkälaiselle yleisölle mainos on kohdennettu ja miten esitys toteutetaan. Mikäli ryhmä on siihen valmis, se voi esittää mainoksensa muille jo tässä vaiheessa. Kun mainoksen kuvaus tai esitys on ohi, pyydä yleisöä keskustelemaan siitä ja antamaan ryhmälle palautetta. Voitte käyttää apuna vaikkapa seuraavanlaisia kysymyksiä:

- a. Kiinnostaisiko mainos kohdeyleisöä?
 - b. Välttyykö sanoma selkeästi katsojalle?
 - c. Mikä ideassa on hyvää?
 - d. Haluaisiko joku ehdottaa lisää ideoita tai parannuksia mainokseen?
8. Anna ryhmälle aikaa parantaa ja harjoitella mainostaan.
 9. Pyydä jokaista ryhmää esittämään mainoksensa muille.

Purku ja arviointi

1. Arvioikaa tehtävän onnistumista seuraavien kysymysten avulla:
 - a. Mikä tehtävässä oli erityisen hauskaa? Entä erityisen vaikeaa?
 - b. Mitä opit mainosten tekemisestä?
 - c. Oliko vaikea ilmaista asioita kuvallisesti pelkkien sanojen sijaan?
 - d. Tuottiko kohdeyleisön valitseminen hankaluuksia?
 - e. Ovatko mainokset aina hyväksi meille? Jos, niin miten? Tai miksi eivät?
 - f. Mitä opit muiden suunnitelmista?
 - g. Muuttiko tämä tehtävä suhtautumistasi televisio-ohjelmiin?
2. Miten tehtävä liittyi ihmisoikeuksiin?
 - a. Miksi ryhmäsi valitsi juuri tietyn ihmisoikeuden?
 - b. Millä perusteella valitsitte tietyn kohdeyleisön?
 - c. Millaista vastaanottoa odotatte mainoksellenne?
 - d. Onko mainostaminen hyvä keino jakaa ihmisille tietoa ihmisoikeuksista? Jos on, niin miksi – tai miksi ei?
 - e. Käsiteltiinkö mainoksessanne muita kuin yhtä ainoaa ihmisoikeutta?
 - f. Voidaanko jokaisesta ihmisoikeudesta puhua erikseen, vai liittyvätkö ne toisiinsa?
 - g. Tuleeko mieleesi sellaista ihmisoikeutta, jota olisi vaikea kuvailla mainoksen keinoin tai muutoin kuvallisesti?
 - h. Esiintyikö mainoksessanne stereotyyppisiä henkilöitä? Jos, niin voiko sillä olla kielteisiä vaikutuksia? Jos, niin millaisia – tai miksi ei?
 - i. Miksi on tärkeää, että kaikki tietävät oikeutensa?
 - j. Kenelle tietoa lasten oikeuksista tulisi erityisesti jakaa?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

1. Kerro lapsille, että moniin televisiomainoskampanjoihin liittyy myös kuvallista mainontaa painetussa muodossa, kuten esimerkiksi sanoma- ja aikakauslehdissä tai kioskeihin, busseihin ja muille julkisille paikoille ripustetuissa julisteissa. Pyydä lapsia tarkkailemaan painettuja tiedotusvälineitä ja lähiympäristöään ja etsimään mainoksia, joista he pitävät. Keskustelkaa sen jälkeen, mikä mainoksissa kiinnosti. Pyydä lapsia tekemään kuvamainos yhdestä perusoikeudesta. Mikäli mahdollista, mainokset voidaan tehdä tietokoneen avulla. Rakentakaa mainoksista näyttely kouluun tai kerhoon.

2. Moni mainoskampanja saa vetoapua palkkaamalla keulakuvakseen julkisuuden henkilön. Kysy lapsilta, muistavatko he tällaisia mainoskampanjoita. Entä kenen he itse haluaisivat esiintyvän omassa mainoskampanjassaan? Miettikää, minkä vuoksi juuri heidän ehdottamansa henkilöt sopisivat edustamaan lasten oikeuksia. Entä olisiko kyseinen henkilö oikea valinta kohdeyleisöä ajatellen?
3. Keskustelkaa siitä, millainen pitempi ihmisoikeuksia käsittelevä video tarinoineen voisi olla.
 - a. Miten se eroaisi lyhyestä mainoksesta?
 - b. Mitkä asiat korostuisivat erityisesti (esim. hyvä tarina, käytännön asiat, kuten rahoitus, ihmis-oikeuksien sanoma)?
 - c. Mitä muuta tulisi ottaa huomioon (esim. aikuisten näyttelijöiden tarve, puvusto ja tarpeisto, kohtausten esitysturvallisuus)?

Toimintaideoita

- Mikäli suinkin mahdollista, videoikaa mainokset. Paikalliset televisioasemat ja alan oppilaitokset saattavat tarjota apua välineiden lainaamisessa sekä valaistuksessa ja äänentoistossa. Huonolaatuisenkin videon tekeminen on varmasti kokemus, josta oppii.
- Mikäli videon tekeminen ei tule kysymykseen, voitte esittää mainokset ikään kuin kuvaisitte ne. Tällaisten esitysten sarja voisi muodostaa elävän oppitunnin lasten oikeuksista muille lapsille tai lasten vanhemmille.
 - Kannusta lapsia arvioimaan televisiossa näkemäänsä mainontaa.
 - Miksi televisiossa on mainoksia?
 - Keille ne on tarkoitettu, keistä niiden kohdeyleisö muodostuu?
 - Millaisia reaktioita mainostaja toivoo aiheuttavansa yleisössä?

Vinkkejä ohjaajalle

- Tämä on monimutkainen harjoitus, jossa lapsilta vaaditaan uudenlaisia taitoja (esim. käsikirjoituksen, vuoropuhelun tai laulun sanojen kirjoittaminen). Ohjaajalta vaaditaan huolellista paneutumista tehtävän etenemiseen, jotta kaikki pysyvät mukana.
- Ryhmät etenevät eri tahtiin. Mikäli jokin ryhmä on valmis ennen muita, voit antaa sille ohjeet seuraavaa vaihetta varten erikseen. Anna kaikille ryhmille riittävästi aikaa harjoitella ja käsitellä saamaansa palautetta.
- Käytä tätä harjoitusta edistämään lasten kriittistä suhtautumista mainontaan ja sen tarkoitukseen.
- Tämä harjoitus kasvattaa lapsia antamaan ja vastaanottamaan rakentavaa kritiikkiä.

Sovelluksia

Tässä harjoituksessa tarvitaan tietämystä ihmisoikeuksista ja erityisesti Lapsen oikeuksien sopimuksesta. Mikäli koet lasten kaipaavan lisää taustatietoja pystyäkseen hyötymään tehtävästä, voit käyttää harjoitusta ”Lautapelejä” (s. 70) ikään kuin johdantona itse tehtävään. Voit myös pyytää jokaista lasta lukemaan yhden kohdan Lapsen oikeuksien sopimuksesta ja piirtämään oman näkemyksensä siitä. Pyydä sen jälkeen lapsia lukemaan jokainen artikla ääneen ja selittämään, miten oma piirros kuvaa sitä.

5. Silmät sidottuina

Älä katso – kuuntele!

Teema	Syrjintä, terveys ja hyvinvointi, osallistuminen
Vaikeusaste	Taso 1
Ikä	7–12-vuotiaat
Kesto	45+ minutes
Ryhmäkoko	4–20 lasta
Työtap	Matkiminen, keskusteleminen
Kuvaus	Lapset yrittävät pukea paperinukkea silmät sidottuina.
Tavoitteet	• Oppia ymmärtämään vammaisten lasten oikeudet ja erityistarpeet • Ryhmän sisäisen yhteistyön kehittäminen ja erilaisten vuorovaikutustapojen harjoittelu
Valmistelut	• Piirrä paperinukkeen tai yhden lasta kuvaavan, paperille tai kartongille piirretyn nukkeen ääriviivat neljän lapsen ryhmää kohti. • Ripusta nukke seinälle. • Valmista vaatteita jokaiselle nukelle. • Varusta jokainen ryhmä tarpeellisilla välineillä (nukkeen ääriviivat, vaatteet, huivi).
Materiaali	• yksi huivi jokaista neljän lapsen ryhmää kohti • paperia tai kartonkia, joista voi leikata nukkeja ja niiden vaatteita • sinitarraa, teippiä tai nastoja, joilla vaatteet voidaan kiinnittää nukkeen päälle.

Ohjeet

1. Kysy lapsilta, tuntevatko he ketään vammaista. Millaisia vammoja ihmisillä ylipäätään voi olla?
2. Kysy lapsilta, onko joku heistä joskus kuvitellut, millaista olisi olla sokea. Tämä harjoitus auttaa käsittämään, millaista olisi olla näkövammaisen.
3. Jaa lapset neljän hengen ryhmiin. Näytä heille paperinuket ja niiden vaatteet. Kuvaila lapsille tehtävä, jossa jokainen ryhmän jäsen joutuu vuorollaan pukemaan paperinukkeen silmät sidottuina. Ryhmän muut jäsenet saavat auttaa antamalla ohjeita.
4. Pyydä ryhmän jäseniä sitomaan yhden lapsen silmät huivin avulla. Seuraavaksi ryhmän muut jäsenet ojentavat hänelle yhden vaateen kerrallaan puettavaksi paperinukkeen päälle. Avustajien tulisi olla mahdollisimman hiljaa, paitsi jos ”sokea” lapsi tarvitsee ohjeita pukemisen sujumiseksi.
5. Jotta tehtävä ei kävisi tylsäksi, vaihtakaa lasten rooleja aina neljän minuutin välein riippumatta siitä, ehtikö ”sokea” lapsi pukea nukkeen vai ei. Jatkaa, kunnes jokainen lapsi on saanut yrittää paperinukkeen pukemista.

Purku ja arviointi

1. Kysy lapsilta seuraavanlaisia kysymyksiä:
 - a. Miltä tuntui olla sokea?
 - b. Oliko tehtävä vaikea? Miksi?
 - c. Olivatko muiden ryhmän jäsenten ohjeet hyödyllisiä? Millä tavoin he olisivat voineet auttaa paremmin?
 - d. Miltä sinusta tuntui antaa ohjeita? Oliko neuvominen helppoa vai vaikeaa?
 - e. Jos todella olisit näkövammaisen, minkälaiset asiat luultavasti tuottaisivat sinulle vaikeuksia?

sia? Millaiset tehtävät olisivat helppoja ja mitkä oikein vaikeita?

- f. Osaatko luetella sellaisia asioita, joista pidät ja joista voisit nauttia myös, vaikka olisit vammaisen? Minkälaiset asiat olisivat luultavasti vaikeita tai hankalia? Nauttisitko silti niiden tekemisestä?
2. Havainnollista vammaisiin liittyviä stereotypioita kysymällä lapsilta:
 - a. Uskotko, että vammaisilla lapsilla on ystäviä? Entä ovatko kaikki vammaisten lasten ystäväkin vammaisia?
 - b. Onko olemassa syitä, joiden vuoksi vammaisen lapsen ystävänsä olemisen voisi olla vaikeaa?
 - c. Miksi voisi olla kiinnostavaa olla vammaisen lapsen ystävä?
 - d. Tämän harjoituksen avulla sinun on helpompi ymmärtää, miksi näkövammainen lapsi voi joskus tarvita apua sellaisessa asiassa, josta tavallinen lapsi suoriutuu omin neuvoin. Etsitkö muita vammoja, joiden vuoksi ihminen voi tarvita apua?
 - e. Jokaisella on oikeus tehdä asioita, joiden ansiosta voi elää normaalia, täyttä elämää. Mainitse joitakin asioita, joita sinä tarvitset. Mitä asioita kaikki lapset tarvitsevat?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Pyydä lapsia keksimään tehtävä, jonka voi suorittaa, vaikka kaikkien silmät olisivat sidottuina. Turvallisuuden vuoksi on hyvä valita sellainen tehtävä, jonka voi suorittaa istuallaan (esim. arvaus- tai roolileikki). Anna riittävän tarkat ohjeet, jotta sekä puuttuvat että jäljellä olevat aistit ja taidot tulevat otetuiksi huomioon. Miten tehtävää voitaisiin muokata, jotta se sopisi yhtä hyvin myös näkövammaisille lapsille?
- Koska avuntarve haastaa myös auttajan, voi olla hyvä kokeilla toisenlaistakin lyhyttä harjoitusta. Tähän tarkoitukseen sopii hyvin ”luottamuskävely”, jossa lapsi taluttaa toista, silmät sidottuina olevaa lasta turvallisessa tilassa. Vaihtakaa sen jälkeen osia. Keskustelkaa tuntemuksista.
- Kokeilkaa erilaisia vammoja, kuten liikuntavammaa (esim. säkkijuoksun, kainalosauvojen käytön tai kantositeen avulla). Koettakaa, millaista olisi, jos ei osaisi puhua, lukea tai laskea.
- Monet muutkin harjoitukset käsittelevät vammaisia lapsia. ”Äänetön juontaja” (s. 157) antaa kokemuksen kuurosta. ”Keho tietää” (s. 53) käsittelee syrjäytymisen vaikutusta vammaisen lapsen kehitykseen.

Toimintaideoita

- Pyydä lapsia miettimään, pystyisikö vammaisen henkilö asumaan, työskentelemään tai leikkimään mukavasti ja turvallisesti heidän omalla asuinalueellaan, koulussaan tai kotonaan. Olisiko mahdollista muuttaa näitä paikkoja siten, että vammaisen olisi helpompi ja parempi olla ja liikkua niissä?
- Missä lähialueesi vammaiset lapset asuvat ja käyvät koulua? Onko koulussanne erityisluokkaa?
- Tutustu paremmin samaa koulua kanssasi käyvään vammaiseen lapseen, esimerkiksi leiki hänen kanssaan.

Vinkkejä ohjaajalle

- Tämän harjoituksen edellytyksenä on, ettei omassa ryhmässäsi ole vammaisia lapsia. Useissa lapsiryhmissä ainakin yhdellä lapsella on kuitenkin jokin haitta tai vamma, vaikkei se näkyisikään ulospäin (esim. silmälaseja käyttävän lapsen voidaan ajatella olevan lievästi näkövammainen).
- Kannattaa suhtautua varoen lapsen omaan käsitykseen itsestään ja mahdollisesta vammastaan. Käytä vammaisia lapsia ryhmän voimavarana ja apuna etenkin keskustelussa esiin tulevista kysymyksistä. Muista kuitenkin ensin keskustella vammaisen lapsen kanssa kahden kesken ja kysyä, sopiiko tämä hänelle.

- Paperinuket voi kiinnittää tarranauhoilla, teipillä tai nastoilla. (Voitte myös kiinnittää paperista tai kartongista leikatut hahmot korkkitaululle). Vaihtehtona esim. palapelin kokoaminen sokkona.

Vaihtoehtoja

- Paperinukkeja ei välttämättä tarvita kovin monta, kunhan jokainen voi kokeilla pukemista vuorollaan. Mikäli nukkeja on kaksi, toinen voisi olla poika ja toinen tyttö. Jos nukkeja on vain yksi, voitte pukea sen vuorotellen tytöksi ja pojaksi. Samalla voitte keskustella sukupuoleen ja vammaisuuteen liittyvistä stereotyyppioista.
- Mikäli käytössänne on oikein iso paperi, voitte piirtää nukkien ääriviivat ryhmän jäsenien ääriviivojen mukaan.

6. Lautapelejä

Tunnetko oikeutesi?

Teema	Yleiset ihmisoikeudet
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	8–13-vuotiaat
Ryhmäkoko	2–6 lasta lautaa kohden
Kesto	45 minuuttia
Työtap	Lautapeli

Tämä harjoitus sisältää kaksi erilaista lautapeliä, jotka käsittelevät ihmisoikeuksia. Peleillä on erilaiset säännöt. Monisteet toimivat samalla myös pelinä. Lapset voivat pelata peliä keskenään, mutta ohjaajan tulisi valvoa peliä ja johtaa keskustelua.

6a. Tunnetko oikeutesi?

Yleiskuvaus	Kuten tavallisessakin Käärme ja tikapuut -pelissä pelaajat liikkuvat laudalla eteen- ja taaksepäin sen mukaan, minkä kortin he sattuvat saamaan. Tässä pelissä on kuitenkin mahdollista kumota virhe, jos osaa kertoa sen ihmisoikeuden, jota parhaillaan loukataan.
Tavoitteet	- Tutustuttaa lapset Lapsen oikeuksien sopimukseen - Auttaa lapsia näkemään ihmisoikeuksien toteutuminen arkielämässä - Herättää lapset tietoisuuteen ihmisoikeuksien merkityksestä
Valmistelut	- Tarkista vastaukset etukäteen varmistaaksesi, että tunnet itse esiin tulevat kohdat. - Kopioi pelilautamonisteet. - Kopioi ohjeet ja ”Kumoavat oikeudet” paperille. - Kopioi oikeuskortit ja rangaistuskortit, yksi sarja kullekin peliryhmälle. - Kopioi Lapsen oikeuksien sopimuksen lasten versio
Materiaali	- pelilauta, pelinappulat ja arpakuutio - pelikortit - ohjepaperi ja ”Kumoavat oikeudet”

Ohjeet

- Jaa lapset 2–6 hengen ryhmiin. Jokaiselle ryhmälle jaetaan pelilauta, arpakuutio, lastenoikeuskortit, rangaistuskortit, ohjekirja ja ”kumoavat oikeudet”. Jaa jokaiselle myös kopio lapsen oikeuksien sopimuksen lasten versiosta. Tässä pelissä lasten ei tarvitse välittää käärmeistä ja tikapuista, vaan kiinnittää huomiota ainoastaan värillisiin ruutuihin. Korteista näkee, mitä kulloinkin tulee tehdä.
- Näin peli kulkee:
 - Kukin heittää arpakuutiota vuorollaan. Suurimman lukeman heittänyt aloittaa.
 - Ensimmäinen pelaaja heittää arpakuutiota ja kulkee lukeman osoittaman matkan.
 - Mikäli pelaaja joutuu värikkääseen ruutuun, tulee häneen nostaa kortti, lukea se ääneen ja tehdä kuten kortti määrää, esimerkiksi liikkua eteenpäin, taaksepäin tai jättää vuoro väliin.
 - Pelaaja voi kuitenkin välttää taaksepäin liikkumiselta, mikäli hän tietää, mitä Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklaa kortin sisältö rikkoo. Jos näin tapahtuu, hän saa liikkua yhden bonus-askeleen eteenpäin.

- e. Seuraavaksi on vuorossa aloittajan vasemmalla puolella istuva pelaaja.
- f. Ensimmäisenä maaliin pääsevä voittaa pelin, mutta peli on ohi, vasta kun kaikki pelaajat ovat päässeet maaliin.

Purku ja arviointi

1. Keskustelkaa pelistä. Voit kysyä vaikka seuraavanlaisia kysymyksiä:
 - a. Mitä pidit pelistä?
 - b. Opitko pelin avulla mitään ihmisoikeuksista? Entä opettiko se sinulle jotain ympäröivästä maailmasta?
 - c. Oliko pelissä tilanteita, jotka ovat sinusta outoja tai kummallisia?
 - d. Etsitkö vastaavia tilanteita, joissa ihmisoikeuksia joko kunnioitetaan tai loukataan?

Vinkkejä ohjaajalle

- Lapset voivat käyttää kumoamislistaa itse ja tarkistaa oikeudet Lapsen oikeuksien sopimuksesta, tai ohjaaja voi pitää listaa itsellään.
- Pienempien lasten ollessa kyseessä voi jättää Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklojen tunnistamisen ja niillä kumoamisen väliin.
- Koska pelissä esiin tulevat tapaukset herättävät lapsissa varmasti monia kysymyksiä, on ohjaajia hyvä olla kaksi, mikäli useampi ryhmä pelaa peliä yhtä aikaa.
- Peliä voi pelata myös joukkueina, jolloin pelaajat voivat auttaa toisiaan tunnistamaan oikeuksia.

MONISTE: LASTEN OIKEUKSIEN KORTIT

1. KORTTI

Ystäväsi vanhemmat erosivat kesällä. Hän asuu heidän luonaan vuoroviikoin, koska on itse valinnut niin. Ota kaksi askelta eteenpäin.

Lapsen oikeuksien sopimus, 12. artikla: Lapsen näkemyksen kunnioittaminen:

Lapsilla on oikeus ilmaista mielipiteensä sanomalla, mitä heidän mielestään pitäisi tapahtua, kun aikuiset tekevät heitä koskevia päätöksiä, ja oikeus siihen, että heidän mielipiteensä otetaan huomioon.

2. KORTTI

Jos olet joutunut vaikeuksiin, voit aina pyytää apua. Kun soitat hätänumeroon ja selität tilanteen, viranomaiset voivat ohjata sinut sellaisten järjestöjen piiriin, jotka auttavat hylättyjä, pahoinpideltyjä tai muista ongelmista kärsiviä lapsia. Ota kaksi askelta eteenpäin.

Lapsen oikeuksien sopimus, 19. artikla, Suojelu kaikenlaiselta väkivallalta, hyväksikäytöltä ja laiminlyönniltä

Viranomaisten pitäisi taata, että lapsia hoidetaan hyvin, ja suojella heitä heidän vanhempiensa tai kenen tahansa muun hoitajan väkivallalta, huonolta kohtelulta ja laiminlyönniltä.

Lapsen oikeuksien sopimus, 36. artikla: Suojelu muita hyväksikäytön muotoja vastaan

Lapsia tulisi suojella kaikilta toimilta, jotka voivat haitata heidän kehitystään ja hyvinvointiaan.

3. KORTTI

Ystäväsi luokalla lapset, joilla on oppimisvaikeuksia, saavat erityistä apua opettajiltaan. Ota kaksi askelta eteenpäin.

Lapsen oikeuksien sopimus, 23. artikla: Vammaiset lapset

Lapsen, jolla on minkäläinen vamma tahansa, tulisi saada erityistä hoitoa, tukea ja koulutusta, niin että he voivat viettää täyttää ja riippumatonta elämää kykyjensä mukaisesti.

MONISTE: LASTEN OIKEUKSIEN KORTIT

4. KORTTI

Koulusi rehtori on kuullut, että jotkut lapset eivät ole tulleet kouluun, koska heidän vanhemmillaan ei ole vielä lupaa asua Suomessa. Rehtori onnistui saamaan yhteyden vanhempiin ja saamaan heidät vakuuttuneiksi siitä, että lapset voi silti lähettää kouluun. Ota kaksi askelta eteenpäin.

Lapsen oikeuksien sopimus 28. artikla: Oikeus koulutukseen

Lapsilla on oikeus koulutukseen, eli oikeus käydä koulua. Perusopetuksen tulisi olla ilmaista.

5. KORTTI

Sinulla on oikeus tuntea ihmisoikeutesi! Ota neljä askelta eteenpäin.

Lapsen oikeuksien sopimus, 29. artikla: Koulutuksen päämäärät

Koulutuksen tulee pyrkiä lapsen persoonallisuuden, taitojen ja lahjojen täyteen kehittämiseen. Koulutus valmistaa lapsia elämään. Sen tulisi kannustaa lapsia kunnioittamaan vanhempiaan, omaa kulttuuriaan ja toisten kansojen kulttuuria.

6. KORTTI

Opettajilla ei ole oikeutta rangaista oppilaita ruumiillisesti tai moittia heitä, vaikka he olisivatkin käyttäytyneet huonosti. Ota kaksi askelta eteenpäin.

Lapsen oikeuksien sopimus, 28. artikla: Oikeus koulutukseen

Koulun kurin pitäisi kunnioittaa lasten inhimillistä arvokkuutta (ruumiillista ja henkistä), väkivaltaa ei pitäisi käyttää kurinpidossa.

7. KORTTI

Koulussamme on paljon portaita, mutta myös hissejä ja luiskia niitä ihmisiä varten, joiden on vaikea kävellä tai jotka käyttävät pyörätuolia. Ota kolme askelta eteenpäin.

Lapsen oikeuksien sopimus, 23. artikla: Vammaiset lapset

Lapsilla, joilla on minkäläinen vamma tahansa, tulisi saada erityistä hoitoa, tukea ja koulutusta, niin että he voivat viettää täyttää ja riippumatonta elämää kykyjensä mukaisesti.

8. KORTTI

Ystäväsi isä joutui onnettomuuteen eikä pystynyt pitkään aikaan käymään töissä. Hän sai toipumisaikanaan rahallista apua yhteiskunnalta, jotta perhe pystyi ostamaan ruokaa ja maksamaan vuokransa. Ota kaksi askelta eteenpäin.

Lapsen oikeuksien sopimus, 26. artikla: Oikeus sosiaaliturvaan

Sen yhteiskunnan, jossa lapsi elää, tulisi taata sosiaalinen turvallisuus (koulutus, kulttuuri, terveys ja sosiaalinen hyvinvointi), joka auttaa lasta kehittymään ja elämään hyvissä olosuhteissa. Hallituksen tulisi antaa rahallista apua sitä tarvitsevien perheiden lapsille.

9. KORTTI

Lasten oikeudet tulee turvata myös sodan sattuessa. Tätä varten on tehty erityisiä kansainvälisiä sopimuksia. Ota kaksi askelta eteenpäin.

Lapsen oikeuksien sopimus, 38. artikla: Lasten suojelu aseellisten selkkausten aikana

Alle 15-vuotiaiden lasten ei pitäisi antaa liittyä sotavoimiin eikä osallistua suoranaisiin vihollisuuksiin. Lisäksi sota-alueella olevia lasten pitäisi olla erityisen suojelun kohteina.

MONISTE: LASTEN OIKEUKSIEN KORTIT

10. KORTTI

Asuinpaikassasi on lapsille tarjolla kirjastoja, lehtiä, elokuvia, pelejä, televisio ja internet. Niiden avulla saat tietoa ja ymmärrät, mitä maailmassa tapahtuu. Ota kaksi askelta eteenpäin.

Lapsen oikeuksien sopimus, 13. artikla: Vapaus ilmaista mielipiteensä ja hankkia tietoa

Lapsilla on oikeus hakea, saada ja levittää tietoa kaikenlaisessa muodossa (taiteena, kirjoitettuna, radion välityksellä tai elektronisessa muodossa) edellyttäen, ettei tieto vahingoita heitä tai muita ihmisiä.

11. KORTTI

Kävipä huono tuuri! Joudut leikkaukseen. Hyvää asiassa on kuitenkin se, että sinulla on oikeus erityiseen suojeluun ja hoitoon ja oikeus jopa saada mukaan vanhempasi tai muu sinulle tärkeä aikuinen. Ota kaksi askelta eteenpäin.

Lapsen oikeuksien sopimus, 24. artikla: Terveystenhoito ja terveyspalvelut

Lapsilla on oikeus laadukkaaseen terveydenhoitoon, mikä tarkoittaa lääkkeitä, sairaaloita ja lääkäreitä, silloin kun sairastuu. Lapsilla on myös oikeus puhtaaseen veteen, ravitsevaan ruokaan ja puhtaaseen ympäristöön, jotta he pysyisivät terveinä. Rik-
kaat maat voivat auttaa köyhempiä maita hankkimaan näitä asioita.

MONISTE: RANGAISTUSKORTIT

1. RANGAISTUSKORTTI

Ystäväsi on kadottanut kenkensä, mutta hänellä ei ole varaa ostaa uusia. Koulu taas ei salli paljasjalkaisten lasten osallistua opetukseen. Ota kaksi askelta taaksepäin.

TIEDÄTKÖ, MIKÄ LAPSEN OIKEUS KUMOAA TÄMÄN RANGAISTUKSEN?

2. RANGAISTUSKORTTI

Luokkatoverisi vanhemmat ovat romaneja. Heidän perheellään on vaikeuksia löytää asuntoa, koska heitä pidetään erilaisina ja siksi syrjitään. Ota kaksi askelta taaksepäin.

TIEDÄTKÖ, MIKÄ LAPSEN OIKEUS KUMOAA TÄMÄN RANGAISTUKSEN?

3. RANGAISTUSKORTTI

Olet saanut kuulla, että joissakin maissa lapset pakotetaan sotimaan. He ovat nälkäisiä, janoisia ja hyvin peloissaan. Palaa takaisin lähtöruutuun.

TIEDÄTKÖ, MIKÄ LAPSEN OIKEUS KUMOAA TÄMÄN RANGAISTUKSEN?

4. RANGAISTUSKORTTI

Luokallanne on tyttö, joka on valokuvamalli. Hän ansaitsee paljon rahaa mallintyöllään, ja hänen kuvansa on usein lehtien kansissa. Häneltä jää kuitenkin usein oppitunteja väliin eikä hän ehdi tehdä läksyjään tai tapailla ystäviensä. Hän näyttää hyvin väsyneeltä. Ota kaksi askelta taaksepäin.

TIEDÄTKÖ, MIKÄ LAPSEN OIKEUS KUMOAA TÄMÄN RANGAISTUKSEN?

MONISTE: RANGAISTUSKORTIT

5. RANGAISTUSKORTTI

Koulussamme saa puhua vain suomea tai ruotsia. Jos joku lapsi puhuu jotain muuta omaa kieltään, häntä rangaistaan, vaikka olisi välitunti. Jätä yksi heittovuoro väliin.

TIEDÄTKÖ, MIKÄ LAPSEN OIKEUS KUMOO TÄMÄN RANGAISTUKSEN?

6. RANGAISTUSKORTTI

Paikkakunnallasi on koulu, johon erilaisia uskontoja harjoittavien perheiden lapset ovat tervetulleita oppilaiksi. Niitä lapsia, joiden perheet eivät harjoita mitään uskontoa kuitenkin karsastetaan. Jätä yksi heittovuoro väliin.

TIEDÄTKÖ, MIKÄ LAPSEN OIKEUS KUMOO TÄMÄN RANGAISTUKSEN?

7. RANGAISTUSKORTTI

Ystäväsi vanhemmat erosivat viime vuonna. Hänen äitinsä ei anna hänen tavata enää isäänsä tai edes isovanhempiaan. Ystäväläsi on kova ikävä isäänsä. Ota kolme askelta taaksepäin.

TIEDÄTKÖ, MIKÄ LAPSEN OIKEUS KUMOO TÄMÄN RANGAISTUKSEN?

8. RANGAISTUSKORTTI

Luokallasi oleva tyttö ei voi koskaan jäädä koulun jälkeen leikkimään muiden lasten kanssa, eikä hänelle jää aikaa tehdä läksyjä. Hänen täytyy nimittäin aina hoitaa nuorempia sisaruksiaan. Ota kolme askelta taaksepäin.

TIEDÄTKÖ, MIKÄ LAPSEN OIKEUS KUMOO TÄMÄN RANGAISTUKSEN?

9. RANGAISTUSKORTTI

Luokallasi oleva poika kieltäytyy viemästä astioitaan paikoilleen ruokailun jälkeen. Hän sanoo, että "se on tyttöjen hommaa". Ota kaksi askelta taaksepäin.

TIEDÄTKÖ, MIKÄ LAPSEN OIKEUS KUMOO TÄMÄN RANGAISTUKSEN?

10. RANGAISTUSKORTTI

Koulunne pojilla on jalkapallokerho ja lukuisia muita urheilukerhoja. Tytöille ei ole kuitenkaan järjestetty mitään. Ota kaksi askelta taaksepäin.

TIEDÄTKÖ, MIKÄ LAPSEN OIKEUS KUMOO TÄMÄN RANGAISTUKSEN?

MONISTE: RANGAISTUSKORTIT (VASTAUKSET)

RANGAISTUSKORTTI 1

Ystäväsi on kadottanut kenkensä, mutta hänellä ei ole varaa ostaa uusia. Koulu taas ei salli paljasjalkaisten lasten osallistua ope-
tukseen. Ota kaksi askelta taaksepäin.

KUMOAVA OIKEUS: Lapsen oikeuksien sopimus, 27. artikla. Riittävä elintaso

Lasten tulisi elää hyvissä elinolosuhteissa, jotka täyttävät heidän ruumiilliset ja henkiset tarpeensa. Yhteiskunnan tulisi auttaa
perheitä, joilla ei ole tähän varaa.

RANGAISTUSKORTTI 2

Luokkatoverisi vanhemmat ovat romaneja. Heidän perheellään on vaikeuksia löytää asuntoa, koska ihmiset kutsuvat heitä "eri-
laisiksi". Ota kaksi askelta taaksepäin.

KUMOAVA OIKEUS: Lapsen oikeuksien sopimus, 2. artikla. Syrjimättömyys

Sopimuksessa mainitut oikeudet kuuluvat jokaiselle riippumatta heidän rodustaan, ihonväristään, uskonnostaan, sukupuoles-
taan, kyvyistään, siitä mitä he ajattelevat tai sanovat, mitä kieltä he puhuvat tai mistä he tulevat, ja valtion tulee suojella lasta
kaikenlaiselta syrjinnältä.

RANGAISTUSKORTTI 3

Olet saanut kuulla, että joissakin maissa lapset pakotetaan sotimaan. He ovat nälkäisiä, janoisia ja hyvin peloissaan. Palaa takai-
sin lähtöruutuun.

KUMOAVA OIKEUS: Lapsen oikeuksien sopimus, 38. artikla: Lasten suojelu aseellisten selkkausten aikana

Alle 15-vuotiaiden lasten ei pitäisi antaa liittyä sotavoimiin eikä osallistua suoranaisiin viihollisuuksiin. Lisäksi sota-alueella ole-
via lasten pitäisi olla erityisen suojelun kohteina.

RANGAISTUSKORTTI 4

Luokallanne on tyttö, joka on valokuvamalli. Hän ansaitsee paljon rahaa mallintyöllään, ja hänen kuvansa on usein lehtien kan-
nessa. Häneltä jää kuitenkin usein oppitunteja väliin eikä hän ehdi tehdä läksyjään tai tapailla ystäviä. Hän näyttää hyvin väsy-
neeltä. Ota kaksi askelta taaksepäin.

KUMOAVA OIKEUS: Lapsen oikeuksien sopimus, 32. artikla: Lapsityö

Viranomaisten tulisi suojella lapsia työltä, joka on vaarallista tai saattaa haitata heidän terveyttään tai koulutustaan tai saattaa
johtaa heidän hyväksikäyttöön.

RANGAISTUSKORTTI 5

Koulussamme saa puhua vain suomea tai ruotsia. Jos joku lapsi puhuu jotain muuta omaa kieltään, häntä rangaistaan, vaikka
olisi välitunti. Jätä yksi heittovuoro väliin.

KUMOAVA OIKEUS: Lapsen oikeuksien sopimus, 29 artikla: Koulutuksen päämäärä

Koulutuksen tulee pyrkiä lapsen persoonallisuuden, taitojen ja lahjojen täyteen kehittämiseen. Koulutus valmistaa lapsia elä-
mään. Sen tulisi kannustaa lapsia kunnioittamaan vanhempiaan, omaa kulttuuriaan ja toisten kansojen kulttuuria.

TAI

Lapsen oikeuksien sopimus, 30. artikla: Vähemmistöihin ja alkuperäiskansoihin kuuluvat lapset

Lapsilla on oikeus oppia perheensä kieltä ja tapoja, vaikka enemmistö maan asukkaista ei niitä käyttäisikään.

MONISTE: RANGAISTUSKORTIT (VASTAUKSET)

RANGAISTUSKORTTI 6

Paikkakunnallasi on koulu, johon erilaisia uskontoja harjoittavien perheiden lapset ovat tervetulleita oppilaiksi. Lapsia, joiden perheet eivät harjoita mitään uskontoa, kuitenkin karsastetaan. Jätä yksi heittovuoro väliin.

KUMOAVA OIKEUS: Lapsen oikeuksien sopimus, 14. artikla: Ajatuksen, omantunnon ja uskonnonvapaus

Lapsilla on oikeus ajatella ja uskoa, kuinka haluavat ja harjoittaa uskontoaan, sikäli kun se ei estä muita ihmisiä nauttimasta oikeuksistaan. Vanhempien tulisi ohjata lapsiaan näissä asioissa.

TAI

Lapsen oikeuksien sopimus, 2. artikla: Syrjimättömyys

Sopimuksessa mainitut oikeudet kuuluvat jokaiselle riippumatta heidän rodustaan, ihonväristään, uskonnostaan, sukupuolestaan, kyvyistään, siitä mitä he ajattelevat tai sanovat, mitä kieltä he puhuvat tai mistä he tulevat, ja valtion tulee suojella lasta kaikenlaiselta syrjinnältä.

RANGAISTUSKORTTI 7

Ystäväsi vanhemmat erosivat kesällä, mutta hän asuu yhä heidän luonaan vuoroviikoin, koska on itse valinnut niin. Ota kaksi askelta eteenpäin.

KUMOAVA OIKEUS: Lapsen oikeuksien sopimus, 9 artikla: Ero vanhemmista

Lasta ei pitäisi erottaa vanhemmistaan, paitsi kun se on hänen oman etunsa mukaista, esimerkiksi jos vanhemmat kohtelevat lasta huonosti tai laiminlyövät häntä. Lapsella, jonka vanhemmat ovat eronneet, on oikeus ylläpitää suhteita molempiin vanhempiinsa, paitsi jos tämä vahingoittaa lasta. Viranomaisilla on velvollisuus antaa kaikki tarvittava tieto poissaolevasta perheenjäsenestä.

RANGAISTUSKORTTI 8

Luokallasi oleva tyttö ei voi koskaan jäädä koulun jälkeen leikkimään muiden lasten kanssa, eikä hänelle jää aikaa tehdä läksyjä. Hänen täytyy nimittäin aina hoitaa nuorempia sisarusiaan. Ota kolme askelta taaksepäin.

KUMOAVA OIKEUS: Lapsen oikeuksien sopimus, 31. artikla: Vapaa-aika, leikki ja kulttuuri

Kaikilla lapsilla on oikeus lepoon ja leikkiin ja monenlaiseen virkistys- ja kulttuuri-toimintaan osallistumiseen.

TAI

Lapsen oikeuksien sopimus, 32. artikla: Lapsityö

Viranomaisten tulisi suojella lapsia työltä, joka on vaarallista tai saattaa haitata heidän terveyttään tai koulutustaan tai saattaa johtaa heidän hyväksikäyttöön.

RANGAISTUSKORTTI 9

Luokallasi oleva poika kieltäytyy viemästä astioitaan paikoilleen ruokailun jälkeen. Hän sanoo, että "se on tyttöjen hommaa". Ota kaksi askelta taaksepäin.

KUMOAVA OIKEUS: Lapsen oikeuksien sopimus, 2. artikla: Syrjimättömyys

Sopimuksessa mainitut oikeudet kuuluvat jokaiselle riippumatta heidän rodustaan, ihonväristään, uskonnostaan, sukupuolestaan, kyvyistään, siitä mitä he ajattelevat tai sanovat, mitä kieltä he puhuvat tai mistä he tulevat, ja valtion tulee suojella lasta kaikenlaiselta syrjinnältä.

RANGAISTUSKORTTI 10

Koulunne pojilla on jalkapallokerho ja lukuisia muita urheilukerhoja. Tytöille ei ole kuitenkaan järjestetty mitään. Ota kaksi askelta taaksepäin.

KUMOAVA OIKEUS: Lapsen oikeuksien sopimus, 2. artikla: Syrjimättömyys

Sopimuksessa mainitut oikeudet kuuluvat jokaiselle riippumatta heidän rodustaan, ihonväristään, uskonnostaan, sukupuolestaan, kyvyistään, siitä mitä he ajattelevat tai sanovat, mitä kieltä he puhuvat tai mistä he tulevat, ja valtion tulee suojella lasta kaikenlaiselta syrjinnältä.

6b. Moksha-Patamu

Kuvaus:	Alun perin hindulainen peli, jonka avulla pelaajat tutustuvat uskontoon. Pelaajat nousevat korkeammalle tasolle tai putoavat alemmas. Tässä peliä on sovellettu ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja sen hyviin seurauksiin.
Tavoitteet	Korostaa ihmisoikeuksien tuottamaa hyvää
Valmistelut	Kopioi ja leikkaa pelikortit irti, suurennat pelilautaa.
Materiaali	• pelilautaa • pelikortit • arpakuutio ja pelinappulat

Ohjeet

- Jaa lapset kuuden pelaajan ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle pelilautaa, pelinappulat ja arpakuutio.
- Kerro pelin säännöt:
 - Jokainen heittää arpakuutiota. Korkeimman lukeman saanut aloittaa.
 - Ensimmäinen pelaaja heittää arpakuutiota ja liikuttaa pelinappulaa silmäluvun osoittaman matkan.
 - Pelin eteneminen riippuu tämän jälkeen siitä, mihin ruutuun pelaaja saapuu.
 - Mikäli pelinappula osui sellaiseen ruutuun, josta on tikapuu ylöspäin, hän pääsee liikumaan niitä pitkin ylemmäs pelilaudalla.
 - Mikäli pelinappula osui sellaiseen ruutuun, jossa on käärmeen häntäpäätä, hän joutuu laskeutumaan pelilaudalla alas ruutuun, jossa on käärmeen pää.
 - Mikäli pelinappula osuu värikkääseen ruutuun, pelaajan vasemmalla puolella istuva pelaaja nostaa kortin ja lukee sen sisällön ääneen. Pelaajan täytyy kertoa, onko kortin väite oikea vai väärä ihmisoikeuksien kannalta katsottuna.
 - Mikäli vastaus on väärä, pelaaja joutuu jäämään ruutuun. Oikein vastanneella pelaajalla on mahdollisuus liikua kaksi askelta eteenpäin. Mikäli pelaaja osaa kertoa kyseistä lapsen oikeutta suojelevan artiklan, hän saa liikuttaa pelinappulaa kaksi askelta eteenpäin. Artiklan numeroa ei tarvitse muistaa.
 - Muut pelaajat etenevät kukin vuorollaan.
 - Peli päättyy, kun pelaaja päättyy viimeiseen ruutuun tai saa arpakuutiosta lukeman, joka vie hänet pelilaudan yli.

Purku ja arviointi

- Keskustelkaa pelistä ja siitä, miten se liittyy ihmisoikeuksiin. Voit kysyä seuraavanlaisia kysymyksiä:
 - Mitä pidit pelistä?
 - Miten ihmisoikeuksista tietämäsi asiat auttoivat sinua etenemään pelissä tikapuita pitkin?
 - Miten ihmisoikeuksista tietäminen auttaa sinua oikeassa elämässä? Entä onko siitä apua muille?
 - Miten käy yhteiskunnan, jossa asuvat ihmiset eivät ole tietoisia ihmisoikeuksistaan?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Kopioi lapsille Lapsen oikeuksien sopimuksen lasten versio ja pyydä heitä keksimään tekstit omiin

kortteihinsa, joissa on heidän omia kokemuksiaan. Pelatkaa peliä sitten uudelleen itse tehtyjen korttien avulla.

Toimintaidеоita

Keskustelkaa ihmisoikeuksista lasten omiin kokemuksiin nojaten. Mitä lapsi voi tehdä, jos hänen oikeuksiaan laiminlyödään? Kenen puoleen hän voi kääntyä?

Vinkkejä ohjaajalle

- Pyydä lapsia keskittymään arviointikeskustelussa todellisiin kokemuksiinsa. Keskittykää erityisesti väkivaltaan, kiusaamiseen sekä tilanteisiin, joissa he ovat kokeneet itse tai nähneet sivusta epäoikeudenmukaisuutta tai vääryyttä.
- Kopioi pelilautoja lapsille kotiin vietäviksi, jotta he voivat pelata peliä myös perhe- ja kaveripiirissä.

MONISTE: PELIKORTIT

Kopioi ja leikkaa kortit tai valmista itse ryhmällesi sopivia kortteja.

Väite: Kun menee naimisiin, ei ole enää lapsi. Vastaus: Väärin / Tämä on ihmisoikeusrikkomus Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 1. Kuka on lapsi: Jokainen alle 18-vuotias on lapsi, ja täten hän nauttii kaikista tämän sopimuksen oikeuksista.	Väite: Jokaisella lapsella on samat oikeudet riippumatta siitä, onko hän tai hänen vanhempansa tietyn maan kansalaisia vai eivät. Vastaus: Oikein / Tämä on ihmisoikeus. Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 2: Syrjimättömyys: Sopimuksen oikeudet koskevat jokaista... riippumatta hänen alkuperästään, ja valtion tulee suojella lasta kaikenlaiselta syrjinnältä.	Väite: Tyttöillä on lupa pelata jalkapallokentällä vain silloin, kun pojat eivät käytä sitä. Vastaus: Väärin / Tämä on ihmisoikeusrikkomus. Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 2: Syrjimättömyys: Sopimuksessa mainitut oikeudet kuuluvat jokaiselle riippumatta heidän rodustaan, ihonväristään, uskonnostaan, sukupuolestaan, kyvyistään, siitä mitä he ajattelevat tai sanovat, mitä kieltä he puhuvat tai mistä he tulevat, ja valtion tulee suojella lasta kaikenlaiselta syrjinnältä.
Väite: Jos teet rikoksen, voit joutua samaan vankilaan aikuisten kanssa. Vastaus: Väärin / Tämä on ihmisoikeusrikkomus. Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 37: Kidutus, halventava kohtelu ja vapaudenriisto: Lapsia, jotka rikkoivat lakia, ei tulisi kohdella julmasti. Heitä ei pitäisi säilyttää samassa vankilassa aikuisten kanssa, ja heidän pitäisi saada olla yhteydessä perheisiinsä.	Väite: Saan lainata koulun kirjastosta ihan minkä teoksen tahansa. Vastaus: Oikein / Tämä on ihmisoikeus. Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 17: Lapsen pääsy sopivan tiedon ja tiedonvälityksen lähteille: Lapsilla on oikeus erilaisista lähteistä saatavaan luotettavaan tietoon, mukaan lukien joukko- viestimet. Television, radion ja sanomalehtien tulisi tuottaa tietoa, jota lapset voivat ymmärtää, eikä niiden tulisi tuottaa aineistoa, joka on vahingollista lapsille.	Väite: Paikallinen tehdas päästää ilmaan pahanhajuisia kemikaaleja, jotka yskittävät ihmisiä. Vastaus: Väärin / Tämä on ihmisoikeusrikkomus. Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 24: Terveystenhoito ja terveystalvet: Lapsilla on oikeus laadukkaaseen terveydenhoitoon, mikä tarkoittaa lääkkeitä, sairaaloita ja lääkäreitä, silloin kun sairastuu. Lapsilla on myös oikeus puhtaaseen veteen, ravitsevaan ruokaan ja puhtaaseen ympäristöön, jotta he pysyisivät terveinä. Rikkaiden maiden tulisi auttaa köyhempiä maita tämän saavuttamisessa.

MONISTE: PELIKORTIT

Väite: Isäsi saa yksin päättää, mikä on sinulle parasta.

Vastaus: Väärin / Tämä on ihmisoi-
keusrikkomus.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 18. Vanhempien yhteinen vastuu: Molemmat vanhemmat jakavat vastuun lastensa kasvattamisesta, ja heidän tulisi aina katsoa lapsen ensisijaista etua. Viranomaisten tulisi auttaa vanhempia tuottamalla tukipalveluja, erityisesti jos molemmat ovat töissä.

Väite: Vaikka joudunkin käyttämään liikkuessani pyörätuolia, minulla on oikeus käydä samaa lähikoulua muiden lasten kanssa. Koululla on velvollisuus taata minulle esteetön kulku.

Vastaus: Oikein / Tämä on ihmis-
oikeus.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 23: Vammaiset lapset: Lapsilla, joilla on minkäläinen vamma tahansa, tulisi saada erityistä hoitoa, tukea ja koulutusta, niin että he voivat viettää täyttä ja riippumatonta elämää kykyjensä mukaisesti.

Väite: Koulullamme on oikeus estää oppilaiden pääsy joillekin internet-sivuille.

Vastaus: Oikein / Tämä on ihmisoi-
keus.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 17: Lapsen pääsy sopivan tiedon ja tiedonvälityksen lähteille: Lapsilla on oikeus erilaisista lähteistä saatavaan luotettavaan tietoon, mukaan lukien joukkoviestimet. Television, radion ja sanomalehtien tulisi tuottaa tietoa, jota lapset voivat ymmärtää, eikä niiden tulisi tuottaa aineistoa, joka on vahingollista lapsille.

Väite: Joissakin maissa lasten, etenkin poikien, on pakko liittyä armeijaan.

Vastaus: Väärin / Tämä on ihmisoi-
keusrikkomus.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 38: Lasten suojelu aseellisten selkkausten aikana: Hallituksen ei tulisi antaa alle 15-vuotiaiden lasten osallistua suoranaisiin vihollisuuksiin. Lisäksi sota-alueella olevia lasten pitäisi olla erityisen suojelun kohteina.

Väite: Kun lapsi syntyy, vanhemmilla on velvollisuus antaa hänelle nimi ja rekisteröidä hänen syntymänsä.

Vastaus: Oikein / Tämä on ihmis-
oikeus.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 7: Rekisteröinti syntymän jälkeen, nimi, kansalaisuus ja oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidossaan: Kaikilla lapsilla on oikeus nimeen, joka on laillisesti rekisteröity henkilötunnukseen; heillä on oikeus kansalaisuuteen sekä oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidossaan.

Väite: Vanhempani sallivat 18-vuotiaan veljeni katsoa televisiosta mitä tahansa hän haluaa, mutta rajoittavat minun katsomisiani, koska olen vasta kymmenvuotias.

Vastaus: Oikein / Tämä on ihmisoi-
keus.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 5: Vanhempien ohjaus ja lasten kehittyvät valmiudet: Perheellä on päävastuu ohjata sitä, miten lapsi käyttää oikeuksiaan, jotka perustuvat iän ja kypsyyden lisääntymiseen. Viranomaisten tulee kunnioittaa tätä oikeutta.

Väite: Vaikka olen jo 13-vuotias, vanhempani lukevat kaiken vastaanottamani postin ennen minua.

Vastaus: Väärin / Tämä on ihmisoi-
keusrikkomus.

Lapsen oikeuksien julistus, artikla 16: Yksityisyys, kunnia ja maine: Lapsilla on oikeus yksityisyyteen. Lain pitäisi suojata heitä hyökkäyksiltä heidän elämäntapaansa, mainettaan, perheitään, kotejaan sekä kirjeitään ja postiaan vastaan.

Väite: Kahdeksanluokkalaiset tekevät omaa lehteä, jota he jakavat naapureille.

Vastaus: Oikein / Tämä on ihmis-
oikeus.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 13: Ilmaisuvapaus: Sinulla on oikeus ajatella, mitä haluat, sanoa, mitä haluat, eikä kenenkään pitäisi estää sinua siitä. Sinun pitäisi voida levittää ajatuksiasi ja mielipiteitäsi rajoista huolimatta.

Väite: Äitini on töissä ulkomailla, mutta hän tulee kerran kuussa katsomaan minua tai isä ja minä vierailemme hänen luonaan.

Vastaus: Oikein / Tämä on ihmisoi-
keus.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 10: Perheen yhdistäminen: Eri maissa asuvien perheiden/perheenjäsenten tulisi voida liikkua näiden maiden välillä, jotta vanhemmat ja lapset voivat ylläpitää yhteyksiä toisiinsa.

MONISTE: PELIKORTIT

Väite: Koulutovereitani ja minua on kielletty puhumasta äidinkieltämme koulussa

Vastaus: Väärin / Tämä on ihmisoikeusrikkomus.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 30: Vähemmistöihin ja alkuperäiskansoihin kuuluvat lapset: Lapsilla on oikeus oppia perheensä kieltä ja tapoja, vaikka enemmistö maan asukkaista ei niitä käyttäisikään.

Väite: Minulla on oikeus nimeen, kotimaahan ja perheeseen.

Vastaus: Oikein / Tämä on ihmisoikeus.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 8: Identiteetin säilyttäminen: Viranomaisten tulee kunnioittaa lasten oikeutta nimeen, kansallisuuteen ja perhesiteisiin. Viranomaisten velvollisuus on suojella ja vahvistaa lapsen identiteettiä..

Väite: Huonosti käyttäytyviä lapsia ei saa rangaista fyysisesti millään tavalla.

Vastaus: Oikein / Tämä on ihmisoikeus.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 28: Oikeus koulutukseen: Lapsilla on oikeus koulutukseen, eli oikeus käydä koulua. Koulun kurin pitäisi kunnioittaa lasten inhimillistä arvokkuutta, väkivaltaa (ruumiillista tai henkistä) ei pitäisi käyttää kurinpidossa.

Väite: Perheeni ja minä pakenimme kotimaassamme riehuvaa sotaa toiseen maahan. Pakolaislapset eivät kuitenkaan saa käydä koulua täällä

Vastaus: Väärin / Tämä on ihmisoikeusrikkomus.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 22 Pakolaislapset: Pakolaislapsille tulee antaa erityistä suojaa. Pakolaisina maahan tuleville lapsille tulee antaa samat oikeudet kuin maassa syntyneille lapsille.

Väite: Minulla on oikeus tavata molempia vanhempiani, vaikka he olisivatkin eronneet.

Vastaus: Oikein / Tämä on ihmisoikeus.

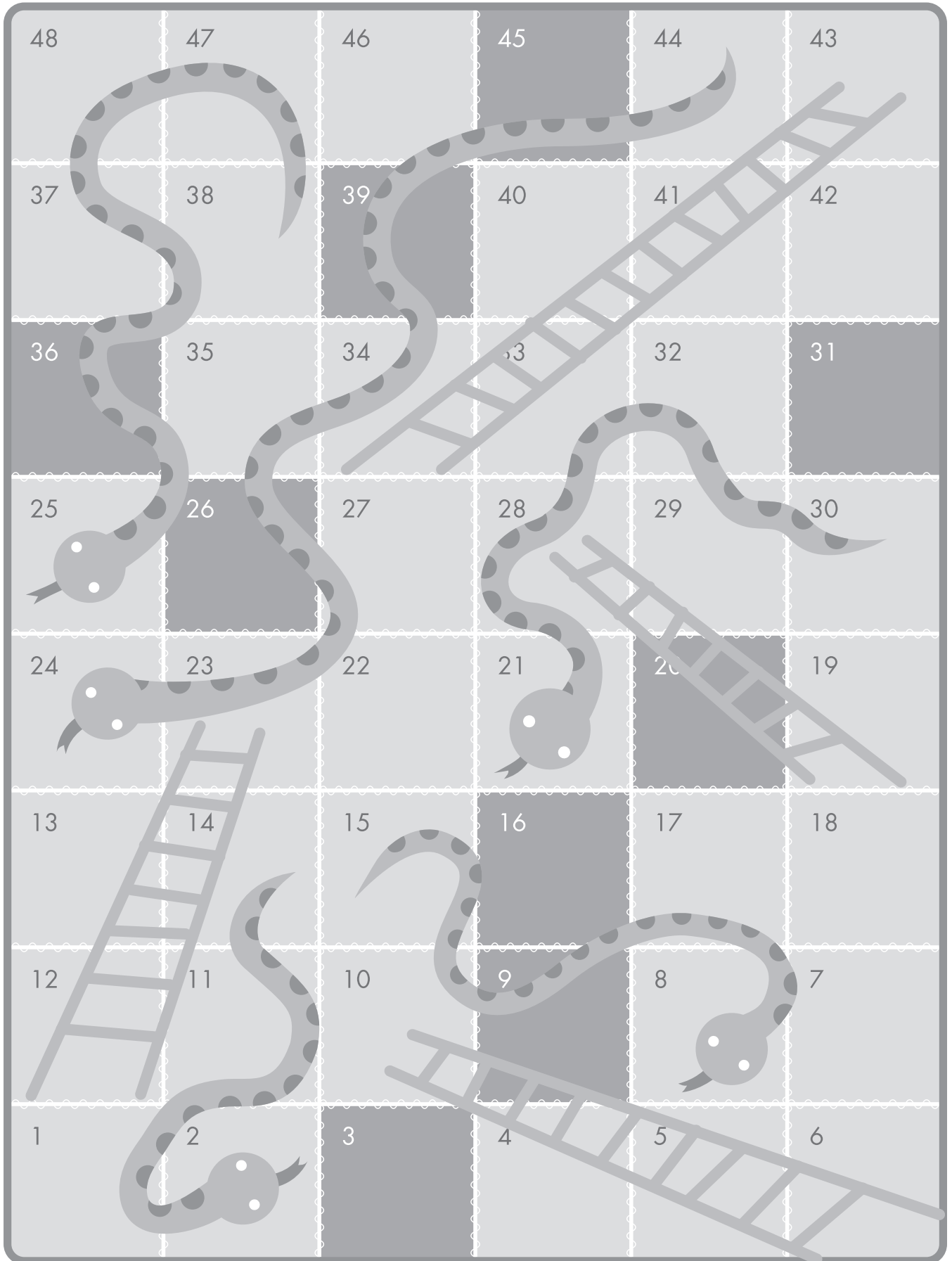
Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 9: Ero vanhemmista: Lasta ei pitäisi erottaa vanhemmistaan, paitsi kun se on hänen oman etunsa mukaista, esimerkiksi jos vanhemmat kohtelevat lasta huonosti tai laiminlyövät häntä. Lapsella, jonka vanhemmat ovat eronneet, on oikeus ylläpitää suhteita molempiin vanhempiinsa, paitsi jos nämä vahingoittavat lasta.

Väite: Joudun olemaan paljon poissa koulusta, sillä kun pikkusiskoni on kipeä, joudun hoitamaan häntä sillä aikaa kun äiti on töissä.

Vastaus: Väärin / Tämä on ihmisoikeusrikkomus.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 32: Lapsityö: Viranomaisten tulisi suojella lapsia työltä, joka on vaarallista tai saattaa haitata heidän terveyttään tai koulutustaan tai saattaa johtaa heidän hyväksikäyttöön.

7. "Pojat eivät itke!"

"Ja tytöt ovat fiksumpia kuin pojat..."

Teema	Syrjintä, sukupuolien välinen tasa-arvo, yleiset ihmisoikeudet
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	90 minuuttia
Ryhmäkoko	8–20 lasta
Työtapa	Keskustelu sekä väitteiden kuvaaminen teatterin keinoin
Kuvaus	Lapset keskustelevala ja esittävät provosoiviin väitteisiin pohjautuvia sketsejä.
Tavoitteet	• Keskustella sukupuoleen liittyvistä stereotyyppioista ja tasa-arvosta • Edistää suvaitsevaisuutta • Näyttää, miten stereotyyppiat luovat syrjintää
Valmistelut	• Valitse listalta kolme väitettä tai keksi uusia. • Valmista neljä erilaista kylttiä: Samaa mieltä / En tiedä / Mietin vielä / Eri mieltä. • Sijoita kyltit huoneen eri nurkkiin. • Valitse ylimääräisiä väitteitä käytettäväksi sketseissä ja kirjoita ne erillisille paperilapuille.
Materiaali	• paperia kylttien tekoa varten, paperilappuja väitteitä varten

Ohjeet

Ensimmäinen osio: Oikean nurkan valitseminen

- Kuvaile lapsille tehtävän ensimmäinen osio:
 - Huone on jaettu neljään osaan. Jokainen nurkka on merkitty kyltillä: Samaa mieltä / En tiedä / Mietin vielä / Eri mieltä.
 - Ohjaaja lukee kolme erilaista väitettä yksi kerrallaan. Lasten tehtävänä on valita oikea nurkka sen mukaan, ovatko he väitteen kanssa samaa mieltä, eri mieltä, eivät tiedä tai haluavat vielä miettiä asiaa.
- Lue ensimmäinen väite ääneen ja odota, kunnes lapset ovat valinneet oman nurkkansa. Kysy sen jälkeen eri kulmiin siirtyneiltä lapsilta perusteluja valinnalle. Pyydä lapsia siirtymään toiseen nurkkaan, mikäli he muuttavat mieltään kuullessaan muiden lasten perusteluja. Toista harjoitus kaikkien kolmen väitteen kohdalla.
- Kokoa lapset yhteen, jotta voitte keskustella harjoituksesta.
 - Yllättikö jokin harjoituksessa?
 - Mistä mahtaa johtua, että ihmisillä on erilaisia mielipiteitä esitetyistä väitteistä?
 - Vaihdoitko nurkkaa jonkun lapsen mielipiteen vuoksi? Miksi?
 - Mistä voi tietää, mikä mielipide on "oikea"?

Toinen osio: Oikean vastauksen esittäminen

- Jaa lapset korkeintaan viiden hengen ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle yksi väite. Ryhmillä on 15 minuuttia aikaa lukea väite, keskustella siitä ja valmistaa väitteestä sketsi (pieni näytelmä),
- Pyydä ryhmiä esittämään sketsinsä. Kysy kunkin esityksen jälkeen yleisöltä, millaista viestiä sketsin avulla yritettiin välittää. Kysy sen jälkeen esiintyjiltä, mitä he sketsillään halusivat kertoa.

Purku ja arviointi

1. Keskustelkaa sukupuoleen liittyvien stereotyyppien vaikutuksista seuraavien kysymysten avulla:
 - a. Mikä on yhteistä näille väitteille? Tuleeko mieleesi muita vastaavia väitteitä?
 - b. Odotetaanko tytöiltä ja pojilta erilaisia asioita tässä ryhmässä? Entä omassa koulussasi tai luokassasi? Perheessäsi? Onko sellainen järkevää?
 - c. Tuleeko mieleesi muita tilanteita, joissa pojilta ja tytöiltä edellytetään tietynlaista käytöstä tai toimintaa? Vaihtelevatko odotukset eri puolilla maata? Entä eri puolilla Eurooppaa tai maailmaa?
 - d. Mitä tapahtuu, jos joku tyttö tai poika ei ole samaa mieltä sukupuoleensa kohdistuvien odotusten kanssa, vaan haluaa tehdä asiat toisin? Oletko itse ollut tilanteessa, jossa olisit halunnut toimia erilailla kuin sinun sukupuoleltasi odotetaan? Miltä sinusta silloin tuntui? Mitä teit?
 - e. Vaikuttavatko eri sukupuoliin kohdistuvat odotukset myös aikuisiin?
2. Liitä sukupuoleen liittyviä stereotyyppioita syrjintään kysymällä seuraavanlaisia kysymyksiä:
 - a. Kuinka miehiin ja naisiin kohdistuvat erilaiset odotukset rajoittavat valinnanmahdollisuuksiamme? Osaatko mainita joitakin esimerkkejä?
 - b. Kuinka tällaiset rajoitukset vaikuttavat ihmisoikeuksiimme?
 - c. Mitä voisimme tehdä, jotta tytöt ja pojat voisivat tulevaisuudessa toimia vapaammin oman tahtonsa mukaan?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Harjoitus "Ihmeen kaunis maailmamme" (s. 187) keskittyy ulkonäköön ja todellisuuteen.
- Harjoitus "Olipa kerran" (s. 122) käsittelee niin ikään sukupuoleen kohdistuvia stereotyyppioita.

Toimintaideoita

Laatikaa yhdessä lasten kanssa henkilökohtainen käyttäytymiskoodi siitä, kuinka ryhmässä tulee käyttäytyä ja kuinka voidaan varmistaa, että poikia ja tyttöjä kohdellaan tasapuolisesti. Ripustakaa ohje seinälle ja palatkaa sen sisältöön, mikäli ryhmän sisällä ilmenee ristiriitoja.

Vinkkejä ohjaajalle

- Ole varovainen, ettei harjoitus vahingossa vahvista ennakkoluuloja, joita sen on tarkoitus hälventää. Ole tietoinen omista ennakkokäsityksistäsi ja sukupuoleen kohdistuvista stereotyyppioista sekä siitä, miten huomaamattasi välität niitä myös lapsille ryhmän ohjaajana. Korjaa lasten puhuessaan käyttämiä käänteilyjä.
- Valitse väitteitä, joissa korostuu, että tytöillä ja pojilla on kehollisesta erilaisuudestaan huolimatta samat ihmisoikeudet. Valitse väitteitä, jotka ovat riittävän kiistanalaisia tuodakseen esiin erilaisia mielipiteitä.
- Vältä sukupuolten polarisointia. Muodostakaa ryhmän kokoonpanosta riippuen joko pelkkiä tyttö- ja poikaryhmiä tai sekaryhmiä sketsien luomiseen.
- Vanhempien vaikutus lasten asenteisiin on suuri. Vanhemmat voivatkin reagoida tähän harjoitukseen hyvin eri tavalla.

Sovelluksia

- Jos on vain vähän aikaa, käsitelkää vain teidän ryhmäläisille oleellisia kohtia.
- Sketsien teon sijaan voitte käsitellä asiaa visuaalisin keinoin (esim. piirroksin, sarjakuvin tai lehtikuvista tehdyin kollaasein).

ESIMERKKIVÄITTÄMIÄ

- Vain tytöt voivat leikkiä nukeilla.
- Pojat eivät itke.
- Pojat eivät voi käyttää hametta.
- Tyttö ei voi olla ryhmän johtaja.
- Vain pojat pelaavat jalkapalloa.
- Tytöt ovat heikkoja ja pojat vahvoja.
- Tytöt auttavat äitiään, pojat isiään.
- On hauskeempaa olla tyttö kuin poika.
- Kun jokin menee vikaan, poikia syytetään aina ensin.
- Pojat voivat puhua tuhmia, mutta tytöt eivät.
- Tytöt ovat fiksumpia kuin pojat.
- Tytöt voittavat kinasteluja, koska he pelaavat epäreilusti.
- Pojat saavat lyödä toisiaan, mutta eivät tyttöjä.
- Pojat ovat laiskempia kuin tytöt.
- Tytöt valehtelevat paremmin kuin pojat.

8. Kiusaamistilanteita

Jokainen kiusaaja on sisäinen pelkuri!

Teema	Syrjintä, väkivalta
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	7–13-vuotiaat
Kesto	60 minuuttia
Ryhmäkoko	5–20 lasta
Työtap	Keskustelua ja tilanteiden harjoittelua
Kuvaus	Lapset keskustelevat kiusaamisesta ja esittävät toisilleen, miten he reagoisivat erilaisissa kiusaamistilanteissa.
Tavoitteet	• Oppia tunnistamaan, mikä kaikki on kiusaamista • Saada tietoa toimintatavoista, ihmisistä ja organisaatioista, jotka voivat tukea kiusattuja lapsia • Analysoida erilaisia reaktioita kiusaamiseen
Valmistelut	Merkitse huoneen eri nurkat numeroilla 1–4. Lasten tulee päästä liikkumaan vapaasti nurkasta toiseen.
Materiaali	• tila, jossa lapset mahtuvat istumaan piirissä • värillistä paperia • tusseja • sakset

Ohjeet

1. Esittele kiusaamisaihe esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla:
 - Mitä kiusaaminen on?
 - Millä tavoin toista voi kiusata?
 - Osaatko sanoa, miksi ihmiset kiusaavat toisiaan?
 - Miten kiusaaminen vaikuttaa kiusattuihin? Entä kiusaajiin itseensä? Koko yhteisöön?
2. Pyydä lapsia piirtämään kätensä värilliselle paperiarkille. Pyydä heitä miettimään joka sormelle yksi ihminen, jonka puoleen he voisivat kääntyä, jos heitä kiusattaisiin (esim. ystävä, vanhempi, opettaja, joku koulun henkilökuntaan kuuluva, poliisi, kuraattori, sisarus). Pyydä lapsia perustelemaan, miksi he valitsivat juuri kyseisen henkilön.
3. Seuraavaksi arvioidaan erilaisia tapoja reagoida kiusaamiseen. Kerro lapsille, miten tämä käytännössä tapahtuu:
 - a. Ohjaaja lukee monisteesta kiusaamistapauksen kuvauksen. Jokaiseen tapaukseen voi valita reagoimistavan kolmesta vaihtoehdosta tai keksiä neljännen vaihtoehdon ihan itse.
 - b. Huoneen jokainen nurkka on numeroitu (1–4). Kuultuasi tilannekuvauksen valitse sopivin nurkkaus sen mukaan, miten itse toimisit kyseisessä tilanteessa. Nurkissa 1–3 vastausvaihtoehto on annettu, neljäs nurkka on ns. avoin.
4. Lue kiusaamistilanteet ääneen yksi kerrallaan ja anna lapsille aikaa valita oma reagoititapansa ja sitä vastaavat nurkkansa. Kun lapset ovat valintansa tehneet, kysy muutamalta kussakin nurkassa seisovalta perusteluja omaan valintaansa. Kysy myös, millaisia etuja tai haittoja valinnasta saattaisi seurata. Pyydä myös neljännen ns. avoimen nurkan valinneita lapsia kertomaan, miten he reagoisivat tilanteessa.

Purku ja arviointi

1. Käsiteltyänne viisi tai kuusi kiusaamistilannetta purkakaa tehtävä seuraavien kysymysten avulla.
 - Miltä harjoitus tuntui?
 - Oliko joihinkin tilanteisiin vaikea reagoida? Mihin niistä ja miksi?
 - Oletko itse joutunut vastaavanlaiseen tilanteeseen
 - Tarvitsevatko kiusaamisen kohteeksi joutuneet ihmiset apua ja tukea? Jos, niin miksi?
 - Mistä kiusattu voi hakea apua?
 - Minkä vuoksi jotkut kiusaavat toisia? Onko se reilua?
 - Miltä sinusta tuntuisi, jos sinua kiusattaisiin ja henkilö, jolta haet apua kiusaamiseen, ei tekisi asialle mitään?
 - Hyväksytäänkö tietynlainen kiusaaminen helpommin lasten ja aikuisten keskuudessa? Miksi tai minkä vuoksi ei?
 - Kenen vastuulla on auttaa kiusattuja lapsia?
 - Voivatko aikuisetkin joutua kiusaamisen kohteiksi? Keksitkö yhtään esimerkkiä?
 - Kenen vastuulla on auttaa kiusattuja aikuisia?
 - Miten kiusaajaa itseään voidaan auttaa pääsemään eroon toisten kiusaamisesta?
 - Mitä tapahtuu, jos kukaan ei puutu kiusaamiseen? Mitä silloin tapahtuu kiusaajalle? Entä yhteisölle?
2. Liitä ihmisoikeudet harjoitukseen seuraavien kysymysten avulla:
 - Onko kenelläkään oikeutta kiusata toisia? Jos, niin miksi, tai miksi ei?
 - Mitä ihmisoikeuksia vastaan kiusaaminen rikkoo?
 - Millä tavoin kiusaamiseen puuttuminen parantaa kaikkien, koko yhteisön ihmisoikeuksia?
3. Pyydä lapsia arvioinnin lopuksi ottamaan esiin piirtämänsä kädet ja lisäämään vielä yksi henkilö tai organisaatio omaan listaansa. Kenen puoleen he voivat kääntyä, jos tulevat kiusatuiksi? Kiinnitä tukihenkilölaput näkyvälle paikalle huoneeseen, jotta niihin voidaan palata myöhemmin.

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

Halutessanne keskittyä lisää väkivaltateemaan harjoitus ”Kuvilla väkivallattomaksi” (s. 130) sopii tähän. Harjoitus ”Sanat jotka satuttavat” (s. 194) puhuu verbaalisesta kiusaamisesta ja voidaan toteuttaa ennen tätä harjoitusta tai sen jälkeen.

Toimintaideoita

Miettikää, miten ryhmä voisi toteuttaa ”Ei kiusaamiselle” -kampanjan omassa yhteisössänne ja pyytäkää yhteisön aikuisia osallistumaan siihen. Voitte esimerkiksi rakentaa näyttelyn, kutsua lastensuojelujärjestön edustajan ja/tai koulun henkilökuntaan kuuluvan henkilön, jonka puoleen lapset voivat kiusaamistapauksissa kääntyä, puhumaan lapsille.

Järjestäkää muille lapsille teatteriesitys, jossa lapsinäyttelijät esittävät, miten lapset voivat reagoida kiusaamiseen.

Ottakaa selvää paikallisesta auttavasta puhelimesta, joka on erikoistunut lapsiin kohdistuvaan kiusaamiseen. Jakakaa tietoa palveluista ja jos mahdollista, pyytäkää joku kyseisen palvelun edustaja puhumaan tilaisuudessa.

Vinkkejä ohjaajalle

Voit käyttää keskustelussa hyväksesi ”taikasauvaa / puhujan keppiä” tai leikkimikrofonia. Niitä käytettäessä jokainen malttaa odottaa omaa puheenvuoroaan.

Kiusaamista esiintyy luultavasti myös omassa ryhmässasi. Jokainen lapsi joutuu joskus kiusatuksi, kiusaamisen vakavuusaste vain vaihtelee. Yritä havaita ryhmän sisäiset suhteet ja vältä ottamasta esiin esimerkkejä, jotka kohdistuisivat suoraan jonkun lapsen persoonaan.

Sovelluksia

Ryhmä voi kirjoittaa ja käyttää harjoituksessa omia kiusaamistilanteitaan monisteessa mainittujen sijaan.

Jaa lapset pieniin ryhmiin, kerro jokaiselle ryhmälle yksi kiusaamistilanne. Pyydä heitä esittämään kiusaamistilanne sekä tapahtuman aiheuttama reaktio. Keskustelkaa ja purkakaa jokainen näytelmä, kysy myös vaihtoehtoisia toimintatapoja muilta ryhmiltä.

MONISTE: KUSAAMISTILANTEITA

Ystäväsi alkavat nimitellä sinua, lähettää sinulle ilkeitä tekstiviestejä ja pakottaa sinua antamaan heille tavaroitasi. Se ei tunnu sinusta hyvältä. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Ei mitään. Olet varmasti tehnyt jotain väärin ansaitaksesi ystäväsi käytöksen.
2. Alkaa haukkua heitä takaisin ja uhkailla heitä.
3. Kertoa tapahtuneesta vanhemillesi tai opettajallesi.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

Muutamat luokkatoverisi levittävät sinusta ilkeitä juoruja tekstiviestien välityksellä. Viestien vuoksi moni entinen tuttavasi ei enää leiki kanssasi tai edes puhu sinulle. Jopa ystäväsi alkavat uskoa juorujen todenperäisyyteen. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Ei mitään. Kukaan ei kuitenkaan uskoisi sinua, sillä kaikki uskovat huhujen pitävän paikkansa.
2. Alkaa levittää juoruja toisista lapsista.
3. Kertoa kaikille, että juorut ovat keksittyjä.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

Vanhempi sisaruksesi lyö ja potkii sinua, kun kukaan muu ei ole näkemässä. Hän sanoo sinulle, että lyö sinua lisää, jos kerrot asiasta jollekin aikuiselle. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Kertoa tapahtuneesta vanhemillesi tai opettajallesi.
2. Pyytää koulukavereitasi auttamaan sinua taistelussa siskoasi tai veljeäsi vastaan.
3. Kertoa sisaruksellesi, että lyöminen sattuu ja pyytää häntä lopettamaan.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

Opettajasi kutsuu sinua tyhmäksi, jos vastaat tunnilla väärin. Hän väittää, että sinua on turha opettaa, kun et kuitenkaan opi mitään. Myös toiset oppilaat ovat alkaneet haukkua sinua. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Mennä suoraan rehtorin puheille ja kertoa tapahtuneesta.
2. Alkaa pinnata koulusta, koska sinusta siellä ei ole kiva olla.
3. Kysyä vanhemmiltasi, jos voisit vaihtaa toiselle luokalle tai toiseen kouluun.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

Huomaat, että eräs ystäväsi kiusaa ja haukkuu nuorempia kesäleiriläisiä. Ystäväsi on alkanut myös varastaa heiltä tavaroita. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Kertoa asiasta leirinhohtajalle puhumatta ensin ystäväsi kanssa.
2. Auttaa ystäväsi ottamaan tavaroita nuoremmilta lapsilta, ettei hän alkaisi varastaa myös sinulta.
3. Sanoa ystävällesi, että se mitä hän tekee on väärin ja hänen pitäisi jättää pienemmät lapset rauhaan.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

Naapurikoulun isommat lapset kiusaavat oman koulusi alakoululaisia. Ensin he odottavat, kunnes joku pieni koululainen lähtee kävelemään yksin kotiin tai kohti bussia. He piirittävät hänet ja varastavat hänen rahansa, eväänsä ja lelunsa. He heittävät alakoululaista kivillä ja uhkailevat vielä pahemmalla. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Välttää kulkemista kouluun tai koulusta pois yksin.
2. Kertoa asiasta koulun henkilökunnalle ja pyytää apua.
3. Alkaa kantaa repussasi kiviä ja puukkoa, jotta voisit puolustautua.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

MONISTE: KIUUSAAMISTILANTEITA

Koulussasi on uusi oppilas, joka on pakolainen. Ystäväs huutelevat hänen peräänsä rasistisia sanoja, pilkkaavat hänen suomenkielentaitoaan ja käskevät hänen palata takaisin kotimaahansa. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Liittyä huutelijoihin, eihän uusi poika ole sinun ystäväsi.
2. Kertoa opettajalle, että ystäväsi käyttävät rasistista kieltä pojan kanssa puhuessaan.
3. Luvata opettaa hänelle suomea, silloin kun et leiki tai pelaa, jotta uusi oppilas voisi sopeutua paremmin.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

Olet kiusannut erästä ystäväsi, joka on huono lukemisessa ja kirjoittamisessa. Viime aikoina olet huomannut, että hän istuu usein yksin, ja kerran näit hänen silmissään kyyneleitä. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Ei mitään. Hänellä on varmaan vain huono päivä, joka ei liity sinuun mitenkään.
2. Lopettaa kiusaaminen ja kysyä häneltä, miksi hän itki.
3. Kertoa hänelle, ettet enää kiusaa häntä, mutta että sinusta hän on tosi tyhmä ja tarvitsisi tukiopetusta
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

9. Linnan valtaus

Ellet ajattele, häviät!

Teema	Rauha ja inhimillinen turvallisuus
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	120 minuuttia
Ryhmäkoko	16–30 lasta, 2–3 ohjaajaa tai aikuista
Työtap	Toimintaseikkailu, kokemuksellinen oppiminen
Kuvaus	Lapset esittävät erilaisia ryhmiä taistelussa ja joutuvat järjestäytymään voittaakseen. Jälkeenpäin he keskustelevat erilaisista tunteista konfliktin eri puolilla ja sen taustalla olevista syistä ja mekanismeista.
Tavoitteet	• Saada aikaan empatiaa konfliktin eri osapuolille • Toimia yhdessä toisten kanssa • Tiedostaa tunteet konfliktitilanteessa • Edistää strategista ajattelua ja suunnittelua
Valmistelut	• Jos peli sijoitetaan ulos, tutki alue ja merkitse toiminta-alue selkeästi. Paikallista mahdolliset vaara-alueet ja näytä ne lapsille ja ryhmän ohjaajille. • Valmista kuvitteelliset "toimintasuunnitelmat", jokainen eriväriselle paperille. Leikkaa jokainen kymmeneen palaan ja laita erillisiin kirjekuoriin.
Materiaali	• laaja tila, jossa lapset mahtuvat juoksemaan ja piiloutumaan • 6 kuvitteellista erivärisille papereille laadittua "toimintasuunnitelmaa" kymmeneen palaan leikattuina • 3 erilaista tunnusta kolmelle eri ryhmälle (esimerkiksi tunnusväri tai kasvoväri tai näkyvät nauhat) • juomaa pelin päätyttyä

Ohjeet

1. Kerro että, tässä on kaunis kaupunki, jonka keskellä on linna. Purppurapuolue pitää linnaa hallussaan, mutta kaupungissa on kaksi kilpailevaa ryhmää, jotka haluavat hyökätä ja vallata linnan: Sininen joukkue etelän puolelta ja Oranssi joukkue pohjoisesta.
2. Jaa lapset kolmeen ryhmään: puolet Purppuroihin, neljäsosa Sinisiin ja neljäsosa Oransseihin. Selitä pelialueen rajat. Anna Siniselle joukkueelle ja Oranssille joukkueelle kolme toimintasuunnitelmaa kummallekin.
3. Selitä harjoitus huolellisesti, jotta kaikki lapset ymmärtävät:
 - a. Jokaisen täytyy pysyä toiminta-alueen sisäpuolella.
 - b. Jokainen ryhmä perustaa leirin pelialueelle. Toinen ryhmä ei saa astua toisen leirin alueelle. Kaupunki, jota Purppurapuolue puolustaa sijoitetaan täsmälleen keskelle, Sinisen joukkueen leiri toiselle sivulle ja Oranssin joukkueen leiri toiselle.
 - c. Jotta linnan valtaus onnistuisi, hyökkäävien joukkueiden täytyy yrittää vaihtaa toimintasuunnitelmia keskenään. Kummallakin ryhmällä on kolme eriväristä suunnitelmaa leikattuina kymmeneen palaan. Toisen hyökkääjän täytyy tuoda jokainen pala erikseen toisen leiriin. Kerrallaan viedään siis vain yksi pala. Siniset eivät saa kuljettaa Oranssien palasia ja päinvastoin. Palaset vain ojennetaan rajan yli kun Sinisten tai Oranssien lähetti pääsee toiseen leiriin.
 - d. Linna puolustakseen Purppuroiden täytyy yrittää estää Sinisten ja Oranssien suunnitel-

Lähde: Muokattu materiaalista "Praxismappe", Bundesjugendwerk der Arbeiterwohlfahrt (Liittovaltion nuorten työhyvinvointiverkosto, Saksa).

mien vaihto. He yrittävät siepata hyökkääjiä ja ottaa heidän suunnitelmapalasensa. "Sieppaaminen" tarkoittaa kevyttä kosketusta olkapäähän tai käsivarteen.

- e. Kun joku on siepattu, Sinisillä ja Oransseilla on kaksi vaihtoehtoa: 1) luovuttaa palasensa Purppuroille ja jatkaa sitten vapaasti peliä; 2) kieltäytyä luovuttamasta palasta ja jäädä "vangeiksi" kaupunkiin, kunnes peli on ohi tai palanen on annettu Purppuroille. Siniset ja Oranssit voivat auttaa toisiaan.
- f. Kaikki suunnitelman palaset täytyy kuljettaa näkyvästi.
- g. Pari-kolme ohjaajaa ei osallistu peliin muuten kuin tarkkailemalla, että sääntöjä noudatetaan.
- h. Kun Sininen tai Oranssi joukkue on saanut kokoon kaikki kymmenen palaa kokonaiseen suunnitelmaan, he voivat ottaa kaikki palaset, jotka Purppurapuolueella on, ja he ovat voittaneet! Mikäli Purppurapuolueen onnistuu koota kaikki kymmenen palasta joko Oranssien tai Sinisten suunnitelmasta, tuo joukkue joutuu pois pelistä. Jäljelle jäänyt joukkue voi kuitenkin vielä onnistua: jos se pystyy kuljettamaan koko suunnitelman toiseen leiriin, niin se ja jo pois pelistä joutunut joukkue voittavat.
- i. Peli päättyy, kun jokin joukkue voittaa tai kun ohjaajan asettama aikaraja on täyttynyt.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:

- a. Miltä tuntuu?
- b. Mitä toimintasuunnitelmillenne tapahtui?
- c. Onnistuitteko saamaan kokoon kokonaisen suunnitelman? Millainen strategiaa teillä oli? Kuinka teitte päätöksiä?
- d. Osallistuiko jokainen peliin? Oliko teillä erilaisia rooleja?
- e. Miltä kaksi osapuolta/joukkuetta tuntuivat?
- f. Taistelivatko Sininen ja Oranssi joukkue toisiaan vastaan? Kuinka niiden suhde vaikutti harjoituksen tulokseen?
- g. Taistelivatko Sininen ja Oranssi joukkue Purppurapuoluetta vastaan ja päinvastoin? Jos taistelivat, miksi? Mistä konflikti johtui?
- h. Oliko tilanne todellisentuntuinen? Tiedätkö vastaavia tilanteita tosielämässä? Mainitkaa muutamia syitä siihen, että tällaisia konflikteja tapahtuu todellisessa elämässä!
- i. Miten tätä tilannetta voisi mielestänne muuttaa? Kuinka tällaisia konflikteja ehkäistään?
- j. Onko omassa elämässäsi ristiriitoja? Mitä teet niiden ratkaisemiseksi, jos yleensä teet mitään? Miten näitä tilanteita voitaisiin muuttaa?
- k. Mistä ristiriidat johtuvat? Mitä voimme tehdä välttääksemme niitä, ratkaistaksemme niitä, käsitelläksemme niitä ja/tai turvataksemme rauhan (riippuen keskusteluesimerkeistä)?

2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin seuraavin kysymyksiin:

- a. Mitä ihmisoikeuksia rikotaan, kun ihmiset joutuvat selkkauksiin? Entä aseellisissa selkkauksissa?
- b. Kuinka selkkauksen osapuoliin vaikuttaa se, että heidän oikeuksiaan rikotaan? Kuinka tämä vaikuttaa heidän tulevaisuuteensa?
- c. Miten selkkaukset vaikuttavat lapsiin? Kuinka ne vaikuttavat heidän tulevaisuuteensa?
- d. Mitä voidaan tehdä tällaisten selkkausten ja ihmisoikeusrikkomusten ehkäisemiseksi?
- e. Voidaanko kaikki konfliktit ratkaista? Ellei, kuinka ihmisoikeudet auttavat ihmisiä käsittelemään ristiriitojaan?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Tarkastelkaa vanhempien oppilaiden kanssa ryhmässä syvemmin jotakin yhteisössänne, maassanne, alueellanne tai maailmassa meneillään olevaa konfliktia. Koettakaa ymmärtää selkkauksen taustoja ja keskustelkaa tilanteesta.

Toimintaideoita

- Jos purkamiskeskustelunne painottuu aseellisiin selkkauksiin ja rauhaan, yrittäkää järjestää mielenosoitus rauhan puolesta tai osallistua sellaiseen tai vieraila jossakin rauhanjärjestössä. Auta lapsia käsittämään, kuinka rauhanjärjestöt ymmärtävät rauhan ja miten ne pyrkivät ratkaisemaan konflikteja.
- Keskustelkaa lasten kanssa heidän omista tavoistaan käsitellä ristiriitoja. Auta lapsia kehittämään ihmisoikeusperiaatteita heijastavia perussääntöjä ryhmässä esille tulevia konflikteja varten (esimerkiksi ei fyysistä väkivaltaa, ei loukkaavaa kieltä, jokaisella on oikeus mielipiteeseen ja sen ilmaisuun ja yhtäläinen oikeus osallistua).

Vinkkejä ohjaajalle

- Kenenkään ei tarvitse tässä harjoituksessa taistella mistään. Fyysisesti heikkokuntoisemmat lapset voivat päästä pidemmälle suunnitelmallisuudella, nopeudella ja yhteistoiminnalla kuin ne, jotka luottavat aggressioon ja voimaan.
- Valmistele aikuisohjaajia tai avustajia. Varmistu siitä, että he ymmärtävät säännöt ja rajat ja ovat valppaina mitä tahansa alueen mahdollista vaaratilannetta varten.
- Selitä Siniselle ja Oranssille joukkueelle, kuinka tärkeää on laatia strategia välttyäkseen menettämästä yhdestäkään suunnitelmasta osia ja saamatta sen vuoksi valmiiksi yhtään.
- Korosta että "sieppaaminen" tarkoittaa yksinkertaisesti ihmisen koskettamista. Katso alla olevia sovellusvaihtoehtoja erikkyisille ryhmille.
- Leikin kesto riippuu paljon ryhmästä. Valmistaudu tarvittaessa pidentämään tai lyhentämään harjoitusta.
- Tee seurantakeskustelussa selkeä ero aseellisen selkkauksen ja rauhan ja sellaisten yleisten ristiriitojen välillä, joita lapset kokevat arjessa. Molemmat ovat tärkeitä mutta vaativat oman käsittelynsä.

Sovelluksia

- Jos jokin ryhmä tai yksittäinen lapsi on toista heikompi, anna joitakin toimintavihjeitä (esimerkiksi tarkista, montako palaa kustakin suunnitelmasta on jo päässyt läpi toiseen leiriin; ota riski että menetät joitakin paloja pelastaaksesi muut; älä lähetä heti alussa kaikkien suunnitelmien paloja, vaan säästä muutamia, kunnes olet tajunnut pelin hengen).
- Sen sijaan että vain yksinkertaisesti "siepattaisiin" joku, voidaan käydä kamppailu, kun Purppura-puolueen jäsen on saanut kiinni Sinisen tai Oranssin joukkueen jäsenen (esimerkiksi pelataan tavattaessa "kivi, paperi, sakset" -peliä; jos Purppura voittaa, Sininen tai Oranssi luovuttaa palasen; jos Sininen tai Oranssi voittaa, hän voi jatkaa rauhassa matkaansa). Tämä muunnelmä on tehokas, kun lasten ikä ja fyysinen kunto on vaihteleva, koska se antaa nuoremmille tai heikommille lapsille yhtäläiset mahdollisuudet.

10. Compasito-reportteri

Compasitot puolustavat ihmisoikeuksia kameroillaan!

Teema	Ympäristö, terveys ja hyvinvointi, osallistuminen
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	10–13-vuotiaat
Kesto	90–120 minuuttia
Ryhmäkoko	8–24 lasta
Työtap	Valokuvareportaasi ja muut raportointimuodot
Kuvaus	Lapset tutkivat, miten ihmisoikeudet toteutuvat heidän yhteisössään.
Tavoitteet	• Tiedostaa ihmisoikeudet jokapäiväisessä elämässä • Ymmärtää, kuinka oikeuksia voidaan rikkoa ja puolustaa • Kehittää yhteistyötaitoja, jotta voisi osallistua oikeuksien puolustamiseen ja tehdä lopun ihmisoikeusrikkomuksista.
Valmistelut	• Valitkaa muutamia yhteisön asioita, jotka liittyvät terveyteen, turvallisuuteen ja ympäristöön (esimerkiksi kylpyhuoneet, ravintolat, kierrätysmääräykset). • Alleviivaa teemaan liittyvät artikkelit Lapsen oikeuksien julistuksen ja Lapsen oikeuksien sopimuksen lasten versioista ja kopioi ne jokaiselle lapselle. • Tee karttakopiot alueesta. • Koska harjoitukseen sisältyy joidenkin paikallisten instituutioiden kriittistä tarkastelua, informoi etukäteen asianomaisia työntekijöitä. • Yritä sopia kokouksesta paikallisten viranomaisten kanssa, jotta lapset voivat esitellä heille tuloksiaan ja ehdotuksiaan ja keskustella mahdollisista muutoksista.
Materiaali	• kopiot Lapsen oikeuksien julistuksen ja Lapsen oikeuksien sopimuksen lasten versiosta jokaiselle ryhmälle ja/tai suuri kopio fläppitaululle • digitaali- tai polaroidkamera joka ryhmälle (Varmista kameroiden lataus.) • muistilehtiöitä ja kyniä muistiinpanojen tekemiseen ja kuvien tietojen kirjaamiseen • karttakopiot alueesta • tarvittaessa tulostin digitaalisten valokuvien tulostukseen

Ohjeet

1. Keskustele lasten kanssa siitä, mitä reportterit tekevät sekä painetussa mediassa että TV:ssä. Kerro heille, että heistä tulee nyt kuvareporttereita, jotka ottavat kuvia siitä, miten oikeudet terveyteen, turvallisuuteen ja hyvään ympäristöön toteutuvat heidän yhteisössään. He saattavat löytää esimerkiksi näiden oikeuksien kunnioittamisesta tai päinvastaisia esimerkkejä niiden rikkomisesta.
2. Tarkastelkaa lasten kanssa näitä oikeuksia. Anna heille lasten versiot Lapsen oikeuksien julistuksesta ja Lapsen oikeuksien sopimuksesta, joista olet alleviivannut kyseiset artikkelit. Voit myös kopioida Lapsen oikeuksien julistuksen artikkelin 25 ja Lapsen oikeuksien sopimuksen artikkelit 3.3, 24 ja 27 suurelle paperille ja keskustella niiden merkityksestä lasten kanssa. Kerro, että juuri näistä oikeuksista he ovat nyt raportoimassa, ja anna joitakin esimerkkejä, missä niitä voisi havainnoida (esimerkiksi paloturvallisuutta koulussa, terveysoloja paikoissa, joissa ruokaa kasvatetaan, myydään tai valmistetaan, puhdasta ilmaa, vettä ja ympäristöä). Pyydä lapsia keskustelemaan, kuinka näitä oikeuksia voisi havainnoida ja pyydä heiltä lisää esimerkkejä.
3. Jaa lapset kolmen–neljän hengen ryhmiin. Anna jokaiselle ryhmälle kamera ja näytä, miten se toimii, sekä tehtävä. Esimerkiksi:
 - a. (missä ovat palosammuttimet? Ovatko ne toimintakuntoisia? Pääseekö hätäuloskäynneille

helposti? Tietävätkö lapset, mitä tehdään hätätilanteessa?

- b. Ryhmä B voisi tarkastella liikenneturvallisuutta (esimerkiksi: Ovatko jalkakäytäviä turvallis-
sia? Onko turvallisia kadunylityspaikkoja? Ovatko kadut ja jalkakäytävät hyvässä kunnossa?
Valvotaanko ajajien vauhtia? Onko yöllä katuvaloja?).
 - c. Ryhmä C voisi tarkastaa ruokailuolosuhteita (esimerkiksi valintamyymälöiden ja ravintoloiden
hygieniää, ruokalistan tietoja, ruoan ja juoman ravintosisältöä, vedenjakelun turvatoimia).
 - d. Ryhmä D voisi keskittyä ympäristöasioihin (Onko keinoja saada tietoja ilman laadusta? Onko
lähistöllä viheralueita? Ovatko kadut ja julkiset paikat siistejä? Kerätäänkö roskat säännöllis-
sesti? Onko kierrätettävälle muoville, paperille, lasille ym säiliöitä?).
4. Anna ryhmille aikaa keskustella aiheestaan ja suunnitella, miten he etsisivät todisteita. Varmistu,
että lapset tietävät, keneen ottaa yhteyttä tiettyissä asioissa (esimerkiksi koulun talonmieheen tai
puistotyöntekijään). Kaikkien pitäisi osata käyttää kameraa. Jokaisessa ryhmässä pitäisi olla aina-
kin yksi lapsi, joka tekee muistiinpanoja ja kirjoittaa kuvatekstit valokuvien tunnistamiseksi, yksi
lapsi, joka liittää kuvan tiettyyn ihmisoikeuteen ja toinen, joka kirjoittaa muistiin kaikki korjauseh-
dotukset.
 5. Pyydä jokaista pienryhmää raportoimaan suunnitelmistaan koko ryhmälle. Anna aikaraja rapor-
tointitehtävän suorittamiseen.
 6. Kun ryhmät ovat ottaneet kuvansa, anna aikaa pienoishäytelyn valmisteluun. Jokaisen näyttelyn
tulisi sisältää:
 - a. nimi
 - b. lapsiryhmän jäsenten nimet
 - c. kuvatekstit jokaiseen kuvaan, jotka kertovat, milloin ja missä se on otettu ja mitä se esittää
 - d. kommentti siitä, mitä ihmisoikeutta siinä edistetään ja/tai rikotaan
 - e. suositus siitä, mihin lähetetään havainnot rikkomuksista ja kiitokset hyvistä esimerkeistä.
 7. Kutsukaa vanhempia ja alueen asukkaita tutustumaan näyttelyyn.
 8. Yrittäkää kutsua paikallisen yhteisön edustajia (esimerkiksi kaupunginjohtaja, koulun rehtori, kau-
punginvaltuuston jäseniä, paikallisia yhdistyksiä) katsomaan näyttelyä, tapaamaan lapsia ja kuule-
maan heidän huolenaiheitaan, kuuntelemaan heidän ehdotuksiaan ja keskustelemaan mahdollisista
muutoksista.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavin kysymyksiin:
 - a. Millaista oli olla reportteri?
 - b. Oliko vaikea löytää tarvitsemiasi esimerkkejä teemasta?
 - c. Oliko vaikeaa ”vangita” tilanne valokuvaan?
 - d. Oliko vaikeaa kirjoittaa kuvatekstejä??
 - e. Oliko vaikea keksiä kiitoksia? Entä suosituksia?
 - f. Opiteko mitään asuinpaikastanne? Itsestänne? Näittekö mitään uudella tavalla?
 - g. Onko kamera hyödyllinen asioiden paljastamiseen? Onko kirjoittaminen hyödyllistä?
 - h. Osaisitteko miettiä muita välineitä, joilla näitä asioita voisi paljastaa?
 - i. Mitä kuvalle tapahtuu, kun siihen lisätään tekstiä – jos yleensä tapahtuu mitään?
2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin kysymällä:
 - a. Mitä opitte yhteisönne ihmisoikeuksista?
 - b. Millaisia myönteisiä esimerkkejä näitte ihmisoikeuksien suojelemisesta tai toteutumisesta?

- c. Millaisia kielteisiä esimerkkejä näitte ihmisoikeuksien rikkomisesta?
- d. Voimmeko tehdä todellisia ehdotuksia parantaaksemme ihmisoikeuksia? Kenelle? (esimerkiksi kouluviranomaisille, vanhemmille, kaupunginjohtajalle, aluehallinnolle, medialle, opettajalle)
- e. Lapsen oikeuksien sopimus takaa lapsille oikeuden ilmaista näkemyksiään vapaasti kaikissa heitä koskevissa asioissa. Käytättekö tätä oikeutta? Kuinka voisitte käyttää sitä tehokkaammin? Mitä taitoja siihen tarvitaan?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Harjoitus "Oikeudet kartalle" (s. 135) tarkastelee myös sitä, kuinka oikeudet toteutuvat yhteisössä.

Toimintaidеоita

- Pyydä lapsia valitsemaan ainakin yksi asia, jota he haluaisivat yrittää parantaa. Keskustelkaa valinnan syistä ja mahdollisista tavoista käsitellä ongelmaa.
- Näyttely koko koululle tai naapurustolle voisi myös olla kiinnostava ja tärkeä toimintamuoto. Yrittäkää järjestää näyttely yleisiin tiloihin (esimerkiksi postitoimistoon, kaupungintaloon, kouluun, nuorisokeskukseen) ja kutsukaa sinne yleisöä.
- Kirjoittakaa onnittelukirjeitä niille toimijoille, jotka ovat tehneet erityisen hyvää työtä terveyden ja turvallisuuden hyväksi ja/tai ilmaiskaa pettymyksenne niille, jotka eivät ole päässeet tavoitteisiinsa.
- Ellette ole jo tehneet niin, kutsukaa paikallisen yhteisön edustajia tapaamaan lapsia ja keskustelemaan heidän kanssaan näistä asioista. Pyri lasten ja muiden muutoksentekijöiden yhteistyöhön.

Vinkkejä ohjaajalle

- Tätä harjoitusta voidaan helposti soveltaa muihin ihmisoikeusteemoihin (esimerkiksi väkivaltaan, sukupuolten tasa-arvoon, vammaisiin tai vähemmistölapsiin, tiedon hankintaan, leikki- ja vapaa-aikaan).
- Mikäli lapset raportoivat kouluista tai muista laitoksista, yritä hankkia lupa ja/tai pyrkiä yhteistyöhön vastuuhenkilöiden kanssa. Heidän osallistumisensa yhdessä lasten kanssa on tärkeää, jotta saataisiin aikaan muutoksia.
- Korosta, ettei raportointi ole vain rikkeiden etsimistä, vaan myös arviointia siitä, mikä on sujunut hyvin. Painota, että on tärkeää huomata ne, jotka suojelevat ja edistävät hyvää terveyttä, turvallisuutta ja ympäristönormeja, ja kiittää heitä siitä.
- Anna lapsille perusohjeet kamerankäytöstä ja vihjeitä hyvien valokuvien ottamiseen. Varmistu siitä, että kaikki lapset oppivat kamerankäytön ja että heillä on tilaisuus kuvata.

Muunnelmia

- Anna lasten ottaa valokuvia, jotka liittyvät erityisiin tunteisiin (esimerkiksi missä pelkää, missä on salaperäistä, missä rentoudut, olet onnellinen, tunnet olosi epä mukavaksi jne.).
- Jos kamerateknologiaa ei ole saatavilla, lapset voivat kuvata näkemiään asioita sanoin, piirtämällä ja nauhoittamalla.

11. Piparipeikko

Anna, anna, anna!

Teema	Rauha ja turvallisuus, köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	40–60 minuuttia
Ryhmäkoko	6–12 lasta
Työtap	Ryhmäneuvottelupeli, keskustelu
Kuvaus	Ryhmät neuvottelevat pienen purtavan jakamisesta keskenään.
Tavoitteet	• Saada selville neuvottelun ja rauhan prosessi • Keskustella teemasta ”yhtäläiset oikeudet” • Tutkia köyhyyden järjestelmiä
Valmistelut	• Tulosta oheiset monisteet tai kirjoita asiat taululle tai fläppitaululle. • Varaa pientä purtavaa.
Materiaali	• ainakin 40 terveellisen pikkupurtavan valikoima (esimerkiksi keksejä, maapähkinöitä, rypäleitä) • monistekopiot

Ohjeet

- Jaa lapset kahteen joukkueeseen ja anna ryhmille kopio säännöistä ja 20 pikkupurtavaa.
- Selitä säännöt ja varmistu, että lapset ymmärtävät ne, erityisesti säännön, että kaikki pikkupurtavat palautuvat sinulle, elleivät ryhmät pääse sopimukseen.
 - Tässä leikissä yritetään päättää, miten pikkupurtavat jaetaan kahden joukkueen kesken. Kummallakin joukkueella on kaksikymmentä pikkupurtavaa leikkiä varten. Käydään läpi kolme kierrosta, kummallakin joukkueella on vuoro joka kierroksella.
 - Jokaisella kierroksella kummallekin joukkueelle kerrotaan, kuinka monta pikkupurtavaa heillä on jaettavissa toisen joukkueen kanssa. Ensimmäinen joukkue ehdottaa, miten ne jaetaan, ja toinen joukkue voi joko hyväksyä tai hylätä jaon. Jos jako hyväksytään, pikkupurtavat jaetaan ehdotetulla tavalla. Jos jako hylätään, ensimmäinen joukkue saa uuden tilaisuuden ehdottaa jakoa. Jos toistakaan jakoehdotusta ei hyväksytä, kaikki jaettavina olleet pikkupurtavat palautuvat ohjaajalle eikä kumpikaan joukkue saa mitään.
 - Esimerkiksi ryhmä A joutuu jakamaan kymmenen pikkupurtavaa ja päättää ottaa niistä itselleen kahdeksan ja antaa B-ryhmälle vain kaksi. B-ryhmä kieltäytyy ehdotuksesta. Näin A-ryhmällä on vielä toinen mahdollisuus. Se päättää jakaa kymmenen pikkupurtavaa tasan. B-ryhmä hyväksyy ehdotuksen, ja kumpikin ryhmä saa viisi pikkupurtavaa.
 - Toisaalta jos ryhmä A toisella kerralla ehdottaa, että se saa seitsemän pikkupurtavaa ja ryhmä B vain kolme, B-ryhmä saattaa kieltäytyä ehdotuksesta. Siinä tapauksessa ohjaaja saa kaikki kymmenen pikkupurtavaa.
 - Kun ensimmäinen joukkue on tehnyt ehdotuksensa, toinen joukkue tekee jakotarjouksen ohjeiden mukaan.
 - Toinen kierros sujuu kuten ensimmäinenkin. Kummallekin joukkueelle annetaan ohje, kuinka monta pikkupurtavaa jäljellä olevista jaetaan.
- Kerro, että merkitset kummankin joukkueen joka kierroksen jakotulokset taululle tai fläpille, jolloin nähdään kummankin joukkueen saamat pikkupurtavat. Laske kummankin joukkueen lopulliset tulokset kaikkien kierrosten jälkeen. Laskelma näyttää suurin piirtein tällaiselta:

	RYHMÄ A	RYHMÄ B	OHJAAJA
KIERROS 1	5	5	
KIERROS 2	0	0	13
KIERROS 3	8	8	
YHTEENSÄ	13	13	13

4. Selitä seuraavat asiat pikkupurtavista:

- Lapset saavat syödä saamansa pikkupurtavat harjoituksen purkamisen jälkeen.
- Keksejä ym. ei voi puolittaa tai jakaa osiin.
- Jos joukkueen jäsenet syövät pikkupurtavia harjoituksen aikana, niitä ei korvata toisilla.
- Korosta uudelleen, että ellei joukkue pysty sopimaan purtavien jaosta, ne palautetaan pysyvästi ohjaajalle.

Purku ja arviointi

- Vältääksesi häiriötä kokoa purtavat ja selitä, että ne palautetaan syötäviksi harjoituksen lopussa.
- Keskustelkaa harjoituksesta näiden kysymysten pohjalta:
 - Mitä harjoituksen aikana tapahtui?
 - Miltä teistä tuntui harjoituksen aikana? Mikä oli jännittävintä? Entä turhauttavinta?
 - Oliko teillä jokin strategia? Kuinka suunnittelitte sen?
 - Neuvotteliko joku? Onnistuiko se?
 - Jos tekisitte tämän harjoituksen uudelleen, toimisitteko toisin?
 - Oliko lopputulos mielestänne reilu?
- Keskustelkaa harjoituksen sisällöistä seuraavien kysymysten pohjalta:
 - Uskoitteko toisen joukkueen jakavan reilusti? Miksi tai miksi ei?
 - Mitä tarkoittatte sanalla ”reilu” tai sanalla ”jakaa”?
 - Mitä luottamuksella on tekemistä jakamisen kanssa?
 - Osaatteko mainita todellisen elämän tilanteita, joissa lasten pitää jakaa? Onko tärkeää jakaa reilusti? Mitä tapahtuu, jos jako on epäreilu?
 - Osaatteko mainita tilanteita, joissa aikuisten on pakko jakaa? Mitä tapahtuu, jos aikuiset eivät jaa reilusti?
 - Osaatteko mainita todellisen elämän tilanteita, joissa ihmiset eivät ole saaneet ”reilua jakoa” tarvitsemistaan asioista?
 - Mitä me voimme tehdä jokapäiväisessä elämässämme, jotta jokainen saisi reilusti osansa?
- Liitä harjoitus ja keskustelu ihmisoikeuksiin seuraavin kysymyksin:
 - Ihmisoikeudet perustuvat jokaisen tarpeille, eivät vain hengissä selviytymiseen vaan myös tarpeeseen elää arvokasta elämää, jossa on riittävä elintaso. Mainitkaa muutamia asioita, joita jokainen tarvitsee. Tehkää näistä asioista luettelo.
 - Mitä tapahtuu, jos ihmisillä ei ole esimerkiksi tarpeeksi ruokaa, suojaa, koulutusta, perhettä?
 - Voitteko nähdä yhteyden ”reilun jakamisen” ja ihmisoikeuksien välillä?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Harjoitus ja ”Linnan valtaus” (s. 89) käsittelee myös yhteistoimintaa ”yhteistä vihollista” vastaan.
- Harjoitus ”Purjehdus uuteen maahan” (s. 149) ja puhuu halujen ja tarpeiden välisestä erosta.

Toimintaideoita

- Kysy, miten lapset voisivat oppia jakamaan reilummin ryhmässään, kotona ja yhteisössään (esimerkiksi tilaisuudet puhua asiasta, käyttää leluja ja muita välineitä, saada aikuiset huomaamaan asia, johtajana toimiminen).
- Ota yhteys paikallisiin tai kansallisiin reilun kaupan järjestöihin. Kutsu niiden edustajia kertomaan ryhmällesi, mitä he tekevät. Järjestä näitä järjestöjä tukevaa toimintaa.

Vinkkejä ohjaajalle

- Inhimillisten tarpeiden ja ihmisoikeuksien välinen yhteys on ihmisoikeuskasvatuksen perusasia. Jos tätä ei ole vielä aikaisemmin käsitelty, voit halutessasi pohjustaa käsittelyä ”Purjehdus uuteen maahan” -harjoituksella (s. 149), joka keskittyy tähän asiaan.
- Vanhempien lasten kanssa voit halutessasi liittää reilun jakamisen kehitykseen. Katso sivulta 227 kehityskasvatuksen lähteitä.
- Tätä harjoitusta voi tehokkaasti käyttää toisenkin kerran. Käytä siinä tapauksessa erilaisia ja vielä suositumpia purtavia, jotta lasten kiinnostus säilyisi.
- Tätä harjoitusta voi yhtä aikaa tehdä useampikin ryhmä. Huomaa, että toisen ryhmän käyttäytyminen voi vaikuttaa toiseen. Kannustaaksesi vuorovaikutusta tee yhteinen pistetaulukko, niin että kaikki voivat nähdä, millaisia jakoja ryhmät ovat tehneet. Keskustelkaa tämän vaikutuksesta purkamisessa.

	JOUKKUE 1, RYHMÄ A	JOUKKUE 1 RYHMÄ B	JOUKKUE 1 OHJAAJA	JOUKKUE 2, RYHMÄ A	JOUKKUE 2, RYHMÄ A	JOUKKUE 2 OHJAAJA
KIERROS 1	6	5		6	5	
KIERROS 2	0	0	13	6	7	
KIERROS 3	8	8		8	8	
YHTEENSÄ	14	13	13	20	20	

- Jos lapset haluavat, anna heidän jakaa purtavat uudelleen harjoituksen jälkeen.

Sovelluksia

- Yksikertaista tehtävää: Jaettavien pikkupurtavien määrä ei tarkoituksellisesti mene tasan, jolloin luottamus on lujilla ja on pakko neuvotella. Jos tämä suunnitelma on kuitenkin liian monimutkainen ryhmällesi, käytä tasalukuja molemmille joukkueille joka kierroksella.
- Monimutkaista tehtävää: Lisää ylimääräinen sääntö, joka asettaa A-joukkueen parempaan asemaan. Jos B-joukkue kieltäytyy ehdotuksesta, se ei saa mitään, mutta A-joukkue saa pitää 3 pikkupurtavaa.
- Korosta harjoituksen yhteyttä ihmisoikeuksiin: Jos käytettävissä on useampi kuin yksi ohjaaja, harkitse suuren ryhmän jakamista pienempiin purkamiskeskustelun neljänneksen kohdan ajaksi, eli kun keskustellaan inhimillisten tarpeiden ja ihmisoikeuksien välisestä suhteesta. Mitä pienempi ryhmä, sitä syvällisempi keskustelu tästä tärkeästä aiheesta todennäköisesti syntyy. Päättää harjoitus tuomalla pienryhmät yhteen kertomaan keskusteluistaan. Tähän sovellukseen täytyy lisätä aikaa 30 minuuttia.

MONISTE: OHJEKORTIT

Ryhmä A

- Joukkueellanne on 20 pikkupurtavaa, jotka voitte jakaa B-joukkueen kanssa.
- Peli kestää 3 kierrosta.
- Jokaisella kierroksella jaetaan seuraava määrä pikkupurtavia:

1. kierros	2. kierros	3. kierros
Jaettavana 6 pikkupurtavaa	Jaettavana 3 pikkupurtavaa	Jaettavana 11 pikkupurtavaa

Jotta saisitte näitä purtavia itsellenne, teidän on ehdotettava, kuinka ne jaetaan B-joukkueen ja oman joukkueenne kesken. Voitte tehdä joka kierroksella kaksi ehdotusta. Jos B-joukkue hyväksyy jommankumman ehdotuksistanne, te molemmat saatte sovitun määrän pikkupurtavia. Jos B-joukkue hylkää molemmat ehdotukset, kumpikaan ei saa mitään.

Esimerkki:

- Ryhmä A:lla on jaettavana 6 pikkupurtavaa.
- Ehdotatte, että ryhmä B:lle annetaan 2 purtavaa ja te pidätte itsellänne 4.
- Jos B-joukkue sanoo, "Selvä, hyväksytään", he saavat 2 purtavaa ja te saatte 4.
- Jos B-joukkue sanoo, "Emme hyväksy", voitte ehdottaa toisen kerran. Tämä ehdotus voi olla joko sama kuin ensimmäinen tai kokonaan uusi.
- Jos B-joukkue hyväksyy tämän toisen ehdotuksen, molemmat saavat sovitun määrän purtavia.
- Jos B-joukkue ei vielä kukaan hyväksy, kumpikaan ei saa mitään ja purtavat annetaan ohjaajalle.

Ryhmä B

- Joukkueellanne on 20 pikkupurtavaa, jotka voitte jakaa A-joukkueen kanssa.
- Peli kestää 3 kierrosta.
- Jokaisella kierroksella jaetaan seuraava määrä pikkupurtavia:

1. kierros	2. kierros	3. kierros
Jaettavana 5 pikkupurtavaa	Jaettavana 10 pikkupurtavaa	Jaettavana 5 pikkupurtavaa

Jotta saisitte näitä purtavia itsellenne, teidän on ehdotettava, kuinka ne jaetaan A-joukkueen ja oman joukkueenne kesken. Voitte tehdä joka kierroksella kaksi ehdotusta.

Jos A-joukkue hyväksyy jaon, te molemmat saatte sovitun määrän.

Jos A-joukkue ei hyväksy toistakaan ehdotusta, kumpikaan ei saa mitään.

Esimerkki:

- Ryhmä B:lla on jaettavana 5 pikkupurtavaa.
- Ehdotatte että ryhmä B:lle annetaan 2 purtavaa ja te pidätte itsellänne 3.
- Jos A-joukkue sanoo, "Selvä, hyväksytään", he saavat 2 purtavaa ja te saatte 3.
- Jos A-joukkue sanoo, "Emme hyväksy", voitte ehdottaa toisen kerran. Tämä ehdotus voi olla joko sama kuin ensimmäinen tai kokonaan uusi.
- Jos A-joukkue hyväksyy tämän toisen ehdotuksen, molemmat saavat sovitun määrän purtavia.
- Jos A-joukkue ei vielä kukaan hyväksy, kumpikaan ei saa mitään ja purtavat annetaan ohjaajalle.

12. Rakas päiväkirja

Kulje kilometri kengissä

Teema	Syrjintä, terveys ja hyvinvointi, köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	60 minuuttia
Ryhmäkoko	6–20 lasta
Työtap	Kerronta, keskustelu
Kuvaus	Lapset lukevat kolme eri kuvausta samasta kokemuksesta ja keskustelevat siitä, miten väärin perustein ihmisiä arvostellaan.
Tavoitteet	• Harjoitella vuorovaikutusta ja havainnointitaitoja • Lisätä empatiaa • Tiedostaa tuomitsevat asenteet • Ymmärtää yksilöllisten kokemusten subjektiivisuus • Keskustella oikeudesta koulutukseen, leikkiin ja terveydenhoitoon
Valmistelu	Muokkaa tarinat lastesi todellisuuteen ja/tai oppimistavoitteisiisi sopiviksi.
Materiaali	kopiot kolmesta tarinasta

Ohjeet

1. Kerro, että kolme lasta on antanut luvan lukea päiväkirjojaan viime kesän leiriltä. Jaa lapset kolmeen ryhmään ja anna jokaiselle ryhmälle yksi tarina luettavaksi tai lue tarinat ryhmälle ääneen.
2. Kun tarinat on luettu, kokoa lapset ja käykää läpi leiriläisen päivän tapahtumat (esimerkiksi tehtävän ratkaiseminen, lounas, jalkapallon pelaaminen, lautan rakentaminen, joen ylittäminen). Pysähdy jokaisen tapahtuman jälkeen ja kysy lapsilta, mitä heidän henkilönsä teki, ajatteli ja tunsikin tilanteessa. Älä selittele lapsille tässä vaiheessa syitä leiriläisten erilaisiin reaktioihin ja tunteisiin.
3. Pyydä ryhmän jäseniä kuvailemaan lasta, jonka tarinan he lukivat. Keskustelkaa seuraavien kysymysten pohjalta, miten kolmella lapsella voi olla niin erilaiset kokemukset samasta tapahtumasta:
 - a. Miksi nämä lapset ymmärsivät toisensa väärin?
 - b. Luuletko, että lapset olisivat käyttäytyneet toisin, jos he olisivat tienneet enemmän toistensa elämästä? Miten?
 - c. Millaisia väärinkäsityksiä heillä oli toisistaan?
 - d. Mistä nämä väärinkäsitykset johtuivat?
 - e. Oletko koskaan tehnyt virheellisiä päätelmiä jostakusta toisesta?
 - f. Mitä tapahtuu, kun arvostelemme toista väärin perustein?
 - g. Mitä voimme tehdä välttääksemme tekemästä vääriä arvioita toisista ihmisistä?

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksin:
 - a. Mitä ajattelette näistä kolmesta kertomuksesta?
 - b. Nauttisitteko tällaisesta päivästä? Miksi tai miksi ei?
 - c. Ovatko nämä kertomukset todentuntuisia?
 - d. Voitteko samastua johonkin näistä lapsista? Kehen? Miksi?

- e. Voiko sinulla olla ystäviä, vaikka olisit köyhä tai et osaisi lukea? Miksi?
 - f. Mitä ystävyys tarkoittaa?
 - g. Onko yhteisössänne ihmisiä, jotka ovat heikommassa asemassa kuin toiset? Keitä he ovat?
 - h. Mitä voimme tehdä muuttaaksemme tätä tilannetta?
2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin seuraavanlaisin kysymyksiin:
- a. Mistä ihmisoikeuksista lapset nauttivat leirillä?
 - b. Mistä ihmisoikeuksista he nauttivat kotona?
 - c. Onko jonkun tarinan lapsen ihmisoikeuksia loukattu?
 - d. Miten heidän ihmisoikeuksiensa loukkaaminen on vaikuttanut heihin?
 - e. Miten tällaiset ihmisoikeusloukkaukset voidaan estää?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Piirtäkää kertomusten tilanteita (esimerkiksi suuren seikkailupäivän tapahtumat, jokaisen lapsen kotiympäristö jne.).
- Harjoitukset ”Tärkeintä kenelle?” (s. 118) ja ”Purjehdus uuteen maahan” (s. 149) käsittelevät vastakkaisia reaktioita ja näkökulmia samassa tilanteessa.

Toimintaideoita

Jotta välttäisitte samanlaiset väärinkäsitykset omissa ryhmässänne, laatikaa lasten kanssa Yhdessäolon käyttäytymisohjeet.

Vinkkejä ohjaajalle

- Toisista lapsista kertomukset saattavat näyttää hyvin epätodellisilta ja vierailta. Muokkaa niitä lastesi todellisuuteen ja huolenaiheisiin sopiviksi eristämättä yksittäistä lasta tai hämmentämättä lapsia sillä, että kertomukset tulevat liian lähelle heidän omaa todellisuuttaan.
- Suhtaudu hienotunteisesti käsityksiin, joita lapsilla on itsestään ja toisista yhteisön jäsenistä erityisesti työskennellessäsi vähäosaisten lasten kanssa. Anna lasten keskustella vähäosaisten lasten asioista, mutta tasapainota tätä rakentamalla luottamusta siihen, että kaikilla lapsilla tulisi olla mahdollisuus elää kuten haluavat ja siihen, että heidän oikeuksiaan kunnioitetaan.
- Koska jotkut lapset saattavat samastua kertomusten henkilöihin, harjoitus edellyttää hienotunteista purkamista. Tiedosta stereotyyppiä ja arvosteleva käytös, joita kertomukset saattavat herättää joissakin lapsissa, sekä olettamuksina etuoikeutetuista lapsista (esimerkiksi ”Niillä ei ole mitään ongelmia”, ”Ne ovat olevinaan”) ja vähäosaisista lapsista (esimerkiksi ”Niiden perheet eivät tue niitä”, ”Ne ovat laiskoja”). Näiden kertomusten tehtävänä on kannustaa lapsia kysymään, miksi toiset toimivat tuolla tavalla, sen sijaan että vain tehtäisiin johtopäätöksiä, jotka perustuvat väärille oletuksille.
- Erot keskustelussa selkeästi, mitä henkilö teki ja mitä hän tunsi ja ajatteli.

Vaihtoehtoja

- Lue kertomukset ääneen lapsille tai pyydä lapsia lukemaan ne. Keskustelkaa sitten kuten kohdassa 3. Voit halutessasi kysyä purkamiskysymykset jokaisen kertomuksen jälkeen.
- Anna lasten näytellä, mitä nuo kolme leiriläistä tekivät päivän eri vaiheissa. Pyydä heitä sitten kertomaan, miltä se tuntui. Vaihtoehtoisesti voit pyytää kahta lasta esittämään jokaisen leiriläisen osaa. Toinen esittää lapsen ulkoista käyttäytymistä ja sanoja, ja toinen puhuu lapsen ajatuksista ja tunteista.

Sovellus

- Nuoremmat lapset tarvitsevat visuaalista materiaalia muistaakseen leiripäivän tapahtumat. Liika informaatio aiheuttaa kiinnostuksen herpautumisen ja vaikeuttaa purkamista. Varmistu, että lapset ovat ymmärtäneet kertomuksen, ennen kuin siirrytte seuraavaan.

MONISTE: KERTOMUKSET

Kesäkuukausien aikana monet lapset ovat kesäleirillä. Seuraavat tarinat ovat kolmen lapsen päiväkirjoista. He tapasivat ensimmäistä kertaa samalla leirillä. He ovat samanikäisiä ja osallistuivat samoihin harjoituksiin. Eräänä päivänä nuoris-ohjaajat organisoivat suuren seikkailupäivän. Illalla kaikki kolme kirjoittivat päivästä päiväkirjaansa.

Reetta kirjoitti peiton alla taskulampun valossa:

Rakas Päiväkirja,

Oi, miten tänään oli hieno päivä! Me tehtiin aivan hulluja juttuja ja luulen, että tämä oli elämäni parhaita päiviä. Meillä oli jännää ohjelmaa ja välillä oli jopa vähän vaarallista. Mutta en pelännyt yhtään. Toisin kuin ystäväni, jotka eivät tykänneet kaikesta niin kuin olisin toivonut

Mutta jos aloittaisin ihan alusta – Kun heräsimme, ohjaajat jakoivat meidät eri ryhmiin. Minä olin samassa ryhmässä Rikun ja Elsan kanssa. Tykkäsin molemmista, koska eilen me oltiin myös samassa ryhmässä ja naurettiin älyttömästi vitseille, joita me kerrottiin toisillemme. Ohjaaja antoi meille 3 salakielistä viestiä ja meidän piti ratkaista ne. Minä keksin ekaksi oman ratkaisuni. Pian Rikun keksi omansa, mutta Elsa oli hidas. Kun kysyin, tarvitsiko hän apua, hän sanoi, ettei pitänyt tehtävästä ja että salakoodin ratkaiseminen oli pitkäväiteistä. Sitten näin, että paperi oli hänen kädessään ylösalaisin ja nauroin sanoen, ettei hän ikinä keksisikään sitä tällä tavalla. Hän mulkaisi minuun vihasesti ja heitti paperin pois. ”En halua leikkiä enkä lukea tuota roskaa”, hän sanoi. Se ei taida olla ihan viisas. Osaakohan se edes lukea – outo juttu, sillä kaikki minun ikäiseni osaavat lukea ja kirjoittaa!

No, lopulta onnistuimme selvittämään niiden kolmen viestin merkityksen. Sitten menimme joen rantaan, missä pelasimme jalkapalloa toista ryhmää vastaan. Se oli kivaa. Me melkein voitettiin, mutta Elsan takia me kuitenkin hävittiin. Joka kerta kun pallo tuli häntä kohti, hän kosketti sitä kädellään, potki toisia lapsia ja teki hirveästi virheitä. Ihan kuin hän ei olisi pelannut milloinkaan jalkapalloa. Se tuntuu kummalta. Me pelaamme aina jalkapalloa koulun jälkeen. Ensi kerralla haluan eri ryhmään kuin Elsa.

Lounaan jälkeen – ruoka on täällä yököttävää – meidän piti rakentaa lautta joen ylitykseen. Ja se oli siistiä, koska meidän piti hakea puuta ja tehdä sitten kaikenlaisia solmuja köysiin. Elsa ja minä tuotiin hyviä pitkiä tukkeja, mutta Riku toi aina vain pelkkiä riukuja. Sanoin hänelle, että koska hän on poika, hänen pitäisi paistaa töitä yhtä lujasti kuin me. Hän sanoi, että häntä pyörrytti ja että hänen selkäänsä särki. Luulen, että se oli vain tekosyy. Kun lopetimme, meidän lauttamme oli paras ikinä – jopa ohjaajat sanoivat niin! Sitten ohjaaja laski ”1, 2, ja 3”, ja meidän piti hypätä lautalle ja ylittää yhdessä joki. Minä hyppäsin ensin mutta molskahdin veteen. Hrrr... vesi oli tosi, tosi kylmää ja ensin kiljaisin. Onneksi ohjaaja onki minut ylös ja sitten me kaikki naurettiin. Kun kerroin kavereilleni, miten kylmää vesi oikeasti oli, Riku sanoi, ettei häntä huvittanut enää tulla mukaan. Luulen, että hän pelkäsi kylmää vettä. En tiennyt aikaisemmin, että Riku oli semmoinen luuseri! Ensimmäiset puut ja sitten vesi! Kun sanoin, että hänen pitäisi olla rohkeampi, hän juoksi itkien pois. Enpä luule, että haluan enää samaan ryhmään hänen kanssaan! Itse asiassa aion pyytää ohjaajaa siirtämään minut toiseen ryhmään ensi kerralla, koska Elsa on tyhmä ja Riku on semmoinen nynnä.

En puhunut enää Elsalle enkä Rikulle sen jälkeen ja... hups, ohjaajat taitavat olla tulossa huoneeseemme. Nuku hyvin, rakas päiväkirja. Huomenna kerron lisää uutisia.

Halauksia, Reetta

MONISTE: KERTOMUKSET

Tämän kirjoitti Elsa ohjaajan avustuksella:

Hei Päiväkirja,

Sinä olet ensimmäinen oma päiväkirjani ja minä olen Elsa. Toivon, että jätät luokseni pitkäksi aikaa. Pyysin ohjaajaa kirjoittamaan tämän sivun puolestani. Hän sanoo, että kun kasvan suuremmaksi, voin lukea siitä, mitä tein leirillä. Se on mielestäni hyvä ajatus. Istumme kaukana muista lapsista, sillä en halua kenenkään tietävän, että ohjaaja auttaa minua.

Tänään meillä oli koko päivä toimintaa täynnä. Aamulla jouduin samaan ryhmään Reetan ja Rikun kanssa. Tykkään Rikusta enemmän kuin Reetasta. Reetta luulee tietävänsä kaiken paremmin kuin muut!

Kaikki alkoi salaviesteistä, jotka meidän piti ratkaista. En tykkää semmoisista, koska en vielä lue kunnolla, ja Reetta aina hoputtaa. Haluaisin lukea paremmin. Sitten lukisin kaikki maailman kirjat. Mutta kun isä lähti, minun on pitänyt olla kotona hoitamassa kahta muksua, kun äiti menee töihin. Haluaisin käydä koulua, mutta äiti sanoo aina, että on tärkeämpää, että saadaa ruokaa kuin että luetaan kirjoja. En halunnut Rikun ja Reetan tietävän, etten osaa lukea ja yritin olla ratkaisevinani salakoodia. Mutta sitten Reetta nauroi minulle ja minua suretti ja suututti yhtä aikaa.

Ja sitten oli sama juttu jalkapallossa. Tahdoin tosiaan meidän joukkueemme voittavan, mutta kaikki näytti menevän pieleen. Kaikki osaavat pelata paitsi minä. Näen toisten lasten aina pelaavan jalkapalloa koulusta palattuaan. Mutta minun äitini sanoo: "Jos on aikaa pelata, on aikaa tehdä työtäkin." Siksi en ole koskaan oppinut pelaamaan.

Lounaan jälkeen menimme rakentamaan venettä joen ylitystä varten. Ja tässä olin kyllä parempi kuin Reetta ja Riku. Osaan tehdä solmuja ja tiedän, millaista puuta tarvitaan, että veneestä tulee vahva. Mutta Riku oli outo. Hän melkein kasteli housunsa, kun Reetta kertoi, kuinka kylmää vesi oli.

Toivon, että meillä on huomenna taas sama ryhmä. Haluan näyttää niille, että osaan monia juttuja! Ja tykkään tosi paljon leirin ohjaajista!

Hei sitten, päiväkirja, huomiseen

Elsa

Rikulla on iso päiväkirja, jota hän on pitänyt usean vuoden ajan. Näin hän kirjoitti "Suuresta seikkailupäivästä":

Rakkain päiväkirja,

Kirjoitan jälleen kertoakseni, kuinka pettynyt olen. Aamulla meillä oli ohjelmaa, josta pidin. Salakirjoitus on helppoa, koska teen niitä kotona koko ajan. Ja jalkapallossa tein maalin niin kuin aina.

Lounas oli hyvä, luultavasti paras mitä olen syönyt. Syön täällä paljon, toisin kuin kotona, jossa minun pitää aina odottaa, kunnes nuoremmat sisareni ja veljeni ovat syöneet. Täällä ei! Voin jopa hakea lisää. Tykkään siitä! Painonikin taitaa nousta. Kun palaan kotiin, en ole enää pelkkää luuta ja nahkaa!

Mutta iltapäivä oli kamala. Meidän piti raahata hirvu painavia puita ja mennä sitten kylmään veteen. En tykkää siitä, koska voin sairastua enkä halua sitä enää. Isä on sanonut, että sinä päivänä kun hän löytää uutta työtä, hän vie minut sairaalaan ja parantaa minut. Hän sanoo, että sitten voin tehdä kaikkea mitä tahdon, eikä tarvitse olla sängyssä koko ajan. Haluaisin, että isä saa sen uuden työn huomenna. Sitten tulen taas nopeasti terveeksi! En halua kertoa tästä leirin toisille lapsille, koska silloin ne tietäisivät, ettei meillä kotona ole rahaa ja kiusaisivat minua siitä.

Rakas päiväkirja, milloin tulen taas terveeksi? Haluan olla sellainen kuin muutkin lapset. Haluan leikkiä ja juosta ja hyppiä. Toivon, että se tapahtuisi pian, mutta pelkään, ettei se tapahdu koskaan.

Nuku hyvin, rakkain päiväkirjani! Kerron lisää huomenna. Sinä olet ainoa joka tietää salaisuuteni.

Riku

13. Jokainen ääni on tärkeä

Mutta ovatko ne kaikki yhtä tärkeitä?

Teema	Kansalaisuus, demokratia
Vaikeusaste	Taso 3
Ikä	10–13-vuotiaat
Kesto	2 x 60 minuutin kokoontumiset
Ryhmäkoko	10–30 lasta
Työtapa	Keskustelu, suunnittelu, matkiminen
Kuvaus	Lapset suunnittelevat demokraattisen päätöksentekoprosessin ja järjestävät harjoitusäänestyksen yhdestä suunnitelmastaan.
Tavoitteet	• Ymmärtää reilujen ja demokraattisten vaalien merkitys • Harjoitella vaalien pitämistä • Oppia demokraattista äänestystekniikkaa • Oppia tuntemaan kansalaisten osallistumisen tärkeys
Valmistelu	• Kopioi tilannesivu joka ryhmälle. • Kopioi roolikortit ja leikkaa ne irti.
Materiaali	• tilannesivu joka ryhmälle • paperia ja kyniä äänestyslippuihin

Ohjeet

1. kokoontuminen:

1. Kerro, että Lapsen oikeuksien julistus takaa jokaiselle oikeuden ”osallistua maansa hallitsemiseen joko välittömästi tai vapaasti valittujen edustajiensa välityksellä” ja että valinnan on tapahduttava ”määräaikaaisilla ja aidoilla vaaleilla, joissa äänestys on salainen” (artikla 21). Kysy lapsilta, mitä tämä heidän mielestään merkitsee:

- Mitä ovat ”aidot” vaalit?
- Miksi äänestyksen pitää olla salainen?
- Kuka saa äänestää?
- Mitä tarkoittaa ”edustajiensa välityksellä”?
- Miten tämä edustaja on vastuussa tehtävästään?
- Mainitkaa ihmisiä, jotka edustavat ihmisiä omassa yhteisössään, kansallisella tai paikallisella tasolla, esimerkiksi kunnallispoliitikkoja ja kansanedustajia.

2. Huomaa, että vaikka lapset eivät voi äänestää ennen kuin ovat aikuisia, he voivat kuitenkin osallistua monenlaisiin valintoihin, joissa päätetään heidän oman elämänsä asioista. Pyydä lapsia keskustelemaan valinnan mahdollisuuksistaan:

- Mainitkaa esimerkkejä tilanteista, joissa teillä on sananvaltaa tai olette äänestäneet.
- Ovatko ne ”aitoja” ja reiluja päätöksiä tai vaaleja?
- Ovatko ne salaisia?
- Kuka saa päättää tai äänestää?
- Kuka päättää, ketä tai mistä äänestetään?

3. Kerro, että tässä harjoituksessa keksitään demokraattisia menetelmiä päätöksentekoon. Jaa lapset viiden–kuuden hengen ryhmiin niin, että ryhmiä on parillinen luku. Anna jokaiselle ryhmälle

tilannesivu ja anna ainakin kahden ryhmän tehtäväksi työskennellä saman tilanteen pohjalta. Anna kahden ryhmän käsitellä tilannetta E, koska se simuloidaan myöhemmin. Muistuta pohdintakysymyksistä sivun alareunassa ja selitä termit, jotka saattavat tuntua vierailta.

- a. Vaihtoehto: Anna kaikille ryhmille tilanne E työskentelyn pohjaksi. Korosta, että samaan tilanteeseen voi olla useita ratkaisuja, ja neuvotteluprosessia kohdassa 5.
4. Kun lapsilla on ollut aikaa (noin 15–20 minuuttia) työskennellä pienryhmissä, pyydä jokaista ryhmää kertomaan tilanteestaan ja päätöksentekoprosessistaan, jonka keksivät sitä varten. Jätä E-tilannetta käsitelleet ryhmät viimeisiksi. Pyydä lapsia arvioimaan suunnitelmaa jokaisen esittelyn jälkeen:
 - a. Onko se demokraattista?
 - b. Onko jokaisella asianosaisella mahdollisuus ilmaista valintansa?
 - c. Onko se reilu?
 - d. Onko se salainen?
 - e. Tietääkö jokainen äänestäjä, mistä ja ketä he äänestävät?
5. Kun kaikki suunnitelmat on esitelty, pyydä lapsia kiinnittämään huomionsa tilanteeseen E. Kerro, että järjestätte leikkivaalit päättääksenne tästä tilanteesta. Siksi heidän pitää sopia, mitä suunnitelmaa käytetään päättämisessä. Pyydä lapsia vertailemaan E-tilanteeseen kehiteltyjä suunnitelmia:
 - a. Ovatko suunnitelmat joissakin kohdissa samanlaisia? Käytämmekö näitä kohtia leikkivaaleissamme?
 - b. Missä kohdissa ne ovat erilaisia? Kumpi idea toimisi parhaiten? Kumpaa käyttäisimme?
6. Kun lapset pääsevät sopimukseen suunnitelmasta, kirjoita heidän päätöksensä paperille ja keskustelkaa siitä seuraavin kysymyksin:
 - a. Puuttuuko tästä uudesta suunnitelmasta E-tilannetta varten jotakin?
 - b. Onko tämä mielestänne demokraattista?

2. Kokoon-tuminen

1. Palauta lasten mieliin ensimmäinen kokoon-tuminen ja E-tilanteeseen liittyvät seikat.
2. Jaa roolikortit lapsille ja selitä simulaation kulku:
 - a. Vaalijohtaja pyytää kolmea puhujaa ilmaisemaan mielipiteensä.
 - b. Sitten vaalijohtaja pyytää yleisöltä kysymyksiä ja mielipiteitä.
 - c. Vaalien johtaja tiedustelee, ovatko kaikki valmiita äänestämään, ja selittää, mitä tarvitaan äänestyksen voittamiseen ryhmän suunnitelman mukaan (esimerkiksi yksinkertainen enemmistö, tietty osuus äänistä).
 - d. Vaalivirkailija kehottaa sitten kaikkia äänestämään ryhmän suunnitelman mukaisesti. Vaalivirkailija ja vaalijohtaja keräävät äänet ja laskevat ne.
 - e. Vaalivirkailija ilmoittaa äänestyksen tuloksen. Jos se riittää voittoon, vaalijohtaja ilmoittaa ryhmän päätöksen. Mikäli äänestystulos ei riitä voittoon, vaalijohtaja ilmoittaa, että vaaleissa pidetään uusintakierros.
 - f. Vaalivirkailija tekee uusintakierrokselle uudet äänestysliput, ja vaali etenee kuten kohdissa d ja e.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksin:
 - a. Olivatko leikkivaalit mielestänne reilut ja demokraattiset?
 - b. Pystyittekö tunnistamaan harjoituksesta todellisen elämän tilanteita?

- c. Miten tällaiset päätökset tavallisesti tehdään? Onko lapsilla valinnanvapaus ja mahdollisuus ilmaista mielipiteensä?
 - d. Onko joitakin päätöksiä, joita vain aikuiset voivat tehdä?
 - e. Tehdäänkö päätökset omassa ryhmässänne tavallisesti demokraattisesti? Miksi tai miksi ei?
 - f. Mitä voitte tehdä varmistaaksenne, että ryhmänne tekee päätökset demokraattisesti?
2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin seuraavanlaisin kysymyksiin:
- a. Mitä tarkoitamme puhuessamme ”hallinnosta”?
 - b. Mihin virkoihin valitaan vaaleilla omassa yhteisössäsi? Entä maassasi?
 - c. Mitä muita tapoja ihmisillä on osallistua hallintoon kuin vaalit?
 - d. Minkä ikäisenä pääsette äänestämään omassa maassanne?
 - e. Onko mitään tapaa osallistua hallintoon ennen kuin pääsee äänestämään?
 - f. Onko hallintoon osallistuminen tarpeeksi tärkeää ihmisoikeudeksi?
 - g. Mitä olisi tapahtunut, jos jotkut ryhmäsi lapset olisivat kieltäytyneet äänestämästä leikkivälineissään?
 - h. Miksi on tärkeää käyttää ihmisoikeuksiaan?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

Harjoitus ”Ryhmämme perustuslaki” (s. 56) tarjoaa todellisen tilaisuuden demokraattiseen keskusteluun siitä, kuinka ryhmän pitäisi käyttäytyä, ja antaa mahdollisuuden äänestystaitojen harjoitteluun.

Toimintaideoita

Käytä hyväksi jokainen ryhmänne tarjoama mahdollisuus harjoitella demokraattista päätöksentekoa, olipa kyse pienistä asioista (esimerkiksi millaista pikkupurtavaa haluatte, pelataanko ulkona vai sisällä) tai suurista. Lapset oppivat demokraattista käytäntöä parhaiten harjoittelemalla. He myös hyötyvät siitä, että heitä pyydetään harkitsemaan, onko kaikilla, joita päätös koskee, ollut tilaisuus sanoa mielipiteensä.

Vinkkejä ohjaajalle

- Yksinkertaisin tapa tämän suhteellisen monimutkaisen harjoituksen läpikäymiseen on ohjata kaikki lapset työskentelemään suunnitelman C pohjalta. Näin varmistetaan, että jokainen ymmärtää tilanteen, ja korostetaan kompromissisuunnitelman laatimisen tärkeyttä, mikä itsessään on tärkeä demokraattinen prosessi.
- Jos valitset usean erilaisen tilanteen käyttämisen, valitse ainakin yksi, jossa valitaan henkilö (tilanteet A ja B) ja toinen joka sisältää päätöksentekoa (Tilanteet D ja E). Päätöksentekotilanteiden pohjalta on parempi rakentaa leikkivaalit, koska puhujat esittävät mieluummin näkökulmiaan kuin puhuvat itsestään.
- Tämä harjoitus sisältää muutamia termejä, jotka saattavat olla tuntemattomia lapsille (esimerkiksi ehdokkuus, ehdokkaat, puhekampanja, paneelikeskustelut, vaalien uusintakierros, ääniosuus, vaalilippu). Koska lapset työskentelevät pienryhmissä, kiertele varmistaaksesi, että kaikki lapset ymmärtävät termit. Nuoremmille lapsille suhteellinen vaalitapa saattaa olla paras selittää vain termillä ”enemmän kuin puolet” tai ”yksinkertainen enemmistö”.
- Ohjeissa ehdotetaan käyttämään vain tilannetta E simulointiin, mutta voit soveltaa rooleja niin, että minkä tahansa tilanteen käyttäminen on mahdollista.
- Tee itse tilanteita, jotka pohjautuvat ryhmäsi lasten päätöksentekoon.
- Suurelle ryhmälle: Lisätkää keskusteluun puhujia, joilla on toisenlaisia mielipiteitä.

Sovelluksia

Jos haluatte keskittyä kysymykseen siitä, kuka saa äänestää, voit lisätä tehtävään joitakin alla annettuja vaihtoehtoisia rooleja. Lue nämä ääneen simulaation alussa ja pyydä lapsia keskustelemaan, pitäisikö näillä lapsilla olla äänioikeus. Tätä voidaan käyttää pohjana päätöksenteolle äänestämällä.

Lisärooleja

- Olet kuusivuotias ekaluokkalainen. Et osaa vielä lukea etkä tunne hyvin ryhmääsi. Pitäisikö sinulla olla äänioikeus?
- Olet kolmetoistavuotias mutta vasta viidennellä luokalla, koska sinulla on oppimisvaikeus. Pitäisikö sinulla olla äänioikeus?
- Olet juuri muuttanut paikkakunnalle etkä vielä tunne ketään. Pitäisikö sinulla olla äänioikeus?
- Olet kiusaaja. Tönit nuorempia lapsia tieltä ja kannustat kavereita samaan kutsumalla ihmisiä rumilla nimillä. Pitäisikö sinulla olla äänioikeus?

MONISTE: TILANNESIVU 1. KOKOONTUMINEN

Tilanne A :

Koulunne on pyydetty lähettämään edustaja koko kaupungin kansainvälisen lasten päivän juhlaan kaupungintaloon. Lapset päättävät valinnasta. Koulussa on 500 lasta. Kuinka päätätte edustajan demokraattisesti?

Tilanne B:

Urheilukerhonne tarvitsee johtajan. Teitä on 60 jäsentä. Kuinka päätätte demokraattisesti, kenestä tulee johtaja?

Tilanne C:

Koulunne oppilaat valitsevat, mitkä piirustukset taidekilpailussa saavat ensimmäisen, toisen ja kolmannen palkinnon. Kilpailussa on 50 piirustusta. Koulussa on 300 lasta. Kuinka päätätte voittajat demokraattisesti?

Tilanne D:

Koulusi oppilaat keskustelevala siitä, pitäisikö lasten saada tuoda kännyköitä kouluun. Jotkut haluavat sitä. Toisista se on häiritsevää ja epäilevää niita lapsia kohtaan, joilla ei ole kännykkää. Rehtori sanoo, että lasten pitäisi antaa päättää itse. Koulussa on 350 lasta. Kuinka päätös voidaan tehdä demokraattisesti?

Tilanne E:

Ryhmäsi on saanut 500 euron lahjoituksen. Ryhmäsi johtaja sanoo, että ryhmä saa päättää, kuinka se käytetään. Jotkut lapset haluavat järjestää juhlan, jossa on hyvää ruokaa. Jotkut haluavat lähteä opintomatalle. Jotkut haluavat ostaa uusia pelejä ja taietarvikkeita. Yksi jäsen haluaa, että raha säästetään pahan päivän varalle. Yksi tahtoo ostaa sähköurut. Ryhmässänne on 30 lasta. Kuinka päätätte demokraattisesti rahan käytöstä?

Huomioon otettavia asioita:

- Kuinka päätätte, mitä äänestätte? Asetatteko ehdokkaita? Jos, niin miten?
- Kuinka monta ehdokasta teillä on? Pitäisikö lukumäärää rajoittaa?
- Miten kaikki tietävät, ketä tai mistä äänestävät? Pyydätkö ihmisiä pitämään kampanjapuheita tai paneelikeskusteluja?
- Kuinka ihmiset äänestävät? Onko se salaista?
- Kuinka päätätte siitä, kuka voittaa?

MONISTE: TLANNESIVU 2. KOKOONTUMINEN

- Entä jos kahden ehdokkaan välillä on vain muutaman äänen ero? Onko teillä vaalien uusintakierros? Pitäisikö voittajan saada tietty osuus äänistä (esimerkiksi enemmän kuin 50 %)?

Roolit tilanteen E pohjalta pidettävään leikkiäänestykseen

Olet **vaalijohtaja**. Järjestät vaalikeskustelua, kerrot, miten päätetään voitosta ja autat laskemaan ääniä. Jos tulee uusintakierros, teet senkin järjestelyt.

Olet **vaalivirkailija**. Teet äänestysliput, järjestät äänestyksen, lasket äänet ja ilmoitat tulokset. Jos tulee uusintakierros, järjestät äänestysliput ja äänestyksen.

Olet **puhuja**, jolla on yksi näkökulma. Mielestäsi raha pitäisi käyttää suuriin juhliin. Kerro muutamia syitä.

Olet **puhuja**, jolla on yksi näkökulma. Mielestäsi raha pitäisi käyttää uusiin peleihin ja tarvikkeisiin. Kerro muutamia syitä..

Olet **puhuja**, jolla on yksi näkökulma. Mielestäsi raha pitäisi käyttää kaikkien lasten hienoon matkaan. Kerro muutamia syitä.

14. Sivustakatsojasta auttajaksi

Mutta mitä voin tehdä?

Teema	Rauha ja inhimillinen turvallisuus, väkivalta
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	7–13-vuotiaat
Kesto	60 minuuttia
Ryhmäkoko	4–24 lasta
Työtap	Kerronta, keskustelu
Kuvaus	Lapset kertovat tapahtumista, jolloin ovat olleet uhreja, pahantekijöitä tai auttajia ihmisoikeuksia koskeissa tilanteissa.
Tavoitteet	• Tehdä selväksi, että jokainen kohtaa elämässä väkivaltaa monella tavalla • Korostaa vastuuta toisen kunnioittamisesta ja puolustamisesta • Pohtia, mitä auttajana oleminen merkitsee
Valmistelut	Haluttaessa keskusteluohjeen kopiot joka ryhmälle.
Materiaali	• iso paperi ja tusseja tai taulu ja liitua • haluttaessa keskusteluohje

Ohjeet

- Kerro lapsille, että paitsi fyysinen, myös sanallinen ja henkinen väkivalta ja pahoinpitely ovat ihmis-oikeusrikkomuksia. Pyydä esimerkkejä erilaisesta väkivallasta ja huonosta kohtelusta.
- Jaa lapset kolmen–neljän hengen pienryhmiin. Selitä harjoitus ja varmistu siitä, että lapset ymmär-tävät jokaisen osion/teeman selkeästi.
 - Jokainen osanottaja puhuu erilaisista havainnoistaan, jotka koskevat väkivaltaa tai huonoa kohtelua:
 - kun näit jotakuta kiusattavan tai kohdeltavan väärin
 - kun osallistuit jonkun kiusaamiseen tai kohtelit häntä väärin
 - kun näit jotakuta kiusattavan tai kohdeltavan huonosti eikä kukaan auttanut
 - kun näit jonkun auttavan ihmistä, jota vahingoitettiin tai kohdeltiin huonosti/väärin.

Pyydä lapsilta esimerkkejä jokaiseen osioon/teemaan yksi kerrallaan. Tee selväksi, ettei ketään rangaista siitä, että puhuu asiasta.
 - Teillä on tähän harjoituksen osioon 15 minuuttia aikaa. Aloita istumalla hetki hiljaa miettien, mitä haluat sanoa.

Huom! Jos lapset osaavat lukea, anna jokaiselle neljään osaan jaettu paperilappu ja kirjoita osiin kaikki neljä osiota/teemaa keskustelun avuksi.
- Kokoa lapset jälleen yhdeksi ryhmäksi keskustelemaan havainnoistaan. Kysy esimerkkejä henki-löistä, joita on vahingoitettu tai kohdeltu huonosti. Älä erottele kysyessäsi tilanteita, joissa lapset olivat itse mukana niistä, joissa he olivat vain tarkkailijoina. Tee näistä luettelo ”Väkivalta”-listaan sivun 109 taulukon tapaan.
- Pyydä sitten esimerkkejä ”Auttaja”-osiosta.
- Pyydä lopulta esimerkkejä ”Sivustakatsoja”-osiosta. Kysy: ”Mitä joku olisi voinut tehdä jossakin näistä tilanteista auttaakseen eikä vain katsoakseen sivusta?” Tallenna vastaukset taulukkaan.

- a. Vaihtoehto: Käytä väkivallasta ja huonosta kohtelusta kohdassa 3 tehtyä tapauslistaa ja kysy, miten joku olisi voinut auttaa näissä tilanteissa. Tallenna vastaukset taulukkoon.

Purku ja arviointi

- Lue ääneen harjoituksen viidennen kohdan auttamistoimenpiteiden luettelo. Keskustelkaa seuraavien kysymysten pohjalta, kuinka ihmisistä tulee ihmisoikeuksia puolustavia auttajia.
 - Mitä ehdotetuista asioista olisi vaikea tehdä? Mitkä olisivat helpompia?
 - Onko listalla yhtään asiaa, jonka ajattelette itse voivanne tehdä?
 - Mikä estää ihmisiä auttamasta?
 - Jos useammasta ihmisistä tulisi auttajia eikä sivustakatsojia, paranisiko ihmisoikeustilanne?
- Keskustelkaa seuraavien kysymysten pohjalta siitä, kuinka voimme auttaa toisia:
 - Mitä ominaisuuksia ja osaamista ihminen tarvitsee tullakseen ”auttajaksi”, toisin sanoen toimiakseen ihmisoikeuksien puolesta?
 - Mitä voimme tehdä tukeaksemme ihmisiä toiminnassa ihmisoikeuksien puolesta?
 - Kuinka voimme kannustaa ryhmämme jäseniä tulemaan ”auttajiksi”?
- Vedä keskustelu yhteen toteamalla, että kaikenlainen lapsiin kohdistuva pahan- tai väkivallanteko, mukaan luettuina ne teot, jotka lapset tekevät toisilleen, on ihmisoikeusrikkomus. Näitä tilanteita esiintyy joka kulttuurissa ja joka puolella maailmaa. Korosta, että ihmisoikeuksien oppimiseen sisältyy myös oppia toimimaan toisten ihmisoikeuksien puolustajana. Emme voi lopettaa kaikkea väkivaltaa ja pahantekoa, mutta voimme auttaa toisiamme omissa yhteisöissämme.

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

Harjoitus ”Sanat jotka satuttavat” (s. 194) käsittelee lasten käytöstä arjessa ja auttaa osaltaan liittämään nämä keskustelut todelliseen elämään.

Toimintaideoita

Jos ryhmäsi on laatinut säännöt toiminnalleen, keskustelkaa, miten ”auttajan käytös” saataisiin osaksi sääntöjä.

Vinkkejä ohjaajalle

- Kiertele ryhmässä varmistuaksesi, että jokainen ymmärtää tehtävän, että jokainen osio käsitellään vuorollaan ja että jokainen saa yhtäläisen tilaisuuden puhua.
- Suojele lasten yksityisyyttä pysyttelemällä mieluummin havainnoiduissa kuin henkilökohtaisissa kokemuksissa, paitsi esimerkeissä joissa on osallistuttu väkivaltaan tai huonoon kohteluun.
- Tämä harjoitus pitäisi toteuttaa vain sellaisten lasten kanssa, joiden kanssa olet työskennellyt aikaisemminkin. On tärkeää osata luoda ryhmään tunne ”turvallisesta alueesta” ennen tämän harjoituksen aloittamista.

Lisätukea keskusteluun

Kun näit jotakuta kiusattavan	Kun osallistuit jonkun kiusaamiseen
Kun näit jotakuta vahingoitettavan eikä kukaan auttanut	Kun näit jonkun auttavan ihmistä, jota vahingoitettiin

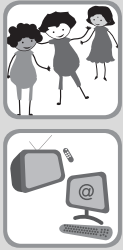
Luettelot

Väkivalta	Mitä voisi tehdä?

15. Ihmisoikeudet uutisissa

Ei uutisia, tarkoittaa hyviä uutisia – vai tarkoittaako?

Teema	Yleiset ihmisoikeudet, media ja internet
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	10–13-vuotiaat
Ryhmäkoko	10–30 lasta
Kesto	45 minuuttia
Työtap	Median tutkiminen, julisteen tekeminen, keskustelu
Kuvaus	Lapset tutkivat sanomalehtiä löytääkseen esimerkkejä ihmisoikeuksien toteutumisesta, loukkaamisesta ja puolustamisesta.
Tavoitteet	• Lisätä tietoisuutta ihmisoikeuksista mediassa ja jokapäiväisessä elämässä • Tutkia, kuinka paljon media käsittelee ihmisoikeusasioita
Valmistelu	• Kerää erilaisia sanomalehtiä. • Varaa jokaiselle ryhmälle julistepohjia.
Materiaali	• sanomalehtien sivuja • fläppitaulupaperia • teippiä tai liimaa ja saksia • tusseja • Ihmisoikeuksien julistuksen lasten version kopiot

Ohjeet

1. Kerro, että tämä harjoitus käsittelee ihmisoikeuksia uutisissa. Palauta lasten mieliin edelliset harjoitukset ja keskustelut ihmisoikeuksista ja esittele uudelleen Yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus.
2. Jaa lapset pienryhmiin. Anna jokaiselle ryhmälle sanomalehti tai sanomalehtien sivuja, sakset, teippiä tai liimaa, tusseja ja fläppitaulun paperia, jossa on valmiina oheisen esimerkkijulisteen merkinnot.
3. Selitä harjoitus. Anna muutamia esimerkkejä siitä, miten muunlaisetkin jutut kuin uutiset saattavat liittyä ihmisoikeuksiin.
 - a. Jokainen ryhmä tekee julisteen käyttämällä sanomalehden materiaalia. Pyydä lapsia etsimään kolmenlaisia asioita:
 - i. oikeuksia, joita käytetään tai jotka toteutuvat
 - ii. oikeuksia, jotka kielletään tai joita loukataan
 - iii. oikeuksia, joita suojellaan.
 - b. Pyydä etsimään myös muita kuin varsinaisia uutisia, esimerkiksi urheilujuttuja, ilmoituksia ja mainoksia.
 - c. Kun löytyy ihmisoikeuksiin liittyvä juttu, leikataan se irti ja liimataan julistepohjalle asianomaiseen kategoriaan.
 - d. Kun lapset ovat löytäneet sanomalehtimateriaalia jokaiseen kategoriaan, pyydä heitä valitsemaan yksi juttu analysoitavaksi ja vastaamaan seuraaviin kysymyksiin.
4. Mikä tai mitkä ihmisoikeudet liittyvät tähän juttuun? Luetteloikaa ne artikkelin viereen.
 - a. Etsikää ihmisoikeuksien julistuksesta artikkelit, jotka liittyvät jokaiseen oikeuteen ja kirjoittakaa artiklojen numerot luetteloon.

Lähde: Muokattu materiaalista *Human Rights Here and Now – Ihmisoikeudet tässä ja nyt* (University of Minnesota Human Rights Resource Center, 1998) www.umn.edu/humanarts/edumat/hreduseries/hereandnow/Part-3/Activity6.htm

- i. Kehota lapsia kirjoittamaan vastauksensa julisteen alaosaan ja piirtämään siitä nuoli juttuun, jota analysoidaan.

5. Pyydä yhtä lasta jokaisesta ryhmästä esittelemään juliste.

Purku ja arviointi

1. Valitse 1–2 juttua jokaisen ryhmän julisteista ja pyydä ryhmiä selittämään analyysinsä siitä käyttäen lapsen oikeuksien julistuksen ilmaisuja:
 - a. Oliko vaikea liittää jutut tai muu materiaali ihmisoikeuksiin?
 - b. Liittyivätkö ihmisoikeudet moneen juttuun?
 - c. Mitkä ihmisoikeuksien julistuksen artikkelit liittyivät juttuihin?
 - d. Mitkä oikeudet koskevat teitä nuorina henkilöinä läheisimmin?
2. Keskustelkaa harjoituksesta seuraavien kysymysten pohjalta:
 - a. Mihin osioon kuuluvien oikeuksien juttuja oli helpointa löytää? Entä vaikeinta? Miksi?
 - b. Esiintyivätkö jotkut ihmisoikeuksien julistuksen artikkelit useammin kuin muut? Mitä artikloja ei esiintynyt lainkaan? Kuinka selitätte tämän?
 - c. Kuinka monessa jutussa ylipäätään mainittiin ihmisoikeudet? Kuinka monessa käsiteltiin ihmisoikeuksia mainitsematta itse sanaa? Miksi ihmisoikeuksia ei mielestänne mainittu?
 - d. Mainittiinko lasten oikeuksia erikseen?
 - e. Mikä mahtaa olla ihmisoikeustilanne maailmassa löytämienne uutisjuttujen perusteella? Entä Euroopassa? Entä omassa yhteisössänne?
 - f. Mitä näissä jutuissa tehdään ihmisoikeuksien puolustamiseksi? Kuka näitä toimenpiteitä tekee?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Harjoitukset ”Oikeudet kartalle” (s. 135) ja ”Compasito-reportteri” (s. 92) kehottavat lapsia tarkastelemaan yhteisöään ihmisoikeuksien näkökulmasta. Jälkimmäisessä lapset myös raportoivat havainnoistaan.

Toimintaideoita

- Jätä julisteet seinälle ja kannusta lapsia tuomaan lisää sanomalehtileikkeitä. Arvioikaa julisteita uudelleen, kun niihin on lisätty useita uusia asioita.
- Valitkaa yksi oikeusteema, joka erityisesti koskettaa ryhmää, ja tehkää tiedotuskampanja (esimerkiksi oikeus omaisuuteen ehkä liitettynä köyhyyteen; oikeus koulutukseen, erityisesti laadukkaaseen opetukseen) sillä tasolla, jonka ryhmä valitsee (paikallinen taso, kansallinen tai kansainvälinen taso).

Vinkkejä ohjaajalle

- Valitse lehdet sanomalehdistä ja uutisia sisältävistä aikakauslehdistä, mukaan luettuina paikallislehdet ja mainosjulkaisut. Niiden ei tarvitse olla uusia.
- Kannusta lapsia käsittelemään muita lehden osia kuin uutisosastoa, esimerkiksi mainoksia: oikeus omaisuuteen; avioliitto- ja kuolinilmoituksia: oikeus kulttuuriin, oikeus avioliittoon, ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapaus; urheilua: oikeus vapaa-aikaan; henkilökohtaista-osasto ja kokousilmoitukset: yhdistymisoikeus.
- Ole varsinkin alussa läsnä ryhmissä ja tarkista, että tehtävä on ymmärretty.
- Vaihtoehto: Kaikki ryhmät tuovat osansa kolmeen julisteeseen, jotka kukin käsittelevät yhtä katego-

riaa ja liittävät löytämänsä jutut koko luokan yhteisiin julisteisiin.

- Sovelluksia nuoremmille lapsille:
 - Käsitelkää vain kahta osiota: toteutuneita oikeuksia ja kiellettyjä oikeuksia.
 - Jättäkää kohta 3 pois analyysistä.
 - Käytä purkamiskysymyksiä, jotka liittyvät lapsen kokemuksiin ihmisoikeuksista päivittäisessä elämässä.
- Sovelluksia vanhemmille lapsille:
 - Pyydä lapsia vertailemaan samaan ihmisoikeuteen liittyvien juttujen esiintyvyyttä eri sanomalehdissä ja/tai eri medioissa. Millaisia eroja he voivat huomata jutun saamassa merkityksessä? Entä painotuksissa, joita jutuissa esiintyy? Onko yhdestä tapauksesta monenlaisia versioita? Mainitsiko mikään versio ylipäänsä ihmisoikeuksia?
 - Pyydä osallistujia katsomaan uutisia TV:stä ja kirjoittamaan muistiin käsiteltyt aiheet ja eri ihmisoikeusteemoihin käytetyn ajan.

MONISTE: ESIMERKKIJULISTE

TOTEUTUNEET OIKEUDET		KIELLETYT OIKEUDET		PUOLUSTETUT OIKEUDET	
Analyysi Oikeus IOJ:n artikla		Analyysi Oikeus IOJ:n artikla		Analyysi Oikeus IYJ:n artikla	

16. Nykyajan satu

Istumalla ei voi jättää jälkeensä jalanjälkiä!

Teema	Syrjintä, koulutus ja vapaa-aika, väkivalta
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	10–13-vuotiaat
Kesto	60 minuuttia
Ryhmäkoko	5–15 lasta
Työtap	Kertominen, keskustelu
Kuvaus	Kukin lapsista kertoo vuorollaan kuviin perustuvan tarinan.
Tavoitteet	• Kuvata lapsityövoiman käyttöä ja nykypäivän orjuutta • Kannustaa aktiiviseen kuunteluun • Vanhemmille lapsille: Esitellä Euroopan ihmisoikeussopimus
Valmistelu	• Valmista sileä puukeppi. • Kopioi kuvat jokaiselle lapsiparille. • Kopioi jokaiselle lapselle oma Lapsen oikeuksien sopimuksen lasten versio.
Materiaali	• puinen keppi • kopiot kuvista • kopiot Lapsen oikeuksien sopimuksesta

Ohjeet

1. Pyydä lapsia kokoontumaan piiriin seuraamaan erityisellä tavalla kerrottua satua. Pyri luomaan arvoituksellinen ilmapiiri. Esittele puinen keppi ja kerro sen olevan ”Puhekeppi”; vain se henkilö saa puhua, jolla on keppi kädessään. Kun kepin haltija on puhunut, hän luovuttaa kepin seuraavalle.
2. Asettele kuvat lasten näkyville ja kerro, että heidän tehtävänään on kertoa kuvien avulla tarina Siwa-nimisestä työstä. Jaa sitten kuvat lapsille, yksi kuva kullekin parille. Kerro, että kunkin lapsen tai parin tarkoitus on kertoa kuvaan liittyvä osa tarinasta. Anna lapsille hetki aikaa miettiä kuvan kertomaa tarinaa ja keskustella siitä parinsa kanssa.
3. Tartu ensimmäisenä puhekeppiin ja sano muutama sana kuvaillaksesi, miten tarinankertominen tapahtuu. Ojenna sitten keppi tarinan aloittavalle lapselle. Kerro, että tarinaa seuraavaksi jatkavan tulee nostaa oma kuvansa esille. Mikäli useampi lapsi nostaa kuvansa näkyville yhtä aikaa, puhujakepin haltija päättää, kenelle kepin seuraavaksi luovuttaa.
4. Kun tarina on kerrottu loppuun, kysy lapsilta, haluaisivatko he kuulla kuvien takana olevan todellisen tarinan. Kerro tai lue heille ääneen Siwan tarina.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksin:
 - a. Mihin tarinasi perustui? Muistuttiko jokin kuvissa asioista, joita olet itse kokenut tai joista olet kuullut?
 - b. Vastasiko oma osuutesi tarinasta Siwan oikeaa tarinaa?
 - c. Mitä pidit Siwan tarinasta? Millaaisia ajatuksia se sinussa herätti?
 - d. Herättikö Siwan tarina sinussa joitain kysymyksiä?
2. Keskustelkaa lapsityövoiman käytöstä ja nykyajan orjuudesta seuraavien kysymysten avulla:
 - a. Mitä on orjuus?

- b. Millä tavoin Siwan elämä muistutti orjuutta?
 - c. Uskotko, että joku voisi joutua sinun kotimaassasi elämään Siwan kaltaista elämää? Oletko kuullut sellaisista tapauksista?
 - d. Onko nykyaikana orjia?
3. Jaa lapsille kopiot Lapsen oikeuksien sopimuksesta, Lapsen oikeuksien julistuksesta ja Euroopan ihmisoikeusjulistuksesta. Liitä Siwan tarina ihmisoikeuksiin:
 - a. Mitä tapahtuu niille lapsille, jotka pakotetaan töihin?
 - b. Miten pakkotyö vaikuttaa lasten ihmisoikeuksiin? Osaatko luetella joitakin niistä lasten oikeuksista, joita Siwan tapauksessa rikottiin?
 - c. Millä tavoin Lapsen oikeuksien sopimus suojelee lapsia?
 - d. Suojelevatko muutkin ihmisoikeussopimukset myös lasten oikeuksia/lapsia?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Ehkä pelottaviakin aineksia sisältävän harjoituksen jälkeen on hyvä tehdä jotain muuta. Tehkää seuraavaksi vaikkapa lyhyt mutta vahvistava ja positiivinen harjoitus, esim. ”Oikeudet kartalle” (s. 135) tai ”Sivustakatsojasta auttajaksi” (s. 108).
- Vanhempien lasten kanssa voitte tutustua Euroopan neuvoston nettisivuilta löytyviin sarjakuviin. Tarkista niiden sopivuus omalle ryhmällesi osoitteesta: www.hurights.eu/notforsale/fabia/en/01.html

Toimintaideoita

- Pyydä lapsia ottamaan selvää siitä, miten heidän oman kotimaansa lait suojelevat lapsia lapsityövoiman käytöltä. Kuinka paljon lapset saavat lain mukaan tehdä työtä? Ovatko jotkin työtehtävät kielletty lapsilta kokonaan?
- Lapset voivat suunnitella ja toteuttaa tutkimuksen siitä, miten paljon ja minkälaista työtä lapset tekevät kodeissaan. Ovatko kotityöt (pikkusisarusten kaitseminen, siivoaminen, vanhempien auttaminen) lapsityövoiman hyväksikäyttöä? Tekevätkö pojat ja tytöt yhtä paljon kotitöitä?
- Suunnitelkaa yhdessä lasten kanssa lapsityövoiman käyttöä ja ihmiskauppaa vastaan suunnattu kampanja. Aihe ei kenties ole lapsille tuttu, mutta varmasti kiinnostaa ja koskettaa heitä.

Vinkkejä ohjaajalle

- Lapset saattavat tarvita apua kertoessaan tarinaa kuvien perusteella. Voit pyrkiä ohjaamaan tarinaa alkuperäisen tarinan suuntaan toimimalla yhtenä tarinankertojista. Lasten voi myös olla hankala asettaa kuvia loogiseen järjestykseen.
- Ihmiskauppa saattaa olla lapsille vieras käsite, jota on hyvä tarkentaa.
- Siwan tarina saattaa olla osalle lapsista yllättävä ja järkyttäväkin. Varaudu vastaamaan sitä koskeviin kysymyksiin. Sinun tulisi myös kyetä selittämään, miten ja mistä hakea apua, mikäli lapset tai joku heidän tuttavansa joutuu tarinassa kuvattuun tilanteeseen.
- Siwan tarina perustuu tositarinaa, joka on ratkaistu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa. Siwan tarinan tapahtumapaikat on tarkoituksellisesti jätetty mainitsematta *Compasitossa*, jotta välttyttäisiin antamasta kuvaa, että kaikki ihmiskauppa olisi lähtöisin Afrikasta tai Euroopan ulkopuolisista maista tai että kaikki ihmiskaupan uhrit päätyisivät Ranskaan. Voit halutessasi muunnella tarinaa paremmin oman maasi olosuhteisiin soveltuvaksi. Vältä kuitenkin viijaamasta, että kaikki ihmiskaupan uhrit tulisivat Euroopan ulkopuolisista maista. Valitettavasti ihmiskauppaa esiintyy myös Euroopan sisällä.

- Varustaudu esittelemään muitakin suojamekanismeja lapsityövoimaa vastaan kuin Lapsen oikeuksien sopimus. Luvusta V löydät aiheeseen liittyviä keskusteluja: Lapsityövoimasta (s. 224) ja lapsikaupasta (s. 275).
- Auta lapsia ymmärtämään, mikä ero on kotiaskareilla ja laittomalla lapsityövoiman hyväksikäytöllä. Muistuta oikeudesta lepoon ja vapaa-aikaan, koulutukseen ja muista lasten oikeuksista.
- Työillä on maailmanlaajuisesti katsottuna vähemmän vapaa-aikaa, ja heidän odotetaan tekevän enemmän palkatonta työtä kuin poikien. Voit halutessasi käsitellä tyttöihin ja poikiin kohdistuvien odotusten erilaisuutta ja muistuttaa sukupuolten välisestä tasa-arvosta.

Sovelluksia

- Vanhemmille lapsille: Liitä Siwan tarina Euroopan ihmisoikeusjulistukseen seuraavien kysymysten avulla:
 - Siwa vei asiansa lakimiehen avulla EU:n ihmisoikeustuomioistuimeen. Oletko kuullut kyseisestä tuomioistuimesta? Ketä tai mitä Siwan tapauksen käsittelyllä yritettiin muuttaa?
 - Millaisen tuomion EIT Siwan tapauksessa langetti? Mitä siitä seurasi?
 - Onko sinun kotimaasi allekirjoittanut Euroopan ihmisoikeussopimuksen?
 - Voitko sinä valittaa EIT:een, vaikka olet lapsi? Mitä EIT voi tehdä sinua auttaakseen?
- Vanhemmille lapsille: Vertaa ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistusta, Lapsen oikeuksien sopimusta ja Euroopan ihmisoikeussopimusta keskenään. Löydät julistukset osoitteesta: www.youthinformation.com/Templates/Internal.asp?NodeID=90847
 - Nuoremmille: Lisää kuviin numerot ja levitä ne pöydälle siten, että lapset näkevät tarinan oikeassa järjestyksessä.

Lisätietoja

- Euroopan ihmisoikeustuomioistuin: www.echr.coe.int
- Video Euroopan ihmisoikeussopimuksesta: www.coe.int/t/e/multimedia/defaulten.asp
- Euroopan neuvoston kampanja Taistelu ihmiskauppaa vastaan: www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaing/default_en.asp
- Euroopan neuvoston esite "Toiminta ihmiskauppaa vastaan", Directorate of Communication –Public Relations Service, yhteistyössä Directorate General of Human Rights – Equality Divisionin kanssa, 2006 (saatavana myös osoitteesta www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaing/Source/English%20brochure.pdf)
- Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (saatavana myös osoitteesta www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaing)

MONISTE

SIWAN TARINA

Siwan tarina

Olipa kerran, ei kovin kauan aikaa sitten, tyttö nimeltä Siwa. Hän asui hyvin köyhässä maassa. Siwa asui yhdessä enonsa kanssa, sillä hänen vanhempansa olivat kuolleet, kun hän oli pieni.

Varttuessaan Siwa alkoi ymmärtää, että maailma oli paljon suurempi kuin hänen oma kotimaansa. Maailmassa oli paljon muitakin kiinnostavia paikkoja, joissa olisi mukava käydä. Mutta kuten useimmat maanmiehensä, Siwa oli köyhä, eikä hänellä ollut varaa matkustaa.

Eräänä päivänä Siwan eno kuitenkin kertoi keksineensä suunnitelman. Hän ehdotti, että Siwa matkustaisi enon tuttavan, rouva X:n luo, joka asui rikkaassa maassa. Siwa innostui ajatuksesta, sillä hän haaveili matkustamisesta. Eno sopi rouva X:n kanssa, että tämä ostaisi Siwalle lentolipun rikkaaseen maahan. Siwa asuisi rouva X:n kotona ja auttaisi häntä kotiaskareissa, kunnes lentolippu olisi maksettu. Niinpä Siwa nousi lentokoneeseen ja matkusti rikkaaseen maahan. Hän odotti innolla kaikkia niitä uusia asioita, joita hän tulisi siellä kokemaan. Rouva X. lupasi lähettää Siwan kouluun ja pitää huolta hänen henkilöpapereistaan, jotta tyttö voisi vapaasti matkustella uudessa maassa.

Jotain alkoi kuitenkin heti mennä pieleen Siwan saavuttua rouva X:n taloon. Rouva X ei ollut lainkaan niin ystävällinen kuin Siwa oli odottanut. Rouva oletti Siwan hoitavan perheen lapsia ja tekevän kaikki taloustyöt yksin. Kun Siwa kysyi, milloin pääsisi kouluun, rouva X sanoi, ettei koulun aika ollut vielä.

Jonkin ajan kuluttua rouva X kertoi Siwalle, että hän saisi muuttaa rouva Y:n luokse joksikin aikaa. Siwa toivoi vihdoin pääsevänsä kouluun ja voivansa alkaa nauttia olostaan uudessa maassa. Ikävä kyllä, rouva Y oli vielä ilkeämpi kuin Rouva X. Siwan elämästä tuli yhä rankempaa. Hänen oli noustava aamuvarkaisella, eikä hän päässyt nukkumaan kuin vasta myöhään illalla. Silloinkaan hän ei pystynyt kunnolla nukkumaan, sillä hänen makuupaikkansa oli lastenhuoneen lattialla. Hänen piti huolehtia vauvasta, joka heräsi monta kertaa yössä. Kaiken siivouksen, ruoanlaiton ja lastenhoidon lisäksi häntä ei päästetty ulos tai tutustumaan kaupunkiin. Siwan elämä oli surkeaa. Häntä alkoi kaduttaa, että oli koskaan lähtenyt kotoa Afrikasta.

Eräänä aamuna Siwan onnistui saada lupa osallistua jumalanpalvelukseen. Hän keräsi rohkeutensa ja menikin kirkon sijaan koputtamaan naapuritalon ovea. Hän kertoi tarinansa naapurissa asuvalle nuorelleparille ja pyysi heiltä apua. Naapurit järkyttyivät kuulemastaan. He eivät uskoneet, että jotakuta voitaisiin orjuuttaa siten vielä nyky-aikana. Siwan tarina kuulosti heistä aivan sadulta. Oikeassa elämässä on kuitenkin turha odottaa hyvää haltijaa apuun, joten Siwan oli löydettävä keino auttaa itse itseään.

Naapuripariskunta pyysi Siwaa sisälle taloonsa ja soitti poliisille. Poliisi tutki tapauksen ja haastoi Rouva X:n ja Rouva Y:n oikeuteen. Siwa ei kuitenkaan tyytynyt näiden kahden henkilön saamaan rangaistukseen. Hän halusi varmistaa, ettei kukaan toinen lapsi joutuisi hänen laillaan orjuutetuksi. Niinpä Siwa valitti lakimiehensä avulla Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen ja vaati, että Rouva X:n kotimaa muuttaisi lakejaan suojatakseen lapsia pakkotyöltä. Tuomioistuin hyväksyi Siwan aloitteen ja maa joutui takaamaan, ettei sama voisi toistua tulevaisuudessa. Siwa oli vihdoin onnellinen. Hän ei ollut ainoastaan onnistunut pakenemaan Rouva Y:n talon vankilasta. Hän oli myös varmistanut, ettei kukaan muu lapsi joutuisi siinä maassa kokemaan mitään vastaavaa.

Lähde: muokattu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapauksesta *Siliadin vastaan France*, No. 73316/01

17. Tärkeintä kenelle?

Se mikä on sinulle tärkeää ei ehkä ole tärkeää minulle.

Teema	Yleiset ihmisoikeudet
Vaikeusaste	Taso 3
Ikä	10–13-vuotiaat
Kesto	60 minuuttia
Ryhmäkoko	12–24 lasta
Työtap	Asioiden tärkeysjärjestyksen miettiminen, yksimielisyyteen pääseminen, keskustelu
Kuvaus	Lapset poistavat joitakin artikloja Lapsen oikeuksien sopimuksesta ja keskustelevat sen seurauksista sekä artiklojen keskinäisestä riippuvuudesta.
Tavoitteet	• Lapsen oikeuksien sopimukseen tutustuminen • Ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuden, luovuttamattomuuden ja keskinäisen riippuvuuden ymmärtäminen
Valmistelut	Valmista lastenoikeuskortit.
Materiaali	• kyniä ja paperia • fläppitaulu ja tusseja • lastenoikeuskortteja jokaiselle lapsiparille

Ohjeet

1. Aloittakaa muistelemalla lasten oikeuksia ja arvioimalla, kuinka hyvin ryhmä on perillä Lapsen oikeuksien sopimuksesta. Muistelkaa, mitä aiheesta on aiemmin opittu. Mikäli ryhmässä ei ole aikaisemmin käsitelty lasten oikeuksia, aloittakaa oheisesta sovellustehtävästä.
2. Jaa lapset pienryhmiin, joissa on kahdesta neljään lasta, ja anna jokaiselle ryhmälle kaksi lastenoikeuskorttia, kynä ja paperia. Kerro, että jokaisessa kortissa kuvataan jotakin lasten oikeutta Lapsen oikeuksien sopimuksesta. Pyydä lapsia lukemaan korttien artikkelit ääneen ja päättämään ryhmässä, kumpi kahdesta oikeudesta on lasten kannalta tärkeämpi. Sen jälkeen heidän tulee kirjoittaa perustelut valinnalleen.
3. Kerää ”vähemmän tärkeitä oikeuksia” edustavat kortit pois. Pyydä neljän hengen ryhmiä liittymään yhteen toisen ryhmän kanssa ja ottamaan valitsemansa lastenoikeuskortit mukaan. Toista ykkösvaihe tässä suuremmassa ryhmässä. Ryhmän on siis päätettävä, kumpi oikeuksista on tärkeämpi ja kirjoitettava perustelut muistiin.
4. Kerää jälleen ”vähemmän tärkeitä oikeuksia” edustavat kortit pois. Kirjoita niiden sisältö fläppitaululle ja otsikoi ”Vähemmän tärkeät oikeudet”.
5. Ryhmien tehtyä lopullisen valintansa pyydä jokaisen ryhmän edustajaa lukemaan ääneen se lastenoikeuskortti, jonka he ovat valinneet tärkeimmäksi, ja perustelemaan valintansa. Kirjoita se fläppitaululle ”Omat oikeutemme” -otsikon alle. Jäljelle jää ryhmän koosta riippuen vain muutama oikeus.
6. Keskustelkaa valinnoista:
 - a. Oliko valitseminen vaikeaa? Jos oli niin miksi?
 - b. Millaiset asiat vaikuttivat valinnan tekemiseen?
 - c. Muuttuivatko käsityksenne kaikkein tärkeimmistä oikeuksista tehtävän aikana?
 - d. Perustelivatko toiset ryhmät sinusta hyvin omat valintansa? Olitko heidän kanssaan samaa mieltä?

7. Jaa ”vähemmän tärkeitä oikeuksia” edustavat kortit lapsille satunnaisessa järjestyksessä ja pyydä heitä lukemaan kortit ääneen. Keskustelkaa, mitä tapahtuisi, jos kyseistä lasten oikeuksista oikeasti luovuttaisiin.
 - a. Valitse useampia ”vähemmän tärkeitä oikeuksia” ja pyydä lapsia kuvittelemaan, millaista olisi elää ilman niitä (esim. oikeus adoptioon ja sijaisvanhempiin, oikeus perhe-elämään, oikeus leikkiin ja lastenkulttuuriin).
 - b. Millainen vaikutus jonkin näistä ”vähemmän tärkeiden oikeuksien” puuttumisella olisi omaan elämääsi?
 - c. Millainen vaikutus ”vähemmän tärkeiden oikeuksien” puuttumisella olisi niihin oikeuksiin, jotka valitsitte tärkeimmiksi?

Purku ja arviointi

1. Muistuta lapsia yleismaailmallisuuden keskeisestä periaatteesta: kaikki oikeudet kuuluvat jokaiselle.
 - a. Keskustelkaa siitä, miksi on niin tärkeää, että kaikilla ihmisillä on samat ihmisoikeudet.
2. Voidaanko ihmisoikeudet evätä tietyiltä ihmisiltä? Miksi?
 - a. Keskustelkaa siitä, miten tärkeää on pitää kaikki lasten oikeudet voimassa. Auta lapsia ymmärtämään, että jokainen tarvitsee kaikkia ihmisoikeuksia. Voit kertoa omin sanoin, välttämättä ilmauksia kuten ”luovuttamaton oikeus” tai ”keskinäinen riippuvuus”.
 - b. Kuvaile ihmisoikeuksien keskinäistä riippuvuussuhdetta käytännön esimerkein (esimerkiksi oikeus opetukseen ja tiedon vastaanottamiseen; oikeus perheeseen ja yhteiseen elämään vanhempien kanssa).
3. Pyydä lapsia kertomaan omia esimerkkejä siitä, mihin he tarvitsevat kaikkia oikeuksiaan.
 - a. Keskustelkaa siitä, miten yhden oikeuden pitäminen toista parempana on riippuvainen omasta näkökannasta (esim. ”En ole koskaan joutunut pidätetyksi” tai ”Asun yhdessä molempien vanhempieni kanssa”). Lasten oikeudet ottavat kuitenkin huomioon kaikkien lasten oikeudet kaikkialla maailmassa.
 - b. Pyydä lapsia miettimään, millaisessa tilanteessa heistä vähäpätöisen tuntuinen oikeus voisi osoittautua elintärkeäksi jonkun lapsen elämän ja hyvinvoinnin kannalta.

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Harjoitus ”Ryhmämme perustuslaki” (s. 56) liittyy oikeudet vastuuseen.
- Muita Lapsen oikeuksien sopimusta käsitteleviä harjoituksia ovat ”Lautapelit ” (s. 70) ja ”Kanin oikeudet” (s. 138).
- Harjoituksessa ”Purjehdus uuteen maahan” (s. 149) lapset joutuvat myös valitsemaan eri oikeuksien välillä.

Toimintaideoita

- Pyydä lapsia keksimään arkipäivän esimerkkejä tilanteista, joissa keskustelun aiheena olleet lasten oikeudet toteutuvat.
- Etsikää ja tutkikaa lasten oikeuksiin liittyviä tapauksia, joissa oikeuksia on loukattu tai niitä on suojeltu. Etsikää erityisesti lapsityöhön liittyviä tapauksia tai muita sellaisia, joihin ryhmän lapset eivät itse ole törmänneet.

Vinkkejä ohjaajalle

- Joitakin lasten oikeuksia voi olla hyvä selventää nuoremmille lapsille.

- Ohjaajan on hyvä pidättäytyä kommentoimasta ryhmien valintoja. Mahdollinen arvostelu tulkoon muilta lapsilta
- Lasten ei tarvitse käyttää asioista hankalia termejä ymmärtääkseen asian merkityksen.
- Tehtävän purkamisen yhteydessä on hyvä valmistautua esittämään konkreettisia esimerkkejä tapauksista, joissa yhdenkin perusoikeuden puuttuminen olisi kohtalokasta
- Varmista, että lapset ymmärtävät, että lasten oikeudet eivät takaa oikeutta tehdä mitä tahansa.

Sovelluksia

Tämän harjoituksen läpivieminen edellyttää Lapsen oikeuksien sopimuksen tuntemista. Mikäli ryhmäsi lapset eivät sitä vielä tunne, aloita kertomalla, mitä lasten oikeudet ovat. Pyydä lapsia tekemään omat lastenoikeuskorttinsa itse. Jaa ryhmä pareihin ja anna jokaiselle parille kartonkia ja kyniä. Lasten tehtävänä on kirjoittaa kortille yksi tai kaksi Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklaa lasten versiossa esitetyssä muodossa ja piirtää korttiin asiaan liittyvä kuva. Kun kortit ovat valmiit, pyydä pareja lukemaan korttinsa ääneen, selittämään, mistä kyseisessä oikeudessa on kyse ja näyttämään piirtämänsä kuvat koko ryhmälle. Sen jälkeen voit aloittaa tehtävän suorittamisen kohdasta 2. Ohjaajan voi olla tarpeen auttaa lapsia ymmärtämään oman artiklansa merkitys.

MONISTE: LASTENOIKEUSKORTIT

Lasten oikeuksien sopimus Artikla 7 Oikeus nimeen ja kansallisuuteen Jokainen lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. Hänellä on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.	Lasten oikeuksien sopimus Artikla 3 Lapsen etu Kaikkia lasta koskevia päätöksiä tehtäessä on aina ensimmäiseksi otettava huomioon lapsen etu.	Lasten oikeuksien sopimus Artikla 6 Oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen Jokaisella lapsella on oikeus elämään. Valtion on taattava mahdollisimman hyvät edellytykset lapsen henkiinjäämiselle ja kehittymiselle.	Lasten oikeuksien sopimus Artikla 12 Oikeus ilmaista mielipiteensä Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskeissa asioissa ja ne on otettava huomioon.
Lasten oikeuksien sopimus Artikla 9 Oikeus elää vanhempiensa kanssa Lapsia ei tule erottaa vanhemmistaan paitsi silloin, kun se on heidän etunsa mukaista (esimerkiksi jos vanhemmat kohtelevat lasta huonosti). Vanhemmista erossa asuvalla lapsella on oikeus pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempaansa. Eri maissa asuvien perheenjäsenten tulee sallia muuttaa jälleen yhteen perheeksi.	Lasten oikeuksien sopimus Artikla 27 Oikeus riittävään elintilaan Vanhemmilla on velvollisuus huolehtia lapsen kehityksen kannalta välttämättömistä elinolosuhteista. Viranomaisten tulee auttaa vanhempia tämän oikeuden toteuttamisessa tuottamalla palveluja, erityisesti mikäli molemmat vanhemmat käyvät työssä.	Lasten oikeuksien sopimus Artikla 28 ja 29 Oikeus koulutukseen Lapsella on oikeus käydä ilmaiseksi peruskoulua. Koulutuksen tulee kehittää lapsen kykyjä, ihmisoikeuksien, lapsen vanhempien sekä oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista sekä suvaitsevaisuutta.	Lasten oikeuksien sopimus Artikla 13 Oikeus saada tietoa Lapsilla on oikeus saada tietoa mediasta ja jakaa sitä. Television, radion ja sanomalehtien tulisi tuottaa tietoa, jota lapset pystyvät ymmärtämään, eikä niiden tulisi tuottaa materiaalia, josta on haittaa tai vahinkoa lapsille tai muille.

MONISTE: LASTENOIKEUSKORTIT

Lasten oikeuksien sopimus Artikla 24 ja 26 Oikeus terveyteen ja sosiaaliseseen hyvinvointiin Lapsilla on oikeus hyvälaatuisen terveydenhoitoon, sosiaalipalveluihin, puhtaaseen veteen, ravitsevaan ruokaan ja puhtaaseen ympäristöön, niin että he pysyvät terveisinä ja hyvinvoivina.	Lasten oikeuksien sopimus Artikla 40 Oikeus tulla kohdelluksi nuorena henkilönä Lakia rikkonutta tai siitä epäiltyä lasta on kohdeltava hänen ikänsä huomioon ottaen. Hänen on saatava oikeusapua. Viranomaisten tulisi ensisijaisesti ryhtyä muihin järjestelyihin kuin laitoshoidon. Vankilatuomion/Vapaudenriiston tulisi olla äärimmäinen vaihtoehto.	Lasten oikeuksien sopimus Artikla 16 Oikeus yksityisyyteen Lapsilla on oikeus yksityisyyteen. Lain pitäisi suojella heitä hyökkäyksiltä heidän elämäntapaansa, mainettaan, perheitään ja kotejaan kohtaan.	Lasten oikeuksien sopimus Artikla 15 Oikeus liittyä yhdistyksiin Lapsilla on oikeus tavata toisiaan ja liittyä ryhmiin ja järjestöihin, ellei se estä muita ihmisiä nauttimasta oikeuksistaan.
Lasten oikeuksien sopimus Artikla 18 Oikeus perhe-elämään Perheellä on ensisijainen vastuu lasten hoivasta. Vanhemmat vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta. Lapsen edun on määrättävä heidän toimintansa.	Lasten oikeuksien sopimus Artikla 14 Oikeus mielipiteen, omantunnon ja uskonnonvapauteen Lapsilla on oikeus ajatella ja uskoa, mitä haluavat ja harjoittaa uskontoaan, mikäli he eivät estä muita ihmisiä käyttämästä näitä oikeuksiaan. Vanhempien tulisi opastaa lapsiaan näissä asioissa.	Lasten oikeuksien sopimus Artikla 30 ja 31 Oikeus leikkiin ja kulttuuritoimintaan Kaikilla lapsilla on oikeus levätä ja leikkiä sekä osallistua laajasti vapaa-ajan kulttuuri- ja taidetoimintaan.	Lasten oikeuksien sopimus Artikla 9, 20 ja 21 Oikeus lapseksi ottamiseen ja vaihtoehtoiseen hoivaan Viranomaisten velvollisuus on tuottaa lapsille vaihtoehtoisia hoivaa kunnioittaen lapsen uskonnollista, kulttuurista ja etnistä taustaa ja varmistua siitä, että vain laillistetut elimet hoitavat lapseksiottamisasioita.

18. Olipa kerran...

Mitä tapahtuu, kun tutun sadun prinsessa pelastaakin prinssin eikä päinvastoin?

Teema	Demokratia, syrjintä, sukupuolten välinen tasa-arvo
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	7–13-vuotiaat
Kesto	40 minuuttia
Ryhmäkoko	5–15 lasta
Työtap	Kertominen, keskustelu
Kuvaus	Tuttu tarina kerrotaan siten, että päähenkilöiden sukupuolet ovat päinvastoin kuin alkuperäisessä, ja keskustellaan sukupuoleen liittyvistä stereotyyppioista tämän pohjalta
Tavoitteet	• Tunnistaa sukupuoleen liittyviä kaavamaisia käsityksiä saduissa ja jokapäiväisessä elämässä • Keskustella perinteisistä ja perinteitä rikkovista sukupuolirooleista • Sukupuolten tasa-arvon edistäminen
Valmistelut	Muuntele tai kirjoita kokonaan uudestaan jokin kaikille tuttu tarina (romani, satu, elokuva) siten, että päähenkilöiden sukupuolet on vaihdettu keskenään. Kesto korkeintaan 10 minuuttia. Voit tarpeen mukaan muuttaa myös henkilöiden nimet ja muita yksityiskohtia. Valitse tarina, jossa on molempien sukupuolten edustajia, jotka käyttäytyvät sukupuolelleen perinteisesti ominaisella tavalla. (Oheisa esimerkki Tuhkimo-sadusta.)
Materiaali	• fläppitaulu ja kyniä

Ohjeet

1. Pyydä lapsia istumaan mukavasti piirissä. Selitä, että kerrot heille nyt sadun, jota tulisi kuunnella tarkasti ja painaa mieleensä, jos sadussa on jotain erityistä tai tavallisuudesta poikkeavaa. Lue sitten lapsille muunneltu satu. Pidä välissä taukoja kysyäksesi, onko tarinassa lasten mielestä jotain outoa. Kun kaikki lapset ovat oivaltaneet tarinan henkilöiden roolien vaihtumisen, on ehkä turha lukea satua kokonaan, eli voit hypätä suoraan sen loppuun.
2. Keskustelkaa sadusta seuraavien kysymysten avulla:
 - a. Piditkö tästä tarinasta?
 - b. Oliko siinä jotakin epätavallista?
 - c. Missä kohtaa huomasit, ettei tarina ollut ihan tavallinen? Pyydä esimerkkejä.
3. Kerro, että asiat näyttävät ja kuulostavat epätavalliselta silloin, kun ne poikkeavat arkikokemuksestamme eivätkä täytä odotuksiamme. Pyydä lapsia keksimään esimerkkejä tilanteista ja ominaisuuksista, jotka heidän mielestään ovat tyypillisiä miehille ja naisille jokapäiväisessä elämässämme. Kirjoittakaa vastaukset oheiseen taulukkoon.

Taulukko 1. Stereotyyppiset sukupuoliroolit

	MIEHET/POJAT	NAISET/TYTÖT
TYYPILLISET OMINAISUUDET	utelias, älykäs, rohkea, äänekas, seikkailunhaluinen, hyökkäävä, kunnianhimoinen, lyhyt tukka	kohtelias, herkkä, hiljainen, huomaavainen, ujo, utelias, tottelevainen, käyttää hameita, pitkä tukka
TYYPILLINEN TOIMINTA	pitää urheilusta, joutuu tappelemaan, käy töissä, toimii, ajaa rekkaa	istuu kotona, tekee kotiaskareita, itkee helposti, juoruilee, pitää kunnista vaatteista, pelkää ötököitä

Lähde: Muokattu harjoituksesta Gender-bender, ABC Teaching Human Rights, Practical activities for primary and secondary schools, United Nations, OHCHR, New York, Geneve, 2004, and Myra Sadker Advocates: www.sadker.org

4. Keskustelkaa taulukosta:

- Verratkaa taulukkoa perinteiseen tarinaan. Sopivatko perinteiset tuntomerkit sadun hahmoihin (esim. Tuhkimo istuu kotona, itkee, häntä kiusataan, hän saa kauniit vaatteet, kun taas prinssi alkaa toimia löytääkseen itselleen vaimon ja suunnittelee älykkään toimenpiteen löytääkseen Tuhkimon)?
- Pyydä lapsia muistelemaan muita tarinoita, joissa sukupuolet noudattavat tyypillisiä toimintatapoja. Kirjoita tarinoiden nimet muistiin ja pyydä lapsia perustelemaan ehdotuksensa.

5. Sopivatko nämä ominaisuudet ja tekemiset nykyajan naisille ja miehille oikeassa elämässä?

- Piirrä oheinen taulukko ja pyydä lapsia luettelemaan omia havaintojaan epätavallisista sukupuolirooleista, ensin tarinassa ja sitten oikeassa elämässä.

Taulukko 2: Epätyypillisiä sukupuolirooleja

	MIEHET/POJAT	NAISET/TYTÖT
EPÄTYYPILLISET OMINAISUUDET	Tarinassa: Tarvitsee apua Oma kokemuksesi:	Tarinassa: Määräilevä, älykäs Oma kokemuksesi:
TYYPILLINEN TOIMINTA	Tarinassa: Itkee, tekee kotias-kareita, haluaa kauniita vaatteita, istuu kotona: Oma kokemuksesi:	Tarinassa: Etsii aktiivisesti puolisoa, järjestää etsinnät Oma kokemuksesi:

6. Vertailkaa taulukoita toisiinsa seuraavien kysymysten avulla:

- Muistatko muita tarinoita, joissa päähenkilöillä on sukupuolirooleista poikkeavia ominaisuuksia? Kirjoita ehdotukset muistiin ja pyydä lapsia perustelemaan ne.
- Tunnetko oikeassa elämässä naisia tai miehiä, jotka eivät käyttäydy tavallisten rooliodotusten mukaisesti? Pyydä lapsia luettelemaan tällaisia ominaisuuksia ja tarkentamaan, miten ne poikkeavat oletetusta.

7. Määrittele sana stereotypia muutamain esimerkein.

8. Pyydä lapsia tarkastelemaan ensimmäistä taulukkoa, jossa esiteltiin stereotyyppiset sukupuoliroolit. Pyydä heitä arvioimaan, mitkä ominaisuuksista perustuvat miesten ja naisten biologisiin ominaisuuksiin ja mitkä niistä ovat vain uskomuksia, asenteita ja stereotypioita.

9. Tähdennä, että senkaltaiset asiat kuin rahan ansaitseminen, lastenkasvatus tai kotiaskareiden tekeminen ovat tänä päivänä sekä miesten että naisten yhtäläisiä velvollisuuksia.

Purku ja arviointi

1. Kun lapset ovat sisäistäneet stereotypian käsitteen, voitte pohdiskella seuraavia kysymyksiä:

- Miten sellaisia ihmisiä kohdellaan, jotka eivät käyttäydy niiden odotusten mukaisesti, joita naisille ja miehille normaalisti asetetaan?
- Miltä osin stereotypiat ovat epäoikeudenmukaisia poikia ja miehiä kohtaan? Entä tyttöjä ja naisia kohtaan?
- Millä tavoin sukupuoleen liittyvät stereotypiat haittaavat miesten ja naisten sekä tyttöjen ja poikien välistä tasa-arvoa?

2. Mitä sinä voisit koulussa tehdä sen hyväksi, että poikia ja tyttöjä kohdeltaisiin samalla tavalla.

3. Kysy lapsilta, huomaavatko he yhteyden ihmisoikeuksien ja sukupuoleen liittyvien stereotypioiden välillä? Auta heitä ymmärtämään, että jokaisella on perusoikeus olla joutumatta syrjinnän kohteeksi, mukaan lukien sukupuoleen liittyvä syrjintä.

4. Kysy lapsilta, mitä he pitivät harjoituksesta.

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Pyydä lapsia etsimään muita tarinoita tai elokuvia, joissa tytöt ja pojat ovat normaalia tasa-arvoisempia eivätkä noudata perinteisiä sukupuolirooleja.
- Harjoitukset ”Pojat eivät itke” (s. 82) ja ”Mistä pidän ja mitä teen” (s. 177) käsittelevät myös sukupuolisia stereotypioita ja niiden vaikutuksia.

Toimintaideoita

1. Kysy lapsilta, onko omassa yhteisössänne syrjitty jotakuta sen vuoksi, ettei hän noudata perinteisiä tyttöille/naisille tai pojille/miehille sopivaksi koettuja toimintatapoja?
 - a. Pyydä etenkin lasten jokapäiväiseen elämään kuuluvia esimerkkejä.
 - b. Pyydä lapsia näyttämään roolileikin avulla, mitä sellaisessa tilanteessa voisi tehdä tai sanoa vastustaakseen syrjintää.

Vinkkejä ohjaajalle

- Tämän harjoituksen tavoitteena on edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa ja rohkaista lapsia kyseenalaistamaan omia ja muiden käsityksiä sukupuolirooleista.
- Painota, että naisiin ja miehiin kohdistuvat rooliodotukset voivat vaihdella eri maissa ja erilaisissa yhteisöissä ja jopa eri perheiden välillä. Muistuta, että tasa-arvo ja samankaltaisuus ovat eri asioita.
- Keskustellessanne aiheesta tehtävää purettaessa muista, että jotain lasta voidaan jo kiusata tai karistaa sen vuoksi, ettei hän käyttäydy perinteisesti sukupuolelleen ominaisella tavalla. Varmista, ettei keskustelu aiheuta hänelle lisää mielipahaa.
- Pienten lasten kanssa ei ole välttämätöntä käyttää sellaisia sanoja kuin ”sukupuoli” tai ”sukupuoliroolit”. Kehityopsykologinen tutkimus on kuitenkin todistanut, että jopa esikouluikäiset tietävät ja tuntevat sukupuoliroolien odotukset.

Sovelluksia

- Suuri ryhmä: Jaa lapset neljän hengen ryhmiin. Anna kullekin ryhmälle kopio ensimmäisestä taulukosta ja pyydä lapsia kirjoittamaan siihen miehille ja naisille tyypillisiä piirteitä ja toimintatapoja. Kunkin ryhmän edustaja saa esitellä tulokset muille. Keskustelkaa perinteisistä ja perinteitä rikkovista rooleista koko ryhmän kesken. Sen jälkeen lapset voivat palata omiin pienryhmiinsä ja täydentää toiseen taulukkoon tarinassa ja oikeassa elämässä esiintyviä miesten ja naisten piirteitä ja toimintatapoja, jotka eivät noudata perinteisiä käsityksiä. Päätä tehtävä ryhmäkeskusteluun.
- Vanhempien lasten ryhmässä voit valita sadun sijaan romaanin tai tunnetun elokuvan. Aloita tarina ylösalaisin käännettyinä sukupuoliroolein ja anna lasten itsensä jatkaa tarinaa. Jotkut lapsista saattavat osata muuntaa sukupuoliroolit ja kertoa itse ihan oman tarinansa. Lopuksi jokainen pienryhmä voisi kertoa oman käänteisen tarinansa koko ryhmälle.

ESIMERKKI KÄÄNTEISESTÄ SADUSTA

Tuhkimo

Olipa kerran onneton **poika**. Hänen **isänsä** oli kuollut ja hänen **äitinsä** oli tuonut kotiin uuden **miehen, lesken**, jolla oli kaksi **poikaa**. Uusi **isäpuoli** ei pitänyt pojasta lainkaan. Hän soi ystävällisiä sanoja ja eleitä ja etuoikeuksia ainoastaan omille **pojilleen**. He saivat käyttää muotivaatteita, syödä herkullista ruokaa ja makeisia. Mitään niistä ei riittänyt onnettomalle **poikaparalle**. Hän ei saanut ylleen muotivaatteita, vaan joutui tyytymään **velipuoliensa** vanhoihin rääsyihin. Hän ei saanut syödäkseen muuta kuin tähteitä. Hänelle ei suotu mitään etuoikeuksia eikä edes kunnon lepoa. Hän joutui raatamaan aamusta iltaan, käymään ruokakaupassa, laittamaan ruokaa, pesemään pyykkiä ja siivoamaan. Vasta illan tultua hänen sallittiin istua hetki rauhassa keittiön uunin lämmössä.

Näiden pitkien yksinäisten iltojen aikana **poika** usein itki ja puheli kissan kanssa. Kissa sanoi: "Miau", mikä oikeastaan tarkoitti: "Pirstyähän nyt, ystäväiseni. Sinulla on jotain, mitä kumpikin **velipuolistasi** on jäänyt paitsi. Sinä olet kaunis."

Ja siinä kissa oli aivan oikeassa. Rääsyihin pukeutuneena ja kasvot nokisinakin hän oli kerrassaan komea **nuorimies**. Vaikka **velipuolilla** oli kuinka hienot vaatteet yllään, pysyisivät he ikuisesti rumina ja kömpelöinä.

Eräänä päivänä taloon alkoi virrata uusia vaatteita, kenkiä ja koruja. Kuningatar järjestäisi tanssiaiset ja **velipuollet** olivat päättäneet osallistua niihin. He viettivät päivät pitkät peilin edessä. **Pojan** oli autettava heitä sonnustautumaan hepeniinsä, eikä hän tohtinut kysyä: "Entä minä?" Hän tiesi oikein hyvin, kuinka vastaus kuuluisi. "Sinä? Voi **poika** hyvä, sinä jätät kotiin tiskaamaan, pesemään lattioita ja sijaamaan vuoteet **velipuolillesi**. He ovat väsyneitä ja unisia saapuessaan kotiin."

Kun **isäpuoli** poikineen oli lähtenyt tanssiaisiin, **poika** pyyhki kyöneleet silmistään ja sanoi kissalle: "Voi kattiseni, olen niin onneton!" "Miau", vastasi kissa.

Juuri silloin kirkas väläys valaisi keittiön. Hyvä haltija ilmestyi paikalle. "Älä pelästy, **nuorimies**", haltija sanoi. "Tuuli kuljetti huokauksesi korviini. Tiedän että haluaisit mennä tanssiaisiin. Ja niinhän sinä menetkin!"

"Kuinka voisin, minulla ei ole kuin rääsyjä ylläni", **poikaparka** vastasi. "Vartijat käännyttävät minut ovelta." Hyvä haltija hymyili. Yhdellä taikasauvan heilautuksella **pojan** rääsyt muuttuivat hienoiksi vaatteiksi, tyylikkäämmiksi mitä koko valtakunnassa oli kuunaan nähty

"Nyt kun olemme ratkaisseet vaateongelman täytyy vielä hankkia sinulle kyyti", haltija sanoi. "Todellinen **herras-mies** ei milloinkaan saavu juhliin jalan. Nopeasti! Tuo minulle kurpitsa puutarhasta!" **haltijaherra** komensi.

"Hetimitä paikalla", **poikaparka** sanoi ja kiiruhti kasvimaalle.

Haltija kääntyi kissan puoleen ja sanoi sille: "Sinä siinä, tuo minulle seitsemän hiirtä."

Poika palasi pian puutarhasta komea kurpitsa kainalossaan. **Kissarouva** toi haltijalle seitsemän kellarista pyytämänsä hiirtä. "Hienoa!" huudahti hyvä haltija. Yhdellä taikasauvan heilautuksella – ihmeiden ihme – kurpitsa muuttui vaunuiksi ja hiiret kuudeksi hevoseksi – seitsemänneistä tuli kaunis **vaununkuljettajatar**, jolla on hieno mekko ja piiska. **Poikaparka** ei ollut uskoa silmiään.

"Esittelen sinut hovissa. Huomaat pian, että **prinsessa**, jonka kunniaksi tanssiaiset on järjestetty, tulee ihastumaan komeaan olemukseesi. Mutta muista! Sinun täytyy lähteä juhlista puolen yön aikaan ja tulla suoraan kotiin, sillä silloin taika raukeaa. Kärryt muuttuvat takaisin kurpitsaksi, hevoset ja **kuljettajatar** hiiriksi. Sinä puolestaan löydät itsesi jälleen rääsyihin pukeutuneena, puukengät jalassasi hienojen tanssikenkien sijaan. Ymmärrät-hän nyt, **poikaseni**?"

Poika hymyili ja sanoi: "Kyllä **haltijaherra**, kyllä ymmärrän!"

ESIMERKKI KÄÄNTEISESTÄ SADUSTA

Kuningattaren palatsin tanssiaissaliin laskeutui syvä hiljaisuus **pojan** astuessa sisään. Vieraat lakkasivat puhumasta, eivätkä he voineet muuta kuin ihailla **pojan** tyyliä, komeutta ja sulavuutta.

"Kuka ihme tuo voisi olla?" ihmiset kyselivät toisiltaan. Myös ilkeät **velipuolet** yrittivät arvailla, kuka uusi juhla-vieras oli. Suin surminkaan he eivät olisi voineet arvata, että tuo komea ilmestys oli heidän **velipuolensa**, jolla oli tapana höpötellä kissan kanssa!

Sitten **prinsessa** huomasi pojan komeuden. **Prinsessa** käveli pojan luokse, niiasi ja pyysi häntä tanssimaan. Ja kaikkien muiden **nuorten miesten** harmiksi prinsessa tanssi koko illan vain **poikaparan** kanssa.

"Kuka olet, sinä kaunis nuori **mies**?" **prinsessa** kysyi pojalta kerta toisensa jälkeen.

Mutta **poika** vastasi vain: "Ei sillä ole väliä. Ethän tule näkemään minua enää milloinkaan tämän illan jälkeen."

"Kyllä tulen!" **prinsessa** vastasi. "Olen aivan varma siitä."

Pojalla oli ikimuistoinen tanssiaisilta, kunnes yhtäkkiä hän alkoi kuulla kellojen soivan. Keskiyön ensimmäinen lyönti! Hän muisti hyvän haltijan sanat ja irtautui hyvästejä jättämättä **prinsessan** otteesta ja juoksi linnan portaat alas. Juostessa toinen hänen tanssikengistään putosi, mutta hänellä ei ollut aikaa pysähtyä nostamaan sitä ylös. Mitä tapahtuisikaan, jos kahdestoista lyönti ehtisi kumista ennen kuin... Mikä kauhea skandaali! **Poika** pakeni kuin henkensä edestä ja katosi yöhön.

Prinsessa oli nyt korviaan myöten rakastunut **poikaan**. Hän poimi **pojan** tanssikengän linnan portailta ja julisti menevänsä naimisiin sen **miehen** kanssa, jonka jalkaan kenkä sopisi. Hän antoi ministereilleen määräyksen: "Menkää ja tutkikaa koko valtakunta, etsikää **nuorimies**, jonka jalkaan tämä kenkä sopii. En ole tyytyväinen ennen kuin löydätte hänet!"

Ministeri vieraili myös talossa, jossa **poika isä- ja velipuolineen** asusti. Ministeri pyysi talossa asuvia nuoria **miehiä** sovittamaan kenkää. Kaksi **velipuolta** ei saanut siihen ängettyä edes varpaan puolikasta. Ministeri kysyi, asuiko taloudessa muita nuoria **miehiä**, mihin **isäpuoli** vastasi: "Ei." Mutta silloinpa **kissarouva** tarttui ministeriä lahkeesta ja ohjasi hänet keittiöön. Siellä istui **poikaparka** tuhkanaamaisena uunin äärellä. Ministeri sovitti kenkää pojan jalkaan ja hänen ihmetyksekseen se sopi kuin valettu.

"Tuo ruma likainen **poika** ei ole mitenkään voinut osallistua tanssiaisiin!" **isäpuoli** kivahti. "Sanokaa **prinsessalle**, että hänen kannattaisi naida toinen minun **pojistani**! Ettekö näe, miten ruma tuo **poika** on? Ruma!"

Hänen sanansa loppuivat lyhyeen, sillä hyvä **haltija** lehahti paikalle.

"Riittää jo", haltija huudahti heilauttaen taikasauvaansa. Yhdessä hujauksessa **poikaparalla** oli jälleen yllään upea asu. Hänen komeat kasvonsa loistivat nuoruuden kukkeutta. **Isä- ja velipuolet** tuijottivat **poikaa** ällistyneenä. Ministeri sanoi:

"Tulehan mukaan, sinä komea **nuorimies**! **Prinsessa** odottaa sinua linnassaan kihlasormuksen kanssa." Niinpä poika lähti iloisena ministerin mukaan. **Prinsessa** otti **pojan** puolisoikseen muutama päivä myöhemmin, ja he elivät elämänsä onnellisena loppuun saakka.

Ja mitä **kissarouvaan** tulee, hän vain naukaisi: "Miau!"

Source of the fairytale: Cinderella stories: www.ucalgary.ca/~dkbrown/cinderella.html

19. Kuvapelejä

Yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa

Teema	Syrjintä, yleiset ihmisoikeudet, media ja internet
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	30 minuuttia
Ryhmäkoko	2–20 lasta
Työtapa	Kuvaleikki
Kuvaus	Lapset tutustuvat kuvien avulla stereotypioihin, erilaisiin näkökulmiin ja siihen kuinka kuvat voivat välittää oikeaa tai väärää informaatiota.
Tavoitteet	• Auttaa lapsia tunnistamaan ihmisoikeuksien merkitys jokapäiväisessä elämässä • Kehittää ”visuaalista näkökykyä”, kuuntelu- sekä vuorovaikutustaitoja • Vahvistaa lapsen empatiakykyä ja ihmisarvon kunnioittamista

Tämä harjoitus sisältää kolme erilaista tapaa opettaa lapsille kuvien avulla ihmisoikeuskysymyksiä. Valitse niistä omalle ryhmällesi sopivin.

19a. Osa kuvasta

Kuvaus	Aluksi lapset tekevät johtopäätöksiä vain osasta kuvaa, minkä jälkeen he näkevät koko kuvan.
Valmistelut	• Hanki kuvia, jotka kertovat yksinkertaisen tarinan köyhyydestä tai kohtuullisesta elintasosta. Kiinnitä kuvat kartongille ja leikkaa ne kahteen osaan, niin että eri osien sanoma on erilainen kuin koko kuvan. • Laita kuvat erillisiin kirjekuoriin, yksi sarja lasta kohden.
Materiaali	• kuvia • kartonkia ja liimaa • kirjekuoria • sarjakuvakirja, jonka voi ladata COE-nettisivulta

Ohjeet

1. Jaa lapset pareiksi. Anna jokaiselle parille kaksi kirjekuorta, jotka sisältävät leikatut kuvat.
2. Selitä harjoitus:
 - a. Yksi lapsi avaa kirjekuoren ja antaa parilleen yhden palan sen sisältämästä kuvasta.
 - b. Anna parisi kertoa, mitä kuvassa hänen mielestään tapahtuu (esimerkiksi kuka kuvassa on, mitä siinä tapahtuu).
 - c. Kysy pariltasi, liittyykö kuva ihmisoikeuksiin.
 - d. Anna sitten parillesi toinen pala kuvasta ja kysy, mitä kuvassa nyt tapahtuu, kun se on kokonainen.
 - e. Liittyykö kokonainen kuva ihmisoikeuksiin?
 - f. Vaihtakaa rooleja.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:

Lähde: Muokattu materiaalista COMPASS: Nuorten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja (Euroopan neuvosto, 2002), s. 192

- a. Hämmästyttikö jokin asia sinua tässä harjoituksessa?
 - b. Miten kuva muuttui, kun sait toisen palasen?
 - c. Mitä oikeuksia kokonainen kuva ilmaisee?
2. Liitä harjoitus havaintoihin seuraavanlaisin kysymyksiin:
- a. Osaatko mainita muita tilanteita, joissa on helppoa saada väärä käsitys, siksi että näet tai kuulet vain osan tilanteesta?
 - b. Kuinka usein ihmiset uskovat, mitä näkevät ja unohtavat, ettei se ehkä ole ”Koko tarina”?

Vinkkejä ohjaajalle

- Voit käyttää tätä harjoitusta lämmittelynä.
- Muunnelmia:
 - Kehitä harjoitusta edelleen vaihtamalla kuvia toisen parin kanssa ja toistamalla harjoitus. Käykö se toisella kerralla helpommin? Vai onko se haastavampaa? Miksi?
 - Anna sama kuva kahdelle parille. Pyydä pareja muodostamaan neljän hengen ryhmä ja vertailemaan vastauksiaan.
 - Käyttäkää sanomalehtikuvia, arvioikaa kuvaa ja lukekaa artikkeli, jota kuva kuvittaa.

19b. Kuvatekstit

Kuvaus	Lapset tekevät kuvatekstejä joukkoon kuvia ja vertailevat sitten erilaisia vaikutelmiaan.
Valmistelut	• Valitse ja numeroi 8–10 mielenkiintoista kuvaa. • Valmista työskentelysivu, joka on jaettu yhtä moneen osaan kuin sinulla on kuvia.
Materiaali	• numeroidut kuvat • työskentelysivu, paperia ja kynä jokaiselle parille • liimaa tai teippiä ja sakset jokaiselle parille

Ohjeet

1. Aseta kuvat pöydälle. Jaa lapset pareiksi ja pyydä heitä kirjoittamaan kuvatekstit jokaiseen kuvaan. Kehota heitä kirjoittamaan siististi, koska toiset lukevat kirjoituksen.
2. Kun kaikki ovat lopettaneet, ota yksi kuva kerrallaan ja pyydä vapaaehtoisia lukemaan kuvatekstit ääneen.
3. Kiinnitä jokainen kuva paperille tai ilmoitustaululle ja pyydä lapsia liimaamaan tai teippaamaan kuvatekstinsä kuvan alle, niin että siitä tulee ”juliste”.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - a. Oliko kuvatekstien kirjoittaminen vaikeaa? Miksi tai miksi ei?
 - b. Millainen on hyvä kuvateksti?
 - c. Jos kuva vastaa tuhatta sanaa, miksi niihin tarvitaan kuvatekstejä?
2. Liitä harjoitus monimuotoisuuteen seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - a. Oliko kuvien tulkintatavoissa suuria eroja? Miksi?
 - b. Olivatko jotkut kuvatekstit mielestäsi vääriä?
 - c. Miksi on hyvä kuulla erilaisia tulkintoja samasta asiasta?

Vinkkejä ohjaajalle

- Etsi kuvia, jotka ovat sekä kiinnostavia että erilaisia, ehkä myös tapahtumiltaan moniselitteisiä.
- Käytä värillistä paperia ja värikyniä lisätäksesi kuvien vetovoimaa.

19c. Puhekuplia

Kuvaus	Lapset analysoivat kuvia ja kirjoittavat sarjakuvahahmoille puhekuplia ja vertailevat vaikutelmiaan.
Valmistelut	• Kopioi kuvat: kaksi paria tai useampikin saa saman kuvan. Voit käyttää Ihmisoikeusteemojen kuvituksia luvusta V. • Valmista työskentelysivu, jossa on kysymykset: Kuka? Mitä? Missä? Milloin? Kuinka?
Materiaali	• työskentelysivu, paperia ja kynä jokaiselle parille • liimaa

Ohjeet

1. Jaa lapset pareihin. Anna jokaiselle parille kuva, työskentelysivu, paperia, kynä ja liimaa.
2. Anna lapselle nämä ohjeet:
 - a. Katsokaa kuvaa ja vastatkaa työskentelysivun kysymyksiin: Kuka? Mitä? Missä? Milloin? Kuinka?
 - b. Liimatkaa kuva työskentelysivulle.
 - c. Tehkää puhekuplat kuvan hahmoille ja kirjoittakaa niihin, mitä hahmot sanovat.
3. Pyydä pareja asettamaan kuvansa seinälle samanlaiset kuvat vierekkäin, jotta niitä voi vertailla. Pyydä lapsia katsomaan kuvia ja lukemaan puhekuplat.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - a. Kuinka vaikea oli vastata kuvia koskeviin kysymyksiin? Entä kirjoittaa puhekuplia?
 - b. Miten tekemänne analyysi vastasi toisen parin samasta kuvasta tekemää analyysia?
 - c. Mitä stereotypioita ihmiset löysivät kuvista? Entä puhekuplista?

Vinkkejä ohjaajalle

Käytä ihmisiä esittävien kuvien lisäksi eläinten kuvia. Tämä voi olla tehokasta keskusteltaessa stereotypioista. Aloita osoittamalla, kuinka usein eläimillä on stereotyyppinen rooli sarjakuvissa ja anna sitten ryhmän tarkastella esimerkkejä omien kuviensa ja puhekupliensa stereotypioista.

20. Kuvilla väkivallattomaksi

Nyt näen, mitä voisin tehdä!

Teema	Väkivalta
Vaikeusaste	Taso 1
Ikä	7–13-vuotiaat
Kesto	60 minuuttia
Ryhmäkoko	4–20 lasta
Työtap	Still-kuvien tekeminen, keskustelu
Kuvaus	Lapset kuvittavat ristiriita- tai väkivaltatilannetta still-kuvien ja näyttävät sitten, miten tilanne ratkeaisi väkivallattomasti.
Tavoitteet	• Herättää pohtimaan ratkaisuja väkivallan torjumiseksi • Kehittää ristiriitojen väkivallattomia ratkaisutapoja • Keskustella etukäteen väkivallan syistä
Valmistelut	Ei mitään
Materiaali	Ei mitään

Ohjeet

1. Keskustelkaa ryhmän kanssa väkivaltateemasta. Mitä väkivalta on? Mitä väkivallan muotoja lapset tietävät? Kannusta heitä laajentamaan käsitystään väkivallasta: fyysisestä sanalliseen ja psyykkiseen pahoinpitelyyn ja väkivallan uhkaan.
2. Jaa lapset 4–6 hengen ryhmiin. Kerro, että jokaisen ryhmän pitäisi keskustella viidentoista minuutin ajan väkivaltatilanteista, joita lapset ovat nähneet tai kokeneet (esimerkiksi koulussa, perheessä, ystävien kanssa). Ryhmä valitsee sen jälkeen yhden keskustelutilanteista ja muodostaa still-kuvan, jossa tilanne esitetään toisille. Still-kuvassa pitäisi olla koko ryhmän, ja sen pitäisi olla ”pysäytetty” kuva, siis ilman ääntä ja liikettä. Asentojen ja ilmeiden tulisi kuvata ihmisten rooleja (esimerkiksi uhrina, rikoksentehtijänä tai todistajana).
3. Pyydä jokaista ryhmää esittämään ”ihmiskuvansa”. Muu ryhmä kommentoi kertomalla, mitä kuvassa sen mielestä tapahtuu. Esittävä ryhmä ei kuitenkaan saa puhua.
4. Kun kaikki ryhmät ovat esitelleet ”kuvansa”, pyydä lapsia palaamaan pienryhmiin ja keskustelemaan siitä, kuinka heidän esittämänsä konfliktitilanne olisi voitu ratkaista väkivallattomasti. Heidän pitää sitten muodostaa toinen ”ihmiskuva” tästä ratkaisusta.
5. Pyydä jokaista ryhmää esittämään ”konfliktinratkaisukuvansa” muulle ryhmälle. Tällä kertaa keskustellaan lyhyesti jokaisen esityksen jälkeen. Keskustelun aikana muu ryhmä kommentoi näkemäänsä, ja sen jälkeen esittävä ryhmä voi selittää tilanteen ja sen ratkaisun. Pyydä yleisöltä ehdotuksia muiksi mahdollisiksi ratkaisuksiksi. Pyydä lapsia arvioimaan näitä ratkaisuja omien kokemustensa valossa ja korosta, että useimmiten on enemmän kuin yksi väkivaltatilanteiden ratkaisutapa.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksin:
 - a. Samastuitteko ”ihmiskuvan” väkivaltaan? Oletteko koskaan olleet väkivaltatilanteissa?
 - b. Oliko vaikeaa löytää väkivallatonta ratkaisua tilanteeseen/ristiriitaan? Miksi?
 - c. Kuinka löysitte ratkaisun?

- d. Miltä tuntui olla osana ”ihmiskuvaa”?
- e. Tuntuiko paremmalta esittää toisen kerran ratkaisua? Miksi tai miksi ei?
- f. Mitä syitä keksitte sille, että ihmisistä tulee väkivaltaisia?
- g. Keksittekö tapoja vähentää tai välttää väkivaltaa vaikeissa tilanteissa?
- h. Miten väkivaltainen käytös näkyy?

2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin seuraavanlaisin kysymyksiin:

- a. Onko olemassa ihmisoikeutta väkivallattomuuteen? Mitkä ihmisoikeudet liittyvät väkivallattomuuteen?
- b. Miksi väkivallattomuuteen liittyvät ihmisoikeudet ovat niin tärkeitä?
- c. Kuinka näitä ihmisoikeuksia voidaan suojella?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Tämä harjoitus antaa tilaisuuden keskustella väkivallasta ryhmässä. Harjoitus ”Ryhmämme perustuslaki” (s. 56) antaa lasten luoda säännöt ryhmän sisäiselle käyttäytymiselle ja valvoa yhdessä niiden toimeenpanoa.
- Keskustelkaa ja keksikää keinoja, joilla voidaan ehkäistä väkivaltaa ja aggressioita.
- Tarkista, onko paikkakunnallanne väkivallan vastaista kampanjointia tai toimintaa.
- Järjestäkää väkivallattomuuteen liittyvää vertaiskasvatusta kouluihin.
- Harjoitus ”Sivustakatsojasta auttajaksi” (s. 108) käsittelee myös monia rooleja, jotka liittyvät pahoinpitelykäyttäytymiseen. ”Sanat jotka satuttavat” (s. 194) käsittelee sanallista väkivaltaa.

Toimintaideoita

- Laatikaa julisteita, jotka liittyvät väkivaltaan ja väkivallattomuuteen, ja asettakaa ne julkiselle paikalle. Lisätkää puhelinnumero ja osoite, joihin voi ottaa yhteyttä väkivaltaa kohdattaessa.
- Tehkää katuteatteria näyttääksenne, kuinka konflikteja voidaan ratkaista väkivallattomasti.

Vinkkejä ohjaajalle

- Suhtaudu hienotunteisesti lapsiin, jotka ovat jo kohdanneet väkivaltaa.
- Lapset voivat myös valita ”tyypillisen tilanteen”, eikä heidän tarvitse puhua itsestään, elleivät halua.
- Kun esittelet harjoituksen, voi olla tarpeen näyttää pienen ryhmän kanssa, mitä ”ihmiskuva” tarkoittaa.
- Lapsilla saattaa olla vaikeuksia keksiä realistisia ratkaisuja väkivaltatilanteisiin, erityisesti niihin, joihin osallistuu aikuisia. Valmistaudu antamaan tietoa tuki- ja suojelupalveluista, mukaan lukien paikalliset lastensuojelutahot.
- Sovelluksia: Lapset voivat myös käyttää oikeaa kameraa ja ottaa kuvia esityksistä. Tähän kannattaa käyttää polaroid-kameraa tai kameraa ja tulostinta, jos sellainen on saatavilla.

21. Nuket kertovat tarinan

...mutta sinä keksit sille onnellisen lopun!

Teema	Yleiset ihmisoikeudet
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	120 minuuttia tai usean päivän projekti
Ryhmäkoko	8–24 lasta
Työtapa	Kertomuksen dramatisointi nukkien avulla, keskustelu
Kuvaus	Lapset luovat tuttuun tarinaan perustuvan nukkenäytelmän, jossa tapahtuu ihmisoikeuksien loukkaamista; ryhmä keksii uuden lopun, jolla vastataan väkivaltaan.
Tavoitteet	• Tunnistaa ihmisoikeusteemoja tutuista tarinoista • Harjoitella ratkaisujen löytämistä ihmisoikeusrikkomuksiin • Pitää hauskaa ja työskennellä yhdessä
Valmistelut	• Valmista malliksi nukke, jota käytät esittelyssä.
Materiaali	• nukketeatterinukkeja, nukkeja tai materiaalia, josta voi valmistaa nukkeja • nukketeatteri tai materiaalia näyttämön tekemiseen

Ohjeet

1. Herätä lasten kiinnostus pyytämällä heitä ajattelemaan tarinoiden henkilöitä, joiden he tietävät kokeneen epäoikeudenmukaisuutta tai kohtuuttomuutta. Auta heitä huomaamaan, että tarinat ja henkilöhahmot heijastavat liioitellen todellisen elämän tilanteita. Ehdota erilaisia lähteitä, joista tarinoita voi etsiä (esimerkiksi kansantarinat ja sadut, kohtaaminen lastenkirjasta, katkelma tv:stä tai elokuvasta).
2. Kun lapset ovat antaneet useita ehdotuksia, jaa heidät kolmen–neljän hengen pienryhmiin. Pyydä jokaista ryhmän jäsentä ehdottamaan tuntemansa tarina ja kertomaan se, elleivät toiset sitä tunne. Kehota ryhmää nimeämään tarinan lopussa ihmisoikeus (tai oikeudet), jota siinä loukataan.
3. Kun tarinoiden kertomiseen tarvittava aika on lopussa, pyydä lapsia valitsemaan yksi tarina esitettäväksi nukketeatterina. Määrittele aika, joka heillä on nukkien tekemiseen ja esityksen harjoitteluun. Voidaan käyttää myös valmiita nukkeja. Jokaisella ryhmän lapsella pitäisi olla näytelmässä ainakin yksi rooli. Näytä nukkien tekeminen valitsemasi menetelmän mukaan.
4. Anna jokaisen ryhmän vuorollaan esittää nukkenäytelmänsä. Kun tapahtuu ihmisoikeusloukkaus, sinä tai esiintyjät huutavat: ”Seis!” Toiminta lakkaa ja lapset keskustelevat:
 - a. Mitä ihmisoikeutta loukattiin?
 - b. Kuinka voimme muuttaa toimintaa, jolla vastaamme väkivaltaan ja suojelemme henkilöahmo(j)a?
5. Pyydä esiintyvää ryhmää improvisoimaan näytelmänsä loppu käyttäen yhtä tai useampaa loppua, jota on suositeltu keskustelussa.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus kysymällä jokaiselta ryhmältä seuraavat kysymykset:
 - a. Miltä näytelmä teistä tuntui?
 - b. Miten ryhmänne valitsi tämän tarinan esitettäväksi?

- c. Kuinka ryhmänne työskenteli yhdessä tiiminä?
 - d. Millä menetelmällä päätitte tarinasta? Määräsittekö roolit?
 - e. Miltä teistä tuntui näytellä roolejanne?
2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin seuraavanlaisin kysymyksiin:
- a. Oletteko koskaan kokeneet tai havainneet esityksen kaltaisia tapahtumia?
 - b. Mikä yhteys on näiden tapahtumien ja ihmisoikeuksien välillä? Loukattiinko jotakin ihmisoikeutta? Puolustettiin jotakin ihmisoikeutta tai toteutuiko jokin oikeus?
 - c. Ratkesiko ihmisoikeusloukkaus tai ratkesivatko ihmisoikeusloukkaukset esityksessä? Kuinka? Keksittekö muita ongelmanratkaisutapoja?
 - d. Mitä voisitte tehdä todellisessa elämässä kohdatessanne tällaisia ongelmia?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Tarinat ja erityisesti yritykset löytää ratkaisuja saattavat herättää ihmisoikeuksiin liittyviä kysymyksiä, joihin lapset tarvitsevat ja haluavat lisää tietoa. Auta heitä löytämään vastauksia kysymyksiinsä, erityisesti Lapsen oikeuksien sopimuksesta. Harkitse, voitko kutsua asiaan liittyvien järjestöjen edustajia puhumaan työstään ja ehdottamaan lapsille tapoja tukea sitä.

Toimintaideoita

Esittäkää näytelmät toisille lapsille, vanhemmille tai yhteisön jäsenille. Pyydä lapsia selittämään yleisölle näytelmänsä yhteys ihmisoikeuksiin ja siinä esiintyvään väkivaltaan.

Vinkkejä ohjaajalle

- Kertomukset voi kohdentaa tiettyyn ryhmälle läheiseen aiheeseen tai teemaan (esimerkiksi kiusaaminen, sukupuoleen perustuva syrjintä tai sanallinen häirintä), eikä vain puhua asiasta yleisesti.
- Ohjaajan täytyy olla perillä kertomusten ihmisoikeuspainotuksista voidakseen auttaa lapsia yhdistämään kertomus ihmisoikeuksiin.
- Ohjaajan ei pitäisi puuttua ryhmän työhön, muulloin kuin jos ryhmällä on vaikeuksia muokata kertomuksesta esitys.
- Nuoremmat lapset saattavat tarvita apua pohtiessaan sopivia ratkaisuja. Jos taas löytyy useampia ratkaisuja, lapset saattavat tarvita apua valintaansa. Auta heitä punnitsemaan jokaisen ratkaisun etuja ja mahdollisesti näyttelemään useita erilaisia loppuja.
- Jos lapset valitsevat pitkän teoksen, kuten romaanin tai filmin, auta heitä valitsemaan yksittäinen kohtaus esitettäväksi.
- Tämä harjoitus voi hyvinkin kestää pari kolme päivää.
- Jos teillä ei ole nukketatteria, käytäkää huopaa, jonka takana lapset voivat istua esittäessään nukeilla näytelmää.
- Nukkeja voidaan valmistaa monenlaisilla tavoilla: käyttämällä valmiita nukketatterinukkeja, nukkeja tai toimintahahmoja, koristelemalla sukkia, leikkaamalla paperista hahmoja tikun päähän, koristelemalla vessapaperirullia tai kertakäyttömuokeja. Älkää käyttäkö liikaa aikaa nukkeihin. Esitys on tärkeämpi.
- Sopivia lasten klassikkoja: Tuhkimo, Peter Pan, Hannu ja Kerttu, Kolme karhua, Punahilkka, Ruma ankanpoikanen.
- Sopivia tarinoita *Compasiton* muista harjoituksista: ”Rakas päiväkirja” (s. 99), ”Nykyajan satu” (s. 113), ”Olipa kerran” (s. 122), ”Zabderfilio” (s. 201).

Muunnelmia

- Voit rohkaista vanhempia lapsia käyttämään tarinoita, joiden teemat liittyvät lasten henkilökohtaiseen tai ryhmän kokemuksiin (esimerkiksi kiusaaminen, syrjintä, väkivalta tai ongelman käsittely).
- Pyydä lapsia vaihtamaan jokin tutun tarinan piirre (esimerkiksi tee Pikku Punahilkkan sudesta loukkaavan huhun uhri, vaihda sukupuolirooleja kuten harjoituksessa ”Olipa kerran” (s. 122).

Lisätietoja

Tämä harjoitus voidaan toteuttaa myös kotona.

22. Oikeudet kartalle

Mistä ihmisoikeudet alkavat? Lähempää kuin uskotkaan!

Teema	Yleiset ihmisoikeudet
Vaikeusaste	Tasot 2–3
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	60 minuuttia – useita päiviä
Ryhmäkoko	2–20 lasta
Työtap	Piirtäminen, analyysi, keskustelu
Kuvaus	Lapset laativat yhdessä asuinalueensa kartan ja tunnistavat tärkeimpiin instituutioihin ja laitoksiin liittyvät ihmisoikeudet.
Tavoitteet	• Tutustua ihmisoikeuksiin • Havainnollistaa ihmisoikeuksien ja lapsen arkeen liittyvien paikkojen välisiä yhteyksiä • Kannustaa arvioimaan yhteisön ihmisoikeusilmapiiriä
Valmistelut	• Piirrä nuoremmille lapsille etukäteen kartan ääriviivat.
Materiaali	• taidetarvikkeita, kartonkia • kopiot Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen lasten versiosta

Ohjeet

1. Jaa lapset pienryhmiin ja anna heille kartonkia ja taidetarvikkeita. Pyydä heitä piirtämään oman lähiympäristönsä kartta (tai kaupungin, kylän, tms. kartta, jos kyseessä on pieni paikkakunta). Kartan tulisi sisältää lasten kodit, tärkeimmät julkiset rakennukset ja tilat (esimerkiksi puistot, postitoimistot, kunnan- tai kaupungintalo, koulut, kirkot) ja julkiset palvelut (esimerkiksi sairaalat, paloasema, poliisiasema) ja muut paikkakunnan tärkeät paikat (ruokakaupat, hautausmaa, elokuvateatterit, apteekit ym.).
2. Kun kartat ovat valmiit, pyydä lapsia tarkastelemaan karttojaan ihmisoikeuksien näkökulmasta. Mitä ihmisoikeuksia he liittävät kartan eri paikkoihin? Esimerkiksi kirkko: ajatuksen, omantunnon- ja uskonnonvapaus; koulu: oikeus koulutukseen; postitoimisto: oikeus yksityisyyteen ja oikeus ilmaista itseään; kirjasto tai internet-kahvila: oikeus saada tietoa. Kun lapset tunnistavat näitä oikeuksia, pyydä heitä etsimään niihin liittyvät artikkelit Ihmisoikeuksien yleismaailmallisesta julistuksesta ja kirjoittamaan niiden numerot paikan viereen.
3. Pyydä jokaista pienryhmää esittelemään karttansa koko ryhmälle ja tekemään yhteenveto omalla paikkakunnalla toteutuneista ihmisoikeuksista.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - a. Oliko vaikea piirtää lähiympäristön karttaa?
 - b. Opiteko mitään uutta lähiympäristöstänne?
 - c. Hammastyittekö löytäessänne ihmisoikeuksia lähiympäristöstä?
 - d. Kuinka karttanne erosi toisten kartoista?
2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - a. Keskittyikö ihmisoikeuksiin liittyvä toiminta tietylle kartan alueelle? Kuinka selitätte tämän?
 - b. Oliko joissain osissa vain harvoja yhteyksiä ihmisoikeuksiin? Kuinka selitätte tämän?

Lähde: Muokattu Anette Faye Jacobsenin demonstraatiosta, Tanskan Ihmisoikeusinstituutti.

- c. Onko tällä paikkakunnalla jokin tietty ihmisoikeus esillä erityisen paljon? Mistä tämä johtuu?
- d. Jäikö jokin Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen artikloista kokonaan pois kaikkien kartoista? Mistä tämä johtuu?
- e. Onko tällä paikkakunnalla paikkoja, joissa ihmisoikeuksia loukataan?
- f. Onko tällä paikkakunnalla ihmisiä, joiden ihmisoikeuksia loukataan?
- g. Mitä tällä paikkakunnalla tapahtuu silloin, kun jonkun ihmisoikeuksia loukataan?
- h. Onko tällä paikkakunnalla paikkoja, missä toimitaan ihmisoikeuksien suojelemiseksi tai niiden loukkauksien estämiseksi?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Käyttäkää karttoja tutustuaksenne ihmisoikeustoimintaan kävelyretkellä lähiympäristössä.
- Harjoitus ”Compasito-reportteri” (s. 92) kehottaa myös lapsia tarkastelemaan paikkakuntaansa ihmisoikeusnäkökulmasta.

Toimintaideoita

Kutsu lähialueen sosiaalityöntekijä, pitkäaikainen asukas tai paikallinen aktivisti kertomaan ryhmälle siitä, kuinka hän näkee alueen, kuinka se on muuttunut ja mitä pitää tehdä, jotta siitä tulisi parempi paikka elää. Auta lapsia ottamaan selvää siitä, kuinka he voisivat edistää tätä muutosta.

Vinkkejä ohjaajalle

- Tässä harjoituksessa edellytetään, että lapset tuntevat jo jonkin verran ihmisoikeuksia, ja autetaan lapsia sijoittamaan käsitteellisesti opittu tuttuun kontekstiin. Lapset saattavat kuitenkin tarvita vielä apua yhdistäessään arkielämän paikkoja oikeuksiin, esimerkiksi ruokakauppa: oikeus terveyteen ja riittävään elintasoon.
- Tällä harjoituksella on erittäin myönteinen viesti: ihmisoikeutemme toteutuvat omassa lähiympäristössämme. Ehkä kannatta keskustella ihmisoikeusloukkauksien esiintymisestä eri päivänä, jotta myönteinen vaikutus sisäistettäisiin.
- Nuoremmilla lapsilla saattaa olla vain vähän kartanlukutaitoa, ja he saattavat tarvita aikaa ymmärtääkseen, mistä siinä on kyse. Voisitte aloittaa piirtämällä kartan huoneesta, leikkikentästä tai rakennuksesta, jossa lapset kokoontuvat.

Muunnelmia

- Toteuttakaa harjoituksen osat eri päivinä, jotta lapsille jää aikaa oppia lukemaan karttaa ja miettiä lähiympäristön kohennuksia.
- Anna jokaiselle ryhmälle tietty oikeusteema pohdittavaksi karttaa piirettäessä.
- Käyttäkää Lapsen oikeuksien sopimusta Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen sijasta.
- Keskittykää yhteen oikeusteemaan, kuten vapaus väkivallasta tai riittävä elintaso, ja katsokaa, kuinka tämä teema näkyy lähiympäristössänne.

Sovelluksia nuoremmille lapsille

- Työskennelkää lapsille tutulla alueella, kuten lähinaapuristossa, koulussa tai kotona. Mitä nuoremmat lapset, sitä pienempi alueen tulisi olla.
- Tehkää kolmiulotteinen kartta käyttäen kartonkia, laatikoita ja askartelutarvikkeita.

- Säästääksesi aikaa ja helpottaaksesi prosessia anna lapsille valmis kartta tai ilmakehä alueesta, jonka he voivat täyttää ja varustaa nimilapuilla. Ilmakehäkuvia useimmista osista Eurooppaa on saatavissa Google Earthistä osoitteesta <http://earth.google.com/download-earth.html>
- Jätä pois kohta 2, jossa Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen artikloja yhdistetään oikeuksiin.

Sovelluksia vanhemmille lapsille

- Piirtäkää kartta mittakaavaan.
- Jaa lapset ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle eri osa yhteisestä kartasta analysoitavaksi.
- Kysy purkamiskeskustelussa, ovatko lasten havaitsemat oikeudet poliittisia ja kansalaisoikeuksia ja mitkä ovat taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia oikeuksia. Hallitsivatko jonkin lajin oikeudet karttaa? Hallitsivatko ne jotain tiettyä aluetta (esimerkiksi enemmän poliittisia ja kansalaisoikeuksia oikeustalon, kunnantalon tai poliisin yhteydessä)?

23. Kanin oikeudet

Meillä on oikeus olla onnellisia, terveitä ja turvassa!

Teema	Yleiset ihmisoikeudet
Vaikeusaste	Taso 1
Ikä	8–10 vuotta
Kesto	30 minuuttia
Ryhmäkoko	5–20 lasta
Työtap	Kuvittelu, aivorihi, keskustelu
Kuvaus	Lapset kuvittelevat, millaista hoitoa pieni kani tarvitsee ja laajentavat tämän lasten tarpeisiin ja heidän oikeuteensa jäädä henkiin/elää ja kehittyä.
Tavoitteet	• Esitellä Lapsen oikeuksien sopimusta • Osoittaa lapsille, että he tiedostavat vaistomaisesti lapsen oikeudet • Yhdistää inhimilliset tarpeet ihmisoikeuksiin
Valmistelut	• Tee taulukko tai kopioi Lapsen oikeuksien sopimus.
Materiaali	• kartonkia ja tusseja • taulukko tai kopio Lapsen oikeuksien sopimuksesta

Ohjeet

1. Pyydä lapsia kuvittelemaan, että heillä on hoidettavanaan lemmikkikani, ja antamaan sille nimi. Lasten täytyy ajatella kaikkea, mitä kani tarvitsee ollakseen onnellinen, terve ja turvassa. Kysy, mitä asioita kani tarvitsee. Lapset saattavat ehdottaa häkkiä, olkia, ruokaa, vettä, liikuntaa, huomiota, rakkautta ja joskus jopa toista kania kumppaniksi. Kirjoita ”Kani” (tai sille annettu nimi) vasemmanpuoleisen palstan yläosaan kuten sivun 139 taulukossa, ja kirjaa lasten vastaukset.
2. Kysy sitten, kuka on vastuussa siitä, että kani saa kaikki tarvitsemansa asiat. Kirjoita muistiin lasten vastaukset, joissa ehkä sanotaan, että kanin omistaja vastaa siitä
3. Vahvista asiat, joita kani tarvitsee jäädäkseen henkiin, kuten ruoka, vesi ja häkki. Jatka sitten kysymällä:
 - a. Jos kani todellakin tarvitsee näitä asioita, pitäisikö sillä olla oikeus niihin?
 - b. Kuka vastaa sen varmistamisesta, että kanin oikeudet näihin asioihin toteutuvat?
4. Kirjoita sitten ”Lapset” oikeanpuoleisen palstan yläosaan ja pyydä lapsia keskustelemaan aivoriihessä: Mitä asioita lapset tarvitsevat kehittyäkseen ja saavuttaakseen onnellisen, terveen ja turvallisen elämän? Tee lasten vastauksista luettelo ja pyri saamaan esiin sellaisia asioita kuin koti, ruoka, vesi, perhe, ystävät, lelut, koulutus, rakkaus ja huomio.
5. Kysy, kuka on vastuussa sen varmistamisesta, että lapset saavat kaikki nämä asiat, joita he tarvitsevat ollakseen onnellisia, terveitä ja turvassa. Kannusta vastaamaan aikuiset, vanhemmat, perhe ja hoitajat.
6. Laajenna sitten lasten oikeuksien näkökulmaa seuraavanlaisin kysymyksiin ja täydennä taulukkoa lisätarpeilla:
 - a. Mitä lapset tarvitsevat ollakseen suojassa, pysyäkseen hengissä, kehittyäkseen ja osallistua- seen?
 - b. Jos lapset tarvitsevat näitä asioita, pitäisikö lapsilla olla oikeus niihin?
 - c. Kuka vastaa sen varmistamisesta, että lapsilla on nämä oikeudet?

Lähde: *DIY guide to improving your community – getting children and young people involved*, Save the Children across Scotland, 2005.

7. Kysy ryhmältä, ovatko he koskaan kuulleet Lapsen oikeuksien sopimuksesta. Anna heille kopiot lasten versiosta tai käytä julisteversiota. Selitä, että tämä asiakirja määrää asiat, joihin jokaisella maailman lapsella on oikeus.

Purku ja arviointi

1. Pyydä lapsia vertaamaan taulukkoluetteloaan Lapsen oikeuksien sopimukseen. Osoita, että he ovat laatineet luettelon lapsen oikeuksista. Jatka seuraavin kysymyksin:
 - a. Mitä sellaisia tarpeita nimesitte, jotka ovat myös Lapsen oikeuksien sopimuksessa? Merkitkää ne taulukkoon tähdellä.
 - b. Miksi pystyitte mielestänne keksimään itse niin monia oikeuksia?
2. Osoita, että ryhmä tiesi jo alusta alkaen, mitä lapset tarvitsevat kehittyäkseen ja kasvaakseen, ilman että aikuisten tarvitsi kertoa sitä heille. Hehän ovat oman elämänsä asiantuntijoita! Selitä, että Lapsen oikeuksien sopimus tukee lasten oikeuksia, suojaa heitä, huolehtii heistä ja takaa, että he voivat osallistua ympärillään olevan maailman asioihin.

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Tämä harjoitus toimii loistavasti lapsen oikeuksiin tutustuttajana muodostaen vahvan yhteyden tarpeiden ja oikeuksien välille. Se johdattaa suoraan muihin harjoituksiin, joissa tutkitaan lapsen oikeuksia lisää.

Vinkkejä ohjaajalle

- Koska harjoitus ei vaadi lukutaitoa, sitä voidaan käyttää pientenkin lasten kanssa. Heille täytyy vain määritellä oikeuksien idea hyvin yksinkertaisin termein. Lapsen oikeuksien sopimus voidaan esitellä myöhemmin.
- Halutessasi voit korvata ”kanin” jollakin toisella lemmikkieläimellä.
- Muunnelmia: Jos tuntuu sopivalta, voitte vetää keskustelun yhteen luettamalla Lapsen oikeuksien sopimuksen lasten version ääneen, siten että jokainen lapsi lukee eri artiklan.
- Sovellus vanhemmille lapsille: Kun vertailette lasten oikeuksista laatimaa listaa ja Lapsen oikeuksien sopimusta, johdattele keskustelua seuraavanlaisten kysymysten pohjalta, siitä mitä lapset ovat jättäneet pois:
 - Onko Lapsen oikeuksien sopimuksessa muita tarpeita ja oikeuksia, joita ei ole listallanne?
 - Miksi luulette niiden olevan Lapsen oikeuksien sopimuksessa?
 - Miksi teidän olisi mielestänne pitänyt ajatella näitä tarpeita ja oikeuksia?

Esimerkkitaulukko

KANI	LAPSET

24. Hälytystila

Onko puoli oikeutta parempi kuin ei oikeutta ollenkaan?

Teema	Yleiset ihmisoikeudet
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	60 minuuttia (suuremmilla ryhmillä vähemmän)
Ryhmäkoko	Vähintään 10 lasta ja kolme ohjaajaa
Työtapa	Toiminnallinen ulkoilmaleikki
Kuvaus	Lapset yrittävät löytää puuttuvan puolikkaan oikeudesta, joka on varastettu.
Tavoitteet	• Edistää ryhmädynamiikkaa • Luoda tilaisuuksia keskustella ihmisoikeuksista
Valmistelut	• Tutustu huolella peliohjeisiin ja roolikortteihin, niin että ymmärrät pelin kulun. Tämä on monimutkainen peli, jonka kaikilla osanottajilla on monitahoiset roolit. Huomaa, että tähän harjoitukseen tarvitaan runsaasti ohjaajia. Minimi on kolme ohjaajaa kymmentä lasta kohden (1 koordinaattori, 1 pääposti ja 1 metsästäjä) ja 2 kortinhaltijaa, jotka voivat hyvin olla myös lapsia. • Kopioi roolikortit ohjaajille ja niille lapsille, jotka esittävät rooleja. • Anna roolia esittävälle ohjaajille ja lapsille ohjeet. • Kopioi tai kirjoita 10 oikeuskorttia erivärisille papereille, niin että sinulla on yhteensä 50 korttia, jotka tarvitaan 10–15 lapsen ryhmälle. Lisää viittä lisälasta kohti yksi värisarja (esimerkiksi 25 lapselle tarvitaan 70 korttia ja seitsemän väriä). • Leikkaa oikeuskorteista yksittäisten oikeuksien liuskat erilleen. • Leikkaa kortit kahtia. Tee puolikkaista kaksi pinoa. Anna toinen pino pääpostille ja jaa loput satunnaisessa järjestyksessä kortinhaltijoille. • Tarkista pelipaikka ja määrittele pelialueen rajat. Osoita pääpostille ja eri kortinhaltijoille omat paikkansa.
Materiaali	• 50–70 eriväristä oikeuskorttia kahtia leikattuina • saksia • teippiä, jolla liimataan kortit yhteen • nastroja tai teippiä koottujen oikeuskorttien esille panemiseen • merkinantolaite ”metsästysajasta” ja pelin päättymisestä ilmoittamiseen (esimerkiksi pilli) • tunnukset, hatut tai erottuva vaatetus metsästäjille • suositus: ensiapupakkaus, pullotettua vettä

Ohjeet

1. Kokoa lapset pääpostille ja selitä harjoitus: On julistettu hälytystila ja lasten on ryhdyttävä toimiin. Kymmenen lasten oikeutta näyttää kadonneen ikäajoiksi. Puuttuvista oikeuksista on kuitenkin löytynyt puolikkaita. Lasten haasteena on löytää puuttuvat puolikkaat ja palauttaa oikeudet kokonaisiksi. Mikäli he kokoavat kaikki oikeuskortit annetussa ajassa, he voittavat metsästäjät, jotka vaaransivat lasten oikeudet.
2. Kerro peliajan pituus (30 minuuttia pienelle ryhmälle; 20 minuuttia 20 tai useamman hengen ryhmälle). Selitä pelialueen rajat ja sovi äänimerkistä pelin alkaessa ja päättyessä. Kerro, että pysyttelet itse pelin ulkopuolella varmistaaksesi, että kaikki sujuu turvallisesti ja sääntöjen mukaan.
3. Pääpostin ohjaaja antaa jokaiselle lapselle kortin puolikkaan ja pitää itse loput. Kerro lapsille, että pelin tarkoitus on löytää toinen puolikas korttiin, jotta siitä tulisi kokonainen oikeuskortti. Toisen puolikkaan voi löytää kortinhaltijoilta, ja sen on sovittava yhteen oman kortin puolikkaan kanssa

sekä numeroltaan että väriltään.

4. Kun molemmat kortin puolikkaat on saatu, ne tuodaan pääpostiin.
5. Esittele pääposti lapsille ja kerro sen rooli:
 - a. Toiminta alkaa ja päättyy pääpostilla.
 - b. Kun teillä on oikeuskorttinne molemmat puolikkaat, tuokaa ne pääpostille. Siellä ohjaaja liimaa puolikkaat yhteen ja ripustaa kokonaisen oikeuskortin esille.
 - c. Saatte valita toisen kortin.
6. Esittele kortinhaltijat ja kerro heidän roolinsa lapsille:
 - a. Kortinhaltijoilla on puuttuvat kortinpuolikkaat.
 - b. He ovat eri puolilla pelialuetta, josta pelaajat voivat löytää heidät. Useimmat kortinhaltijat pysyvät paikallaan, mutta yksi kiertelee pelialueella.
 - c. Menette kortinhaltijan luo ja näytätte kortinpuolikastanne. Jos hänellä on korttinne toinen puolikas, hän antaa sen teille. Viette sitten molemmat puolet pääpostiin, saatte toisen kortinpuolikkaan ja aloitate alusta.
 - d. Jos kortinhaltijalla ei ole puolikastanne, teidän pitää mennä toisen kortinhaltijan luo.
 - e. Metsästyksen aikana ainoa turvallinen paikka on käsivarren päässä kortinhaltijasta. Jos pysytte koskettamaan kortinhaltijaa, metsästäjät eivät saa teitä kiinni. Kortinhaltijat saavat nyt lähteä asemiinsa.
7. Esittele metsästäjät ja kerro heidän roolinsa metsästysaikoina:
 - a. Metsästysaikoina metsästäjät yrittävät saada teidät kiinni ja siepata oikeutenne.
 - b. Joka kerran kun metsästäjä saa teidät kiinni, hän repii korttinne kahtia. Toisen puolen hän antaa teille, toisen puolen kortinhaltijalle. Siitä seuraa, että alkuperäisen kortin kokoaminen käy vaikeammaksi jokaisella sieppauksella, koska kortti on yhä pienempinä palasina.
 - c. Tiedätte metsästysajan alkaneen, kun kuulette pillin tai torven äänen kerran. Kun äänimerkki annetaan kahdesti, metsästysaika päättyy.
 - d. Muistakaa, että ainoa paikka, jossa metsästäjät eivät saa teitä kiinni, on käsivarren mitan päässä kortinhaltijasta.
8. Aloittakaa peli. Lapset juoksevat pelialueella ja etsivät kortinhaltijoita täydentääkseen kortinpuolikkaansa.
9. Lopettakaa peli, kun kaikki kortit ovat koossa tai annettu aika on kulunut loppuun.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - a. Mitä pelin aikana tapahtui?
 - b. Mitkä olivat jännittävimmät hetket?
 - c. Oliko teillä tiettyä strategiaa?
 - d. Jos pelaisitte tätä peliä uudelleen, tekisittekö jotakin toisin?
 - e. Mitä ajattelette tästä harjoituksesta?
2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - a. Kun sanomme, että meillä on ”oikeus johonkin”, mitä se tarkoittaa?
 - b. Ovatko nämä oikeudet mielestänne yleismaailmallisia? Kunnioitetaanko niitä kaikkialla maailmassa?
 - c. Keitä ”metsästäjät” ja ”kortinhaltijat” saattaisivat olla?
 - d. Mitä voimme tehdä arkielämässämme sen hyväksi, että jokaisella olisi samat oikeudet?

Ehdotuksia jatkokäytöskäytelyyn

- Harjoitus "Oikeusmobile" (s. 145) keskittyy samoihin kymmeneen oikeuteen liittäen ne sukupuoleen. Se on rauhallinen ja luova harjoitus.
- Harjoitukset "Tärkeintä kenelle?" (s. 118) ja "Purjehdus uuteen maahan" (s. 149) kehottavat lapsia asettamaan oikeuksia tärkeysjärjestykseen ja painottavat, että kaikki oikeudet ovat yhtä tärkeitä.

Toimintaideoita

Keskustelkaa lasten kanssa, mitä oikeuksia heillä on jokapäiväisessä elämässään, ja päättäkää konkreettisista toimista, joilla edistätte niitä omassa yhteisössänne.

Vinkkejä ohjaajalle

- Ota huomioon, että harjoitus vaatii monta ohjaajaa. Ainakin yhden ohjaajan on oltava pelin ulkopuolella koordinaattorina. Kortinhaltijat voivat olla ohjaajia tai lapsia, mutta vain ohjaajat voivat olla pääpostissa tai metsästäjinä. Mitä enemmän lapsia peliin osallistuu, sitä enemmän ohjaajia tarvitaan, jotta peli sujuisi turvallisesti ja sujuvasti.
 - **Vähimmäismäärä ohjaajia pienelle lapsiryhmälle:** 3 ohjaajaa (1 koordinaattori, 1 pääposti ja 1 metsästäjä) ja 2 kortinhaltijaa
 - **Vähimmäismäärä ohjaajia noin kahdenkymmenen hengen ryhmälle:** 4 ohjaajaa (1 koordinaattori, 1 pääposti ja 2 metsästäjää) ja 3–4 kortinhaltijaa
 - **Vähimmäismäärä ohjaajia noin 25 hengen ryhmälle:** 5 ohjaajaa (1 koordinaattori, 1 pääposti ja 3 metsästäjää) ja 4–5 kortinhaltijaa
- Tämä harjoitus on paras toteuttaa ulkona (esimerkiksi leikkikentällä, urheilukentällä, puistossa, metsässä). Sen voi myös soveltaa sopiviin sisätiloihin.
- Vaikka tämä harjoitus on melko turvallinen, ensiapupakkaus ja pullottettua vettä on aina hyvä olla saatavilla, kun on kyse ulkoilmapeleistä koulun tai keskuksen ulkopuolella.

MONISTE: ROOLIKORTIT

KOORDINAATTORIN ROOLI (1 ohjaaja)

Pelin alussa selität pelin ja määrittelet alueen rajat. Tee myös selväksi, minkälaisin merkkiäänin lopetat pelin tai mikä ääni on hälytys hätätilan sattuessa. Niiden pitäisi poiketa ”metsästyksen” merkkiäänestä.

Varmistu siitä, että sekä lapset että ohjaajat ymmärtävät roolinsa ja pysyvät niissä. Pidä harjoituksen aikana silmällä sitä, ettei kukaan ole kovakourainen tai tee mitään sellaista, mikä vahingoittaisi toisia. Keskeytä tai lopeta peli, jos välttämätöntä. Sinulla on ensiapupakkaus ja vesipullo tarvittaessa.

Pelin loputtua lopetat pelin ja käyt läpi purkamiskeskustelun.

PÄÄPOSTIN ROOLI (1 ohjaaja)

Kuten nimikin sanoo, tämä on keskeinen, kiinteä paikka. Harjoitus alkaa täältä ja päättyy tänne. Sinä toimitat kortinpuolikkaat lapsille ja pidät itse ne puolikkaat, joita ei jaeta lapsille. Kortinhaltijoilla on korttien toiset puolikkaat..

- Lapsi, jolla on molemmat oikeuskortin puolikkaat, tuo ne sinulle. Sinä annat sitten lapsen valita uuden kortinpuolikkaan.
- Liitä molemmat kortinpuolikkaat yhteen. Ripusta kortit seinälle tai puuhun, niin että lapset voivat suoraan nähdä edistymisensä.
- Huomaa, kun lapset aloittavat kortinpuolikkaiden valitsemisen, he samalla aloittavat uuden strategian saadakseen täyden värisarjan eivätkä vain täydennä satunnaisia kortteja. Kannusta tätä strategiaa, mutta älä itse aloita sen suunnittelua.
- Kun lapset vetäytyvät pelistä, anna heidän auttaa pääpostin tehtävissä.

KORTINHALTIJOIDEN ROOLI (2 + lasta tai ohjaajaa)

Jakakaa koko kortinpuolikkaiden sarja keskenänne.

- Etsiä sopivaan paikkaan pelialueella. Teidän ei tarvitse kätkeytyä, vaan levittäytyä. Lasten pitää pystyä löytämään teidät.
- Kaikki kortinhaltijat yhtä lukuun ottamatta pysyvät paikoillaan. Yksi kortinhaltija kiertele pelin aikana ympäriinsä, joten pelissä on ylimääräinen silmäpari pitämässä peliä silmällä.
- Pelaajat tulevat luoksenne ja näyttävät kortinpuolikkasta. Jos teillä on kortin toinen puoli, anna se pelaajalle.
- Metsästyksen aikana ympärilläsi on turva-alue niin pitkälle kuin ulotut kurkottamaan. Tällä alueella metsästäjät eivät voi siepata pelaajia.
- Vaikka sinulla ei olisikaan enää kortinpuolikkaita pelaajille, seiso paikoillasi, kunnes lopetusmerkki kuuluu pelin lopussa. Mene sitten takaisin pääpostiin ja kokoa matkan varrelta lapset, jotka eivät ehkä kuulleet lopetusmerkkiä.

METSÄSTÄJÄT (1 + ohjaajaa)

- Tehtäväsi on siepata pelaajia ja ottaa heidän oikeutensa metsästyksen aikana. Joka kerran kun onnistut sieppaamaan pelaajan, revi hänen kortinpuolikkaansa kahtia. Anna toinen puoli takaisin pelaajalle ja toinen jollekin kortinhaltijoista. Tällöin pelaajan on vaikeampi koota korttiaan.
- Metsästys on lapsille jännittävä hetki. Järjestä niitä säännöllisin välein mutta lyhyeksi aikaa kerrallaan. Puhalla pilliin tai torveen kerran, kun metsästys alkaa, ja kahdesti kun se päättyy.
- Metsästäjien tulisi pukeutua samalla tavalla (esimerkiksi samanlainen tunnus, hattu, pusakka tai huivi) ja hyvin näkyvästi. Mekkalointi metsästyksen aikana lisää lasten jännitystä.
- Metsästyksessä on tärkeämpää lisätä jännitystä kuin siepata lapsia. Jos sieppaat liian monta tai samoja pelaajia, lapset lanistuvat.

MONISTE: OIKEUSKORTIT

Kopioituasi oheisen ruudukon erivärisille papereille leikkaa jokainen oikeus irti. Leikkaa ne sen jälkeen kahtia. Jokainen oikeus on siis kahdessa osassa, ja niissä on sama väri ja numero. Kun olet jakanut toisesta pinosta kortit lapsille, loput korteista jää pääpostiin ja toinen puoli korteista jaetaan kortinhaltijoiden kesken. Kopioi 10–15-lapsen ryhmälle oikeuskortit viidellä eri värillä, jolloin saat yhteensä 50 korttia. Lisää uusi väri jokaista viittä lisälasta kohti (esimerkiksi 25 lapselle tarvitset 70 korttia seitsemää eri väriä). Jos oikeuksia on hankala kopioida, kirjoita ne käsin.

1.	Jokaisella lapsella on oikeus suojaan.	1.
2.	Jokaisella lapsella on oikeus koulutukseen.	2.
3.	Jokaisella lapsella on oikeus terveydenhoitoon.	3.
4.	Jokaisella lapsella on oikeus vapaa-ajan toimintaan ja leikkiin.	4.
5.	Jokaisella lapsella on oikeus nimeen ja kansallisuuteen.	5.
6.	Jokaisella lapsella on oikeus valita uskontonsa.	6.
7.	Jokaisella lapsella on oikeus saada tietoa.	7.
8.	Jokaisella lapsella on oikeus järjestäytyä ja toimia yhdistyksissä.	8.
9.	Jokaisella lapsella on oikeus asua perheensä kanssa.	9.
10.	Jokaisella lapsella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.	10.

25. Oikeusmobile

Esittelen ylpeänä oikeuteni kaikille!

Teema	Yleiset ihmisoikeudet, sukupuolten tasa-arvo
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	10–13-vuotiaat
Kesto	120–180 minuuttia
Ryhmäkoko	1–20 lasta
Työtap	Luova toiminta
Kuvaus	Lapset rakentavat riippuvia mobileita (katso esimerkki lopusta) esitelläkseen tärkeimmät oikeudet.
Tavoitteet	• Keskustella perusoikeuksien sisällöstä ja merkityksestä • Keskustella siitä, mitä oikeuksia lähiympäristössänne kunnioitetaan • Tutkia sukupuoleen liittyviä eroja suhteessa oikeuksiin
Valmistelut	• Harjoittele mobilen valmistamista hallitaksesi tekniikan. • Näytä lapsille mallimobile, jotta he näkevät tarkoituksesi. • Kirjoita lyhyt versio kymmenestä oikeudesta fläppitaululle tai taululle. • Leikkaa ihmishahmot.
Materiaali	• valkoista kartonista leikattuja ihmishahmoja • väritarvikkeita (esimerkiksi vahaliituja, vesivärejä, tusseja) • sinisiä, valkoisia ja punaisia paperisuikaleita, kolme kutakin väriä jokaiselle lapselle • fläppitaulu tai taulu oikeuksien luettelointiin • pieniä, keveitä tikkuja (puuta, muovia tai metallia), 20 cm pituisia • ohutta narua tai siimaa • teippiä, liimaa tai nitoja, nastoja tai pieniä nauloja • saksia • haluttaessa aikakauslehtiä, joista voi leikata kuvia.

Ohjeet

1. Kerro harjoituksesta näyttämällä lapsille mallimobilea ja selitä, että nyt tehdään ihmisoikeusmobile (katso kuvaa, s. 147).
2. Pyydä lapsia listaamaan muutaman minuutin aikana pareittain asioita, jotka ovat heidän elämässään tärkeitä (esimerkiksi perhe, ystävät, ruoka, koulu, leikki).
3. Anna jokaiselle lapselle puhdas leikattu paperihahmo. Pyydä lapsia kirjoittamaan sen takapuolelle nimensä ja koristelemaan hahmo, joka esittää heitä itseään.
4. Aloita selityksesi korostamalla, että jokainen tarvitsee kaikkia ihmisoikeuksia emmekä me voi poimia ja valita niitä. Mobilessa he voivat kuitenkin esitellä ne oikeudet, jotka merkitsevät heille henkilökohtaisesti eniten. Anna lapsille kolme punaista, kolme sinistä ja kolme valkoista paperisuikaletta. Selitä, että punainen tarkoittaa ”tärkeintä”, sininen ”tärkeää” ja valkoinen ”vähemmän tärkeää”.
5. Näytä lapsille oikeuksien luettelo fläppitaululta. Lue ääneen lasten versio oikeuksista ja keskustelkaa jokaisen artiklan merkityksestä. Kysy lapsilta, mitä he arvelevat artiklan tarkoittavan, ja pyydä yksittäisiä esimerkkejä jokaisesta oikeudesta. Kun olette lopettaneet, kehoita lapsia katsomaan oikeuksien luetteloa, päättämään, mitkä ovat heille tärkeimpiä, ja kirjoittamaan ne punaisiin paperisuikaleisiin. Kehota heitä sitten päättämään tärkeät oikeudet ja kirjoittamaan ne sinisille paperisuikaleille ja vähemmän tärkeät oikeudet valkeille suikaleille. Kerro, että vaikka jokaisella lapsella onkin kaikki nämä oikeudet, harjoituksessa heidän tulee valita yhdeksän oikeutta, jotka ovat heille tärkeimpiä.

6. Kun kaikki lapset ovat kirjoittaneet yhdeksän oikeutta yhdeksälle väripaperisuikaleelle, kerro, miten mobile tehdään. Näytä, kuinka se saadaan tasapainoon.
7. Ripusta mobilet näkyville esimerkiksi kattoon.

Purku ja arviointi

1. Kun kaikki mobilet ovat valmiit, käytä sivun 148 ruudukkoa oikeuksien järjestyksen analysointiin. Keskustelkaa tuloksista seuraavien kysymysten pohjalta:
 - a. Mitkä oikeudet näyttävät olevan kaikkein tärkeimpiä meidän ryhmällemme? Kuinka selitätte tämän?
 - b. Mitkä oikeudet näyttävät olevan vähiten tärkeitä ryhmällemme? Kuinka selitätte tämän?
 - c. Mitkä oikeudet ovat tärkeimpiä sinulle? Eroavatko henkilökohtaiset valintasi ryhmän valintoista? Kuinka selittäisit tätä?
 - d. Onko poikien ja tyttöjen valinnoissa eroja? Kuinka selittäisitte tätä?
 - e. Osaisitteko mainita muita ryhmiä, joilla saattaisi olla erilaisia valintoja kuin sinulla?
 - f. Kunnioitetaanko kaikkia näitä oikeuksia meidän yhteisössämme?
2. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - a. Mitä mieltä olette harjoituksesta?
 - b. Oliko vaikea asettaa oikeuksia järjestykseen?
 - c. Mikä osa oli mielestänne hauskin? Miksi?
 - d. Yllätyittekö mistään?
3. Liitä harjoitus yleisiin ihmisoikeuksiin kysymällä:
 - a. Mikä on oikeus?
 - b. Miksi on tärkeää, että meillä on kaikki nämä oikeudet eikä vain niitä, joista pidämme eniten?
 - c. Onko pojilla ja tytöillä erilaiset oikeudet?
 - d. Onko aikuisilla erilaiset oikeudet?
 - e. Onko kaikilla maailman lapsilla samat oikeudet? Miksi tai miksi ei?
 - f. Mitä voimme tehdä varmistaaksemme, että kaikilla maailman lapsilla on yhtä hyvät olosuhteet?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Harjoitus ”Tärkeintä kenelle?” (s. 118) kehittää edelleen oikeuksien keskinäisen riippuvuuden käsitettä.

Toimintaideoita

- Ota yhteys paikallisiin järjestöihin, jotka työskentelevät lasten tärkeimmiksi valitsemien oikeuksien parissa ja ota selvää, miten heidän toimintaansa pääsee mukaan.
- Lapset saattavat sijoittaa jotkut oikeudet vähemmän tärkeiksi, koska ne eivät ole tuttuja. Ottakaa selvää näistä oikeuksista ja tutkikaa, millä tavalla ne ovat tärkeitä omalla paikkakunnallasi.
- Ripusta mobilet, joihin lapset ovat kirjoittaneet selityksensä tärkeimmistä oikeuksistaan, julkiselle paikalle (esimerkiksi kirjastoon, postiin, koulun käytäville). Käyttäkää näyttelyä juhlistamaan Ihmisoikeuksien päivää, joulukuun 10. päivää, tai jotakin muuta juhlaa (katso harjoitusta ”Ihmisoikeuskalenteri” (s. 60).

Vinkkejä ohjaajalle

- Korosta, ettemme me eivätkä viranomaiset voi poimia tai valita ihmisoikeuksia. Me kaikki tarvitsemme kaikki ihmisoikeutemme jatkuvasti! Selvennä, että tässä harjoituksessa pyydetään lapsia valitsemaan vain ne oikeudet, jotka ovat heille henkilökohtaisesti tärkeimpiä. Painota erityisesti oikeuksien keskinäistä riippuvuutta ohjeiden kohdassa 3 ja purkamis- ja arviointiosuuden ensimmäisessä kysymyksessä.
- Tee itse etukäteen pieni mobile ja kokeile painoja ja etäisyyksiä sen tasapainottamiseen sekä parasta tapaa kiinnittää paperi naruihin ja tikkuihin teipillä, liimalla ja niiteillä.
- Halutessasi voit valita muitakin ryhmällesi sopivia oikeuksia Lapsen oikeuksien sopimuksesta.

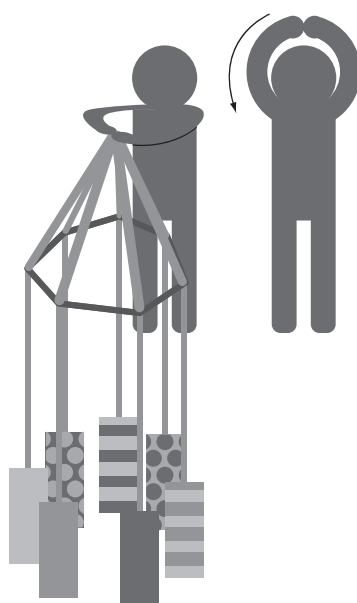
Muunnelmia

- Pidennä harjoituksen aikaa. Jokainen lapsi voisi tehdä myös oman paikkakunnan, Euroopan ja maailman mobilen.
- Anna lapsille yhdeksän suikaletta, mutta anna valita enemmän kuin yhdeksän oikeutta.
- Pyydä lapsia suunnittelemaan ja leikkaamaan itse omat hahmonsia.
- Pyydä lapsia koristelevaan värilliset suikaleet oikeutta esittävin piirroksin ja leikatuin kuvin.
- Valmistakaa suuri mobile, jotta visuaalinen vaikutus olisi suurempi.
- Riippuen ryhmänne koosta, käytettävissä olevasta ajasta ja ohjaajien määrästä lapset voivat työskennellä yksin tai pienissä ryhmissä. Jos työskentelette ryhmissä, pojat ja tytöt voidaan jakaa eri ryhmiin, jotta nähdään, millaisia sukupuolesta johtuvia eroja syntyy.

Sovelluksia

- Nuoremmille lapsille: Ohjaajien on ehkä syytä auttaa mobilen kokoamisessa.
- Vanhemmille lapsille: Kehota lapsia tekemään mobilet pienryhmissä, joissa kaikkien on oltava yhtä mieltä siitä, mitä oikeuksia mobileen valitaan. Purkamiskeskustelun kysymyksiin voi sisällyttää kysymyksiä ryhmätyöstä ja päätösprosessista lopullisen mobilen aikaansaamiseksi.

OIKEUSMOBILE

ESIMERKKILUETTELO OIKEUKSISTA

Oheista ruudukkoa voidaan käyttää jokaisen oikeuden ”kokonaispisteiden” määrittelyyn. Anna 3 pistettä punaisille oikeuksille, 2 pistettä sinisille ja 1 valkoisille oikeuksille..

<i>Ihmisoikeuksia</i>	<i>tytöt</i>	<i>pojat</i>	<i>kokonaispisteet</i>	<i>sijoitus</i>
Jokaisella lapsella on oikeus suojaan.				
Jokaisella lapsella on oikeus koulutukseen.				
Jokaisella lapsella on oikeus terveydenhoitoon.				
Jokaisella lapsella on oikeus vapaa-ajan toimintaan ja leikkiin				
Jokaisella lapsella on oikeus nimeen ja kansallisuuteen.				
Jokaisella lapsella on oikeus valita uskontonsa.				
Jokaisella lapsella on oikeus tietoon.				
Jokaisella lapsella on oikeus liittyä yhdistyksiin.				
Jokaisella lapsella on oikeus asua perheensä kanssa.				

26. Purjehdus uuteen maahan

Mitä heittäisit yli laidan?

Teema	Yleiset ihmisoikeudet
Vaikeusaste	Taso 1
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	45 minuuttia
Ryhmäkoko	8–20 lasta
Kuvaus	Lapset kuvittelevat purjehtivansa uudelle mantereelle, mutta sinne päästäkseen heidän täytyy valita, mitä tarpeetonta heitetään laidan yli.
Työtap	Tärkeysjärjestys, keskustelu
Tavoitteet	• Arvioida, mikä on olennaista eloonjäämisen ja kehityksen kannalta • Erottaa, mitä halutaan siitä, mitä tarvitaan • Yhdistää inhimilliset tarpeet ihmisoikeuksiin
Valmistelut	• Kopioi ja leikkaa toive- ja tarvekorttisarja jokaiselle ryhmälle;
Materiaali	• kirjekuoria • kopiot toive- ja tarvekorteista • liimaa tai teippiä ja paperiarkkeja

Ohjeet

1. Pyydä lapsia kuvittelemaan, että he ovat lähdössä purjehtimaan uudelle mantereelle. Siellä ei asu vielä ketään, joten heistä tulee perille päästyään uuden maan perustajia.
2. Jaa lapset pieniin ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle kirjekuori, jossa on kaikki toive- ja tarvekortit, ja kerro, että nämä ovat asioita, jotka he pakkaavat mukaan aloittaakseen elämän uudessa maassa. Pyydä joka ryhmää avaamaan kirjekuori, levittämään kortit ja tutkimaan niitä.

Vaihtoehto: Varaa muutama tyhjä kortti ja anna lapsille tilaisuus lisätä muutamia tavaroita, joita he arvelevat tarvitsevänsä tai haluavansa mukaan.

3. Kerro, että laiva lähtee ja aloita kerronta seuraavasti:

Aluksi matka on hyvin miellyttävä. Aurinko paistaa ja meri on tyyni. Äkkiä kuitenkin nousee kova myrsky, ja laiva alkaa keikkua. Itse asiassa se uhkaa upota! Teidän täytyy heittää kolme korttia yli laidan pitääksenne aluksen pinnalla.

Pyydä jokaista ryhmää päättämään, mistä he luopuvat. Selitä, ettei näitä tavaroita ole mahdollista saada myöhemmin takaisin. Kerää poisheitetyt kortit ja kokoa ne yhteen pinnoon.

4. Jatka kertomista:

Lopulta myrsky tyyntyy. Kaikki huokaisevat helpotuksesta. Sää tiedotus kuitenkin kertoo, että viidennen asteen hirmumyrsky on lähestymässä laivaa. Mikäli aiotte selviytyä hengissä hirmumyrskystä, teidän täytyy heittää yli laidan vielä kolme korttia lisää. Muistakaa, ettette heitä pois mitään, mitä tarvitsette uudessa maassa selviytymiseen.

Kerää nämäkin kortit ja säilytä ne eri pinossa.

5. Jatka kertomista:

Se oli lähellä! Olemme kuitenkin jo melkein uudella mantereella. Kaikkia jännittää. Mutta juuri

Muokattu harjoituksesta Wants and Needs, jonka on kehittänyt Centre for Global Education, York St John University, julkaistu teoksessa *Our World Our Rights*, Amnesty International, Lontoo 1995. Tekijä: Pam Pointon, Homerton College, Cambridge.

kun melkein näemme maata horisontissa, jättiläisvalas törmää laivaan ja tekee sen kylkeen reiän. Laivaa täytyy vieläkin keventää! Heittäkää pois vielä kolme korttia.

Kerää kortit ja aseta ne pinoon.

6. Ilmoita, että vihdoinkin on saavuttu turvallisesti uudelle mantereelle ja ollaan valmiita rakentamaan uutta maata. Pyydä jokaista ryhmää liimaamaan jäljellä olevat korttinsa paperille, niin että kaikki voivat muistaa, mitä uudelle mantereelle on tuotu. Onko teillä kaikki, mitä tarvitaan hengissä säilymiseen? Kasvuun ja kehitykseen?
7. Pyydä jokaista ryhmää ripustamaan paperinsa seinälle ja kertomaan, mitä he ovat tuoneet uuteen maahan. Kysy esittelyn jälkeen koko ryhmältä: "Puuttuuko jotakin, mitä tarvitsemme hengissä pysymiseen? Kasvuun ja kehitykseen?"

Purku ja arviointi

1. Pura työskentely esimerkiksi seuraavilla kysymyksillä:
 - a. Mitä piditte tästä harjoituksesta?
 - b. Miten päätitte, mitä ilman selviytyisitte? Mikä oli olennaista?
 - c. Olivatko jotkin päätökset vaikeita? Mitkä?
 - d. Oliko ryhmä eri mieltä siitä, mitä piti säilyttää ja mitä heittää yli laidan? Kuinka ratkaisitte nämä erimielisyydet?
 - e. Onko kaikilla ihmisillä samat tarpeet? Kenellä saattaisi olla toisenlaisia tarpeita?
 - f. Mitä ajattelette lopullisista valinnoista? Jäisittekö henkiin uudessa maassa? Pystyisittekö kasvamaan ja kehittymään hyvin?
 - g. Kuinka ryhmänne päätti poisheitettävistä tavaroista?
 - h. Yllättikö lopputulos teidät?
 - i. Jos tekisitte tämän harjoituksen uudelleen, heittäisittekö pois eri asioita.
2. Tähdennä, että ihmisoikeudet perustuvat ihmisten tarpeille: asioille, jota jokainen ihminen tarvitsee hengissä pysymiseen, kasvuun ja kehitykseen sekä arvokkaaseen elämään. Kysy esimerkiksi seuraavanlaisia kysymyksiä:
 - a. Oliko teillä kaikki, mitä tarvitaan hengissä selviytymiseen?
 - b. Oliko teillä kaikki, mitä tarvitaan kasvuun ja kehitykseen?
 - c. Mitä olisitte halunneet mukaan mutta päätitte, etteivät ne ole olennaisen tärkeitä?
3. Tähdennä, että jokainen tarvitsee kaikki ihmisoikeudet! Jotkut niistä ovat tarpeellisia elossa säilymisen kannalta, kuten ruoka, sairaanhoito, puhdas vesi ja suoja. Mutta toiset ovat olennaisen tärkeitä ihmisten hyvälle elämälle ja kehitykselle. Kenellekään ei riitä vain se, että jää henkiin. Kysy:
 - a. Mitkä kortit edustavat asioita, joita ehkä haluaisimme mutta emme tarvitse välttämättä henkiinjäämiseen?
 - b. Mitkä kortit edustavat asioita, joita tarvitaan välttämättä fyysiseen hengissä pysymiseen?
 - c. Mitkä kortit edustavat asioita, joita tarvitsemme kasvuun ja kehitykseen?
 - d. Miten teidän kävisi tässä uudessa maassa, ellei teillä olisi _____? (Valitse useita esimerkkejä korteista.)

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Tämä työskentely sopii erinomaisesti jatkoksi "Kanin oikeudet"-harjoitukselle (s. 138), jossa esitellään ihmisen tarpeita ihmisoikeuksien perustana.
- Jatkotyöskentelyssä voi käyttää myös "Ryhmämme perustuslakia" (s. 56), jossa käsitellään sääntöjen laatimista demokraattisesti lasten kanssa.

Vinkkejä ohjaajalle

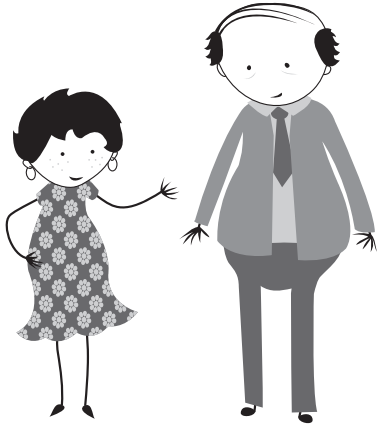
- On erittäin tärkeää, etteivät lapset saa tästä harjoituksesta käsitystä, että jotkut ihmisoikeudet olisivat vähemmän tärkeitä kuin toiset ja että ne voitaisiin poistaa. Korosta purkamiskeskustelussa oikeuksien keskinäistä riippuvuutta.
- Korosta, ettei hylättyjä asioita voi saada takaisin ja että säilytettyjä asioita tarvitaan uuden maan rakentamiseen, eikä vain hengissä selviytymiseen siihen asti kuin he ”pelastuvat”.
- Jotkut kohdat ovat tarkoituksella epäselviä, jotta ne virittäisivät keskustelua siitä, miten olennaisen tärkeät asiat määritellään (esimerkiksi joku näkee kännykän ylellisyytenä ja joku taas tarpeellisenä viestintävälineenä).
- Nuoremmilla lapsilla saattaa olla vaikeuksia erottaa, mitä he haluavat ja mitä he tarvitsevat. Auta heitä korostamalla sitä, mitä tarvitaan hengissä selviytymiseen uudessa maassa.

Vaihtoehtoja

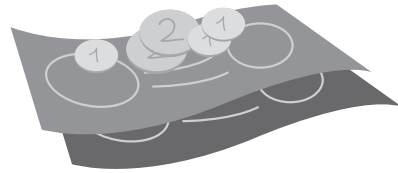
- Vertaile purkukeskustelussa eri kriisitilanteissa ”laidan yli heitettyjä” kortteja. Kysy lapsilta, mitä eroja he huomaavat ihmisten valinnoissa.

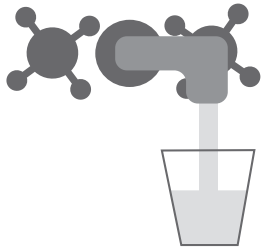
MONISTE: TOIVE- JA TARVEKORTIT

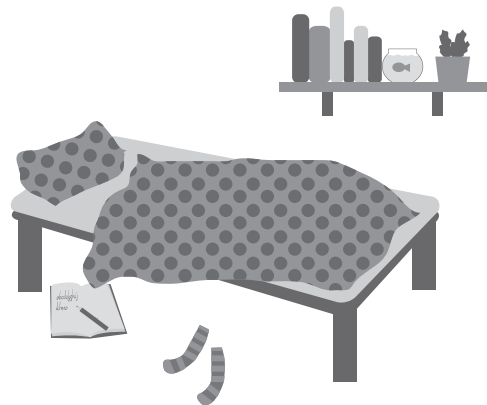
mahdollisuus mielipiteen ilmaisemiseen

rahaa omaan käyttöön

puhdas vesi

oma makuuhuone

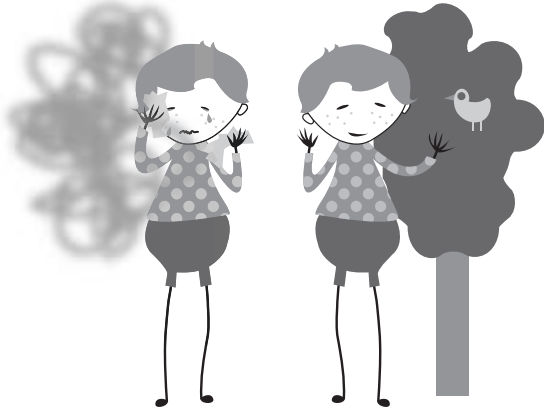
tietokone ja pääsy nettiin

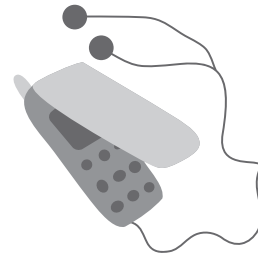
reilu kohtelu ja syrjimättömyys

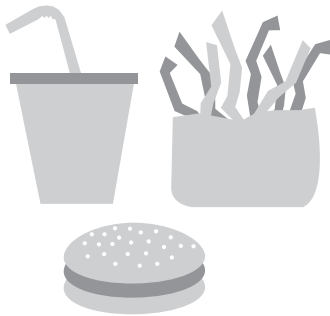
MONISTE: TOIVE-JA TARVEKORTIT

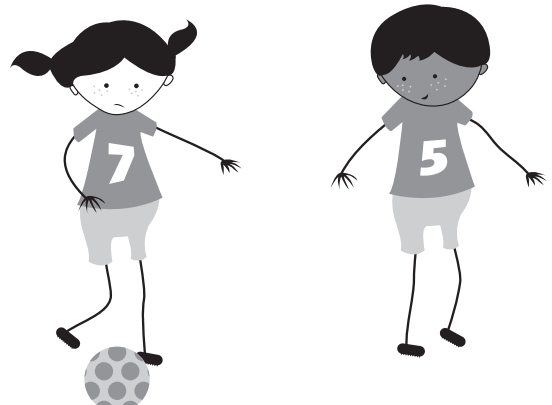
puhdas ympäristö

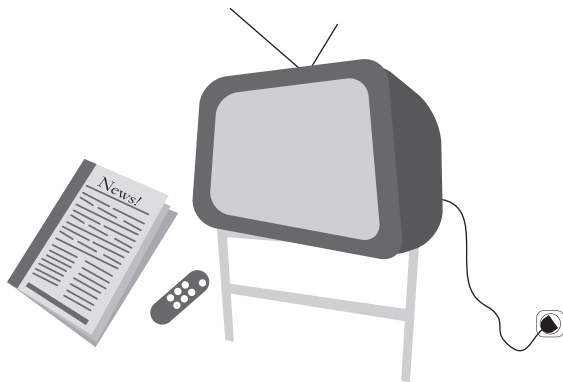
kännykkä

cokista ja hampurilaisia

mahdollisuus lepoon ja leikkiin

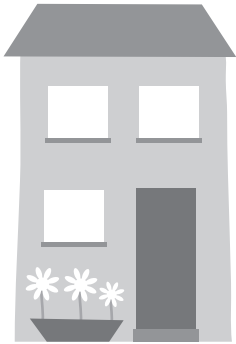
televisio ja sanomalehti

mahdollisuus harjoittaa omaa uskontoa

MONISTE: TOIVE- JA TARVEKORTIT

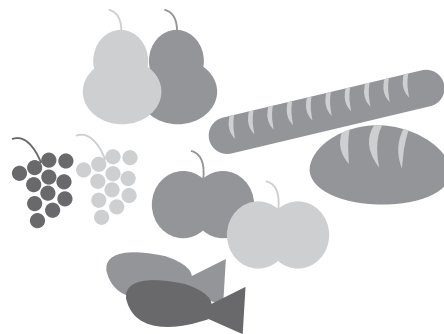
mukava koti

muodikkaat vaatteet

rantaloma

ravitseva ruoka

suojaus huonolta kohtelulta

koulutus

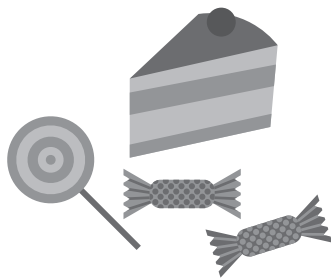
MONISTE: TOIVE- JA TARVEKORTIT

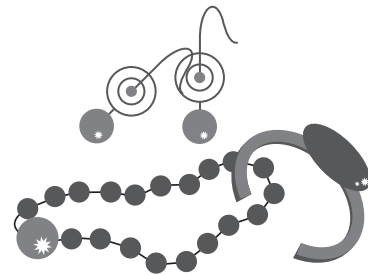
lääkärit

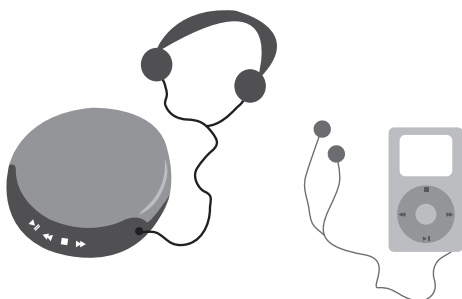
polkupyörä

makeiset

korut

mp3-soitin tai kannettava cd-soitin

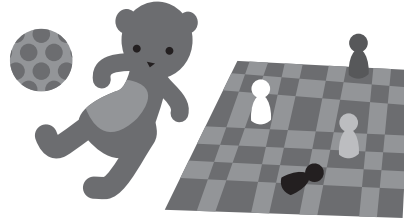
lämpimät vaatteet

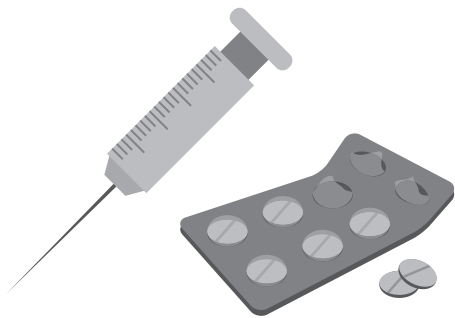
MONISTE: TOIVE- JA TARVEKORTIT

vanhemmat

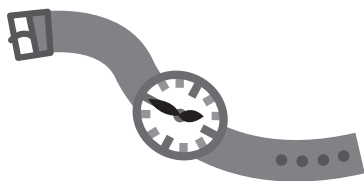
lelut ja pelit

lääkkeitä ja rokotteita tauteja vastaan

demokraattiset vaalit ja säännöt

kello

mahdollisuus omaan kulttuuriin ja kieleen

27. Äänetön juontaja

Lue huuliltani!

Teema	Syrjintä, terveys, osallistuminen
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	45 minuuttia
Ryhmäkoko	6–21 lasta
Työtapa	Roolipeli, arvausleikki
Kuvaus	Lapset lukevat äänettömästi Lapsen oikeuksien sopimuksen artikloita, ja ryhmän jäsenet yrittävät huulilta lukemalla arvata, mikä artikla on kyseessä.
Tavoitteet	• Ymmärtää kuulovammaisten ihmisten vaikeuksia • Ymmärtää huulitalukutaitoa ja olosuhteita, joissa sitä tarvitaan • Tutustua Lapsen oikeuksien sopimuksen artikloihin • Ymmärtää positiivisen erityiskohtelun tarve
Valmistelut	• Valmista kortit Lapsen oikeuksien sopimuksen valikoiduista artikloista jokaiselle lapselle. Jokaisessa kortissa pitäisi olla artiklan nimi ja järjestysnumero ja lapsille muokattu teksti siitä. • Leikkaa pahvilaatikkoon tv-näytön muotoinen aukko juontajaa varten tai käytä sopivaa nukketheaterinäyttämää. • Kopioi jokaiselle osallistujalle lasten versio Lapsen oikeuksien sopimuksesta.
Materiaali	• Lapsen oikeuksien sopimuksen artikloista tehtyt kortit (LOS-kortit) • kopiot Lapsen oikeuksien sopimuksen lapsille muokatusta tekstistä • juontajan tila (pahvilaatikko tai nukketheateri) • pussi tai kori Lapsen oikeuksien sopimus -korteille (LOS-korteille)

Ohjeet

1. Kerro, että tässä harjoituksessa tarvitaan pisteenlaskija ja pyydä tähän vapaaehtoista. Jaa loput lapset kolmen tai neljän hengen ryhmiin. Anna jokaiselle ryhmäläiselle kopio Lapsen oikeuksien sopimuksen lapsille muokatusta tekstistä. Käy teksti läpi lasten kanssa varmistaaksesi, että se on kaikille tuttu.
2. Selitä harjoituksen kulku:
 - a. Yksi lapsi jokaisessa ryhmässä on "äänetön juontaja". Pisteenlaskija pyytää häntä nostamaan LOS-kortin. "Äänetön juontaja" asettuu sitten "tv-ruutuun" ja lukee artiklan äänettömästi huuliaan liikuttamalla aloittaen sen numerosta ja otsikosta ja jatkaen lukemista pysähtymättä koko artiklan tekstin loppuun. Juontajan ryhmän jäsenet yrittävät huulilta lukemalla arvata, mitä artiklaa "äänetön juontaja" lukee.
 - b. Pisteenlaskija kirjaa jokaisen ryhmän pisteet jokaisen kierroksen päätteeksi. Joukkueet voivat saada pisteitä seuraavasti:
 - c. Jos ryhmä ymmärtää sekä artiklan nimen että sen tekstin, se saa kolme pistettä.
 - d. Jos ryhmä vain arvaa artiklan nimen ja oikeuden, se saa yhden pisteen.
 - e. Jos ryhmä ei keksi artiklaa siihen mennessä, kun lukija on lopettanut, se ei saa yhtään pistettä.
3. Aloittakaa harjoitus. Kun yksi lapsi jokaisesta ryhmästä on ollut "äänetön juontaja", kerro ensimmäisen kierroksen pisteet. Eniten pisteitä saanut joukkue aloittaa seuraavan kierroksen. Jatkaakaa, kunnes jokainen lapsi on saanut olla juontajana.

Purku ja arviointi

1. Pura työskentely seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - a. Miltä tuntui yrittää lukea huulilta?
 - b. Milloin huulilta lukeminen oli helpompaa? Milloin vaikeampaa?
 - c. Miten helpotitte toisten ymmärtämistä ollessanne äänettöminä juontajina?
 - d. Oliko toisia ihmisiä helpompi ymmärtää kuin toisia?
 - e. Oliko joitakin äännteitä tai sanoja helpompi ymmärtää kuin toisia?
2. Siirrä harjoitus kuulovammaisten tilanteeseen kysymällä seuraavanlaisia kysymyksiä:
 - a. Joidenkin yhteisömmme ihmisten on luettava huulilta koko ajan. Keitä he ovat?
 - b. Tunnetko ketään kuulovammaista?
 - c. Huulilta lukemalla saa vain kolmasosan siitä informaatiosta, jota tarvitaan sanoman selvittämiseen, koska näet vain suun asennon ääntä muodostettaessa. Millaista luulet olevan, kun joutuu lukemaan huulilta koko ajan? Onkohan se väsyttävää? Olisiko se hauskaa?
 - d. Mitkä jokapäiväiset tilanteet saattavat olla erityisen hankalia kuulovammaisille ihmisille?
3. Tarkastelkaa kuulovammaisuutta osana ihmisoikeuksia kysymällä seuraavia kysymyksiä:
 - a. Onko kuulovammaisilla lapsilla erityistarpeita? Otetaanko niitä huomioon?
 - b. Millä tavoin yhteiskuntamme auttaa kuulovammaisia? Entä muita vammaisia?
 - c. Millä tavalla te voisitte auttaa kuulovammaista ihmistä?
 - d. Miten vammaisilla on mahdollisuus saada tarpeensa täytetyiksi?
 - e. Kerro että artikla 23 Lapsen oikeuksien sopimuksessa sanoo, että vammaisilla lapsilla on oikeus saada apua voidakseen nauttia ihmisoikeuksistaan. Kuinka vamma voi estää lapsia nauttimasta ihmisoikeuksistaan? Minkähänlaista apua he tarvitsisivat?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Harjoitus ”Silmät sidottuina” (s. 67) käsittelee näkövammaisten erityistarpeita

Toimintaideoita

- Lapset voivat tehdä ”äänettömyystutkimuksen” koulustaan tai asuinalueestaan saadakseen selville, millaisissa tilanteissa kuulovammaisilla lapsilla olisi erityisesti hankaluuksia. He voisivat myös tutkia, miten näitä hankaluuksia voitaisiin korjata.
- Kerro lapsille, että on olemassa viittomakieli, joka hyväksytään nykyisin oikeaksi kieleksi. Opasta lapsia viittomaan omassa maassaan käytetyllä kielellä.
- Lapset voivat auttaa valmistamaan materiaalia kuuroille lapsille keksimällä visuaalisia ratkaisuja ääniviesteille (esimerkiksi kilpailun lähtölaukaus käyttämällä lippuja äänen sijasta), keksimällä sarjakuvia tai kuvakertomuksia ja lukemalla tekstiä yhtä aikaa, kun tulkki viitto sen viittomakielellä. Pyydä oman alueesi kuulovammaisjärjestöltä ehdotuksia muista lapsille sopivista harjoituksista.

Vinkkejä ohjaajalle

- Tätä harjoitusta on syytä muokata lasten iän, lukutaidon ja ihmisoikeuksien tuntemuksen mukaan. Jos lapset eivät osaa lukea hyvin tai heille ei ole kerrottu ihmisoikeuksista aikaisemmin, leikkiä täytyy yksinkertaistaa, niin että luetaan vain otsikko eikä koko artiklaa.
- Pidä pistelaskun merkitys niin vähäisenä kuin suinkin, koska se saattaa haitata harjoituksen päämäärää. Kerro kierroksen pisteet joka kierroksen lopussa ja anna korkeimmat pisteet saaneen jouk-

kueen aloittaa seuraava kierros. Älä laske yhteen tehtävän kokonaistuloksia, vaikka lapset saattavat siihen painostaakin.

- Totuttaaksesi lapsia harjoituksen menetelmään ennen aloittamista voit pyytää lapsia harjoittelemaan sanomalla jonkun ihmisen nimen ryhmälle ilman ääntä ja sitten pyytää toisia arvaamaan, mikä nimi sanottiin.
- Selvennä, sallitaanko ilmeet ja kehon kieli. Nuoremmat lapset saattavat tarvita erityissääntöjä.

28. Astu askel eteenpäin

Olemme kaikki tasa-arvoisia – mutta toiset ovat tasa-arvoisempia kuin toiset.

Teema	Yleiset ihmisoikeudet, syrjintä, köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	10–13-vuotiaat
Kesto	60 minuuttia
Ryhmäkoko	10–30 lasta
Työtap	Roolipeli, matkiminen, keskustelu
Kuvaus	Lapset kuvittelevat olevansa joku muu ja pohtivat eriarvoisuutta syrjinnän ja syrjäytymisen syinä.
Tavoitteet	• Edistää empatiaa niitä kohtaan, jotka ovat erilaisia • Herättää näkemään eriarvoisuus yhteiskunnan tarjoamissa mahdollisuuksissa • Edistää ymmärrystä vähemmistöryhmään kuuluvia kohtaan
Valmistelut	• Muokkaa roolit ja ”tilanteet” ryhmällesi sopiviksi. Tee roolikortit jokaiselle lapselle. • Kopioi rooliarkki, leikkaa liuskat irti ja taita ne.
Materiaali	• roolikortit • tilanneluettelo • lisäksi: askartelumateriaalia nimilappuja ja/tai kuvia varten

Ohjeet

- Johdata harjoitukseen kysymällä lapsilta, ovatko nämä koskaan kuvitelleet olevansa joku toinen, toinen lapsi, joka olisi aivan erilainen kuin he.
- Pyydä jokaista ottamaan paperiliuska, jossa on heidän uusi henkilöllisyytensä, ja lukemaan se hiljaa itsekseen kertomatta muille. Mikäli lapsi ei ymmärrä roolikortissaan olevan sanan merkitystä, hän voi viitata ja odottaa, että ohjaaja tulee selittämään asian.
- Rohkaise lapsia esittämään kysymyksiä tässä vaiheessa. Selitä, että vaikka he eivät tietäisikään kovin paljon roolissa kuvatusta henkilöstä, he voivat käyttää mielikuvitustaan. Jotta lapset pääsisivät sisälle rooliinsa, pyydä heitä tekemään tiettyjä asioita, jotta rooli tuntuisi todellisemmalta. Esi-merkiksi:
 - Anna itsellesi nimi. Tee nimilappu tai tägi muistuttamaan, kuka olet kuvitellut olevasi.
 - Piirrä itsestäsi kuva.
 - Piirrä kuva talostasi, huoneestasi tai kadultasi.
 - Kuljeskele huoneessa ja ole olevinasi tämä henkilö.
- Helpottaaksesi kuvittelua soita jotain hiljaista musiikkia. Pyydä lapsia istumaan silmät suljettuina ja kuvittelemaan, kun luet muutamia kysymyksiä:
 - Missä olet syntynyt? Millaista oli, kun olit pieni? Millainen perheesi oli, kun olit pieni? Onko se nyt erilainen?
 - Millaista päivittäinen elämäsi on nyt? Missä asut? Missä käyt koulua?
 - Mitä teet aamulla? Iltapäivällä? Illalla?
 - Millaisia pelejä pelaat? Kenen kanssa leikit?
 - Millaista työtä vanhempasi tekevät? Paljonko he ansaitsevat kuukaudessa? Onko sinulla hyvä elintaso?
 - Mitä teet lomilla? Onko sinulla lemmikkieläintä?

Lähde: Muokattu materiaalista Compass: Nuorten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja (Council of Europe, 2002), s. 217.

g. Mikä tekee sinut onnelliseksi? Mitä pelkää?

5. Pyydä lapsia olemaan aivan hiljaa asettuessaan riviin vierekkäin, ikään kuin lähtölinjalle. Kun lapset ovat rivissä, kerro, että kuvaat muutamia tapahtumia, joita lapselle voisi sattua. Jos tilanne voisi olla todellinen roolihaamolle, otetaan askel eteenpäin. Muuten pysytään paikoillaan.
6. Lue yksi tilanne kerrallaan. Pidä tauko jokaisen lukukerran jälkeen ja anna lasten astua eteenpäin. Pyydä heitä katsomaan ympärilleen nähdäkseen, missä toiset ovat.
7. Pyydä harjoituksen lopussa jokaista istuutumaan sille paikalle, missä he sillä hetkellä ovat. Pyydä jokaista lasta vuorollaan kuvaamaan annettua rooliaan. Kun lapset ovat kertoneet itsestään, pyydä heitä katsomaan, mihin asti he ovat päätyneet harjoituksen lopussa.
8. Lopeta roolipeli selkeästi ennen purkukysymyksiä. Pyydä lapsia sulkemaan silmänsä ja palaamaan omaksi itsekseen. Sano, että laskettuanne kolmeen jokaisen pitää huutaa oma nimensä. Tällä tavoin päätät harjoituksen ja varmistat, etteivät lapset jää rooliensa vangeiksi.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisilla kysymyksillä
 - a. Mitä tässä harjoituksessa tapahtui?
 - b. Kuinka helppoa tai vaikeaa oli näytellä rooliasi?
 - c. Millaiseksi kuvittelit näyttelemäsi henkilön? Tunnetko yhtään tällaista ihmistä?
 - d. Miltä tuntui kuvitella itsensä täksi henkilöksi? Oliko hän lainkaan samanlainen kuin sinä itse? Tunnetko ketään tällaista henkilöä?
2. Liitä harjoitus syrjintään ja yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen eriarvoisuuteen seuraavin kysymyksiin:
 - a. Mitä tunsitte astuessanne eteenpäin tai jäädessänne paikoillenne?
 - b. Jos astuit usein eteenpäin, milloin huomasit, etteivät toiset liikkuneet yhtä nopeasti kuin sinä?
 - c. Liikkuiko kuvittelemasi henkilö eteenpäin vai ei? Miksi?
 - d. Tuntuiko sinusta, että jokin oli epäreilua?
 - e. Onko tämän harjoituksen tapahtumissa mitään sellaista kuin todellisessa maailmassa? Mitä?
 - f. Mistä syystä joillakin yhteisömmme ihmisillä on enemmän mahdollisuuksia kuin toisilla? Ja miksi joillakin on vähemmän mahdollisuuksia?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

Stereotypian käsitteen ymmärtäminen on hankalaa monelle pienelle lapselle. Vahvista tämän harjoituksen oppimista muilla aihetta käsittelevillä tehtävillä, kuten "Kuvapelejä" (s. 127), "Kuka on takanani" (s. 187), "Maailman kesäleiri" (s. 197) ja "Zabderfilio" (s. 201).

Toimintaideoita

Keskustele lasten kanssa siitä, kenellä heidän yhteisössään on enemmän tai vähemmän mahdollisuuksia. Mitä voisi tehdä ihan ensiksi, jotta kaikilla olisi tasa-arvoisemmat mahdollisuudet? Onko ryhmässä tai yhteisössä sellaista eriarvoisuutta, johon lapset voisivat puuttua?

Vinkkejä ohjaajalle

- Tee itse omat roolikorttisi! Tässä annetut ovat vain esimerkkejä. Mitä läheisemmin roolikortit heijastavat maailmaa, jossa lapsesi elävät, sitä enemmän he harjoituksesta oppivat.

- Muokkaa rooleja, ettet hämmentäisi lasta, jonka henkilökohtainen tilanne tulee liian lähelle jotta-kin roolia.
- Koska ohjaaja ei voi aina olla selvillä jokaisen lapsen henkilökohtaisesta elämäntilanteesta, jokin rooli voi herättää levottomuutta tai ahdistaa lasta. Ohjaajan tulee tässä harjoituksessa olla hyvin hienotunteinen ja kiinnittää erityisesti huomiota lapsiin, jotka eivät pääse roolistaan pois jälke-mpäin tai jotka osoittavat poikkeavaa käytöstä. Tällöin ohjaajan pitäisi yrittää jutella lapsen kanssa erikseen
- On tärkeää, että lapset ovat hiljaa rooleja vastaanottaessaan, kuvitellessaan esittämänsä henkilön elämää ja liikkueessaan eteenpäin tämän henkilön elämän mukaisesti. Ei vain siksi, että rooli jän-nittää, vaan myös koska hiljaisuus auttaa säilyttämään keskittymisen, välttämään häiriötekijöitä ja näytttelemään roolia.
- Varmista, että jokainen lapsi saa tilaisuuden puhua purkamisen aikana. Tämä harjoitus saattaa tuot-taa voimakkaita tunteita, ja mitä enemmän lapset voivat ilmaista itseään ja tunteitaan, sitä enem-män he saavat harjoituksesta irti. Käytä purkamiseen lisäaikaa, jos on tarpeen.
- Tämän harjoituksen voi hyvin toteuttaa ulkona tai suuressa huoneessa. Pidä lapset saavuttamillaan paikoilla, kun he paljastavat roolinsa, koska pienet lapset tarvitsevat visuaalista vahvistusta tunnis-taakseen erilaisuutta ja yhdistääkseen sen roolinsa henkilöön. Varmista kuitenkin, että lapset voi-vat kuulla toisiaan purkamiskeskustelussa tuomalla heidät piiriin tai viemällä sisälle.
- Tämän harjoituksen voima on siinä, että todella nähdään osanottajien välisen etäisyyden kasvavan, varsinkin lopussa. Vaikutusta lisää, jos roolit heijastavat lasten omaa todellisuutta. Muokkaa rooleja siten, että vain muutamat voivat liikkua eteenpäin (eli vastata ”kyllä”).
- Tutki purkamisen ja arvioinnin aikana erityisesti, mitä lapset tiesivät roolihenkilöidensä elämästä. Oliko tieto peräisin omista kokemuksista vai muista tietolähteistä (esimerkiksi muilta lapsilta, aikuisilta, kirjoista, viestintävälineistä, vitseistä)? Haasta lapsia kysymään, olivatko heidän tieto-lähteensä uskottavia. Tällä tavalla voit esitellä, kuinka stereotypiat ja ennakkoluulot toimivat.
- Lapset tietävät yleensä, että toisilla on materiaalisesti enemmän tai vähemmän kuin heillä. Lapset eivät kuitenkaan usein kykene tajuamaan omia etuoikeuksiaan. Tämä harjoitus auttaa lapsia asetta-maan oman elämänsä laajempaan perspektiiviin.

MONISTE: ROOLIKORTIT

Huomautus ohjaajalle: Tee itse omat korttisi! Mitä läheisemmin ne heijastavat lastesi kokemuksia, sitä tehokkaampia ne ovat! Nämä kortit ovat siis vain esimerkkejä.

Olet kahdeksanvuotias. Asut veljesi kanssa hienossa talossa, jossa on iso puutarha ja uimaallas. Isäsi on pankinjohtaja. Äitisi huolehtii kodista ja perheestä.	Synnyit tässä kaupungissa, mutta vanhempasi muuttivat tänne Aasiasta. Heillä on kaunis ravintola, ja asut sen yläpuolella sisaresi kanssa. Sinä ja hän autatte koulun jälkeen ravintolassa. Olet kolmetoistavuotias.
Olet kymmenvuotias. Asut maalaistalossa. Isäsi on maanviljelijä ja äitisi hoitaa lehmiä, vuohia ja kanoja. Sinulla on kolme veljeä ja yksi sisko.	Olet ainoa lapsi. Asut äitisi kanssa kaupungissa kerrostalohuoneistossa. Äiti on tehdastyöläinen. Olet hyvä tanssissa ja musiikissa. Olet yhdeksänvuotias.
Olet kaksitoistavuotias romanilapsi. Asut pienen kylän kupeessa talossa, jossa ei ole kylpyhuonetta. Sinulla on kuusi veljeä ja sisarta.	Sinulla on synnynnäinen vamma ja käytät pyörätuolia. Asut kerrostalohuoneistossa kaupungissa vanhempiesi ja kahden sisaresi kanssa. Molemmat vanhempasi ovat opettajia. Olet kaksitoistavuotias.
Olet yksitoistavuotias. Olet elänyt orpokodissa syntymästäsi asti. Et tunne vanhempiasi.	Olet yhdeksänvuotias ja sinulla on identtinen kaksonen. Asutte kaupungissa kerrostalossa äitinne kanssa, joka työskentelee tavaratalossa. Isäsi on vankilassa.
Olet yhdeksänvuotias ja ainoa lapsi. Asut vanhempiesi kaupungissa kerrostalossa. Isäsi on rakennustyöläinen ja äitisi jakaa postia. Olet hyvä urheilussa.	Sinä ja vanhempasi tulitte tähän maahan päästäksenne turvaan sodalta, jota käydään kotimaassasi Afrikassa. Olet nyt yksitoistavuotias ja olet ollut täällä yhdeksänvuotiaasta saakka. Et tiedä milloin pääset takaisin kotiin.
Olet kolmetoistavuotias, vanhin kuudesta lapsesta. Isäsi ajaa kuorma-autoa ja on paljon poissa ja äitisi on tarjoilija, jonka on usein työkenneltävä iltaisin. Sinun täytyy usein huolehtia nuoremmista sisaruksista.	Vanhempasi erosivat kun olit vauva. Nyt olet kaksitoistavuotias. Asut äitisi ja hänen poikaystävänsä kanssa. Viikonloppuisin käyt isäsi ja hänen uuden vaimonsa sekä heidän kahden pienen lapsensa luona.

MONISTE: ROOLIKORTIT

Olet yksitoistavuotias. Olet elänyt erilaisten kasvatustavojen luona pienestä lapsesta asti, koska vanhempasi eivät pystyneet huolehtimaan sinusta. Kasvatustavojen ovat mukavia. Samassa pikkutalossa asuu neljä muutakin kasvatustavasta.	Olet kahdeksanvuotias. Asut sisaresi kanssa isovanhempiesi luona pienessä maalaiskaupungissa. Vanhempasi ovat eronneet ja äitisi työskentelee sihteerinä suurkaupungissa. Isäsi näet harvoin.
Sinulla on oppimisvaikeus, jonka takia olet kaksi luokkaa alempana koulussa. Olet kymmenvuotias ja kookkaampi kuin kahdeksanvuotiaat luokkatoverisi. Molemmat vanhempasi ovat töissä, eikä heillä ole juuri aikaa auttaa sinua läksyissä.	Äitisi kuoli syntyessäsi. Isäsi avioitui uudelleen, ja asut hänen ja äitipuolesi sekä tämän kahden tyttären kanssa. He ovat teini-ikäisiä, ja sinä olet kahdeksanvuotias. Isäsi on lakimies.
Olet kahdeksanvuotias ja nuorin kolmesta lapsesta. Perheesi asuu pienessä asunnossa suuressa kaupungissa. Isäsi on mekaanikko, mutta juuri nyt työtön, joten teillä ei ole paljon rahaa. Mutta isälläsi on enemmän aikaa leikkiä kanssasi.	Muutit tähän maahan vauvana. Nyt olet kymmenvuotias. Naapurissasi asuu paljon muita maahanmuuttajia, ja isälläsi on kauppa. Puhut sekä entisen että uuden kotimaasi kieltä ja tulkaat usein äidillesi ja isoäidillesi.
Olet yksitoistavuotias. Asut maalaiskylässä vanhempiesi ja nuoremman veljesi ja siskosi kanssa. Vanhemmillasi on leipomo. Sinua kiusataan joskus, koska olet melko tukeva.	Sinulla on astma ja joudut usein olemaan poissa koulusta sairautesi takia, erityisesti talvella. Vietät paljon aikaa kotona vuoteessa katsellen TV:tä, surfaat internetissä ja pelaat pleikkarilla. On yksinäistä, koska molemmat vanhempasi ovat töissä. Olet kolmetoistavuotias.
Olet Amerikan suurlähettilään lapsi omassa maassasi. Käyt kansainvälistä koulua. Sinulla on paksut silmälasit ja änkytät hieman. Olet yksitoistavuotias.	Sinä ja vanhemmat veljesi olette hyvin lahjakkaita matematiikassa, fysiikassa, kielissä ja oikeastaan kaikessa. Vanhempasi ovat yliopiston professoreita. He lähettävät sinua alituisesti erityiskursseille ja harjoitusleireille valmistautumaan kilpailuihin.

SELVITYKSET

Tilanteet ja tapahtumat

Lue seuraavat tilanteet ääneen. Anna lapsille jokaisen tilanteen luettuasi aikaa astua eteenpäin ja tarkistaa sijaintinsa suhteessa muihin.

1. Sinulla ja perheelläsi on aina rahaa tarpeisiinne.
2. Asut mukavassa paikassa, jossa on puhelin ja televisio.
3. Sinua ei kiusata tai syrjitä erilaisen ulkonäkösi tai vammaisuutesi takia.
4. Kanssasi asuvat ihmiset kysyvät mielipidettäsi suurissa päätöksissä, jotka koskevat sinua.
5. Käyt hyvää koulua ja osallistut kerhoihin ja urheilutoimintaan.
6. Osallistut koulun jälkeen ylimääräisille musiikki- ja kuvaamataidon tunneille.
7. Et pelkää, että poliisi pysäyttää sinut.
8. Elät aikuisten kanssa, jotka rakastavat sinua ja ajattelevat sinun parastasi.
9. Et ole koskaan tuntenut itseäsi syrjityksi vanhempiesi alkuperän, taustan, uskonnon tai kulttuurin takia.
10. Sinulla on säännölliset terveyst- ja hammastarkastukset, vaikka et olisi sairaskaan.
11. Sinä ja perheesi lomaillette kerran vuodessa.
12. Voit kutsua ystäviä syömään tai yökylään kotiisi.
13. Vanhempana voit mennä yliopistoon tai valita minkä työn tai ammatin haluat.
14. Et pelkää kiusaamista tai että kimppuusi hyökätään kadulla, koulussa tai asuinalueellasi.
15. Näet TV:ssä ja elokuvissa usein ihmisiä, jotka ovat kanssasi samannäköisiä ja elävät samoin kuin sinä.
16. Menet perheesi kanssa elokuvaan, eläintarhaan, museoon, maalle tai muihin hauskoihin paikkoihin ainakin kerran kuukaudessa.
17. Vanhempasi, isovanhempasi ja jopa iso-isovanhempasi ovat syntyneet tässä maassa.
18. Saat uusia vaatteita ja kenkiä milloin tarvitset.
19. Sinulla on runsaasti leikkিতovereita ja aikaa leikkimiseen.
20. Pääset tietokoneelle ja internetiin.
21. Tekojasi arvostetaan ja sinua rohkaistaan kehittämään kysyjäsi.
22. Mielestäsi sinulla on onnellinen tulevaisuus, kun kasvat suureksi.

29. Taistelu appelsiinista

Voiko tämä olla kumpikin voittaa -tilanne?

Teema	Rauha
Vaikeusaste	Taso 1
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	30 minuuttia
Ryhmäkoko	4–24 lasta
Työtapa	Ryhmäkilpailu ja keskustelu
Kuvaus	Ryhmät kilpailevat appelsiinin hallussapidosta ja keskustelevat ristiriitojen ratkaisemisesta.
Tavoitteet	• Keskustella kommunikoinnin tarpeesta konfliktitilanteissa • Miettiä toimintatapoja ristiriitatilanteisiin
Valmistelut	• Ei mitään
Materiaali	• appelsiini

Ohjeet

1. Kerro ryhmälle, että nyt leikitään appelsiinipeliä. Jaa leikkijät kahteen ryhmään. Pyydä A-ryhmää menemään ulos odottamaan. Kerro B-ryhmälle, että tämän harjoituksen tarkoitus on saada appelsiini, koska ryhmä tarvitsee sen mehua appelsiinimehun tekemiseen.
2. Mene A-ryhmän luo ja kerro, että tämän harjoituksen tarkoitus on saada appelsiini, koska he tarvitsevat sen kuorta appelsiinikakun tekemiseen.
3. Ohjaa molemmat ryhmät samaan tilaan ja pyydä niitä istuutumaan riviin vastakkain.
4. Kerro ryhmille, että niillä on kolme minuuttia aikaa saada tarvitsemansa. Tähdennä, ettei pidä käyttää väkivaltaa saadakseen, mitä haluaa. Aseta sitten appelsiini ryhmien väliin ja sano: "Alkaka!"

Useimmiten joku sieppaa appelsiinin, ja yksi ryhmä saa sen. Miten ryhmät hoitavat tilanteen, on yllätys. Joskus ryhmät sopivat, että appelsiini puolitetaan. Joskus ryhmät eivät halua olla neuvotella. Toisinaan ryhmät kommunikoivat pitempään ja tajuaavat, että molemmat tarvitsevat appelsiinin eri osia, ja joku ryhmästä kuorii appelsiinin ja ottaa tarvitsemansa osan. Älä keskeytä tilannetta.

5. Sano kolmen minuutin kuluttua: "Seis!" tai "Aika!"

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - a. Saiko ryhmänne haluamansa, ennen kuin kolme minuuttia oli kulunut?
 - b. Mikä oli kummankin ryhmän päämäärä?
 - c. Mihin tulokseen taistelu appelsiinista johti?
 - d. Mitä teitte saavuttaaksenne tämän tuloksen?
 - e. Miksi ihmisten on tärkeä kommunikoida ristiriitoja ratkaistessaan?
 - f. Kommunikoivatko ihmiset aina keskenään, kun heillä on ristiriita? Miksi tai miksi eivät?
 - g. Haluavatko ihmiset ristiriitatilanteessa aina samaa asiaa?
 - h. Oletteko kokeneet samanlaisia tilanteita? Mihin tulokseen ne päättyivät?

2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin kysymällä:

a. Mitä ihmisoikeuksia loukataan konflikteissa?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Harjoitus "Kuvilla väkivallattomaksi" (s. 130) käsittelee myös ristiriitojen ratkaisua.
- Useat harjoitukset vaativat myös neuvottelua: "Linnan valtaus" (s. 89), "Piparipeikko" (s. 95).

Toimintaideoita

Keksikää ideoita siitä, kuinka käsitellään ristiriitoja ryhmässä. Listatkaa nämä ideat kartongille ja ripustakaa ne johonkin huoneeseen.

Vinkkejä ohjaajalle

- Ota appelsiini tai sen jäänteet kolmen minuutin kuluttua välttääksesi häiriöitä purkamisen aikana.
- Älä yritä puuttua konfliktitilanteen aikana asiaan ja vaikuttaa tuloksiin, mutta korosta varovasti, että saadakseen mitä haluaa ei tarvitse käyttää väkivaltaa.
- Sovellus isommille ryhmille: Muodosta neljä ryhmää kahden sijasta ja järjestä kaksi appelsiinitaistelua yhtä aikaa. Muodosta siis kaksi A-ryhmää ja kaksi B-ryhmää ja anna samat ohjeet kuin aikaisemmin. Aseta A1-ryhmä vastapäätä B1-ryhmää ja A2-ryhmä vastapäätä B2-ryhmää. Aseta appelsiinit kummankin ryhmän väliin. Aloita ja lopeta harjoitus yhtä aikaa. On kiintoisaa vertailla keskustelussa kummankin "taistelun" kulkua ja tuloksia.

30. Vesipisarat

Vettä, vettä kaikkialla eikä pisaraakaan juotavaa

Teema	Ympäristö, yleiset ihmisoikeudet
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	7–13-vuotiaat
Kesto	60 minuuttia
Ryhmäkoko	5–20 lasta
Työtapa	Kokemuksellinen oppiminen, priorisointi, keskustelu
Kuvaus	Lapset päättävät, kuinka he voivat käyttää vettä tuhlaamatta sitä. He keskusteleval henkilökohtaisen toiminnan tärkeydestä maailman tärkeimpien ympäristöresurssien säästämiseen.
Tavoitteet	• Lisätä tietoisuutta luonnonvarojen kestävästä käytöstä päivittäisessä elämässä • Keskustella vesien ja ympäristön suojelutavoista yleensä • Auttaa lapsia tiedostamaan oikeutensa • Rohkaista henkilökohtaiseen toimintaan luonnonvarojen kestävässä kulutuksessa ja veden säästämässä
Valmistelut	• Varaa lasi ryhmäsi kutakin lasta kohti. • Varaa 2 litran pullo ja täytä se vedellä. Varmistu, että vettä riittää jokaisen lasin täyttämiseen. Jos ryhmä on suuri, tarvitset lisää pulloja. • Kopioi ”vesipisara”-moniste jokaiselle lapselle.
Materiaali	• 2 litran pulloja • lasi tai muki jokaiselle lapselle • teelusikka jokaiselle lapselle • kulho, johon kootaan yhteisesti säästetty vesi • fläppitaulu • paperia ja kyniä

Ohjeet

1. Pyydä lapsia miettimään niin monta syytä kuin mahdollista, miksi vesi on tärkeää (esimerkiksi kasveille, eläimille, ihmisille, teollisuudelle, maanviljelykselle, virkistykseen) ja esitele vesiensuojelun idea seuraavanlaisin kysymyksin:
 - Mistä maapallolla löytyy vettä? (meristä, jäätiköistä, makeanveden altaista)
 - Kuinka suuri osa maapallon vedestä on ihmisille käyttökelpoista? (97% valtameristä, 2% jäätiköistä, vain 1 prosentti makean veden altaista on käyttökelpoista)
 - Millaista olisi elämä maapallolla ilman vettä? Tai jos vettä olisi vähemmän?
 - Onko makea vesi jakaantunut tasaisesti kaikkialle maailmaan?
 - Mitkä tämän päivän erityiset ilmiöt vaarantavat riittävän makean veden saannin tulevaisuudessa?
2. Tuottakaa luettelo jokaisen lapsen päivittäisestä vedenkäytöstä (keittämiseen, kylpemiseen tai suihkuun, WC:n vetämiseen, vaatteiden pesemiseen). Listatkaa ne paperille tai taululle.
3. Kerro, että tässä harjoituksessa haastetaan jokainen päättämään, miten käyttää vettä varovaisemmin. Näytä lapsille pulloa ja pyydä heitä kuvittelemaan, että siinä on kaikki vesi, joka ryhmällä on käytettävissään yhden päivän aikana. Sitä ei pitäisi tuhlaa.
4. Anna jokaiselle lapselle lasi ja täytä se pullon vedellä. Selitä, että se on vesimäärä, joka jokaisella on

yksin käytettävissään päivässä. Arvuuttele, kuinka paljon vettä lapset käyttävät päivässä (Euroopassa keskimäärin noin 135 litraa päivässä). Kun kaikilla on lasi kädessään, muistuta lapsia kohdassa 2 tehdystä vedenkäyttöluettelosta.

5. Pyydä lapsia pohtimaan, miten he voivat tehdä pieniä muutoksia päivittäisiin tapoihinsa veden säästämiseksi. Anna hiukan aikaa valinnoista päättämiseen. Ehdota, että teelusikallinen kuvaa yhtä litraa vettä. Käy sitten ryhmä läpi ja kysy jokaiselta lapselta hänen ratkaisunsa. Kaada yhteiseen kulhoon ne teelusikalliset vettä, jotka lapsi arvelee säästävänsä. Pyydä lapsia kirjoittamaan ideansa monisteena jaettuun ”vesipisaraan”.
6. Kun jokainen lapsi on kertonut vuorollaan, selitä, että heidän säästämänsä vesi kuuluu koko ryhmälle. Kerro, että malja täyttyy niin kauan kuin jokainen lapsi jatkaa säästämällä hiukan vettä joka päivä. Muuten ryhmältä loppuu vesi.
7. Kerro ryhmälle, että sen pitäisi nyt päättää ympäristönsä yhteisistä resursseista. Pyydä lapsia päättämään ryhmänä, mihin he haluavat käyttää yhteisen veden. Voisivatko he kierrättää jonkin verran vettä?

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksin:

- Oliko helppoa ajatella kaikkia päivittäisiä vedenkäyttötapoja?
- Huomasitko jotakin uutta vedenkäyttötavoissasi? Entä perheiden vedenkäyttötavoissa? Entä vedenkäyttötavoissa julkisilla paikoilla (esimerkiksi kouluissa, sairaaloissa, julkisissa rakennuksissa ja puistoissa)?
- Millä tavoin teit päätöksen luopua osasta päivittäistä vettä?
- Mitkä vedensäästötavat ovat päivittäisessä elämässäsi realistisia? Mitkä vedensäästötavat olisivat vaikeita toteuttaa joka päivä?
- Oliko vaikea päättää ”yhteisen veden” käytöstä? Oletteko tyytyväisiä ryhmän päätökseen? Voisitteko ajatella muitakin tapoja käyttää tätä vettä?

2. Ohjaa lapsia ajattelemaan vesiensuojelua yleisesti:

- Miksi on tärkeää säästää vettä?
- Mitä tapahtuu, jos ihmisillä ei ole tarpeeksi vettä?
- Mistä asuinalueemme vesi tulee? Miten se johdetaan luoksenne?
- Tuhlaako yhteisömme tätä vettä?

3. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin kysymällä:

- Vesi on olennaisen tärkeää elämälle ja henkiinjäämiselle. Millä muilla luonnonvaroilla on avainrooli elämän ja henkiinjäämisen kannalta?
- Onko kaikilla ihmisillä saatavilla näitä luonnonvaroja, kuten puhdas vesi, puhdas ilma ja ympäristö? Mitä tapahtuu, jos näitä luonnonvaroja on saatavilla, mutta ne eivät ole hyvälaatuisia?
- Kuka on vastuussa näiden laadukkaiden ympäristövarojen tarjoamisesta?
- Voivatko lapsetkin tehdä jotakin varmistaakseen, että jokaisella on mahdollisuus käyttää laadukkaita luonnonvaroja?

Pyydä purkamisen lopussa lapsia katsomaan uudelleen ”vesipisaraansa” ja lisäämään siihen mahdollisia uusia ideoita säästää vettä tai käyttää sitä omassa ympäristössä. Ripusta ”vesipisarot” huoneeseen, niin että lapset voivat palata niihin myöhemmin.

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Harjoitus ”Ihmeen kaunis maailmamme” (s. 174) saa lapset myös tarkastelemaan syvemmin käsitksiään terveydestä ja turvallisesta ympäristöstä.
- Käytä tämän harjoituksen lähestymistapaa, kun käsittelette muita tärkeitä luonnonvaroja ja niiden vaikutuksia lasten elämään (esimerkiksi puhdas ilma, turvallinen ja terveellinen ruoka, sähkö, kaasu ja öljy). Tarkastelkaa samoin, kuinka lapset itse voivat säästää näitä varoja (esimerkiksi kierrättämällä, lajittelemalla roskat, käyttämällä julkista liikennettä, käyttämällä uusiutuvia luonnonvaroja jne).
- Tutkikaa tilannetta niissä maissa, joissa ei ole riittävästi puhdasta vettä (esimerkiksi Pohjois-Afrikka, Keski-itä).
- Hankkikaa lisätietoa vesiongelmasta (esimerkiksi elokuvista, dokumenttifilmeistä, myyteistä ja kansantarinoista, sanomalehtiartikkeleista). Korosta yksilön toiminnan ja tässä tapauksessa veden säästämisen välistä yhteyttä, sekä käsitteellisempää oikeutta luonnonvaroihin, kestäväan kehitykseen ja elämään.

Toimintaideoita

- Kehitelkää ryhmissä toimintasuunnitelmia veden säästämiseksi. Käyttämällä mittauksessa 500 ml:n vetoista pulloa ja 10 litran ämpäriä, lapset voivat suunnilleen mitata, kuinka paljon vettä he käyttävät päivässä. He voivat merkitä tuloksen muistiin joka päivä viikon ajan. Palatkaa noin viikon kuluttua keskusteluun nähdäkseen, oliko lasten vaikeaa säästää vettä ja oliko se heidän mielestään tarpeellista.
- Ota yhteyttä vanhempiin tai lasten kanssa asuviin aikuisiin informoidaksesi heitä vedensäästöviikosta.
- Leiki ”Saastepartiota” lasten kanssa. Jos lähellä on pieni lampi tai joki, käykää katsomassa sitä. Tarkistakaa, onko vedessä tai rannoilla roskia. Mihin ihmiset käyttävät tätä vettä?
- Tehkää lasten kanssa kävelyretki ympäristöön ja tarkastelkaa, miten roskat kerätään. Selitä lapsille, kuinka roskat käsitellään ja miksi puhdas ympäristö on tärkeä.
- Kehitelkää edelleen lasten ideoita muuttaa käytöstapojaan heille annettujen resurssien arvostamisessa (esimerkiksi terveellisen ruoan, veden, valon, kaasun jne.) Rohkaise lapsia ymmärtämään, että jokaisen henkilökohtainen toiminta vaikuttaa maailmanlaajuisesti ja että yksilön tekemillä muutoksilla on vaikutusta luonnonvarojen kestäväan käyttöön.

Vinkkejä ohjaajalle

- Auta lapsia ymmärtämään, että se, miten ”ympäristöä” suojellaan, perustuu ihmisoikeuksien kunnioitukseen ja elämisen oikeuteen, joka on jokaisella ihmisellä.

Sovelluksia

Vanhempien lasten kanssa keskustelua voi jatkaa kohti käsitteellisempiä oikeusresursseja, kestäväa kehitystä ja eloonjäämisen oikeutta kysymällä:

- Mitä on tehtävissä, jotta jokaisen oikeutta veteen ja kaikkiin muihin resursseihin maapallolla kunnioitettaisiin?
- Onko maapallolla muita rajoitetusti saatavia luonnonvaroja?
- Mitä on tehtävissä tulevien sukupolvien elämälle välttämättömien resurssien turvaamiseksi?

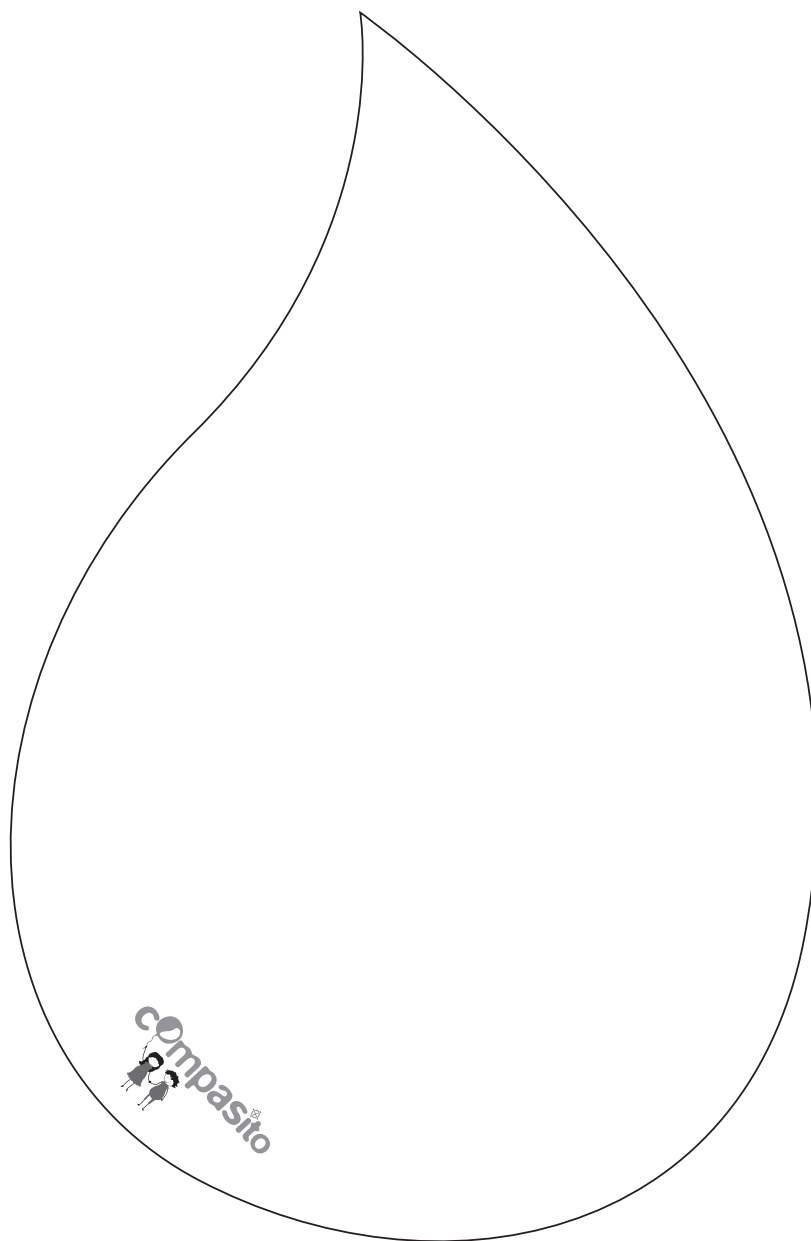

Lisätietoja

"A Trip with Drip – The Water Drop" -työkirja sisältää perustietoa, mielenkiintoista informaatiota ja useita käytännön harjoituksia veden eri puolista. Se sisältää informaatiota ja käytännön opastusta veden alkuperästä, ihmisten käyttämän veden määrästä, ihmisten vedenkäyttötavoista maataloudessa, teollisuudessa ja kotitalouksissa ja vesien saastumisongelmasta.

http://unep.org/publications/search/pub_details_s.asp?ID=3729

MONISTE: VESIPISARA

31. Yhtä perhettä

Teema	Syrjintä, perhe, sukupuoli
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	8–12-vuotiaat
Kesto	60 minuuttia
Ryhmäkoko	8–30 lasta
Työtap	Piirtäminen, keskustelu
Kuvaus	Lapset keskustelevat erilaisista perhemuodoista ja -rakenteista käyttäen apuna kuvia ja piirtämistä.
Tavoitteet	• Synnyttää monimuotoisuutta ja suvaitsevaisuutta erilaisuutta kohtaan • Saada lapset ajattelemaan erilaisia kasvatustapoja ja miettimään perheen määritelmiä • Puhua ”epätavallisten” perheiden lapsiin kohdistuvaa syrjintää vastaan • Tutkia perheen ja ihmisoikeuksien välistä yhteyttä
Valmistelut	• Kokoa etukäteen valikoima erilaisia perheitä esittäviä kuvia /valokuvia jokaiselle ryhmälle (esimerkiksi sinkkuvanhempi, perusperhe, samaa sukupuolta oleva pari, ”tilkkutäkkiperhe”, adoptiolapset, suurperheet, joissa on monta sukupolvea).
Materiaali	• kopiot kaikista kuvista jokaiselle lapsiryhmälle

Ohjeet

1. Johdata tehtävään kertomalla, että tässä harjoituksessa tutkitaan monia eri tapoja liittyä yhteen ja elää ihmisten kanssa, joita pidämme perheenämme. Korosta, etteivät kaikki lapset elä samantlaisissa perheissä.
2. Pyydä jokaista lasta piirtämään perhe, jossa hän elää (ts. ei perhettä, josta he ovat saattaneet erota tai jossa he haluaisivat olla tai joka heillä kerran oli jne.). Rohkaise haluttaessa sisällyttämään piirroksen yksityiskohtia perheestä (esimerkiksi nimi, ikä, jokaisen henkilön sukupuoli).
3. Pyydä lapsia keskustelemaan tuntemistaan erityyppisistä perheistä. Anna heidän esitellä piirroksensa omasta perheestään, jos he haluavat.
4. Pitäkää yhdessä aivoriihi ja listatkaa niin monentyyppisiä perheitä kuin mahdollista. Mainitse niitä, joista ei ole vielä puhuttu.
5. Jaa lapset pieniin 4–5 hengen ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle kuvakopiosarja, jonka olet valmistanut etukäteen. Pyydä jokaista ryhmää keskustelemaan siitä, mitkä ovat perheiden pääasialliset erot ja mikä on ”epätavallista” jokaisessa perheessä. Pyydä ryhmiä keskustelemaan myös omista perhekuvistaan ja siitä, eroavatko ne jotenkin annetuista kuvista.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavin kysymyksin:
 - a. Mitä tässä harjoituksessa tapahtui?
 - b. Kuinka vaikeaa tai helppoa oli piirtää ja esitellä nykyistä perhettäsi?
 - c. Hämmästyttivätkö toisten lasten piirrokset sinua? Miksi?
 - d. Hämmästyttikö jokin muu perhekuva sinua? Miksi?
 - e. Mitä opit perheistä?

- f. Miltä arvelet toisista lapsista tuntuvan, silloin kun heidän perheensä on ”epätavallinen”?
 - g. Kuinka voisit tukea noita lapsia?
2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin kysymällä:
- a. Onko kaikilla lapsilla oikeus elää perheessä?
 - b. Onko eläminen perheessä tärkeää? Miksi tai miksi ei?
 - c. Ketkä lapset eivät ehkä elä perheessä? Missä he asuvat?
 - d. Kuka takaa, että näiden lasten kaikkia oikeuksia kunnioitetaan?
 - e. Tunnetko ketään tällaista lasta? Kuinka voit tukea näitä lapsia?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Harjoitus ”Kenellä on päätösvalta?” (s. 190) käsittelee yhdessä elämisen ja päättämisen kysymyksiä.
- Useat harjoitukset käsittelevät stereotyyppisiä odotuksia: ”Kuvapelejä” (s. 127), ”Kuka on takanani” (s. 187) ja ”Maailman kesäleiri” (s. 197).

Toimintaideoita

- Järjestää vierailusarja paikalliseen lastenkotiin tai perhekotiin. Keskustelkaa lasten kanssa tai perustakaa kodille ystävyysryhmä.
- Jos paikkakunnalla on saatavissa ”lainamummoja” tai ”lainavaareja” tai ”lainavanhempia”, jotkut lapsista saattavat haluta tulla mukaan tähän toimintaan.
- Jotkut lapset saattavat haluta aloittaa ”lainaveli”- tai ”lainsisko”-hankkeen, joka saatetaan käynnistää paikallisessa koulussa tai asuinalueella.

Vinkkejä ohjaajalle

- Varmistu, että lapset tuntevat olonsa mukavaksi eikä heitä kiusata, kun he esittelevät epätavallisia tai erilaisia perhemalleja. Korosta harjoituksessa suvaitsevaisuutta, tunteita ja arvoja, jotka tekevät perheestä perheen.
- On tärkeää, että tunnet lapsiryhmäsi perhetilanteet ja että muokkaat harjoitusta, niin ettei se aiheuta hämmennystä tai saa kenenkään lapsen oloa epämukavaksi.
- Ennen kuin toteutat harjoituksen, lue taustainformaatio ”Perhe ja vaihtoehtoiset hoitomuodot” (s. 232). Löydät täältä myös ideoita erilaisista perhetyypeistä tai -rakenteista, jotka saattavat olla harjoituksessa hyödyksi.

Sovelluksia

Jos haluat lyhentää harjoitusta, toteuta se ilman perhekuvien lisäämistä. Kun jaat lapset pieniin ryhmiin, voit yksinkertaisesti pyytää heitä keskustelemaan ja miettimään omien perhekuviensa pohjalta ilman uusia kuvia. Saattaa kuitenkin olla tärkeää pohtia ja käsitellä toisenlaisia perheitä, joita ryhmässä ei muuten esiteltäisi.

32. Ihmeen kaunis maailmamme

Kuinka haluat elää?

Teema	Syrjintä, ympäristö, köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen
Vaikeusaste	Taso 1
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	50 minuuttia
Ryhmäkoko	1–20 lasta
Työtapa	Piirtäminen, keskustelu
Kuvaus	Lapset piirtävät vastakohtaisia kuvia ympäristöstä, jossa he haluavat tai eivät halua asua. He keskustelevat erottavista tekijöistä ja siitä, kuinka heidän omaan ympäristöönsä voidaan vaikuttaa.
Tavoitteet	• Keskustella konkreettisista ja abstrakteista ympäristötekijöistä • Arvioida omaa ja toisten ympäristöä • Keskustella tavoista, joilla voidaan suojella omaa ja/tai toisten ympäristöä
Valmistelut	• Aseta valmiiksi väritysvälineet. • Kopioi moniste jokaiselle lapselle.
Materiaali	• paperia • väritysvälineitä, esimerkiksi (vesi)värejä, tussikyniä, väriliituja, värikyniä • nastroja tai teippiä piirustusten esille asettamiseen

Ohjeet

- Aseta esille kaikenlaisia värejä. Pyydä lapsia ajattelemaan, millaisen asuin ympäristön he haluaisivat – oikean tai kuvitteellisen – ja piirtämään se.
- Pyydä lapsia sitten ajattelemaan asuin ympäristöä, jota he eivät halua, ja piirtämään se.
- Kun piirroksat ovat valmiita, ripusta ne ja kutsu lapset tarkastelemaan mini-näyttelyä.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - a. Oliko helppoa ajatella erilaisia ympäristöjä?
 - b. Mistä piirroksista ja ympäristöstä pidät eniten? Miksi?
 - c. Mistä piirroksista ja ympäristöstä pidät vähiten? Miksi?
 - d. Jos piirtämässäsi ympäristössä asuisi ihmisiä, miltä heistä tuntuisi?
 - e. Mikä piirros on lähinnä omaa ympäristöäsi?
2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin seuraavin kysymyksiin:
 - a. Ympäristö on muutakin kuin fyysinen tila. Millaisista asioista syntyy myönteinen tai kielteinen ympäristö? Ajattele sellaisia asioita kuin mahdollisuudet, väkivallattomuus, syrjimättömyys, vapaus ja ihmisoikeudet.
 - b. Kuinka fyysinen ympäristömme vaikuttaa meihin? Kuinka ympäristön kyky toteuttaa oikeuksiamme vaikuttaa meihin?
 - c. Kuinka kuvailisit asuin ympäristöäsi oikeuksien toteutumisen kannalta?
 - d. Mitä haluaisit muuttaa fyysisessä ympäristössäsi? Entä mitä muuttaisit oikeuksien toteutumisen kannalta?

- e. Mitä voisit tehdä, jotta ympäristösi muuttuisi enemmän piirroksesi kaltaiseksi?
- f. Onko kaikilla maailman lapsilla sellainen ympäristö kuin he haluavat?
- g. Onko meillä ihmisoikeutta hyvään ympäristöön?
- h. Miten voisimme vaikuttaa siihen, että meillä kaikilla olisi oikeus hyvään ympäristöön?
- i. Mitä voisimme tehdä hyvän ympäristön hankkimiseksi kaikille maailman lapsille?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Myös harjoitukset ”Compasito-reportteri” (s. 92) ja ”Vesipisarot” (s. 168) auttavat lapsia arvioimaan yhteisönsä ympäristöä.
- Harjoituksessa ”Rakas päiväkirja” (s. 99) lapset näkevät saman kokemuksen eri näkökulmista.

Toimintaideoita

- Tehkää kävelyretki asuinalueellanne. Keskustelkaa lasten kanssa fyysisestä ympäristöstä ja siitä, mistä he siinä pitävät tai eivät pidä. Auta lapsia kehittämään konkreettisia muutosehdotuksia. Kutsu paikallisia virkamiehiä keskustelemaan ehdotuksista ja muutosaloitteista.
- Välitä lasten ajatukset ympäristöstään yhteisön aikuisille järjestämällä lasten piirroksista ja ideoista näyttely.
- Jatka työskentelyä lasten ympäristön muutosideoiden pohjalta. Mitä he voivat tehdä parantaakseen ympäristöään?
- Koeta löytää jatkuvia projekteja, joihin lapset osallistuvat tukeakseen toisia, heitä itseään huonommissa olosuhteissa eläviä lapsia. Vanhemmat lapset voivat keksiä uusia hankkeita.

Vinkkejä ohjaajalle

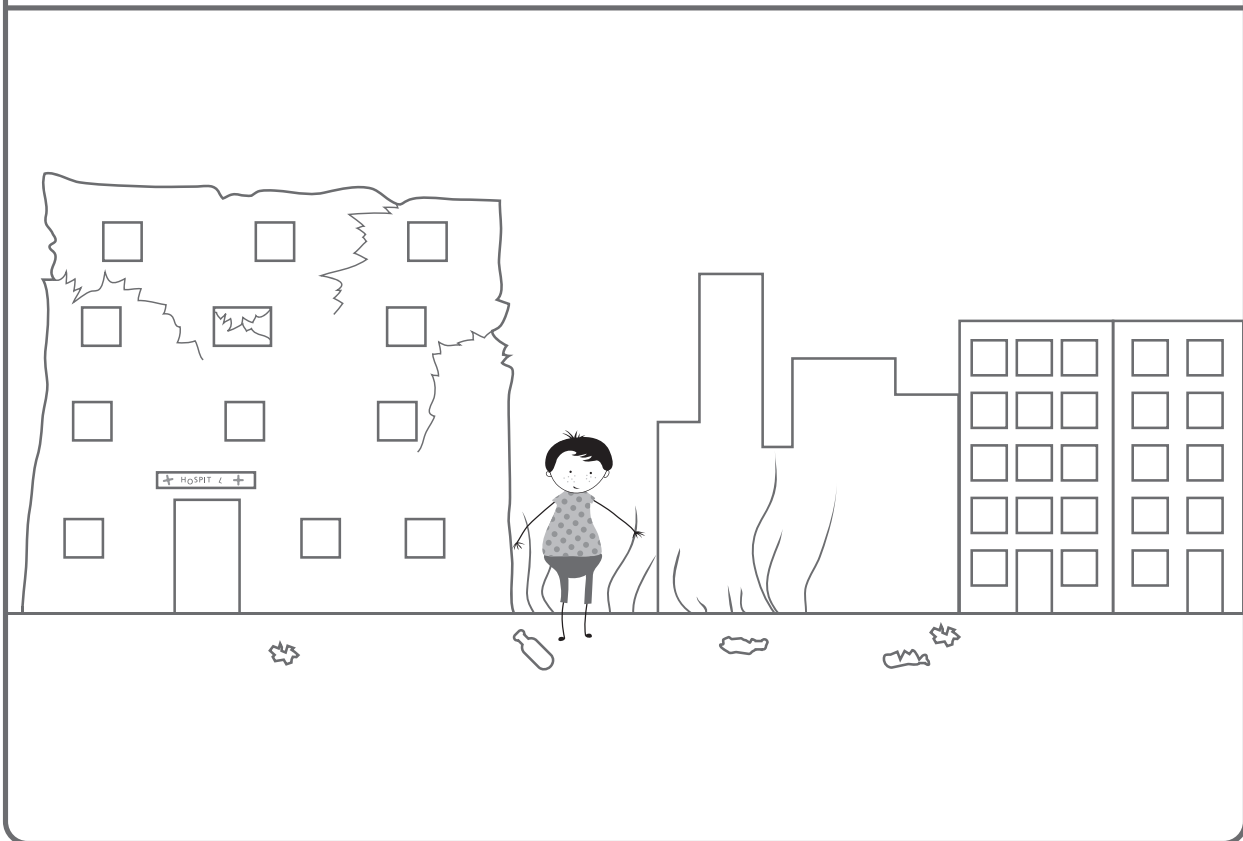
- Auta lapsia ymmärtämään, että ”ympäristö” syntyy konkreettisista, fyysisistä tekijöistä samoin kuin abstrakteista asioista, kuten ihmisoikeuksien taso ja vapaus. Korosta, että tarvitsemme molempia tekijöitä hyvään ympäristöön. Nuorempien lasten saattaa olla vaikea hahmottaa abstrakteja ympäristöön liittyviä käsitteitä.
- Selvitä ennen tämän harjoituksen tekemistä, mihin ympäristönäkökulmiin haluat keskittyä. Koko ”ympäristön” käsitteleminen ilman selkeää tähtäyspistettä on liian laaja ja abstrakti tehtävä.

Sovelluksia

- Käytä useita erilaisia väritystekniikoita samassa piirroksessa, esimerkiksi väriliituja, vesivärejä, paperimosaiikkia.

MONISTE

33. Mistä pidän ja mitä teen

Ne eivät ole aina sama asia!

Teema	Syrjintä, perhe, sukupuolten tasa-arvo
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	45 minuuttia
Ryhmäkoko	8–20 lasta
Työtap	Omista mieltymyksistä kertominen, keskustelu
Kuvaus	Lapset nimeävät sukupuolelleen ”sopivia” ja ”sopimattomia” asioita, joita he haluavat tai eivät halua tehdä tai joita he mahdollisesti haluaisivat tehdä. Sitten keskustellaan sukupuolistereotyyppioista ja liitetään ne ihmisoikeuksiin.
Tavoitteet	• Löytää omat ja toisten kyvyt ja osaaminen • Tunnistaa sukupuolistereotyyppien vaikutuksia
Valmistelut	• Vapaaehtoinen: printtaa kysymyskaavakkeet
Materiaali	• paperia ja kyniä • vapaaehtoinen: monistettu kysymyskaavake

Ohjeet

- Esittele teema sukupuolirooleista kysymällä: Onko olemassa sellaista käytöstä tai toimintaa, jota pidetään ”tytöille sopivana” tai ”pojille sopivana”? Pyydä lapsilta esimerkkejä.
- Jaa lapsille paperilappuset ja kynät. Pyydä jokaista lasta kirjoittamaan seuraavat asiat:
 - Kirjoita paperin yläosaan, oletko poika vai tyttö.
 - Nimeä neljä asiaa, joita teet ja joiden tekemisestä pidät, ja joita pidetään omalle sukupuolellesi sopivina.
 - Nimeä neljä asiaa, joita teet, mutta joiden tekemisestä et pidä, ja joita pidetään sukupuolellesi sopivina.
 - Nimeä neljä asiaa, joita et tee etkä haluakaan tehdä ja joita pidetään vastakkaiselle sukupuolelle sopivina.
 - Nimeä neljä asiaa, joita et tee, mutta haluaisit todella mielelläsi tehdä, ja joita pidetään vastakkaiselle sukupuolelle sopivina.
- Pyydä lapsia sanomaan ääneen muutamia vastauksia jokaiseen kysymykseen, ja kirjoittakaa ne oheiseen taulukkoon.

	Teen ja haluan tehdä	Teen mutta en halua tehdä	En tee enkä halua tehdä	En tee mutta haluaisin tehdä
Tytöt				
Pojat				

Purku ja arviointi

- Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - Hämmästyttivätkö sinua jotkut asiat, joiden tekemisestä ihmiset pitivät tai eivät pitäneet?

- b. Tarkastelkaa luetteloa asioista, joita lapset haluaisivat tehdä, mutta eivät tee. Huomaatko niissä jotakin kaavaa?
 - c. Mitä tapahtuu tytölle, joka tekee ”poikien asioita”? Tai pojalle, joka tekee ”tyttöjen asioita”? Miksi?
 - d. Kuinka perheesi aikuiset vastaisivat näihin neljään kysymykseen?
 - e. Ovatko perheesi jäsenet samaa mieltä siitä, mikä sopii miehille ja pojille tai naisille ja tytöille?
 - f. Mistä saamme näkemyksemme siitä, mikä sopii miehille ja pojille tai naisille ja tytöille?
2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin kysymällä:
- a. Miten poikien ja tyttöjen tekemisen rajoittaminen vaikuttaa heihin yksilöinä? Kuinka se mahdollistaa vaikuttaa perheeseen? Entä yhteiskuntaan?
 - b. Ovatko sukupuoliroolit (tai stereotypiat) mielestäsi muuttumassa? Jos ovat, miten?
 - c. Oletko koskaan yrittänyt haastaa sukupuolirooleja? Mitä tapahtui?
 - d. Miksi sukupuoliroolit/stereotypiat rajoittavat yksilön ihmisoikeuksia?
 - e. Mitä me voimme tehdä haastaaksemme sukupuoliroolit ryhmässämme?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Muita sukupuolirooleihin/stereotypioihin liittyviä harjoituksia ovat ”Olipa kerran...” (s. 122) ja ”Pojat eivät itke” (s. 82).
- Harjoitus ”Sanat, jotka satuttavat” (s. 194) tarkastelee sukupuolistereotypioihin perustuvaa loukkaavaa kielenkäyttöä, samoin kuin muunlaisia solvauksia.

Toimintaideoita

- Keskustele lasten kanssa muutamista asioista, joita he ovat listanneet otsikon ”En tee, mutta haluaisin tehdä” alle. Auta lapsia keksimään mahdollisuuksia toteuttaa ryhmässä muutamia näistä asioista hyväksyvässä ilmapiirissä.

Vinkkejä ohjaajalle

- Rohkaise lapsia sisällyttämään käytösodotukset ja fyysinen ulkonäkö kategoriaan ”sukupuolellesi sopivaa” (Esimerkiksi kauniista vaatteista pitäminen, juoruilu, itkuherkkyys, epäsovivan kielen käyttö, tappeleminen)
- Vaihtoehto: Jotkut lapset voivat olla hämmentyneitä tai haluttomia paljastamaan, että he tekisivät mielellään asioita, joita jotkut pitävät ”sopimattomina”. Tätä välttääksesi voit 1) koota paperilaput, sekoittaa ne ja pyytää lapsia lukemaan nimettömien, jompaakumpaa sukupuolta olevien lasten vastaukset; 2) jakaa lapset pieniin tyttöjen tai poikien ryhmiin ja pyytää heitä vastaamaan kysymyksiin ryhmänä; 3) käyttää monistettua kaavaketta kysymyksineen
- Jos ryhmä sitä kaipaa, esittele sana ”stereotypia”, keskustelkaa sen merkityksestä ja pyytäkää ryhmältä esimerkkejä. Keskustelkaa siitä, kuinka stereotypiat voivat rajoittaa ihmisoikeuksia.
- Kun kysyt, mitä tapahtuu lapselle, joka ei sopeudu yleisiin sukupuolistereotypioihin, kysele, miten näitä lapsia nimitellään ja keskustelkaa näiden sanojen merkityksistä (esimerkiksi nynny, poika-tyttö, homo).

34. Mitä jos...

...maapallo olisi litteä???

Teema	Yleiset ihmisoikeudet, koulutus ja vapaa-aika, köyhyys ja sosiaalinen turvallisuus
Vaikeusaste	Taso 3
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	60 minuuttia
Ryhmäkoko	8–20 lasta
Työtap	Analyysi, dramatisointi, keskustelu
Kuvaus	Lapset kuvittelevat tietyn tapahtuman seurauksia ja näyttävät sitten nämä seuraukset.
Tavoitteet	• Käsitellä oikeuksien vaikutusta ja keskinäistä riippuvuutta • Käsitellä oikeuksia arkielämässämme
Valmistelut	• Valikoi, muokkaa tai keksi tilanteita, jotka sopivat lasten kokemuksiin ja kysymyksiin. • Kopioi ja leikkaa irti tilannekortit. • Kopioi Vaikutusten virta, s. 189.
Materiaali	• tilannekortit • paperia ja kyniä esittelyyn • Vaikutusten virran kopiot

Ohjeet

1. Esittele harjoitus kertomalla, että jokainen yrittää kuvitella ”Mitä jos...” Joskus kuvittelemme hyviä tilanteita (esimerkiksi ”Mitä jos ei olisi enää sotia?”) ja toisinaan huonoja tilanteita (esimerkiksi ”Mitä jos omaan maahan tulisi sota?”). Tässä harjoituksessa annetaan tilanne ja pyydetään miettimään, mitä seurauksia siitä olisi ihmisten elämään.
2. Esittele Vaikutusten virta ja kuvaile, kuinka yksi tilanne voi johtaa toiseen ja muodostaa tapahtumaketjun; käytä yksinkertaisia, tuttuja tilanteita (esim. Mitä jos et pääsisi kouluun? > Ei luku- eikä kirjoitustaitoa > Ei kykyä ymmärtää kirjoitettuja ohjeita eikä karttoja, kirjoittaa kirjeitä, käyttää tietokonetta).
3. Jaa lapset pieniin ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle tilanne ja kopio Vaikutusten virrasta sekä kynä. Pyydä lapsia täyttämään moniste yhdessä.
4. Kun lapset ovat täyttäneet monisteen Vaikutusten virta, pyydä heitä valmistelemaan esitys seurauksista, joita he ovat kuvitelleet tilanteesta aiheutuvan. Anna lapsille aikaa valmistella esityksensä.
5. Pyydä jokaista ryhmää lukemaan ja esittämään vuorollaan tilanteensa.
6. Pyydä jokaisen esityksen jälkeen kommentteja kysymällä:
 - a. Voisitko kuvitella muitakin seurauksia, joita tilanteella voisi olla?
 - b. Mitkä ihmisoikeudet liittyvät tähän tilanteeseen? Loukataanko tilanteessa ihmisoikeuksia? Suojellaanko ja edistetäänkö siinä oikeutta?
 - c. Liittyykö tilanteen seurauksiin muita oikeuksia?

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:

- a. Miltä harjoitus sinusta tuntui?
 - b. Oliko vaikeaa kuvitella annettua tilannetta?
 - c. Oliko vaikea ajatella seurauksia, joita tilanne saattaisi tuottaa?
 - d. Oliko tilanne mielestänne todenmukainen? Miksi tai miksi ei?
 - e. Uskotko tällaisia tilanteita olevan maailmassa?
 - f. Kuinka reagoisit tällaisessa tilanteessa?
 - g. Mitä voisimme tehdä muuttaaksemme tämän tilanteen?
2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin kysymällä:
- a. Kun jotakin ihmisoikeutta loukataan, kuinka se vaikuttaa muihin oikeuksiin? Keksitkö yhtään esimerkkiä esityksistä?
 - b. Kun jotakin ihmisoikeutta suojellaan ja edistetään, kuinka se vaikuttaa muihin oikeuksiin? Pystytkö keksimään yhtään esimerkkiä esityksistä?
 - c. Miksi tarvitsemme kaikkia ihmisoikeuksia?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Harjoitukset ”Purjehdus uuteen maahan” (s. 149) ja ”Tärkeintä kenelle?” (s. 118) käsittelevät myös oikeuksien keskinäistä yhteyttä.
- ”Keho tietää” (s. 53) kehottaa lapsia miettimään oppimismahdollisuuksien puuttumisesta aiheutuvia seurauksia.

Toimintaideoita

Harjoitus ”Ryhmämme perustuslaki” (s. 56) sitouttaa lapsia parantamaan ihmisoikeuksia siinä ympäristössä, jossa he elävät. Ryhmää koskeva perustuslaki havainnollistaa elinympäristön oikeuksien toteutumista todellisessa elämässä.

Vinkkejä ohjaajalle

- Harjoituksen teho riippuu suuresti lapsille antamiesi tilanteiden luonteesta. Muokkaa ja kehittele uusia tilanteita, jotka liittyvät lasten kokemuksiin ja käsityksiin. Tilanteet voivat liittyä ihmisoikeuksiin yleensä tai johonkin erityiseen oikeuteen. Voit esimerkiksi keksiä tilanteita, jotka kaikki liittyvät yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin oikeuksiin tai erityisteemoihin, kuten sukupuolten tasa-arvo tai ympäristö. Koeta ottaa mukaan sekä positiivisia tilanteita (esimerkiksi Mitä jos miehillä ja naisilla olisi yhtä suuri palkka? Entä jos jokainen kaupunkimme asukas puolittaisi roskansa kierrättämällä?) että negatiivisia tilanteita (esimerkiksi Mitä jos vain miehillä voisi olla omaisuutta? Entä jos kaupunkimme jokaisella aikuisella olisi oma auto?).
- Valmistaudu antamaan tosielämän esimerkkejä tilanteista, joita ehkä on tai on ennen ollut (esimerkiksi naisilla ei ollut omistusoikeutta tai oikeutta käydä koulua, poikien ja tyttöjen asevelvollisuus).

Vaihtoehtoja

- Anna sama tilanne useammalle ryhmälle tai kaikille. Vertailkaa erilaisten ideoiden seurauksia.
- Jaa lapset tyttöjen ja poikien ryhmiin. Vertailkaa ryhmien erilaisia vastauksia samantyyppisiin tilanteisiin.
- Aikaa säästääksesi jätä pois näytelmäesitykset tai dramatisoikaa ne ilmeillä, ”ihmistauluna” tai ”jähmetettyinä liikkeinä”.

Muunnelmia

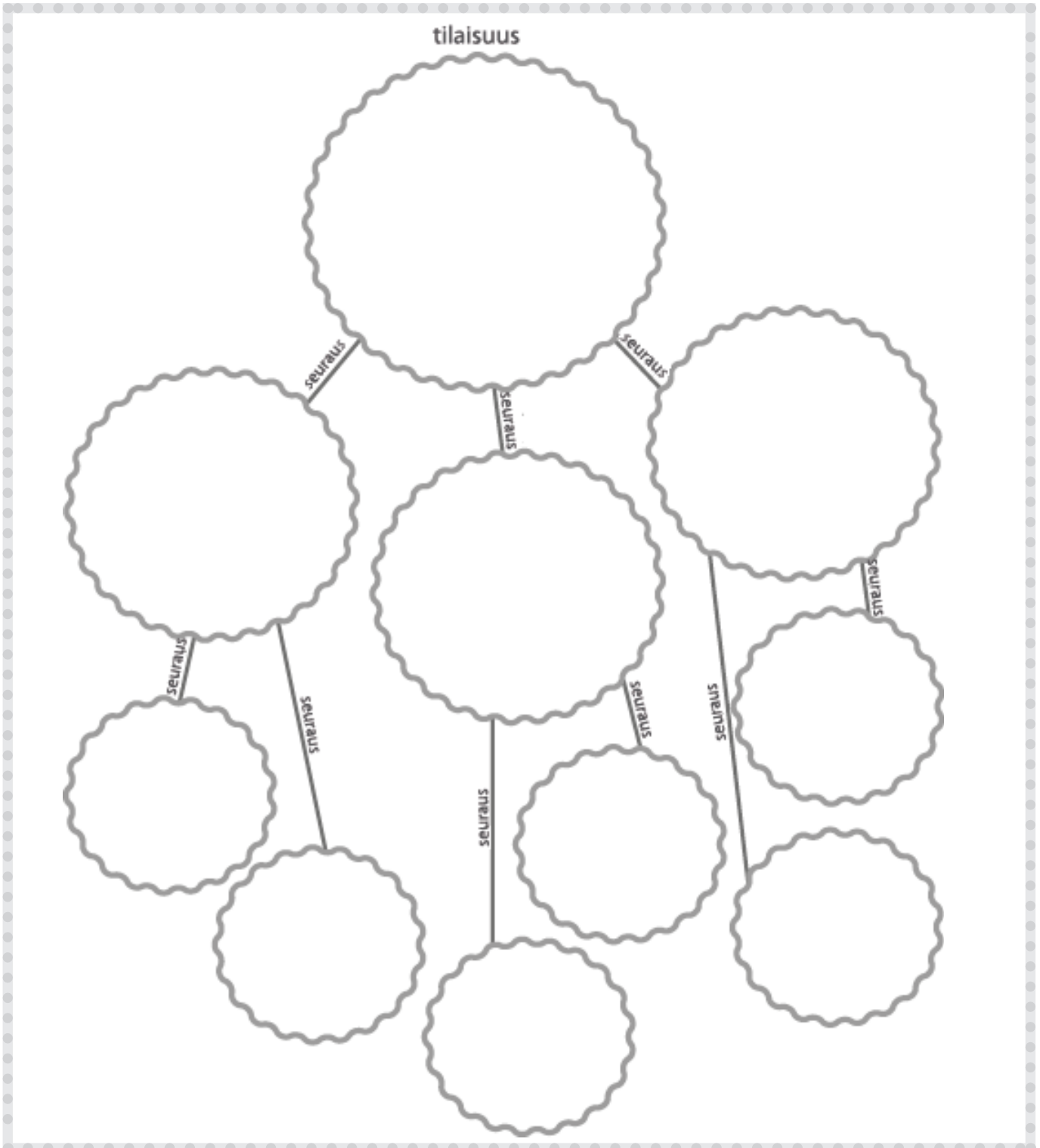
- Jätä nuoremmilta lapsilta pois Vaikutusten virta -moniste ja mene suoraan esityksiin. Nuoremmilla

lapsilla saattaa myös olla vaikeuksia käsittää oikeuksien keskinäistä riippuvuutta; korosta sen sijaan tärkeyttä nauttia kaikista oikeuksista.

- Pyydä vanhempia lapsia yhdistämään esityksensä Ihmisoikeuksien julistuksen ja/tai Lasten oikeuksien sopimuksen tiettyihin artikloihin.

MONISTE: VAIKUTUSTEN VIRT

MONISTE: TILANTEITA

Alla on muutamia tilanteita, joita voitte käyttää. Valitse ryhmällesi sopivimmat tai keksi uusia. Ota mukaan sekä positiivisia että negatiivisia tilanteita.

TILANNE 1

Hallitus on päättänyt sulkea kaikki koulut ja yliopistot. Huomisesta alkaen kaikki lapset voivat tehdä, mitä haluavat, sen sijaan että menisivät kouluun.

Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 2

Hallitus on päättänyt sulkea kaikki sairaalat säästääkseen rahaa. Lääkäreitä ja apteekkareita ei ole. Sen sijaan tarjotaan halpaa hintaan yrtilääkintäoppaita.

Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 3

Hallitus on päättänyt kieltää leikkimisen kaduilla, puistoissa, kouluissa tai missä tahansa, jossa ihmiset voivat sen nähdä. Tämän lisäksi kaikki lelukaupat suljetaan eikä kukaan saa enää myydä leluja. Jokainen joka yllätetään leikkimästä kotona, joutuu oikeuteen ja lopulta vankilaan.

Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 4

Hallitus on päättänyt, että huomisesta eteenpäin vain tytöt saavat käydä koulua ja leikkiä vapaa-aikanaan. Kaikkien poikien on aloitettava työt tehtaassa.

Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 5

Hallitus on päättänyt, että huomisesta alkaen ketään ei saa nähdä kuin kahdestaan jonkun ihmisen kanssa. Kaikki useamman kuin kahden hengen kokoontumiset on kielletty. Määräyksen rikkomisesta rangaistaan vankilalla.

Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 6

Hallitus on päättänyt, että jokaisessa koulussa on oltava tietokonehuone, jossa on niin monta tietokonetta, että jokainen lapsi voi käyttää konetta ainakin kolme tuntia viikossa.

Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 7

Hallitus on päättänyt perustaa nuorisovaltuuston informoimaan kunnanvaltuustoa lapsia koskevista asioista. Jokaisesta paikkakuntamme koulusta valitaan edustajat tähän valtuustoon.

Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

MONISTE: TILANTEITA

TILANNE 8

Hallitus on päättänyt lisätä kansainvälistä ymmärrystä, ja siksi jokaisella lapsella on nyt mahdollisuus vieraillla jossain toisessa Euroopan maassa ennen kolmentoista vuoden ikää.

Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 9

Hallitus on päättänyt, että vammaisia lapsia pitää rohkaista osallistumaan yhteiskuntaan niin paljon kuin mahdollista. Osallistumisen esteet on poistettava ja lapsille on hankittava heidän tarvitsemaansa apua, kuten pyörätuoleja, kuulolaitteita, pistekirjoituskirjoja ja tietokoneita. Mikäli mahdollista, vammaisten lasten tulisi käydä koulua kaikkien muiden lasten kanssa.

Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 10

Hallitus on päättänyt, että huomisesta alkaen lapsi, joka epäonnistuu kokeissa, erotetaan koulusta. Vain kokeissa menestyvät lapset saavat jatkaa opiskelua.

Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

35. Missä seisot?

Äänestä jaloillasi!

Teema	Yleiset ihmisoikeudet, osallisuus
Vaikeusaste	Taso 1
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	30–40 minuuttia
Ryhmäkoko	6–12 lasta
Työtap	Keskustelu ja liikkuminen
Kuvaus	Lapset valitsevat sijaintinsa huoneessa ja selittävät ja puolustavat mielipidettään.
Tavoitteet	• Syventää ymmärrystä ja osallisuutta • Kehittää kuuntelutaitoja • Kehittää keskustelu- ja väittelytaitoa
Valmistelu	• Jaa huone kahteen osaan ja aseta toiseen kyltti SAMAA MIELTÄ ja toiseen ERI MIELTÄ. • Kirjoita keskusteluväitteet fläppitaululle, kukin eri lehdelle, ja aseta ne huoneen keskelle.
Materiaali	• fläppitaulu ja kyniä • narua tai liitua • paperia ja tusseja

Ohjeet

- Ilmoita lapsille, että olet kiinnostunut heidän mielipiteestään joissakin tärkeissä kysymyksissä. Selitä, että luet väitteen ja heidän tulee yksilöllisesti päättää, ovatko he samaa vai eri mieltä, ja aseta siihen osaan huonetta, jossa mielipidettä ilmaiseva kyltti on. Tarkoituksena on saada toiset lapset vaihtamaan mielipidettään ja paikkaansa.
 - Kukaan ei saa puhua, ennen kuin kaikki ovat asettuneet paikoilleen.
 - Mitä lujemmin olet samaa tai eri mieltä väitteen kanssa, sitä kauempana keskustasta seisot.
 - Kukaan ei saa seisoa keskilinjalla, mutta ellei osaa päättää tai väite hämmentää, voi seisoa keskustaan päin jommallakummalla puolella linjaa.
- Näytä lapsille ensimmäinen väite ja lue se ääneen. Pyydä heitä sitten päättämään, mitä he ajattelevat siitä, ja hakemaan paikkansa.
- Odota, kunnes kaikilla on paikka. Kysy sitten lapsilta, miksi he seisovat eri puolilla tilaa. Anna lasten keskustella näkökulmistaan. Rohkaise mahdollisimman monia ilmaisemaan näkökantansa.
- Kun on keskusteltu sopiva aika, kysy, haluaako joku lapsi vaihtaa puolta. Jos useammat haluavat, kysy, mitkä seikat saivat heidät muuttamaan mieltään. Jatka käymällä kaikki väitteet läpi.

Lähde: Muokattu Euroopan ihmisoikeuskokouksen materiaalista *Standpoints for Teachers*, Näkökulmia opettajille, Mark Taylor, Council of Europe, 2002..

Purku ja arviointi

- Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - Mitä piditte tästä harjoituksesta?
 - Oliko joissakin tapauksissa vaikeaa valita paikkansa? Missä?
 - Vaihdoitko kertaakaan paikkaa? Mikä sai sinut tekemään niin?
 - Olivatko jotkut väitteet mutkikkaampia kuin toiset?

- e. Oletko vieläkin epävarma jostakin väitteestä?
 - f. Haluaisitko keskustella jostakin väitteestä lisää?
 - g. Opitko tästä harjoituksesta jotakin? Jos opit, niin mitä?
2. Liitä harjoitus osallistumisoikeuteen kysymällä seuraavanlaisia kysymyksiä:
- a. Näitkö mitään yhteyttä näiden kysymysten välillä?
 - b. Onko sinun mahdollista osallistua päätöksentekoon perheessäsi? Entä luokassasi ja koulussasi? Asuinalueellasi? Joissain muissa elämäsi tilanteissa?
 - c. Osoita, että osallisuus on tärkeä oikeus jokaiselle lapselle, ja lue ääneen artikla 12 Lapsen oikeuksien sopimuksesta. Osaisitteko kuvitella joitakin uusia alueita, joissa voisitte osallistua?
 - d. Miksi osallistumisoikeus on mielestänne lapsille tärkeä?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Jaa lapset keskustelun lopussa kolmen tai neljän hengen ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle kopio väitteistä, joita harjoituksessa käytettiin. Pyydä jokaista ryhmää muotoilemaan väitteet niin, että jokainen voi olla samaa mieltä. Vertailkaa uusia väitteitä.
- Harjoitukset ”Ryhmämme perustuslaki” (s. 56) ja ”Jokainen ääni on tärkeä” (s. 103) korostavat aktiivista osallistumista demokraattisissa prosesseissa.

Toimintaideoita

- Rohkaise lapsia löytämään uusia osallistumisen muotoja, esimerkiksi puhumalla huolenaiheistaan koulussa tai ryhmissä, kirjoittamalla kirjeitä paikallisille poliitikoille lapsia koskevista paikallisista asioista.
- Pyydä lapsia kirjoittamaan artikkeleita, joissa he ilmaisevat mielipiteensä elämäntilanteistaan (esimerkiksi perheessä, järjestöissä, luokassa, koulussa, asuinalueellaan). Julkaiskaa artikkelit ryhmän lehdessä tai uutiskoosteessa.

Vinkkejä ohjaajalle

- Varmista, että kaikilla lapsilla, myös niillä jotka ovat puhuneet vähemmän, on tilaisuus ilmaista mielipiteensä. Voit myös kehottaa hiljaisempia lapsia sanomaan mielipiteensä.
- Rajoita keskusteluaikaa jokaisen väitteen kohdalla, jottei harjoitus venyisi liian pitkäksi.
- Jotta lapset eivät pitkästyisi, venytelkää tai tehkää nopea taukojumppa kysymysten välissä.

Sovellus vahemmille lapsille

- Lisää aste-eroja mielipiteisiin (esimerkiksi tiukasti samaa mieltä, jonkin verran samaa mieltä, jonkin verran eri mieltä, tiukasti eri mieltä).

Muunnelmia

- Keksikää väitteitä, jotka ovat ajankohtaisia paikallisesti ja tuttuja lapsille.
- Keksikää väitteitä, jotka liittyvät johonkin muuhun lasten oikeuksien teemaan (esimerkiksi oikeus järjestäytyä, oikeus saada tietoa, oikeus tasa-arvoon, ympäristöön, perheeseen ja vaihtoehtoiseen hoitoon).

ESIMERKKEJÄ VÄITTEISTÄ

- Kaikilla lapsilla, nuorimmillakin, on oikeus ilmaista mielipiteensä heitä koskevissa asioissa.
- Lapsilla ei ole oikeutta osallistua perheen päätöksentekoon.
- Lasten voi olla vaarallista ilmaista näkemyksiään kouluasioista.
- Vain rohkeat tai vanhemmat lapset voivat osallistua päätöksentekoon.
- Jokainen lapsi voi osallistua kouluneuvostoon /oppilasneuvostoon samanarvoisena.
- Lapset, jotka ovat joutuneet vaikeuksiin lain kanssa, menettävät oikeutensa osallistua mihinkään päätöksentekoon.
- Kaikilla lapsilla ei ole samoja osallistumisoikeuksia. Köyhät lapset eivät voi osallistua niin paljon kuin muut.
- Koulussa osallistuminen tarkoittaa sitä, että puhuu paljon oppitunnilla..
- Jos jonkun vanhemmat ovat eronneet, lapsella on oikeus ilmaista näkökantansa asumisjärjestelyihin.

36. Kuka on takanani?

Arvaatko, kuka minä olen??

Teema	Yleiset ihmisoikeudet, syrjintä, media ja internet
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	10–13-vuotiaat
Kesto	30 minuuttia
Ryhmäkoko	10–20 lasta
Työtap	Arvausleikki, joka perustuu stereotyyppiseen reagointiin kuvia katsottaessa, keskustelu
Kuvaus	Lapset arvaavat toisten vastauksista henkilön, jonka kuva on heidän selässään.
Tavoitteet	• Keskustella stereotyyppien sekä ihmisten ja ryhmien leimaamisen vaikutuksista • Ymmärtää stereotyyppien, ennakkoluulojen ja syrjimyksen välinen yhteys • Analysoida median roolia stereotyyppien ja ennakkoluulojen ylläpitäjänä
Valmistelut	Kokoa 25 kuvan sarja erimaalaisista ihmisistä erilaisissa ympäristöissä. Kiinnitä kuvat pahville. Voit myös laminoida ne. Numeroi kuvat.
Materiaali	• 25 pahville kiinnitettyä kuvaa • nastoja, teippiä, sinitarraa ja hakaneuloja • paperia ja kyniä • fläppitaulu ja tusseja

Ohjeet

- Kerro harjoituksesta.
 - Jokaisen selkään kiinnitetään jonkun henkilön kuva.
 - Kaikki liikkuvat huoneessa. Kun kohtaat jonkun, katso hänen selkäkuvaansa ja kuvaile kuvan esittämää henkilöä muutamalla yleisen mielipiteen mukaisella sanalla. Sen mitä sanot, ei tarvitse välttämättä olla oma mielipiteesi vaan leimaavia ja kaavamaisia käsityksiä, joita ihmiset liittävät tällaiseen henkilöön. Sanat voivat olla myönteisiä tai kielteisiä, jopa epäystävällisiä.
 - Kirjoita muistiin sanat, joita käytetään, ja yritä arvata, millainen ihminen olet.
- Kiinnitä jokaisen lapsen selkään kuva teipillä tai hakaneulalla, niin ettei hän näe sitä. Anna jokaiselle lapselle paperia ja kynä, niin että hän voi merkitä muistiin käytetyt sanat.
- Aloita harjoitus, anna lasten kulkea ympäriinsä ja kuvailla toisilleen kuvien ihmisiä. Kokoa ryhmä noin kymmenen minuutin kuluttua yhteen.
- Pyydä jokaista lasta arvaamaan henkilöllisyytensä toisten palautteen perusteella aloittaen numero ykkösestä. Pyydä jokaista selittämään arvauksensa. Kysy sitten vuorotellen jokaiselta lapselta, mitä sanoja kuvasta käytettiin ja kirjoita sanat taululle tai fläppitaululle.
 - Kun jokainen lapsi on saanut arvata, irrota kuva ja näytä se ryhmälle. Liitä kuva taululle/fläppille kuvauksen viereen.
- Keskustelkaa lyhyesti jokaisesta kuvasta:
 - Missä luulet kuvan ihmisten olevan?
 - Missä he ovat? Mitä he tekevät?
 - Onko heillä mielestäsi jotain ihmisoikeuksia?

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksin:
 - a. Oliko vaikeaa löytää oikeita sanoja kuvaamaan, mitä ihmiset sanovat kuvien esittämistä ihmisistä?
 - b. Miltä tuntui käyttää kuvan ihmisistä karkeita ja epäreiluja sanoja?
 - c. Oliko vaikea arvata kuvan henkilöllisyyttä sen perusteella, mitä ihmiset sanoivat?
 - d. Miltä tuntui kuunnella ihmisten sanomisia esittämästäsi henkilöstä?
 - e. Olivatko ajatuksesi kuvan esittämistä henkilöistä erilaisia kuin vastaanottamasi kommentit?
 - f. Oliko joidenkin ihmisten vaikea arvata kuviaan? Minkähän takia he kokivat sen vaikeaksi?
2. Keskustelkaa kuvailevien sanojen luettelosta ja ohjaa keskustelu ihmisoikeuksiin. Käytä varmuuden vuoksi sanoja "leimaava" ja "stereotyyppinen" ja kysy seuraavanlaisia kysymyksiä:
 - a. Luuletko, että useimmat paikkakuntamme ihmiset ovat tavanneet tällaisia ihmisiä?
 - b. Miten luulet heidän muodostavan mielipiteensä tällaisista ihmisistä? Muuttavatko he koskaan käsityksiään?
 - c. Muuttaako mikään koskaan käsitystäsi jostakin ihmisestä?
 - d. Miksi leimaaminen ja stereotyyppiat ovat epäreiluja?
 - e. Kuinka leimaaminen ja stereotyyppiat voivat johtaa ihmisoikeuksien loukkaamiseen?
 - f. Mitä nämä kommentit kertovat ihmisten tavasta nähdä toisensa? Pitäisikö kaikkien ihmisten nähdä asiat samalla tavalla?
 - g. Huomatkaa, että muodostamme monet ajatuksemme ihmisistä, joita emme tunne, mediasta (esimerkiksi radiosta, televisiosta). Keskustelkaa median roolista stereotyyppien luomisessa seuraavien kysymysten pohjalta:
 - h. Millaisina media esittää toisten maiden ja kulttuurien ihmiset? Entä kun he elävät kotimaassaan? Kun he elävät sinun maassasi?
 - i. Miten media saattaa lisätä leimaamista ja stereotyyppioita?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

Useat muutkin harjoitukset käsittelevät stereotyyppioita:

- "Kuvapelejä" (s. 127) ja "Maailman kesäleiri" (s. 197) käsittelevät stereotyyppien moninaisuutta.
- "Pojat eivät itke" (s. 82) ja "Olipa kerran" (s. 122) käsittelevät sukupuolistereotyyppioita.
- "Silmät sidottuina" (s. 67) ja "Keho tietää" (s. 53) käsittelevät stereotyyppioita vammaisista lapsista.

Toimintaideoita

- Lapset voivat keksiä ja toteuttaa tutkimuksen siitä, kuinka heidän yhteisönsä muut ihmiset, lapset ja/tai aikuiset reagoivat samoihin kuviin. Tulosten perusteella he voivat päättää, kuinka suhtautua stereotyyppioihin tai ennakkoluuloihin.
- Poimikaa esimerkki jostakin ajankohtaisesta tapahtumasta, erityisesti toisten kulttuurien tai maiden ihmisiin liittyvästä, ja analysoikaa sitä, kuinka sanomalehdet, radio ja televisio kertovat asiasta ja siinä mukana olevista ihmisistä. Vertailkaa, kuinka eri mediat käsittelevät samaa tapahtumaa. Miten asiaan liittyviä ihmisoikeuksia käsitellään?
- Jos teillä on käytettävissä kameroita, lapset voivat järjestää paikkakunnallanne valokuvanäyttelyn "Näkymiä ihmisoikeuksista" tai "Erilaisuuden kasvot".

Vinkkejä ohjaajalle

- Käyttämällä purkamisessa erilaisia kuvia ja kysymällä niihin liittyviä kysymyksiä purkuosiossa, tätä harjoitusta voi soveltaa mihin tahansa ihmisoikeusteemaan, esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoon tai köyhyyteen ja sosiaaliseen syrjintään.
- Kuvien valinta on erittäin tärkeää. Kerää värikuvia kuvalehdistä, matkaesitteistä, vanhoista kalentereista ja postikorteista. Voit myös käyttää monia Googlen kuvia tulostettuina. Varmista, ettei kuvissa ole tekstiä, mutta merkitse kuvan alkuperäinen kuvateksti tai muu informaatio muistiin, jotta voit myöhemmin vastata sitä koskeviin kysymyksiin.
- Kuvien pitäisi näyttää laaja valikoima eri näkökulmia maapallon elämästä, niiden pitäisi sisältää kuvia yksilöistä ja ryhmistä, eri-ikäisistä, erilaisia kykyjä omaavista ja erilaisista kulttuureista peräisin olevista ihmisistä. Mukana pitäisi olla maalais- ja kaupunkilais-, teollisuus- ja maanviljely-ympäristöjä, ihmisiä tekemässä erilaisia töitä ja viettämässä vapaa-aikaa; eri taustoista olevia ja erivärisiä, -rotuisia, -uskontoisia ihmisiä. Älä aseta kuvia mihinkään erityiseen järjestykseen numeroidessasi niitä.
- Varmistu siitä, etteivät valitut kuvat liity liian läheisesti kehenkään ryhmän lapsen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, koska tämä saattaisi aiheuttaa epä mukavia tai hämmentäviä tilanteita.
- Monien lasten on vaikea erottaa stereotyyppisiä käsityksiä omista mielipiteistään. Vaikka tämä harjoitus haastaakin heidät, se tarjoaa myös tärkeitä uusia näkökulmia.

Soveltaminen

- Lapsien kypsytydessä ja kehityksessä, stereotyyppien tietämyksessä ja visuaalisessa lukutaidossa on suuria eroja. Sovella analyysin tasoa ryhmän kykyjen mukaisesti.

37. Kenellä on päätösvalta?

Milloin on "tarpeeksi vanha"?

Teema	Perhe ja vaihtoehtoiset hoitomuodot, osallistuminen
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	7–10-vuotiaat
Kesto	45 minuuttia
Ryhmäkoko	4–24 lasta
Työtapa	Päätöksenteko, pienryhmäkeskustelu
Kuvaus	Lapset vastaavat annettuihin kysymyksiin siitä, kenen pitäisi päättää eri tilanteissa. Lapset käyttävät jokaisen kysymyksen jälkeen värikoodattua korttia mielipiteensä ilmaisemiseen.
Tavoitteet	• Pohtia päätöksentekoprosesseja perheissä • Keskustella lasten osallistumisesta perhe-elämään • Esitellä käsite "kehitystaso"
Valmistelut	• Valmista ääneen luettavat kysymykset. • Valmista jokaiselle lapselle värikorttisarja.
Materiaali	• 1 vihreä, keltainen ja oranssi kortti jokaiselle lapselle

Ohjeet

1. Pyydä lapsia ajattelemaan, mitä heillä on yllään, ja keskustelemaan vierustoverin kanssa siitä, kuka päätti, mitä he pukisivat tänään ylleen. Oliko se jompikumpi vanhemmista? Päättivätkö he itse? Oliko se vanhemman ja lasten yhteinen päätös? Kerro, että harjoituksessa käsitellään päätöksentekoa.
2. Jaa jokaiselle lapselle värikorttisarja (vihreä, keltainen ja oranssi). Kerro, että luet kohta luettelon päätettävistä asioista ja jokaisen kysymyksen jälkeen ryhmän pitäisi miettiä, kenen pitäisi tehdä päätös. Jos lapsen mielestä vanhemman pitäisi päättää, hänen tulee näyttää vihreää korttia. Jos hän on sitä mieltä, että lapsen pitäisi päättää, hänen tulee näyttää keltaista korttia. Jos lapsen mielestä päätös pitäisi tehdä yhdessä, hänen tulee nostaa oranssi kortti.
3. Lue kysymykset yksitellen ja odota jokaisen kysymyksen jälkeen, kunnes jokainen ryhmästä on nostonut korttinsa. Kehota jokaisen kysymyksen jälkeen lapsia katsomaan, mitä mieltä muut ovat. Jotkut lapset haluavat varmaankin kommentoida, mutta säästä keskustelu purkuvaiheeseen.

Purku ja arviointi

1. Pura keskustelu seuraavanlaisin kysymyksin:
 - a. Mitä piditte tästä harjoituksesta?
 - b. Oliko joihinkin kysymyksiin vaikea vastata? Miksi?
 - c. Mihin oli vaikea vastata ja mihin taas helppo? Miksi?
 - d. Miksi joillakin oli erilaisia vastauksia?
 - e. Onko kysymyksiin olemassa oikeita tai vääriä vastauksia?
 - f. Onko lapsen iällä jotain merkitystä siihen, voiko hän tehdä itseään koskevia päätöksiä? Miksi tai miksi ei?
2. Esittele termi "kehitystaso" ja selitä sen tarkoittavan, että lapsella on kypsyttyään enemmän mah-

dollisuuksia ja vastuuta päättää henkilökohtaisista asioistaan. Vanhemmille lapsille voit referoida erityisesti Lapsen oikeuksien sopimuksen artikloita 5 ja 14, ja keskustella käsitteestä lisää. Kysy seuraavanlaisia kysymyksiä, jotka liittyvät lapsen omaan rooliin päätöksenteossa:

- a. Oletko mukana päätöksenteossa omassa perheessäsi? Millaisten päätösten?
- b. Voitko päättää joistakin asioista itse? Millaisista?
- c. Onko asioita, joissa tarvitset päätöksentekoon vanhempasi tai vanhempiesi apua? Millaisia ne ovat?
- d. Millä tavoin voit pyytää apua päättämiseen vanhemmiltasi?
- e. Onko sinulle ja vanhemmillesi tärkeää osallistua perheen elämään? Miksi tai miksi ei?
- f. Minkälaisia tapoja osallistua enemmän perheenne elämään löydätte?
- g. Pidätkö siitä tavasta, jolla teidän perheessänne tehdään päätöksiä? Onko sellaisia päätöksiä, joiden tekemiseen haluaisit osallistua, mutta et saa? Mainitse muutamia asioita, joiden päättämässä haluaisit enemmän sananvaltaa.

3. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin seuraavanlaisin kysymyksiin:

- a. Miksi arvelet joidenkin ihmisoikeuksien koskevan lapsia ja heidän perheitään?
- b. Miksi arvelet, että osallistuminen itseä koskevien asioiden päättämiseen on jokaisen lapsen oikeus?
- c. Kuka muu päättää lasten elämästä paitsi he itse ja vanhemmat? Miksi tämä on tärkeää?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Voit halutessasi käsitellä perheteemaa ennen tätä harjoitusta tekemällä ”Yhtä perhettä”-harjoituksen (s. 172)
- Harjoitus ”Ryhmämme perustuslaki” (s. 56) käsittelee myös osallistumista päätöksentekoon ja oikeutta sanoa ei.

Toimintaideoita

- Pyydä kaikkia ryhmän jäseniä tekemään vanhempiensa kanssa suunnitelma siitä, kuinka jokainen perheenjäsen voisi osallistua enemmän perheen elämään.
- Kutsu vanhempia puhumaan ryhmälle näkemyksistään perhe-elämään osallistumisesta ja siitä, kuinka lapsen rooli henkilökohtaisista asioista päättämässä muuttuu lapsen kasvaessa ja kehittyessä

Vinkkejä ohjaajalle

- Joidenkin lasten saattaa olla vaikea vastata joihinkin kysymyksiin, mutta rohkaise heitä valitsemaan kortti tai vastaus, joka sopii lähinnä heidän tilanteeseensa.
- Tutustu työskentelyryhmäsi lasten perhetilanteisiin. Jotkut lapset eivät asu vanhempansa tai vanhempiensa luona, vaan ehkä sijaishoidissa tai holhoojan kanssa. Siinä tapauksessa lisää huoltaja/sijaishemmat tehtävään.
- Jotkut lapset haluavat ehkä kertoa heti, miksi ovat vastanneet tietyllä tavalla, mutta sen sijaan että rohkaisisit keskustelua, muistuta, että heillä on tilaisuus puhua asiasta myöhemmin.
- Halutessasi voit pyytää lapsia piirtämään kuvan jokaiseen värikorttiin ennen kysymysten lukemista, niin että lapset muistaisivat, mikä kortti edustaa mitään vastausta. Vaihtoehtoisesti voit kirjoittaa tämän taululle, josta asian voi tarkistaa, mikäli joku on unohtanut värien merkityksen.

Sovelluksia

- Jos haluat pidemmän ja syvemmälle menevän harjoituksen, pyydä lapsia keskustelemaan päätöksistään jokaisen kysymyssarjan jälkeen.
- Vanhemmille lapsille: pyydä tunnistamaan, mihin Lapsen oikeuksien sopimuksen oikeuteen kysymykset liittyvät.
- Vanhemmille lapsille: Kysy, mitkä ihmisoikeudet suojaavat lasten ja vanhempien osallisuutta perhe-elämään? Miksi ne ovat tärkeitä?

LUETTAVAT KYSYMYKSET

Kenen pitäisi päättää, saatko jäädä yksin kotiin, kun perheesi lähtee ostoksille:

- 5-vuotiaana?
- 10-vuotiaana?
- 15-vuotiaana?

Kenen pitäisi päättää, saatko pitää yhteyttä molempiin vanhempiisi heidän eronsa jälkeen:

- 4-vuotiaana?
- 9-vuotiaana?
- 17-vuotiaana?

Kenen pitäisi päättää, menetkö asepalvelukseen:

- 6-vuotiaana?
- 11-vuotiaana?
- 16-vuotiaana?

Kenen pitäisi päättää, puetko sadetakin mennessäsi sateeseen:

- 3-vuotiaana?
- 9-vuotiaana?
- 14-vuotiaana?

Kenen pitäisi päättää, ryhdytkö kasvissyöjäksi vai et:

- 4-vuotiaana?
- 8-vuotiaana?
- 13-vuotiaana?

Kenen pitäisi päättää, voitko polttaa tupakkaa?

- 6-vuotiaana
- 9-vuotiaana?
- 15-vuotiaana?

LUETTAVAT KYSYMYKSET

Kenen pitäisi päättää, saatko valvoa puoliyöhön:

- 5-vuotiaana?
- 9-vuotiaana?
- 15-vuotiaana?

Kenen pitäisi päättää, saatko käyttää internetiä ilman valvojaa?

- 6-vuotiaana?
- 10-vuotiaana?
- 16-vuotiaana?

Kenen pitäisi päättää, saatko valita uskontosi:

- 5-vuotiaana?
- 9-vuotiaana?
- 13-vuotiaana?

Kenen pitäisi päättää, voitko keskeyttää koulunkäynnin:

- 6-vuotiaana?
- 10-vuotiaana?
- 15-vuotiaana?

Kenen pitäisi päättää, saatko liittyä paikalliseen kuoroon:

- 5-vuotiaana?
- 8-vuotiaana?
- 14-vuotiaana?

Kenen pitäisi päättää, voitko saada oman kännykän::

- 4-vuotiaana?
- 8-vuotiaana?
- 14-vuotiaana?

Kenen pitäisi päättää, pitäisikö sinut laittaa sijaisperheeseen:

- 4-vuotiaana?
- 10-vuotiaana?
- 16-vuotiaana?

38. Sanat, jotka satuttavat

Kepit ja kivet ja muut voivat rikkoa luut, ja sanatkin satuttavat!

Teema	Syrjintä, sukupuolien tasa-arvo, väkivalta
Vaikeusaste	Taso 2
Ikä	10–13-vuotiaat
Kesto	60 minuuttia
Ryhmäkoko	5–20 lasta
Työtap	Luettelon tekeminen, priorisointi, keskustelu
Kuvaus	Lapset etsivät esimerkkejä loukkaavasta kielenkäytöstä ja analysoivat sen motiiveja ja vaikutusta.
Tavoitteet	• Pohtia loukkaavan kielen motiiveja ja vaikutuksia • Ymmärtää, että ihmiset saattavat reagoida eri tavoin erilaisiin sanoihin • Tajuta ilmaisuvapauden rajoituksia • Harjoitella loukkaavan kielen vastustamistaitoja
Valmistelut	• Kopioi Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 13 kartongille tai taululle..
Materiaali	• Post-it-lappuja tai paperilappuja ja teippiä • kartonkia ja tusseja tai taulu ja liituja • kopio Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklasta 13

Ohjeet

- Kirjoita ja/tai lue ääneen Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 13. Tähdennä, että tämä Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla antaa lapselle oikeuden ilmaisunvapauteen, mutta erityisesti rajoittaa ilmaisua, joka vahingoittaa toisten oikeuksia ja mainetta. Keskustelkaa ilmaisunvapaudesta seuraavien kysymysten avulla:
 - Pitäisikö meidän aina saada sanoa, mitä haluamme?
 - Pitäisikö asettaa jonkinlaisia rajoja sille, mitä voimme puhua ajatuksistamme ja uskomuksistamme?
 - Millainen kielenkäyttö saattaa vahingoittaa toisten oikeuksia?
 - Millainen kielenkäyttö saattaa vahingoittaa toisten mainetta?
- Kerro, että tässä harjoituksessa käsitellään joitakin noista kysymyksistä.
- Anna jokaiselle paperilappuja ja pyydä listaamaan loukkaavia kommentteja, joita he ovat kuulleet käytettävän toisista lapsista tai joilla lapset nimittelevät toisiaan. Jokainen kommentti kirjoitetaan eri lapulle nimettömänä. Opettaja kerää laput ja lukee ne yksi kerrallaan.
- Tee seinälle sivun 195 mallin mukainen taulukko, joka luokittelee sanat luokasta "Kiusoittelu/leikkimielistä" luokkaan "Erittäin tuskallista/halventavaa". Pyydä lapsia sijoittamaan sanat siihen taulukon luokkaan, mihin he ajattelevat niiden kuuluvan. Älä rohkaise keskustelua tässä osassa harjoitusta.
- Pyydä sitten jokaista tutkimaan taulukkoa ääneti. Tavallisesti samat sanat esiintyvät useita kertoja, ja ne luokitellaan melkein aina eri vakavuusasteisiksi.

kiusoittelu/ leikkimie- listä/ei satut- tavaa	hieman satutta- vaa/alentavaa	melko ikävää/satut- tavaa/alentavaa	hyvin ikävää/ satuttavaa/alentavaa	erittäin kurjaa/ satuttavaa/alentavaa

Purku ja arviointi

- Kun lapset ovat taas istumassa, kysy heiltä, mitä he huomasivat. Johdattele analyysia kysymällä:
 - Esiintyivätkö samat sanat useammassa palstassa?
 - Miksi luulette jonkun sanan olleen toisten mielestä sellainen, ettei se loukkaa, ja toisten mielestä kurja, satuttava ja alentava?
 - Onko sillä merkitystä, miten sana sanotaan tai kuka sen sanoo?
 - Onko sanoilla loukkaaminen väkivallan muoto? Miksi?
 - Miksi ihmiset käyttävät sanoja näin?
- Kysy lapsilta, näkevätkö he näissä loukkaavissa sanoissa jotain kaavaa tai kategorioita. Kun lapset alkavat tunnistaa ja mainita näitä kategorioita (esimerkiksi fyysinen ulkonäkö tai kyvyt, luonteenpiirteet, seksuaalisuus, etninen tai perhetausta), kirjoita kategoriat muistiin taululle. Johdattele keskustelua seuraavanlaisin kysymyksin:
 - Ovatko jotkut sanat vain tyttöjä varten? Tai poikia?
 - Miksi luulette käytettävän loukkaavaa kieltä näistä aiheista?
 - Mistä aiheista tai kategorioista näyttävät loukkaavimmat sanat löytyvän?
 - Mitä johtopäätöksiä voitte tehdä näiden kategorioiden loukkaavasta kielestä?
- Pyydä lapsia siirtämään paperilappunsa ensimmäisestä taulukosta ja asettamaan ne sen otsikon alle, johon ne parhaiten sopivat. Halutessasi voit lisätä kategorian "Muu". Kun lapset ovat taas paikoillaan, jatka kysymällä:
 - Missä kategoriassa näyttää olevan eniten lappuja? Miten selitätte sen?
 - Kuuluvatko loukkaavimmat sanat johonkin tiettyyn kategoriaan?
 - Älkää vastatko ääneen, mutta miettikää, kuuluvatko itsestänne käyttämät sanat johonkin tiettyyn kategoriaan?
 - Jaa luokka pieniin ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle useita lappuja, joissa on loukkaavimpina pidettyjä sanoja. Pyydä jokaisesta ryhmästä joku lukemaan ensimmäinen sana tai sanontatapa. Ryhmän pitäisi olla yhtä mieltä siitä, että tämä on loukkaava kommentti ja keskustella 1) pitäisikö sallia ihmisten käyttävän tällaisia sanoja 2) mitä tehdä silloin, kun niitä käytetään. Toistakaa menettely jokaisen sanan tai sanonnan kohdalla.
- Pyydä lapsia palaamaan takaisin johtopäätöksiinsä kohdassa 3. Liitä loukkaava puhe ihmisoikeuksiin kysymällä:
 - Ovatko aikuiset vastuussa loukkaavan puheen lopettamisesta? Jos ovat, miksi?
 - Onko lasten vastuulla lopettaa se omassa elämässään? Jos on, miksi?
 - Mitä sinä voit tehdä yhteisössasi lopettaaksesi loukkaavat puheet?
 - Miksi on tärkeää tehdä niin?

e. Millä tavalla loukkaavat puheet rikkovat jonkun ihmisoikeuksia?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Lisäkeskustelu siitä, miten lapset voivat toimia lopettaakseen loukkaavat puheet. Roolipeli nimitteilytilanteista: anna lasten kokeilla yhdessä erilaisia vastaamistapoja.
- Harjoitus ”Sivustakatsojasta auttajaksi” (s. 108) auttaa lapsia miettimään, mitä he voivat tehdä puuttuakseen loukkaavaan käytökseen.

Toimintaideoita

- Käytä harjoitusta keskustellaksesi, millaista kieltä lapset käyttävät tässä ryhmässä. Onko ryhmän mielestä joukossa sellaisia sanoja, joita ei pitäisi käyttää?
- Jos ryhmässäsi on jo laadittu ryhmän säännöt, harkitkaa, lisäättekö sinne loukkaavaa kieltä koskevan kohdan.

Vinkkejä ohjaajalle

- Tämä harjoitus vaatii ohjaajalta hienovaraista suhtautumista. Vaikka lapset tuntevat ”rumat sanat” jo varhain, he keskustelevat harvoin niistä aikuisten kanssa. Kohdat 2–4 herättävät todennäköisesti hämmennystä ja hermostunutta hihitystä. Lapset saattavat tarvita vakuutteluasi, että tässä yhteydessä on hyväksyttävää tuoda noita sanoja julki. Ette ”käytä” niitä, vaan keskustellette niistä.
- Hyvä idea olisikin, ettei sanoja lausuta ääneen, vaan näytetään ne vain kirjoitetussa muodossa, paitsi purkamisen kohdassa 3, jossa lapset päättävät, onko sana hyväksyttävä vai ei.
- Harjoituksen keskeinen opetus on, että samat sanat voivat herättää erilaisia tunteita. Toisin sanoen sana, jota joku lapsi pitää leikinlaskuna, on toisen mielestä loukkaava. Ota keskustelussa huomioon tunneherkän lapsen tunteet, vaikka toiset pitäisivätkin sanaa harmittomana. Käytä halutessasi lisää aikaa tutkimalla tekijöitä, jotka saattavat herkistää jonkun tietyille sanoille.
- Tätä harjoitusta ei suositella ryhmille, joissa ikäerot ovat suuret. Muista, etteivät kaikki lapset tiedä joidenkin sanojen merkitystä, varsinkaan seksuaalisuuteen liittyvien. Nuoremmat lapset eivät ehkä ymmärrä, että jotkut sanat liittyvät seksuaaliseen käyttäytymiseen. Sovella siis harjoitusta ryhmällesi sopivaksi.
- Purkaminen on olennainen osa harjoitusta. Anna lapsille runsaasti aikaa muodostaa omat ryhmänsä ja tehdä omat johtopäätöksensä, muuten yhteys ihmisoikeuksiin saattaa jäädä heikoksi.

Sovellus nuoremmille lapsille

- Tämän harjoituksen voi tehokkaasti muuntaa nuoremmille lapsille (esimerkiksi 8–10-vuotiaille tai jopa nuoremmille) jättämällä pois ohjeen 1 ja käyttämällä vain purkamiskysymysten ensimmäistä kysymystä. Pohtikaa ryhmässä, miten voi estää toisia ihmisiä loukkaavien sanojen käytön.

Sovelluksia

Vanhemmille lapsille: Halutessasi voit jatkaa harjoitusta usean päivän ajan. Tee harjoitus ja purkamisen 1. ja 2. kohta ensimmäisenä päivänä ja purkamisen 3. ja 4. kohta seuraavana, jolloin lapsilla on aikaa sulatella oppimaansa ja tarkastella paremmin informoituna ympäröivää maailmaa.

Nuoremmille lapsille purkamisen kohta 1 riittää. Tutkikaa roolipelin avulla tapoja vastata loukkaavaan kielenkäyttöön.

39. Maailman kesäleiri

Valitsen mieluiten sen, josta tykkään!

Teema	Syrjintä, yleiset ihmisoikeudet
Vaikeusaste	Tasot 2–3
Ikä	8–13-vuotiaat
Kesto	45–60 minuuttia
Ryhmäkoko	Korkeintaan 20
Työtap	Priorisointi, neuvottelu, keskustelu
Kuvaus	Lapset valitsevat "telttakaverit" lapsia kuvailevalta listalta (s. 208) ja keskustelevalta olettamuksista, joiden mukaan he tekivät valintansa.
Tavoitteet	• Tutkia henkilökohtaisia stereotyyppioita ja ennakkoluuloja ja käsitellä niiden alkuperää • Edistää tasa-arvoa ja syrjimättömyyttä
Valmistelut	• Tee annetusta leiriläisten luettelosta (s. 208) 12 leiriläisen lista tai keksi itse uusi, ryhmällesi sopiva luettelo. Ainakin yhden leiriläisen pitäisi olla kotoisin paikasta, jota ei ole oikeasti olemassa. • Vaihtoehto: kirjoita luettelo taululle. • Kopioi jokaiselle lapselle harjoitussivu, jossa on leirin kuvaus, tehtävän ohje ja 12 leiriläistä. • Vaihtoehto: kirjoita luettelo taululle.
Materiaali	• kopio tehtäväsivusta ja kynä jokaiselle lapselle • paperia ja tusseja jokaiselle ryhmälle

Ohjeet

1. Anna jokaiselle lapselle tehtäväkopio ja kynä. Selitä tehtäväsivun tilanne ja ohjeet. Lue ääneen kuvaus jokaisesta leiriläisestä.
2. Pyydä lapsia työskentelemään itsenäisesti ja valitsemaan kolme leiriläistä, joidena kanssa hän haluaa nukkua samassa teltassa. Kukaan ei saa puhua tämän valinnan aikana.
3. Kun jokainen on tehnyt valintansa, jaa lapset kolmen–viiden hengen ryhmiin. Selitä tehtävä:
 - a. Leirillä on neljä telttaa siinä osassa, jossa majoittut. Jokaisessa teltassa on neljä ihmistä. Mukaan lukien ryhmäsi jäsenet ja kolme ihmistä jokaisen listasta, paikalla pitäisi olla yhteensä 16 ihmistä. Päättää ryhmäsi kanssa, ketkä leiriläiset majoittuvat näihin telttoihin. Piirtäkää neljä telttaa paperille, kirjoittakaa jokaiseen kuvaan telttaan majoittuvien lasten nimet ja kiinnittäkää paperin seinälle.
 - b. Jos teitä on enemmän kuin 16, ryhmän täytyy päättää, ketkä poistetaan listasta. Jos teitä on vähemmän kuin 16, ryhmän täytyy poimia lisää leiriläisiä listalta, koska useampi ryhmäläinen oli valinnut saman leiriläisen.
4. Anna lapsille aikaa tarkastella muiden ryhmien telttakarttoja. Lue sitten leiriläisten lista järjestyksessä, ja selvitä, mihin telttaan kukin ryhmä on tämän leiriläisen sijoittanut. Samalla lapset näkevät, ketkä muut ovat valinneet samoja leiriläisiä.

Purku ja arviointi

1. Keskustelkaa tämän tehtävän tuloksista:
 - a. Oliko vaikea valita kolme lasta samaan telttaan? Miksi tai miksi ei?

Lähde: Muokattu materiaalista *Euro-rail à la carte*, kasvatuspaketti kampanjaan "Kaikki erilaisia, kaikki tasa-arvoisia", Council of Europe 1995

- b. Valittiinko samoja lapsia monta kertaa jakamaan teltta? Miksi?
 - c. Eikö joitakin lapsia valittu ollenkaan? Miksi?
 - d. Miten teitte päätöksen lapsesta, jonka asuinpaikasta ette olleet koskaan kuulleetkaan?
2. Miltä teistä tuntuu tämän tehtävän jälkeen?
 - a. Tuliko ryhmäkeskustelussanne esiin jotain hauskaa?
 - b. Oliko ryhmässä vaikea päästä yhteisymmärrykseen?
 - c. Ketkä ovat tyytyväisiä lopputulokseen ja ketkä eivät?
 - d. Opitteko jotakin itsestänne? Entä päätöksentekotavastanne?
3. Vertaillkaa tätä harjoitusta todellisen elämän tilanteisiin:
 - a. Oliko tilanne todentuntuinen?
 - b. Osaatteko mainita muita tilanteita, joissa pitää päättää, kenen kanssa haluaa olla?
 - c. Miltä tuntuu valita?
 - d. Miltä tosielämässä tuntuu tulla valituksi? Entä jos ei tule valituksi?
 - e. Millaisia samantapaisia valintoja teette tosielämässä?
 - f. Onko kaikilla lapsilla oikeus valita? Entä tulla valituksi?
4. Keskustelkaa siitä, kuinka muodostamme mielipiteitä toisistamme, jopa niistä, joita emme ole koskaan tavanneet:
 - a. Mikä tekee lapsista samanlaisia? Mikä tekee heistä erilaisia?
 - b. Kuinka saat käsityksen siitä, millaisia ovat lapset, joita et ikinä ole tavannut?
 - c. Kuinka saat käsityksen siitä, mistä he tulevat?
 - d. Onko olemassa ihmisiä, joilla on stereotypioita sinusta? Tai lapsista?
 - e. Onko sinulla stereotypioita toisista ihmisistä?
 - f. Mitä voimme tehdä, jotta välttyisimme epäreilujen, stereotypioille perustuvien mielipiteiden muodostamiselta?
 - g. Miksi stereotypiat johtavat syrjimiseen?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

- Harjoitus ”Rakas päiväkirja” (s. 99) asettaa vastakkain samana päivänä muodostuneita käsityksiä.
- Harjoitus ”Zabderfilio” (s. 201) käsittelee, miten pelko tuntematonta kohtaan vaikuttaa.
- Harjoitukset ”Silmät sidottuina” (s. 67) ja ”Kuvapelejä” (s. 127) käsittelevät erilaisten lasten stereotypioita.

Toimintaideoita

- Kun lapset seuraavan kerran valitsevat ryhmää tai kumppania, käytä tilanne hyväksesi ja muistuta lapsia tästä harjoituksesta ja siitä, mitä se opetti valitsemisesta.
- Järjestäkää itse kesäleiri: useat nykyiset eurooppalaiset rahoitusohjelmat tarjoavat jo mahdollisuuksia tämän tapaisiin leireihin. Kun kyse on yli kolmetoistavuotiaista nuorista, ota yhteys Euroopan Comission Youth in Action -ohjelmaan.

Vinkkejä ohjaajalle

- Varo, ettet vahvista stereotypioita millään tavalla. Se romuttaisi harjoituksen tarkoituksen! Ihanteellinen pienryhmien koko on neljä lasta, joista jokainen valitsee kolmen leiriläisen listan. Harjoitus kuitenkin toimii minkä tahansa kokoisilla pienryhmillä, joiden tulee siinä tapauksessa neuvotella

leiriläisten lisäämisestä tai poistamisesta saadakse listaansa yhteensä 16 lasta.

- Valitse ja/tai sovelle leiriläisten lista/listaa huolellisesti muokataksesi harjoitusta haluamaasi oppimistulosta kohti. Varmistu, ettei kukaan ryhmäsi lapsista muistuta ketään leiriläistä. Yksinkertaista taustojen kuvauksia erityisesti nuoremmille lapsille. Ota listalle kuitenkin ainakin yksi leiriläinen, joka on kotoisin kuvitteellisesta paikasta, jotta lasten täytyy päättää tietämättä siitä mitään.
- Jos kesäleiri tai teltan jakaminen ei ole lapsille todellista, valitse toinen, tuttu ja jossa joutuu läheisiin tekemisiin toisten lasten kanssa (esimerkiksi pulpetin jakaminen koulussa, retkeilymajan huone tai makuusali).
- Älä vastaa leiriläisten listaa koskeviin kysymyksiin. Selitä lapsille, että heidän pitää päättää vain listan perusteella.
- Jotkut eivät osaa valita ja sanovat, että heille on sama, kenen kanssa he jakavat telttansa. Siinä tapauksessa pyydä heitä päättämään, kenen kanssa he eivät haluaisi olla samassa teltassa. Tuloksia voi vielä vertailla lasten kesken pienryhmissä.
- Jotkut ryhmän jäsenet saattavat päättää majoittua samaan telttaan ja sijoittaa ”ulkomaalaiset” toiseen telttaan. Älä puutu asiaan, sillä tulokset voivat olla hyvin paljastavia. Älä myöskään anna lapsille vaikutelmaa, että halu valita itsensä kaltaisia ihmisiä olisi paha asia. Eivät kaikki valinnat johdu syrjinnästä.

Sovelluksia

- Lyhennä harjoitusta:
 - Vaihda teltat pienempiin, niin että jokainen lapsi valitsee vain yhden tai kaksi kumppania.
 - Rajoita valittavina olevien leiriläisten lukumäärää.
 - Jätä pois pienryhmätyö kohdasta 3.
 - Helpottaaksesi pienryhmien päätöksentekoa tee lista kaikista leiriläisistä, jotka ryhmän jäsenet ovat valinneet. Sitten jokainen lapsi vuorollaan valitsee yhden leiriläisen, kunnes kaikki leiriläiset on jaettu.
- Nuoremmille lapsille:
 - Käytä edellä esitettyjä harjoituksen lyhentämiskeinoja.
 - Muokkaa leiriläisten kuvaukset sopimaan nuorempien lasten kokemusmaailmaan (esimerkiksi Mongolia tai Kung Fu -T-paita eivät merkitse heille juuri mitään).

TEHTÄVÄMONISTE

Mailman kesäleiri

Sinä ja lapset eri puolilta maailmaa olette juuri saapuneet Mailman kesäleirille. Kukaan ei tunne toistaan. Johtajat ovat päättäneet, että voitte itse päättää, kenen kanssa jaatte teltan seuraavan kahden viikon ajan. Jokaisessa teltassa nukkuu neljä lasta. Voit valita kolme muuta leiriläistä majoittumaan kanssasi samaan teltaan.

Mailman kesäleirin leiriläiset

Valitse listasta 3 lasta, joiden kanssa haluat majoittua samaan teltaan!

1. _____
2. _____
3. _____

1. Lapsi, jolla on murtunut jalka ja kainalosauvat
2. Omasta maastasi kotoisin oleva romanilapsi, jolla on kultaiset korvarenkaat, omasta maastasi
3. Australialainen lapsi, jolla on punainen tukka ja pisamia
4. Japanilainen lapsi, jolla on Kun Fu -T-paita
5. Tukeva lapsi USA:sta
6. Ujo lapsi Transmariniasta
7. Maahanmuuttajalapsi Afrikasta
8. Sokea lapsi, jolla on opaskoira
9. Lapsi, jolla on paksut lasit ja näppylöitä kasvoissa
10. Englantilainen lapsi koulupuvussa
11. Turkkilainen, Saksassa asuva lapsi, jolla on musta silmä ja pääkallo-T-paita
12. Perinteisiin vaatteisiin pukeutunut latinalais-amerikkalainen lapsi
13. Lapsi, joka viittoon kommunikoidessaan
14. Mongolialainen lapsi, jolla on hyvin pitkä musta tukka
15. Omasta maastasi kotoisin oleva lapsi, joka ei näytä ihan fiksulta
16. Palestiinalainen lapsi, jolla on vain yksi käsi
17. Vaaleatukkainen lapsi, joka puhuu kirjakieltä
18. Lapsi, joka näyttää nikottelevan jatkuvasti
19. Lapsi, jolla on samanlainen pusero kuin sinulla
20. Lapsi, joka kuuntelee MP3-soitinta koko ajan.

40. Zabderfilio

Ei kukaan yhden ja yksi kaikkien puolesta.

Teema	Yleiset ihmisoikeudet, syrjintä
Vaikeusaste	Taso 1
Ikä	7–10-vuotiaat
Kesto	35 minuuttia
Ryhmäkoko	5–35 lasta
Työtap	Kerronta, kuvittelu
Tavoitteet	• Keskustella käsitteestä ”Kaikki erilaisia – kaikki samanarvoisia” • Pohtia suvaitsevaisuuden ja monimuotoisuuden merkitystä • Keskustella väkivallasta ja ristiriitojen ratkaisemisesta • Ymmärtää yleismaailmallisuuden käsitettä
Valmistelut	• Harjoittele nukkenäytelmä etukäteen tai esitä se yhdessä lasten kanssa. • Valmista Zabderfilio, eläin jolla on erilaisten eläinten ominaisuuksia, esittävä nukke (tai käytä monistetta)
Materiaali	• nukketeatteri tai vastaava esityspaikka • erilaisia eläinnukkeja, metsästäjänukke, juontajanukke sekä Zabderfilio-nukke, joka on samanlainen kuin kopiopohjassa

Ohjeet

1. Kokoa lapset nukketeatterin eteen. Kerro, että heidän pitää pysyä hiljaa paikoillaan nukkenäytelmän aikana. He saavat puhua vain, kun näytelmän henkilöt kysyvät heiltä jotakin, mutta kukaan ei saa koskea niitä.
2. Aloita nukkenäytelmä. Tee lapsille kysymyksiä näytelmän aikana pitääksesi yllä mielenkiintoa ja ohjatakseksi työskentelyä kohti oppimistavoitteita.

Purku ja arviointi

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:
 - a. Miltä äskenen tarina tuntui?
 - b. Mitä tarinassa tapahtui?
 - c. Mistä eläimestä piditte eniten? Mistä vähiten? Miksi?
 - d. Olivatko muut eläimet reiluja Zabderfiliota kohtaan?
 - e. Miksi ne toimivat niin kuin toimivat?
 - f. Miksi toiset eläimet mielestänne lopulta ystävystyivät Zabderfilion kanssa? Koska se oli voimakas? Tai komein? Vai koska se oli rohkea ja jalomielinen? Vai koska sillä oli erilaisia lahjoja?
2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin kysymällä:
 - a. Oletteko koskaan nähneet jotakuta kohdeltavan niin kuin eläimet aluksi kohtelivat Zabderfiliota?
 - b. Miksi tosielämässä tapahtuu näin?
 - c. Olemmeko me kaikki samanlaisia ja silti erilaisia? Milla tavalla olemme samanlaisia? Ja mikä tekee meistä erilaisia?

Lähde: Muokattu portugalilaisen nukketeatteriryhmän ”Animação e Inovacao Social (MAIS) -nukkeenäytelmästä: www.mais.online.pt.

- d. Mitä voimme tehdä, jotta lapset välttyisivät samalta kuin Zabderfilio, kun kukaan ei halunnut olla hänen ystävänä?

Ehdotuksia jatkotyöskentelyyn

Lapset voivat itse esittää tämän yksinkertaisen tarinan nukeilla toisille lapsille. He voivat myös valmistaa omat nukkensa ja/tai keksiä toisen tarinan. Muitakin *Compasiton* tarinoita voi esittää nukketeatterina, esimerkiksi ”Nykyajan satu” (s. 113); ”Olipa kerran” (s. 122)

Toimintaideoita

Pyydä lapsia miettimään, mitä tapahtuisi, jos ”Zabderfilio” tulisi heidän ryhmäänsä. Auta lapsia kehittämään ryhmälle ”käyttäytymisohje”, jossa kunnioitetaan jokaista yksilöä ja hänen erilaisuuttaan. Ripusta ohje kokoontumistilanne seinälle ja palaa siihen tarvittaessa.

Vinkkejä ohjaajalle

- Oikean nukketeatterin sijasta voit käyttää huopaa, jonka takana nukkeja liikutellaan.
- Käytä mitä tahansa saatavilla olevia eläinnukkeja. Jos nukkeja ei ole, valmista ne leikkaamalla pahvista tai käyttämällä vanhoja sukkia.
- Muokkaa Zabderfiliota mielikuvituksesi mukaan. Sillä saattaa olla kanin korvat, sarvikuonon sarvi, hiiren viikset ja kuono, leijonan harja, kengurun pussi tai mikä muu ominaisuuksien yhdistelmä tahansa, joka sopii kertomukseesi. Joka tapauksessa sen pitäisi näyttää oudolta, ja sillä tulisi olla ainakin huomiota herättävä kuono, nokka tms., kova ääni ja kyky hiipiä hiljaa. Voit myös muokata tarinan sopimaan mihin tahansa käytettävissäsi olevaan nukkeen.
- Suurissa ryhmissä on hyvä olla toinen ohjaaja auttamassa ryhmän ja nukkien välisessä kysymys- ja vastausprosessissa.

KÄSIKIRJOITUS

Johdanto (juontajanukke, jolla ei ole osaa tarinassa)

Juontajanukke: Hei, hyvät naiset ja herrat, pojat ja tytöt! Mukavaa nähdä teidät kaikki valmiina kuuntelemaan ja katso-
maan tämänpäiväistä erikoisnäytöstämme!

No, voin kertoa teille jo pikkuisen tämän päivän jännityskertomuksesta. Se tapahtuu eläinten maailmassa. Ja samoin kuin meidän maailmassamme ei tuossakaan maailmassa kaikki ole aina kaunista eikä kaikki ole rumaa, kaikki ei ole aina normaalia eikä kaikki outoa. Mutta – aina tapahtuu yllätyksiä!

Ja tämä tarina kertoo eräästä yllätyksestä. Se on kertomus aivan erityisestä eläimestä, jonka nimi on Zabderfilio. Katsokaa ja kuunnelkaa tarkasti ja pysykää paikoillanne, tai muuten eläimet juoksevat karkuun, emmekä saa koskaan tietää, mitä kertomuksen lopussa tapahtuu. Nähdään myöhemmin!

TARINA

Yhteenveto: Zabderfilio tapaa yksitellen erilaisia eläimiä, jotka ovat oikeasti olemassa. Jokainen näistä pitää Zabderfiliota hyvin outona eläimenä. Zabderfilio etsii ystävää, mutta kukaan eläimistä ei halua sitä ystäväkseen, koska se on – no, outo!

Ohessa on esimerkki eräästä tapaamisesta.

Kirahvi: *(Tulee näyttämölle ja puhuu lapsille)* Tiedätekö, mikä minä olen?

(Yleisö: Kirahvi!)

Kirahvi: Kuinka te sen tiesitte? Onko minulla jokin nimilappu jossakin?

(Yleisö: Koska sinulla on pitkä kaula, koska olet kirahvin värinen jne.)

Kirahvi: Joo, joo, ihan oikein. Minulla on pitempi kaula, kuin kenelläkään muulla eläimellä koko maailmassa. Näen tosi kauas ja pystyn syömään lehtiä korkean puun latvasta ihan tuosta vain!

(Zabderfilio tulee näyttämölle)

Zabderfilio: *(Ystävällisesti ja innokkaasti)* Terve!

Kirahvi: Huhhuuu...saitpa minut säikähtämään, kun hiiviskelet tuolla tavalla toisten luo. Mutta hetkinen sanoi putkinen. Kukas sinä oikein olet?

Zabderfilio: Minä olen Zabderfilio.

Kirahvi: Zabberdabberdilooo – mikä??

Zabderfilio: Nimeni on Zabderfilio ja etsin ystävää. Haluatko sinä olla ystäväni?

Kirahvi: Jaa, hmm... Enpä tiedä. Näytät niin kummalliselta! Et ole hiiri, etkä leijona, etkä kenguru, mutta näytät niiltä kaikilta. Kaikki ystäväni ovat yhdenlaisia eivätkä tuommoisia sekoituksia niin kuin sinä! Anteeksi, mutta minun onkin lähdeittävä tapaamaan kavereitani! Hih hih hii, olet todella omituinen ja ruma!

Zabderfilio: *(loukkaantuneena)* Mutta, mutta – odota nyt hiukan.

(Kirahvi on jo kadonnut ja Zabderfilio puhuu yleisölle)

Zabderfilio: Tuosta tulee kurja olo. Miksi Kirahvi ei halunnut olla ystäväni? No, kävelläänpä hiukan pitemmälle metsässä ja katsotaan, tapaanko jonkin toisen eläimen, joka leikkisi kanssani.

Mikään Zabderfilion tapaamista eläimistä ei halua sitä ystäväkseen. Useiden tapaamisten jälkeen näyttämölle ilmestyy äkkiä metsästäjä. Hän metsästää eläimiä. Joka kerta kun joku eläimistä tulee näyttämölle, metsästäjä yrittää vangita sen, mutta ne kaikki pakenevat ja kirkuvat apua.

Sitten metsästäjä poistuu näyttämöltä etsimään eläimiä metsästä, ja Zabderfilio ilmestyy paikalle. Se kysyy yleisöltä, mitä meteli tarkoittaa.

Kun yleisö on selittänyt tilanteen, Zabderfilio käyttää hiirenkuonoaan haistaakseen metsästäjän (Ahaa, tarkka kuononi haistaa, että metsästäjä on lähellä!), kissantassujaan äänettömään hiipimiseen (Luulenpa, että käytän kissantassujani hiipiäkseni hänen luokseen!) ja leijonan karjuntaa pelästyttääkseni metsästäjän tiehensä (Ja nyt käytän kamalaa ääntäni ja karjun niin kuin leijona ja pelästyttän hänet tiehensä! Murr!)

Tämän sankariteon jälkeen muut eläimet tulevat lähemmäksi ja pyytävät anteeksi tyyliä käytöstään. Ne kaikki pyytävät päästä Zabderfilion ystäviksi, ja tämä hyväksyy pyynnön ilomielin. Kaikki eläimet sanovat yleisölle näkemiin ja juontajanukke ilmestyy pitämään loppupuheenvuoron.

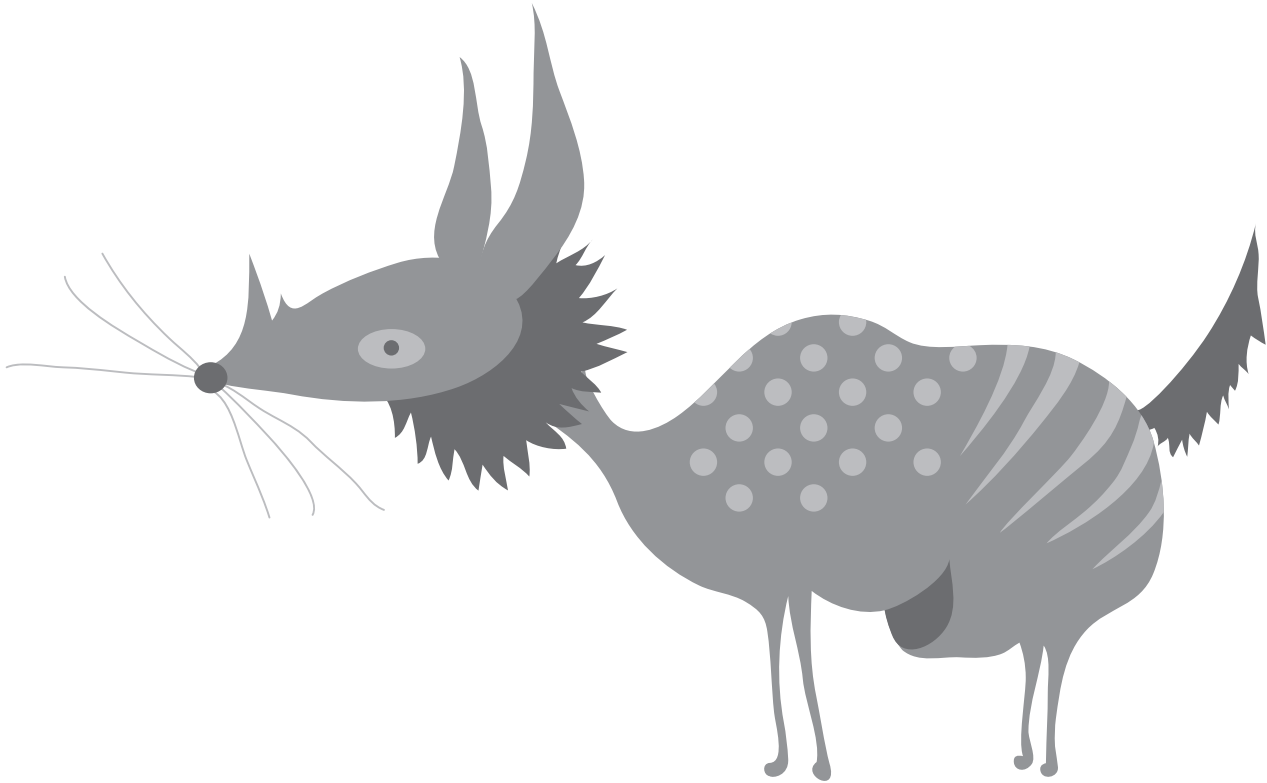

YHTEENVETO

Juontajanukke: No niin, pojat ja tytöt, naiset ja herrat! Siinä oli tarina Zabderfiliosta. Pidittekö te siitä?

Sehän oli kieltämättä hassunnäköinen eläin! Mutta se pystyi auttamaan ystäviään, koska siillä oli niin monenlaisia ominaisuuksia. Seuraavan kerran kun näette jonkun, joka näyttää mielestänne hiukan epätavalliselta, toivon teidän muistavan Zabderfilion – ja sen, että toisella voi olla lahjoja, joista ette edes uneksi, ja että teistä voi tulla ystäviä.

MONISTE: ESIMERKKI ZABDERFILIOSTA

V. TEEMAT

1. KANSALAISUUS

(Lapset) on tapana jättää huomiotta kansalaisina tai pitää heitä aikuiskeskeiseen tapaan tulevaisuuden eikä tämän päivän kansalaisina.

Brian How

Tämän päivän kansalaisuuden moninaiset muodot

Tiukasti oikeudellisessa mielessä kansalainen on valtion asukas. Valtion lait suojaavat ihmisten yhteiskunnallisia ja poliittisia oikeuksia, ja sen ihmisillä on vastavuoroisia velvollisuuksia valtiota kohtaan: velvollisuus noudattaa maan lakeja, osallistua yleisiin kustannuksiin ja puolustaa maata mahdollisessa hyökkäyksessä. Kansalaisuus eroaa kansallisuudesta tai etnisestä identiteetistä – tässä yhteydessä nuo kaksi jälkimmäistä termiä ovat kulttuuri- tai kieliyhteisöön perustuvan ryhmäytymisen synonyymeja. Monet Euroopan maat koostuvat useista kansallisuuksista. Samaa kansallisuutta edustavia ihmisiä saattaa kuitenkin elää naapurivaltioissa. Valtio on **poliittinen** ja **geopoliittinen/maantieteellinen** kokonaisuus, kun taas kansa on **kulttuurinen** ja **etninen** kokonaisuus. Kansalaisuus on suhteessa valtion kanssa eikä ole riippuvainen kansallisuudesta.

Tänään ”kansalaisuus” on jotakin muuta kuin yksinkertainen laillisuussuhde ihmisten ja valtion välillä. Paitsi laillisuusnäkökulmaa, joka koskee yhteiskunnallisia ja poliittisia oikeuksia, kansalaisuuteen ymmärretään kuuluvaksi myös psykologinen ja sosiaalinen näkökulma. Kansalaisuus on osa ihmisen identiteettiä. Välität yhteisöstäsi, koska olet osa sitä, ja odotat myös muiden välittävän siitä ja etsivän kansasi koko yhteisön yhteistä hyvää.

Tässä laajemmassa mielessä kansalaisuus ei ole vain sosiaalistumisprosessi, vaan siinä on kyse myös tunteista ja identiteetistä, kuulumisesta johonkin, mukana olemisesta, osallistumisesta ja sosiaalisesta sitoutumisesta. Yhteiskunnan osana kansalainen voi vaikuttaa, osallistua yhteiskunnan kehittämiseen ja auttaa sitä voimaan hyvin. Täten kansalainen on sekä oikeuksien ja velvollisuuksien ”vastaan-

ottaja” että myös ”toimija”, joka osallistuu yhteiskuntaan siinä ryhmässä, jonka osa tuntee olevansa. Kansalaiset ovat tässä mielessä samanarvoisia.

KYSYMYKSIÄ: *Mitkä sitoutumisen tai osallistumisen muodot ovat vaaleissa äänestämisen lisäksi mahdollisia tavalliselle kansalaiselle? Kuinka heitä voidaan rohkaista osallistumaan?*

Historian ja nykyajan käsityksiä kansalaisuudesta

Kansalaisuuden idean historiallinen kehitys auttaa selittämään kansalaisuuden moninaisia ulottuvuuksia.

Yksi varhaisimmista kansalaisuuskäsityksistä voidaan jäljittää muinaisen Kreikan kaupunkivaltioihin, joissa ”kansalaisilla” oli laillinen oikeus osallistua valtion asioihin. Kuitenkin vain pieni prosentti väestöstä oli kansalaisia: orjat ja naiset olivat pelkkiä alamaisia, ja vierasmaalaiset suljettiin kokonaan ulkopuolelle. Vapaille miehille, joilla oli kansalaisen etuoikeutettu status, ”kansalaiskunto” tai ”hyvänä” kansalaisena oleminen oli tärkeä arvo. Tämä traditio johti painottamaan velvollisuuksia, joita kansalaisuudesta koitui kansalaisille.

Kansalaisuuden ja kansallisen identiteetin yhteys alkoi näkyä 1800-luvun historiassa, kun kansallismielisyyttä ilmaantui eri puolilla Eurooppaa ja ”kansalaisen” oikeudellinen asema oli usein sidoksissa kansallismielisyyteen silloinkin, kun sen alueella asui useita etnisiä ryhmiä. Kansalaisuuden ja isänmaallisuuden yhteys voimistui tällä aikakaudella.

Liberaali näkemys kansalaisuudesta, joka oli peräisin Ranskan vallankumouksesta, painotti kaikkien kansalaisten oikeuksien tärkeyttä ja sitoutumista perustuslakiin kansallisuuden sijasta. Koska useat ihmiset pääsivät äänestämään, laista ja poliittisista oikeuksista tuli todellisuutta kasvavalle joukolle ihmisiä. 1900-luvulla ”**sosiaalisen kansalaisuuden**” kannattajat menivät pidemmälle hyväksyessään, että kansalaiset voivat edellyttää kansalais- ja poliittisten oikeuksien saamista valtiolta. Hyvinvointivaltion noususta viime vuosisadalla voidaan kiittää niitä ajattelijoita, joiden mukaan elin- ja työolosuhteet kuuluivat kansalaisoikeuksiin.

Tämän päivän kansalaisuudella on monia merkityksiä, jotka ovat suhteessa toisiinsa ja täydentävät toisiaan. ”**Aktiivinen kansalaisuus**” edellyttää, että työskennellään oman yhteisön parantamiseksi osallistumalla taloudellisesti, julkisiin tehtäviin, vapaaehtoistyöhön ja muihin pyrkimyksiin parantaa kaikkien yhteisön jäsenten elämää.

”**Euroopan kansalaisuus**” ymmärretään monella eri tavalla. Euroopan unionin Maasrichtin sopimus vahvisti, että Euroopan unioniin (EU) kuuluvien maiden kansalaisilla on yhä useammin unionin suomia oikeuksia mutta myös velvollisuuksia koko unionia samoin kuin omia valtioitaan kohtaan. Tällaiset EU:n kansalaisille taatut oikeudet sisältävät mm. oikeuden liikkua ja asettua asumaan jäsenvaltioiden alueella sekä oikeuden äänestää ja asettua ehdokkaaksi Euroopan parlamentin vaaleissa. Kuitenkaan ”**eurooppalaisen yhteiskunnan**” ei voida sanoa olevan olemassa samalla tavalla kuin esimerkiksi kreikkalaisen tai tšekkiläisen yhteiskunnan. Euroopan kansalaisuus on nykyisin jossakin konkreettisen todellisuuden ja kaukaisen ihanteen välimailla. ”Ihanteellisen käsityksen Euroopan kansalaisuudesta tulisi perustua demokratian, ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden arvoille.”¹ Euroopan kansalaisuus synnyttää merkittävän tunteen kuulumisesta monikerroksiseen arvojärjestelmään: ihmisoikeuksiin, kansallisuuteen, etniseen ryhmään, paikalliseen yhteisöön, perheeseen, ideologiseen ryhmään ja niin edelleen. Tämä Euroopan kansalaisuuden aiheuttama monikerroksinen ja dynaaminen osallisuuksien järjestelmä ei ole ristiriidassa kansallisen identiteetin kanssa, vaan sisältäen paikalliseen tasoon ja toimii siellä.

”**Maailman kansalaisuus**” on tuore käsite, joka nousee ajatuksesta, että jokainen on maapallon kan-

salainen. Oikeudellisessa mielessä ei kuitenkaan ole olemassa mitään maailman kansalaisuutta. ”Maailman kansalaisuudessa on kyse siitä, että ymmärretään tarve puuttua epäoikeudenmukaisuuteen ja eriarvoisuuteen ja että on halu ja kykyä toimia aktiivisesti tällä tavalla. On kyse siitä, että arvostetaan maailmaa kallisarvoisena ja ainutlaatuisena ja turvataan meidän jälkeemme tulevien tulevaisuus. Maailman kansalaisuus sopii elämään yhdessä minkä tahansa kansalaisuuskäsitteen kanssa; se on ajattelutapa ja sitoumus tehdä toisin.”²

Koska termillä ”kansalaisuus” on monia tulkintoja ja koska kansallisvaltio ei välttämättä ole relevantti käsite monikulttuurisessa Euroopassa, Euroopan neuvosto käyttää termiä ”kansalainen” ”yhteiskunnassa rinnakkain elävän henkilön” vastineena. ”Kansallisvaltion” sijasta sana ”yhteisö” kuvaa parhaiten paikallista, alueellista ja kansainvälistä ympäristöä, jossa yksilö elää.

KYSYMYKSIÄ: Mikä on henkilökohtainen käsityksesi kansalaisuudesta? Mitä kriteerejä kansalaisuudella tulisi olla yhä liikkuvammassa ja monikulttuurisemmassa maailmassa? Keillä ei meidän yhteiskunnassamme tulisi olla kansalaisoikeuksia?

Nykyisin useimpien ihmisten käsitys kansalaisuudesta sisältää piirteitä kaikista näistä käsitteistä, vaikkakin eri suhteessa. Toiset ihmiset korostavat kansalaisuuden velvollisuus-elementtejä, kun taas toiset saattavat pitää tärkeinä oikeuksia. Joillekin isänmaallisuudella ja suhteella yhteen valtioon on keskeinen merkitys, kun taas joillakin on laajempi käsitys siitä, mitä kansalaisuus merkitsee.

Lapset kansalaisina

Monien maiden lakien mukaan lapsia pidettiin aikoinaan vanhempiensa omaisuutena. Vaikka patria potestas, joka antoi isälle kaikki oikeudet lapsiinsa – myös elämästä ja kuolemasta päättämisen – on mennyt aikaa, jäännöksiä tästä perinteisestä vallasta on jäljellä joissakin maissa. Perinteisesti käsitetään, että lapset ovat yhteiskunnan ”epäkansalaisia” tai ”esikansalaisia”. Kun Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyy vanhempien oikeudet lastensa huoltoon, kasvatukseen ja edustamiseen (Artiklat 5 ja 18), se myös esittää ensi kerran periaatteen lapsen edun huomioon ottamisesta, mikä asettaa rajat vanhempien oikeudelle lastensa etua koskevissa asioissa (Artikla 3).

Kanadalainen lasten oikeuksien puolestapuhuja Brian Howe sanoo, että vaikka lapset ovat syntymänsä tai kansalaisoikeuksien saamisen perusteella laillisesti kansalaisia, heitä ei tunnusteta eikä kohdella kansalaisina. ”Heidät on tapana jättää huomiotta kansalaisina tai pitää heitä aikuiskeskeiseen tapaan tulevaisuuden eikä tämän päivän kansalaisina.”³ Howe tunnistaa kaksi pääsyytä tähän asenteseen: lasten taloudellinen riippuvuus ja psykologinen kypsyttämättömyys. Hän osoittaa, ettei muiltakaan taloudellisesti riippuvaisilta ryhmiltä kuten kotivanhemmilta, eläkeläisiltä, opiskelijoilta tai vammaisilta evätä heidän kansalaisuuttaan. Hän päätyy siihen, että lapsilla on oikeus kansalaisuuteen, koska ”kansalaisuudessa on kyse osallisuudesta eikä taloudellisesta riippumattomuudesta”.

KYSYMYKSIÄ: Ovatko lapset todella kansalaisia? Vai ovatko he vain ”esikansalaisia” tai tulevia kansalaisia?

Lapsilta todellakin puuttuu aikuisten kognitiivinen kehittyneisyys, kypsyys ja itsehillintä. Kehitys on kuitenkin jatkuva, elämänmittainen prosessi. Lasten kognitiivinen kehitys edistyy, kun heitä kohdellaan kunnioittavasti ja huolehditaan heidän ikään sopivista mahdollisuuksistaan itsemääräämiseen ja osallistumiseen kansalaisina.

Kansallisen lain ja Ihmisoikeuksien julistuksen mukaan lapsilla on oikeuksia ja velvollisuuksia aikuisen tavoin. Mutta lasten ja aikuisten kansalaisuudessa on myös eroja: Lapsen oikeuksien sopimus tun-

nustaa lapsen tarpeen erityiseen suojeluun (esimerkiksi pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä, taloudelliselta ja seksuaaliselta hyväksikäytöltä), huolenpitoon (esimerkiksi sellaisista perustarpeista kuin terveydenhoito, sosiaalinen turvallisuus tai hyvä elintaso, samoin kuin oikeus nimeen, identiteettiin ja kansallisuuteen) ja osallisuuteen kaikissa heitä koskevissa asioissa. Näitä oikeuksia tulee toimeenpanna lapsen kehitystason mukaan, kuten lapsen vastuitakin kansalaisena. Lasten kuten aikuistenkin tulee kunnioittaa muiden oikeuksia ja noudattaa lakia, mutta heidän vastuunsa määrä ja oikeudellinen vastuunsa lain edessä riippuvat iästä. Katso keskustelua tämän osallistumisoikeuden periaatteen soveltamisesta teemasta 10, ”Osallistuminen” (s. 254).

KYSYMYKSIÄ: *Mitkä osallistumisen muodot ovat mahdollisia ja sopivia lapsille?*

Kansalaisuuden haasteita

Tämän päivän Euroopassa on useita sosiaalisia ilmiöitä, jotka haastavat perinteisen kansalaisuusmallin. Joissakin paikoissa etniset konfliktit ja kukoistava nationalismi estävät uudenlaisten kansalaisuuden muotojen kehityksen. Lisäksi nykyisen muuttoliikkeen laajuus haastaa vallitsevat käsitykset kansalaisuudesta. Joidenkin etnisten vähemmistöjen aiemmin tukahdutetun kollektiivisen identiteetin saamat uudet muodot sekä lisääntyvän henkilökohtaisen autonomian ja tasa-arvon vaatimukset vaikeuttavat kansalaisuuden käsitteen ymmärtämistä. Ihmisten välisen sosiaalisen yhtenäisyyden ja solidaarisuuden heikkeneminen sekä kasvava epäluottamus perinteisiä poliittisia instituutioita kohtaan vaatii jatkuvaa uudelleen ajattelua ja tekee kasvatuksesta ja demokraattisesta kansalaisuudesta ajankohtaista.

Kasvatus demokraattiseen kansalaisuuteen

Kasvatuksessa demokraattiseen kansalaisuuteen on kyse prosessista. Se pyrkii takaamaan lasten ja nuorten kehittymisen aktiivisiksi ja vastuullisiksi kansalaisiksi, jotka tahtovat ja kykenevät edistämään hyvinvointia siinä yhteiskunnassa, jossa elävät. Kolme demokraattisen kansalaiskasvatuksen päämäärää ovat: 1) tuottaa poliittista lukutaitoa: tietoa poliittisista ja yhteiskunnallisista instituutioista ja sosiaalisista ongelmista; 2) kehittää tarvittavia taitoja, kuten kriittistä ajattelua, yhteistoimintaa ja aktiivista kuuntelua; ja 3) edistää arvoja ja asenteita, jotka johtavat aktiiviseen osallistumiseen ja sitoutumiseen yhteiskunnan elämässä. Tämä monitahoinen lähestymistapa erottaa kasvatuksen demokraattiseen kansalaisuuteen perinteisestä yhteiskunta- tai kansalaiskasvatuksesta, joka keskittyy antamaan tietoa ja painottuu lojaalisuuteen ja vastuuseen.

Euroopan neuvostolla on vuodesta 1997 lähtien ollut hanke demokraattiseen kansalaisuuteen kasvatamisesta. Se tuottaa asiaa koskevia analyyseja ja poliittisia suuntaviivoja sekä kokoaa opetusaineistoja ja esimerkkejä hyvistä käytännöistä. Neuvoston ministerikomitea hyväksyi vuonna 2002 suosituksen, joka kehottaa hallituksia kasvatuspolitiikkaansa uudistaessaan tekemään demokraattiseen kansalaisuuteen kasvattamisesta ensisijaisen tavoitteen.⁴

Lasten osallistumiseen on nyt kiinnitetty erityistä huomiota kehittämällä lapsille tilaisuuksia osallistua omiin kasvatustilaisuuksiinsa. Euroopan neuvosto käynnisti lasten oikeuksia edistävän ja lapsia väkivallalta suojelevan ohjelman ”Building Europe for and with Children” vuosiksi 2006–2008.

Paras tapa kasvattaa lapsia aktiiviseen kansalaisuuteen on antaa heille käytännön mahdollisuuksia kokea aktiivista osallistumista lähiympäristössään. He voivat saada tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan ja nauttia kyvystään vaikuttaa päätöksiin kotona, koulussa, kerhoissa ja paikallisjärjestöissä. Näissä tehtävissä he myös saavat kokemuksia monenlaisesta yhteenkuuluvuudesta ja kansalaisuuden monitahoisesta ja dynaamisesta luonteesta.

Teemaan liittyviä ihmisoikeusasiakirjoja

Euroopan neuvosto

Ministerikomitean suositus Rec (2002)12 demokraattiseen kansalaisuuteen kasvattamisesta toteaa: ”Kasvatus demokraattiseen kansalaisuuteen on olennaisen tärkeää Euroopan neuvoston ensisijaisen tehtävän, vapaan, suvaitsevaisen ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan edistämisen kannalta.” Euroopan neuvosto pitää Euroopan rikasta kulttuurista monimuotoisuutta arvokkaana etuna, joka rakentuu yhteiselle käsitykselle ihmisoikeuksista, laillisuusperiaatteesta ja demokratiasta. Neuvosto ymmärtää kansalaisuuden sen laajimmassa merkityksessä: ”Kansalaista voidaan kuvata ilmaisulla ‘henkilö, joka elää rinnakkain yhteiskunnassa’... mutta koska kansallisvaltio ei enää edusta ainoaa viranomaistahoa, on ollut tarve kehittää kokonaisvaltaisempi näkökulma käsitteeseen.” Kansalaisuus sisältää asioita, jotka ovat suhteessa oikeuksiin ja velvollisuuksiin, mutta myös tasa-arvon, monimuotoisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ajatuksen... Sen täytyy sisältää myös monenlaisia yksilön harjoittamia toimia, jotka vaikuttavat yhteisöön (paikallisesti, kansallisesti, alueellisesti ja kansainvälisesti)...”⁵

Useat Euroopan ihmisoikeussopimuksen artiklat takaavat oikeuksia, jotka liittyvät tehokkaaseen kansalaisuuden harjoittamiseen: oikeus fyysiseen vapauteen ja turvallisuuteen (Artikla 5), ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus (Artikla 9), ilmaisuvapaus (Artikla 10), vapaus kokoontua ja liittyä yhdistyksiin (Artikla 11) tai oikeus kasvatukseen (Artikla 2 pöytäkirjassa numero 1). Euroopan kulttuurisopimus määrää artikkelissa 1, että jäsenvaltion ”tulee sopivassa määrin turvata ja edistää kansallisen panoksensa kehitystä Euroopan yhteiselle kulttuuriperinnölle”.

Yhdistyneet kansakunnat

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus ei itse asiassa käytä englanninkielisessä tekstissä sanaa ”kansalainen” tai ”kansalaisuus”, vaan puhuu henkilön ”kansallisuudesta”. (Virallinen suomenos kuitenkin käyttää sanaa ”kansalaisuus”, suom. huom.)

Artikkelissa 15 se toteaa, että ”Jokaisella on oikeus kansalaisuuteen” ja ettei kenenkään kansalaisuutta saa mielivaltaisesti riistää. Se myös mainitsee, että jokaisella on oikeus vaihtaa kansalaisuutta.

Artikkelissa 29 Yleismaailmallinen julistus tunnustaa, että oikeus kansalaisuuteen tuottaa myös velvollisuuksia ja ettei kansalaisuus koske vain oikeudellista asemaa vaan että sillä on psykologista ja sosiaalista arvoa:

Jokaisella ihmisellä on velvollisuuksia yhteiskuntaa kohtaan, koska vain sen puitteissa hänen yksilöllisen olemuksensa vapaa ja täysi kehitys on mahdollinen.

Englanninkielinen **Lapsen oikeuksien sopimus** puhuu myös kansallisuudesta. Artiklassa 7 se takaa lapselle oikeuden kansalaisuuteen ja suojan kansalaisuudettomaksi joutumista vastaan. Artiklassa 8 sopimus puhuu myös kansalaisuuden tärkeydestä identiteetille ja kehottaa hallituksia ”kunnioittamaan lapsen oikeutta säilyttää henkilöllisyytensä, myös kansalaisuutensa”.

Lapsen oikeuksien sopimuksen tulkinta kansalaisuudesta ylittää tiukasti oikeudellisen tulkinnan. Se sisältää monia sellaisia oikeuksia, joita on taattu aikuisille aiemmissa asiakirjoissa, kuten **Euroopan ihmisoikeussopimuksessa** ja sen kahdessa **lisäsopimuksessa**. Lapsen oikeuksien sopimus kuitenkin tähdentää, ettei ainoastaan aikuisilla vaan myös lapsilla on oikeus osallistua kaikilla elämänalueilla yhteisön elämään tärkeänä osana kansalaisuuttaan:

- Artikla 9: osallistua menettelyyn lastensuojelu- tai huostaanottotapauksissa
- Artikla 12: osallistua päätöksentekoon ”kaikissa lasta koskevissa asioissa”
- Artikla 13: ilmaista mielipiteensä ja hankkia ja levittää tietoja ja ajatuksia
- Artikla 14: omata näkemyksiä, jotka koskevat ajatuksia, omaatuntoa tai uskontoa
- Artikla 15: yhdistyä muiden kanssa
- Artikla 23: vammaisen lapsen oikeus ”aktiiviseen osallistumiseen yhteisönsä toimintaan”

- Artikla 30: vähemmistöryhmiin tai alkuperäiskansoihin kuuluvan lapsen oikeus osallistua niin oman ryhmänsä yhteisöön kuin laajempaan yhteiskuntaan
- Artikla 31: oikeus osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään.

Katso myös pohdintaa teemasta 10, ”Osallistuminen” (s. 254).

Hyödyllisiä lähteitä

- *Council of Europe Actions to Promote Children's Rights to Protection from All Forms of Violence*: UNICEF, Innocenti Research Centre, Florence, 2005.
- *Children's and Young People's Preparation Seminar of the Launching Conference 'Building a Europe with and for Children'*, Final report: Council of Europe, 2006.
- Declaration and Programme on Education for Democratic Citizenship, Based on the Rights and Responsibilities of Citizens, Committee of Ministers: Council of Europe, 1999.
- Gittins, Chris, *Violence reduction in Schools – How to make a difference*: Council of Europe, 2006.
- Gollob, Rolf and Krapf, Peter, *Exploring Children's Rights: Lesson sequences for primary schools*, DGIV/EDU/CIT (2006) 17: Council of Europe, 2006. www.unicef-icdc.org/publications
- Howe, Brian, 'Citizenship Education for Child Citizens', *Canadian and International Education Journal*, Vol. 34, no.1: 2005, p. 42–49.
- O'Shea, Karen, Developing a shared understanding, a glossary of terms for education for democratic citizenship, DGIV/EDU/CIT (2003) 29: Strassbourg, Council of Europe, 2003: www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2003_29_GlossaryEDC.PDF
- Ramberg, Ingrid, Citizenship Matters: the participation of young women and minorities in Euro-Med youth projects, Seminar report: Council of Europe Publishing, 2005.
- Torney-Purta, Judith et al., *Citizenship and Education in Twenty-Eight Countries: Civic knowledge and engagement at age fourteen*: International Association for the Evaluation of Educational Achievement, Amsterdam, 2001.
- *Under Construction: Citizenship, Youth and Europe*, T-Kit on European Citizenship: Council of Europe, 2003.
- Violence against Children in Europe, A preliminary review of research: UNICEF, Innocenti Research Centre, Florence, 2005.

Hyödyllisiä nettisivuja

- Droits Partagés: des droits de l'homme aux droits de l'enfant: www.droitspartages.org
- Citizenship Foundation: www.citizenshipfoundation.org.uk
- Oxfam Cool planet for teachers on global citizenship: www.oxfam.org.uk
- Programme 'Building a Europe for and with Children': www.coe.int/children
- UNICEF, Innocenti Research Centre: www.unicef-irc.org/publications/

Viitteet

- 1 *Under construction, Citizenship, Youth and Europe*, T-kit No 7. Council of Europe, 2003. p.34.
- 2 *Global Citizenship*, Cool Planet for Teachers: www.oxfam.org.uk/coolplanet/teachers/globciti/index.htm
- 3 Howe, Brian, *Citizenship Education for Child Citizens*, Canadian and International Education Journal, Vol. 34, no.1: 2005, p. 44.
- 4 Recommendation REC (2002)12 of the Committee of Ministers to member states on education for democratic citizenship.
- 5 O'Shea, Karen, *Development of a shared understanding: A glossary of terms for education for democratic citizenship*: Council of Europe, GDIV/EDU/CIT (2003)29, p.8.

2. DEMOKRATIA

On erittäin tärkeää tukea demokratia- ja ihmisoikeuskulttuuria lasten ja nuorten parissa, koska asenteet ja käytös muovautuvat varhaisessa vaiheessa ja voivat olla ratkaisevana tekijänä heidän myöhemmässä osallisuudessaan yhteisiin asioihin.

Euroopan neuvoston Demokratian tulevaisuus -foorumin loppupäätelmät, kesäkuu 2007

Mitä demokratia on?

Koskaan Euroopan historiassa demokratia ei ole ollut tässä maanosassa niin laajalle levinnyt ja vahva kuin 2000-luvulle tultaessa. Melkein kaikkia Euroopan yhteiskuntia pidetään demokraattisina, jos ne perustuvat riippumattoman kansalaisuuden, läpinäkyvän päätöksenteon ja vastuullisen hallinnon periaatteille. Näitä periaatteita on todellisuudessa vaikea täysin saavuttaa, mutta siitä huolimatta voimme sanoa, että yleisesti ottaen nämä ovat demokraattisen kehityksen päälinjoja nykyisessä Euroopassa.

Sana ”demokratia” tulee kreikan sanoista ”demos”, joka tarkoittaa kansaa, ja ”kratos” joka tarkoittaa valtaa. Tämän mukaan demokratia määritellään usein ”kansanvallaksi”: järjestelmäksi, jossa säännöistä päättävät ne ihmiset, jotka joutuvat niitä noudattamaan. Nykymaailmassa useimmat ihmiset ja valtiot pitävät demokratiaa ainoana pätevänä ja toteuttamiskelpoisena hallitusjärjestelmänä.

Demokratia perustuu kahteen perusperiaatteeseen:

- yksilön itsemääräämisoikeuden periaatteeseen: ettei kenenkään pitäisi olla jonkun muun määräämien sääntöjen kohteena
- samanarvoisuuden periaatteeseen: että kaikilla pitäisi olla sama mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnan ihmisiä koskeviin päätöksiin.

Toisenlaiset hallitusmuodot rikkovat näitä molempia periaatteita, mikäli valtaa pitää tietty henkilö tai yhteiskuntaluokka, joka sitten tekee päätöksiä muiden ihmisten puolesta. Esimerkiksi oligarkiassa, harvainvallassa, hallitsee pieni etuoikeutettujen ryhmä, joka erottuu varallisuuden, perheen, sotilasvoiman tai muun ominaisuuden perusteella. Plutokratiassa varakkaat kontrolloivat hallitusta, ja diktatuurissa taas yhdellä ihmisellä on kaikki valta. Näissä hallitusmuodoissa ei kunnioiteta yksilön itsemääräämisoikeutta eikä samanarvoisuuden periaatetta.

Demokratialla on monenlaisia muotoja. Esimerkiksi suorassa demokratiassa kansalaiset osallistuvat henkilökohtaisesti päätöksentekoon. Laajimmalle levinnyt demokratian muoto on kuitenkin liberaali tai edustuksellinen demokratia, jossa kansalaiset valitsevat edustajat säätämään lakeja ja luomaan poli-

tiikkaa sekä nimittämään hallituksen virkamiehet. Teoriassa edustuksellisessa demokratiassa valitaan hallitus vapailla ja oikeudenmukaisilla vaaleilla niiden ihmisten enemmistön äänin, joita hallitus edustaa. Liberaalille demokratialle on ominaista laillisuusperiaate, vallanjako sekä ihmisoikeuksien ja vähemmistöjen suojelu. Laillisuusperiaate tarkoittaa sitä, että hallitus ja oikeuslaitos toimivat vain kirjoitettujen lakien mukaan. Se liittyy läheisesti vallanjaon periaatteeseen, jonka mukaan lainsäädäntövalta (eduskunta), toimeenpanovalta (hallitus) ja tuomiovalta (oikeuslaitos) toimivat toisistaan riippumatta. Demokraattisessa hallinnossa ihmisoikeudet muodostavat yleisen arvopohjan. Sen mukaan kaikkia aliedustettuja sosiaalisia ryhmiä kuten lapsia, naisia, pakolaisia, uskonnollisia tai etnisiä vähemmistöjä suojellaan syrjinnältä ja heidän identiteettiään ja osallistumistaan edistetään.

Termi ”demokratia” tarkoittaa tietynlaista yhteiskuntaa, samoin kuin tietynlaista hallitusmuotoa. Demokraattinen yhteiskunta tarjoaa useimmille oikeudenmukaisimman ja tasa-arvoisimman hallintotavan, jossa suurin osa ihmisistä näyttelee pikemmin aktiivista kuin passiivista roolia. Sille on ominaista moraalinen välttämättömyys suojella ja edistää yhteiskunnan jokaisen yksilön, jokaisen ryhmän ja koko yhteisön ihmisoikeuksia. Koska demokraattinen yhteiskunta jatkuvasti pyrkii ratkaisemaan sosiaalisia kysymyksiä useimpien ihmisten parhaaksi, useimmat ihmiset todennäköisimmin kunnioittavat tehtyjä päätöksiä. Demokratia koskee sekä paikallista että valtakunnallista tasoa.

Käytännön demokratia

Demokratiat ovat erilaisia, eikä toista voi pitää toisen mallina. Demokraattiset hallitusmuodot vaihtelevat presidenttijohtoisesta (kuten Ranska, Romania tai Venäjä) parlamentaariseen (kuten Englanti, Slovakia tai Espanja). Toisilla on Saksan tapaan liittovaltion rakenne. Toisissa äänestysjärjestelmä perustuu suhteelliseen vaalitapaan, kun taas toisissa enemmistö ratkaisee. Yleisiä periaatteita ovat kuitenkin kaikkien kansalaisten samanarvoisuus ja jokaisen yksilön oikeus määrätä jonkinasteisesti itse asioistaan. Itsemääräämisoikeus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että jokainen voi tehdä mitä haluaa. Se edellyttää, että hallintojärjestelmä antaa jokaiselle kansalaiselle yhtäläisen äänioikeuden ja tunnustaa jokaisen yksilön kyvyn itsenäiseen valintaan ja oikeuden siihen, että hänen valintansa otetaan huomioon. Sitten kaikki riippuukin suuresti yksittäisten kansalaisten aloitteista ja osallistumisesta.

Demokratiat poikkeavat paljonkin toisistaan siinä, kuinka paljon ne kunnioittavat samanarvoisuutta ja sallivat kansalaistensa vaikuttaa päätöksiin. Köyhyydessä elävillä ihmisillä saattaa olla heikompi ääni. Naisilla, jotka esiintyvät harvemmin julkisilla areenoilla, saattaa olla vähemmän mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksiin, vaikka ne koskisivat erityisesti naisia. Muutamat ryhmät, kuten lapset tai vierastyöläiset, eivät saa äänestää. Samanaikaisesti useimmat ihmiset uskovat, että heille asettavat sääntöjä vaaleissa valitut virkamiehet, jotka eivät aja heidän etuaan. Missä siis on demokraattisten periaatteiden perusta? Kuinka laajasti voimme tuntea omiksemme lait ja hallituksen päätökset?

Demokratia ei ole koskaan täydellinen eikä valmis. Karl Popper jopa sanoi: ”Demokratia on sana, jota ei ole olemassa.” Tämä saattaa olla liioittelua, mutta totta on, että aito demokratia on ihannemalli. On ihmisistä kiinni, kuinka lähelle heidän yhteiskunnassaan päästään tätä ihannetilaa.

Demokratia toimii vain, jos kansalaiset ovat aktiivisia

Demokratia on paljon enemmän kuin vaalilainsäädäntö. Se on käyttökoodi, asenne ja mielentila.

Terry Davis, *Johdantopuheenvuoro Euroopan neuvoston järjestämässä Demokratia kesäyliopistossa v. 2006*

Demokraattinen yhteiskunta on enemmän kuin demokraattisesti valittu hallitus ja kansallisten instituutioiden järjestelmä. Vahvat ja riippumattomat paikalliset viranomaiset, kehittynyt ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta kansallisella ja paikallisella tasolla ja demokraattinen henki työpaikoilla ja kouluissa ovat myös demokraattisen yhteiskunnan tärkeitä ilmenemismuotoja. Demokratia on käytännön prosessi, jota pitäisi vaalia aina ja joka paikassa.

Demokratia pystyy toimimaan tehokkaammin ja palvelemaan kansalaistensa etuja paremmin, jos ihmiset asettavat vaatimuksia, painostavat ja seuraavat hallituksen toimia jatku-

vasti. Modernissa yhteiskunnassa kansalaisjärjestöt ja media toimivat kansalaisten keskeisinä valvonnan kanavina. Kansalaisjärjestöt voivat puolustaa, kehittää ja nostaa esiin tärkeitä julkisia asioita ja havainnoida hallituksen ja muiden hallintoelinten menettelytapoja. Kansalaisjärjestöjen välityksellä kansalaiset voivat olla liikkeellepanevana voimana ja demokraattisemman maailman muutoksen tärkeimpinä tekijöinä.

Medialla on demokratioissa erittäin vahva rooli välittäessään uutisia ja erilaisten yhteiskunnallisten toimijoiden mielipiteitä ja toimiessaan kansalaisten puolesta vallan vahtikoirana. Mutta tämä tehtävä toteutuu vain, jos media on vapaa hallituksen tai yritysten vaikutuksesta eikä aja niiden etuja ja jos se arvostaa julkista palvelua ja ottaa roolinsa vakavasti.

Mikä demokratiassa on vialla?

Nyt, 2000-luvun alussa, demokratian asema on yleismaailmallinen huolen aihe. Monissa Euroopan demokratioissa poliittinen tyytymättömyys ja epäilyt ovat levinneet laajalti ja ihmiset uskovat usein, että poliittinen eliitti voi jättää kansan tahdon huomiotta. Demokratian kanssa ristiriitaiset kehityskulut, kuten akuutti sosiaalinen eriarvoisuus ja korruptio, aiheuttavat turhautumista ja vihaa, joka voi johtaa median tukemana populismiin. Kansalaiset tuntevat usein itsensä voimattomiksi eivätkä rohkene ottaa aktiivisempaa roolia yhteiskunnassa.

Huoli demokratian tilasta johtuu usein kansalaisten vaaliaktiivisuudesta, minkä taso on merkittävästi laskenut kaikkialla Euroopassa viimeisten 15 vuoden aikana. Tällainen laskusuhdanne näyttää olevan merkinä kansalaisten kiinnostuksen ja sitoutumisen puutteesta, ja se heikentää demokraattista prosessia.

Nuorten osallistuminen vaaleihin on erityisen alhaista, ja nuorten ja muiden ikäryhmien osallistumislukujen välinen ero kasvaa jatkuvasti. Vaikka tämä välinpitämättömyys ei välttämättä tarkoitaakaan, ettei nuorista vanhempina tule aktiivisia äänestäjiä, nuorten etuja puolustetaan jo nyt vaaleissa muita ikäryhmiä vähemmän. Kaikkialla maailmassa nuoret ovat yhä useammin siirtymässä syrjään demokraattisista instituutioista ja poliittisen elämän perinteisistä rakenteista, kuten poliittisista puolueista, ammattiyhdistyksistä tai varsinaisista nuorisojärjestöistä.¹

Vaikka nämä epäilemättä ovat vakavia ongelmia, toiset tutkimukset² osoittavat, että erilaiset osallistumisen muodot itse asiassa lisääntyvät painostusryhmissä, kampanjoissa, verkossa tapahtuvissa kansalaishankkeissa tai konsultaatioelimissä. Globaali kansalaisyhteiskunta ja internetaktivismi ovat joustavia uusia kansalaisosallistumisen muotoja, jotka teknologinen kehitys mahdollistaa. Nuoret voivat nopeasti lähteä liikkeelle yksittäisten asioiden tiimoilta, kuten Englannissa Irakin sodan tai Ukrainassa oranssin vallankumouksen merkeissä. Poliittisia mielipiteitä voidaan ilmaista myös taiteen ja urheilun välityksellä ja näin tuoda julki ympäristöhuolia, naisten oikeuksia tai kuluttajaboikotteja. Nämä osallistumisen muodot ovat aivan yhtä tärkeitä demokratian tehokkaalle toiminnalle kuin osallistuminen vaaleihin. Vaalit ovat kuitenkin aika karkeatekoinen väline sen varmistamiseen, että ihmiset saavat intressinsä tarkasti ilmaistuksi. Neljä-viisi vuotta vaalien välillä on pitkä aika odottaa mahdollisuutta vaatia hallitusta vastuuseen. Päivittäinen osallistuminen on demokratian avain, ja se alkaa paikallisella tasolla. Pitäisi aina yrittää parantaa osallistumista, erityisesti nuorten.

KYSYMYKSIÄ: Tiedätkö omassa yhteisössäsi jotakin ei-hallinnollista organisaatiota tai kansalaishanketta, joka on onnistunut vaikuttamaan yhteiskuntaan tai hallituksen päätöksiin viime vuosina?

Toinen vakava puute Euroopan demokratioissa on vähemmistöjen edustus, erityisesti niiden, jotka kärsivät sosiaalisesta syrjinnästä. Euroopan ihmisoikeuskomissaari Thomas Hammarberg sanoi äskettäin, että voimattomuus on niiden miljoonien ihmisten suurin ongelma:

”...jotka ovat syrjäytyneitä; ne joilla ei ole varaa hakea juridista neuvontaa; ne jotka törmäävät kielimuuriin apua hakiessaan, ne jotka ovat oman kulttuurisen ryhmänsä puristuksessa tai ahtaalla kah-

den elämäntyylin välissä; ne jotka ovat maan alla ja pelkäävät paljastumista; ne jotka ovat eristyksissä vammansa takia; ne jotka ovat menettäneet kaiken ja ovat liian rikki aloittaakseen taas alusta; ne jotka kuuluvat muukalaisvihaajien ja homokauhuisten kohteina oleviin vähemmistöihin”.³

Yhteiskunnassa, jossa hallitukset valitaan enemmistöperiaatteella, vaalijärjestelmä toimii ”Winner-takes-all”-säännön mukaan eli voittaja saa kaiken. Tällöin vähemmistöjen on erityisen vaikea saada etujaan ajetuiksi. Tietoisuuden lisääminen vähemmistöjen samanarvoisuudesta ja yhteiskunnallisesta osallistumisesta on avain demokraattiseen hallintoon.

Useat taloudelliset ja yhteiskunnalliset tapahtumat ovat 2000-luvulla vaikuttaneet demokratian käsitteeseen ja käytäntöön. Euroopan integraatio ja maailmanlaajuinen keskinäisriippuvuus, teknologian kehitys ja median kasvava vaikutus voivat olla myönteisiä tekijöitä demokratian kehityksessä, mutta ne voivat myös vahingoittaa perinteisiä demokraattisia rakenteita. Nopeasti muuttuva väestökehitys ja kulttuurien välinen muuttoliike voivat molemmat horjuttaa yhteiskunnan tasapainoa. On tärkeää hyödyntää näiden ilmiöiden tuottamia mahdollisuuksia ja rakentaa niiden varaan, jotta demokratia kehittyisi ja vahvistuisi.

KYSYMYKSIÄ: *Voisiko internet-pohjainen teknologia mielestäsi tuottaa uusia tekniikoita, joiden avulla päättäjät voisivat kysyä ihmisiltä suoraan neuvoa tietyissä paikallisissa tai kansallisissa asioissa?*

Miksi ja kuinka demokratiaa pitäisi opettaa lapsille?

Jotta demokratia säilyisi elinvoimaisena, lapset tulee opettaa arvostamaan sitä elämäntapana. Demokratian rakentamiseen tarvittavat taidot eivät kehity lapsessa itsestään. Demokratian opettaminen tarkoittaa sitä, että lasta valmistetaan kansalaiseksi, joka ylläpitää ja muokkaa demokratiaa tulevaisuudessa. Siksi demokratian tulisi olla avainnäkökulma kaikissa koulutuksen muodoissa mahdollisimman varhaisesta iästä lähtien.

Kuten Lianne Singleton, australialainen kasvatusasiantuntija esittää, kasvattajilla on oltava vakaumus siitä, että demokratia on mahdollista ja että demokraattista elämäntapaa voidaan noudattaa yhteiskunnassa ja lasten elinympäristössä. Kasvattajien tulisi auttaa lapsia ymmärtämään, ettei mikään demokratia eikä mikään hallitus ole täydellinen ja ettei mikään ideologia ole kiistattomasti totta. Terveessä demokratiassa kansalaiset kyseenalaistavat johtajiensa motiiveja ja tarkkailevat heidän toimiaan.

Demokratiaan kasvattaminen on kasvattamista yhteiskunnan osallisuuteen. Tämä yhteiskunta hyväksyy kaikki jäsenensä huolimatta... heidän tilanteestaan tai asemastaan... ja hyväksyy monimuotoisuuden jäsenistössään saaden heidät tuntemaan, että he ovat osa yhteiskuntaa...⁴

Demokratiakasvatuksessa on kyse uteliaisuuden, keskustelun, kriittisen ajattelun ja rakentavan kritiikin kyvyn edistämisestä. Lasten pitäisi oppia ottamaan vastuu tekemisistään. Paras ja ainoa tapa oppia ymmärtämään demokratian avainkäsitteitä on elää ja toimia demokraattisessa ympäristössä. Koulut, laitokset, kerhot ja järjestöt, vieläpä perheet, jotka kunnioittavat demokraattisia periaatteita ja joissa on todella demokraattinen rakenne, toimivat parhaina malleina, kun autetaan lapsia oppimaan, mistä demokratiassa on kyse.

Demokraattisten periaatteiden täytyy läpäistä koulun rakenteet ja opetussuunnitelma, ja niiden tulisi olla vakiokäytäntönä koulun eri yhteyksissä. Kasvattajien tulisi osoittaa kunnioitusta lapsille järjestämällä lasten päätöksentekokelelmia ja vertaissovittelua, luottamalla lapsiin heidän tapahtumiensa järjestelyissä ja valtuuttamalla lapset tutkimaan asioita, keskustelemaan, muodostamaan mielipiteitä ja väittelemään sekä ehdottamaan menettelytapoja ristiriitojen käsittelyyn ja kohtuullisiin tuloksiin pääsemiseksi. Tällaiset tavat osallistua voimaannuttavat lapsia ja auttavat heitä ymmärtämään, että osallistuminen kannattaa.

Maailmanlaajuisesti on runsaasti hyviä esimerkkejä onnistuneiden demokraattisten rakenteiden luomisesta lasten luonnolliseen ympäristöön. Euroopan neuvoston ohjelma ”Kasvatus demokraattiseen kansalaisuuteen” on luonut suuntaviivoja ja koonnut kouluille hyviä esimerkkejä demokratian rakentamisesta ja demokraattisesta johtamisesta. ”Johtaminen” tarkoittaa tässä avoimuutta oppilaitoksissa ja kasvatusorganisaatioissa, joissa osanottajat (opettajat, lapset, vanhemmat, omistajien edustajat) keskustelevalle, neuvottelevat ja tekevät päätöksiä prosessin päätteeksi. ”Demokraattinen” tarkoittaa, että johtaminen perustuu ihmisoikeuksien arvoille ja kaikkien toimijoiden – lasten, aikuisten, vanhempien ja laitoksen henkilökunnan – vaikutusmahdollisuuksille ja osallistumiselle.

Demokratia ja ihmisoikeusasiakirjat

Ihmisoikeudet ja demokratia ovat vastavuoroisia käsitteitä. Ihmisoikeudet muodostavat pohjan kaikille demokraattisille järjestelmille, ja valtioiden tehtävä on taata nuo oikeudet ja puolustaa niitä. Toisaalta ihmisoikeudet ovat valtioista riippumattomia: ne ovat luovuttamattomia ja kuuluvat jokaiselle vain ihmisenä olemisen perusteella. Kuitenkin vain demokraattiset rakenteet pystyvät suojelemaan ihmisoikeuksia. Sekä ihmisoikeudet että demokratia kehittyvät jatkuvasti.

Hyödyllisiä lähteitä

- Backman, Elisabeth and Trafford, Bernard, *Democratic Governance of Schools*, Council of Europe, 2007.
- Boman, Julia, *Challenges to Democracy in Today's Europe, Synthesis of plenary sessions and workshops*, Council of Europe, 2006.
- Forbrig, Joerg, *Revisiting youth political participation*, Council of Europe Publishing, 2005: www.youth-knowledge.net/system/galleries/download/research_reports/2005_revisiting_youth_political_participation_coepub.pdf
- *The Future of Democracy in Europe, Trends, analysis and reforms*, Green Paper for the Council of Europe, Council of Europe, 2004: http://edc.unige.ch/download/Schmitter_Trechsel_Green_Paper.pdf
- Gollob, Rolf and Kampf, Peter, *Exploring Children's Rights, Nine projects for primary level*, Council of Europe, 2007.
- Kovacheva, Siyka, 'Will Youth Rejuvenate the Patterns of Political Participation?' Forbrig, Joerg (ed.), in: *Revisiting Youth Political Participation, Challenges for research and democratic practise in Europe*, Council of Europe Publishing, 2005.
- *Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life*, Adopted by the Congress of Local and Regional Authorities of Europe 2003: www.coe.int/t/e/cultural_cooperation/youth/TXT_charter_participation.pdf
- Singleton, Lianne, *Discovering Democracy, Teaching democracy in the primary school*: www.abc.net.au/civics/democracy/pdf/td_primary.pdf

Hyödyllisiä nettisivuja

- Discovering Democracy resources: www.civicsandcitizenship.edu.au/cce/default.asp?id=9180
- Electoral Education for Children:
- <http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/493883939>
- Elections in Europe: www.elections-in-europe.org
- Election Resources on the Internet: <http://electionresources.org/other.html>
- International Institute for Democracy: www.civilsoc.org/elctrnic/ngo-devl/iid.htm
- Voices of Youth: www.unicef.org/voy

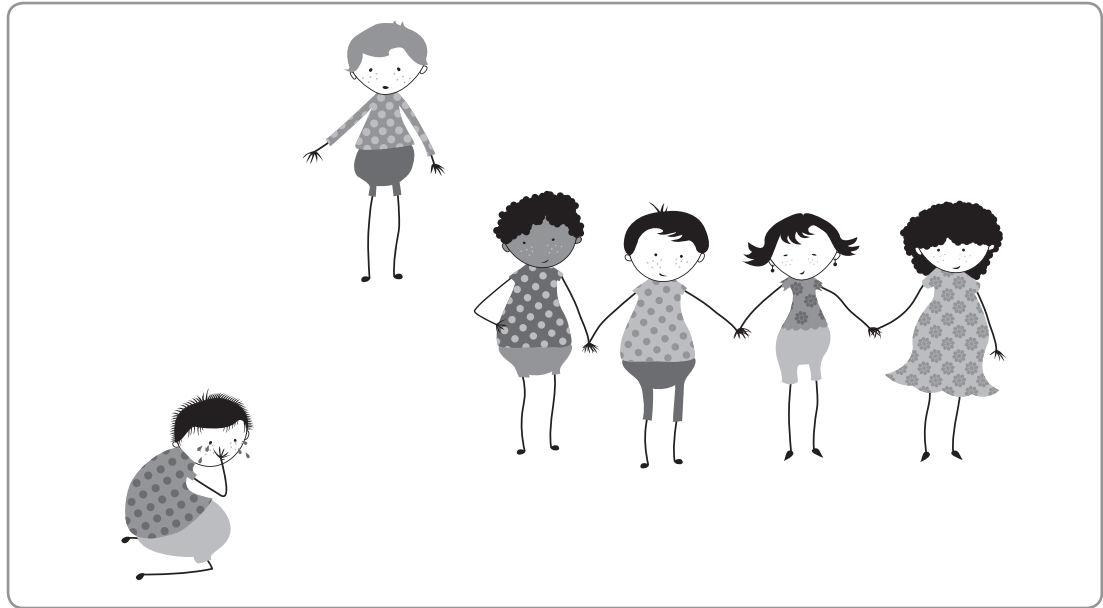
Viitteet

- 1 Forbrig, Joerg, *Revisiting Youth Political Participation, Challenges for research and democratic practise in Europe*, Council of Europe Publishing, 2005, p.134.
- 2 Kovacheva, Siyka, 'Will Youth Rejuvenate the Patterns of Political Participation?' in Forbrig, Joerg (ed.), in *Revisiting Youth Political Participation: Challenges for research and democratic practise in Europe*: Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2005.
- 3 Thomas Hammarberg's speech at the 1,000th session of the Committee of Ministers, Council of Europe, 2007.
- 4 Singleton, Lianne, *Discovering Democracy, Teaching democracy in the primary school*: www.abc.net.au/civics/democracy/pdf/td_primary.pdf

3. SYRJINTÄ

Syrjintä sotii ihmisoikeuksien keskeisiä periaatteita vastaan.

Syrjintä tarkoittaa sitä, ettei ihmisen anneta nauttia kaikista poliittisista, kansalaisuuteen liittyvistä, taloudellisista, yhteiskunnallisista tai kulttuurisista oikeuksistaan ja vapauksistaan. Syrjintä sotii ihmisoikeuksien perusperiaatetta vastaan: sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia ja oikeutettuja samoihin perusoikeuksiin. Tämä periaate toistuu kaikissa ihmisoikeuksia käsittelevissä perusasiakirjoissa (esimerkiksi Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, artikla 2, Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 2, Euroopan ihmisoikeussopimus, artikla 14 ja pöytäkirja n:o 12, artikla 1). Useimmat kansalliset sopimukset sisältävät myös syrjintää vastustavia säännöksiä.

Vaikka syrjinnästä ei ole ihmisoikeuslaissa yhtä määritelmää, syrjinnän määritelmät ihmisoikeuksien perussopimuksissa (esimerkiksi **Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, Lapsen oikeuksien sopimus, Euroopan ihmisoikeussopimus, Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus, Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus**) sisältävät kaikki yhteisiä aineksia:

1. *Syrjinnälle on syitä*, jotka perustuvat monenlaisiin tekijöihin. Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 2 esimerkiksi erityisesti nimeää syrjinnän syitä: ”lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua”. Viimeinen termi, ”tai muuhun seikkaan”, mahdollistaa monia muita syrjinnän syitä, kuten sosiaalisen luokan, ammatin, seksuaalisen suuntautumisen tai tietyn kielen.
2. On *tekoja*, jotka luokitellaan syrjinnäksi. Tällaisia voivat olla ihmisen tai ihmisryhmän torjuminen, rajoittaminen tai pois sulkeminen. Teot vaihtelevat karkeimmista ihmisoikeusloukkauksista kuten **kansanmurha**, orjuus, etninen puhdistus tai uskonnollinen vaino hienovaraisempiin mutta myös yleisempiin syrjinnän muotoihin, kuten palkkausasioihin tai ylennyksiin työssä, asumiskäytäntöihin tai sanallisiin herjoihin. Yleinen syrjinnän muoto lasten keskuudessa on pois sulkeminen (esimerkiksi ei oteta lasta mukaan peliin), kiusaaminen ja nimittely, joka perustuu erilaisuuteen (esimerkiksi nynny, läski, tyhmä). Katso myös tema 13, ”Väkivalta” (s. 272).

3. On *seurauksia*, jotka voivat estää yksilöitä nauttimasta ihmisoikeuksistaan tai perusvapauksistaan. Syrjintä vaikuttaa myös yhteiskuntaan kokonaisuutena vahvistamalla epäluuloa ja rasisista asennetta.

Syrjintä johtuu usein tietämättömyydestä, ennakkoluuloista ja negatiivisista **stereotypioista**. Koska monet ihmiset pelkäävät sellaista, mikä näyttää vieraalta ja tuntemattomalta, he reagoivat epäluuloisesti tai jopa väkivaltaisesti jokaiseen, jonka ulkonäkö, kulttuuri tai käytös on outo.

Asenteita, toimintaa tai vakiintuneita käytäntöjä, jotka alistavat tai marginalisoivat jotakuta, voidaan pitää syrjintänä. Erityisesti rasismilla on historialliset juuret uskomuksissa yhden ryhmän ylivoimaisuuteen toiseen nähden, uskomuksissa, joita kerran käytettiin oikeuttamaan syrjintä ”alempiarvoisia” ryhmiä kohtaan. Vaikka tällaiset uskomukset on nykyään laajalti hylätty, rotusyrjintää on siltikin jatkuvasti olemassa. Muita syrjinnän muotoja ovat sukupuoli syrjintä, ikään perustuva syrjintä, homofobia, antisemitismi ja uskonnollinen suvaitsemattomuus sekä **muukalaisviha**, pelko vierasmaalaisia tai vieraita maita kohtaan.

Rotuerottelu eli lain tai tavan määräämä etnisten ryhmien karsinointi on syrjinnän äärimmäinen muoto. Euroopassakin on ollut virallisia rotuerottelun muotoja, esimerkiksi juutalaiset eristettiin aikoinaan ghettoihin. Tänäpäin monet romanit useissa Euroopan maissa on pakotettu vihamielisellä käytöksellä tai taloudellisella erottelulla elämään erillisissä yhteisöissä.

Syrjintää saatetaan harjoittaa avoimesti suorana syrjintänä, jolle on luonteenomaista jonkun ihmisen tai ryhmän tarkoituksellinen syrjintä. Suorasta syrjinnästä on kyse esimerkiksi silloin, kun tiettyyn etniseen ryhmään kuuluvan lapsen ei sallita päästä kouluun tai asunto-osakeyhtiö ei halua vuokrata huoneistoa maahanmuuttajille. Piilosyrjintä keskittyy vaikuttamaan menettelytavan tai toimenpiteen avulla. Se näyttää neutraalilta, mutta todellisuudessa asettaa järjestelmällisesti tietyn vähemmistön ihmiset muihin verrattuina epäedulliseen asemaan. Esimerkiksi palokunta, joka asettaa palomiehille vähimmäispainon, sulkee automaattisesti pois monet maahanmuuttajat ja naishakijat, niin kuin tavaratolkin, joka ei palkkaa ihmisiä, joilla on pitkä hame tai huivilla peitetty pää.

Torjuakseen erityisesti epäsuorassa ja kätkeytyssä muodossa esiintyvää syrjintää jotkut maat ovat ottaneet käyttöön **positiivisen syrjinnän** eli **positiivisen erityiskohtelun**. Joissakin tilanteissa positiivinen syrjintä tarkoittaa sitä, että suositetaan tiettyä ryhmää tai ryhmiä, jotka ovat kokeneet merkittävää syrjintää (esimerkiksi antamalla etusija hakijoille, jotka harvoin pääsevät yliopistoon, tai luomalla kiintiöt vähemmistöille, kuten naisille tai maaseudun ihmisille tiettyihin julkisiin virkoihin). Tarkoitus on kompensoida piilosyrjintää samoin kuin varmistaa tasapainoisempi yhteiskunnallinen edustus. Toisissa tilanteissa positiivinen syrjintä tarkoittaa edellytysten luomista esimerkiksi vammaisille, jotta he voisivat nauttia yhtäläisistä oikeuksista ja mahdollisuuksista. Eräs positiivisen syrjinnän muoto pyrkii ”korvaamaan” aikaisempaa epäoikeudenmukaisuutta. Kaikki nämä toimet ja käytänteet edistävät samanarvoisuutta ”eriarvoisuuden avulla”.¹

Joka kerta kun erottelemme ihmisiä ja annamme erilaisille yksilöille ja ryhmille erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia, meidän pitäisi kysyä, miksi teemme niin. Onko se todella tarpeellista? Hyödyttääkö se kaikkia? Jos ei, positiivisesta syrjinnästä saattaa itsessään tulla yksi ennakkoluulojen ja ja syrjinnän ilmenemismuoto.

Rotuun perustuva syrjintä

Rasismi voidaan määritellä tietoiseksi tai tiedostamattomaksi uskomukseksi toisen rodun ylemmyydestä toiseen nähden. Tämä määritelmä otaksuu, että on olemassa erilaisia biologisia ”rotuja”, minkä otaksunan nykytutkimus on osoittanut vääräksi erityisesti geenitutkimuksen valossa. Mutta vaikka ”rotu” on selvästi sosiaalinen rakenne, rasismia kuitenkin esiintyy kautta maailman. Vaikka harvat ihmiset enää uskovat ”ylempään rotuun”, jolla on luontainen oikeus käyttää valtaa niihin, joita pidetään ”alempina”, monet ihmiset harjoittavat jatkuvasti kulttuurista rasismia eli etnosentrismia ja uskovat,

että jotkut kulttuurit, tavallisesti heidän omansa, ovat ylivoimaisia perinteiltään, tavoiltaan ja historialtaan.

Kaikenlainen rasismi liittyy valtaan. On ihmisiä, jotka käyttävät valtaa ja päättävät, mikä on ”ylempää”, sekä syrjivät ihmisiä, joilla on vähemmän valtaa. Rasismia voidaan täten pitää ennakkoluulon muuntamisena käytännöksi.

KYSYMYKSIÄ: *Miten voit auttaa lapsia, joiden kanssa työskentelet, arvostamaan rotujen monimuotoisuutta ja etnisyyttä yhteisössään ja oppimaan siitä?*

Rasismien seuraukset sekä tänään että menneisyydessä ovat tuhoisia sekä yksilöille että koko yhteiskunnalle. Rasismi on johtanut massatuhoihin, kansanmurhiin ja sortoon. Se on sallinut alistaa enemmistöjä valtaa ja varallisuutta pitävien pienten vähemmistöjen oikuille.

Etnisyyteen ja kulttuuriin perustuva rasismi

Kuten kulttuurirasismissa, joka pitää tiettyjä kulttuureja toisia ylempinä, myös etnisyyteen ja kulttuuriin perustuvassa syrjinnässä nähdään jotkut kulttuurit, tavallisesti vähemmistöjen, luontaisesti alempina ja ei-toivottuina. Historiallisesti Euroopan juutalaiset ja romanit ovat kärsineet eniten tästä syrjinnän muodosta.

Antisemitismi eli vihamielisyys juutalaisia kohtaan uskonnollisena ja etnisenä vähemmistönä on peräisin keskiajalta, jolloin juutalaiset olivat tavallisesti ainoa ei-kristillinen vähemmistö, joka eli kristityssä Euroopassa. Juutalaiset kamppailivat vuosisatojen ajan kristityn yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuutta ja ennakkoluuloja vastaan. Heiltä estettiin useimpien ammattien harjoittaminen, heidät pakotettiin elämään ghetoissa erillään kristityistä, heitä rasitettiin korkeilla veroilla, heiltä ryöstettiin omaisuus ja heitä jopa karkotettiin kotimaastaan tai tapettiin.

Fasismien nousu 1900-luvun puolivälissä sisälsi ideologian rodullisesta ylemmyydestä, mikä vahvisti antisemitismia Euroopassa ja johti äärimmillään holokaustiin, yli kuuden miljoonan juutalaisen järjestelmälliseen tuhoamiseen toisen maailmansodan aikana. 2000-luvulla antisemitismi ei suinkaan ole ohi. Ryhmät, jotka väittävät olevansa ylempiä, häpäisevät juutalaisia hautausmaita ja uusnatsiverkostot levittävät antisemitististä propagandaa.

KYSYMYKSIÄ: *Mitä omassa maassasi tapahtui juutalaisille toisen maailmansodan aikana?*

Romanit, joita nimitetään virheellisesti mustalaisiksi, ovat eläneet Euroopan eri puolilla vuosisatoja. Ilman omaa kotimaata romanit ovat säilyttäneet kulttuurinsa ja kielensä eläessään pääosin kiertelevää elämää kattilanpaikkaajina, käsityöläisinä, muusikkoina ja kauppiaina. Koko olemassaolonsa aikana romanit ovat kokeneet syrjintää, johon on kuulunut myös pakkosulauttamista ja suoranaista orjuutta. 1900-luvulla tuhannet romanit kärsivät kansanmurhasta saksalaisten natsien toimesta. Heidät pakotettiin sosiaalistumaan Itä-Euroopan kommunistiseen järjestelmään ja he joutuivat taloudellisen syrjinnän kohteeksi kapitalistisissa high-tech-talouksissa, joissa heiltä puuttuivat tarvittavat taidot. Tänään monet romanilapset kasvavat vihamielisessä sosiaalisessa ympäristössä, jossa heiltä kielletään monet perusoikeudet, kuten koulutus, terveydenhoito ja asunto.

KYSYMYKSIÄ: *Onko omalla asuinalueellasi romaneja? Käyvätkö heidän lapsensa koulua? Minkälainen asenne muilla lapsilla on romanilapsia kohtaan?*

Muukalaisvihaan perustuva syrjintä

Kasvava globalisaatio ja yhteiskunnan monimuotoisuus saa jotkut ihmiset reagoimaan xenofobialla eli muukalaisvihalla, joka on pelkoa tai vastenmielisyyttä vierasmaalaisia ja vieraita maita kohtaan. Useimmissa tapauksissa käsite ”ulkomaalainen” perustuu sosiaalisesti rakennettuihin kuviin ja ajatuksiin, jotka jakavat maailman ”meihin” normaaleihin, ”hyviin niin kuin minä”, ja ”heihin” toisiin, jotka ovat erilaisia: uhkaksi, häiriöksi, edustamassa arvojen ja kunnollisen käytöksen alennustilaa.

KYSYMYKSIÄ: Löydätkö esimerkkejä muukalaisvihasta omassa maassasi? Kuinka muukalaisviha vaikuttaa lapsiin? Mitä voit tehdä puuttuaksesi sen vaikutuksiin?

Vaikka muukalaisviha on useimpien mielestä moraalisesti vastenmielistä ja ihmisoikeuskulttuurin vastaista, se ei ole harvinaista. Muukalaisvihaan perustuva syrjivä toiminta, kuten solvaaminen ja väkivallanteko, on selkeästi ihmisoikeusrikkomus.

Sukupuoleen perustuva syrjintä

Vaikka sukupuolinen syrjintä onkin Euroopassa hienovaraista ja enemmän tai vähemmän kätkeytyä, se tunkee kuitenkin kaikkialle. Monet yhteiskunnan instituutiot kuten media, perhe, lastenhoito tai koulu säilyttävät ja siirtävät eteenpäin stereotypioita miehistä ja naisista. Länsimaaisissa yhteiskunnissa perinteiset sukupuoliroolit liittyvät usein valtaan: miehiä ja heidän tyypillisiä toimiaan luonnehditaan ulospäin suuntautuviksi, voimakkaiksi, tuottaviksi, rohkeiksi, tärkeiksi, yleisölähtöisiksi, vaikuttaviksi, ja niissä saadaan suuria taloudellisia etuja sekä sosiaalista tunnustusta ja arvontantoa. Naisten pääominaisuuksia ovat riippuvuus, huolehtivuus, passiivisuus ja perhekeskeisyys. Naiset ovat usein vähemmän tärkeissä asemissa, heidän työtään arvostetaan vähemmän ja siitä saadaan vähemmän tunnustusta ja palkkioita. Tytöt ja pojat, jotka eivät sopeudu stereotyyppisiin odotuksiin, voivat kokea arvostelua, hyljeksintää ja jopa väkivaltaa. Tällaiset konfliktit voivat häiritä lasten sukupuoli-identiteetin kehittymistä. Katso myös pohdintaa teemasta 7, ”Sukupuolten välinen tasa-arvo” (s. 237).

Uskontoon perustuva syrjintä

Euroopassa uskonnonvapautta yleensä kunnioitetaan, mutta siitä huolimatta uskontoon perustuva syrjintä on levinnyt kaikkialle, ja se liittyy usein rasismiin ja muukalaisvihaan. Kun Eurooppaa muinoin repivät protestanttien ja katolisten kristittyjen, roomalaiskatolisten ja ortodoksien ja ”virallisten” kirkkojen ja eriävien lahkosten väliset konfliktit ja syrjintä, nykyisin kristittyjen välisistä eroista on tullut vähemmän tärkeitä. Samalla monet vähemmistöasemassa olevat uskonnolliset yhteisöt menestyvät ympäri Eurooppaa, mukaan lukien juutalaiset, hindut, buddhalaiset, bahait, rastafarit ja muslimit. Tämän kasvavan uskonnollisen monimuotoisuuden jättävät huomiotta esimerkiksi ne miljoonat eurooppalaiset, jotka eivät ole uskonnollisia tai jotka eivät ole kristittyjä.

KYSYMYKSIÄ: Mitä vähemmistöuskontoja on omalla paikkakunnallasi? Missä niiden kannattajat kokoontuvat ja pitävät jumalanpalveluksia?

Erityinen huolenaihe on islaminvastaisuus, islamiin kohdistuva syrjintä, pelko ja viha. Islam on kristinuskon jälkeen Euroopan levinnein uskonto, ja joissakin Balkanin ja Kaukasuksen maissa ja maakunnissa se on pääuskonto. Islamiin kohdistuva vihamielisyys, joka on seurausta Yhdysvaltoihin, Espanjaan ja Englantiin viime vuosina tehdyistä terroristihyökkäyksistä, on paljastanut syvään juurtuneita ennakkoluuloja useimmissa Euroopan maissa. Nämä ennakkoluulot näkyvät yleisimmin jul-

kisuudessa siten, ettei tunnusteta islamia virallisesti uskonnoksi, kieltäydytään myöntämästä lupia moskeijojen rakentamiseen, evätään tukitoimet muslimien uskonnollisilta ryhmiltä tai yhteisöiltä ja estetään naisia ja tyttöjä käyttämästä huivia.

Tyypillisimpiä islamiin kohdistuvia ennakkoluuloja on sen niin kutsuttu ”yhteensopimattomuus” ihmisoikeuksien kanssa. Demokratian puutetta ja laajalti levinneitä ihmisoikeusrikkomuksia on pidetty pääasiallisesti muslimimaissa todisteina tunnustamatta sitä, että uskonto on vain yksi monista tekijöistä, jotka saattavat edistää epädemokraattista hallintoa.

Monet ennakkoluulot johtuvat myös siitä, ettei islamia tunneta, vaan monet yhdistävät sen vain terrorismiin ja tiettyjen maiden ääriliikkeisiin ja politiikkaan. Itse asiassa islam, kuten useimmat uskonnot, saarnaa suvaitsevaisuudesta, solidaarisuudesta ja rakkaudesta kanssaihmiisiin.

Seksuaaliseen suuntautumiseen perustuva syrjintä

Homofobia on vastenmielisyyttä tai vihaa lesboja, homoja ja homoseksuaalisia ihmisiä tai heidän elämäntapaansa ja kulttuuriaan kohtaan tai yleisesti erilaisen seksuaalisen suuntauksen omaavia kohtaan, mukaan luettuina biseksuaalit ja transsukupuoliset ihmiset. Vaikka lainmuutokset ovat Euroopassa paljonkin vahvistaneet homojen ja lesbojen asemaa, olosuhteet vaihtelevat suuresti: kaupunkiseuduista, jossa avoimesti homoseksuaaliset ihmiset asuvat ja työskentelevät ja solmivat rekisteröityjä parisuhteita kohtaamatta juuri lainkaan vaikeuksia, maaseutuun ja osiin Itä- ja Keski-Eurooppaa, jossa homot saattavat kohdata syrjiviä lakeja, kiusaamista, vieläpä väkivaltaa sekä yleisön että viranomaisien taholta. Monet ihmiset pitävät homoseksuaalisuutta yhä sairautena, psykologisena häiriönä tai jopa moraalisenä syntinä. Monet muut asettavat tietoisesti tai tiedostamattaan homoille ja lesboille heteroseksuaalisia normeja ja moittivat heitä, kun he eivät onnistu sopeutumaan ”normaali-ihmisiltä” odotettuun käytökseen.

KYYSYMYKSIÄ: Käyttävätkö lapset, joiden kanssa työskentelet, homofobisia herjoja edes ymmärtämättä niitä? Mitä voisit tehdä puuttuaksesi tähän kieleen?

Vammaisuuteen perustuva syrjintä

Termi ”vammainen” voi tarkoittaa monenlaisia asioita: vammaisuus voi olla fyysistä, älyllistä, aistihin liittyvää tai psyko-sosiaalista, akuuttia tai pysyvää; se voi johtua sairaudesta, tapaturmasta tai geeneistä. Vammaisilla on samat ihmisoikeudet kuin kaikilla muillakin ihmisillä. Kuitenkin he usein kohtaavat lukuisista syistä sosiaalisia, oikeudellisia tai käytännön esteitä vaatiessaan ihmisoikeuksiaan samalle tasolle toisten kanssa. Nämä syyt johtuvat tavallisesti väärinkäsityksistä ja negatiivisista asenteista itse vammaisuutta kohtaan.

Monilla ihmisillä on väärä käsitys siitä, etteivät vammaiset ihmiset pysty olemaan yhteiskunnan tuottavia jäseniä. Negatiivisimpien asenteiden mukaan vammaiset ovat joko ”rikki” tai ”sairaita” ja tarvitsevat hoitoa tai parantamista tai avuttomia ja tarvitsevat huolenpitoa.

Positiivinen asenne pitää sen sijaan vammaisuutta luonnon luonnollisena monimuotoisuutena, jota tulisi lähestyä järkevästi mukauttamalla. Se tarkoittaa mitä tahansa toimenpidettä, joka edistää täyttämistä osallistumista ja pääsyä eri paikkoihin sekä auttaa ihmistä toimimaan itse (esimerkiksi pyörätuolin avulla tai antamalla enemmän aikaa tehtävien suorittamiseen). Positiivisen lähestymistavan mukaan yhteiskunnalla on vastuu vammaisen ihmisen mukauttamisesta.

Vammaisten yhteiskuntamalli: Sosiaalisen ja fyysisen ympäristön luomat esteet, jotka estävät vammaisia osallistumasta yhteiskuntaan ja käyttämästä oikeuksiaan, pitäisi poistaa. Tähän kuuluvat positiiv-

visten asenteiden edistäminen ja fyysisten esteiden muokkaaminen (esimerkiksi rakennuksiin kulku pyörätuoleille).

Tässä yhteiskuntamallissa vammaisia lapsia kohdellaan lapsina, ”joilla on erityistarpeita”. Yhteiskunnan laitosten täytyy ottaa nämä tarpeet huomioon ja mukautua niihin. Vammaisista lapsista suuri osa käy nykyisin tavallista koulua.

Termi ”lapset joilla on erityisiä kasvatustarpeita” kattaa myös ne, joiden koulunkäynti epäonnistuu eri syistä, mikä todennäköisesti haittaa heidän yleistä kehitystään ja edistymistään. Koulujen täytyy soveltaa opetussuunnitelmaansa, opetustaan ja organisaatiotaan ja/tai hankkia lisätukea auttaakseen näitä oppilaita saamaan voimavaransa käyttöön. Tällainen kehitys on liikettä kohti osallistavaa kasvatusta.²

KYSYMYKSIÄ: *Kuinka vammaisia lapsia kohdellaan maassasi? Mitä järjestelyjä on tehty lapsille, joilla on erityisiä kasvatustarpeita?*

Joulukuussa 2006 YK:n Yleiskokous hyväksyi ensimmäisen kansainvälisen sopimuksen, joka koskee vammaisten ihmisoikeuksia, Yleissopimuksen vammaisten oikeuksista. Euroopan unioni allekirjoitti sen maaliskuussa 2007 ilmoittaen sen olevan ”uuden vuosituhannen ensimmäinen yleismaailmallinen ihmisoikeussopimus”.

Sopimus määrittelee vammaisuuden ihmisen monimuotoisuuden osaksi ja kiittää vammaisten ihmisten panosta yhteiskunnassa. Se kieltää osallistumisen esteet ja edistää vammaisten aktiivista osallistumista yhteiskunnassa. Tämän sopimuksen pitkän tähtäimen tavoite on muuttaa yleistä ajattelutapaa vammaisista ja viime kädessä muuttaa koko yhteiskuntaa.³

Kasvatus syrjimättömyyteen

Kasvattajat tunnistavat tarpeen kehittää jokaisen lapsen suvaitsevaa, syrjimätöntä asennetta ja luoda oppimisympäristöjä, joissa tunnustetaan ja hyödynnetään monimuotoisuus sen sijaan että kielletään ja eristetään se. Tämän kehityksen osana lasten kanssa työskentelevien samoin kuin lasten itsensä pitäisi tiedostaa oma ja toisten syrjivä käytös. Roolipeli- ja empatiaharjoitukset kehittävät lasten tietoisuutta ja empatiaa samoin kuin niiden lasten sinnikkyyttä ja itsevarmuutta, jotka kokevat syrjintää.

Euroopan ohjelmia syrjinnän torjumiseen

Euroopan neuvosto on luonut joukon elimiä ja ohjelmia, joilla taistellaan syrjintää vastaan Euroopassa. Euroopan rasismin ja syrjinnän vastainen komitea (ECRI), joka perustettiin 1993, julkaisee säännöllisesti katsauksia rasismin ja syrjinnän ilmenemisestä Euroopan neuvoston jäsenmaissa. Se myös organisoii keskusteluja kansalaisyhteiskunnan edustajien kanssa ja muokkaa yleisiä toimintasuosituksia hallituksille.

Vuonna 2007 perustettu perusoikeusvirasto on riippumaton Euroopan unionin elin, joka tuottaa asiantuntemusta perusoikeuksiin liittyviä lakeja täytäntöön paneville jäsenvaltioille. Lisäksi se pyrkii lisäämään yleistä tietoisuutta ihmisoikeuskysymyksissä ja toimimaan yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan kanssa.

Useat Euroopan maat ovat perustaneet jonkinlaisen kansallisen tasa-arvoelimen torjumaan syrjintää ja edistämään tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta.

KYSYMYS: Onko sinun maassasi julkista viranomaista, jonka tehtävänä on torjua syrjintää?

Euroopan neuvosto toimii myös tietoisuuden herättäjänä erilaisten ohjelmien välityksellä. V. 2006–2007 Euroopan nuorisokampanja ”Kaikki erilaisia – kaikki samanarvoisia” nosti esiin kolme eri arvoa: monimuotoisuus (kiitetään erilaisten kulttuurien ja perinteiden rikkaudesta), ihmisoikeudet ja osallistuminen (annetaan jokaisen osaltaan rakentaa Eurooppaa, jossa jokaisella on oikeus olla oma itsensä – olla erilainen ja samanarvoinen). Toinen Euroopan neuvoston kampanja, joka koskee romanien syrjintää, on ”Dosta!” Se on romanikielen sana ja tarkoittaa ”Riittää!” Tämä tietoisuutta herättävä kampanja auttaa tuomaan ei-romaneja ja romaneja lähemmäksi toisiaan.

Kaikesta huolimatta taistelu syrjintää vastaan jatkuu yhä ja Euroopan neuvosto tulee tarmokkaasti jatkamaan puuttumista syrjintään.

.....

Hyödyllisiä lähteitä

- Bellamy, Carol, *La Situation des Enfants dans le Monde*: UNICEF, 2004:
www.unicef.org/french/sowc04/files/SOWC_04_FR.pdf
- *Children's Etiquette or How to Be Friends with Everybody*: Croatian Union of Physically Disabled Persons Associations (CUPDPA), Zagreb, 2002.
- *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*: UNESCO, Salamanca, 1994: <http://unesdoc.unesco.org/images/0009/000984/098427eo.pdf>
- *Tous les Enfants du Monde ont le Droit*: Editions Fleurus Presse/ UNICEF France, 2007.
- Titley, Gavan, *Youth work with Boys and Young Men as a means to prevent violence in everyday life*, Council of Europe, 2003.

.....

Hyödyllisiä nettisivuja

- Council of Europe: www.coe.int
- 'All Different – All Equal': <http://alldifferent-allegal.info>
- Office of the UN High Commissioner for HR: www.ohchr.org/english/
- UNICEF: www.unicef.fr
- Bibliothèque Numérique pour le Handicap : <http://bnh.numilog.com>
- EU Statement – United Nations: Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2007:
www.europa-eu-un.org/articles/fr/article_6914_fr.htm
- International Standard Classification of Education (ISCED): UNESCO, 1997:
www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm

.....

Viitteet

- 1 See Droits Partagés, des droits de l'homme aux droits de l'enfants: www.droitspartages.org
- 2 See International Standard Classification of Education (ISCED):
www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm
- 3 See EU Statement – United Nations: Convention on the Rights of Persons with Disabilities:
www.europa-eu-un.org/articles/fr/article_6914_fr.htm

4. KASVATUS JA VAPAA-AIKA

Ainoa tapa kasvattaa demokratiaan on kasvattaa demokraattisesti. Jos tämä yhteys saadaan aikaan, saadaan kehä, jossa pääsy parempaan ja laajempaan koulutukseen on helpompaa ja sieltä taas päästään ihmisoikeuksien laajempaan kunnioitukseen.

Maud de Boer-Buquicchion puhe, Euroopan neuvoston apulaispääsihteeri

Koulutus itsessään on perusihmisoikeus. Se on olennaisen tärkeää ihmisen kehitykselle ja työkalu muiden oikeuksien saavuttamiseen ja niistä nauttimiseen. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus toteaa artiklassa 26, että jokaisella on oikeus saada opetusta ja että opetuksen, ainakin alkeis- ja perusopetuksen, tulee olla maksutonta. Alkeisopetuksen on oltava pakollista. Euroopan ihmisoikeus-sopimuksen lisäpöytäkirjan n:o 1 artikla 2 takaa kaikille oikeuden koulutukseen. Alkeisopetuksen, ammattikoulutuksen ja yliopisto-opintojen, jotka nykyisin eivät ole vielä kaikkien saatavilla kaikkialla, on oltava avoinna kaikille niin laajalti kuin mahdollista.

Perusopetukseen pääsyä ei kuitenkaan enää pidetä riittävänä takaamaan oikeutta koulutukseen. Kolmen muunkin vaatimuksen pitäisi täyttyä:

1. **Yhtäläiset mahdollisuudet:** Valtion tulisi taata paitsi yhtäläinen sisäänpääsy, myös yhtäläiset mahdollisuudet menestyä. Tämä tarkoittaa, että jotkut lapset saattavat tarvita erityistä apua ja erityisiä olosuhteita. Esimerkiksi kuuroilla lapsilla on oikeus tiettyihin järjestelyihin, jotka helpottavat oppimista, kuten viittomakieleen, kuulolaitteisiin ja tarvittaessa tulkkeihin. Samanlaisia järjestelyjä pitäisi tehdä kaikille lapsille, joilla on erityistarpeita, niin että he voivat käydä samaa koulua kuin toisetkin lapset ja saada yhtäläiset menestymismahdollisuudet. Joiltakin lapsilta, esimerkiksi joidenkin maiden vaeltavien ryhmien lapsilta, riistetään heidän oikeutensa koulutukseen, jos erityiskoulutusta ei ole sovitettu heidän vanhempiensa kiertelevään elämäntapaan.

Koulutuksessa menestymisen mahdollisuuksia koskeva samanarvoisuus vaatii kiinnittämään huomiota myös muihin näkökohtiin, kuten saavatko lapset käyttää äidinkieltään, millaiset olosuhteet heillä on läksyjen tekoon, pystyvätkö he hankkimaan kirjoja tai onko heillä muita oppimiseen liittyviä vaikeuksia. Opiskelu äidinkielellä ei pelkästään edistä koulumenestystä vaan on myös kult-

tuurinen oikeus. Koulun laiminlyönti ei ole ratkaisu oppimisvaikeuksiin. Ne täytyy ratkaista hyvin koulutettujen opettajien avulla, jotka kykenevät eriyttämään oppimistyyliä, sekä käyttämällä muuta henkilökuntaa kuten sosiaalityöntekijöitä, sovittelijoita tai psykologeja. Yhtäläiset koulutusmahdollisuudet ovat avainroolissa, kun taistellaan köyhyyttä vastaan.

2. **Laadukas opetus:** Valtion tulisi taata yhtäläiset mahdollisuudet saada laadukasta opetusta. Liian usein on olemassa kahden kerroksen järjestelmä, jossa eliitille tarjotaan yhdenlaista koulutusta hyvin koulutetun henkilökunnan ja laadukkaan infrastruktuurin avulla ja köyhille toisenlaista koulutusta ilman tarvittavia teknisiä ja inhimillisiä resursseja. Pitäisi taata perusopetus, joka on pakollinen kaikille tiettyyn ikään asti ja joka auttaa hankkimaan tulevaisuudessa tarvittavia tietoja ja taitoja. Mutta laadukas koulutus ei rajoitu siihen, että kasvatetaan koulun materiaalianostuksia tai lisätään tehokkuutta. Kuten UNESCO¹ määrittelee, laadukkaan koulutuksen lähestymistavan täytyy perustua ihmisoikeuksiin ja kasvatuksen tulee kohdistua uusille alueille, kuten kulttuurinen monimuotoisuus, monikielisyys, rauha ja väkivallattomuus, kestävä kehitys ja elämäntaidot.
3. **Kasvatus ihmisen persoonallisuuden täysipainoiseen kehitykseen:** Koulutus, johon kaikilla ihmisillä on oikeus, sisältää muutakin kuin luku- ja laskutaidon perustekijät. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus nimenomaisesti määrää, että opetuksen tulisi pyrkiä "ihmisen persoonallisuuden täyteen kehittämiseen ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen. Sen tulee edistää ymmärtämystä ja rauhaa kaikkien kansakuntien kesken". Lapsen oikeuksien sopimus käsittelee yksityiskohtaisemmin sitä, millaiseen koulutukseen jokainen lapsi on oikeutettu:

Lapsen valmistamiseen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 29, d

Oikeus koulutukseen on siis myös oikeus ihmisoikeuskasvatukseen. Tätä kokonaisvaltaista kasvatusnäkemystä voidaan toteuttaa sekä muodollisessa että epämuodollisessa kasvatuksessa, joka tarkoittaa virallisen koulujärjestelmän ulkopuolisia erilaisten kansalaisjärjestöjen tarjoamia koulutusohjelmia. Nämä kaksi järjestelmää täydentävät toisiaan.

Se, että koulutus on oikeus mutta myös pakollista, saattaa joistakin lapsista näyttää omituiselta. He saattaisivat ymmärtää tuon vaatimuksen, jos saisivat tietoa lapsista, jotka eivät pääse kouluun, ja tajuaisivat, miten tuo menetys mahdollisesti vaikuttaa niiden lasten nykyiseen elämään ja tulevaisuuteen.

Tähän liittyy kysymys lasten tekemästä työstä. Kun aikuisilla on "oikeus tehdä työtä", lapsilla on oikeus erityiseen suojan kohtuutonta tai vaarallista työtä vastaan. Koulunkäyntiä pidetään lapsen "päätyönä". Joidenkin lasten on kuitenkin työskenneltävä perheensä hengissä selviytymisen tukemiseksi, ja kaikki lapset voivat – ja heidän pitäisikin – auttaa perheitään. Monet lapset tekevät kesätöitä taskurahoja ansaitakseen, mikä voi olla tärkeä kokemus myös kasvatuksellisesti. Lasten pitäisi kuitenkin myös tietää, että laki suojaa heitä hyväksikäytöltä ja töiltä, jotka ovat vaarallisia tai terveydelle haitallisia. Lapsen työn ei pitäisi koskaan haitata koulutusta tai oikeutta lepoon ja leikkiin (Lapsen oikeuksien sopimus, artiklat 32 ja 36). Lapset voivat saada tarinoista ja elokuvista tietoa menneisyyden hyväksikäyttävästä lapsityöstä. Vanhemmat lapset voivat tutustua lapsityön nykymuotoihin ja oppia ymmärtämään nuorille sopivan työn ja hyväksikäytön välisen eron.

Uuden vuosituhannen kasvatushaastet ja koulutuspolitiikan uusi polttopiste

Vuonna 1996 UNESCO:n komissio teki yhteenvedon maailmaa kohtaavista ja kasvatukseen vaikuttavista jännitteistä:²

1. globaalin ja paikallisen välinen jännite
2. yleisen ja yksityisen välinen jännite
3. perinteen ja nykyajan välinen jännite
4. henkisen ja aineellisen välinen jännite
5. pitkän ja lyhyen aikavälin välinen jännite
6. kilpailun ja tasavertaisten mahdollisuuksien välinen jännite
7. tiedon valtavan laajenemisen ja ihmisen omaksumiskyvyn välinen jännite

Näiden haasteiden kohtaamisen toimintastrategiana UNESCO on painottanut seuraavia oppimisen ”neljää pilaria”:

1. *Yhdessä elämään oppiminen*: Erityisesti tämä merkitsee sitä, että kasvatuksen tulisi vahvistaa oppilaiden heille tarpeellisia taitoja ja kykyjä, jotta he voisivat tunnustaa riippuvuutensa toisista ihmisistä: käsitellä ristiriitoja, työskennellä ja tehdä suunnitelmia toisten kanssa yhteisten päämäärien ja yhteisen tulevaisuuden hyväksi; kunnioittaa moniarvoisuutta ja erilaisuutta (esimerkiksi sukupuolta, etnisyyttä, uskontoa ja kulttuuria); osallistua aktiivisesti yhteisön elämään.
2. *Tietämään oppiminen*: Tämä tarkoittaa, että koulutuksen tulisi auttaa oppilaita hankkimaan tiedon välineitä: olennaisia oppimisen työkaluja viestintään ja suulliseen ilmaisuun, luku-, kirjoitus- ja laskutaidon sekä ongelmanratkaisutaitoa; hankkimaan sekä laajaa yleistietoa että syvempää tietoa muutamilta aloilta; ymmärtämään oikeutensa ja vastuunsa, ja mikä tärkeintä: oppia oppimaan.
3. *Tekemään oppiminen*: Kasvatuksen tulisi auttaa oppilaita hankkimaan ammatillisia taitoja sekä sosiaalista ja psykologista pätevyyttä, joka auttaa tekemään tietoisia päätöksiä erilaisissa elämäntilanteissa, toimimaan sosiaalisissa ja työhön liittyvissä suhteissa, osallistumaan paikallisesti ja maailmanlaajuisesti, käyttämään teknologian työkaluja, tyydyttämään perustarpeensa ja parantamaan niin omaa kuin toisten elämänlaatua.
4. *Olemaan oppiminen*: Kasvatuksen tulisi edistää persoonallisuuden kehittymistä ja mahdollistaa ihmisten itsenäisempi toiminta, arviointikyky, kriittinen ajattelu ja persoonallinen vastuu. Sen tulisi pyrkiä kehittämään mahdollisuuksien kaikkia eri puolia; esimerkiksi muistia, ajattelua, esteettistä aistia, henkisiä arvoja, fyysisiä kykyjä ja kommunikaatiotaitoja; terveitä elintapoja ja urheilusta ja harrasteista nauttimista; oman kulttuurin ymmärtämistä, eettisen ja moraalisen säännösten hallintaa; kykyä puhua puolestaan ja puolustaa itseään; joustavuutta.

Nämä kasvatushaasteet ovat motivoineet toisia kansainvälisiä järjestöjä kehittämään uusia toimintasuunnitelmia vastaamaan tulevaisuuden kasvatustavoitteisiin. Euroopan Unioni eritteli Lissabonin strategiassaan³ keskeisiä osaamisen alueita, joita tarvitaan, jotta meistä tulisi tehokkaita ja hyvin koulutettuja Euroopan kansalaisia:

- äidinkielen kommunikaatio
- kommunikaatio muilla kielillä
- matemaattinen osaaminen
- perusosaaminen tieteessä ja teknologiassa
- digitaalinen osaaminen
- oppimaan oppiminen
- sosiaalinen osaaminen ja kansalaistaidot
- aloitekyky ja yrittäjyys
- kulttuuritietoisuus ja ilmaisukyky.

Euroopan koulutuspolitiikassa yhdistyy kaksi keskeistä käsitettä: visiot elinikäisestä oppimisesta ja oppivasta yhteiskunnasta. Ideana on yhteisö, jossa ihmisille tarjotaan erilaisia mahdollisuuksia kehittää osaamistaan koko elämänsä ajan. Yhä yleisemmin tunnustetaan, että näissä prosesseissa virallinen ja epävirallinen koulutus täydentävät toisiaan. Epämuodollisessa koulutuksessa pystytään käsittelemään useammanlaisia aiheita ja käyttämään monenlaisia menetelmiä. Sen joustavampi lähestymistapa saattaa edistää luku- ja kirjoitustaitoa sekä muita taitoja miljoonien sellaisten lasten ja aikuisten parissa, jotka eivät pääse viralliseen koulutusjärjestelmään tai ovat käytännössä lukutaidottomia.

KYSYMYKSIÄ: *Oletko koskaan osallistunut epämuodolliseen koulutukseen? Millainen kokemuksesi oli? Kuinka se erosi virallisesta koulutuksesta?*

Oikeus lepoon ja leikkiin

Leikki on niin tärkeää lapsen terveydelle ja kehitykselle, että se tunnustetaan perusoikeudeksi Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklassa 31. Kansainvälisen Lapsen oikeus leikkiin -yhdistyksen mukaan ”leikkiminen... on perustoimintaa jokaisen lapsen kykyjen kehittämiseksi... koska leikkimällä opitaan rakastamaan ja kuvittelemaan elämää eikä vain kuluteta aikaa.”⁴ Kaikenikäinen leikkivä lapsi kehittää taitojaan, harjoittaa kehoaan ja mielikuvitustaan ja harjoittelee tärkeää sosiaalistumista. Sama Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla toteaa, että lapsella on oikeus ”osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja (sopimusvaltiot) kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.”

Leikkiminen sekä kulttuuri- ja taidetoiminta eivät ole vain virkistystä ja huvia. Tämä toiminta edistää lapsen itsenäisyyttä ja tukee hänen ihmissuhteisiin ja kulttuuriin liittyviä taitojaan. Leikin ja taiteen välityksellä lapset voivat kokea ihmisoikeuksien perusasioita kuten kunnioitusta, arvokkuutta, samanarvoisuutta, mukaan ottamista, oikeudenmukaisuutta ja yhteistyötä.

Myös urheilu tuottaa osallistumisen, yhteistoiminnan, ponnisteluun sitoutumisen ja myönteisen kilpailun sosiaalisia arvoja. Mutta jotta näistä urheilun kasvatuksellisista eduista olisi hyötyä, ohjaajien ja myös lasten tulee tietoisesti käyttää niitä näihin tarkoituksiin ja tiedostaa myös urheilun tuomat vaarat, erityisesti kun kilpailuhenkisyydestä tulee pääasia.

Kansainväliset järjestöt, ihmisoikeudet ja koulutus

UNESCO: ohjelma ”Koulutus kaikille”

Maailman koulutusfoorumi, joka pidettiin vuonna 2006, hyväksyi Dakarin toimintasuunnitelman, uuden maailmanlaajuisen strategian ”Kasvatus kaikille”, jota UNESCO ja hallitukset toteuttavat seuraavalla vuosikymmenellä. Ohjelma keskittyy varhaislapsuuden hoivaan, laadukkaaseen koulutukseen, tyttöjen ja poikien välisen sukupuolisen eriarvoisuuden poistamiseen ja elämäntaitojen parantamiseen.

Euroopan neuvosto

Euroopan neuvoston toiminta koulutuksen parissa perustuu **Euroopan yleiseen kulttuurisopimukseen**. Neuvostossa on kaksi koulutukseen liittyvää pääosastoa, kouluopetuksen, koulun ulkopuolisen opetuksen ja korkeamman koulutuksen osasto sekä nuoriso- ja urheiluosasto. Kouluopetuksen, koulun ulkopuolisen opetuksen ja korkeamman koulutuksen osasto keskittyy opetuksen laatuun, uuteen koulutuspolitiikkaan, koulutuksen välityksellä tapahtuvaan kulttuurien väliseen dialogiin ja demokratiakasvatukseen.

Nuoris- ja urheiluosasto laatii poliittisia suuntaviivoja ja käynnistää ohjelmia kehittämään yhtenäistä ja tehokasta lapsi- ja nuorisopolitiikkaa paikallisella, kansallisella ja eurooppalaisella tasolla. Se hankkii rahoitus- ja koulutustukea kansainvälisille toimille, jolla pyritään edistämään lasten ja nuorten demokraattista kansalaisuutta, osallistumista, ihmisoikeuskasvatusta, sosiaalista yhtenäisyyttä ja nuorten osallistamista. Nuorisosektori toimii Euroopan resurssikeskuksena epämuodollisen koulutuksen alueella.

Euroopan neuvosto tukee myös urheilua kehittääkseen ihmisten välistä oikeudenmukaisuutta ja suvaitsevaisuutta ja rohkaisee terveellisiin elintapoihin ja urheiluun osallistumiseen. Esimerkiksi yhteistyössä Euroopan unionin kanssa neuvosto tuotti Puhtaan urheilun oppaan, koulutuspaketin kouluille ja urheilujärjestöille.

Hyödyllisiä lähteitä

- Delors, Jacques, *Learning: the Treasure Within*: Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century: UNESCO Publishing, 1996:
www.unesco.org/delors/delors_e.pdf
- *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competencies for Lifelong Learning*, Doc: (2006/962/EC), Official Journal of the European Union, 2006:
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_394/l_39420061230en00100018.pdf

Hyödyllisiä nettisivuja

- Council of Europe: www.coe.int
- Directorate of Youth and Sport, Council of Europe: www.coe.int/youth
- Enabling Education Network: www.eenet.org.uk
- European Paralympic Committee (EPC): www.europaralympic.org
- European Sport Charter: www.coe.int/t/dg4/sport/SportinEurope/charter_en.asp
- Football against Racism in Europe: www.farenet.org
- International Play Association: www.ipaworld.org/home.html
- Let's kick racism out of football: www.kickitout.org
- Right to Education Project: www.right-to-education.org
- UNESCO: portal.unesco.org/education

Viitteet

- 1 See UNESCO, Peace and Human Rights Education: www.portal.unesco.org/education
- 2 Delors, Jacques, *Learning: the Treasure Within*: Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century: UNESCO Publishing, 1996, p.16
- 3 *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competencies for Lifelong Learning*, Doc: (2006/962/EC), Official Journal of the European Union, 2006
- 4 'Declaration' International Play Association, 1982

5. YMPÄRISTÖ

Kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyajan tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien kykyä tyydyttää omat tarpeensa.

Brundtlandin komissio, 1987

Ihmiset ovat olennainen osa ympäristöään, ja ympäristö vaikuttaa kaikkiin ihmiselämän puoliin, ihmisoikeudet mukaan luettuina. YK:n ympäristökokous tunnusti vuonna 1972 virallisesti ympäristön ja ihmisoikeuksien välisen suhteen ja vahvisti, että ”ihmisen ympäristö, luonnollinen ja keinotekoinen, on olennainen hänen hyvinvoinnilleen ja perusihmisoikeuksista nauttimiselle – jopa oikeudelle itse elämään”.¹

Ympäristöön liittyvät oikeudet kuuluvat niin kutsuttuun **kolmannen sukupolven** kategoriaan eli **kollektiivisiin oikeuksiin**. Nämä ovat oikeuksia, jotka vaikuttavat pikemminkin kokonaisiin yhteiskuntiin tai ryhmiin kuin vain yksilöihin. Niihin kuuluvat mm. oikeus rauhaan, oikeus kestäväan kehitykseen, kommunikaatioon tai ihmiskunnan yhteisen perinnön jakamiseen. Kollektiiviset oikeudet, kuten oikeus terveelliseen ympäristöön, tunnustavat, etteivät ihmisoikeudet ole olemassa poliittisessa ja sosiaalisessa järjestelmässä vain yksilöitä varten, vaan kaikkia ihmisiä varten, jotka elävät yhdessä lähimmäisinä kansallisvaltiot ylittävissä verkostoissa. Esimerkiksi ilmaston lämpeneminen vaikuttaa kaikkiin eläviin olentoihin riippumatta siitä, missä maassa ne elävät. Kuten jokaisen yksilön tulee kunnioittaa lähimmäisensä luontaista arvoa, hänen täytyy myös kunnioittaa kaikkia kanssaolentojaan: eläimiä, kasveja ja ekosysteemiä, jossa me kaikki elämme.

Ympäristö vaikuttaa ihmisten ihmisoikeuksiin myönteisesti tai kielteisesti. Sillä on olennainen rooli ihmiselämän suojaamisessa, ruokamme raaka-aineiden tuotannossa, teollisuudessa ja kehityksessä. Ympäristöriskit, kuten liiallinen säteily tai saastunut juomavesi, voivat kuitenkin uhata perusoikeutta elämään. Ihmisten altistaminen maaperän, ilman tai ruoan ja vesivarojen saastumiselle voi olla ihmisoikeusrikkomus samoin kuin altistaminen huonolle terveydelle, geneettisille vaurioille, toimeentulon menetykselle ja jopa kuolemalle. Monilla keskeisillä ihmisoikeuksilla on merkittäviä ympäristöulottuvuuksia: oikeudella terveyteen, oikeudella turvallisiin, terveellisiin työoloihin, kohtuulliseen asumiseen ja ruokaan, oikeudella työhön ja kohtuulliseen elintasoon.

Ympäristökysymyksiä Euroopassa

Euroopalla on edessään merkittäviä ympäristöön liittyviä huolenaiheita, jotka saattavat vaikuttaa tuleviin sukupolviin:

- **Ilman saastuminen**, jonka aiheuttavat raskas teollisuus ja fossiiliset polttoaineet, vaikuttaa suoraan ihmisten ja kaikkien elollisten terveyteen.
- **Ilmaston muutokset**, jotka johtuvat maapallon lämpenemisestä ja kasvihuoneilmiöstä, saattavat vaikuttaa tuleviin sukupolviin kuivuutena, vakavina myrskyinä ja viljelyskelpoisen maan puutteena.
- **Veden saatavuus** on suuri huolenaihe.
- **Nykyajan massakulutus ja kotitalousjätteet** vaikuttavat kielteisesti ympäristöön, esimerkiksi yksityisautojen liikkakäyttö, muovipussit, -pakkaukset ja -kääreet
- **Muuntogeeniset organismit**, joiden geneettistä materiaalia on muutettu käyttämällä muunnettuja geenejä, voivat pitkällä tähtäimellä vaikuttaa ihmisten terveyteen, ympäristöön ja kestävään maatalouteen.

Lapset ja ympäristö

Vuonna 2004 Euroopan ympäristö- ja terveysministerit hyväksyivät Lasten ympäristö- ja terveystoimintasuunnitelman, joka käsittelee niitä ympäristön riskitekijöitä, jotka vaikuttavat eniten eurooppalaisten lasten terveyteen. Tämä suunnitelma keskittyy neljään alueelliseen päätavoitteeseen Euroopassa:²

- varmistaa turvallinen ja riittävä vesi- ja jätehuolto
- varmistaa riittävä fyysinen aktiivisuus ja suoja vammautumiselta
- varmistaa puhdas ulko- ja sisäilma
- pyrkiä kemikaalittomaan ympäristöön.

Jotta nämä päämäärät saavutettaisiin, on erittäin tärkeää herättää lasten oma tietoisuus ja ymmärrys ympäristöstä ja siitä, kuinka ympäristökysymykset liittyvät ihmisoikeuksiin.

KYSYMYKSIÄ: Mitkä ovat oman yhteisösi suurimmat ympäristökysymykset? Miten lapset voivat osallistua niiden käsittelyyn?

Lapsilla voi olla aktiivinen rooli ympäristön suojelussa ja parantamisessa. Henkilökohtaisella tasolla he voivat arvioida ja muuttaa omaa elämäntyyliään nähtyään, kuinka se vaikuttaa ympäristöön (esimerkiksi sellaisten luonnonvarojen kuin veden ja sähkön säästäminen, ruoan haaskaamisen välttäminen). Paikallisella tasolla he voivat osallistua suunnittelemalla koteja, kouluja ja nuorisoyhteisöjä ympäristöystävällisemmiksi (esimerkiksi turvallisten tuotteiden käyttö, jätteiden hävittäminen, erilaisten materiaalien kierrätys). Lapset voivat arvioida asuinpaikkansa, seutunsa ja kansallisten yhteisöjensä politiikkaa ja käytänteitä ja ehdottaa parannuksia. He voivat osallistua tempauksiin ja erilaisten päivien, kuten Maan päivän (Earth Day) ja maailman ympäristöpäivän viettoon.

Maailman ympäristöpäivän viettäminen kesäkuun 5. päivänä käynnistyi 1972 YK:n yleiskokouksessa. Sitä voidaan viettää eri tavoin, kuten järjestämällä katuralleja, polkupyöräparaateja, vihreitä konsertteja, kirjoitus- ja julistekilpailuja kouluissa, istuttamalla puita, järjestämällä kierrätys- ja siivoustempauksia. Maailman ympäristöpäivällä on joka vuosi erityinen teema, kuten ”Jään sulaminen – kuuma aihe?” ”Älä jätä autiomaata kuivumaan!” ja ”Vihreät kaupungit: suunnitelma maailman puolesta!”³ Maan päivä, huhtikuun 22, on Earth Day Network -yhteisön koordinoima. Se toimii yhdessä toisten

ympäristö- ja ihmisoikeusjärjestöjen, esimerkiksi Sierra Clubin ja Amnesty Internationalin kanssa ja tuottaa yleisötapahtumia, tempauksia ja toimintaa protestoidakseen ihmisoikeus- ja ympäristöväärinkäytöksiä vastaan.⁴

Kestävä kehitys

Elämme nyt kestävään kehitykseen kasvattamisen vuosikymmentä, jonka YK:n yleiskokous käynnisti vuosiksi 2005–2014. Mitä ”kestävä kehitys” merkitsee? 1980-luvulla kokoontunut Brundtlandin komissio määritteli sen ”kehitykseksi, joka tyydyttää nykyajan tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien kykyä tyydyttää omat tarpeensa.”⁵ Toinen tärkeä kansainvälinen kestävä kehityksen dokumentti on Agenda 21, joka esiteltiin YK:n ympäristö- ja kehityskokouksessa, Earth Summitissä Rio de Janeirossa 1992 ja jonka 172 hallitusta on hyväksynyt. Hallitukset, kansalaisjärjestöt ja kansainväliset organisaatiot käynnistivät yhdessä tämän kattavan toimintasuunnitelman täytäntöönpanon maailmanlaajuisella, kansallisella ja paikallisella tasolla, ja sitä seurasi Kestävä kehityksen huippukokous 2002. Kestävä kehitys ei ole vain ympäristön säilyttämistä, vaan pyrkimistä elämään kunnioittavassa suhteessa toistemme ja maailman kanssa. Niinpä kestävään kehitykseen kasvattaminen merkitsee arvojen ja käyttäytymisen oppimista ja tietoa, joka mahdollistaa kehityksen riistämättä tulevilta sukupolvilta samaa mahdollisuutta.⁶

Lapset alkavat ymmärtää ihmisen toiminnan pitkän aikavälin vaikutuksia tutkimalla omaa ympäristöään ja laajentamalla oppimansa maailmanlaajuiseen kontekstiin. Jos esimerkiksi kaupunginhallitus päättää rakentaa tien kaupungin viheralueen halki, lapset menettävät leikkipaikkansa ja mahdollisuuden tehdä luonnonhavaintoja. Ainoastaan välittämällä jälkeemme tulevista ja ajattelemalla heitä voimme säilyttää planeettamme hyvässä kunnossa kauas tulevaisuuteen.

Euroopan ympäristövirasto, lähes 150 eurooppalaisen ympäristöjärjestön verkosto, tiedottaa kestävään kehitykseen liittyvistä asioista Euroopassa ja kannustaa ihmisiä ja hallituksia jatkuviin parannuksiin.

Ihmisoikeuksiin liittyviä asiakirjoja

Euroopan unioni

Tosiasian, ettei **Euroopan ihmisoikeussopimus** mainitse ympäristöä, ei pitäisi olla yllätys. Sopimus hyväksyttiin 1950, jolloin vain harvat ihmiset tiedostivat ympäristön rappeutumisen pitkälle ulottuvat vaikutukset. Euroopan ihmisoikeussopimus mainitsee usein ”maan ekonominen hyvinvoinnin”, mutta ei sen ekologista hyvinvointia. Samoin se vahvistaa ”terveyden suojelun” tärkeyden. Se ei kuitenkaan tunnusta terveellisen ympäristön tärkeyttä väestön terveydelle, vaikka on tehtykin yrityksiä saada ihmisoikeuksien ympäristönäkökohtia tunnustetuiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa.⁷

Yhdistyneet kansakunnat

Kuten Euroopan sopimuksen varhaiset ihmisoikeusasiakirjat, **Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus** ja siihen liittyvät kaksi sopimusta syntyivät ennen kuin yleinen tietoisuus ympäristön merkityksestä heräsi, ja siksi ne eivät viittaa ympäristöön. Lapsen oikeuksien sopimus vuodelta 1989 mainitsee kuitenkin erityisesti ympäristön artikkelissa 24.c puhuessaan lapsen oikeudesta terveyteen, ja kehottaa hallituksia

taistelemaan tauteja ja aliravitsemusta vastaan myös perusterveydenhuollon tasolla, muun muassa käyttämällä helposti saatavilla olevaa teknologiaa ja huolehtimalla riittävän ravintopitoisen ruoan ja puhtaan juomaveden saatavuudesta ottaen huomioon ympäristön pilaantumisen vaarat ja riskit(.

Edelleen artikla 24.e kehottaa antamaan ympäristökasvatusta vanhemmille osana yleistä terveystasvatusta. Artikla 29.e kertoo, mihin jokaisen lapsen oikeuksiin kuuluvan laadukkaan kasvatuksen tulee pyrkiä:

Kunnioituksen edistämiseen elinympäristöä kohtaan.

Terveellisen ympäristön asteittainen tunnustaminen oikeudeksi kuvaa sitä, kuinka **ihmisoikeuksien puitteet** kehittyvät, kun uusia oikeuksia tunnustetaan, määritellään ja lopulta kodifoidaan ihmisoikeusasiakirjoissa. Tällä hetkellä valmisteluvaliokunta työskentelee ympäristöoikeuksien sopimuksen parissa. Tämä voi olla pitkä ja kiistanalainen prosessi, jossa joudutaan rakentamaan konsensusta sekä keskustelemaan **hallitusten, hallitusten välisten ja kansalaisjärjestöjen** kanssa.

Hyödyllisiä lähteitä

- *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*, Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 1972: <http://un-documents.net/unchedec.htm>
- *Fourth Ministerial Conference on Environment and Health: Children's Environment and Health Action Plan for Europe*: World Health Organisation, 2004: www.euro.who.int/document/e83338.pdf
- Garcia San José, Daniel, *Environmental protection and the European Convention on Human Rights*: Council of Europe, 2006.
- *Report of the World Commission on Environment and Development*, Resolution 42/187: United Nations, 1987: www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm
- *Links between the Global Initiatives in Education, Education for sustainable development in action*, Technical Paper N 1: UNESCO, 2005: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001408/140848m.pdf>

Hyödyllisiä nettisivuja

- Development Education Program: www.worldbank.org
- Development Education Association: www.dea.org.uk
- Earthday Network Homepage: www.earthday.net
- Epaedia, Environment explained: <http://epaedia.eea.europa.eu/>
- European Environment Agency: www.eea.europa.eu/
- European Environmental Bureau: www.eeb.org/Index.htm
- European Union Environmental Communication Networks (with best practises from EU countries): http://ec.europa.eu/environment/networks/bestpractise_en.htm
- Green Peace: www.greenpeace.org
- United Nations Division for Sustainable Development: www.un.org/esa/sustdev/
- United Nations Environment Programme: www.unep.org
- Veolia Environment – Tales around the world youth campaign: www.veoliaenvironnement.com/globe/en/

Viitteet

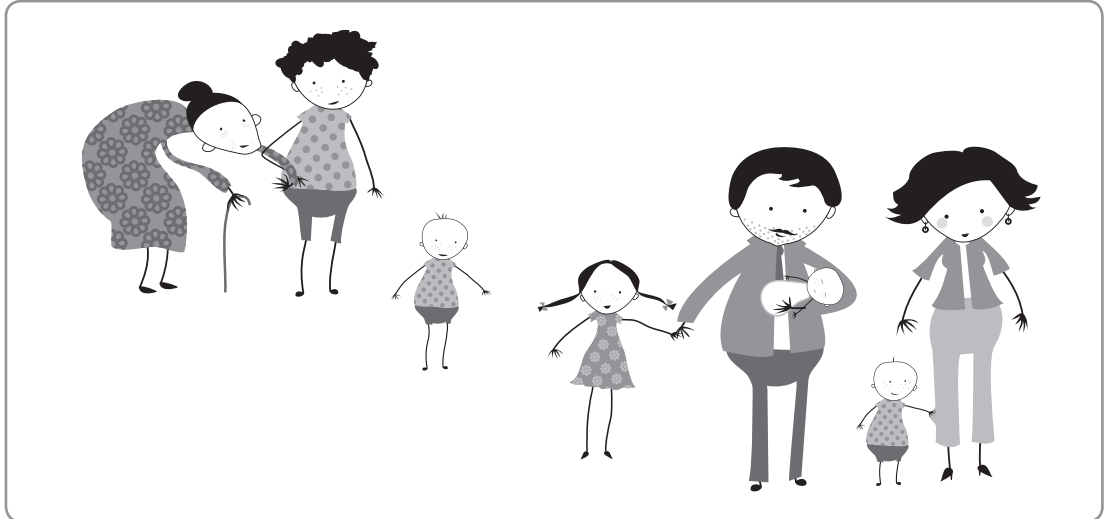
- 1 *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*, Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 1972.
- 2 *Fourth Ministerial Conference on Environment and Health: Children's Environment and Health Action Plan for Europe*: World Health Organisation, 2004.
- 3 See United Nations Environment Programme: www.unep.org
- 4 See Earthday Network Homepage: www.earthday.net
- 5 *Report of the World Commission on Environment and Development*: United Nations, 1987.
- 6 *Links between the Global Initiatives in Education, Education for sustainable development in action*, Technical Paper N.1: UNESCO, 2005.
- 7 Garcia San José, Daniel, *Environmental protection and the European Convention on Human Rights*: Council of Europe, 2006.

6. PERHE JA VAIHTOEHTOINEN HOITO

Perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava ydinosa ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, artikla 16.3

Lapsen oikeuksien sopimus tunnustaa perheen luonnolliseksi yksiköksi, joka parhaiten suojelee lapsia ja luo olosuhteet heidän terveelle kehitykselleen. Lapsella on oikeus hoivaan, turvaan ja kasvatukseen, joka kunnioittaa hänen persoonansa ja yksilöllisyytensä. Artikla 3 toteaa, että vanhempien kasvatusnäkökulmana tulisi olla lapsen ensisijainen etu.

Jokaisella lapsella on oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan (Artikla 7). Lapsen oikeuksien sopimus jakaa vastuun lapsen hyvinvoinnista vanhempien ja valtion kesken, kuitenkin niin, että valtiot velvoitetaan tunnustamaan, että ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehittämisestä on vanhemmilla (Artikla 5). Valtiit myös velvoitetaan toteuttamaan erilaisia tukitoimenpiteitä, jotka auttavat vanhempia tässä tehtävässä (Artikla 18). Vanhemmilla on myös päävastuu taata lapselle kohtuullinen elintaso, mutta jos he eivät kykene huolehtimaan lapsestaan, valtioilla on velvollisuus avustaa tai puuttua asiaan (Artikla 27).

Vanhempien tulisi huolehtia lapsen sopivasta ohjauksesta ja opastuksesta tavalla, joka vastaa hänen **kehitystasoaan**, eli hyväksyä se, että lapsen kasvaessa tällä tulisi olla suurempi sananvalta henkilökohtaisissa asioissaan (Artikla 14). Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan vanhempien on tarkasteltava lasta yhteiskunnallisena toimijana ja oikeuksia omaavana yksilönä eikä vain omaisuutenaan.

Mikä on perhe?

Kahden keskenään avioliitossa olevan vanhemman ja heidän biologisten lastensa muodostaman ”perinteisen” perheen lisäksi eurooppalaiset elävät monenlaisissa perherakenteissa:

- usean sukupolven suurperhe
- yksinhuoltajaperhe, jossa toinen vanhempi on poissa joko avioeron, hylkäämisen, kuoleman tai muun syyn takia
- adoptio- tai kasvatusperhe
- uusperhe, jossa on äiti- tai isäpuoli ja luonnollinen vanhempi ja toisinaan sekä biologisia sisarusia että sisarpuolia

- avoliitto, jossa kaksi ihmistä asuu yhdessä olematta naimisissa
- perhe, jonka vanhemmat ovat samaa sukupuolta
- perhe, joka koostuu lapsista ja heidän isovanhemmistaan.

Lapset kokevat todennäköisesti yhä useammin eri perhemuotojen välisiä muutoksia ja tulevat elämään yhden vanhemman tai äiti- tai isäpuolen kanssa. Kuitenkin kaikissa Euroopan maissa ainakin kaksi kolmasosaa lapsista viettää yhäkin suurimman osan lapsuuttaan eläen perheessä isänsä ja äitinsä kanssa.

Riippumatta siitä, missä perhemuodossa lapsi elää, molemmilla vanhemmilla on yhteinen velvollisuus tukea lastaan ja huolehtia hänestä, vaikka he olisivat eronneetkin. Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 18 tunnustaa molempien vanhempien yhtäläisen velvollisuuden huolehtia lapsista ja kasvattaa näitä. Useissa Euroopan maissa on tehty parannuksia, jotka vastaavat perheen ja vanhemmuuden tarpeisiin, kuten isyyslomat isille ja lastenhoito työssäkäyville. Säännös lasten yhtäläisistä oikeuksista sukupuolesta, asemasta tai perheen taloudesta riippumatta on tärkeä tuettaessa perheitä vanhemmuuden velvoitteissa.

Euroopan perheiden haasteita

Eurooppalaiset perheet kohtaavat monenlaisia haasteita:

- **Työssä käyvät vanhemmat:** Yhä useammin molemmat vanhemmat ovat töissä. Pitkä työaika ja työn ja perheen velvoitteiden välinen ristiriita aiheuttaa monia ongelmia. Ainakin 10% Euroopan unionin ja 15% uusien Euroopan unionin jäsenvaltioiden vanhemmista sanoo kokevansa vaikeuksia perhevelvoitteidensa hoitamisessa ylitöiden takia, alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmat kokevat tässä eniten haasteita.¹
- **Yksinhuoltajaperheet:** Kaikkiaan noin 80% Euroopan maiden lapsista elää molempien vanhempiensa kanssa. Kuitenkin määrä vaihtelee huomattavasti, Kreikan ja Italian 90 prosentista Englannin alle 70 prosenttiin. Nämä luvut heijastavat voimakasta maantieteellistä jakautumista siten, että alle 9 prosenttia Belgian, Kreikan, Italian, Portugalin ja Espanjan lapsista asuu yksinhuoltajavanhemman kanssa, kun määrä nousee 15 prosenttiin Tanskassa, Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa. 10–15 prosenttia lapsista elää yksinhuoltajan kanssa Itävallassa, Tšekin tasavallassa, Ranskassa, Saksassa, Unkarissa, Alankomaissa, Puolassa ja Sveitsissä.²

Euroopan neuvosto on käsitellyt näitä haasteita laajasti. Vuonna 2006 Ministerineuvosto antoi jäsenvaltioille suosituksen myönteisen vanhemmuuden tukemisesta. Se määritteli myönteisen vanhemmuuden ”lapsen ensisijaiseen etuun perustuvaksi käyttäytymiseksi, joka on vaalivaa, itseluottamusta rakentavaa, väkivallatonta, joka antaa tunnustusta ja opastusta sekä asettaa rajoja mahdollistaakseen lapsen täyden kehityksen.” Suositus korostaa edelleen seuraavien asioiden tärkeyttä:

- myönteinen vanhemmuus
- julkiset palvelut, jotka tukevat vanhempia
- palvelut sosiaalisessa syrjäytymisvaarassa oleville vanhemmille
- työn ja perhe-elämän tasapaino
- lastenhoitopalvelut.³

Neuvosto julkaisi myös vuonna 2006 mietinnön myönteisestä vanhemmuudesta nyky-Euroopassa, käsitellen niin vanhempien roolia kuin lasten asianmukaista kohtelua ja väkivallatonta kasvatusta. (Ks. teema 13, ”Väkivalta”, s. 272) Mietintö korosti lasten kannalta tärkeimpinä seuraavia asioita:

- **Perushoito:** lapsen fyysisiin tarpeisiin vastaaminen (esimerkiksi ruoka, lämpö, suoja, hygienia, sopiva vaatetus ja sairaanhoito)
- **Turvallisuuden varmistaminen:** lapsen suojaaminen haitoilta sekä kodissa että sen ulkopuolella
- **Emotionaalinen lämpö:** sen takaaminen, että lapsi saa emotionaalista tukea ja tuntee itsensä arvostetuksi

- **Virikkeet:** lapsen oppimisen ja älyllisen kehityksen kannustaminen sitoutumalla siihen lapsen kanssa ja edistämällä hänen koulutusmahdollisuuksiaan
- **Ohjaus ja rajat:** rajojen asettaminen ja asianmukaisen käytöksen opettaminen lapselle
- **Vakaus:** jatkuva emotionaalinen lämpö ja vastakaiku lapselle tärkeiltä ihmisiltä.⁴

Mietinnön mukaan lapset voivat joutua eroon vanhemmistaan monista syistä: avioerossa, perheenjäsenten jättäessä perheensä tai kadotessa sodassa, toisen tai molempien vanhempien kuollessa tai ihmiskaupan ja hylkäämisen seurauksena.

Mikä tahansa eron syy onkin, se vaikuttaa syvästi lapsiin vaarantaen heidän hyvinvointinsa, kasvuksensa ja kehityksensä. Tästä syystä lapsilla on oikeus jäädä perheidensä luo, paitsi vakavissa tapauksissa, joissa oikeuselin on sitä mieltä, ettei se ole lapsen ensisijainen etu (Artikla 9).

KYSYMYKSIÄ: *Lapsen oikeuksien sopimuksen perusperiaate on lapsen ensisijainen etu. Mutta kuka päättää ensisijaisuudesta? Kuka esimerkiksi päättää, onko lapsen edun mukaista jäädä kyvyttömien vanhempien luo? Toiset perheenjäsenet? Lapsi? Joku muu?*

Kaikki vanhemmat eivät kuitenkaan osaa tai halua harjoittaa myönteistä vanhemmuuttaan, eivätkä kaikki lapset hyödy perheensä luo jäämisestä. Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 20 toteaa, että

lapsella, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai jonka edun mukaista ei ole antaa hänen pysyä perhepiirissä, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen... (joka) takaa tällaiselle lapselle vaihtoehtoisen hoidon.

Näitä toimenpiteitä käytetään vain ääritapauksissa. Monissa Euroopan maissa lastensuojelujärjestelmä ja lastenhoitolaitokset järjestävät laadukkaat olosuhteet uhanalaisessa asemassa oleville lapsille. Joissakin maissa monet lapset kuitenkin sijoitetaan laitoksiin tarpeettomasti ja liian pitkäksi aikaa. Lapset, jotka elävät perheidensä ulkopuolella tai ilman vanhempien hoivaa, ovat alttiina syrjinnälle, huonolle kohtelulle ja hyväksikäytölle, samoin kuin laiminlyönnistä johtuville sosiaalisille ja tunne-elämän häiriöille.

Lasten vaihtoehtoisen hoidon järjestelyt ansaitsevat suurempaa huomiota, ja niihin kuuluu sekä virallinen että epävirallinen kasvattivanhemmuus, sukulaisten hoidossa oleminen ja adoptio. Kunnallisia sosiaalipalveluja, kuten lasten päivähoitoa, vanhempain neuvontaa ja kotihoidon tukea tarvitaan niin molempien vanhempien ja laajennettujen perheidenkin avuksi, samoin kuin yhteisöjen, jotka huolehtivat lapsista, joiden vanhemmat eivät ole saatavilla.

Monissa Euroopan kaupungeissa on katulapsia. He näkyvät – he elävät ja työskentelevät kaduilla – mutta ei ole saatavissa luotettavia tietoja heidän henkilöllisyydestään tai lukumäärästään. Tästä syystä viranomaisten on äärimmäisen vaikea taata, että he saavat elintärkeää terveydenhoitoa tai koulutusta ja ovat turvassa väärinkäytöksiltä. He ovat myös näkymättömiä, koska monet mielellään ohittavat nämä lapset, jotka fyysisesti ilmentävät yhteiskuntamme pahanlaatuisinta epäonnistumista. Ongelma on maailmanlaajuinen ja leviää. Se johtuu köyhyydestä, perheiden hajoamisesta, henkisestä ja ruumiillisesta pahoinpitelystä, hylkäämisestä, laiminlyönnistä ja sosiaalisesta epävakauksesta. Katulapset ovat haavoittuvia. Prostituutio, ihmiskauppa, rikokset, huumeet, jengiväkivalta ja jopa poliisin väkivalta ovat todellinen uhka monelle, toisille ne ovat jo todellisuutta.

Työskentely lasten kanssa perhettä koskevista asioista

Keskustellessaan perheasioista lasten kanssa ohjaajien tulisi välttää kaavamaisista käytöstä tai erilaisia perhemalleja koskevia odotuksia. Lasten tulisi ymmärtää ja hyväksyä kaikenlaiset perhemuodot ja tuntea empatiaa ja solidaarisuutta toisiaan kohtaan. Tärkeä tavoite on, että lapset oppivat tuntemaan

oikeutensa perheessä, kuten oikeuden osallistua ja oikeuden väkivallattomuuteen.

Perheasioista keskusteleminen saattaa aiheuttaa ristiriitaisia tunteita joissakin lapsissa, erityisesti teini-ikäisissä. Vanhempien ja huoltajien konsultointi saattaa olla hyödyksi, paitsi tapauksissa joissa työskentelyn aikana on paljastunut perheväkivaltaa. Näissä tapauksissa on tärkeää, että lapset ymmärtävät, etteivät he ole vastuussa huonosta kohtelusta, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, ja heitä tulisi rohkaista kertomaan ongelmistaan ystäville ja ympärillä oleville aikuisille (Ks. teema 13, ”Väkivalta”, s. 272).

Teemaan liittyviä ihmisoikeusasiakirjoja

Euroopan neuvosto

Euroopan ihmisoikeussopimuksen artikla 8 suojaa ”jokaisen yksityis- ja perhe-elämää, kotia ja kirjeenvaihtoa” valtion puuttumiselta niihin. Tämä oikeus korostaa perhepiirin suojelemisen tärkeyttä – tuon sosiaalisen yksikön, joka hoivaa useimpia lapsia aikuisuuteen asti.

Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja suojaa lapsen oikeuksia perheenjäsenenä artiklassa 16:

Turvataksaan yhteiskunnan perusyksikön, perheen, täysipainoisen kehityksen kannalta välttämättömät edellytykset, sopimuspuolet sitoutuvat edistämään perhe-elämän taloudellista, oikeudellista ja sosiaalista suojelua.

On muita Euroopan neuvoston sopimuksia, jotka suojaavat lapsen oikeuksia silloin, kun lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella tai hänet on adoptoitu. Lasten oikeudet ja heidän ensisijainen etunsa oikeudenkäyntimenettelyissä on taattu Lapsen oikeuksien käyttöä koskevassa Euroopan yleissopimuksessa.

Yhdistyneet kansakunnat

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus julistaa perheen ”yhteiskunnan luonnolliseksi ja perustavaksi ydinosaksi, jolla on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan” (Artikla 16). Julistus nimeää perheen yhdeksi niistä erityiselämäalueista, joihin ei saa mielivaltaisesti puuttua (Artikla 12). Se myös antaa jokaiselle oikeuden ”solmia avioliiton ja perustaa perheen” (Artikla 16). Julistus ei määrittele perhettä, tuota käsitettä, joka 2000-luvun alussa voidaan määritellä monina muinakin yhdistelminä kuin perinteisenä kahden vanhemman ja heidän geneettisten lastensa yksikkönä.

Lapsen oikeuksien sopimus painottaa vielä enemmän perheen tärkeyttä julistaen johdannossaan, ettei perhe ole vain yhteiskunnan perusyksikkö, vaan myös ”sen kaikkien jäsenten ja erityisesti lasten hyvinvoinnin ja kasvun luonnollinen kasvuympäristö”, ja suosittelee perheympäristöä lapsen persoonallisuuden ”täysipainoisen ja sopusointuisen kehityksen” vuoksi.

Sopimuksessa on yksityiskohtaisia säädöksiä lapsesta, joka on joutunut eroon perheestään eri syistä. Siinä rohkaistaan perheen yhdistämiseen ja tunnustetaan, että joissakin tapauksissa lapsen ensisijainen etu on tulla erotetuksi perheestään, joka ei voi tai tahdo kohtuullisesti huolehtia lapsesta (artiklat 9, 10, 20, 21 ja 22). Lapsen vanhemmat ovat kuitenkin ensiarvoisen tärkeitä. Valtioilta vaaditaan, että ”ne kunnioittavat vanhempien tai paikallisen tavan mukaisen suurperheen tai yhteisön, laillisten holhoojien ja huoltajien tai muiden lapsesta oikeudellisesti vastuussa olevien henkilöiden vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia” (artikla 5). Perheen merkitys lapsen identiteetin määrittämisessä on tunnustettu artiklassa 7 ja lapsen oikeudessa ”tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan” (artikla 7). Vanhemmille on annettu ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta, kehityksestä ja taloudellisesta tuesta, sen perusperiaatteen mukaan että ”molemmat vanhemmat vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä” (artiklat 18 ja 27). Jos vanhemmat eivät kuitenkaan pysty asianmukaisesti huolehtimaan lapsestaan, valtion edellytetään auttavan heitä (artikla 18.2).

Ihmisoikeuksien julistuksen tavoin lasten sopimus kieltää puuttumasta mielivaltaisesti ”lapsen yksityisyyteen, perheeseen ja kotiin”, mutta se suojelee lasta myös hänen kunniansa ja maineensa halventamiselta (Artikla 16). Edelleen lapsella on oikeus kasvatukseen, joka rohkaisee ”kunnioituksen edistämiseen lapsen vanhempia, omaa sivistyksellistä identiteettiä, kieltä ja arvoja” kohtaan (Artikla 29.c).

Hyödyllisiä lähteitä

- *Changes In Parenting: Children Today, Parents Tomorrow*, Conference of European Ministers Responsible for Family Affairs, Final Communiqué: Lisbon, Council of Europe, May 2006: www.coe.int/t/dg3/youthfamily/source/2006minconFinaldeclaration_en.pdf
- *Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries*: UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, 2007: www.unicef-icdc.org/publications/pdf/rc7_eng.pdf
- *Child Protection Information Sheet: Children Without Parental Care*: UNICEF, May 2006: www.unicef.org/protection/files/Parental_Care.pdf
- Daly, Mary, ed., *Parenting in contemporary Europe: a positive approach*: Council of Europe, 2007.
- *Explanatory Report on Policy to Support Positive Parenting*, 983 Meeting of European Committee for Social Cohesion, CM (2006)194 add: Council of Europe, December 2006:
- Flaquer, Lluís, *Poverty in Southern Europe*: Barcelona, Institute of Childhood and Urban World, Sociology Department, Universitat Autònoma de Barcelona, 2005: http://devel.ciimu.org/webs/wellchi/reports/workshop_2/ww2_flaquer.pdf
- Hantaris, Linda; Philipov, Dimiter; Billari, Francesco C., *Policy implications of changing family formation* (Population studies No. 49): Council of Europe, 2006.
- *Rights of Children at risk and care*, Council of Europe, 2007.
- Krieger, Hubert, *Family Life in Europe: Results of recent surveys on quality of life in Europe*, Paper presented at the Irish Presidency conference ‘Families, change and social policy in Europe’, Dublin, May 2004: www.eurofound.europa.eu/docs/areas/populationandsociety/krieger040513.pdf
- *Recommendation Rec(2006)19 of the Committee of Ministers to Member States on Policy to Support Positive Parenting*: Council of Europe, 2006: <http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1073507&BackColourInternet=9999CC&BackColourInternet=FFBB55&BackColourLogged=FFAC75>
- *Which Are the Provisions in the Family Law that Foster Children’s Well-being and Which Kind of Reforms Should Be Envisaged in this Respect?*, Wellchi Network Workshop 2: Sofia, Institute For Legal Studies, Bulgarian Academy Of Sciences, 2005: www.ciimu.org/webs/wellchi/reports/workshop_2/w2_abstracts.pdf

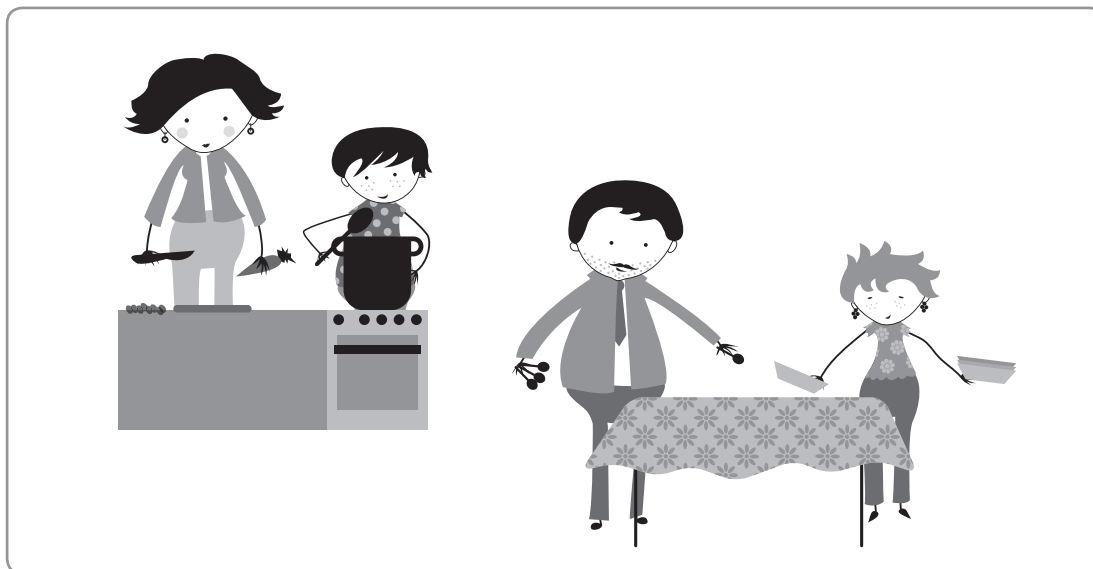
Viitteet

- 1 Krieger, Hubert, *Family Life in Europe: Results of recent surveys on quality of life in Europe*, Paper presented at the Irish Presidency conference ‘Families, change and social policy in Europe’, Dublin, 2004.
- 2 *Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries*, UNICEF Innocenti Research Centre, 2007.
- 3 *Recommendation Rec(2006)19 of the Committee of Ministers to Member States on Policy to Support Positive Parenting*: Council of Europe, 2006.
- 4 *Explanatory Report on Policy to Support Positive Parenting*, 983 Meeting of European Committee for Social Cohesion, CM(2006)194 add: Council of Europe, 2006.

7. SUKUPUOLTEN VÄLINEN TASA-ARVO

Kasvattajien tulee tunnistaa omat sukupuoleen liittyvät stereotypiansa ja miettiä, heijastavatko heidän opetusmenetelmänsä, kielensä ja vuorovaikutuksensa poikien ja tyttöjen kanssa sukupuolten tasa-arvoa, jota he yrittävät välittää.

Mitä on sukupuolten tasa-arvo?

Tärkeä ihmisoikeuksiin liittyvä asia, sukupuolten tasa-arvo, tarkoittaa yhtäläisiä vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksia sekä miehille että naisille kaikilla julkisen ja yksityisen elämän alueilla. Tämä ei merkitse sitä, että molemmat sukupuolet olisivat samanlaisia, vaan sitä, että heillä on yhtäläiset oikeudet ja yhtäläinen arvo. Kuten kaikkien ihmisoikeuksien, sukupuolten tasa-arvonkin puolesta on jatkuvasti taisteltava, sitä on suojeltava ja edistettävä.

Yli sataviisikymmentä vuotta naisten emansipaatioliike on keskittynyt poistamaan kaikkialle tunkevaa syrjintää, jota useimmat naiset kokevat, ja pyrkinyt edistämään miesten ja naisten tasa-arvoisempaa osallistumista yhteiskunnalliseen elämään. Sen tuloksena useimpien eurooppalaisten naisten ja miesten elämä eroaa ratkaisevasti siitä, mitä se oli sata vuotta sitten. Naisten edistyksen avainalueita ovat:

- yhtäläinen pääsy koulutukseen
- naisten lukumäärän suuri kasvu työmarkkinoilla
- naisten taloudellinen asema
- kodin ja lastenhoidon välinen työnjako
- perherakenne
- nuorisokulttuuri
- uudet informaatio- ja kommunikaatioteknologiat.

Vaikka sukupuolten tasa-arvossa ja siihen liittyvissä asenteissa onkin merkittävästi edistytty, monet sukupuolisen tasa-arvon esteet ovat vielä päivittäistä todellisuutta Euroopassa.

Mitä sukupuoli on?

Englanninkieliset sanat "sex" ja "gender" suomennetaan sanalla "sukupuoli", mutta ne eivät ole sama asia. "Sex" on biologinen käsite. Sen yhteydessä voitaisiin puhua sukupuolisuudesta. Melkein kaikki

ihmiset kuuluvat jompaan kumpaan toisistaan erottuvaan ihmistyyppiin: tyttöihin tai poikiin. ”Gender” on taas sosiaalinen sääty. Kuten Maailman terveysjärjestö (WHO) määrittelee:

”Sex” viittaa biologisiin ja fysiologisiin piirteisiin, jotka ovat ominaisia miehille ja naisille.

”Gender” viittaa sosiaalisiin rooleihin, käytökseen, aktiviteetteihin ja ominaisuuksiin, joita kulloinkin yhteiskunta pitää miehille ja naisille ominaisina.

Toisin sanoen:

”Mies” ja ”nainen” kuuluvat siis kategoriaan ”sex”, ”miehekäs” ja ”naisellinen” ovat ”gender”-kategorian käsitteitä.¹

Esimerkkejä sukupuolisuuteen kuuluvista piirteistä (sex):

- Tyttöillä alkavat kuukautiset mutta pojilla ei.
- Pojilla on kivekset mutta tytöillä ei.
- Naiset pystyvät imettämään vauvaa mutta miehet eivät.

Murrosiän jälkeen useimmille pojille kehittyy suurempi lihasvoima kuin tytöille.

Esimerkkejä sukupuoleen liittyvistä piirteistä (gender).

- Euroopassa naiset ansaitsevat samasta työstä merkittävästi vähemmän rahaa kuin miehet.
- Monissa maissa tytöt tanssivat useammin, kun taas pojat pelaavat enemmän jalkapalloa.
- Kaikkialla maailmassa naiset ja tytöt tekevät enemmän kotitöitä kuin miehet ja pojat.
- Poikia kuritetaan ruumiillisesti useammin kuin tyttöjä.

Sukupuolirooli (gender) on tärkeä osa ihmisen identiteettiä ja yksilöllisyyttä, ja se muodostuu sosiaalistumisen seurauksena. Nykypäivänä sosiaalistumiseen ei vaikuta vain perhe, koulu tai työpaikka, vaan myös media, mukaan luettuna informaatioteknologia, musiikki ja elokuvat. Sekä perinteiset että uudet sosiaalistumisen välineet säilyttävät ja siirtävät sukupuolistereotypioita.

Sukupuolten tasa-arvo on Euroopassa kaukana todellisuudesta

Perinteiset sukupuoliroolit ovat juurtuneet syvälle eurooppalaiseen kulttuuriin ja näkyvät päivittäisissä käytännöissä. Sen tuloksena miehillä ja naisilla on yhä eriarvoiset mahdollisuudet. Britta Lejon, entinen Ruotsin apulaisoikeusministeri, jonka vastuualueina olivat demokratiaan ja nuorisoon liittyvät asiat, kuvasi, kuinka tämä epätasa-arvo on totta nuorten ihmisten parissa Euroopassa:

- Nuoret miehet ansaitsevat noin 20 % enemmän kuin nuoret naiset.
- Kun nuoret miehet ja naiset asuvat yhdessä, naiset tekevät kaksi kertaa niin paljon kotitöitä kuin miehet.
- Hyvin harvat nuoret miehet pitävät isyyslomaa niissä maissa, joissa se on mahdollista.²

Miehet osallistuvat jatkuvasti useampiin keskeisiin päätöksiin kuin naiset. Useista myönteisistä toimenpiteistä huolimatta naisten poliittinen osallistuminen on yhä hyvin vähäistä: Euroopassa vain 21 % parlamentaarikoista on naisia, vaihdellen Turkin 4,4 prosentista Ruotsin 45 prosenttiin.³ Koska miehillä on pääosa politiikassa, talouselämässä ja mediassa, he kykenevät määräämään poliittisesta agendasta ja julkisesta keskustelusta. Miehiä pidetään yleisesti edelleenkin ihmisen normina ja suori-tuskyvyn mittapuuna.

Sukupuolistereotypiat

Monet yhteiskunnan instituutiot vahvistavat perinteisiä sukupuolistereotypioita. Esimerkiksi mediassa naiset esiintyvät enimmäkseen toiminnan objekteina, uhreina ja hoivaajina, kun taas miehet esiintyvät tavallisesti luovina, voimakkaina, älykkäinä ja aloitekykyisinä. Kun media korostaa miehen valtaa ja saavutuksia, naista, jopa hyvin koulutettua naista, arvioidaan normaalisti ensin ulkonäön mukaan. Näin media, joka käsittää television, radion, koulukirjat, lastenkirjat, aikakauslehdet, elokuvat ja monet sähköisen viestinnän muodot, säilyttää ja siirtää stereotypioita miehistä ja naisista.

Median tavoin perheellä, kouluilla ja vapaa-ajan keskuksilla on myös vastuu sukupuolistereotyyppien vahvistamisesta. Hiljattain tehty tutkimus osoittaa opettajien arvioivan useammin poikia myönteisesti, jos nämä ovat dynaamisia, aggressiivisia, itsenäisiä, uteliaita ja kilpailuhakuisia, kun taas tytöt saavat positiivista palautetta ollessaan tottelevaisia, kilttejä, hiljaisia, passiivisia ja myönteisesti yhteisöön suhtautuvia.⁴ Tällaiset sukupuoleen liittyvät kaavamaiset käsitykset muotoutuvat pääasiallisesti kouluvuosina. Monet tytöt eivät rohkene toimia itsenäisesti, kilpailla ja osallistua julkisuudessa.⁵ Tytöt, jotka eivät ole kaavamaisen odotusten mukaisia, voivat kokea arvostelua, hyljeksintää ja jopa väkivaltaa.

Perinteiset sukupuolistereotyyppit voivat loukata poikia yhtä hyvin kuin tyttöjäkin. Stereotyyppiset miehiset odotukset vahvuudesta ja kilpailemisesta ovat usein ristiriidassa pojan päivittäisten kokemusten kanssa. Niitä voivat olla epätyypillisessä perhemallissa eläminen, miesten työttömyys tai naisten läsnäolon lisääntyminen julkisuudessa. Tällaiset ristiriidat voivat haitata pojan sukupuoli-identiteetin kehittymistä. Pojat, jotka eivät sovi tyypillisiin miehiin kaavoihin, voivat kärsiä kiusaamisesta, yhteisöstä poissulkemisesta ja syrjinnästä.

KYSYMYKSIÄ: Missä määrin yhteisöön mukautuu perinteisiin sukupuolistereotyyppisiin? Kuinka nämä stereotyyppit vaikuttavat lapsiin? Entä sinuun itseesi?

Sukupuoleen perustuva väkivalta

Sukupuoleen perustuva väkivalta on termi, jota voidaan käyttää kuvaamaan kaikenlaista väkivaltaa, olipa se fyysistä, seksuaalista, psyykkistä, taloudellista tai sosiokulttuurista. Sillä on kielteinen vaikutus fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen, persoonallisuuden kehittymiseen ja identiteettiin, ja se on seurausta sukupuoleen liittyvän vallan epäoikeudenmukaisuudesta, joka hyödyntää miesten ja naisten välisiä eroja. Sukupuoleen perustuva väkivalta voi koskea sekä miehiä että naisia, mutta se vaikuttaa suhteettomasti naisiin ja tyttöihin, ja sen tähden sitä kutsutaan usein yksinkertaistetusti ”väkivallaksi naisia kohtaan”.

Sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa esiintyy kaikissa maissa ja se ylittää kulttuurien, luokkien, koulutuksen, etnisyyden ja erilaisten taustatekijöiden rajat. Tilastot osoittavat esimerkiksi, että 12–15 % Euroopan naisista kohtaa kotonaan joka päivä väkivaltaa⁶. Naisiin kohdistuvaa kiusaamista ja seksuaalista ahdistelua esiintyy erilaisissa elämäntilanteissa, myös koulutuslaitoksissa ja työpaikoilla.

Sukupuoleen perustuva väkivalta koskee yhtä hyvin myös miehiä. Esimerkiksi pojat ja miehet, jotka eivät harjoita perinteisiä ”miesten hyveitä”, kohtaavat kiusaamista ja väkivaltaa. Samoin homot ja lesbot ovat usein fyysisen ja sanallisen väkivallan kohteina, erityisesti kouluissa, joissa lapset ja nuoret ihmiset ovat vasta löytämässä seksuaalisuuttaan.

Sukupuoleen perustuva väkivalta rakentaa vakavia esteitä miesten ja naisten välille ja on ihmisoikeusrikkomus. Sukupuoleen perustuvan väkivallan tekoja tekevät usein uhreja lähellä olevat henkilöt. Valtion instituutiot ovat kuitenkin avainasemassa ja vastuussa siitä, miten uhreille vastataan ja miten työskennellään kaikenlaisen sukupuoleen perustuvan väkivallan estämiseksi. Tärkeimpiä ihmisoikeusasiakirjoja tätä päämäärää kohti edettäessä on YK:n Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, jonka osapuolina on tällä hetkellä 185 maata.

YK:n mukaan ”Yleissopimus muodostaa perustan naisten ja miesten välisen tasa-arvon toteuttamiseksi takaamalla naisten yhtäläisen pääsyn ja yhtäläiset mahdollisuudet poliittiseen ja julkiseen elämään – mukaan luettuna äänioikeus ja oikeus asettua ehdolle vaaleissa – samoin kuin koulutukseen, terveyteen ja työhön. Sopimusvaltiot sitoutuvat kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin, mukaan lukien lainsäädäntö ja tilapäiset erityistoimet, niin että naiset voivat nauttia kaikista ihmisoikeuksistaan ja perusvapauksistaan.”⁷

Mitä on sukupuoleen (gender) liittyvä kasvatusta?

Sukupuoleen liittyvä kasvatusta voi olla myönteinen voima, kun luodaan tasa-arvoa modernissa yhteiskunnassa, erityisesti silloin kun se kohdistuu sekä tyttöihin että poikiin. Se pyrkii muuttamaan rooleja, joita tytöillä ja pojilla sekä miehillä että naisilla on yksityisessä ja julkisessa elämässä. Vähentämällä kaavamaisia sukupuoleen liittyviä käsityksiä sukupuoleen liittyvä kasvatusta auttaa lapsia rakentamaan todellista kansalaisten tasa-arvoa, jossa miehet ja naiset elävät yhteistoiminnan ja keskinäisen kunnioituksen hengessä.

Sukupuoleen liittyvä kasvatusta alkaa siten, että herätetään tietoisuus sukupuolesta. Tämä tarkoittaa sukupuolistereotyyppien negatiivisten vaikutusten tunnistamista ja niistä johtuvan eriarvoisuuden osoittamista.⁸ Sukupuoleen liittyvän kasvatuksen tuloksena tytöt saavat enemmän itseluottamusta, jämäkkyyttä, itsenäisyyttä ja rohkeutta esiintyä julkisesti. Pojat taas pääsevät epäonnistumisen pelotaan, oppivat vähemmän aggressiivisiksi, tulevat sosiaalisemmiksi ja vastuuntuntoisemmiksi ja sitoutuvat enemmän yksityiselämään.

Sukupuoleen liittyvän kasvatuksen tärkeänä tehtävänä on oppia erottamaan faktat, uskomukset ja mielipiteet. Analysoimalla kertomuksia tai omia kokemuksiaan lapset voivat nopeasti oppia pitämään normaalina tyttöjen poikamaisuutta ja poikien tunteellisuutta ja herkkyyttä. Kaikkien lasten on tarpeen hyväksyä itsensä monimutkaisina ja ainutlaatuisina yksilöinä, joilla on monenlaisia piirteitä. Stereotyyppit ja jäykät sukupuoliodotukset voivat estää sekä poikien että tyttöjen yksilöllistä kehitystä ja heidän koko kapasiteettinsa toteutumista.

Sukupuoleen liittyvä kasvatusta on jatkuva prosessi, joka ei rajoitu vain tiettyihin kasvatustoimiin. Kasvattajien täytyy välttää jo varhaislapsuudesta alkaen sukupuolikaavoihin sidottua toimintaa ja taata kaikessa toiminnassa tytöille ja pojille samat mahdollisuudet osallistumiseen ja vuorovaikutukseen. Tyttöjä tulisi kannustaa kilpailemaan sekä opinnoissa että urheilussa, kun taas poikien tulisi osallistua enemmän toimintaan, jossa huolehditaan toisista. Molempia sukupuolia pitäisi kannustaa osallistumaan kaikenlaiseen toimintaan, esimerkiksi kuoroihin, draamaryhmiin ja tanssiin, puutöihin, kokkaamiseen, retkeilyyn ja shakin pelaamiseen. Tyttöjen pitäisi saada myönteistä palautetta saavutuksistaan ja poikien huolenpidostaan ja solidaarisuudenosoituksistaan.

Toinen tärkeä sukupuoleen liittyvän kasvatuksen päämäärä on auttaa lapsia tunnistamaan perinteisten naisten toimien, kuten äitiyden, yhteiskunnallinen merkitys, ja arvostamaan naisiin liitettyjä piirteitä, kuten hoivaamista, välittämistä, yhteistyökykyä ja kärsivällisyyttä. Tämä tunnistaminen voi johtaa aitoon miesten ja naisten väliseen kumppanuuteen, joka on sukupuoleen liittyvän kasvatuksen keskeinen päämäärä. Näin lapset oppivat, että naisten ja miesten erilaiset panokset perheessä ja yhteiskunnassa ovat yhtä tärkeitä ja että sekä miehillä että naisilla on yhtäläiset oikeudet ja vastuut.

Jotta sukupuoleen liittyvä kasvatusta olisi tehokasta, kasvattajien tulee tunnistaa omat sukupuoleen liittyvät stereotyyppiansa ja miettiä, heijastavatko heidän opetusmenetelmänsä, kielensä ja vuorovaikutuksensa poikien ja tyttöjen kanssa sukupuolten tasa-arvoa, jota he yrittävät välittää.

Teemaan liittyviä ihmisoikeusasiakirjoja

Euroopan neuvosto

Euroopan neuvosto tunnustaa miesten ja naisten välisen tasa-arvon perusihmisoikeudeksi. Euroopan ihmisoikeussopimuksen artikla 14 toteaa, että ”oikeuksista ja vapauksista nauttiminen taataan ilman minkäänlaista sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin... perustuvaa syrjintää”. Tässä artikkelissa luodaan perusta laajemmaksi toiminnaksi organisoitumiseen. Asiasta vastaava elin on Naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia käsittelevä neuvoo-antava komitea, joka tekee analyyskejä, tutkimuksia ja arviointeja, määrittelee strategioita ja poliittisia toimen-

piteitä ja tarpeen vaatiessa päättää sopivista säädöksistä.⁹

Euroopan neuvosto on kiinnittänyt aktiivisesti huomiota sukupuoleen perustuvaan väkivaltaan levittämällä tietoa ja esimerkiksi kampanjalla ”Kotirauhaa – naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan vastainen kampanja”.¹⁰ Neuvoston ohjelma ”Building Europe for and with Children”, Euroopan rakentaminen lapsille ja lasten kanssa, kohdistuu useisiin lasten seksuaalisen hyväksikäytön muotoihin: insestiin, pornografiaan, prostituutioon, ihmiskauppaan ja itsensä paljasteluun.¹¹

Yhdistyneet kansakunnat

Ensimmäinen oikeudellisesti sitova kansainvälinen dokumentti, joka kieltää naisten syrjinnän ja pakottaa hallitukset ryhtymään toimenpiteisiin naisten ja miesten välisen tasa-arvon puolesta, on **Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus**.¹² Tultuaan voimaan 1981 se on kattavasti pitänyt esillä naisten perusoikeuksia politiikassa, terveydenhoidossa, koulutuksessa, lainsäädännössä, avioliitossa ja perhesuhteissa. Maat, jotka ovat ratifioineet sopimuksen tai liittyneet siihen, ovat oikeudellisesti sidottuja panemaan sen säännökset täytäntöön. Ne ovat myös sitoutuneet toimittamaan kansallisia raportteja ainakin joka neljäs vuosi toimenpiteistä, joihin on ryhdytty sopimuksen velvoitteiden noudattamiseksi. Vuodesta 2000 lähtien yksittäisillä naisilla tai naisryhmillä on ollut mahdollisuus kannella oikeusrikkomuksista Naisten syrjinnän poistamista käsittelevälle komitealle, joka voi käynnistää tutkimukset vakavissa tai järjestelmällisissä väkivallanteoissa.

KYSYMYKSIÄ: Onko sinun maasi liittynyt Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevaan yleissopimukseen? Jos on, milloin lähetettiin viimeisin raportti? Tekikö mikään ryhmä ”varjoraporttia”, joka tarjoaa vaihtoehtoisia mielipiteitä hallituksen selonteolle? Yritä löytää sellaisia!

Vuonna 2000 Yhdistyneet kansakunnat julkisti vuosituhanen kehitystavoitteet,¹³ joiden yhtenä päämääränä on ”poistaa sukupuolten välinen eriarvoisuus ensimmäisen ja toisen asteen kouluista mieluiten vuoteen 2005 mennessä ja kaikilta tasoilta vuoteen 2015 mennessä”. Tällä ohjelmalla on merkitystä sille Euroopalle, jossa tasa-arvoinen pääsy koulutukseen ja tyttöjen osallistuminen päätöksentekoprosesseihin eivät ole vielä todellisuutta.

Lapsen oikeuksien sopimus

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 2 vahvistaa, että sopimuksessa turvatut oikeudet taataan ilman minkäänlaista syrjintää, mukaan lukien lapsen sukupuoli. Artikla 18 tähtää vanhempien tasapainoiseen rooliin perheessä ja lastenhoidossa ja toteaa: Vanhemmat vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä heidän toimintansa.

Hyödyllisiä lähteitä:

- Åkerlund, Pia, *Girls' Power: A compilation from the conference on gender equality*: Swedish National Board for Youth Affairs, Stockholm, 2000
- *The Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, Including Domestic Violence*, Fact sheet: Council of Europe, 2006: www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/source/PDF_FS_Violence_Campaign_rev_E.pdf
- *Domestic Violence against Women and Girls*: UNICEF, Innocenti Centre, Florence, 2000: www.unicef-icdc.org/publications/pdf/digest6e.pdf
- *Gender Matters – A manual on addressing gender-based violence with young people*: Council of Europe, 2007

- *Making Rights Reality, Gender awareness workshops*: Amnesty International, 2004:
[http://web.amnesty.org/library/pdf/ACT770352004ENGLISH/\\$File/ACT7703504.pdf](http://web.amnesty.org/library/pdf/ACT770352004ENGLISH/$File/ACT7703504.pdf)
- *Promoting Gender Mainstreaming in Schools*, Final Report of the Group of Specialist. EG-S-GS (2004) RAP FIN Council of Europe, 2004:
[www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_EG-S-GS\(2004\)_E.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_EG-S-GS(2004)_E.pdf)
- *Sex-Disaggregated Statistics on the Participation of Women and Men in Political and Public Decision making in Council of Europe member states*, Steering Committee for Equality between Women and Men (CDEG): Doc. CDEG (2006) 15 , Council of Europe, 2006:
[www.coe.int/t/e/human_rights/equality/1PDF_CDEG\(2006\)15_E.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality/1PDF_CDEG(2006)15_E.pdf)
- Thun, Eva, *Gender Stereotypes in the School*, Hírnök Feminist webportal, Hungary 2002

Hyödyllisiä nettisivuja

- Building Europe for and with Children:
www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/sexualAbuse_en.asp
- Equality Between Women and Men: www.coe.int/T/e/human_rights/equality
- Sexual Abuse of Children...hurt for life: Council of Europe:
www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/sexualAbuse_en.asp
- Stop Domestic Violence against Women:
www.coe.int/t/dc/campaign/stopviolence/default_en.asp
- Stop Violence against Women: <http://web.amnesty.org/actforwomen/index-eng>
- UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women:
www.un.org/womenwatch/daw/cedaw
- UN Development Fund for Women: www.unifem.org
- UN Millennium Development Goals: www.un.org/millenniumgoals
- Young Women from Minorities: www.scas.acad.bg/WFM/default.htm
- What Do We Mean by "Sex" and "Gender"? World Health Organisation:
www.who.int/gender/whatisgender/en

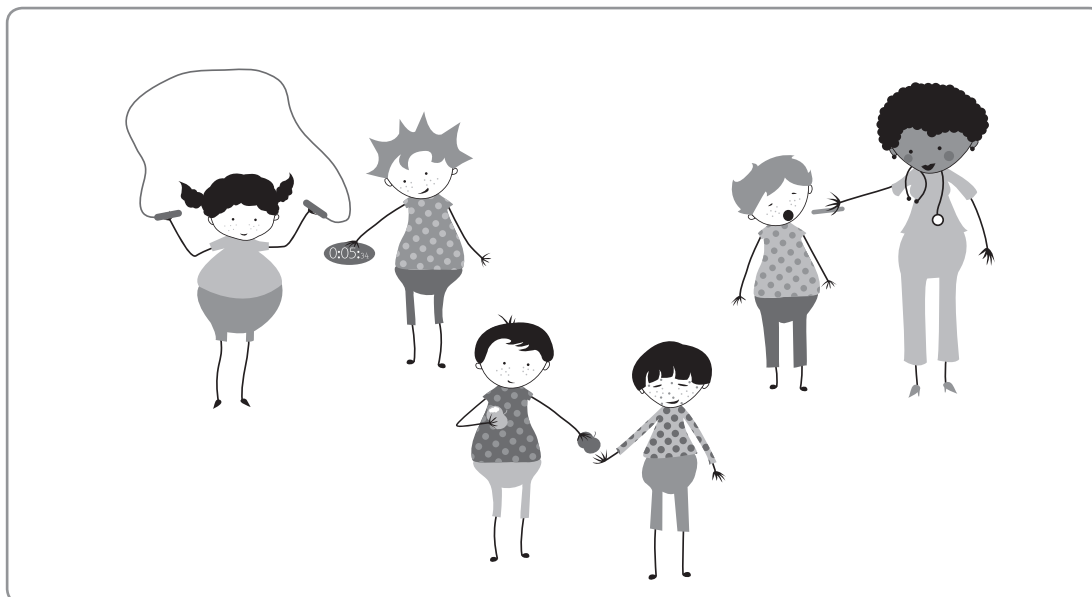
Viitteet

- 1 See 'What do we mean by "sex" and "gender"?' www.who.int/gender/whatisgender/en
- 2 Lejon, Britta quoted in Åkerlund, Pia, *Girls' Power: A compilation from the conference on gender equality*: Swedish National Board for Youth Affairs, Stockholm, 2000
- 3 *Sex-disaggregated statistics on the participation of women and men in political and public decision making in Council of Europe member states*, Steering Committee for Equality between Women and Men (CDEG), Doc. CDEG (2006) 15: Council of Europe, 2006
- 4 Thun, Eva, *Gender Stereotypes in the School*, Hírnök Feminist webportal, Hungary, 2002
- 5 *Promoting Gender Mainstreaming in Schools*, Final Report of Group of Specialists EG-S-GS (2004) RAP FIN, Council of Europe, 2004
- 6 *The Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, including Domestic Violence*, Fact sheet: Council of Europe, 2006
- 7 www.un.org/womenwatch/daw/cedaw
- 8 *Making Rights a Reality: Gender awareness workshops*, Amnesty International, 2004, p. 61
- 9 See Equality Between Women and Men: www.coe.int/T/e/human_rights/equality
- 10 See Stop Domestic Violence against Women: www.coe.int/t/dc/campaign/stopviolence/default_en.asp
- 11 See Sexual Abuse for Children...hurt for life: www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/sexualAbuse_en.asp
- 12 See Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: www.un.org/womenwatch/daw/cedaw
- 13 See UN Millenium Development Goals: www.un.org/millenniumgoals

8. TERVEYS JA HYVINVOINTI

"Terveys on myös taloudellinen ja poliittinen kysymys."

Terveys on perustavanlaatuinen ihmisoikeus. Oikeus terveyteen sisältää yhteiskunnan jäsenten yhtäläisen oikeuden terveydenhoitoon, lääkkeisiin, terveelliseen ruokaan, puhtaaseen veteen, hygienia- ja sosiaalipalveluihin sekä mielenterveyspalveluihin. Oikeus terveyteen liittyy pohjimmiltaan muihin ihmisoikeuksiin, mukaan luettuina oikeus yhteiskunnalliseen turvallisuuteen, oikeus lepoon ja vapaa-aikaan ja erityisesti oikeus kohtuulliseen elintasoon. Toisaalta ihmisoikeusrikkomuksilla saattaa olla vakavia seurauksia terveydelle (esimerkiksi vahingollisilla perinteisillä käytänteillä, ihmiskaupalla, kidutuksella ja epäinhimillisellä ja alentavalla kohtelulla, väkivallalla). Toisaalta taas kunnioituksen, suojelun ja ihmisoikeuksien toteuttamisen lisääntymisellä on myönteinen vaikutus ihmisten terveyteen (esimerkiksi syrjimättömyydellä, kohtuullisella elintasolla, koulutuksella).

Terveys on myös taloudellinen ja poliittinen kysymys, sillä eriarvoisuuden ja köyhyyden juuret ovat sairauksissa ja taudeissa. Maailman terveysraportti vuodelta 2005 toteaa, että äärimmäinen köyhyys on maailmanlaajuisesti ensisijainen kuolemansyy.¹ Siten tässä raportissa asetetut päämäärät, jotka koskevat köyhyyttä kaikissa muodoissaan, on tarkoitettu murtamaan köyhyyden ja huonon terveyden noidankehä.²

KYSYMYKSIÄ: Kuinka paljon syrjintä ja köyhyys vaikuttavat niiden lasten terveyteen, joiden kanssa työskentelet?

Lapset ovat oikeutettuja erityiseen suojeluun, jotta taattaisiin, että he hyötyvät näistä oikeuksista tässä kehityksensä ratkaisevassa vaiheessa. Lasten oikeutta hyvään terveyteen suojellaan sekä ennaltaehkäisevässä hoidossa ja terveyskasvatuksessa että kuntouttamalla ja estämällä hyväksikäyttö ja muu väärinkäyttö.

Eurooppalaisten lasten terveyskysymyksiä

Useat terveyskysymykset ovat ihmisoikeuksien ja eurooppalaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin haasteena:

Tartuntataudit

Lapset tarvitsevat suojaa kaikenlaisia tauteja vastaan. Tämä suojelu alkaa äitiys- ja lastenneuvoloista, hyvästä ravinnosta ja immuniteetin hankkimisesta. Muita ensisijaisia asioita ovat tuberkuloosiseuranta, antibiooteille resistenttien/vastustuskykyisten tautien torjuminen, uusien tautien hoitaminen ja terveyskasvatus. Lapset, jotka ovat seksuaalisen hyväksikäytön uhreja, saattavat sairastua aidsiin tai muihin sukupuoliteitse tarttuviin sairauksiin.

Mielenterveys

Terveys ei ole ainoastaan fyysinen ja lääketieteellinen kysymys. 10–20 prosentilla Euroopan alueen kasvuikäisistä arvioidaan olevan yksi tai useampia mielenterveys- tai käyttäytymisongelmia³. Lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöt haittaavat vakavasti heidän ajatteluaan, tunne-elämäänsä ja toimintaansa. Vaikka mielenterveydellinen vamma voi olla synnynnäinen, se voi myös johtua kielteisistä elämäkokemuksista. Lapset, jotka kärsivät laiminlyönnistä, näkevät päivittäin perheriitoja tai kokevat fyysistä tai psyykkistä väkivaltaa, syrjintää tai kiusaamista koulussa, kärsivät myös usein huonosta itsetunnosta ja menestyvät huonosti koulussa. Kehittyneissä maissa yleisimpiä mielenterveyden häiriöitä ovat tarkkaavaisuushäiriöt, levottomuus, syömisongelmat (anoreksia ja bulimia), itsetuhoisuus, huumeiden tai alkoholin väärinkäyttö, masennus tai jopa itsemurhat. Noin 4 % 12–17-vuotiaista ja 9 % 18-vuotiaista kärsii masennuksesta, mikä tekee siitä yhden yleisimmistä häiriöistä, jolla on laajakantoisia seurauksia⁴. Useimmissa tapauksissa lapset, joilla on psykososiaalisia vammoja, tarvitsevat jonkinlaista psykologista hoitoa, mutta heidän kasvattajansa voivat myös auttaa paljon. Erityishuomio, mukaan ottaminen ja lasta tukeva kasvatusympäristö voivat auttaa lapsia ratkaisemaan ongelmiaan ja kehittämään sosiaalisia taitojaan.

Liikalihavuus

Ylipainoisuus on yleisimpiä lapsuuden häiriöitä Euroopassa: noin 20 % kaikista lapsista on ylipainoisia, ja näistä kolmasosa on lihavia. Useissa Länsi-Euroopan maissa lihavuus kohosi 1980-luvun alkupuolen noin 10 prosentista noin 20 prosenttiin 1990-luvun loppuun mennessä. Jonkin verran matalampia lukuja löytyy Keski- ja Itä-Euroopan maista.⁵

Yhtenä 2000-luvun alun suurimmista kansanterveyden haasteista lihavuus tuottaa erityisiä vaaroja lapsille. Useilla Etelä-Euroopan alueilla joka kolmas lapsi on ylipainoinen. Ennusteiden mukaan vuoteen 2010 mennessä yksi lapsi kymmenestä tai kymmenen prosenttia koko väestöstä on liikalihavia, kaikkiaan viisitoista miljoonaa liikalihavaa lasta tai nuorta. Lihavilla lapsilla on paljon suurempi riski saada kakkostyypin diabetes, kärsiä verenpaineesta ja univaikeuksista sekä psykososiaalisista ongelmista. Lisäksi useimmat ylipainoiset lapset jäävät aikuisenakin lihaviksi ja saavat enemmän vakavia sairauksia, jotka lopulta heikentävät heidän elämänlaatuaan ja elinajan odotustaan.

Tunnustettuaan, että liikalihavuus on suurin kansanterveyden uhka, WHO:n Euroopan toimisto on nimittänyt sen tulevien vuosien työn painopistealueeksi. Vuoden 2006 ministerikokous yritti sekä herättää kiinnostusta ongelmaan Euroopan alueella että sitouttaa torjumaan sitä.⁶

Lihavuuden torjumiseksi lasten pitää liikkua päivittäin ja noudattaa terveellistä ruokavaliota, joka sisältää hedelmiä, vihanneksia ja viljaa. Lisäksi heidän tulee välttää lihaa, rasvaa ja sokeria.

Alkoholi, huumeet ja tupakka

Viimeaikainen nuorison alkoholin kulutuksen nousu yhä nuoremmassa ikäluokassa on huolestuttava trendi monessa Euroopan unionin jäsenmaassa.⁷ Melkein 30 % 15-vuotiaista ilmoittaa juovansa säännöllisesti. Alkoholi on joka vuosi yhteydessä 55000 nuoren kuolemaan Euroopan alueella, ja yksi neljästä eurooppalaisen 15–29-vuotiaan miehen kuolemasta johtuu alkoholista.

Tupakointiluvut ovat yhä korkeat useimmissa Euroopan maissa. Yhä useammat lapset tupakoivat yhä nuorempina. Noin 80% aikuisista tupakoijista on aloittanut ennen kahdeksantoista vuoden ikää, ja tilastot kertovat, että viikoittain tupakoi 11–57 % pojista ja 12–67% viisitoistavuotiaista tytöistä, useimmat päivittäin. Kun Itä-Euroopassa useammat viisitoistavuotiaista tupakoijista ovat poikia kuin tyttöjä, asia on päinvastoin Euroopan pohjois- ja länsiosissa.⁸

Yli 50% kaikista lapsista altistuu passiiviselle tupakoinnille niin kotona kuin muissa ympäristöissä, kuten liikennevälineissä, koulussa ja julkisilla paikoilla. Lasten altistumisella tupakoinnille on suora yhteys vakaviin hengitysteiden sairauksiin kuten astmaan ja keuhkojen toiminnan heikkenemiseen, jotka saattavat alkaa lapsuudessa ja kestää loppuiän. Noin 80 % aikuisista tupakoijista on aloittanut ennen 18 vuoden ikää, ja tilastojen mukaan joissakin maissa 15-vuotiaiden, ainakin kerran viikossa tupakoivien osuus on jopa 57% pojista (Itä-Euroopassa) ja 67% tytöistä (Euroopan länsiosissa).⁹

Lisääntyvä huumeiden ja alkoholin käytön ”normalisointi” ja ”arkipäiväistyminen” näyttää vaikuttavan asenteisiin ja käytösmalleihin. Tutkimukset viittaavat lisääntyvään päihtymisen suvaitsemiseen ja jopa hyväksymiseen eurooppalaisten nuorten keskuudessa.¹⁰

Vammaisuus ja erityistarpeet

Termi ”vammaisuus” käsittää laajan kirjon tiloja, lievistä vakaviin vaurioihin, jotka ovat ilmeisiä (esimerkiksi näkö- ja kuulovammaisuus, kehitysvammaisuus, liikuntavammaisuus). ”Erityistarpeet” viittaavat lievempiin tiloihin, jotka eivät välttämättä näy tai joita ei tunnisteta ennen lapsen kouluikä, kuten oppimisvaikeuksiin tai niihin liittyviin käytöshäiriöihin. Vammaisuus vaikuttaa arviolta noin 20 % maailman väestöstä joko suoraan tai perheenjäsenien ja omaishoitajien välityksellä.

Pitkän aikaa vammaiset lapset on eristetty yhteiskunnasta suuriin laitoksiin. Asenteet ja politiikka ovat kuitenkin muuttumassa ja aletaan tunnustaa, että vammaisia lapsia palvellaan parhaiten antamalla heidän elää omissa perheissään yhteiskunnan tukemina ja käydä tavallista koulua muiden lasten kanssa. On kyse vammaisten lasten kohtelemisesta samoin kuin muidenkin lasten, niin että he voivat kasvaa perheensä jäseninä ja kehittää luottavaiset suhteet vanhempiinsa ja sisaruksiinsa, sukulaisiinsa ja ystäviinsä.

Ennen vammaisia lapsia tarkasteltiin ”korjauksen” tarpeessa olevina, ”lääketieteen malleina”, ja keskityttiin siihen, mitä lapsi ei osannut tehdä sekä yrityksiin kompensoida sitä erilaisilla hoidoilla. Tällainen lähestymistapa ei kuitenkaan ota huomioon, että kaikkien muiden lasten tavoin vammaisetkin lapset ovat aktiivisia, emotionaalisia ja persoonallisia pikku olentoja, joilla on omat yksilölliset kykynsä ja persoonallisuutensa ja joiden täytyy olla osa perhettä ja laajempaa yhteiskuntaa. Täten heillä tulisi olla samat mahdollisuudet kuin toisillakin lapsilla osallistua perheen ja yhteiskunnan elämään ja kehittyä omien kykyjensä mukaan.

Tietysti monet vammaiset lapset vaativat laajaa ja koko elämän kestävästä lääketieteellistä hoitoa ja oppimisen apuvälineitä, joihin jokaisella lapsella on oikeus. Vammaisen lapsen kokonaisterveys käsittää kuitenkin niin emotionaalisen ja psyykkisen kuin fyysisenkin terveyden. Lasten vanhemmat tarvitsevat palveluita, jotka mahdollistavat heidän lapsensa hoidon perheen arjessa.

Asenteet vammaisuutta kohtaan muuttuvat kuitenkin hitaasti. Toisaalta äskenen UNICEFin raportti osoitti, että vammaisiksi tunnistettujen lasten lukumäärä on kolminkertaistunut Keski- ja Itä-Euroopassa 1990-luvun alusta lähtien, mikä osoittaa vammaisuuden tunnistamista ja tunnustamista – ei valtavaa vammaisten ihmisten määrän kasvua. Tämän tunnustamisen yleistymisestä huolimatta ”erityiskasvatus” on vielä tämän alueen vallitseva ja yleinen toimintalinja.¹¹ Vammaisten lasten erityistukitoimet voivat olla asiaankuuluvia ja hyvin perusteltuja. Valitettavasti Itä-Euroopan ”erityiskasvatusta” käytetään usein väärin ja se johtaa syrjintään.

Katso myös pohdintaa vammaisten syrjinnästä teemasta 3, ”Syrjintä (s. 216).

KYSYMYKSIÄ: Onko lapsilla, joiden kanssa työskentelet, hyvät terveydenhoitopalvelut? Ellei, kuinka se vaikuttaa heidän elämäänsä ja kehitykseensä? Mitä täytyisi tapahtua, jotta taattaisiin heille tämä perusihmisoikeus?

Terveyskasvatus

Terveyskasvatuksen perimmäinen päämäärä on saada aikaan myönteisiä asenteita ja käytäntöjä. Lapset kykenevät ymmärtämään, että he ovat vastuussa terveydentilastaan niin yksilöinä kuin perheensä ja laajemman yhteisönsä jäseninä. Terveempinä he voivat parantaa omaa elämäänsä ja toisten elämää. Tehokas terveyskasvatus tuottaa lapsille oppimiskokemuksia, jotka lisäävät ymmärrystä ja kannustavat myönteisiin asenteisiin sekä koko elämän kestäviin tapoihin ratkaisevissa terveysasioissa. Näihin kuuluvat mielenterveys ja positiivinen minäkuva, kehon kunnioitus ja siitä huolehtiminen, fyysinen kunto, haitallisten riippuvuuksien kuten alkoholin, tupakan ja huumeiden käytön tiedostaminen; sopiva ravinto ja turvalliset seksuaalisuhteet. Seksuaalikasvatus on erityisen tärkeää teini-ikäisille. Se auttaa heitä hankkimaan tervettä kehon tuntemusta ja suojautumaan ei-toivotulta raskaudelta, sukupuolitaudeilta ja seksuaaliselta väkivallalta. Yhdessä harjoittelu on erityisen sopivaa ja arvokasta terveyskasvatuksessa. Erilaisten urheiluvälineiden saatavuus on jokaiselle koululle ja yhteisölle ensisijaisen tärkeää, kun kannustetaan nuoria huolehtimaan terveydestään läpi elämän. Osallistava ja kannustava koulutus voi tehokkaasti auttaa mielenterveyshäiriöistä kärsiviä lapsia.

Teemaan liittyviä ihmisoikeusasiakirjoja

Euroopan neuvosto

Euroopan sosiaalinen peruskirja (tarkistettu) käsittelee laajasti terveyttä artikkelissa 11, joka vahvistaa että jokaisella on oikeus käyttää hyväkseen niitä toimia, joiden avulla hän voi saavuttaa parhaan mahdollisen terveydentilan. Artikla 13 toteaa, että ”jokaisella, jolla ei ole riittäviä tuloja tai varoja, on oikeus sosiaaliavustukseen ja lääkinnälliseen apuun.”

Yhdistyneet kansakunnat

Terveys tunnustetaan perustavanlaatuiseksi ihmisoikeudeksi Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen artikkelissa 25.1, joka liittyy terveyden kohtuulliseen elintasoon:

Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta. Jokaisella on myös oikeus turvaan työttömyyden, sairauden, tapaturman, leskeyden tai vanhuuden sekä muun hänen tahdostaan riippumatta tapahtuneen toimeentulon menetyksen varalta.

Sama artikla tunnustaa myös lasten oikeuden ”erityiseen huoltoon ja apuun”. Tätä oikeutta on kehitelty edelleen useissa kansainvälisissä ihmisoikeusasiakirjoissa, kuten **Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen** (TSS) artikkelissa 12.

Lapsen oikeuksien sopimus käsittelee yksityiskohtaisesti lapsen oikeutta terveyteen monesta eri näkökulmasta.

- Artikla 3, joka vahvistaa periaatteen lapsen ensisijaisesta edusta, mainitsee erityisesti terveyden ja turvallisuuden lasten huollosta vastaavien laitosten ja palveluiden osalta.
- Artiklan 13, joka puhuu lapsen oikeudesta ”hakea, ottaa vastaan ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia”, on tulkittu sisältävän myös oikeuden terveyskasvatukseen, sisältäen tietoa lisääntymisestä ja seksuaalisuudesta.

- Artikla 17 tunnustaa tiedotusvälineiden tärkeän roolin ja vastuun lapsen fyysisen ja henkisen terveyden edistämiseksi.
- Artikla 23, joka koskee vammaisten lasten oikeuksia, korostaa terveydenhoidon saannin, ennaltaehkäisevien toimenpiteiden ja sosiaalisen integroinnin tärkeyttä lapsen fyysiselle ja psyykkiselle terveydelle.
- Artikla 24 on ehdottomin määräys lapsen oikeudesta terveyteen ja valtion velvollisuuteen edistää sitä. Se vahvistaa, että

...lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltiot pyrkivät varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisia terveyspalveluita.

Artikla 24 mainitsee myös terveyttä edistäviä olennaisia tekijöitä, kuten ravitsevan ruoan, puhtaan veden ja terveellisen ympäristön. Se painottaa terveyskasvatuksen tärkeyttä sekä lapsille että heidän vanhemmilleen.

Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus tunnustaa artiklassa 12 että tytöillä ja naisilla on miehistä ja pojista poikkeavia terveystarpeita, erityisesti synnytykseen ja äitiyteen liittyvillä alueilla.

Vaikka **Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa** ei ole mitään uusia oikeuksia, se korostaa ja käsittelee laajemmin vammaisten lasten oikeuksia paitsi fyysiseen terveydenhoitoon myös kohtuulliseen mukauttamiseen, osallistumiseen ja koulutukseen oleellisina lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille.

.....

Hyödyllisiä lähteitä

- *Atlas of Health in Europe*: World Health Organization, 2003: www.euro.who.int/document/E79876.pdf
- *Children and Adolescents' Health in Europe*, Fact Sheet EURO/02/03: World Health Organisation, 2003: www.euro.who.int/document/mediacentre/fs0203e.pdf
- *Children's Health and Environment: Developing National Action Plans*, Fourth Ministerial Conference on Environment and Health, Budapest, 2004: www.euro.who.int/document/eehc/ebakdoc07.pdf
- *Children and Disability in Transition in CEE/CIS*: UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, 2004: www.unicef.org/protection/index_28534.html
- *The European Health Report 2005: Public health action for healthier children and populations*: World Health Organization, 2005: www.euro.who.int/document/e87325.pdf
- *European Strategy for Child and Adolescent Health and Development*: World Health Organization, 2005: www.euro.who.int/document/E87710.pdf
- *The Right To Health*: World Health Organization, 2002: www.who.int/bookorders/anglais/detart1.jsp?sesslan=1&codlan=1&codcol=15&codcch=474
- *10 Things You Need to Know about Obesity: Diet and physical activity for health*: WHO European Ministerial Conference on Counteracting Obesity, 2006: www.euro.who.int/Document/NUT/ObesityConf_10things_Eng.pdf

.....

Hyödyllisiä nettisivuja

- Child and adolescent health and development: www.euro.who.int/childhealthdev
- European Health for All Database: www.euro.who.int/hfadbb
- European Network of Health Promoting Schools: www.euro.who.int/enhps
- Trends in Europe and North America: www.unece.org/stats/trend/register.htm#ch6

.....

Viitteet

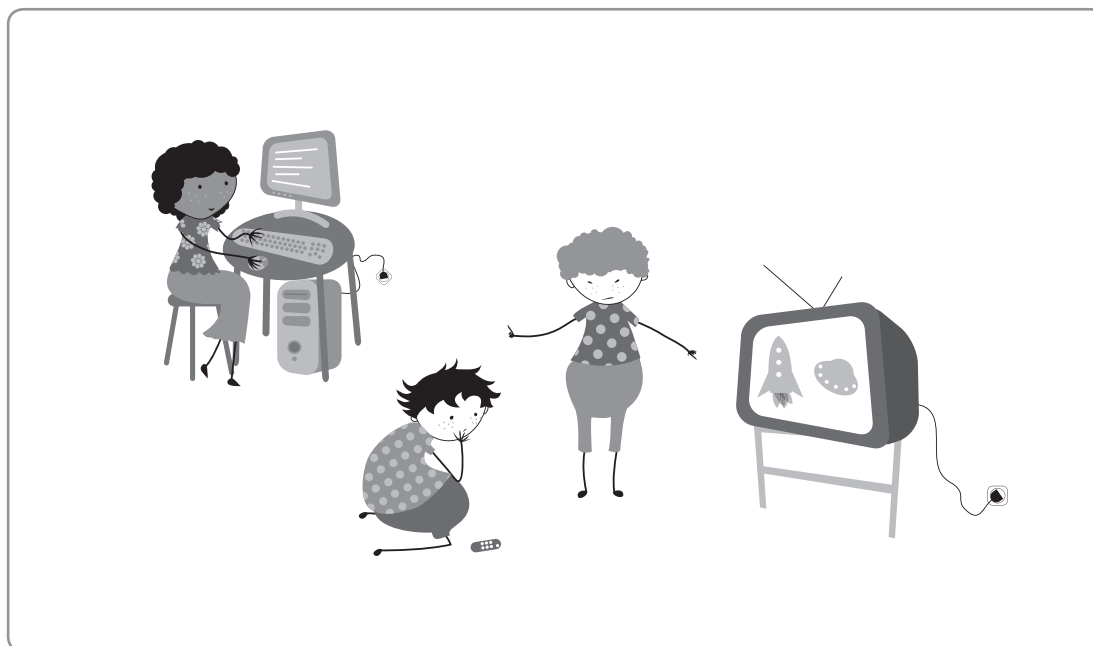
- 1 *The World Health Report 2005*: World Health Organisation.
- 2 Ibid.
- 3 European Forum on Social Cohesion for Mental Well-being among Adolescents, World Health Organisation, Regional Office for Europe: www.euro.who.int/PressRoom/pressnotes/20071002_1
- 4 Ibid.
- 5 *The European Health Report 2005*, World Health Organisation, p. 75.
- 6 *Ten Things You Need to Know about Obesity: Diet and physical activity for health*: World Health Organisation European Ministerial Conference on Counteracting Obesity, 2006.
- 7 *The European Health Report 2005*, World Health Organisation, p. 82.
- 8 *The World Health Report 2005*: World Health Organisation.
- 9 *The European Health Report 2005*, World Health Organisation, p. 82.
- 10 Ibid
- 11 *Children and Disability in Transition in CEE/CIS*: UNICEF Innocenti Research Centre, 2004, p.2.

9. MEDIA JA INTERNET

Euroopan neuvosto suosittelee... yhtenäistä informaatiolukutaidon ja koulutuksen strategiaa, joka edistää lasten ja heidän kasvattajiensa vaikutusmahdollisuuksia, jotta he voivat parhaalla mahdollisella tavalla käyttää informaatio- ja viestintätekniikan palveluja ja teknologioita...

Euroopan neuvosto, Ministerineuvoston suositus REC(2006)12¹

Mediasta on tullut yhteiskunnassamme niin tärkeä, että sitä on joskus kutsuttu ”neljänneksi valtiomahdiksi” perinteisen demokratian vallan kolmijaon mukaan, jossa valta jakautuu lainsäädännölliseen, toimeenpaneevaan ja oikeudelliseen valtaan. Jotkut viittaavat internetin blogeihin viidentenä mahtina, koska ne kilpailevat yhä enemmän perinteisen median kanssa herättäen keskustelua ja toimien ”vahtikoirina”. Vaikka nämä median lisävoimat voivat edistää osallistumista ja tiedonhankintaa, niihin liittyy usein luontaisesti vaaroja, erityisesti lapsille. Monimutkainen tekniikka, jonka avulla lapset pääsevät hankkimaan tietoa, saattaa altistaa heidät verkon vaaroille.

YK:n ihmisoikeuksien julistus takaa ilmaisuvapauden kaikille, sisällyttäen siihen oikeuden vastaanottaa ja jakaa informaatiota ja ajatuksia kaikin keinoin. Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 13 laajentaa nuo oikeudet lapsiin. Muut kansainväliset sopimukset ja useimmat kansalliset sopimukset kehittelevät edelleen tätä oikeutta ja takaavat lehdistön vapauden, samoin kuin asettavat lehdistölle joitakin rajoituksia suojatakseen ihmisten yksityisyyttä ja mainetta. Edelleen kaksi Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklaa vahvistaa lasten oikeuden saada ja jakaa tietoja (artikla 13) ja saada turvallista, luotettavaa ja ymmärrettävää tietoa joukkoviestimistä (artikla 17). Täten media on vastuussa siitä, että lapsille suunnatun informaation tulisi olla heille sopivaa ja selkeää.

KYSYMYKSIÄ: Kuinka tiedotusvälineet vaikuttavat lapsiin, joiden kanssa työskentelet? Mitä myönteisiä vaikutuksia olet huomannut? Entä kielteisiä?

Tiedotusvälineet sekä tieto- ja viestintätekniikka näyttävät tärkeitä osaa tämän päivän lasten elämässä. Lapset istuvat tunteja television ääressä ja viettävät yhä enemmän aikaa verkossa käyttäen taitoja, joita oppivat nopeasti ikätovereiltaan. Lapset käyttävät verkon työkaluja pelaamiseen, chat-

taamiseen, bloggaamiseen, musiikin kuunteluun, kuvien postittamiseen itsestään ja toisten ihmisten tavoittamiseen verkossa. Koska lasten ja vanhempien mediataitojen välillä on iso aukko, useimmat aikuiset eivät juuri tiedä, mitä lapset verkossa tekevät tai kuinka he toimivat siellä.

Virtuaalinen maailma voi tarjota lapsille sekä mahdollisuuksia että sudenkuoppia. Elektronisen, digitaalisen ja verkkomedian käytöllä on lukuisia myönteisiä vaikutuksia lasten kehitykseen: se on viihdyttävää, kasvattavaa ja sosiaalistavaa. Siitä saattaa kuitenkin olla myös haittaa lapselle ja yhteisölle, mikä johtuu siitä, kuinka sitä käytetään. Virtuaalinen maailma saattaa muokata lasten elämää yhtä voimakkaasti kuin todellinenkin ja sisältää samat paineet sopia joukkoon, olla ”cool” ja saada ystäviä.

Joukkoviestimille, erityisesti televisiolle altistumisella on kielteisiä vaikutuksia, jotka ovat askarruttaneet vanhempia ja kasvattajia ja olleet monen tutkimuksen kohteena:

- **Television parissa vietetty aika:** on selviä todisteita siitä, että lapset, jotka viettävät paljon aikaa television ääressä, suoriutuvat heikommin koulussa, kun taas lapset, joiden perheissä käytetään sekä elektronista että painettua mediaa varovaisemmin, suoriutuvat yleensä paremmin koulussa.²
- **Väkivalta:** Miten väkivaltainen aihe vaikuttaa lapsiin, oli kyse sitten televisiosta, elokuvista tai videopeleistä? Tekeekö se heistä aggressiivisempia? Tunteettomampia? Onko sillä puhdistava vaikutus? Onko näitä vaikutuksia kaikilla lapsilla vai vain herkällä ja vain tietyissä olosuhteissa?
- **Kaupallisuus:** Mainontaa erilaisissa muodoissaan on moitittu lasten ja heidän välityksellään lasten vanhempien manipuloinnista ostamaan tiettyjä ruokia (jotka usein yhdistetään lasten lihavuuden kasvuun), vaatteita, jopa kodin puhdistusaineita, ja autoja tai matkoja!
- **Stereotypit:** Mediaa on moitittu sosiaalisten stereotyyppien ylläpitämisestä, erityisesti sukupuoliroolien ja etnisten piirteiden.

Vastauksena näihin huolenaiheisiin muutamat maat ovat kieltäneet mainonnan lastenohjelmien aikana. Jotkut maat ovat nimenneet tietyn ajan, jota ennen ei saa näyttää väkivaltaisia ja pornografisia kuvia. Muutamissa maissa vanhemmat voivat ostaa suodattimia estääkseen lapsia katsomasta tiettyjä ohjelmia. Uutta teknologiaa käyttävien matkapuhelimien, lukuisien tv-kanavien ja internetin yhteydessä useimmat näistä toimenpiteistä eivät ole kuitenkaan tehokkaita.

Interaktiivisemmat välineet, kuten internet ja matkapuhelimet, tuottavat lisää vaaroja lapsille: lapset voivat luovuttaa henkilötietojaan, joita voidaan käyttää ei-toivottuun mainontaan ja jotka voivat tarjota mahdollisuuden nettiahdistelijoille. Lapset voivat toisinaan käyttää valvomatonta nettiympäristöä julmien viestien ja alentavien valokuvien lähettämiseen toisille lapsille. ”Nettikiusaaminen” on helppoa ja erityisen vahingollista, koska tällainen netin väärinkäyttö on enimmäkseen nimetöntä.

Oikeus tietoon vs. oikeus suojeluun

Media nostaa esiin ihmisoikeuksiin liittyviä kysymyksiä, jotka koskevat sekä lapsen oikeutta suojeluun että tietoon. Esimerkiksi:

- **Mahdollisuus käyttää internetiä** ja siihen liittyvä eriarvoisuus. Kaikki eivät pääse internetiin, ja tämä saa luultavasti aikaan eriarvoisuutta erilaisen sosiaalisen taustan omaavien lasten välille. Kuinka tätä ”digitaalista jakaantumista” voidaan käsitellä ja kuinka siitä voidaan päästä eroon?
- **Ei-toivottu sisältö ja kontaktit.** Äskeinen tutkimus osoittaa, että enemmän kuin puolet 9–19-vuotiaista nuorista, jotka ovat netissä ainakin kerran viikossa, on nähnyt pornografiaa verkossa ja useimmiten vahingossa. Joitakin on ”inhottanut”, jotkut ovat olleet ”vaivautuneita”, niin kuin myös nähdessään muita ei-toivottuja sisältöjä, kuten väkivaltaisia kuvia tai jotakin ryhmää vastaan suunnatuja vihasivustoja. Kuinka meidän pitäisi käsitellä tätä? Missä vaiheessa lasten mediaan pääsyn sensuroiminen vaarantaa heidän oikeutensa saada tietoa? Tai oikeuden ilmaisuun?

- **Uusi verkko- ja medialukutaito.** Tavallisesti lapset pitävät itseään – ja aikuiset pitävät heitä – vanhempia parempina asiantuntijoina internetin käytössä, ja näin he saavat perheessä itse-tuntoa ja sosiaalista statusta. Siitä huolimatta monilta lapsilta puuttuu kokemusta ja arviointikykyä verkon sisältöjen tai lähteiden asianmukaiseen arviointiin, tiedon hakemiseen ja käsittelyyn ja verkon käyttämiseen viestinnän välineenä. Kuinka koulutushankkeet kohtaa-vat lasten ja aikuisten erilaiset medialukutaidon tarpeet?³

KYSYMYKSIÄ: Miten olet kehittänyt internetin ja median käyttöä sellaiseksi, että lapset saavat mahdollisimman hyvin tietoa ja oppia? Kuinka suojelet näitä lapsia epäasianmukaiselta aineistolta ja hyväksikäytöltä interne-tissä?

Mediakasvatus

Yksi vastaus näihin kysymyksiin on kasvattaa lapsia kriittisemmiksi ja valikoivimmiksi median käyttä-jiksi ja kuluttajiksi. Mediakasvatus pyrkii tekemään kaikki lapset – ja mahdollisesti kaikki kansalaiset – tietoisiksi median vallasta ja tärkeydestä. Mediakasvatuksen keinoin autetaan lapsia tiedostamaan, mitä he näkevät ja kuinka se saattaa vaikuttaa heihin. Lapsia voidaan pyytää esimerkiksi laskemaan näkemiensä väkivaltaisten tekojen määrä tietyn katseluperiodin aikana, analysoimaan mainosten strategioita tai miettimään erilaisia tapoja välittää sama informaatio ymmärtääkseen, kuinka erilaista todellisuuden tuntua luodaan.

Viimeisen 50 vuoden aikana mediakasvatuksessa on ollut kolme merkittävää suuntausta:

- **”rokotus”,** lähestymistapa, joka pyrkii tekemään lapset vastustuskykyisiksi median vaiku-tuksille
- **kriittisyys,** lähestymistapa joka pyrkii kehittämään lasten kriittistä arvostelukykyä median negatiivisia sisältöjä kohtaan
- **tulkinta,** lähestymistapa joka pitää mediaa välttämättömänä nykymaailman ymmärtämi-sen kannalta ja yrittää auttaa lapsia ymmärtämään mediatuotannon ja kulutuksen taloudel-lisia ja sosiaalisia taustoja ja opettaa median koodikieltä.⁴

Tästä lähestymistapojen sarjasta voidaan huomata, miten käsitys lapsesta median käyttäjänä on muut-tunut haavoittuvasta kohteesta osallistuvaksi kansalaiseksi.

Uusien tiedonvälitys- ja viestintätekniikoiden, erityisesti internetin, myötä ovat tulleet näkyviin myös näiden medioiden helpon tavoitettavuuden edut ja vaarat. Internet on fantastinen väline kaikenlaisen tiedon hankkimiseen ja viestimiseen matkojenkin päästä. Kuitenkaan ei ole takeita, että sen tuottama tieto on totta tai ettei viestintää harjoiteta pahassa tarkoituksessa.

Niinpä mediakasvatuksen tulee pysyä mukana kehittämässä lasten kriittisiä taitoja ja tämän voimak-kaan välineen ymmärtämistä. Mediakasvatus pyrkii myös parantamaan lasten kykyä välittää ajatuk-siaan tarjoamalla tilaisuuksia oppia käyttämään erilaisia medioita, julkaisemaan tekstejään netissä, tekemään radio- ja Tv-ohjelmia, nettisivuja ja blogeja. Mediakasvatus on kuitenkin myös olennaisen tärkeää aikuisille, jotka työskentelevät lasten kanssa. Vanhempien, opettajien ja muiden kasvattajien tulisi investoida aikaa ja energiaa oppiakseen havainnoimaan, kuinka heidän lapsensa viestivät ja elä-vät yhdessä.

Euroopan neuvosto on antanut seuraavan mediakasvatusta koskevan suosituksen:

Tietoisena uusien tieto- ja viestintäteknologiaympäristöjen sisältöön ja käyttöön liittyvistä hai-toista, jotka eivät aina ole laittomia, mutta saattavat vahingoittaa ala-ikäisten lasten fyysistä, emotionaalista ja psyykkistä hyvinvointia, kuten esimerkiksi pornografia, väkivallan kuvaami-nen ja ihannoiminen, itsetuhoisuus, halventavat, syrjivät tai rasistiset ilmaisut tai niiden ihan-

nointi ja niihin kehottaminen, kiusaaminen, ahdistelu tai muu häirintä... (Euroopan neuvosto) suosittelee että jäsenvaltiot kehittävät... yhtenäistä informaatiolukutaidon ja koulutuksen strategiaa, joka edistää lasten ja heidän kasvattajiensa vaikutusmahdollisuuksia ja informaatio- ja viestintätekniikan palvelujen ja teknologioiden käyttämistä parhaalla mahdollisella tavalla.⁵

Euroopan neuvoston mediaosastolla on ohjelma, joka auttaa lapsia ja heidän vanhempiaan hankkimaan ”informaatioyhteiskunnalle” välttämättömiä tietoja ja taitoja. Mediaosaston julkaisu ”Internet-lukutaidon käsikirja: opas vanhemmille, opettajille ja nuorille” sisältää asiaan liittyvää taustatietoa ja tietoiskuja tästä monimutkaisesta tiedon ja viestinnän verkosta.⁶

Teemaan liittyviä ihmisoikeusasiakirjoja

Euroopan neuvosto

Euroopan ihmisoikeussopimus takaa jokaiselle oikeuden vastaanottaa ja levittää tärkeitä tietoja ja ajatuksia viranomaisten siihen puuttumatta (Artikla 10). Tämä oikeus ulottuu niin lapsiin kuin aikuisiin, paitsi että lapsilla on oikeus tulla suojelluiksi hyväksikäytöltä ja altistumiselta sopimattomalle, väkivaltaiselle ja pornografiselle medialle. **Euroopan ihmisoikeussopimus** tunnustaa tämän mukaan lukien muut velvollisuudet ja vastuut, jotka liittyvät oikeuteen ”terveyden tai moraalisen suojaamiseksi”. Se ei kuitenkaan määrittele, kuinka ”sopimaton” määritellään ja kuka sen määrittelee.

Tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimuksen artikla 9 käsittelee lapsipornografiaan liittyviä rikoksia ja määrää jäsenvaltiot ”ryhtymään tarvittaviin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin säätääkseen rangaistaviksi tietojärjestelmien erityyppisen käytön lapsipornografiaan”.

Yhdistyneet kansakunnat

Oikeus tietoon on perusihmisoikeus, joka on kodifioitu Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen artiklassa 19:

Jokaisella on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen; tähän sisältyy oikeus häiritsemättä pitää mielipiteensä sekä oikeus rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja kaikkien tiedotusvälineiden kautta.

Silloin, kun yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus kirjoitettiin vuonna 1948, kukaan ei tietystikään ajatellut internetiä yhtenä tiedonvälityksen kanavista. Vielä 1989, kun YK:n yleiskokous hyväksyi **Lapsen oikeuksien sopimuksen**, oli aivan käsittämätön ajatus, että tavalliset ihmiset, saati lapset, käyttäisivät internetiä. On kuitenkin kiintoisaa, että Lapsen oikeuksien sopimus erottelee mielipiteen ja ilmaisunvapauden sekä tiedonhankkimisen vapauden kolmeen eri artiklaan, painottaen jokaisen tärkeyttä: artikla 12 takaa lapsen oikeuden mielipiteeseen ja siihen, että tuo mielipide otetaan huomioon, artikla 14 takaa lapsen oikeuden ajatteluun, omantunnonvapauteen ja uskontoon.

Artikla 13 sisältää pääsäännökset lapsen oikeudesta ilmaisun ja tiedon vapauteen:

Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä muussa tahansa lapsen valitsemassa muodossa.

Artikla ei kuitenkaan anna lapselle rajoittamatonta pääsyä tietoon. Vastapainona on suoja-toimia, esimerkiksi suojaa hyväksikäyttöä vastaan (artiklat 19 ja 36), erityisesti seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (artiklat 19 ja 34).

Sopimus tunnustaa myös lapsen **kehitystason** ja kypsyyden merkityksen, niin että se mikä saattaa olla sopimatonta alakoululaiselle voi olla hyväksyttävää lukiolaiselle. Niin kuin monesti oikeuksia koskeissa asioissa, vapaudet ovat usein ristiriidassa niitä koskevien suoja-toimien kanssa ja vaativat ajattelua ja neuvottelua. Joka tapauksessa lapsen ensisijainen etu tulisi kuitenkin ottaa päätöksenteossa huomioon.

Hyödyllisiä lähteitä

- *Family Guide to the Internet*: Barnardos' National Children's Resource Centres, 2004.
- Gentile, Douglas A. and Walsch, David A., 'A normative study of family media and habits' in *Applied Developmental Psychology* 23 (2002) 157-178: National Institute on Media and the Family, 2002: www.mediafamily.org/research/index.shtml
- *Recommendation Rec (2006) 12 of the Committee of Ministers to Member States on Empowering Children in the New Information and Communications Environment*: Council of Europe, 2006: <http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1041181&BackColourInternet=9999CC&BackColourIntranet=FFBB55&BackColourLogged=FFAC75>
- Frau-Meigs, Divina, *Council of Europe Pan-European Forum on Human Rights in the Information Society: Empowering children and young people*: Council of Europe, 2006: www.euro.who.int/document/mediacentre/fs0203e.pdf
- Linddal Hansen, Birthe, *Consumer children 2016*, Council of Europe, 2006: www.coe.int/t/e/human_rights/media/links/events/1Forum2006YerevanFuturist_en.asp#TopOfPage
- Livingstone, Sonia and Bober, Magdalena, *UK Children Go Online: Final report of key project findings*: Economic and Social Research Council, 2005: http://news.bbc.co.uk/1/shared/bsp/hi/pdfs/28_04_05_childrenonline.pdf
- Masterman, Len and Mariet, François, *L'éducation aux Média dans l'Europe des Années 90: un guide pour les enseignants*: Council of Europe, 1994.
- Piette, Jacques, *Education aux Média et Fonction Critique*: L'Harmattan, Paris, 1996.
- Richardson, Janice, ed., *The Internet Literacy Handbook: A guide for parents, teachers and young people*, 2nd Edition: Strasbourg, Council of Europe, 2006: www.coe.int/T/E/Human_Rights/Media/hbk_en.html
- O'Connell, Rachel and Bryce, Jo, *Young people, well-being and risk on-line*, Council of Europe, 2006: [www.echr.coe.int/Library/DIGDOC/DG2/H_INF/COE-2006-EN-H_INF\(2006\)5.pdf](http://www.echr.coe.int/Library/DIGDOC/DG2/H_INF/COE-2006-EN-H_INF(2006)5.pdf)

Hyödyllisiä nettisivuja

- European Charter for Media Literacy: www.euromedialiteracy.eu/index.php
- The National Centre for Technology in Education: www.ncte.ie/Internetsafety
- National Institute for Media and the Family: www.mediafamily.org/index.shtml
- Media Wise Trust: www.mediawise.org.uk

Viitteet

- 1 *Recommendation Rec (2006) 12 of the Committee of Ministers to Member States on Empowering Children in the new Information and Communications Environment*: Council of Europe, 2006.
- 2 Douglas A. Gentile and David A. Walsch, 'A normative study of family media and habits', *Applied Developmental Psychology* 23 (2002), p.174.
- 3 Livingstone, Sonia and Bober, Magdalena, *UK Children Go Online: Final report of key project findings*: Economic and Social Research Council, 2005
- 4 Masterman, Len, and Mariet, François, *L'éducation aux Média dans l'Europe des Années 90*: Council of Europe, 1994.
- 5 *Recommendation Rec (2006) 12 of the Committee of Ministers to Member States on Empowering Children in the New Information and Communications Environment*: Council of Europe, 2006: <http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1041181&BackColourInternet=9999CC&BackColourIntranet=FFBB55&BackColourLogged=FFAC75>
- 6 Richardson, Janice, ed., *The Internet Literacy Handbook: A guide for parents, teachers and young people*, 2nd Edition: Strasbourg, Council of Europe, 2006.

10. OSALLISTUMINEN

Sekä lapsille että aikuisille osallistumiskulttuurin kehittäminen voi tuottaa hyvin voimakkaan kokemuksen demokratian harjoittamisesta.

Osallistuminen on sekä ihmisoikeuksien olennainen periaate että kaikkien kansojen kansalaisuuden toteuttamista käytännössä. Lasten osallistumisoikeuden vahvistaminen on Lapsen oikeuksien sopimuksen johtavimpia periaatteita ja edistyksellisimpiä uudistuksia (ks. luku 1, s. 21, joka pohtii lasten oikeuksien sopimusta).

Lapsen oikeuksien sopimus ilmaisee selvästi useita eri näkökohtia lasten oikeudesta osallistua:

- **oikeus ilmaista näkemyksensä kaikkia itseään koskevissa asioissa** ja siihen, että ne otetaan asianmukaisesti huomioon (artikla 12)
- **ilmaisunvapaus, joka käsittää oikeuden hakea ja vastaanottaa kaikenlaista tietoa** (artikla 13)
- **ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapaus** (artikla 14)
- **yhdistymisvapaus** (artikla 15)
- **oikeus hankkia tietoa ja materiaalia kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä** (artikla 17)
- **oikeus osallistua yhteisön kulttuurielämään** (artikla 31).

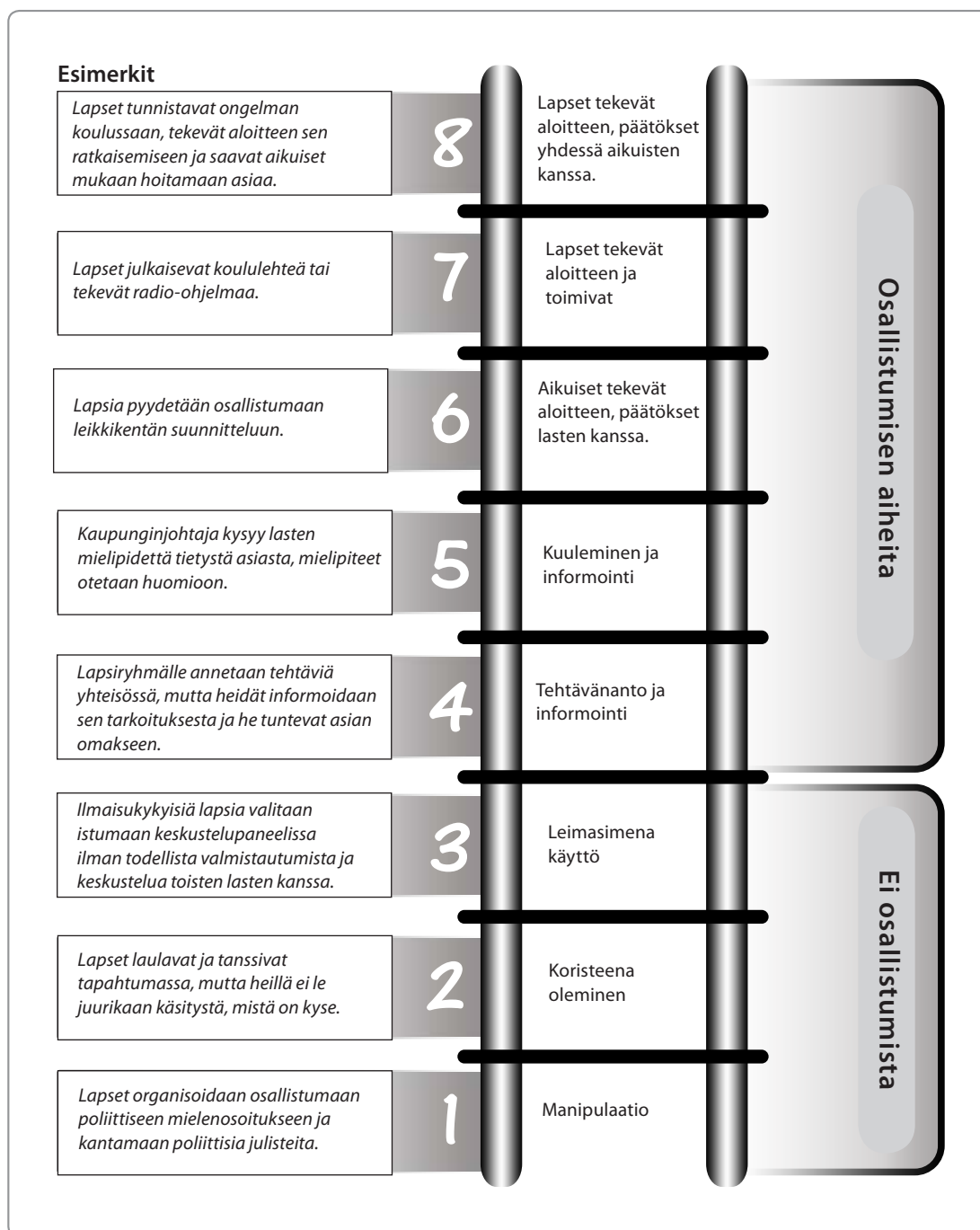
Miksi lasten osallistuminen on tärkeää?

Mielekkään osallistumisen kaikkein tärkein edellytys on se, että aikuiset kunnioittavat lapsen kykyä osallistua päätöksiin ja tunnustavat heidät kumppaneikseen. Demokraattinen kumppanuus tuottaa tuloksia perinteisen aikuisten lapsiin kohdistuvan vallankäytön ja valvonnan sijaan. Muutenhan lasten osallistuminen on pelkkää nimellistä leimasimen käyttöä: lapsen saavat ilmaista mielipiteensä, mutta eivät vaikuttaa siihen, käytetäänkö heidän panostaan ja miten.

Osallistumisen olemusta selitetään selkeästi Osallistumisen tikkaat -mallissa¹. Roger Hart kuvailee kahdeksanaskelmaiset osallistumisen tikkaat. Ensimmäiset kolme askelmaa ovat manipulointi, koristeena oleminen ja leimasimenä käyttö eli nimellinen osallistuminen, kaikki epäaitoja osallistumisen tapoja, jotka voivat olla ristiriidassa koko prosessin kanssa. Aitoihin osallistumisen muotoihin kuuluvat ”tehtävänanto ja informointi”, jolloin lapsille annetaan tiettyjä erityistehtäviä, ja ”kuuleminen ja informointi”, jolloin lapsilta kysytään neuvoja aikuisten johtamiin projekteihin ja lapset ymmärtävät,

OSALLISTUMISEN TIKKAAT

Lähde: Muokattu julkaisuun Hart, Roger: *Children's Participation from Tokenism to Citizenship*: UNICEF Innocenti Research Centre, 1992, Firenze sisältyvästä taulukosta.

kuinka heidän mielipiteensä vaikuttavat tuloksiin. Edistyneempiä tasoja ovat osallistuminen ”aikuis-
ten aloitteesta”, jolloin päätökset tehdään yhdessä lasten kanssa, ja projektit, joissa ”lapset tekevät aloit-
teen ja johtavat” ja joissa aikuiset toimivat vain tukena ja neuvonantajina. Tällä viimeisellä tasolla lapset
pääsevät osallistumaan yhteiseen päätöksentekoon ja johtamiseen ja vastuu jaetaan lasten ja aikuisten
kesken. Molemmat informoivat toisiaan ja oppivat toistensa kokemuksista.

Onnistunut osallistuminen ei rajoitu vain yksittäisiin projekteihin, vaan on jatkuva prosessi, joka edis-
tää osallistumisen kulttuurin rakentamista lapsen koko ympäristössä: perheessä, koulussa, päivähoi-
dossa, terveydenhoitojärjestelmässä, yhteisössä ja yhteiskunnassa. Sekä lapsille että aikuisille tällaisen
osallistumiskulttuurin kehittäminen voi tuottaa mahtavan kokemuksen demokratian harjoittami-
sesta. Se lisää ymmärrystä ihmisoikeuksista ja kannustaa aktiiviseen kansalaisuuteen, mikä hyödyt-
tää koko yhteiskuntaa.

Kuinka harjoitellaan osallistumista lasten kanssa

Lasten osallistumiseen tarvitaan ennen kaikkea sen mahdollistava ympäristö. Lapset avautuvat, kun
he tuntevat, että sillä mitä he sanovat, on merkitystä, ja kun he ymmärtävät tehtävänsä tarkoituksen.
Koska lapset ajattelevat ja ilmaisevat itseään eri tavalla kuin aikuiset, heidän osallistumisprosessinsa
pitäisi rakentua konkreettisille asioille ja kokemuksille sekä todellisen elämän kysymyksille ja vaih-
della vaikeudeltaan lapsen **kehitystason mukaan**. Alkuharjoitukset voivat olla konsultointia ja mie-
lipiteen kysymistä erilaisista aikuisten johtamista asioista. Projektien suunnittelu, täytäntöönpano,
johtaminen, seuranta ja arvioiminen ovat osallistumisen kehittyneempiä muotoja. Lasten aloitteista
syntyneet projektit, tutkimukset, asioiden puolustaminen, edustaminen ja johtamiseen osallistumi-
nen järjestöissä ja laitoksissa työskentelevien aikuisten kanssa ovat erittäin kasvattavia ja voimakkaita
kokemuksia vanhemmille lapsille.

KYSYMYS: Kuka päättää siitä, mikälainen osallistuminen on sopivaa eri kypsyystason omaaville lapsille?
Kuinka päätös tehdään?

Mielekäs osallistumisprosessi kehittää suuresti taitoja ja osaamista. Lapset saavat uutta tietoa, oppi-
vat oikeuksistaan ja saavat tietää toisten näkökulmista kuuntelemalla aktiivisesti. Muodostaessaan ja
ilmaistessaan selkeästi mielipiteensä heidän vuorovaikutustaitonsa, kriittinen ajattelunsa, järjestely-
kykynsä ja elämäntaitonsa paranevat. He oppivat, että heidän tekemisillään on väliä.

Jotta Eurooppaan saataisiin ihmisoikeuskulttuuri, lasten osallistumisen lisääminen on jatkuva teh-
tävä. Suurimpana esteenä ovat aikuisten syvään juurtuneet asenteet. Siksi sekä lasten että aikuisten
valmiuksien lisääminen ihmisoikeuksiin, lasten oikeuksiin, fasilitointiin, eettisiin käytäntöihin ja tut-
kimukseen liittyvissä asioissa on välttämätöntä. Jokaisen lasten kanssa ja lasten hyväksi työskente-
levän pitäisi sisäistää lasten osallistumisen perusperiaatteet ja kehittää kykyään fasilitoida, tukea ja
edistää sitä. Poliittinen ja henkilökohtainen sitoutuminen on olennaista. Vaikka osallistumiskulttuu-
rin rakentaminen vaatiikin inhimillisiä ja taloudellisia voimavaroja, tulokset maksavat vaivan.

Esimerkkejä hyvistä käytänteistä

Kaikkialla Euroopassa näkyy hyviä esimerkkejä lasten onnistuneesta osallistamisesta.

Perhe: Lasten osallistuminen voi alkaa kotona ottamalla jo pienet lapset mukaan perheen päätök-
sentekoon. Euroopan neuvoston kokouksen ”Building Europe with and for Children” lapsiosallistu-
jat raportoivat:

*Olemme onnistuneesti osallistuneet päätöksentekoon perheissämme siitä... kuinka haluaisimme
viettää vapaa-aikamme, mitä haluaisimme syödä, joskus jopa siitä, mitä koulua haluamme*

käydä, kuinka jaamme tehtävät perheessä, ratkaisemme perheen ongelmia, järjestämme perhetapahtumia.²

Koulu: Koulut voivat olla tärkeitä hyvän osallistumisen malleja. Koulun sääntöjen laatiminen yhdessä tai luokkahuoneen koristelun ja kunnossapidon uskomisen lapsille voi olla hyvä alku, joka auttaa lapsia myös samaistumaan kouluympäristöönsä. Kouluneuvostot ja lasten parlamentit ovat kuitenkin päteviä osallistumisen harjoittelupaikkoja vain jos niiden annetaan todella päättää. Lapset voivat myös osallistua kouluongelmien, kuten kiusaamisen, syrjinnän tai muunlaisen kouluväkivallan käsittelyyn. Lasten itse tuottamat lehdet, radio-ohjelmat tai internet-sivut, heidän organisoimansa kerhot, juhlat tai kampanjat edistävät myös suuresti demokraattista kouluelämää.³

Vapaa-ajan toiminta: koulun ulkopuoliset lasten projektit voivat tuottaa kokemuksia siitä, että heidän osallistumisellaan on merkitystä. Kansalaisjärjestöt, epämuodolliset paikat, katutapahtumat, juhlat, internet ja uudet media-alustat tarjoavat monenlaisia mahdollisuuksia demokratian harjoittamiseen. Koulun ulkopuoliset projektit täydentävät usein kouluprojekteja.

Helposti haavoittuvat lapset: Osallistuminen on erityisen tärkeää ja voimauttavaa helposti haavoittuville lapsille. Lapsilta, jotka elävät köyhyydessä tai laitoksissa, puuttuvat usein jopa osallistumisen minimimahdollisuudet. Hyvin valmistautuneen henkilökunnan täytyisi vastaanottaa jokainen lapsi mukavassa ympäristössä hänen saapuessaan laitokseen tai sairaalaan tai joutuessaan tekemisiin poliisin tai oikeustoimien kanssa joko uhrina tai rikoksen tekijänä. Lapsen ensisijaisista etua kunnioitetaan vain, jos häntä pyydetään ilmaisemaan näkökantansa tai kommentoimaan tuollaisissa prosesseissa.

Lasten osallistuminen hallinnollisissa prosesseissa

Kunnallinen taso: Monia lapsille tarkoitettuja hyviä osallistumisen mahdollisuuksia on projekteissa, jotka parantavat heidän yhteisönsä hyvinvointia. Euroopan neuvosto on antanut suosituksen nuorten osallistumisen edistämisestä kunnallisella tasolla, mikä saattaa olla hyvä toiminnan lähtökohta sekä kunnallisille päättäjille että lapsiryhmille.⁴

KYSYMYKSI: *Kuinka voimme kannustaa lapsia osallistumaan hallintoon ja samalla suojella heitä aikuisten poliittiselta manipulaatiolta?*

On lukuisia hyviä esimerkkejä lakien laatijoista ja politiikan tekijöistä, jotka konsultoivat säännöllisesti lapsia. Esimerkiksi Lontoon pormestari kysyy lapsilta neuvoa siitä, kuinka kaupungista tehdään nuorille sopivampi, erityisesti liikenteen, leikkikenttien, turvallisuuden ja internet-väkivallan osalta.⁵ Skotlannissa viisivuotinen yhteisökumppanuusohjelma käynnisti tutkimuksen siitä, miten aktiivinen yhteisön toimintaan osallistuminen voisi tehokkaasti torjua lasten ja nuorten syrjäytymistä. Tutkimustulosten ohjelmat, menetelmät ja seuraukset on koottu oppaaksi.⁶

Kansallinen taso: Muutamilla Euroopan mailla on kansallinen politiikka lasten osallistumisen edistämiseksi. Esimerkiksi Saksan, Norjan ja Iso-Britannian hallitukset tukevat lasten ja heidän vanhempiensa tai hoitajiensa tehokasta osallistumista kaikkien lasten vastuun kehittämiseen ja ohjaamiseen ja kannustavat kunnallisia tahoja ja järjestöjä tekemään samoin. Koska tällaiset innovaatiot vaativat muutoksia organisaatiokulttuurissa, siirtyminen kannanotosta täytäntöönpanoon osoittautuu usein vaikeaksi.⁷

Kansainvälinen taso: Lapset voivat osallistua parhaiten paikallisella ja kansallisella tasolla, jossa heidän päivittäiset kokemuksensa voidaan ottaa tehokkaasti huomioon. Hyvin suunnitelluissa tapauksissa lapset voidaan myös ottaa mukaan kansainvälisiin päätöksentekoprosesseihin.

Lasten ja nuorten osallistuminen on ollut keskeinen osa prosessia, joka perustuu YK:n tutkimukseen lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Lapset olivat mukana neuvotteluissa ja heidän suosituksensa sisällytettiin noiden neuvottelujen päätösdokumentteihin. Vaikka uudenlainen prosessi haastoi järjestäjät, se tuotti mitä kannustavimpia ja näkemyksellisimpiä tuloksia.⁸

Lasten osallistumisen edistämisen periaatteita

UNICEF, maailmanlaajuinen kansalaisjärjestö lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin tukemiseksi, on laatinut periaatteet, jotka takaavat lasten mielekkään osallistumisen. Nämä ohjeet ovat hyödyllisiä mille tahansa osallistumisen muodolle:

- Lasten tulee ymmärtää, mistä projektissa tai prosessissa on kyse, mitä varten se on ja mikä on heidän roolinsa siinä.
- Valtasuhteiden ja päätöksenteon tulee olla läpinäkyvää.
- Lapset tulee saattaa osallisiksi jokaisen hankkeen varhaisimmalla mahdollisella tasolla.
- Kaikkia lapsia tulisi kohdella yhtä kunnioittavasti riippumatta heidän iästään, asemastaan, etnisestä taustastaan, kyvyistään tai muista tekijöistä.
- Ryhmän säännöt tulisi laatia heti alussa yhdessä kaikkien lasten kanssa.
- Osallistumisen tulisi olla vapaaehtoista ja lasten tulisi sallia lähteä ryhmästä missä vaiheessa tahansa.
- Lapset ovat oikeutettuja saamaan näkemyksilleen ja kokemuksilleen kunnioitusta.⁹

Teemaan liittyviä ihmisoikeusasiakirjoja

Euroopan neuvosto

Osallistuminen on tärkeä alue Euroopan neuvoston työtä, erityisesti kun on kyse nuorista. Euroopan neuvosto on ainutlaatuisella tavalla ottanut käyttöön johtamisyhteistyön nuorisosektorillaan, missä Euroopan nuorisojärjestöt ja hallitukset päättävät yhdessä neuvoston nuoriso-ohjelmasta ja budjetista. Yhteistoiminnassa Euroopan neuvoston paikallis- ja aluehallintokokouksen kanssa saatiin aikaan nuorten osallistumista alueelliseen ja paikalliseen elämään koskeva peruskirja vuonna 1992, ja se uudistettiin vuonna 2003. Tämä ainutlaatuinen työkalu ei vain edistä nuorten osallistumista, vaan myös esittelee konkreettisia ajatuksia ja välineitä, joita paikalliset viranomaiset ja nuoret voivat käyttää. Lisää ideoita tarjosi käytännöllinen käsikirja "Have your say!", joka julkaistiin vuonna 2007.

Yhdistyneet kansakunnat

Osallistumiseen liittyvät oikeudet ovat läheisessä yhteydessä kansalaisoikeuksiin suomien vapauksien sekä asettamiensa velvollisuuksien osalta (Ks. pohdinta teemasta 1, "Kansalaisuus"(s. 213) **Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus** tunnustaa artikkelissa 29 kansalaisten osallistumisen tärkeyden sekä yhteisölle että kansalaisille itselleen.

Jokaisella on velvollisuuksia yhteisölle, joka yksin mahdollistaa vapaan ja täyden persoonallisuuden kehittymisen.

Kuitenkin vasta **Lapsen oikeuksien sopimuksen** hyväksymisen myötä vuonna 1989 tunnustettiin osallistumisen oikeuksien ja hyötyjen koskevan myös lapsia. Osallistuminen on taattu usealla yhteisön elämän alueella:

- Artikla 9: osallistuminen menettelyyn lapsen suojelua tai huostaanottoa koskevissa asioissa
- Artikla 12: osallistuminen päätöksentekoon "kaikissa lasta koskevissa asioissa"
- Artikla 13: mielipiteen ilmaiseminen ja tiedon hankkiminen ja levittäminen
- Artikla 14: oikeus näkemyksiin ajatuksia, omaatuntoa ja uskontoa koskevissa asioissa
- Artikla 15: oikeus yhdistyä toisten kanssa
- Artikla 23: vammaisen lapsen oikeus "aktiiviseen osallistumiseen yhteiskunnassa"
- Artikla 30: vähemmistöön tai alkuperäisväestöön kuuluvan lapsen oikeus osallistua niin omaan yhteisöönsä kuin laajempaankin yhteiskuntaan
- Artikla 31: osallistua täysin kulttuuri- ja taide-elämään.

Lapsen oikeuksien sopimus määrittelee lapseksi jokaisen alle kahdeksantoistavuotiaan, mikä tarkoittaa, ettei jokaisella lapsella välttämättä ole kelpoisuutta tai kypsyyttä osallistua samalla tavalla. Tähän asiaan sopimus puuttuu soveltamalla kehitystason mukaisuuden periaatetta ja suosittaa, että sekä vanhemmat että valtio tunnustavat sen ja reagoivat lapseen hänen **kehittyvien valmiuksiensa** ja kypsyytensä pohjalta. Monille aikuisille ja instituutioille on jatkuva haaste muokata vakiintuneita asenteita ja toimintatapoja sopimaan yhteen sen kanssa, että lapsilla on oikeus osallistua minkä ikäisinä tahansa.

Hyödyllisiä lähteitä

- Backman, Elisabeth, and Trafford, Bernard, *Democratic Governance of Schools*: Council of Europe, 2007:
www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2007_Tool2demgovschools_en.pdf
- Brocke Hartmut and Karsten, Andreas, *Towards a common culture of cooperation between civil society and local authorities*, Centre Francais de Berlin, Berlin, 2007
- *Building a Europe for and with Children, Children and young people's preparation seminar*: Council of Europe, Monaco, 2006
www.coe.int/t/transversalprojects/children/Source/reports/MonacoPrepSeminar_en.doc
- *Catch Them Young, Recommendations on children's participation*, Ministry of Flemish Community Youth and Sport Division, Benelux, Brussels, 2004: www.wvc.vlaanderen.be/jeugdbeleid/internationaal/documenten/catch%20them%20young.pdf
- *Children and Young People's Participation*, CRIN Newsletter No 16: Child Rights Information Network, October 2002: www.crin.org/docs/resources/publications/crinvol16e.pdf
- *Children, Participation, Projects – How to make it work*: Council of Europe, 2004:
www.bernardvanleer.org/files/crc/3.A.5%20Council_of_Europe.pdf
- *DIY Guide to Improving Your Community – Getting children and young people involved*: Save the Children, Scotland, 2005:
www.savethechildren.org.uk/scuk_cache/scuk/cache/cmsattach/4130_DIY.pdf
- Dürr, Karlheinz, *The School: A democratic learning community*, DGIV/EDU/CIT (2003) 23final: Council of Europe, 2004: www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2003_23_All-EuropStudyChildrenParticipation_En.PDF
- Gozdik-Ormel, Zaneta, *'Have your say!' Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life*: Council of Europe, 2007.
- Hart, Roger, *Ladder of Participation, Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*: UNICEF Innocenti Research Centre, 1992.
- *Learning to Listen, Core Principles for the Involvement of Children and Young People*: Department of Education and Skills, Children's and Young People's Unit, UK, 2001:
www.dfes.gov.uk/listeningtolearn/downloads/LearningtoListen-CorePrinciples.pdf
- *Promoting Children's Participation in Democratic Decision making*: UNICEF Innocenti Research Centre, Florence, 2001: www.asylumsupport.info/publications/unicef/democratic.pdf
- *Recommendation No. R(81)18 of the Committee of Ministers to Member States concerning Participation at Municipal Level*, Council of Europe, 1981:
<http://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet&DocId=673582&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&InstranetImage=45568>
- *Seven Good Reasons for Building a Europe with and for Children*: Council of Europe, 2006: www.coe.int/t/transversalprojects/children/publications/Default_en.asp
- Sutton, Faye, *The School Council – A Children's Guide*, Save the Children, 1999.
- The United Nations Secretary General's Study on Violence against Children:
www.violencestudy.org

.....

Hyödyllisiä nettisivuja

- L'Association Themis: www.grainedecitoyen.fr
- Child Rights Information Network: www.crin.org
- Children as Partners Alliance (CAPA): www.crin.org/childrenaspartners
- Children's Rights Alliance for England (CRAE): www.crae.org.uk
- Frequently Asked Questions on Children's Participation:
www.everychildmatters.gov.uk/participation/faq
- Save the Children: www.savethechildren.net
- UNICEF: www.unicef.org

.....

Viitteet

- 1 Originally developed by Arnstein, Sherry R.: *A Ladder of Citizens Participation*, JAIP, Vol 35, No.4, 1969, p. 216-224.
<http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizen-participation.html> The model was developed by Hart, Roger: *Children's Participation from Tokenism to Citizenship*: UNICEF Innocenti Research Centre, 1992, Florence.
- 2 *Building a Europe for and with Children, Children and young people's preparation seminar*, Council of Europe, Monaco 2006, p.16.
- 3 Dürr, Karlheinz, *The School: A democratic learning Programme Education for Democratic Citizenship* DGIV/EDU/CIT (2003) 23final, Council of Europe, 2004.
- 4 *Recommendation No. R(81)18 of the Committee of Ministers to Member States concerning Participation at Municipal Level*, Council of Europe, 1981.
- 5 See Young London Kids: www.london.gov.uk/young-london/kids/have-your-say/index.jsp
- 6 *DIY Guide to improving your community – Getting children and young people involved*, Save the Children, Scotland, 2005.
- 7 *Learning to Listen, Core Principles for the Involvement of Children and Young People*, Department of Education and Skills, CYPU, UK, March 2001.
- 8 See The United Nations Secretary General's Study on Violence against Children.
- 9 *Promoting Children's Participation in Democratic Decision making*: UNICEF Innocenti Research Centre, 2001.

11. RAUHA

Rauhan kulttuuri saavutetaan, kun maailman kansalaiset ymmärtävät globaaleja ongelmia, kun heillä on taidot ratkaista ristiriitoja ja taistella väkivallattomasti oikeudenmukaisuuden puolesta, kun he elävät kansainvälisten ihmisoikeus- ja tasa-arvonormien mukaisesti kunnioittaen maata ja toisiaan. Tällainen oppiminen saavutetaan systemaattisen rauhankasvatuksen tuloksena.

Haagin vetoomus rauhankasvatuksen maailmanlaajuisen rauhan kampanjan puolesta

Ihmisoikeuskulttuurin rakentaminen on rauhan tilan saavuttamisen edellytys. Sota ja väkivalta johtavat väistämättä ihmisoikeuksien epäämiseen, ja kestävä, pysyvä rauha ja turvallisuus voidaan saavuttaa vain, kun kaikki ihmisoikeudet ovat voimassa.

2000-luvun ensimmäisen vuosisadan Eurooppa saattaa olla suhteellisen sodaton, mutta se ei tarkoita, etteikö siellä olisi suoraan lapsiin vaikuttavia konflikteja. Aseelliset selkkaukset uhkaavat joitakin alueita Balkanilla ja Kaukasuksella. Koska maailman maat ovat yhteydessä keskenään, aseellinen selkkaus Afganistanin tai Irakin kaltaisessa etäisessä paikassa vaikuttaa esimerkiksi Lontooseen tai Madridiin Euroopassa. Ei-sotilaalliset rauhan ja turvallisuuden uhkat ovat myös lisääntymässä: kuivuus, sairaudet, köyhyys, nälänhätä, rasismi ja suvaitsemattomuus ovat kaikki konfliktien lähteitä ja seurauksia.

Kahdeskymmenes vuosisata oli absoluuttisesti väkivaltaisimman historian aikakausi, joka vaati enemmän uhreja kuin kaikki muut vuosisadat yhteensä. Ensimmäisen ja toisen maailmansodan kaltaiset konfliktit koskivat koko planeettaa ja raunioittivat suuren osan Eurooppaa. Muut olivat alueellisia konflikteja (esimerkiksi sisäiset konfliktit Espanjassa, Kyproksella, Kreikassa ja Irlannissa). Euroopassa kahdeskymmenes vuosisata päättyi sotiin entisessä Jugoslaviassa ja Kaukasuksella.

Yhä teknistyneemmässä, globalisoituneemmassa maailmassa konfliktien luonne on rajusti muuttunut, mutta vieläkin siviilien joukossa on liian paljon uhreja, lapset mukaan luettuina. Useimmat maailman pakolaisista ovat lapsia, monet heistä pakenevat kotimaansa aseellisia konflikteja. Lisäksi ainakin puolta miljoonaa alle 18-vuotiasta tyttöä ja poikaa maailmanlaajuisesti on käytetty hyväksi sodassa joko suoranaisesti taisteluissa, asettamassa miinoja tai räjähteitä tai antamassa tukipalveluita. Sodan

vaikutus lapsiin on tuhoisa ja totaalinen, se vaurioittaa heitä fyysisesti ja henkisesti ja tuhoaa heidän perheensä ja yhteisönsä.

Mitä on inhimillinen turvallisuus?

Inhimillinen turvallisuus on suhteellisen uusi käsite, joka tunnustaa väkivallan ja kaikenlaisen puutteen välisen suhteen. Siinä on kyse yksilöiden ja yhteisöjen suojelusta suoranaista fyysisen väkivallan uhkaa ja epäsuoria uhkia vastaan, jotka aiheutuvat köyhyydestä ja muista sosiaalisen, taloudellisen tai poliittisen eriarvoisuuden muodoista samoin kuin luonnon onnettomuuksista ja sairauksista. Maan ei tarvitse olla ulkopuolisen hyökkäyksen tai sisäisen konfliktin kohteena, silti se voi olla turvaton. Valtiolta voi esimerkiksi puuttua kyky pysyä oikeusvaltiona, mikäli tapahtuu suuria väestön siirtymisiä nälänhädän seurauksena tai vähentymistä sairauksien takia tai ihmisiltä puuttuvat elämisen perustarpeet.

Inhimillinen turvallisuus edistää ihmisoikeuksia, koska se kiinnittää huomiota tilanteisiin, jotka vakavasti uhkaavat ihmisoikeuksia. Se tukee sellaisten järjestelmien kehitystä, jotka antavat ihmisille rakennusaineita selviytymiseen, arvokkuuteen ja olennaisiin vapauksiin: vapauteen puutteesta, vapautteen pelosta ja vapauteen toimia itsensä puolesta. Tämän toteuttamisessa käytetään kahta yleistä strategiaa: suojelua ja voimauttamista. Suojelu suojaa ihmisiä suoranaisilta vaaroilta, mutta pyrkii myös kehittämään normeja, prosesseja ja instituutioita turvallisuuden säilyttämiseksi. Voimauttaminen mahdollistaa ihmisten kehittymisen täyteen potentiaaliinsa ja osallistumisen täysimääräisesti päätöksen tekoon. Suojelu ja voimauttaminen vahvistavat toisiaan, ja useimmissa tilanteissa tarvitaan molempia:

Vuonna 2003 YK:n erityinen inhimillisen turvallisuuden komitea julkaisi raportin *Human Security now – Inhimillinen turvallisuus nyt*, joka hahmottelee inhimillisen turvallisuuden vakiinnuttamisen ja säilyttämisen päähuolenaiheita:

- ihmisten suojeleminen väkivaltaisissa konflikteissa, joihin liittyy aseiden nopea lisääntyminen
- ihmisten suojeleminen ja rohkaiseminen liikkumaan: sekä niiden, jotka muuttavat parantaakseen toimeentuloaan että niiden, joiden on paettava suojellakseen itseään konflikteilta tai vakavilta ihmisoikeusrikkomuksilta
- ihmisten suojeleminen ja voimauttaminen konfliktin jälkeisissä tilanteissa, mukaan lukien sodan runtelemien yhteiskuntien monimutkainen jälleenrakentaminen
- taloudellisen turvallisuuden edistäminen säätämällä kaikkialle minimielintaso ja oikeuttamalla muutto pois köyhyydestä
- perusterveydenhuollon saannin edistäminen kaikkialla maailmassa, ottaen huomioon erityisesti maailmanlaajuiset infektiot ja taudit, köyhyydestä johtuvat uhkat ja väkivallasta johtuvat terveysongelmat
- peruskoulutuksen antaminen kaikille maailman ihmisille
- ihmisten globaalin identiteetin tarpeen selvittäminen samalla kun kunnioitetaan yksilöiden vapautta erilaisiin identiteetteihin ja kytköksiin.

KYSYMYKSIÄ: Mitkä tekijät uhkaavat oman yhteisösi turvallisuutta? Kuinka ne horjuttavat yhteiskuntaa? Kuinka tämä epävarmuus vaikuttaa lapsiin, joiden kanssa työskentelet?

Rauha ihmisoikeutena

Rauha ei ole vain konfliktin ja väkivallan poissaoloa, vaan se on tapa elää yhdessä siten, että kaikki yhteiskunnan jäsenet voivat toteuttaa ihmisoikeuksiaan. Vaikka rauhaa ei ole muodollisesti kodifioitu ihmisoikeudeksi, se tunnustetaan oleelliseksi elementiksi ihmisoikeuksien toteuttamisessa ja se kuuluu ihmisoikeuksien **kolmanteen sukupolveen** eli niin kutsuttuihin **solidaarisuusoikeuksiin**. Nämä ovat oikeuksia, jotka vaikuttavat kokonaisuin yhteiskuntaan tai ihmisryhmiin pikemmin kuin vain yksilöihin, kuten oikeus terveelliseen ympäristöön, kestävään kehitykseen, kommunikaatioon ja ihmiskunnan yhteisen perinnön jakamiseen. Rauha on myös ihmisoikeuksien tuotetta: mitä enemmän yhteiskunta edistää, suojelee ja toteuttaa ihmisten ihmisoikeuksia, sitä paremmat ovat sen mahdollisuudet hillitä väkivaltaa ja ratkaista konflikteja rauhanomaisesti.

UNESCO:n esimerkkiä seuraten YK:n yleiskokous hyväksyi 1999 Rauhankulttuurin julistuksen. Se tunnustaa, että vastuu rauhankulttuurin edistämisestä on yhteiskunnan kaikilla jäsenillä, mukaan lukien vanhemmat, opettajat, poliitikot, journalistit, uskonnolliset yhteisöt, älymystö, kansalaisyhteiskunnan instituutiot, tieteenharjoittajat, filosofian ja luovan työn sekä taiteen harjoittajat, terveydenhoidon työntekijät, sosiaalityöntekijät, eritasoiset johtajat ja kansalaisjärjestöt.

Kulttuurien- ja uskontojenvälinen dialogi

Dialogi kulttuurien välillä, vanhin ja perustavanlaatuisin demokraattisen keskustelun toimintatapa, on vastamyrkkyä torjunnalle ja väkivallalle. Sen tavoitteena on mahdollistaa yhdessä eläminen rauhallisesti ja rakentavasti monikulttuurisessa maailmassa, kehittää yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Kulttuurienvälinen dialogi ja Euroopan neuvosto
www.coe.int/t/dg4/intercultural/default_en.asp

Kasvava muuttoliike, globalisaation vaikutukset sekä tieto- ja viestintäteknologian kehitys ovat lisänneet tämän päivän ihmisten liikkuvuutta. Tämän tuloksena kulttuurisesta monimuotoisuudesta on tullut pääpiirre jokaisessa Euroopan maassa. Samalla kun tämä moninaisuus rikastaa yhteiskuntiamme, se myös johtaa uusiin sosiaalisiin ja poliittisiin haasteisiin. Kun identiteettikysymyksistä tulee yhä ratkaisevampia, "stereotypiat, rasismi, muukalaisviha, suvaitsemattomuus, syrjiminen ja väkivalta voivat uhata rauhaa ja paikallisten ja kansallisten yhteisöjen rakenteita"¹. Tällaisten ilmiöiden negatiiviset seuraukset vaihtelevat sosiaalisesta syrjäytymisestä kansainvälisiin selkkauksiin.

Kulttuurienvälinen dialogi on tärkeä työväline tällaisen kehityksen torjumiseen, yhdessä elämisen oppimiseen sekä yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden kehittämiseen. "Kulttuurienvälinen dialogi on avointa ja kunnioittavaa näkökulmien vaihtoa erilaisiin kulttuureihin ja ryhmiin kuuluvien yksilöiden ja ryhmien välillä, mikä johtaa toisten maailmankäsityksen syvempään ymmärtämiseen"². On erittäin tärkeää tunnustaa uskonnollisten yhteisöjen osuus identiteetin kehittämisprosessissa ja kannustaa uskontojenvälistä dialogia ylittämään uskonnolliset stereotypiat ja syrjintä kaikilla yhteiskunnan tasoilla.

KYSYMYKSIÄ: Onko alueellasi erilaisia uskonnollisia yhteisöjä, jotka vaikuttavat ihmisten elämään? Vaikuttavatko uskonnollisesta erilaisuudesta syntyvät konfliktit lapsiin, joiden kanssa työskentelet?

Rauhankasvatus

Kun rauhankasvatus alkujaan keskittyi poistamaan globaalin tuhon mahdollisuuden ydinsodassa, nykyisin se suuntautuu laajempaan tavoitteeseen rakentaa rauhankulttuuria. Se pyrkii ymmärtämään

... lapsen koulutuksen tulee pyrkiä... lapsen valmistamiseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä.

Kulttuurienvälinen dialogi ja Euroopan neuvosto
www.coe.int/t/intercultural/default_en.asp

ja poistamaan konfliktien syitä, kuten köyhyyttä ja kaikenlaista syrjintää, samoin kuin opettamaan konfliktien hallinnan taitoja. Konfliktien rauhanomainen ratkaiseminen ei ole ihmisen synnynnäinen ominaisuus, vaan taito, jota täytyy opetella ja harjoittaa lapsuudesta alkaen. Kuten Mahatma Gandhi huomautti: "Jos aiomme tuoda rauhaa maailmaan, meidän on aloitettava lapsista."³

Lapsi kokee konflikteja tyypillisesti toisten lasten, vanhempien, opettajien ja muiden aikuisten kanssa. Konflikti ei ole luonnostaan kielteinen tai vahingollinen: sitä voidaan tavallisesti vähentää tai se voidaan ratkaista. Sitä vastoin väkivalta, aggressiivinen voimankäyttö tai vallan väärinkäyttö aiheuttavat aina vahinkoa ja tuhoa. Tästä syystä yhteiskunta on kehittänyt monia tapoja käsitellä konflikteja väkivallattomilla menetelmillä, kuten neuvottelemalla ja muilla yhteistoiminnallisilla lähestymistavoilla, jotka johtavat molemminpuoliseen suotuisaan sopimukseen (kumpikin voittaa -ratkaisut) ja kompromissiin. Oppia käsittelemään ristiriitoja ja pidättäytymään väkivallasta on tärkeä sosiaalistumisen askel jokaiselle lapselle.

KYSYMYKSIÄ: *Kuinka lapset, joiden kanssa työskentelet, reagoivat tavallisesti konflikteihin? Onko olemassa tapoja, joilla voit auttaa heitä hallitsemaan ja ratkaisemaan ristiriitoja paremmin?*

Rauhankasvatus opettaa tietoja, taitoja, asenteita ja arvoja, joita tarvitaan käyttäytymisen muutoksiin. Tämä taas auttaa ehkäisemään lasten, nuorten ja aikuisten välisiä konflikteja, olivatpa ne avoimia tai rakenteellisia, sekä ratkaisemaan konflikteja rauhanomaisesti ja luomaan rauhaa edistäviä olosuhteita niin ihmisten kuin ryhmien välille, niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Rauhankasvatus parantaa lasten itsetuntoa, kehittää heidän ongelmanratkaisutaitojaan ja estää tuhoisaa käyttäytymistä.

YK:n virastojen joukossa erityisesti UNICEF ja UNESCO edistävät rauhankasvatusta. Unicef kuvaa rauhankasvatusta koulutuksena, joka

- luo "rauhan alueita", joilla lapset voivat olla turvassa väkivaltaisilta konflikteilta
- vaalii lasten perusoikeuksia sellaisina kuin ne hahmotellaan Lapsen oikeuksien sopimuksessa
- luo ilmapiiriä, joka antaa mallin rauhanomaisesta ja kunnioittavasta käyttäytymisestä kaikkien oppimisyhteisön jäsenten kesken
- esittelee tasa-arvon periaatteita ja syrjimättömyyttä hallintopolitiikassa ja -käytännöissä
- tuo esiin tietoa rauhan rakentamisesta, jota yhteisössä esiintyy, mukaan lukien ristiriitojen käsittelykeinoja, jotka ovat tehokkaita, väkivallattomia ja paikalliseen kulttuuriin juurtuneita
- käsittelee ristiriitoja tavalla, jossa kunnioitetaan kaikkien osallisten oikeuksia ja arvoja
- integroi rauhan, ihmisoikeuksien, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja globaalien asioiden ymmärtämisen opetussuunnitelmaan, aina kun se on mahdollista
- tarjoaa foorumin avoimelle keskustelulle rauhan ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden arvoista
- käyttää opetus- ja oppimismenetelmiä, jotka painottavat osallistumista, ongelmanratkaisua ja erilaisuuden kunnioittamista

- kannustaa lapsia kokeilemaan käytännössä rauhan aikaansaamista opetustilanteissa ja laajemmin yhteisössään
- luo kaikille kasvattajille tilaisuuksia jatkuvaan pohdintaan ja ammatilliseen kehitykseen rauhaa, oikeudenmukaisuutta ja oikeuksia koskevissa asioissa.⁴

UNESCO:n työstä suuri osa keskittyy edistämään rauhankasvatusta, ihmisoikeuksia ja demokratiaa. 1990-luvun alusta alkaen UNESCOlla on ollut tavoitteena edistää rauhankulttuuria, jonka päämääränä on ”rakentaa uusi visio rauhasta kehittämällä rauhankulttuuria, joka perustuu elämän kunnioituksen, vapauden, oikeudenmukaisuuden, solidaarisuuden, suvaitsevaisuuden, ihmisoikeuksien ja naisten ja miesten välisen tasa-arvon universaaleille arvoille” sekä edistää kasvatusta ja tutkimusta tämän vision hyväksi.⁵

Rauhankasvatus on tärkeä osa monipuolista kasvatuksen kenttää, jolla edistetään ihmisoikeuksia ja rauhankulttuuria ja demokratiaa. Ks. luku 2 (s. 25).

Teemaan liittyviä ihmisoikeusasiakirjoja

Euroopan neuvosto

Euroopan ihmisoikeussopimuksen johdanto vahvistaa rauhan ja ihmisoikeuksien välisen erityissuhteen, vakuuttaen

...vankkaa uskoa oikeudenmukaisuuden ja maailmanrauhan perustana oleviin perusvapauksiin, joiden säilymisen paras tae on toisaalta toimiva poliittinen demokratia ja toisaalta niiden ihmisoikeuksien laaja ymmärtäminen ja kunnioittaminen, joihin ne vetoavat.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen artikla 5 takaa jokaiselle henkilökohtaisen turvallisuuden erityisesti suojan valtion asioihin puuttumista vastaan pidätettäessä ja vangittaessa.

Euroopan neuvostolla on monenlaisia toimenpiteitä edistää suvaitsevaisuutta, rauhaa ja ihmisten keskinäistä ymmärrystä, kuten ihmisoikeuskasvatus, kasvatus demokraattiseen kansalaisuuteen, kulttuurien- ja uskontojenvälinen dialogi. Vuonna 2007 Euroopan neuvosto julkaisi dokumentin ”White Paper on intercultural and interreligious dialogue” yhdenmukaisista menettelytavoista edistää kulttuurienvälistä keskustelua Euroopan sisällä ja Euroopan ja sen naapurialueiden välillä.

Yhdistyneet kansakunnat

Yhdistyneet kansakunnat perustettiin vuonna 1945 ”pelastamaan tulevat sukupolvet sodan vitsauksilta”, vahvistamaan uskoa ”ihmisyyksilön arvoon ja merkitykseen ja miesten ja naisten yhtäläisiin oikeuksiin”, ”luomaan olosuhteet, joiden vallitessa oikeudenmukaisuutta sekä kunnioitusta sopimuksesta ja muista kansainvälisen oikeuden lähteistä johtuvia velvoituksia voidaan pitää yllä”, ja ”edistämään sosiaalista kehitystä ja parempien elämisen ehtojen aikaansaamista vapaammissa oloissa...”⁶

Rauhankasvatus on kehitetty keinoksi saavuttaa nämä päämäärät. Se on kasvatusta, joka heijastaa Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen artiklaa 26, joka ei sisällä vain yksikertaisesti oikeutta koulutukseen, vaan myös määrittelee kasvatuksen ”pyrkimykseksi ihmisen persoonallisuuden täyteen kehittämiseen ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamiseen”. Se edistää ”ymmärtämystä, suvaitsevaisuutta ja ystävyyttä kaikkien kansakuntien ja kaikkien rotu- ja uskontoryhmien kesken” ja edelleen ”Yhdistyneitten kansakuntien toimintaa rauhan ylläpitämiseksi”.

Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat 38 ja 39 käsittelevät lasten oikeuksia aseellisessa selkkauksessa. Artikla 38 vaatii ryhtymään ”kaikkiin mahdollisiin toimiin suojellakseen ja hoitaakseen lapsia, joihin aseellinen selkkaus vaikuttaa”. Artikla 39 vaatii edistämään sellaisten lasten ”ruumiillista ja henkistä toipumista sekä yhteiskunnallista sopeutumista”, jotka ovat joutuneet väärinkäytön kohteiksi, myös sodassa. Erityisesti käsitellään lapsen suojelemista aseellisesta palvelusta. Artikla 38 kieltää

alle viisitoistavuotiaita osallistumasta suoranaisiin vihollisuuksiin, mutta vuonna 2000 yleiskokous hyväksyi lisäpöytäkirjan lapsen osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin, joka nostaa vähimmäisiän kahdeksaentoista.

.....

Hyödyllisiä lähteitä

- Fountain, Susan, *Peace Education in UNICEF*: UNICEF, 1999:
www.unicef.org/girlseducation/files/PeaceEducation.pdf
- Myers-Walls, Judith A., *Talking to Children about Terrorism and Armed Conflict*: Vol.7, No.1, 2002: North Carolina State Forum for Family and Consumer Issues:
www.ces.ncsu.edu/depts/fcs/pub/2002w/myers-wall.html

.....

Hyödyllisiä nettisivuja

- Charter of the United Nations: www.unhchr.ch/html/menu3/b/ch-pream.htm
- Children in armed conflicts: www.crin.org/themes/ViewTheme.asp?id=11
- A Declaration on a Culture of Peace: UNESCO, 2000:
www.unesco.org/cpp/uk/declarations/2000.htm
- European Charter for Media Literacy: www.euromedialiteracy.eu/index.php
- The History Guide, Revolutionizing education in the spirit of Socratic wisdom:
www.historyguide.org
- Council of Europe White Paper on Intercultural dialogue:
www.coe.int/t/dg4/intercultural/default_en.asp
- Manifesto 2000 for a Culture of Peace and Non-violence, International Decade for a Culture of Peace and Non-violence for the Children of the World, 2001 – 2010: UNESCO, 2000:
www3.unesco.org/manifesto2000/uk/uk_manifeste.htm
- United Nations Cyberschoolbus: www.un.org/cyberschoolbus/peace/home.asp

.....

Viitteet

- 1 Preparing the 'White paper on intercultural dialogue' of the Council of Europe, Consultation document p.3. www.coe.int
- 2 Ibid., p.6.
- 3 See Inspiring Quotations: www.peace.ca/inspiringquotations.htm
- 4 Fountain, Susan, *Peace Education in UNICEF*, 1999. p. 6.
- 5 *UNESCO and a Culture of Peace*, UNESCO Publishing, 1995.
- 6 See Charter of the United Nations: www.unhchr.ch/html/menu3/b/ch-pream.htm

12. KÖYHYYS JA SOSIAALINEN SYRJÄYTYMINEN

Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintagoon.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 27,1

Köyhyydessä elävältä ihmiseltä puuttuu ”riittävä elintaso”, kuten kohtuullinen asunto ja riittävä vaateus, ravitseva ruoka ja puhdas juomavesi, riittävät tulot, työ ja terveydenhoito, koulutus ja sosiaalipalvelut. Köyhyys saattaa aiheutua erityisistä tapahtumista, kuten luonnonkatastrofeista, tai esiintyä pitkäaikaisesti koko väestössä, mutta mikä tahansa sen aiheuttaakin, köyhyys on ihmisoikeusrikkomus. Kun ihmisiltä puuttuvat hengissä pysymisen perustarpeet, heidän muutkin ihmisoikeutensa ovat vaarassa, jopa heidän oikeutensa elämään. Maailmanpankin raportin mukaan rikkaiden maiden lapsista yksi sadasta ei elä viisivuotiaaksi, köyhissä maissa jopa kymmenen sadasta lapsesta ei jää eloon.¹ Kuitenkaan varakkaassa maassa eläminen ei takaa köyhyydestä pääsemistä. Unicefin lasten köyhyyttä koskeva selonteko osoittaa, että kolmesta yli kahteenkymmeneenviiteen prosenttiin maailman rikkaimpien kansojen lapsista elää köyhyydessä. Sama selonteko toteaa, että 47 miljoonaa lasta eli yksi kuudesta lapsesta elää kansallisen köyhyysrajan alapuolella OECD:n 29 jäsenmaassa, kun köyhyysraja on puolet keskimääräisistä kansallisista tuloista.²

Kaikissa yhteiskunnissa pyritään sosiaaliseen yhtenäisyyteen vahvistamalla asioita, jotka sitovat ihmiset yhteen, ja taistelemaan erilleen ajavia häiriötekijöitä vastaan. Kaikissa yhteiskunnissa yksi jakautumisen perustekijöistä on kohtuuton kuilu rikkaiden ja köyhien välillä. Niinpä köyhyyteen puuttuminen ei ainoastaan paranna köyhien ihmisten elämää, vaan myös edistää ihmisoikeuksia ja parantaa sosiaalista yhtenäisyyttä koko yhteiskunnassa.⁴

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 27 tunnustaa lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintagoon ja kehottaa hallituksia tukemaan perheitä, jotka eivät pysty hankkimaan näitä perustarpeita lapsilleen erityisesti ravinnon, vaatetuksen ja asumisen osalta. Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 26 tähdentää edelleen lapsen oikeutta nauttia sosiaaliturvasta, joka auttaa lasta kehittymään ja elämään hyvissä olosuhteissa. Monilta hallituksilta puuttuu kuitenkin taloudellisia varoja tai poliittista tahtoa

Lapset kokevat köyhyyden eri tavalla kuin aikuiset. Köyhyys vaarantaa lasten päivittäisen elämän ja sillä on kumulatiivinen ja negatiivinen vaikutus heidän tulevaisuuteensa.³

Marta Santos Pais

Johtaja, UNICEF Innocenti Research Centre

lasten tarpeiden täyttämiseen. Jopa varakkaissa maissa suuri joukko lapsia elää köyhyydessä.⁵

Euroopan unionissa lasten köyhyys vaihtelee Etelä-Euroopan 15 %:sta (Portugali, Espanja ja Italia) alle 5 %:iin Pohjoismaissa (Tanska, Suomi, Norja ja Ruotsi). Yhdeksän Pohjois-Euroopan maata on saanut lasten köyhyyden alle 10 prosenttiin.⁶ Kuitenkaan ei ole havaittavissa ilmeistä suhdetta lasten hyvinvoinnin ja BKT:n välillä per asukas. Esimerkiksi Tšekin tasavalta sijoittuu lasten hyvinvoinnissa korkeammalle kuin useat varakkaammat maat, Ranska ja Itävalta mukaan luettuina. Norja on ainoa Euroopan maa, jossa lasten köyhyyttä voidaan kuvata hyvin alhaiseksi, ja jossa se jatkuvasti vähenee.⁷

Merkittävät taloudelliset, poliittiset, ympäristöä koskevat ja sosiaaliset muutokset EU:ssa vaikuttavat suoraan lapsiin. EU-maissa nuoret joutuvat todennäköisemmin kohtaamaan köyhyyttä kuin väestö kokonaisuudessaan (20% 0–15-vuotiaista lapsista ja 21% 16–24-vuotiaista verrattuna aikuisten 16 prosenttiin).⁸ Köyhien vanhempien kanssa asuvat lapset tai lapset, jotka eivät pysty asumaan vanhempiensa kanssa, samoin kuin joidenkin sosiaalisten vähemmistöjen lapset ovat erityisen alttiita köyhyydelle, ulkopuolisuudelle ja syrjäytymiselle.⁹

Tilanne on vakavampi Itä- ja Etelä-Euroopassa. Vaikka köyhyydessä elävien lasten absoluuttinen määrä on vähentynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana, yksi lapsi neljästä, eli noin 18 miljoonaa lasta, elää yhäkin äärimmäisessä köyhyydessä Kaakkois-Euroopan ja IVY -maiden alueella. Vaikka alueen taloudellinen elpyminen on parantanut useimpien aikuisten oloja, Innocenti Social Monitor 2006¹⁰ raportoi siitä, etteivät monet lapset saa samanlaisia etuja. Raportti tulee siihen tulokseen, että vaikka alueen maiden kesken on suuria eroja, useimmat hallitukset eivät käytä tarpeeksi rahaa lapsiin.

KYSYMYKSIÄ: Mitkä ovat mielestäsi köyhyyden merkittävimpiä pitkän aikavälin vaikutuksia lapsiin?

Monista maista on jatkuvaa näyttöä, että köyhyydessä kasvavat lapset ovat yleensä paljon haavoituvampia: heillä on todennäköisemmin heikko terveys, oppimis- ja käyttäytymishäiriöitä, alisuoriutumista koulussa, varhaisia raskauksia, vähäisemmät taidot ja toiveet, työttömyyttä ja suurempi riippuvuus sosiaalihuollosta.

Ihmisten, jotka joutuvat äärimmäiseen köyhyyteen kasaantuvien ongelmien takia tai jotka joutuvat kokemaan halventavia tilanteita, voidaan sanoa kärsivän ”sosiaalisesta syrjäytymisestä”¹¹. Köyhien vanhempien lapset ovat erityisen alttiita sosiaaliselle syrjäytymiselle, ja heillä on rajalliset mahdollisuudet koulutukseen, työhön ja kehitykseen. Köyhyys rajoittaa oikeutta kohtuulliseen elintasoon, samoin kuin se rajoittaa suoraan muitakin köyhien lasten ihmisoikeuksia: se voi riistää lapselta oikeuden kasvatukseen, yhdistymiseen, lepoon ja vapaa-aikaan, yhteisön toimintaan osallistumiseen ja myös muita kansalais- ja poliittisia oikeuksia.

Taloudelliset, poliittiset ja sosiaaliset prosessit, jotka luovat köyhyyttä, vahvistavat yleensä toisiaan ja huonontavat vaikutuksellaan köyhän ihmisen elämää. Tästä syystä vähemmistöryhmään kuuluva köyhä lapsi saattaa kärsiä rotusyrjinnästä ja köyhyydestä johtuvien haittojen yhteisvaikutuksista. Monet maahanmuuttajat, pakolaiset ja romanilapset saavat huonoa koulutusta ja riittämätöntä terveydenhoitoa sekä joutuvat lapsityövoimaksi sosiaalisen syrjäytymisen lisäksi.

Hallitusten täytyy puuttua lasten köyhyyteen takaamalla sosiaalipalvelut (koulutus, terveys, hyvinvointi) ja tuottamalla julkisia palveluita (vesi, sähkö, kuljetukset). Järjestöillä on myös suuri merkitys köyhyyden lievittämisessä, kun ne antavat välitöntä apua kuten ruokaa, vaatteita, terveydenhoitoa ja koulutuspalveluja. Sekä hallitukset että kansalaisjärjestöt voivat tarjota erilaisia tuloja tuottavia projekteja, tukea pieniä yrityshankkeita ja tarjota työllistymismahdollisuuksia, tukiopetusta ja taitojen kehittämiskoulutusta köyhille yhteisöille.

Ruoan ja katon päälle saaminen köyhille on olennaista, mutta vain lyhyen tähtäimen ratkaisu. Pitkällä tähtäimellä köyhyyden lievittäminen edellyttää kuitenkin köyhien osallistumisen lisäämistä

päätöksentekoprosesseihin, yhteisöllistä kehitystä ja sukupuoleen, etniseen ryhmään ja sosiaaliseen asemaan perustuvan syrjinnän poistamista. Keskeinen köyhyyden vähentämisen tapa on kannustaa taloudellista kasvua, saada markkinat toimimaan paremmin köyhien ihmisten kannalta ja lisätä heidän taitojaan. Kaikissa näissä rooleissa sekä yksilöiden että instituutioiden, sekä julkisen hallinnon että kansalaisjärjestöjen täytyy puhalttaa yhteen hiileen.

Koska lasten köyhyys ja kasvava sosiaalinen syrjäytyminen ovat kehitystä vaarantavia tekijöitä, useat Euroopan maat ovat viime vuosina laatineet hallitusohjelmia torjuakseen sitä. Nämä ohjelmat eivät pyri ainoastaan parantamaan tukitoimia, kuten hyvinvointipalveluja, terveydenhoitoa ja päivähoitoa kaikille, vaan myös tukemaan voimaantumista sekä aikuisten ja lasten valmiuksien kehittämistä, kuten laadukkaan koulutuksen hankkimista kaikille lapsille, vanhempainkoulutusta ja lasten osanoton edistämistä erilaisissa päätöksentekoprosesseissa, jotka koskevat paikallisen politiikan suunnittelua.

Teemaan liittyviä ihmisoikeusasiakirjoja

Euroopan neuvosto

Euroopan ihmisoikeussopimusta, joka takaa kansalais- ja poliittisia oikeuksia, on täydennetty 1961 hyväksytyllä ja 1996 uudistetulla Euroopan sosiaalisella peruskirjalla, joka takaa sosiaalisia ja taloudellisia ihmisoikeuksia. Kuten useimmat ihmisoikeusasiakirjat, Euroopan ihmisoikeussopimuskin sisältää voimakkaan syrjinnänvastaisen julkilausuman. Vaikka se ei nimenomaisesti mainitse köyhyyttä sosiaalisen syrjäytymisen syynä, se mainitsee ”varallisuuden... tai muunlaisen aseman”. Yksilöiden päivittäiseen elämään kohdistuvana Euroopan sosiaalinen peruskirja käsittelee kattavasti monia keskeisiä köyhyyden tekijöitä:

- **Asuminen:** sopivien ja edullisten asuntojen saatavuus, kodittomuuden vähentäminen
- **Terveys:** helposti saavutettavat, tehokkaat terveydenhoitopalvelut koko väestölle, ehkäisevä hoito mukaan lukien
- **Koulutus:** vapaa koulutus peruskoulussa ja lukiossa ja ammatillinen ohjaus; pääsy ammatilliseen ja jatkokoulutukseen
- **Työllisyys:** talous- ja sosiaalipolitiikka, joka pyrkii takaamaan täystyöllisyyden
- **Oikeudellinen ja sosiaalinen suoja:** oikeus sosiaaliseen turvallisuuteen, sosiaaliseen hyvinvointiin ja sosiaalipalveluihin: oikeus saada suojaa köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan.

Keskeinen peruskirjan säädöksistä on artikla 30, oikeus suojeluun köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan:

Varmistaakseen, että oikeutta suojeluun köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan voidaan käyttää tehokkaalla tavalla, sopimuspuolet sitoutuvat

- ryhtymään toimenpiteisiin kokonaisvaltaista koordinoitua lähestymistapaa noudattaen edistääkseen sosiaalisesti syrjäytyneiden tai köyhien tai sosiaaliselle syrjäytymiselle tai köyhyydelle alttiiden henkilöiden ja heidän perheidensä oikeutta erityisesti työhön, asuntoon, koulutukseen, kulttuuriin ja sosiaaliavustukseen ja lääkinnälliseen apuun
- tarkistamaan nämä toimet niin, että ne voidaan mukauttaa tilanteen vaatimalla tavalla.

Yhdistyneet kansakunnat

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa on useita artikloja, jotka velvoittavat valtioita tuottamaan riittäviä palveluja ja tarjoamaan tukea kansalaisilleen kohtuullisen elintason saavuttamiseksi:

- Oikeudet sosiaaliseen turvallisuuteen, artikla 22

- Oikeus samaan palkkaan samasta työtä, artikla 23
- Oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, artikla 24
- Oikeus koulutukseen, artikla 26
- Oikeus osallistua kulttuurielämään, artikla 27.

Eniten köyhyyteen ja sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyy artikla 25:

(1) Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta. Jokaisella on myös oikeus turvaan työttömyyden, sairauden, tapaturman, leskeyden tai vanhuuden sekä muun hänen tahdostaan riippumatta tapahtuneen toimeentulon menetyksen varalta.

(2) Äideillä ja lapsilla on oikeus erityiseen huoltoon ja apuun. Kaikkien lasten, riippumatta siitä, ovatko he syntyneet avioliitossa tai sen ulkopuolella, tulee nauttia samaa yhteiskunnan suojaa.

Jokaisella valtiolla ei ole varaa tukea kaikkia työttömiä, sairaita, vammaisia, vanhuksia tai muita, jotka eivät kykene hankkimaan riittävää elintasoa, mutta valtioiden täytyy antaa niin paljon tukea kuin ne pystyvät. Ihmisoikeudet heijastavat suoraan ihmisten tarpeita. Ruoka, vaatetus, suoja ja terveydenhoito eivät ole välttämättömiä vain henkiinjäämiselle; ne ovat myös olennaisia inhimilliselle arvokkuudelle.

Lapsen oikeuksien sopimus laajentaa säännöksen lapsen taloudelliseen hyvinvointiin. Kun vanhemmille on annettu päävastuu lastensa hoidosta, kehityksestä ja tukemisesta, valtion edellytetään auttavan vanhempia ja holhoojia, jos he eivät kykene riittävästi huolehtimaan lapsesta (artikla 18). Sopimus siis oikeuttaa lapsen

- nauttimaan parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista (artikla 24)
- hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon (artikla 27)
- nauttimaan sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus (artikla 26).

Jos jokaisella valtiolla olisi varaa ja poliittista tahtoa Lapsen oikeuksien sopimuksen täyteen toteuttamiseen, maailmassa ei olisi kodittomia tai nälkäisiä lapsia.

.....

Hyödyllisiä lähteitä

- Bradshaw, Jonathan and Benette, Fran, *Fifth Report on United Kingdom National Action Plan On Social Inclusion 2003-2005*: Social Policy Research Unit, University of York, Heslington, York, 2004: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/3uk_en.pdf
- *Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries*: UNICEF Innocenti Research Centre, 2007: www.unicef-icdc.org/publications/pdf/rc7_eng.pdf
- *Ending Child Poverty within the EU? A review of the 2006-08 national reports on strategies for social protection and social inclusion*: Eurochild, 2007: www.nabukeuropa.de/fileadmin/user_upload/downloads/Handlungsfelder/Jugendsozialarbeit/Final_NAPs_report_January_2007.pdf
- Huster, Ernst U., Benz, Benjamin, and Boeckh, Jürgen, *Implementation of the National Action Plan of Germany against Poverty and Social Exclusion (NAPincl) on the Regional and Local Level: Second report 2004 of the non-governmental experts*: Bochum, 2004: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/3de_en.pdf
- *Innocenti Social Monitor 2006: Understanding Child Poverty in South-eastern Europe and the Commonwealth of Independent States*: UNICEF Innocenti Research Centre, 2006:

www.unicef.org/ceecis/SocialMonitor-20061018.pdf

- *Malta National Action Plan on Poverty and Social Exclusion 2004-2006*:
http://mfss.gov.mt/documents/msp/nap_incl_mt_20040703.pdf
- Minoff, Elisa, *The UK Commitment: Ending Child Poverty by 2020*: Center for Law and Social Policy, Washington DC, 2006: www.clasp.org/publications/uk_childpoverty.pdf
- *A League Table of Child Poverty in Rich Nations*: UNICEF, 2000:
www.unicef-icdc.org/publications/pdf/repcard1e.pdf
- *Strategy for Social Cohesion*, Council of Europe Document (CDCS (2000) 43):
www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/strategy_fr.doc
- *Towards a EU Strategy on the Rights of the Child*: Communication from the Commission COM (2006) 367 final, Brussels, 2006:
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0367en01.pdf
- *World Development Report 2000/2001: Attacking poverty*, World Bank, 2000:
<http://siteresources.worldbank.org/INTPOVERTY/Resources/WDR/English-Full-Text-Report/ch3.pdf>

.....

Hyödyllinen nettisivu

- European Social Charter: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/HTML/163.htmv>

.....

Viitteet

- 1 *World Development Report 2000/2001: Attacking poverty*, World Bank, 2000.
- 2 *A League Table of Child Poverty in Rich Nations*: UNICEF, 2000, p. 4.
- 3 Ibid., p. iii.
- 4 *Strategy for Social Cohesion*, Document (CDCS (2000) 43): Council of Europe, 2000, pp. 7-10.
- 5 *A League Table of Child Poverty in Rich Nations*: UNICEF, 2000.
- 6 *Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries*: UNICEF Innocenti Research Centre, 2007, p. 5.
- 7 Ibid., p.6.
- 8 Ibid.
- 9 *Towards an EU Strategy on the Rights of the Child*: Communication from the Commission COM (2006) 367 final, Brussels, 2006.
- 10 *Innocenti Social Monitor 2006: Understanding Child Poverty in South-eastern Europe and the Commonwealth of Independent States*: UNICEF Innocenti Research Centre, 2006.
- 11 See European Social Charter: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/HTML/163.htm>

13. VÄKIVALTA

...Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin... toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönneiltä tai välinpitämättömyydeltä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.

Lapsen oikeuksien sopimus, artikla 19

Väkivalta on voimankäyttöä ja sen uhkaa, joka voi aiheuttaa vamman, haittaa, menetyksiä tai jopa kuoleman. Sillä saattaa olla tietty tarkoitus, kuten rankaiseminen tai pakottaminen joku toimimaan vastoin tahtoaan, tai se voi olla satunnaista pahantekoa. Se voi olla fyysistä, sanallista tai psyykkistä. Missä muodossa väkivalta sitten esiintyykin, se on ihmisoikeusrikkomus. Vaikka Lapsen oikeuksien sopimus ja monet muut kansainväliset ja alueelliset sopimukset takaavat lapsen fyysisen koskemattomuuden, turvallisuuden ja arvon, lapseen kohdistuvaa väkivaltaa on edelleen laajalti. Sitä esiintyy kaikissa Euroopan maissa riippumatta ihmisten alkuperästä tai sosiaalisesta asemasta.

Lasten pahoinpitely jakautuu neljään pääluokkaan:

Emotionaalinen pahoinpitely: Tämä voi olla verbaalista solvaamista tai psyykkistä huonoa kohtelua. Siihen sisältyy vanhempien tai huoltajien tekoja tai tekemättä jättämisiä, jotka aiheuttavat tai saattavat aiheuttaa käyttäytymiseen liittyviä, kognitiivisia, emotionaalisia tai mentaalisia häiriöitä.

Laiminlyönti: Lapsen perustarpeista huolehtimatta jättäminen. Laiminlyönti voi olla fyysistä, kasvatuksellista tai emotionaalista. Fyysinen laiminlyönti voi sisältää jättämisen ilman riittävää ruokaa tai vaatetusta, sopivaa lääkettä, valvontaa tai kunnollista suojaa luonnonvoimien vastaan. Siihen voi sisältyä hylkääminen. Kasvatuksellinen laiminlyönti tarkoittaa sitä, että lapsi jätetään vaille sopivaa koulutusta tai erityiskasvatustoimenpiteitä ja sallitaan kohtuuton koulupinnatus. Psyykkinen laiminlyönti käsittää rakkauden ja emotionaalisen tuen puutteen ja kyvyttömyyden suojella lasta huonolta kohtelulta sekä lapsen huumeiden ja alkoholikäytön sallimisen.

Fyysinen pahoinpitely: Fyysisen vamman aiheuttaminen lapselle. Tämä voi sisältää polttamista, lyömistä, lävistämistä, ravistelua, potkimista, piiskaamista tai muunlaista lapsen vahingoittamista.

mista. Tällainen vahingoittaminen on pahoinpitelyä, oli aikuisen tarkoitus aiheuttaa haittaa tai ei. Vamma voi esimerkiksi aiheutua liiallisesta kurituksesta tai fyysisestä rankaisemisesta, joka ei sovi lapsen ikään.

Seksuaalinen hyväksikäyttö: Sopimaton seksuaalinen käyttäytyminen lapsen kanssa käsittää lapsen sukupuolielimien hyväilyn, lapsen käyttämisen aikuisen sukupuolielimien hyväilyyn, sukupuoliyhteyden, inestin, raiskaamisen, sodomian, itsensä paljastelun ja seksuaalisen hyväksikäytön. Siihen liittyy lapsen pakottamista, huijaamista, lahjomista, uhkailua tai painostusta seksuaaliseen tietoisuuteen tai toimintaan. Seksuaalista hyväksikäyttöä tapahtuu, kun vanhempi tai sioista perillä oleva lapsi tai aikuinen käyttää lasta seksuaalisen mielihyvän saavuttamiseen. Seksuaalinen hyväksikäyttö on lapseen kohdistuvaa vallan väärinkäyttöä ja vahingoittaa lapsen oikeutta normaaleihin, terveisiin ja luottamuksellisiin suhteisiin.

Tällaisen väkivallan vaikutus lapsiin ovat tuhoisa. Se heikentää heidän hyvinvointiaan ja kykyään normaaliin oppimiseen ja sosialisoitumiseen. Se jättää fyysisiä ja emotionaalisia arpia, jotka voivat saada aikaan pitkäjäisiä traumoja. Lisäksi tutkimukset osoittavat, että väkivalta synnyttää väkivaltaa: pahoinpidellyistä lapsista tulee todennäköisemmin pahoinpiteleviä vanhempia.

Lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan täytyy puuttua sen kaikissa muodoissa. Väkivallattomuuden kulttuurin edistäminen ja tietoisuuden herättäminen edellyttää kasvatusta, koulutusta ja valmiuksien lisäämistä. Selkeät menettelytavat ja tehokas raportointimekanismi ovat välttämättömiä, samoin se että väkivallattomuus saadaan osaksi poliittista agenda.

Perheväkivalta

Monissa Euroopan maissa yhteiskunta suvaitsee ja jopa hyväksyy joitakin lapsiin kohdistuvan toistuvan väkivallan muotoja, erityisesti perheen rangaistuksena käyttämän ruumiillisen kurituksen. Lakia valvovat viranomaiset, jotka eivät tunnista tekoja rikoksiksi, hyväksyvät tämän väkivallan epäsuorasti. Silloinkin kun säädetään lakeja perheväkivaltaa vastaan, lain valvonta saattaa olla valikoivaa tai puuttua kokonaan. Kymmenittäin eurooppalaisia lapsia kuolee vieläkin joka viikko pahoinpitelyn seurauksena.¹

Väkivalta saattaa olla piilossa tai vaikeasti huomattavaa, kun sen tekijöinä ovat ihmiset, jotka osallistuvat lapsen arkeen paikoissa, joiden kuuluisi olla lapsen turvapaikkoja, kuten koulussa, perheessä tai nuorisokodeissa. Koska perheväkivalta on lapsiin kohdistuvan väkivallan vaikeimmin havaittava muoto, tilastoja on vaikea saada ja ne ovat usein epäluotettavia. Monet lapset pelkäävät puhua perheenjäseniään vastaan, erityisesti seksuaalisen hyväksikäytön ollessa kyseessä. Tämä hiljaisuus laskee varauksetta vastuun taakan kaikkien niiden harteille, jotka työskentelevät lasten kanssa. Pahoinpitelyn merkit tulee huomata, ja niistä tulee kaikissa tapauksissa raportoida.

Kolmasosa Euroopan unionin jäsenvaltioista on poistanut ruumiillisen rangaistuksen (Bulgaria, Islanti, Italia, Itävalta, Kroatia, Kypros, Latvia, Norja, Portugal, Romania, Ruotsi, Saksa, Suomi, Tanska, Ukraina ja Unkari)² ja muut ovat sitoutuneet lainuudistukseen. Tästä myönteisestä kehityksestä huolimatta ruumiillinen rangaistus on edelleen laillinen useissa maissa, ja se ymmärretään yhä hyväksyttäväksi ”kurin” muodoksi. Ruumiillisen rangaistuksen lopettaminen vaatii vanhemmilta asennemuutosta, joka johtaa myönteisempien, väkivallattomien menetelmien käyttöön lasten kasvatuksessa.

Kouluväkivalta

Joka kymmenes koululainen kohtaa väkivaltaa koulussa, ja nämä luvut ovat nousussa³. Väkivallan taso ei niinkään liity maan taloudelliseen varallisuuteen kuin maan asenteisiin lapsia kohtaan ja lasten poliittiseen merkitykseen yhteiskunnassa.⁴ Vaikka ruumiillinen rangaistus on useimpien Euroopan maiden kouluissa kielletty, kiusaaminen on levinnyt laajalle. Lapset, jotka ovat hiukan erilaisia – viisaampia, suurempia tai pienempiä, joilla on erilainen ihonväri tai aksentti – voivat joutua sarkasti-

sen huumorin, huhujen, nimittelyn, alentavien tilanteiden ja syrjimisen kohteiksi, samoin heidän per-soonaansa tai tavaroihinsa kohdistuu fyysisiä hyökkäyksiä.

Kiusaaminen koulussa voi ilmetä jengiväkivaltana tai kohdistua etnisiin vähemmistöihin tai maahan-muuttajiin, silloin kun motiivina on rasismi. Nykyään kiusaaminen on usein nettikiusaamista, jolloin lapsista levitetään alentavia valokuvia tai loukkaavia kommentteja ympäri internetiä. Koska tämä kiu-saamisen muoto on enimmäkseen nimetöntä, tapahtuu silmänräpäyksessä ja ulottuu laajalle, sillä on erityisen haitallinen vaikutus lapsiin. Lapsille, jotka ovat tuollaisen kiusaamisen kohteina, koulusta tulee kauhun paikka, ei oppimisen.

YK:n raportti lapsiin kohdistuvasta väkivallasta osoitti, että Euroopassa tytöt ovat poikia useam-min kiusaamisen kohteena, ja että kahdeksankymmentä prosenttia kouluväkivallan tekijöistä on 12–16-vuotiaita.⁵

Tarvitaan yleistä tietoisuutta ja nollatoleranssia, kun on kyse kouluväkivallasta. Kouluviranomais-ten, opettajien ja vanhempien pitäisi kyetä huomaamaan väkivallan merkit ja puuttua siihen nopeasti. Jokainen koulu tarvitsee johdonmukaisen toimintatavan väkivallan ehkäisyyn ja helpon, luottamuk-sellisen järjestelmän, jonka kautta lapset voivat valittaa asiasta. Lapsen mukaan ottaminen asiasta tie-dottamiseen ja vertaistukeen on tehokas keino taistella kouluväkivaltaa vastaan.

European Observatory on Violence in Schools (EOVS) tutkii koulu- ja kaupunkiväkivaltaa. Se sijaitsee Victor Ségalen yliopiston yhteydessä Bordeauxissa, Ranskassa ja tutkii väkivaltaa Belgiassa, Saksassa, Italiassa, Espanjassa, Sveitsissä ja Isossa-Britanni-assa sekä lisäksi muutamissa Euroopan ulkopuolisissa maissa, kuten Kanadassa, Japanissa, Meksikossa ja Burkina Fasossa.

European Observatory of Violence in Schools: www.obsviolence.com/english/presentation/index.html

Medialle ja internetille altistuminen

Internet ja muut median välineet voivat altistaa nuoret monenlaisille vaaroille. Olipa kyse tahallisuudesta tai tahattomuudesta, altistaminen sopimattomalle aineistolle, kuten väkivaltaisille kuville, rasis-tiselle propagandalle ja pornografialle, on yksi väkivallan muoto. Internet jättää lapsen myös alttiiksi ahdistelulle ja pedofiiliselle toiminnalle, jopa oman kodin turvassa.⁶ Ks. teema 9, ”Media ja internet” (s. 257) pohdintaa mediakasvatuksesta, jonka avulla suojellaan lapsia tällaiselta hyväksikäytöltä. Vuonna 2006 Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi erityssuosituksen lasten vaikutusmahdollisuuk-sien lisäämisestä uudessa tieto- ja viestintäympäristössä.⁷

Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on merkittävä ongelma tämän päivän Euroopassa. Sitä voi esiintyä monenlaisena, kuten inestinä, pornografiana, prostituutiona, ihmiskauppana ja toisten lasten teke-mänä seksuaalisena väkivaltana, kaikki asioita, jotka voivat aiheuttaa vakavia vaurioita lapsen mielen-terveydelle ja fyysiselle hyvinvoinnille.

On arveltu, että kymmenestä kahteenkymmeneen prosenttiin Euroopan lapsista on käytetty seksuaa-lisesti hyväksi lapsena.⁸ Kuitenkaan useimmat uhrit eivät raportoi heitä vastaan tehdystä rikoksesta. Monet ovat liian nuoria ymmärtääkseen, mitä tapahtui. Muilla ei ole ketään, johon luottaa tai joka uskoisi heitä, tai he tuntevat itsensä petetyiksi tai liikaa häpeää tai syyllisyyttä kertoakseen kenelle-kään. Monia rikoksenteijä uhkailee tai manipuloi, usein tämä on perheenjäsen tai lapselle tuttu aiku-i-nen.

Prostituutioon pakottaminen ja organisoitu pedofilia ovat muita seksuaalisen hyväksikäytön muotoja, joissa lapsi pakotetaan suostumaan seksuaaliseen aktiin vieraiden ja muiden aikuisten kanssa rahasta, joka maksetaan aikuiselle parittajalle. Lapset, jotka ovat aseellisten selkkausten keskellä, siirtolaisia,

maahanmuuttajia tai pakolaisia, laitoksissa olevat lapset, lapset, joilta puuttuu perheen tuki ja lapset, jotka elävät köyhyydessä ovat erityisen suojattomia kaikenlaisista seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Vanhemmat, opettajat, sosiaalityöntekijät ja päättäjät voivat kaikki osaltaan suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä.

Lapsikauppa

Ihmiskauppa on orjakaupan nykyaikainen muoto. Ihmisiä kohdellaan hyödykkeinä, kun heitä ostetaan ja myydään ja kun he joutuvat kaikenlaisen hyväksikäytön kohteiksi. Ihmiskauppa on ihmisoikeusrikkomus ja loukkaa kaikkien ihmisten arvoa ja koskemattomuutta.

Ihmiskaupan lapsiuhri on kuka tahansa alle kahdeksantoistavuotias, joka on rekrytoitu, kuljetettu, siirretty, kätetty tai otettu vastaan hyväksikäytön tarkoituksessa, joko maan sisällä tai ulkopuolella. Joissakin tapauksissa lapset on huijattu lapsikauppaan lupaamalla koulutusta ja matka; toisissa tapauksissa heidän köyhät vanhempansa hylkäävät heidät käteisenä maksettua palkkiota vastaan.

Ihmiskauppa altistaa lapset väkivallalle ja seksuaaliselle hyväksikäytölle ja riistää lapselta oikeuden säilyttää identiteettinsä, kasvaa perheessä, saada koulutusta, terveydenhoitoa, lepoa ja vapaa-aikaa ja vapauden alentavalta kohtelulta ja rankaisemiselta (Ks. myös pohdintaa lasten työstä teema 4: ”Kasvatus ja vapaa-aika” (s. 223).

Euroopassa lapsikauppaa tehdään yleensä seksuaaliseen hyväksikäytön tai pakkotyön muodossa. Kaupatut lapset pakotetaan prostituutioon, avioliittoon tai adoptoidaan laittomasti; he ovat halpaa tai ilmaista työvoimaa maataloudessa tai työväkeä riistävässä yrityksissä, he työskentelevät palvelijoina tai kerjäläisinä ja heitä käytetään huvitteluun. Koska he ovat laittomia, kaupatut lapset piilotetaan yleensä näkyvistä ja heitä on vaikea tunnistaa. Koska he eivät usein puhu paikallista kieltä ja heitä pidetään ankarasti silmällä, heidän mahdollisuutensa paeta ja hakea apua ovat erittäin rajoitetut

Haavoittuvat lapsiryhmät

Vaikkaka lapsiin kohdistuva väkivalta ei rajoitu mihinkään ryhmään tai taloudelliseen luokkaan, jotkut lapset ovat erityisen uhanalaisia hyväksikäytölle. Tällaisia ryhmiä ovat:

- **Kodittomat kaupunkilaislapset:** ”Katulapsilla” on erittäin suuri vaara joutua seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi, erityisesti tytöillä. UNICEF raportoi, että maailmassa on nykyään yli 100 miljoonaa kadulla elävää lasta.⁹ Tuhansia katulapsia löytyy jokaisesta Euroopan suuresta kaupungista, ja heidän lukumääränsä on kasvussa työttömyyden, köyhyyden ja maahanmuuton vuoksi.
- **Vammaiset lapset:** Vaikka vammaiset lapset ovat usein hyväksikäytön kohteina, mukaan luettuna väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö, lastensuojelun palvelut kohdistuvat harvoin heidän tarpeisiinsa. Sosiaaliviranomaiset voivat itse asiassa pitää käynnissä vammaisten lasten hyväksikäyttöä leimaamalla heidät ”erityisiksi” tai ”tarpeessa oleviksi”. Vammaiset lapset on opetettu monessa suhteessa hyväiksi uhreiksi, erityisesti tytöt, joita usein arvostetaan vähemmän kuin poikia. Vammaiset tytöt pääsevät epätodennäköisimmin osalliseksi koulutuksesta, saavat terveydenhoitoa ja kuntoutusta tai pääsevät osallistumaan yhteisönsään.¹⁰
- **Pakolais- ja maahanmuuttajalapset:** Pakolais- ja maahanmuuttajalapset voivat kokea väkivaltaa sekä kodeissaan että yhteisössään joutuessaan muukalaisvihan aiheuttamien tekojen kohteiksi. Koska heidän vanhempansa eivät usein ole perehtyneet yhteisön lakeihin ja sääntöihin, lapset voivat joutua haitallisten perinteisten tapojen, kuten tyttöjen sukupuolielinten silpomisen ja poikien initiaatoriittien rituaalisen viiltelyn uhreiksi. Perheen traumat ja epävakaus saattavat myös johtaa lasten hyväksikäyttöön.

- **Lapsiäidit:** Vaikka ovat itsekkin lapsia ja oikeutettuja Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti kaikkeen suojaan ja etuihin, lapsen saaneiden tyttöjen otaksutaan yleisesti astuneen aikuisuuteen, olivatpa he naimisissa tai eivät. He ovat näin joutuneet eräänlaiseen oikeudelliseen välitilaan, jossa ollaan ilman lapsille tarjottua suojelua ja liian nuoria vaatimaan aikuisten laillisia oikeuksia.

Mitä voit tehdä ehkäistäksesi lapsen kohdistuvaa väkivaltaa

- Tarkkaile lasten tilannetta ja raportoi väkivallasta.
- Tarkkaile hallituksen politiikkaa ja väkivallan vastaisia lastensuojeluohjelmia sekä painosta viranomaisia säätämään suojelulakeja.
- Tue perheitä vanhempainkoulutuksella.
- Murra hiljaisuus! Puhu väkivallasta, jota koet tai todistat.
- Kyseenalaista väkivallan hiljainen hyväksyminen.
- Lisää tietoa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta.
- Tunnista väkivallan merkit.
- Mobilisoi koulu ja yhteisö kieltämään ja poistamaan kiusaaminen ja muut lapsiin kohdistuvat väkivallan muodot.
- Opeta lapsille, kuinka suojautua hyväksikäytöltä ja vaaroilta.
- Opeta lapsille väkivallattomia ristiriitojen hallintatapoja.
- Älä itse käytä väkivaltaa.

Teemaan liittyviä ihmisoikeusasiakirjoja

Euroopan neuvosto

Ihmisoikeuksien sopimuksen artikla 3 toteaa: ”Ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.” Edistääkseen ja varjellakseen tätä perusoikeutta, Euroopan neuvosto on puuttunut moniin väkivallan muotoihin lainsäädännöllisin keinoin, herättämällä tietoisuutta ja kampanjoimalla (esimerkiksi ihmiskauppaa, sukupuolesta johtuvaa väkivaltaa, lapsityötä ja mediaväkivaltaa vastaan).

Euroopan neuvosto on saanut aikaan oikeudellisen suojan monia väkivallan muotoja vastaan:

- **Eurooppalainen komitea kidutuksen, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi** (CPT) kehittää standardeja vapautensa menettäneiden nuorten suojelemiseksi, toimii oikeuslaitoksen ulkopuolisena ennalta ehkäisevänä mekanismina turvasäilöön otettujen nuorten suojelemiseksi ja tekee säännöllisiä vierailuja nuorten rikoksentekijöiden laitoksiin.¹¹
- **Ihmiskaupan vastainen yleissopimus** pyrkii ehkäisemään ihmiskauppaa, suojelemaan ihmiskaupan uhrien ihmisoikeuksia ja saamaan ihmiskauppiaat syytteeseen.¹² Tämä oikeudellisesti sitova sopimus, joka tuli voimaan vuonna 2005, pätee kaikkiin ihmiskaupan muotoihin, kaikkiin sen uhreihin ja kaikkiin hyväksikäytön muotoihin, mukaan luettuina seksuaalinen hyväksikäyttö, pakkotyö, orjuus ja elinten poisto myyntitarkoituksessa. Suomi ei ole vielä ratifioinut sopimusta.
- **Tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus**, joka käsittelee myös lapsipornografiaan liittyviä rikoksia, toteaa artikkelissa 9, että osapuolten on ”ryhdyttävä lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin säätääkseen lainsäädännöllisesti rangaistavaksi tietojärjestelmän käytön lapsipornografiaan”.¹³
- **Yleissopimus lasten suojelemiseksi seksuaaliselta riistolta ja hyväksikäytöltä**, joka

hyväksyttiin vuonna 2007, on ensimmäinen sopimus, joka koskee nimenomaan lasten hyväksikäyttöä. Se täyttää eurooppalaisen lainsäädännön aukkoja ja luo yhdenmukaisen kehyksen taistelussa tätä vitsausta vastaan, joka vaikuttaa kymmenestä kahteenkymmeneen prosenttiin kaikista eurooppalaista lapsista.¹⁴

Monet Euroopan neuvoston toimet ja ohjelmat suuntautuvat myös lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan:

- Vuonna 2006 neuvosto käynnisti hankkeen ”Building Europe with and for Children”. Se on jatkoa YK:n raportille ”Lapsin kohdistuva väkivalta Euroopassa”, ja tämän kolmivuotisen ohjelman yhtenä päätarkoituksena on taistella lapsiin kohdistuvan väkivallan eri muotoja, kuten ruumiillista rangaistusta, perheväkivaltaa, seksuaalista hyväksikäyttöä ja ihmiskauppaa vastaan. Tällä toimialueella hanke kehittää standardeja, muotoilee poliittisia suuntaviivoja ja johtaa voimakasta tiedotuskampanjaa, jossa ovat mukana hallitukset, viranomaiset, alan ammattilaiset ja kansalaisjärjestöt.
- **Ihmisoikeuskomissaari** puhuu säännöllisesti lasten oikeuksista ja suojelusta väkivaltaa vastaan tarkastusmatkoillaan jäsenvaltioissa.
- **Euroopan neuvoston ihmiskaupantorjuntakampanja** käynnistettiin vuonna 2006 iskulauseena ”Human being – not for sale”, ihminen ei ole myytävänä. Kampanja pyrkii herättämään tietoisuutta ihmiskaupan laajuudesta nyky-Euroopassa. Se esittelee erilaisia toimenpiteitä, jotka estävät tämän uuden orjuuden muodon, samoin kuin yrittää suojella uhrien ihmisoikeuksia ja saattaa ihmiskauppiaat vastuuseen.
- Vuonna 2007 Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous käynnisti yleiseurooppalaisen katulapsikartoituksen ja tähän ongelmaan puuttumiseen tarvittavien menettelytapojen kehittelyn.

Yhdistyneet kansakunnat

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (1948) tunnustaa vapauden väkivallasta perustavanlaatuisiksi ihmisoikeudeksi artiklassa 5. Tätä oikeutta on kuitenkin kehitelty paljon pitemmälle **Lapsen oikeuksien sopimuksessa** (1989). Artikla 19 määrittelee monia pahoinpitelyn muotoja, mukaan lukien seksuaalisen hyväksikäytön, henkisen väkivallan ja huonon kohtelun:

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.

Sekä artiklat 19 että 37 suojelevat lasta erityisesti teloitukselta, joka on vielä käytössä joissakin Euroopan ulkopuolisissa maissa.

Laajimmin ratifioitu YK:n kaikista ihmisoikeusasiakirjoista on Lapsen oikeuksien sopimus, joka tarjoaa voimakkaan oikeudellisen pohjan lasten suojelemiseen väkivallalta, tuli se sitten valtion, institution tai yksilön taholta. Se on korvaamaton kaikenlaisille organisaatioille, jotka tekevät työtä lasten suojelemiseksi.

Perheväkivalta sivuutettiin kauan ”yksityisasiana”, paitsi vakavan ruumiillisen vahingoittumisen yhteydessä tai kuoleman tapahtuessa. Wienin julistus vuonna 1993 tunnusti kuitenkin väkivallan naisia ja tyttöjä kohtaan ihmisoikeusrikkomukseksi, oli se sitten valtion tai yksilöiden aiheuttamaa. Samana vuonna YK:n yleiskokous hyväksyi **Julistuksen naisiin kohdistuvan väkivallan lopettamisesta** ja nimitti naisiin kohdistuvalle väkivallalle **erityisraporttoijan**, asiantuntijan, jonka tehtävänä on koota tietoa naisiin ja tyttöihin kohdistuvasta väkivallasta. Julistus nimenomaan edellyttää kaikkien koulujen haastavan suunnitelmissaan miesten ja naisten käyttäytymismallit.¹⁵

Hyödyllisiä lähteitä

- *Action against Trafficking in Human Beings: Prevention, protection and prosecution*, Council of Europe, 2007:
www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/Source/eg-thb-sem2_2006_Proceedings.pdf
- *Building a Europe for and with Children: The facts about children and violence*, Fact-pack, Council of Europe: www.coe.int/t/E/Com/Press/Source/Factpack_English.doc
- Campaign to Combat Violence against Women, Fact Sheet: Council of Europe: 2006:
www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_FS_Violence_E.pdf
- *Declaration on the Elimination of Violence against Women*: General Assembly Resolution 48/104 of 20: UNESCO, 1993: http://portal.unesco.org/education/en/file_download.php/7ed3f0d989b575571389ec99fb1bce6bDeclaration-Elimination-Violence-Women.pdf
- *Forced Labour, Child Labour and Human Trafficking in Europe: An ILO Perspective*: International Labour Office, Brussels, 2002: www.belgium.iom.int/STOPConference/Conference%20Papers/06.%20ILO%20-%20Final%20Brussels%20Trafficking%20Paper%20Sept.%202002.pdf
- Frau-Meigs, Divina, *Council of Europe Pan-European Forum on Human Rights in the Information Society: Empowering Children and Young People*: Council of Europe, 2006:
www.euro.who.int/document/mediacentre/fs0203e.pdf
- *Gender Matters – A manual on addressing gender-based violence with young people*: Council of Europe, 2007.
- *Handbook for Parliamentarians: The Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*: Council of Europe, 2007:
http://assembly.coe.int/committeedocs/2007/Trafficking-human-beings_E.pdf
- Kennedy, Margaret, 'Rights for Children Who Are Disabled', in *The Handbook of Children's Rights*: Routledge, London, 1995.
- May-Chahal, Corinne and Herczog, Maria, *Child sexual abuse in Europe*: Council of Europe, 2003.
- *Recommendation Rec(2006)12 of the Committee of Ministers to Member States on Empowering Children in the New Information and Communications Environment*, Council of Europe, 2006.
- *Working to Prevent the IT-Related Sexual Exploitation of Children*: Save The Children Denmark, 2005: www.redbarnet.dk/.../DWSDownload.aspx?File=Files%2FFiler%2FSeksuelt_misbrug%2FAarsberetningHotline05_ENG.pdf

Hyödyllisiä nettisivuja

- Activist Toolkit, Making rights a reality:
<http://web.amnesty.org/actforwomen/svaw-toolkit-eng>
- Child Rights Information Network: www.crin.org
- Corporal punishment...No punishment is justifiable:
www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/corporalPunishment_en.asp
- Council of Europe: www.coe.int/children
- Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings:
<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/197.htm>
- European Observatory of Violence in Schools:
www.obsviolence.com/english/presentation/index.html
- Council of Europe Commissioner for Human Rights:
www.coe.int/t/commissioner/default_EN.asp
- Street Children and Homelessness:
www.cyc-net.org/cyc-online/cycol-0904-Homelessness.html

- The United Nations Secretary General's Study on Violence against Children: www.violencestudy.org
- UNICEF: www.unicef.org/protection
- End Child Prostitution, Child Pornography and the Trafficking of Children for Sexual Purposes: www.ecpat.net
- International Labour Organization, International Programme for the Elimination of Child Labour (ILO-IPEC): www.ilo.org
- Institute for Research on Working Children (IREWOC): www.childlabour.net
- Coalition to Stop the Use of Child Soldiers (CSC): www.child-soldiers.org

.....

Viitteet

- 1 *Corporal Punishment...No violence against children is justifiable*: www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/corporalPunishment_en.asp
- 2 *Building a Europe for and with Children*: The facts about children and violence, Fact-pack, Council of Europe: www.coe.int/t/E/Com/Press/Source/Factpack_English.doc
- 3 *The United Nations Secretary General's Study on Violence against Children*: www.violencestudy.org
- 4 *Violence Against Children – Europe and Central Asia*, UNICEF, p.9: www.unicef.org/ceecis/sgsvac-eca_04_01-48.pdf
- 5 *The United Nations Secretary General's Study on Violence against Children*: www.violencestudy.org
- 6 Working to Prevent the IT- Related Sexual Exploitation of Children: Save the Children Denmark, 2005.
- 7 Recommendation Rec(2006)12 of the Committee of Ministers to Member States on Empowering Children in the New Information and Communications Environment: Council of Europe, 2006.
- 8 *The United Nations Secretary General's Study on Violence against Children*: www.violencestudy.org
- 9 See Street Children and Homelessness: www.cyc-net.org/cyc-online/cycol-0904-Homelessness.html
- 10 Margaret Kennedy, 'Rights for Children Who are Disabled' in *The Handbook of Children's Rights*: London, Routledge, 1995, p. 149.
- 11 See www.cpt.coe.int/EN/about.htm
- 12 Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/197.htm>
- 13 See Council of Europe Convention on Cybercrime: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/HTML/185.htm>
- 14 *Council of Europe's Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation*, See www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Legal_cooperation/Fight_against_sexual_exploitation_of_children
- 15 *Declaration on the Elimination of Violence against Women*: General Assembly Resolution 48/104 of 20, Art. 4: UNESCO, 1993: [www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.RES.48.104.Eng](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.RES.48.104.Eng)

VI. LIITTEET

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (Lasten versio)

Artikla 1, Oikeus tasa-arvoon:

Olet syntynyt vapaaksi ja oikeuksiltasi tasa-arvoiseksi kaikkien muiden ihmisten kanssa. Sinulla on kyky ajatella ja erottaa oikea väärästä. Sinun tulisi kohdella muita ystävyydellä.

Artikla 2, Vapaus syrjinnästä:

Sinulla on kaikki nämä oikeudet riippumatta rodustasi, ihonväristäsi, sukupuolestasi, kielestäsi, uskonnostasi, mielipiteistäsi, perhetaustastasi, yhteiskunnallisuudesta tai taloudellisesta asemastasi, syntyperästäsi tai kansallisuudestasi.

Artikla 3, Oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen:

Sinulla on oikeus elää, olla vapaa ja tuntea olevasi turvassa.

Artikla 4, Vapaus orjuudesta

Kellään ei ole oikeutta kohdella sinua orjana, etkä sinä saa kohdella toista orjana.

Artikla 5, Vapaus kidutuksesta ja halventavasta kohtelusta:

Kenelläkään ei ole oikeutta kiduttaa, vahingoittaa tai nöyryyttää sinua.

Artikla 6, Oikeus tulla tunnustetuksi henkilönä lain edessä:

Sinulla on kaikkialla oikeus siihen, että sinut henkilönä tunnustetaan lain edessä.

Artikla 7, Oikeus tasa-arvoisuuteen lain edessä:

Sinulla on oikeus lain suojaan ja tasavertaiseen kohteluun ilman minkäänlaista syrjintää.

Artikla 8, Oikeus tehokkaaseen hyvitykseen:

Jos oikeuksiasi on loukattu, sinulla on oikeus saada oikeudenmukaiset ja taitavat tuomarit puolustamaan oikeuksiasi.

Artikla 9, Vapaus mielivaltaisesta pidättämisestä ja karkottamisesta:

Kenelläkään ei ole oikeutta pidättää sinua, sulkea sinua vankilaan tai pakottaa sinua lähtemään maastasi ilman laillista syytä.

Artikla 10, Oikeus tulla kuulluksi oikeudenmukaisesti ja julkisesti:

Jos sinua epäillään rikoksesta, sinulla on oikeus julki-

seen ja oikeudenmukaiseen kuulemiseen.

Artikla 11, Oikeus tulla kohdelluksi syyttömänä, kunnes sinut on todistettu syylliseksi:

- 1) Sinua pitää kohdella syyttömänä, kunnes oikeudenmukaisessa oikeudenkäynnissä voidaan todistaa syyllisyytesi.
- 2) Sinua ei voida tuomita rangaistukseen sellaisesta, mitä ei pidetty rikoksena siihen aikaan kun teit sen.

Artikla 12, Vapaus mielivaltaisesta puuttumisesta yksityisyyteen, perheeseen, kotiin ja kirjeenvaihtoon:

Sinulla on oikeus suojaan, jos joku yrittää vahingoittaa mainettasi tai tunkeutua kotiisi, avata postiasi tai häiritä sinua tai perhettäsi ilman hyvää syytä.

Artikla 13, Oikeus vapaaseen liikkumiseen:

- 1) Sinulla on oikeus tulla ja mennä niin kuin haluat maasi rajojen sisällä.
- 2) Sinulla on oikeus lähteä maastasi toiseen maahan, ja sinun pitää saada palata takaisin omaan maahasi, jos haluat.

Artikla 14, Oikeus turvapaikkaan toisessa maassa:

- 1) Jos joku uhkaa vahingoittaa sinua, sinulla on oikeus mennä toiseen maahan ja pyytää turvapaikkaa pakolaisena.
- 2) Menetät tämän oikeuden, jos olet tehnyt vakavan rikoksen.

Artikla 15, Oikeus kansalaisuuteen ja sen vaihtoon

- 1) Sinulla on oikeus olla jonkin maan kansalainen.
- 2) Kukaan ei saa riistää kansalaisuuttasi ilman laillista syytä. Sinulla on oikeus vaihtaa kansalaisuutta, jos haluat.

Artikla 16, Oikeus avioliittoon ja perheeseen:

- 1) Kun olet lain mukaan tarpeeksi vanha, sinulla on oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe ilman rodusta, maasta tai uskonnosta johtuvia rajoituksia. Molemmilla puolisoilla on samat oikeudet avioliiton solmiessaan ja myös erotessaan.
- 2) Kukaan ei saa pakottaa sinua avioliittoon.
- 3) Perhe on yhteiskunnan perusyksikkö, ja viranomaisten tulee suojella sitä.

Artikla 17, Oikeus omaisuuteen:

- 1) Sinulla on oikeus omistaa omia tavaroita.
- 2) Kenelläkään ei ole oikeutta ottaa näitä tavaroita sinulta ilman hyvää syytä.

Artikla 18, Ajatuksen, omantunnon ja uskonnonvapaus:

Sinulla on oikeus omiin ajatuksiin ja oikeus uskoa mikä tahansa uskonnon mukaisesti. Saat vapaasti harjoittaa uskontoasi ja uskoasi ja myös vaihtaa niitä

Artikla 19, Mielenpitemen ja sananvapaus:

Sinulla on oikeus mielenpiteisiin ja niiden ilmaisemiseen. Sinun tulee voida jakaa mielenpiteitäsi toisten kanssa erilaisin tavoin, myös muista maista olevien ihmisten kanssa.

Artikla 20, Oikeus rauhanomaiseen kokoontumiseen ja yhdistymiseen:

- 1) Sinulla on oikeus tavata toisia ihmisiä rauhanomaisesti.
- 2) Kukaan ei saa pakottaa sinua liittymään mihinkään yhdistykseen.

Artikla 21, Oikeus osallistua hallitsemiseen ja vaaleihin:

- 1) Sinulla on oikeus osallistua maasi hallintoon joko välittömästi tai valitsemalla joku edustamaan sinua.
- 2) Sinulla ja kaikilla muillakin on oikeus palvella maata.
- 3) Hallitus olisi valittava säännöllisesti oikeudenmukaisilla ja ja salaisilla vaaleilla.

Artikla 22, Oikeus sosiaaliturvaan:

Sen yhteiskunnan, jossa asut, pitäisi tarjota sinulle sosiaaliturvaa ja oikeuksia, jotka ovat välttämättömiä sinulle ja kehityksellesi.

Artikla 23, Oikeus haluamaansa työhön ja oikeus liittyä ammattiyhdistyksiin:

- 1) Sinulla on oikeus työhön, oikeus valita työsi ja työntekoon hyvissä olosuhteissa.
- 2) Samaa työtä tekeville ihmisille pitää maksaa sama palkka.

Artikla 24, Oikeus lepoon ja vapaa-aikaan:

Sinulla on oikeus lepoon ja vapaa-aikaan. Työpäiväsi ei pitäisi olla liian pitkä, ja sinulla tulee olla mahdollisuus vapaapäiviin, joilta maksetaan palkkaa.

Artikla 25, Oikeus kohtuulliseen elintasoon:

- 1) Sinulla on oikeus asioihin, joita sinä ja perheesi tarvitset terveelliseen ja mukavaan elämään, näihin kuuluu ruoka, vaatteet, asunto, sairaanhoito ja muut sosiaaliset palvelut. Sinulla on oikeus avustukseen, jos olet työtön tai et pysty käymään töissä.
- 2) Äitien ja lasten tulee saada erityistä huoltoa ja apua.

Artikla 26, oikeus koulutukseen:

- 1) Sinulla on oikeus käydä koulua. Alkuopetuksen pitäisi olla ilmaista ja pakollista. Sinun tulisi saada oppia ammatti tai jatkaa opintojasi niin pitkälle kuin pystyt.
- 2) Koulussa sinun pitäisi voida kehittää lahjojasi ja oppia kunnioittamaan toisia, mikä tahansa heidän rotunsa, uskontonsa tai kansallisuutensa onkin.
- 3) Vanhemmillasi on oikeus valita, millaista opetusta saat.

Artikla 27, Oikeus osallistua yhteiskunnan kulttuurielämään:

- 1) Sinulla on oikeus osallistua yhteiskuntasi traditioihin, nauttia taiteesta ja tieteen tuomista edistyksistä.
- 2) Jos olet taiteilija, kirjailija tai tieteentekijä, työsi ovat suojattuja ja sinun pitäisi saada niistä korvusta.

Artikla 28, Oikeus osallistua yhteiskunnalliseen järjestykseen:

Sinulla on oikeus sellaiseen maailmaan, jossa sinä ja kaikki muut ihmiset nautitte kaikista oikeuksista ja vapauksista.

Artikla 29, Velvollisuudet yhteiskuntaa kohtaan:

- 1) Persoonallisuutesi voi kehittyä ainoastaan omassa yhteisössäsi, ja sinulla on velvollisuuksia sitä yhteisöä kohtaan.
- 2) Lain pitäisi turvata ihmisoikeudet. Sen tulisi antaa jokaisen kunnioittaa toistaan ja tulla itse kunnioitetuksi.
- 3) Näiden oikeuksien ja vapauksien tulisi tukea Yhdistyneitten kansakuntien päämääriä ja periaatteita.

Artikla 30, Kielto puuttua näihin ihmisoikeuksiin:

Yksikään ihminen, ryhmä tai valtio missään maailman osassa ei saa tehdä mitään, mikä hävittäisi nämä oikeudet.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus

Yhdistyneiden kansakuntien kolmas yleiskokous hyväksyi ja julkisti ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen joulukuun 10. päivänä 1948. Julistuksen hyväksymisen puolesta äänesti 48 maata. Mikään maa ei äänestänyt vastaan. Kahdeksan maata pidättyi äänestämästä.

Välttömästi tämän historiallisen tapahtuman jälkeen yleiskokous kehotti kaikkia jäsenmaita julkaisemaan julistuksen tekstin. Niitä pyydettiin ”levittämään ja tekemään sitä tunnetuksi, lukemaan ja selittämään sitä ennen kaikkea kouluissa ja muissa oppilaitoksissa eri maiden ja alueiden poliittisista oloista riippumatta”.

Julistuksen virallinen teksti on saatavissa YK:n kuudella virallisella kielellä: arabiaksi, englanniksi, espanjaksi, kiinaksi, ranskaksi ja venäjäksi. Myös monet YK:n jäsenmaat ovat noudattaneet yleiskokouksen kehotusta ja kääntäneet julistuksen omalle kielelleen. Seuraavilla sivuilla oleva käännös on Suomen hallituksen vahvistama.

Julistuksen ilmaiskappaleita on saatavana YK:n Kööpenhaminassa sijaitsevasta pohjoismaisesta tiedotustoimistosta YK:n virallisilla kielillä, pohjoismaisilla kielillä ja rajallinen määrä muilla kielillä.

JOHDANTO

Kun ihmiskunnan kaikkien jäsenten luonnollisen arvon ja heidän yhtäläisten ja luovuttamattomien oikeuksien tunnistaminen on vapauden, oikeudenmukaisuuden ja rauhan perustana maailmassa,

kun ihmisoikeuksia on väheksytty tai ne on jätetty huomiota vaille, on tapahtunut raakalaistekoja, jotka ovat järkyttäneet ihmiskunnan omaatuntoa, ja kun kansojen korkeimmaksi päämääräksi on julistettu sellaisen maailman luominen, missä ihmiset voivat vapaasti nauttia sanan ja uskon vapautta sekä elää vapaina pelosta ja puutteesta,

kun on välttämätöntä, että ihmisoikeudet turvataan oikeusjärjestyksellä, jotta ihmisten ei olisi pakko viimeisenä keinona nousta kapinaan pakkovaltaa ja sortoa vastaan,

kun on tähdellistä edistää ystävällisten suhteiden kehittymistä kansojen välille,

kun Yhdistyneiden kansakuntien kansat ovat peruskirjassa vahvistaneet uskonsa ihmisten perusoikeuksiin, ihmisyksilön arvoon ja merkitykseen sekä miesten ja naisten yhtäläisiin oikeuksiin ja kun ne ovat ilmaisseet vakaan tahtonsa edistää sosiaalista kehitystä ja parempien elämisen ehtojen aikaansaamista vapaammissa oloissa, kun jäsenvaltiot ovat sitoutuneet edistämään, yhteistoi-

minnassa Yhdistyneet kansakunnat -järjestön kanssa, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien yleistä kunnioittamista ja noudattamista, ja,

kun yhteinen käsitys näiden oikeuksien ja vapauksien sisällöstä on mitä tärkein tämän sitoumuksen täydelliseksi toteuttamiselle,

Niin sen vuoksi

YLEISKOKOUS antaa TÄMÄN IHMISOIKEUKSIEN YLEISMAAILMALLISEN JULISTUKSEN kaikkien kansojen ja kaikkien kansakuntien tavoiteltavaksi yhteiseksi ohjeeksi, jotta kukin yksilö ja kukin yhteiskuntaelin pyrkisi, pitäen alati mielessään tämän julistuksen, valistamalla ja opettamalla edistämään näiden oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista sekä turvaamaan jatkuvin kansallisin ja kansainvälisin toimenpitein niiden yleisen ja tehokkaan tunnustamisen ja noudattamisen sekä itse jäsenvaltioiden kansojen että niiden oikeuspiirissä olevien alueiden kansojen keskuudessa.

1. artikla

Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvotaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.

2. artikla

Jokainen on oikeutettu kaikkiin tässä julistuksessa esitettyihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään perustuvaa erotusta.

Mitään erotusta ei myöskään pidä tehdä sen maan tai alueen valtiollisen, hallinnollisen tai kansainvälisen aseman perusteella, johon henkilö kuuluu, olipa tämä alue itsenäinen, huoltohallinnossa, itsehallintoa vaille tai täysivaltaisuudeltaan minkä tahansa muun rajoituksen alainen.

3. artikla

Kullakin yksilöllä on oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen.

4. artikla

Ketään ei saa pitää orjana tai orjuutettuna, kaikki orjuuden ja orjakaupan muodot on kiellettävä.

5. artikla

Ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista julmasti, epäinhimillisesti tai alentavasti.

6. artikla

Jokaisella ihmisellä on kaikkialla oikeus siihen, että hänet henkilönä tunnustetaan lain edessä.

7. artikla

Kaikki ovat tasavertaisia lain edessä ja oikeutetut erotuksetta yhtäläiseen lain suojaan. Kaikilla on oikeus tasavertaiseen suojaan tätä julistusta loukkaavaa syrjintää vastaan sekä kaikkea sellaiseen syrjintään tähtäävää yllytystä vastaan.

8. artikla

Jokaisella on oikeus tehokkaaseen hyvitykseen asianomaisessa kansallisessa tuomioistuimessa häneen kohdistuneista teoista, jotka loukkaavat hänelle valtiosäännöllä tai lailla turvattuja perusoikeuksia.

9. artikla

Ketään ei saa mielivaltaisesti pidättää, vangita tai ajaa maanpakoon.

10. artikla

Jokaisella on täysin tasa-arvoisesti oikeus siihen, että häntä oikeudenmukaisesti ja julkisesti kuullaan riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan määrittäessä tai häntä vastaan nostettua rikossyytettä selvitettäessä.

11. artikla

(1) Jokaisen rikollisesta teosta syytteessä olevan henkilön edellytetään olevan syytön siihen asti, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti todistettu julkisessa oikeudenkäynnissä, jossa hänelle turvataan kaikki hänen puolustustaan varten tarpeelliset takeet.

(2) Ketään ei pidä tuomita rangaistavaksi teoista tai laiminlyönneistä, jotka eivät kansallisen tai kansainvälisen oikeuden mukaan olleet rikollisia tekohetkellä. Myöskään ei pidä tuomita ankarampaan rangaistukseen, kuin mikä oli sovellettavissa rangaistavan teon suoritushetkellä.

12. artikla

Älköön mielivaltaisesti puututtako kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon älköönkään loukattako kenenkään kunniaa ja mainetta. Jokaisella on oikeus lain suojaan sellaista puuttumista tai loukkausta vastaan.

13. artikla

(1) Jokaisella on oikeus liikkua vapaasti ja valita asuinpaikkansa kunkin valtion sisällä.

(2) Jokaisella on oikeus lähteä maasta, myös omasta maastaan, ja palata maahansa.

14. artikla

(1) Jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa.

(2) Tähän oikeuteen ei voida vedota, kun on kysymys tosi

epäpoliittisista rikoksista johtuvista syytteistä tai teoista, jotka ovat vastoin Yhdistyneiden kansakuntien periaatteita ja päämääriä.

15. artikla

(1) Jokaisella on oikeus kansalaisuuteen.

(2) Keltään ei saa mielivaltaisesti riistää kansalaisuutta eikä evätä oikeutta kansalaisuuden vaihtamiseen.

16. artikla

(1) Täysi-ikäisillä miehillä ja naisilla on oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe ilman minkäänlaisia rodusta, kansalaisuudesta tai uskonnosta johtuvia rajoituksia. Heillä on yhtäläiset oikeudet avioliittoon, avioliiton aikana ja sen purkamisen jälkeen.

(2) Avioliiton solmiminen tapahtukoon vain tulevien aviopuolisoiden vapaasta ja täydestä suostumuksesta.

(3) Perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava ydinosa ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan.

17. artikla

(1) Jokaisella on oikeus omistaa omaisuutta yksin tai yhdessä toisten kanssa.

(2) Keltään älköön mielivaltaisesti riistettäkö hänen omaisuuttaan.

18. artikla

Jokaisella ihmisellä on ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus; tämä oikeus sisältää vapauden uskonnon tai vakaumuksen vaihtamiseen sekä uskonnon tai vakaumuksen julistamiseen yksin tai yhdessä toisten kanssa, sekä julkisesti että yksityisesti, opettamalla sekä harjoittamalla hartautta ja uskonnollisia menoja.

19. artikla

Jokaisella on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen; tähän sisältyy oikeus häiritsemättä pitää mielipiteensä sekä oikeus rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja kaikkien tiedotusvälineiden kautta.

20. artikla

(1) Kaikilla on oikeus rauhanomaiseen kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen.

(2) Ketään ei saa pakottaa liittymään mihinkään yhdistykseen.

21. artikla

(1) Jokaisella on oikeus osallistua maansa hallitsemiseen joko välittömästi tai vapaasti valittujen edustajien välityksellä.

(2) Jokaisella on yhtäläinen oikeus päästä maansa julkisiin toimiin.

(3) Kansan tahto on hallitusvallan perusta; tämä tahto on ilmaistava määräaikailla ja ajoilla vaaleilla, joissa kaikilla on yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ja joissa äänestys on salainen tai muuta vaalivapauden turvaavaa menettelyä noudattava.

22. artikla

Jokaisella on yhteiskunnan jäsenenä oikeus sosiaaliturvaan sekä oikeus kansallisten toimenpiteiden ja kansainvälisen yhteistyön kautta kunkin maan järjestelmä ja voimavarat huomioonottaen, nauttia hänen ihmisarvolleen ja hänen yksilöllisen olemuksensa vapaalle kehittymiselle välttämättömiä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia.

23. artikla

(1) Jokaisella on oikeus työhön, työpaikan vapaaseen valintaan, oikeudenmukaisiin ja tyydyttäviin työehtoihin sekä suojaan työttömyyttä vastaan.

(2) Jokaisella on oikeus ilman minkäänlaista syrjintää samaan palkkaan samasta työstä.

(3) Jokaisella työtä tekevällä on oikeus kohtuulliseen ja riittävään palkkaan, joka turvaa hänelle ja hänen perheelleen ihmisarvon mukaisen toimeentulon ja jota tarpeen vaatiessa täydentävät muut sosiaalisen suojelun keinot.

(4) Jokaisella on oikeus perustaa ammattiyhdistyksiä ja liittyä niihin etujensa puolustamiseksi.

24. artikla

Jokaisella on oikeus lepoon ja vapaa-aikaan, työajan järkevään rajoittamiseen sekä määräaikaisiin palkallisiin lomiin.

25. artikla

(1) Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta. Jokaisella on myös oikeus turvaan työttömyyden, sairauden, tapaturman, leskeyden tai vanhuuden sekä muun hänen tahdostaan riippumatta tapahtuneen toimeentulon menetyksen varalta.

(2) Äideillä ja lapsilla on oikeus erityiseen huoltoon ja apuun. Kaikkien lasten, riippumatta siitä, ovatko he syntyneet avioliitossa tai sen ulkopuolella, tulee nauttia samaa yhteiskunnan suojaa.

26. artikla

(1) Jokaisella on oikeus saada opetusta. Opetuksen on oltava ainakin alkeis- ja perusopetuksen osalta maksutonta. Alkeisopetuksen on oltava pakollinen. Teknistä ja ammattiopetusta on oltava yleisesti saatavilla, ja korkeamman opetuksen on oltava avoinna yhtäläisesti kaikille heidän kykyjensä mukaan.

(2) Opetuksen on pyrittävä ihmisen persoonallisuuden

täyteen kehittämiseen sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen vahvistamiseen. Sen tulee edistää ymmärtämystä, suvaitsevaisuutta ja ystävyyttä kaikkien kansakuntien ja kaikkien rotu- ja uskontoryhmien kesken sekä pyrkiä edistämään Yhdistyneiden kansakuntien toimintaa rauhan ylläpitämiseksi.

(3) Vanhemmillä on ensisijainen oikeus valita heidän lapsilleen annettavan opetuksen laatu.

27. artikla

(1) Jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään, nauttia taiteista sekä päästä osalliseksi tieteen edistyksen mukanaan tuomista eduista.

(2) Jokaisella on oikeus niiden henkisten ja aineellisten etujen suojaamiseen, jotka johtuvat hänen luomastaan tieteellisestä, kirjallisesta tai taiteellisesta tuotannosta.

28. artikla

Jokaisella on oikeus sellaiseen yhteiskunnalliseen ja kansainväliseen järjestykseen, jonka puitteissa tässä julistuksessa esitetyt oikeudet ja velvollisuudet voivat täysin toteutua.

29. artikla

(1) Jokaisella ihmisellä on velvollisuuksia yhteiskuntaa kohtaan, koska vain sen puitteissa hänen yksilöllisen olemuksensa vapaa ja täysi kehitys on mahdollinen.

(2) Käyttäessään oikeuksiaan ja nauttiessaan vapauksiaan kukaan ei ole muiden kuin sellaisten lailla säädettyjen rajoitusten alainen, joiden yksinomaista tarkoituksena on turvata toisten oikeuksien ja vapauksien tunnustaminen ja kunnioittaminen sekä moraalin, julkisen järjestyksen ja yleisen hyvinvoinnin oikeutetut vaatimukset kansanvaltaisessa yhteiskunnassa.

(3) Näitä oikeuksia ja vapauksia ei missään tapauksessa saa käyttää vastoin Yhdistyneiden kansakuntien päämääriä ja periaatteita.

30. artikla

Mitään tässä julistuksessa ei saa tulkita niin, että valtio, ryhmä tai yksityinen henkilö voi sen perusteella katsoa oikeudekseen tehdä sellaista, mikä voisi hävittää tässä määriteltyjä oikeuksia ja vapauksia.

.....

Lähde:

Universal Declaration of Human Rights: www.un.org/Overview/rights.html

Euroopan ihmisoikeussopimus (Lasten versio)

Osa 1: Oikeudet ja vapaudet

Artikla 1, Velvollisuus kunnioittaa ihmisoikeuksia:

Jos asut maassa, joka on liittynyt tähän sopimukseen, sinulla on nämä poliittiset ja kansalaisen oikeudet, olitpa kansalainen tai et.

Artikla 2, Oikeus elämään:

Sinulla on oikeus elämään, ja laki suojaa tätä oikeutta.¹

Artikla 3, Kidutuksen kielto:

Kukaan ei saa kiduttaa, vahingoittaa tai nöyryyttää sinua.

Artikla 4, Orjuuden ja pakkotyön kielto:

Kukaan ei saa kohdella sinua orjana etkä sinä saa tehdä kenestäkään orjaasi. Kukaan ei voi pakottaa sinua pakkotyöhön.

Artikla 5, Oikeus vapauteen ja turvallisuuteen:

Sinulla on oikeus vapauteen ja turvallisuuteen. Kukaan ei saa ottaa pois tätä oikeutta paitsi oikeudellisin keinoin. Jos sinut pidätetään, sinulla on monia oikeuksia, kuten oikeus ymmärtää, miksi olet pidätetty, oikeus tulla asianmukaiseen kuulemiseen ja oikeus kyseenalaistaa pidätys.

Artikla 6, Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin:

Jos sinua syytetään rikoksesta, sinulla on oikeus oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin.

Artikla 7, Ei rangaistusta ilman lakia:

Sinua ei voida tuomita rangaistukseen teosta, joka ei ollut rikos sillä hetkellä, jolloin teit sen.

Artikla 8, Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta:

Sinulla on oikeus suojaan, jos joku yrittää tunkeutua kotiisi, avata kirjeitäsi, tai häiritä sinua tai perhettäsi ilman hyvää syytä.

Artikla 9, Ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapaus:

Sinulla on oikeus omiin ajatuksiin ja omaan uskontoon. Sinulla on vapaus harjoittaa uskontoasi tai uskoasi ja myös vaihtaa niitä.

Artikla 10, Sananvapaus:

Sinulla on vapaus ajatella, mitä tahdot, ja sanoa vastuul-

lisesti, mitä haluat. Sinun pitää saada jakaa ajatuksiasi ja mielipiteitäsi kaikin tavoin, mukaan luettuina sano-
ma- ja aikakauslehdet, radio, televisio ja internet.

Artikla 11, Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus:

Sinulla on oikeus tavata rauhanomaisesti toisia ihmisiä, mikä sisältää oikeuden perustaa ja liittyä ammat-
tiyhdistyksiin.

Artikla 12, Oikeus avioliittoon:

Kun olet oikeudellisesti kyllin vanha, sinulla on oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe.

Artikla 13, Oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon:

Jos toinen henkilö tai viranomainen loukkaa oikeuksia-
si, sinulla on oikeus pyytää apua tuomioistuimelta tai joltakin muulta oikeuksiasi valvovalta elimeltä.

Artikla 14, Syrjinnän kielto:

Sinulla on kaikki tässä sopimuksessa mainitut oikeudet riippumatta sukupuolestasi, rodustasi, väristäsi, kielestäsi, uskonnostasi, poliittisista tai muista mielipiteistäsi, kansallisesta tai yhteiskunnallisesta taustastasi, kuulumisesta vähemmistöryhmään, varallisuudestasi, syntymään tai muuhun asemaan perustuvasta seikasta.

Artikla 15, Sopimusvelvoitteista poikkeaminen hätätilan aikana:

Viranomaiset voivat keskeyttää velvollisuutensa pitää voimassa näitä oikeuksia ja vapauksia sotatilan aikana. Tämä keskeytys ei koske artiklaa 2, oikeutta elämään.

Artikla 16, ulkomaalaisten poliittisen toiminnan rajoittaminen:

Viranomaiset eivät saa estää poliittista toimintaasi vain siksi, ettet ole maan kansalainen.

Artikla 17, Oikeuksien väärinkäytön kielto:

Ei yksikään ihminen, ryhmä tai valtio saa tehdä tyhjäksi näitä oikeuksia.

Artikla 18, Oikeuksien käyttöä koskevien rajoitusten rajoittaminen:

Oikeuksiasi ja vapauksiasi voidaan rajoittaa vain tässä sopimuksessa säädettyillä tavoilla.

¹ Kaksi lisäystä sopimukseen (ns. pöytäkirjat), joiden tavoitteena on kuolemanrangaistuksen poistaminen Euroopassa..

Osa II: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Artiklat 19–51, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, sen valtuudet ja toiminta:

Sopimuksella perustetaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuin käsittelemään asioita, joita yksilöt ja viranomaiset tuovat sinne. Tuomarit ovat riippumattomia ja heidät valitaan Euroopan neuvoston parlamentin yleiskokouksessa.

Osa III, erinäisiä määräyksiä

Artiklat 52–59, Tämän sopimuksen oikeuksien soveltaminen

Euroopan neuvoston ministerikomitea valvoo sitä, kuinka hallitukset kunnioittavat tätä sopimusta ja täyttävät velvoitteensa edistää ja suojella ihmisoikeuksia.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen lisäpöytäkirjat

Siitä lähtien kun Euroopan ihmisoikeussopimus hyväksyttiin 1950, Euroopan neuvosto on tehnyt siihen tärkeitä lisäyksiä, joita kutsutaan lisäpöytäkirjoiksi ja jotka lisäävät Euroopassa asuvien ihmisten ihmisoikeuksia. Tärkeimpiä lisättyjä oikeuksia ovat seuraavat:

Lisäpöytäkirja nro 1:

Artikla 1, Oikeus omaisuuteen:

Sinulla on oikeus omistaa omaisuutta ja käyttää omistuksiasi.

Artikla 2, Oikeus koulutukseen:

Sinulla on oikeus käydä koulua.

Artikla 3, Oikeus vapaisiin vaaleihin:

Sinulla on oikeus valita maasi hallitus salaisella äänestyksellä.

Lisäpöytäkirja nro 4:

Artikla 2, Liikkumisvapaus:

Jos olet maassa laillisesti, sinulla on oikeus matkustaa tai asua, missä haluat sen rajojen sisällä ja myös palata kotimaahasi.

Lisäpöytäkirjat nro 6 ja 13:

Artikla 1, Vapaus kuolemanrangaistuksesta:

Viranomaiset eivät voi tuomita sinua kuolemaan tai teoittaa rauhan eikä sodan aikana.

Lisäpöytäkirja nro 7:

Artikla 2, Muutoksenhaku rikosasioissa:

Jos sinut on tuomittu rikoksesta, voit valittaa ylempään tuomioistuimeen.

Lisäpöytäkirja nro 12:

Artikla 1, Yleinen suoja syrjintää vastaan:

Julkiset viranomaiset eivät saa syrjiä sinua ihonvärin, sukupuolesi, kielesi, poliittisen tai uskonnollisen vakaumuksesi tai alkuperäsi takia.

Lapsen oikeuksien sopimus (Lasten versio)

Artikla 1, Lapsen määritelmä:

Sinua pidetään lapsena, kunnes täytät kahdeksantoista vuotta. Siihen saakka sinulla on kaikki tässä asiakirjassa säädetty oikeudet.

Artikla 2, Vapaus syrjinnästä

Sinua ei saa syrjiä mistään syystä, kuten rodun, värin, sukupuolen, kielen, uskonnon, mielipiteen, alkuperän tai taloudellisen aseman, vamman, syntyperän tai minkään muun ominaisuutesi tai vanhempiesi tai huoltajasi ominaisuuden perusteella.

Artikla 3, Lapsen ensisijainen etu:

Kaikkien toimenpiteiden ja päätösten, jotka vaikuttavat lapsiin, tulee perustua siihen, mikä on parasta sinulle tai muille lapsille.

Artikla 4, Sopimuksen eduista nauttiminen:

Viranomaisten tulisi huolehtia siitä, että nämä oikeudet ovat sinun ja kaikkien lasten saatavilla.

Artikla 5, Vanhempien ohjaus ja lapsen kehittyvät valmiudet

Perheesi on päävastuussa ohjaamisestasi, niin että kasvaessasi opit käyttämään oikeuksiasi asianmukaisesti. Viranomaisten on kunnioitettava tätä oikeutta.

Artikla 6, Oikeus elämään ja kehittymiseen:

Sinulla on oikeus elää ja kasvaa hyvin. Viranomaisten tulisi varmistaa, että elät ja kehityt terveesti.

Artikla 7, Syntymän rekisteröinti, nimi, kansalaisuus ja vanhempien hoiva:

Sinulla on oikeus siihen, että syntymäsi rekisteröidään laillisesti, sinulla on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen, oikeus tuntea vanhempasi ja olla heidän hoidossaan.

Artikla 8, Henkilöllisyyden säilyttäminen:

Viranomaisten tulisi kunnioittaa oikeuttasi nimeen, kansalaisuuteen ja perhesiteisiin.

Artikla 9, Ero vanhemmista:

Sinua ei pitäisi erottaa vanhemmistasi paitsi silloin, kun se on oman etusi mukaista (esimerkiksi jos vanhemmat kohtelevat sinua huonosti tai laiminlyövät sinua). Jos vanhempasi ovat eronneet, sinulla on oikeus säilyttää yhteys kumpaankin vanhempaasi, paitsi silloin, jos se saattaisi vahingoittaa sinua.

Artikla 10, Perheen yhdistäminen:

Jos vanhempasi asuvat eri maissa, sinun pitäisi voida liikkua näiden maiden välillä, jotta voit säilyttää yhteyden vanhempiisi, tai teidän pitäisi antaa palata takaisin perheeksi.

Artikla 11, Suoja laittomia maasta kuljetuksia vastaan:

Viranomaisten tulisi puuttua asiaan, jos sinut yritetään laittomasti viedä maasta.

Artikla 12, Lapsen mielipiteen kunnioittaminen:

Kun aikuiset tekevät sinua koskevia päätöksiä, sinulla on oikeus sanoa vapaasti, mitä pitäisi mielestäsi tapahtua ja aikuisten pitäisi ottaa tämä huomioon.

Artikla 13, Mielipiteen ja tiedonvapaus:

Sinulla on oikeus hankkia, saada ja jakaa tietoa kaikissa muodoissa (esimerkiksi kirjoittamalla, taiteen keinoin, television, radion ja internetin välityksellä), edellyttäen, ettei se aiheuta vahinkoa sinulle tai toisille.

Artikla 14, Ajatuksen, omantunnon ja uskonnonvapaus:

Sinulla on oikeus ajatella ja uskoa, mitä haluat ja harjoittaa uskontoasi edellyttäen, ettei estä muita ihmisiä tekemästä samoin. Vanhempiesi tulisi ohjata sinua näissä asioissa.

Artikla 15, Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus:

Sinulla on oikeus kokoontua ja liittyä ryhmiin ja järjestöihin toisten lasten kanssa edellyttäen, ettei tämä estä muita ihmisiä nauttimasta oikeuksistaan.

Artikla 16, Yksityisyys, kunnia ja maine

Sinulla on oikeus yksityisyyteen. Kukaan ei saa vahingoittaa mainettasi, tulla kotiisi, avata kirjeitäsi ja sähköpostejasi tai häiritä sinua ja perhettäsi ilman hyvää syytä.

Artikla 17, Tiedon hankkiminen ja media:

Sinulla on oikeus saada luotettavaa tietoa erilaisista lähteistä, kuten kirjoista, sanomalehdistä ja aikakauslehdistä, televisiosta, radiosta ja internetistä. Tietojen tulisi edistää hyvinvointiasi ja olla ymmärrettäviä.

Artikla 18, Vanhempien yhteinen vastuu:

Molemmilla vanhemmillasi on vastuu kasvatuksestasi, ja heidän tulisi aina ajatella parastasi. Viranomaisten

tulisi tarjota vanhemmille apua, erityisesti jos molemmat vanhemmat käyvät töissä.

Article 19, Suojelu kaikenlaiselta väkivallalta, hyväksikäytöltä ja laiminlyönniltä:

Viranomaisten tulisi varmistaa, että vanhempasi tai joku muu huoltajasi suojellee sinua väkivallalta, hyväksikäytöltä ja laiminlyönniltä.

Artikla 20, Vaihtoehtoinen hoiva:

Jos vanhempasi eivät kykene hoitamaan sinua kunnolla, sinusta huolehtivat ihmiset, jotka kunnioittavat uskontoasi, perinteitäsi ja kieltäsi.

Artikla 21, Adoptio:

Jos sinut on adoptoitu, sinun etusi täytyy ottaa ensisijaisesti huomioon, tapahtuipa adoptio sitten syntymämaassasi tai toiseen maahan.

Artikla 22, Pakolaislapset:

Jos tulet uuteen maahan siksi, että oma maasi ei ole turvallinen, sinulla on oikeus saada suojelua ja tukea. Sinulla on samat oikeudet kuin maassa syntyneillä lapsilla.

Artikla 23, Vammaiset lapset:

Jos sinulla on jonkinlainen vamma, sinun kuuluu saada erikoishoitoa, tukea ja koulutusta, niin että voit elää täysipainoista ja itsenäistä elämää ja osallistua yhteiskunnassa parhaan kykysi mukaan.

Artikla 24, Terveystenhoito ja terveyspalvelut:

Sinulla on oikeus hyvään ja laadukkaaseen terveydenhoitoon (esimerkiksi lääkkeisiin, sairaaloihin, terveyden ammattilaisiin). Sinulla on myös oikeus puhtaaseen veteen ja ravitsevaan ruokaan, puhtaaseen ympäristöön ja terveyskasvatukseen, jotta pysyisit terveenä. Rikkaiden maiden tulisi auttaa köyhiä maita näiden saavuttamisessa.

Artikla 25, Hoidon ajoittainen tarkistaminen:

Jos sinusta huolehtivat paikalliset viranomaiset tai laitokset vanhempiesi sijasta, tilanteesi pitäisi tarkistaa säännöllisesti, jotta varmistetaan, että saat hyvää hoitoa ja kohtelua.

Artikla 26, Oikeus sosiaaliseen turvallisuuteen:

Yhteiskunnan, jossa elät, pitäisi antaa sinun nauttia sosiaalisesta turvallisuudesta, joka auttaa sinua kehittymään ja elämään hyvissä olosuhteissa (esimerkiksi koulutus, kulttuuri, ravinto, terveys, sosiaalinen hyvinvointi). Viranomaisten tulisi antaa lisärahaa puutteessa olevien perheiden lapsille.

Artikla 27, Riittävä elintaso:

Sinun tulisi elää olosuhteissa, jotka auttavat sinua kehittymään fyysisesti, psyykkisesti, henkisesti, moraalisesti ja sosiaalisesti. Viranomaisten tulisi auttaa perheitä, joilla ei ole varaa tähän.

Artikla 28, Oikeus koulutukseen:

Sinulla on oikeus koulutukseen. Koulun kurin tulisi kunnioittaa ihmisarvoasi. Alkuopetuksen tulisi olla ilmaista ja pakollista. Rikkaiden maiden tulisi auttaa köyhempiä näiden hankkimisessa.

Artikla 29, Kasvatuksen päämäärät:

Kasvatuksen tulisi kehittää persoonallisuuttasi, lahjojasi ja älyllisiä ja fyysisiä taitojasi täysimääräisesti. Sen tulisi valmistaa sinua elämään ja kannustaa sinua kunnioittamaan vanhempiasi ja omaa maatasi sekä muita kansoja ja kulttuureja. Sinulla on oikeus saada tietoa oikeuksista.

Artikla 30, Vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen lapset:

Sinulla on oikeus oppia ja harjoittaa perheesi perinteitä, uskontoa ja kieltä, vaikka suurin osa maasi ihmisistä ei niin tekisikään.

Artikla 31, Vapaa-aika, leikki ja kulttuuri:

Sinulla on oikeus rentoutua ja leikkiä ja osallistua erilaiseen luovaan ja kulttuuritoimintaan.

Artikla 32, Lapsityö:

Viranomaisten tulisi suojella sinua työltä, joka on vaarallista terveydellesi ja kehityksellesi, joka häiritsee koulutustasi tai joka saattaa johtaa hyväksikäyttöösi.

Artikla 33, Lapset ja huumeiden väärinkäyttö:

Viranomaisten tulisi edistää toimenpiteitä, joilla suojellaan sinua vaarallisten huumeiden käytöltä, tuottamiselta tai levittämislä.

Artikla 34, Seksuaaliselta hyväksikäytöltä suojeleminen:

Viranomaisten tulisi suojella sinua seksuaaliselta hyväksikäytöltä.

Artikla 35, Ihmiskaupalta, myymiseltä ja sieppaukselta suojeleminen

Viranomaisten tulisi varmistua siitä, ettei sinua siepata, myydä tai viedä toiseen maahan hyväksikäytettäväksi.

Artikla 36, Muilta hyväksikäytön muodoilta suojeleminen:

Sinua tulee suojella kaikilta toimenpiteiltä, jotka saattavat häiritä kehitystäsi ja hyvinvointiasi.

Artikla 37, Suojelu kidutusta, halventavaa kohtelua ja vapaudenriistoa vastaan:

Jos rikot lakia, sinua ei saa kohdella julmasti. Sinua ei saa sulkea vankilaan aikuisten kanssa, ja sinun pitäisi sallia olla yhteydessä perheesi kanssa.

Artikla 38, Aseellisten selkkausten vaikutuksen kohteina olevat lapset:

Jos olet alle viisitoistavuotias (alle kahdeksantoistavuotias useimmissa Euroopan maissa), viranomaisten ei tulisi sallia sinun liittyä armeijaan tai osallistua suoranaisiin sotatoimiin. Sota-alueilla olevien lasten tulisi olla erityisen suojelun kohteina.

Artikla 39, Lapsiuhrien kuntoutus:

Jos sinua on lyöty laimin, kidutettu tai käytetty hyväksi, jos olet sieppauksen tai sodan uhri tai olet joutunut vankilaan, sinun pitäisi saada erityisapua saadaksesi takaisin fyysisen ja psyykkisen terveytesi ja palataksesi yhteiskuntaan.

Artikla 40, Nuoriso-oikeus:

Jos olet rikkonut lakia, sinua täytyy kohdella ihmisarvosi kunnioittaen. Sinun pitää saada oikeusapua ja sinut saa tuomita vankilaan vain vakavimmissa rikoksissa.

Artikla 41, Korkeampien ihmisoikeusnormien kunnioitus

Jos maasi lait ovat parempia lapsille kuin tämän sopimuksen artiklat, tulee noita lakeja noudattaa.

Artiklat 42, Sopimuksen tunnetuksi tekeminen:

Viranomaisten tulisi tehdä sopimus tunnetuksi kaikille vanhemmille, instituutioille ja lapsille.

Artiklat 43–54, Viranomaisten velvollisuudet:

Näissä artikloissa selitetään, kuinka aikuisten ja viranomaisten tulisi toimia yhdessä varmistaakseen, että kaikki lapset saavat oikeutensa.

Huomautus: Lapsen oikeuksien **sopimus hyväksyttiin** YK:n yleiskokouksessa 1989, ja se **astui voimaan** kansainvälisen lain nojalla 1990. Lapsen oikeuksien sopimuksessa on 54 artiklaa, joissa määritellään lasten oikeudet ja se, kuinka viranomaiset suojelevat ja edistävät näitä oikeuksia. Melkein kaikki maailman maat ovat ratifioineet sopimuksen luvaten kunnioittaa kaikkia sen sisältämiä oikeuksia..

Lapsen oikeuksien sopimus

Hyväksyttiin ja avattiin allekirjoittamista, ratifiointia ja liittymistä varten yleiskokouksen päätöslauselmalla 44/25 20. marraskuuta 1989.

Astui voimaan 2. syyskuuta 1990, ja 49 artiklan mukaisesti.

Johdanto

Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot,

ottavat huomioon, että Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjassa julistettujen periaatteiden mukaisesti koko ihmiskunnan kaikkien jäsenten synnynnäisen arvon sekä yhtäläisten ja luovuttamattomien oikeuksien tunnustaminen on vapauden, oikeudenmukaisuuden ja rauhan perusta maailmassa,

muistavat, että Yhdistyneiden kansakuntien kansat ovat peruskirjassa vahvistaneet uskonsa ihmisen perusoikeuksiin, arvoon ja merkitykseen ja ovat päättäneet edistää sosiaalista kehitystä ja parempia elinoloja vapaammissa oloissa,

tunnustavat, että Yhdistyneet kansakunnat on ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ja kansainvälisissä ihmisoikeuksien yleissopimuksissa julistanut ja sopinut, että jokainen ihminen on oikeutettu niissä tunnustettuihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, syntymään tai muuhun seikkaan perustuvaa erotusta,

palauttavat mieliin, että ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa Yhdistyneet kansakunnat on julistanut lasten olevan oikeutettuja erityiseen huolenpitoon ja apuun,

ovat vakuuttuneita siitä, että perheellä, joka on yhteiskunnan perusr ryhmä ja sen kaikkien jäsenten ja erityisesti lasten hyvinvoinnin ja kasvun luonnollinen ympäristö, on oikeus saada tarvittavaa suojelua ja apua, niin että se pystyy täydellisesti hoitamaan velvollisuutensa yhteiskunnassa,

tunnustavat, että lapsen tulisi persoonallisuutensa täysipainoisen ja sopusointuisen kehityksen vuoksi kasvaa perheessä onnellisuuden, rakkauden ja ymmärtämyksen ilmapiirissä,

ottavat huomioon, että lapsen tulisi olla täysin valmis elämään itsestä elämää yhteiskunnassa ja häntä tulisi kasvattaa Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjassa julistettujen ihanteiden hengessä sekä erityisesti rauhan, ihmisarvon, suvaitsevaisuuden, vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden hengessä,

muistavat, että erityisen huolenpidon ulottaminen lapseen on todettu Geneven lapsen oikeuksien julistuksessa vuonna 1924 ja Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 1959 hyväksymässä lapsen oikeuksien julistuksessa sekä tunnustettu ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (erityisesti sen 23. ja 24. artiklassa), taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (erityisesti sen 10.

artiklassa) ja lasten hyvinvoinnista huolehtivien erityisjärjestöjen ja kansainvälisten järjestöjen säännöissä ja asiaan liittyvissä asiakirjoissa,

muistavat, kuten Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen 20. päivänä marraskuuta 1959 hyväksymässä lapsen oikeuksien julistuksessa todetaan, että ”lapsi ruumiillisen ja henkisen kypsymättömyytensä vuoksi tarvitsee erityistä suojelua ja huolenpitoa, siihen luettuna asianmukainen hoito sekä ennen syntymää että sen jälkeen”,

palauttavat mieliin julistuksen sosiaalisista ja oikeudellisista periaatteista lasten huollossa ja suojelussa, erityisesti sijaishuollossa sekä kansallisessa että kansainvälisessä lapseksiottamisessa, Yhdistyneiden kansakuntien vähimmäissäännökset nuoriso-oikeudesta (”Beijingin säännöt”) ja julistuksen naisten ja lasten suojelusta hätätilanteissa ja aseellisissa selkkauksissa,

tunnustavat, että kaikissa maailman maissa elää lapsia erittäin vaikeissa oloissa ja että tällaiset lapset tulee erityisesti ottaa huomioon,

ottavat asianmukaisesti huomioon kunkin kansan perinteiden ja kulttuurin merkityksen lapsen suojelussa ja tasapainoisessa kehityksessä,

tunnustavat kansainvälisen yhteistyön merkityksen lasten olojen parantamiseksi kaikissa maissa, erityisesti kehitysmaissa,

ovat sopineet seuraavasta:

I OSA

1. artikla

Tässä yleissopimuksessa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiaasta henkilöä, ellei lapsen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin.

2. artikla

1. Sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat tässä yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.
2. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin toimiin varmistukseen, että lasta suojellaan kaikenlaiselta syrjinnältä ja rangaistukselta, jotka perustuvat hänen vanhempiansa, laillisten

huoltajiensa tai muiden perheenjäsentensä asemaan, toimitaan, mielipiteisiin tai vakaumuksiin.

3. artikla

Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

3. Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon ottaen huomioon hänen vanhempiensa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkiessään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin.
4. Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.

4. artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteuttamiseksi sopimusvaltiot ryhtyvät mahdollisimman täysimääräisesti tällaisiin toimiin käytettävissä olevien voimavarojensa mukaan ja tarvittaessa kansainvälisen yhteistyön puitteissa.

5. artikla

Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien tai paikallisen tavan mukaisen suurperheen tai yhteisön, laillisten holhoojien ja huoltajien tai muiden lapsesta oikeudellisesti vastuussa olevien henkilöiden vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle hänen kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti asianmukaista ohjausta ja neuvoa tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien käyttämiseksi.

6. artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat, että jokaisella lapsella on synnynäinen oikeus elämään.
2. Sopimusvaltiot takaavat lapselle henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset mahdollisimman täysimääräisesti.

7. artikla

1. Lapsi on rekisteröitävä heti syntymänsä jälkeen, ja hänellä on syntymästään lähtien oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.
2. Sopimusvaltiot takaavat näiden oikeuksien toteuttamisen kansallisen lainsäädäntönsä ja asiaankuuluvissa kansainvälisissä asiakirjoissa määriteltyjen velvoitteidensa mukaisesti etenkin silloin, kun lapsi muuten olisi kansalaisuudeton.

8. artikla

1. Sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan lapsen oikeutta säi-

lyttää henkilöllisyytensä, myös kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa niin kuin lainsäädännössä niistä määrätään ilman, että niihin puututaan laittomasti.

2. Milloin lapselta on laittomasti riistetty hänen henkilöllisyytensä osittain tai kokonaan, sopimusvaltioiden on annettava hänelle asianmukaista apua ja suojelua pyrkimyksenään nopeasti palauttaa lapselle hänen henkilöllisyytensä.

9. artikla

1. Sopimusvaltiot takaavat, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, toteavat soveltuvien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen edun mukaista. Tällainen päätös saattaa olla tarpeellinen erityistapauksessa, kuten lapsen vanhempien pahoinpidellessä tai laiminlyödessä lasta tai kun vanhemmat asuvat erillään ja on tehtävä päätös lapsen asuinpaikasta.
2. Kaikille asianosaisille on annettava mahdollisuus 1. kappaleessa tarkoitetuissa toimissa osallistua asian käsittelyyn ja tuoda siinä julki näkökantansa.
3. Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista.
4. Mikäli tällainen ero aiheutuu sopimusvaltion aloittamista toimenpiteistä, kuten lapsen vanhemman tai vanhempien pidätyksestä, vangitsemista, maanpakoon määräämisestä, karkotuksesta tai kuolemasta (mukaanlukien valtion huostassa olevan henkilön mistä tahansa syystä aiheutuva kuolema), tämän sopimusvaltion on annettava pyynnöstä lapselle, hänen vanhemmalleen tai milloin aiheellista, muulle perheenjäsenelle olennaiset tiedot poissaolevan perheenjäsenen olinpaikasta, paitsi jos tiedon antaminen saattaisi vahingoittaa lapsen hyvinvointia. Sopimusvaltioiden on edelleen varmistettava, ettei tällaisen pyynnön esittäminen sinänsä aiheuta epäedullisia seurauksia asianosaisille.

10. artikla

1. Sopimusvaltioille 9. artiklan 1. kappaleessa asetettujen velvoitteiden mukaisesti on lapsen tai hänen vanhempiensa hakemukset, jotka koskevat sopimusvaltioon saapumista tai sieltä lähtemistä, perheen jälleenyhdistämiseksi käsiteltävä myönteisesti, humanisti ja kiireellisesti. Sopimusvaltiot takaavat lisäksi, että tällaisen hakemuksen esittämisestä ei ole epäedullisia seurauksia hakijoille eikä heidän perheenjäsenilleen.
2. Lapsella, jonka vanhemmat asuvat eri valtioissa, on oikeus säännöllisesti ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä molempiin vanhempiinsa, paitsi poikkeuksellisissa tapauksissa. Tässä tarkoituksessa ja sopimusvaltioille 9 artiklan 1 kappaleessa asetetun velvoitteen mukaisesti sopimusvaltioiden on kunnioitettava lapsen ja hänen vanhempiensa oikeutta lähteä mistä tahansa maasta, myös omasta maastaan, ja saapua omaan maahansa. Oikeudelle lähteä maasta voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen (ordre public), väestön terveyden ja moraalien tai muiden ihmisten oikeuksien

ja vapauksien turvaamiseksi ja jotka ovat sopusoinnussa tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien kanssa.

11. artikla

1. Sopimusvaltiot ryhtyvät toimiin ehkäistäkseen lasten laittomat maastakuljetukset ja ulkomailta palauttamatta jättämiset.
2. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot edistävät kahden- ja monenvälisen sopimusten tekemistä tai olemassa oleviin sopimuksiin liittymistä.

12. artikla

1. Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
2. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

13. artikla

1. Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemassa muodossa.
2. Tämän oikeuden käytölle voidaan asettaa tiettyjä rajoituksia, mutta vain sellaisia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä:
 - a. muiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi; tai
 - b. kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen (ordre public), tai väestön terveyden tai moraalin suojelemiseksi.

14. artikla

1. Sopimusvaltiot kunnioittavat lapsen oikeutta ajatuksen-, oman tunnon- ja uskonnonvapauteen.
2. Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien ja laillisten huoltajien oikeuksia ja velvollisuuksia antaa lapselle ohjausta hänen oikeutensa käyttämisessä tavalla, joka on sopusoinnussa lapsen kehitystason kanssa.
3. Henkilön vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai vakaumustaan voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä yleisen turvallisuuden, järjestyksen, terveyden ja moraalin tai muiden ihmisten perusoikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi.

15. artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden yhdistymisvapauteen ja rauhanomaiseen kokoontumisvapauteen.
2. Näiden oikeuksien käyttämiselle ei saa asettaa muita rajoituksia kuin sellaisia, jotka ovat säädettyjen lakien mukaisia ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansal-

lille ja yleiselle turvallisuudelle, yleiselle järjestykselle (ordre public), väestön terveyden tai moraalin suojelemiselle tai muiden ihmisten vapauksien tai oikeuksien suojelemiselle.

16. artikla

1. Lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti eikä hänen kunniaansa tai mainettansa saa laittomasti halventaa.
2. Lapsella on oikeus lain suojaan tällaiselta puuttumiselta ja halventamiselta.

17. artikla

Sopimusvaltiot tunnustavat joukkotiedotusvälineiden tärkeän tehtävän ja takaavat, että lapsi saa tietoa monenlaisista kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä, erityisesti niistä, joiden toiminta tähtää hänen sosiaalisen, hengellisen ja moraalisin hyvinvointinsa sekä ruumiillisen terveytensä ja mielenterveytensä edistämiseen. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot:

- a. rohkaisevat tiedotusvälineitä levittämään lapsen sosiaalista ja sivistyksellistä kehitystä edistävää ja 29. artiklan hengen mukaista tietoa ja aineistoa;
- b. rohkaisevat kansainvälistä yhteistyötä erilaisista sivistyksellisistä, kansallisista tai kansainvälisistä lähteistä olevan tällaisen tiedon ja aineiston tuottamiseksi, vaihtamiseksi ja levittämiseksi;
- c. rohkaisevat lastenkirjojen tuottamista ja levittämistä;
- d. rohkaisevat tiedotusvälineitä kiinnittämään erityistä huomiota vähemmistöryhmiin kuuluvien tai alkuperäiskansojen lasten kielellisiin tarpeisiin;
- e. rohkaisevat kehittämään asianmukaisia ohjelmia lasten suojelemiseksi heidän hyvinvoinnilleen vahingolliselta tiedolta ja aineistolta muistaen 13. ja 18. artiklojen määräykset.

18. artikla

1. Sopimusvaltiot pyrkivät parhaansa mukaan takaamaan sen periaatteen tunnustamisen, että vanhemmat vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Vanhemmilla tai tapauksesta riippuen laillisilla huoltajilla ja holhoojilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä heidän toimintansa.
2. Tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien takaamiseksi ja edistämiseksi sopimusvaltiot antavat vanhemmille ja muille laillisille huoltajille asianmukaista apua heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtävänsä sekä huolehtivat lastensuojelulaitosten ja -palvelujen kehittämisestä.
3. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin taatakseen, että työssäkäyvien vanhempien lapsilla on oikeus hyödyntää heille tarkoitettuja lastenhoitopalveluita ja -laitoksia.

19. artikla

1. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä

väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaanlukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.

2. Tällaisten suojelutoimien tulisi tarvittaessa sisältää tehokkaita menetelmiä sosiaalisten ohjelmien perustamiseksi, joiden avulla lasta ja hänestä huolehtivia henkilöitä tuettaisiin, samoin kuin menetelmiä edellä kuvattujen lasten pahoinpitelytapauksen ehkäisemiseksi, tunnistamiseksi, raportoimiseksi, käsiteltäväksi saattamiseksi, tutkimiseksi, hoitamiseksi ja jatkoseurannaksi sekä tarvittaessa oikeuslaitoksen asiaan puuttumiseksi.

20. artikla

1. Lapselle, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai jonka edun mukaista ei ole antaa hänen pysyä perhepiirissä, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.
2. Sopimusvaltiot takaavat tällaiselle lapselle vaihtoehtoisen hoidon kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.
3. Tämä hoito voi muun muassa olla sijaisperhehoito, islamin lain mukainen kafala, lapseksiotto tai tarvittaessa sijoitus sopivaan lastensuojelulaitokseen. Ratkaisua harkittaessa on asianmukaista huomiota kiinnitettävä jatkuvuuden toivottavuuteen lapsen kasvatuksessa ja lapsen etniseen, uskonnolliseen, sivistykselliseen ja kielelliseen taustaan.

21. artikla

Sopimusvaltiot, jotka tunnustavat tai sallivat lapseksiottamisen, takaavat, että kaikessa ensisijainen huomio kiinnitetään lapsen etuun ja ne:

- a. takaavat, että lapseksiottamisen voivat vahvistaa vain toimivaltaiset viranomaiset, jotka soveltuvan lainsäädännön ja menettelytapojensa mukaisesti sekä kaikkien asiaan liittyvien ja luotettavien tietojen perusteella toteavat, että lapseksiottaminen voidaan sallia ottaen huomioon lapsen asema ja hänen suhteensa vanhempiinsa, sukulaisiinsa ja laillisiin huoltajiinsa ja että tarvittaessa asianosaiset ovat antaneet tietoisin suostumuksensa lapseksiottamiseen saatuaan asianmukaista ottolapsineuvontaa;
- b. tunnustavat, että kansainvälistä lapseksiottamista voidaan harkita vaihtoehtoisena hoitomuotona, jos lasta ei voida sijoittaa sijaisperheeseen tai ottaa lapseksi tai millään muulla sopivalla tavalla hoitaa lapsen omassa maassa;
- c. takaavat, että toiseen maahan lapseksiotettava lapsi nauttii vastaavista turvatoimista ja -tasosta kuin kansallisessa lapseksiottamisessa;
- d. ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin varmistaakseen, ettei kansainvälinen lapseksiottaminen asiattomasti hyödytä asianosaisia taloudellisesti;
- e. edistävät tämän artiklan päämääriä tekemällä tarvittaessa kahden- tai monenvälisiä sopimusjärjestelyjä tai sopimuksia ja pyrkivät siinä yhteydessä takaamaan, että

toimivaltaiset viranomaiset ja toimielimet hoitavat lapsen sijoittamisen toiseen maahan.

22. artikla

1. Sopimusvaltiot ryhtyvät tarpeellisiin toimiin taatakseen, että lapsi joka yksin tai yhdessä vanhempiensa tai kenen tahansa muun henkilön kanssa anoo pakolaisen asemaa tai jota pidetään pakolaisena soveltuvien kansainvälisen tai kansallisen oikeuden ja menettelytapojen mukaan, saa asianmukaista suojelua ja humanitaarista apua voidakseen nauttia tässä yleissopimuksessa ja muissa sellaisissa kansainvälisissä ihmisoikeuksia ja humanitaarista oikeutta koskevista asiakirjoissa tunnustettuja oikeuksia, joiden osapuolia kyseiset valtiot ovat.
2. Tämän toteuttamiseksi sopimusvaltiot osallistuvat, siten kuin katsovat tarpeelliseksi, Yhdistyneiden kansakuntien ja muiden toimivaltaisten, hallitustenvälisten tai Yhdistyneiden kansakuntien kanssa yhteistyössä olevien kansalaisjärjestöjen ponnisteluihin tällaisen lapsen suojelemiseksi ja avustamiseksi sekä pakolaislapsen vanhempien tai muiden perheenjäsenten jäljittämiseksi, jotta saataisiin lapsen ja hänen perheensä jälleenyhdistämisen kannalta välttämättömiä tietoja. Silloin kun vanhempia tai muita perheenjäseniä ei löydetä, lapsen on saatava sellaista suojelua kuin syystä tai toisesta perheen turvaa pysyvästi tai tilapäisesti vailla olevalle lapselle tämän yleissopimuksen mukaisesti annetaan.

23. artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat, että henkisesti tai ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itseluottamusta ja helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan.
2. Sopimusvaltiot tunnustavat vammaisen lapsen oikeuden saada erikoishoitoa sekä rohkaisevat ja varmistavat avun ulottamisen käytettävissä olevien voimavarojensa mukaisesti siihen oikeutettuihin lapsiin sekä heidän hoidostaan vastaaviin henkilöihin, silloin kun apua on haettu ja kun se soveltuu lapsen tilanteeseen ja hänen vanhempiensa tai muiden hoitajiensa olosuhteisiin.
3. Tunnustaen vammaisen lapsen erityistarpeet tämän artiklan 2. kappaleen määräysten mukaista apua on annettava tarvittaessa kiinnittäen huomiota vanhempien tai lapsen muiden hoitajien varallisuuteen. Apu on suunniteltava varmistamaan vammaisen lapsen mahdollisuus koulunkäyntiin, koulutukseen, terveydenhoito- ja kuntoutuspalveluihin, ammattikoulutukseen ja virkistystoimintaan siten, että lapsi sopeutuu mahdollisimman hyvin häntä ympäröivään yhteiskuntaan ja että hän saavuttaa mahdollisimman korkean yksilökohtaisen kehitystason, sivistyksellinen ja henkinen mukaan luettuina.
4. Sopimusvaltiot edistävät kansainvälisen yhteistyön hengessä asianmukaisen terveydenhoitoa sekä vammaisten lasten lääketieteellistä, psykologista ja toiminnallista hoitoa sekä yleissivistävää ja ammattikoulutusta koskevan tiedon vaihtoa, mukaan lukien myös tietojen levittäminen ja saanti. Tavoitteena on auttaa sopimusvaltioita parantamaan valmiuksiaan ja taitojaan

sekä laajentamaan kokemuksiaan näillä aloilla. Tässä on erityistä huomiota kiinnitettävä kehitysmaiden tarpeisiin.

24. artikla

- Sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltiot pyrkivät varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisista terveyspalveluista.
- Sopimusvaltiot pyrkivät tämän oikeuden täysimääräiseen toteuttamiseen ja ryhtyvät asianmukaisiin toimiin erityisesti:
 - vähentääkseen imeväs- ja lapsikuolleisuutta;
 - varmistaa, että kaikki lapset saavat välttämättömän lääkärin- ja terveydenhoidon, jossa painottuu perusterveydenhoidon kehittäminen;
 - taistellakseen tauteja ja aliravitsemusta vastaan myös perusterveydenhuollon tasolla, muun muassa käyttämällä helposti saatavilla olevaa teknologiaa ja huolehtimalla riittävän ravintopitoisen ruoan ja puhtaan juomaveden saatavuudesta ottaen huomioon ympäristön pilaantumisen vaarat ja riskit;
 - taataksaan asianmukaisen terveydenhoidon odottaville ja synnyttäneille äideille;
 - varmistaa, että yhteiskunnan kaikki kerrokset, erityisesti vanhemmat ja lapset, saavat tietoa ja opetusta ja että heitä tuetaan käyttämään saamiaan perustietoja lapsen terveydestä ja ravinnosta, rintaruokinnan eduista, ympäristöhygieniasta ja onnettomuuksien ehkäisystä;
 - kehittääkseen ehkäisevää terveydenhuoltoa, vanhempainohjausta sekä perhekasvatusta ja -palveluja.
- Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tehokkaisiin ja tarkoituksenmukaisiin toimiin poistaakseen lasten terveydelle vahingollisia perinteisiä tapoja.
- Sopimusvaltiot sitoutuvat edistämään ja kannustamaan kansainvälistä yhteistyötä toteuttaakseen asteittain tässä artiklassa tunnustetun oikeuden toteuttamisen kokonaisuudessaan. Tässä kiinnitetään erityistä huomiota kehitysmaiden tarpeisiin.

25. artikla

Sopimusvaltiot tunnustavat lapselle, jonka toimivaltaiset viranomaiset ovat sijoittaneet hänen huoltonsa järjestämiseksi, hänen suojelemiseksi tai hänen ruumiillisen tai henkisen terveytensä hoitoa varten, oikeuden hänelle annetun hoidon ja hänen sijoitukseensa liittyvien muiden olosuhteiden ajoittaiseen tarkistamiseen.

26. artikla

- Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden tädeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.
- Näitä etuuksia myönnettäessä olisi tarvittaessa otettava huomioon lapsen ja hänen elämänsä vastuussa olevien henkilöiden varallisuus ja olosuhteet, kuten myös muut lapsen

esittämään tai hänen puolestaan esitettyyn hakemukseen vaikuttavat seikat.

27. artikla

- Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.
- Vanhemmilla tai muilla lapsen huollosta vastaavilla on ensisijainen velvollisuus kykyjensä ja taloudellisten mahdollisuuksiensa mukaisesti turvata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet.
- Sopimusvaltiot ryhtyvät kansallisten olosuhteidensa ja varojensa mukaisesti tarpeellisiin toimiin tukeakseen vanhempia ja muita lapsesta vastuussa olevia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.
- Sopimusvaltiot pyrkivät kaikkiin mahdollisiin keinoin turvaamaan lapsen elatusmaksujen saannin vanhemmilta tai muilta lapsesta taloudellisessa vastuussa olevilta niin sopimusvaltiossa kuin ulkomailtakin. Erityisesti silloin kun lapsesta taloudellisessa vastuussa oleva asuu eri maassa kuin lapsi, sopimusvaltiot edistävät kansainvälisiin sopimuksiin liittymistä tai niiden tekemistä sekä muiden asianmukaisten järjestelyjen tekemistä.

28. artikla

- Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden saada opetusta, ja toteuttaakseen tämän oikeuden asteittain ja yhtäläisesti kaikille ne erityisesti:
 - tekevät pakolliseksi perustasteen koulutuksen, jonka tulee olla maksutta kaikkien saatavilla;
 - tukevat erilaisten keskiasteen koulutusmuotojen kehittämistä, mukaan luettuina opinto- ja ammatinvalinnanohjaus, saattavat ne jokaisen lapsen ulottuville ja ryhtyvät tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin, kuten maksuttoman opetuksen käyttöönottamiseen ja taloudellisen tuen antamiseen sitä tarvitseville;
 - saattavat kaikkiin tarkoituksenmukaisiin keinoin korkeaasteen koulutuksen kaikkien ulottuville heidän kykyjensä perusteella;
 - tuovat opetukseen ja ammattikoulutukseen liittyvän tiedon ja ohjauksen kaikkien lasten saataville ja ulottuville;
 - ryhtyvät toimenpiteisiin koulunkäynnin säännöllisyyden edistämiseksi ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi.
- Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin taataksaan, että kurinpito kouluissa tapahtuu tavalla, joka on lapsen ihmisarvon mukaista ja sopusoinnussa tämän yleissopimuksen kanssa.
- Sopimusvaltiot edistävät ja kannustavat kansainvälistä yhteistyötä koulutukseen liittyvissä asioissa pyrkien erityisesti poistamaan tietämättömyyden ja lukutaidottomuuden koko maailmasta ja helpottamaan tieteellisen ja teknisen tiedon sekä nykyaikaisten opetusmenetelmien hyödyntämistä. Tässä kiinnitetään erityistä huomiota kehitysmaiden tarpeisiin.

29. artikla

1. Sopimusvaltiot ovat yhtä mieltä siitä, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä:
 - a. lapsen persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täyteen kehittämiseen;
 - b. ihmisoikeuksien ja perusvapauksien sekä Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan periaatteiden kunnioittamisen kehittämiseen;
 - c. kunnioituksen edistämiseen lapsen vanhempia, omaa sivistyksellistä identiteettiä, kieltä ja arvoja, lapsen asuin- ja synnyinmaan kansallisia arvoja sekä hänen omastaan poikkeavia kulttuureita kohtaan;
 - d. lapsen valmistamiseen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä;
 - e. kunnioituksen edistämiseen elinympäristöä kohtaan.
2. Minkään tämän artiklan tai 28. artiklan osan ei pidä tulkita rajoittavan yksilöiden ja yhteisöjen oikeutta perustaa ja johtaa oppilaitoksia edellyttäen kuitenkin aina, että noudatetaan tämän artiklan 1. kappaleessa esitettyjä periaatteita ja vaatimusta, että tällaisessa laitoksissa annetun koulutuksen tulee vastata valtion asettamaa vähimmäistasoa.

30. artikla

Niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaan kuuluvalla lapsella ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

31. artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.
2. Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.

32. artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden tulla suojelluksi taloudelliselta hyväksikäytöltä sekä sellaiselta työnteolta, joka todennäköisesti vaarantaa tai haittaa hänen koulutustaan tai on vahingollista hänen terveydelleen tai ruumiilliselle, henkille, moraalille tai sosiaaliselle kehitykselleen.
2. Sopimusvaltiot ryhtyvät lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimenpiteisiin taatakseen tämän artiklan toteuttamisen. Tässä tarkoituksessa ja ottaen huomioon

muiden kansainvälisten asiakirjojen asiaankuuluvat säännökset sopimusvaltiot erityisesti:

- a. määrittävät vähimmäisikärajan tai -rajat työhön otettaville;
- b. antavat tarpeelliset työaika- ja työoloja koskevat säännökset; ja
- c. säätävät sopivat rangaistukset ja muut pakotteet taatakseen tämän artiklan tehokkaan täytäntöönpanon.

33. artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin, lainsäädännölliset, hallinnolliset, sosiaaliset ja koulutukselliset toimenpiteet mukaanluettuina, suojellakseen lapsia asiaankuuluvissa kansainvälisissä sopimuksissa määriteltyjen huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden luvattomalta käytöltä sekä estääkseen lasten käytön näiden aineiden laittomassa tuotannossa ja kaupassa.

34. artikla

Sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot ryhtyvät erityisesti kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen:

- a. lapsen houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin;
- b. lasten hyväksikäytön prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa;
- c. lasten hyväksikäytön pornografisissa esityksissä tai aineistoissa.

35. artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen lasten ryöstämisen, myynnin ja kauppaamisen missään tarkoituksessa ja muodossa.

36. artikla

Sopimusvaltiot suojelevat lasta kaikilta muilta hänen hyvinvointiaan jollain tavoin uhkaavilta hyväksikäytön muodoilta.

37. artikla

Sopimusvaltiot takaavat, että

- a. Sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle lapselle, jonka väitetään syyllistyneen rikoslain rikkomiseen, jota syytetään siitä tai jonka on todettu sitä rikkoneen, oikeuden tulla kohdelluksi tavalla, joka edistää lapsen ihmisarvoa ja arvokkuutta, joka vahvistaa lapsen kunnioitusta muiden ihmisoikeuksia ja perusvapauksia kohtaan sekä ottaa huomioon lapsen iän ja pyrkimyksen edistää hänen yhteiskunnallista sopeutumistaan ja rakentavan roolin omaksumista yhteiskunnassa.
- b. lapselta ei saa riistää hänen vapauttaan laittomasti tai mielivaltaisesti. Lapsen pidättämisessä, muussa vapaudenriistossa tai vangitsemisessä tulee noudattaa lakia ja

näihin toimiin on turvauduttava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona;

- c. vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on kohdeltava inhimillisesti ja kunnioittaen synnynnäistä ihmisarvoa ottaen huomioon hänen ikäistensä tarpeet. Erityisesti on vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta pidettävä erillään aikuisista, paitsi silloin kun katsotaan olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin. Jokaisella lapsella on oikeus pitää yhteyttä perheeseensä kirjeitse ja vierailukäynnin, paitsi poikkeuksellisissa olosuhteissa;
- d. vapaudenriiston kohteeksi joutuneella lapsella on oikeus pikaiseen oikeus- ja muuhun apuun samoin kuin oikeus kiistää vapaudenriiston laillisuus tuomioistuimessa tai muun toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman viranomaisen edessä ja oikeus saada pikainen päätös missä tahansa tällaisessa asiassa.

38. artikla

1. Sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan niitä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjä, jotka soveltuvat niihin aseellisissa selkkauksissa ja joilla on merkitystä lapsen kanalta, sekä takaamaan kunnioituksen näitä sääntöjä kohtaan.
2. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, etteivät alle 15-vuotiaat henkilöt suoranaisesti osallistu viholisuuksiin.
3. Sopimusvaltiot pidättäytyvät värväämästä asevoimiinsa henkilöä, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta. Kutsuessaan palvelukseen niitä, jotka ovat täyttäneet 15 vuotta mutta eivät 18 vuotta, sopimusvaltiot pyrkivät antamaan etusijan tämän ikäryhmän vanhimmille.
4. Sopimusvaltiot ryhtyvät kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaisten siviiliväestön suojelua koskevien velvoitteidensa mukaisesti kaikkiin mahdollisiin toimiin suojellakseen ja hoitaakseen lapsia, joihin aseellinen selkkaus vaikuttaa.

39. artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin edistääkseen minkä tahansa laiminlyönnin, hyväksikäytön, pahoinpitelyn, kidutuksen tai muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen, tai aseellisen selkkauksen uhriksi joutuneen lapsen ruumiillista ja henkistä toipumista sekä yhteiskunnallista sopeutumista. Toipumisen ja sopeutumisen on tapahduttava ympäristössä, joka edistää lapsen terveyttä, itsekunnioitusta ja ihmisarvoa.

40. artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle lapselle, jonka väitetään syyllistyneen rikoslain rikkomiseen, jota syytetään siitä tai jonka on todettu sitä rikkoneen, oikeuden tulla kohdelluksi tavalla, joka edistää lapsen ihmisarvoa ja arvokkuutta, joka vahvistaa lapsen kunnioitusta muiden ihmisoikeuksia ja perusvapauksia kohtaan sekä ottaa huomioon lapsen iän ja pyrkimyksen edistää hänen yhteiskunnallista sopeutumistaan ja rakentavan roolin omaksumista yhteiskunnassa.

2. Tämän toteuttamiseksi ja ottaen huomioon kansainvälisten asiakirjojen asiaankuuluvat määräykset sopimusvaltiot takaavat erityisesti, että:

- a. lapsen ei väitetä syyllistyneen rikoslain rikkomiseen, häntä ei syytetä siitä tai hänen ei todeta rikkoneen sitä tekojen tai laiminlyöntien perusteella, jotka eivät teko-
hetkellä olleet kiellettyjä kansallisessa lainsäädännössä tai kansainvälisessä oikeudessa;
- b. lapsella, jonka väitetään syyllistyneen tai jota syytetään rikoslain rikkomisesta, on ainakin seuraavat takeet;
 - i. häntä pidetään syyttömänä, kunnes hänet lain mukaan todetaan syylliseksi;
 - ii. hänelle on ilmoitettava viipymättä ja suoraan, tai tarvittaessa vanhempiensa tai laillisten huoltajiensa välityksellä häntä vastaan esitetyt syytteet, ja hänellä on oikeus saada oikeusapua tai muuta asianmukaista apua puolustuksensa valmistelussa sekä sen esittämisessä;
 - iii. hänen on viipymättä saatava lainsäädännön mukaisesti asiansa toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman viranomaisen tai oikeudellisen elimen päätettäväksi rehellisessä oikeudenkäynnissä oikeus- tai muun asianmukaisen avustajan läsnäollessa ja ottaen erityisesti huomioon lapsen iän, hänen tilanteensa, hänen vanhempansa tai lailliset holhoojansa tai huoltajansa läsnäollessa, ellei sen todeta olevan lapsen edun vastaista;
 - iv. häntä ei saa pakottaa todistamaan tai tunnustamaan syyllisyyttään. Hänen on voitava kuulustella tai kuulustelluttaa vastapuolen todistajia sekä saada hänen puolestaan esiintyvät todistajat kutsutuiksi ja kuulustelluiksi tasapuolisuuden nimissä;
 - v. jos hänen katsotaan rikkoneen lakia, hänellä on oikeus saada tämä päätös ja sen perusteella määrätty toimenpiteet korkeamman toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman viranomaisen tai oikeudellisen elimen käsiteltäväksi lainsäädännön mukaisesti;
 - vi. hänen on saatava maksutta tulkin apua, jos hän ei ymmärrä tai puhu kieltä, jolla asiaa käsitellään;
 - vii. hänen yksityisyyttään on kunnioitettava täydellisesti asian käsittelyn kaikissa vaiheissa

3. Sopimusvaltiot pyrkivät edistämään sellaisten lakien säätämistä, menettelytapojen ja viranomaisten asettamista ja laistosten perustamista, jotka soveltuvat erityisesti lapsiin, joiden väitetään syyllistyneen, joita syytetään tai joiden on todettu rikkoneen rikoslakia, ja erityisesti:

- a. säätämällä vähimmäisiän, jota nuorempia lapsia ei pidetä kelpoisina rikkomään rikoslakia;
- b. aina milloin mahdollista ja toivottavaa, ryhtymään muihin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin tällaisten lasten kohdalla, edellyttäen, että ihmisoikeuksia ja oikeusturvaa kunnioitetaan täydellisesti.

41. artikla

Mikään tässä yleissopimuksessa ei vaikuta määräykseen, jotka edistävät paremmin lapsen oikeuksien toteutumista, ja joita voi olla:

- sopimusvaltion lainsäädännössä; tai
- sopimusvaltiota sitovassa kansainvälisessä oikeudessa.

II OSA

42. artikla

Sopimusvaltiot sitoutuvat saattamaan yleissopimuksen periaatteet ja määräykset yleisesti niin aikuisten kuin lastenkin tietoon tarkoituksenmukaisesti ja aktiivisesti.

43. artikla

- Tarkastelemaan sopimusvaltioiden edistymistä tämän yleissopimuksen velvoitteiden täyttämiseksi perustetaan lapsen oikeuksien komitea, joka hoitaa jäljempänä määritellyjä tehtäviä.
- Komitea koostuu kymmenestä korkean moraalin ja tämän yleissopimuksen alueelta hyvän asiantuntemuksen omaavasta asiantuntijasta. Sopimusvaltiot valitsevat komitean jäsenet kansalaistensa keskuudesta ja he toimivat komiteassa henkilökohtaisessa ominaisuudessaan. Jäsenten valinnassa on kiinnitettävä huomiota tasapuoliseen maantieteelliseen jakaumaan ja siihen, että keskeisimmät oikeusjärjestelmät ovat edustettuina.
- Komitean jäsenet valitaan salaisilla vaaleilla sopimusvaltioiden nimeämistä henkilöistä. Kukin sopimusvaltio voi asettaa ehdokkaaksi yhden kansalaisensa.
- Komitean ensimmäinen jäsenvaali pidetään viimeistään kuuden kuukauden kuluttua tämän yleissopimuksen voimaantulosta ja sen jälkeen joka toinen vuosi. Vähintään neljä kuukautta ennen kutakin vaalia Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin on lähetettävä sopimusvaltioille kirje, jossa pyydetään näitä nimeämään ehdokkaansa kahden kuukauden kuluessa. Pääsihteerin laatii sen jälkeen kaikista nimetyistä henkilöistä aakkosjärjestyksessä olevan luettelon, josta käy ilmi heidän nimenneet sopimusvaltiot, ja antaa sen tämän jälkeen yleissopimuksen sopimusvaltioiden tiedoksi.
- Vaali toimitetaan pääsihteerin koollekutsumissa sopimusvaltioiden kokouksissa Yhdistyneiden kansakuntien päämajassa. Nämä kokoukset ovat päätösvaltaisia, kun läsnä on kaksi kolmasosaa sopimusvaltioista, ja komiteaan tulevat valituiksi ne, jotka saavat eniten ääniä ja enemmistön läsnäolevien ja äänestävien sopimusvaltioiden edustajien äänistä.
- Komitean jäsenet valitaan nelivuotiskaudeksi. Heidät voidaan valita uudestaan, jos heidät nimetään uudelleen ehdokkaiksi. Ensimmäisessä vaalissa valituista jäsenistä viiden toimikausi päättyy kahden vuoden kuluttua. Sopimusvaltioiden kokouksen puheenjohtaja valitsee arvalla nämä viisi jäsentä välittömästi ensimmäisen vaalin jälkeen.
- Jos komitean jäsen kuolee, eroaa tai ilmoittaa, ettei jostain muusta syystä voi hoitaa tehtäviään komiteassa, sopimusvaltio, joka oli nimennyt henkilön ehdokkaaksi nimittää toisen

asiantuntijan kansalaistensa joukosta tämän tilalle hänen kaudestaan jäljellä olevaksi ajaksi. Nimitys on alistettava komitean hyväksyttäväksi.

- Komitea hyväksyy omat menettelytapasääntönsä.
- Komitea valitsee toimihenkilönsä kaksivuotiskaudeksi.
- Komitean kokoukset järjestetään tavallisesti Yhdistyneiden kansakuntien päämajassa tai missä tahansa muussa komitean päättämässä paikassa. Komitea kokoontuu yleensä vuosittain. Tämän yleissopimuksen sopimusvaltioiden kokous tekee päätöksen komitean kokousten kestosta ja tarkistaa päätöstä tarvittaessa. Päätös alistetaan yleiskokouksen hyväksyttäväksi.
- Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin huolehtii, että komitealla on käytössään tarvittava henkilökunta ja työtilat, jotta komitea voi hoitaa tämän yleissopimuksen mukaiset tehtävänsä tehokkaasti.
- Yleiskokouksen päätöksellä saavat tämän yleissopimuksen perusteella perustetun komitean jäsenet palkkaa Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen päättämällä ehdoin.

44. artikla

- Sopimusvaltiot antavat Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin välityksellä komitealle raportit suorittamistaan toimenpiteistä, joilla pannaan täytäntöön tässä yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia, ja näiden oikeuksien nauttimisesta tapahtuneesta edistymisestä:
 - kahden vuoden kuluessa siitä, kun yleissopimus on tullut voimaan asianomaiseen sopimusvaltioon nähden;
 - sen jälkeen joka viides vuosi.
- Tämän artiklan mukaisesti tehdyissä raporteissa on osoitettava niitä mahdollisia tekijöitä ja vaikeuksia, jotka vaikuttavat tämän yleissopimuksen mukaisten velvoitteiden täyttämiseen. Raporteissa on myös oltava riittävästi tietoja, jotta komitea voi saada kattavan käsityksen yleissopimuksen noudattamisesta kyseisessä maassa.
- Sopimusvaltion, joka on antanut komitealle perusteellisen ensiraportin, ei tarvitse seuraavissa 1 (b) -kappaleen mukaisissa raporteissa toistaa aikaisemmin komitealle toimitettuja perustietoja.
- Komitea voi pyytää sopimusvaltiolta yleissopimuksen täytäntöönpanoon liittyviä lisätietoja.
- Komitea antaa joka toinen vuosi talous- ja sosiaalineuvoston välityksellä Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokoukselle raportin toiminnastaan.
- Sopimusvaltiot julkistavat omat raporttinsa laajalti yleisölle omassa maassaan.

45. artikla

Jotta yleissopimuksen tehokasta täytäntöönpanoa voitaisiin edistää ja kansainvälistä yhteistyötä sen kattamalla alalla rohkaista:

- erityisjärjestöillä, UNICEF:illä ja muilla Yhdistyneiden kansakuntien elimillä on oikeus olla edustettuina tämän yleissopimuksen sellaisten määräysten täytäntöönpanon arvioinnissa, jotka kuuluvat niiden toimialaan. Komitea

voi tarvittaessa pyytää erityisjärjestöjä, UNICEF:ia ja muita sopiviksi katsomiaan toimivaltaisia yhteisöjä antamaan asiantuntija-apua yleissopimuksen täytäntöönpanoa koskeissa kysymyksissä, jotka kuuluvat kunkin toimialaan. Komitea voi pyytää erityisjärjestöjä, UNICEF:ia ja muita Yhdistyneiden kansakuntien elimiä antamaan raportteja yleissopimuksen täytäntöönpanosta kunkin omalla toimialallaan;

- b. komitea lähettää tarpeelliseksi katsomissaan tapauksissa erityisjärjestöille, UNICEF:ille ja muille toimivaltaisille elimille sopimusvaltioiden raportit, joissa pyydetään teknistä opastusta tai apua tai joista sellainen tarve ilmenee, yhdessä komitean omien huomioiden ja ehdotusten kanssa, mikäli niitä on näiden pyyntöjen tai tarpeiden suhteen;
- c. komitea voi suositella yleiskokoukselle, että se pyytäisi pääsihteeriä suorittamaan komitean puolesta tutkimuksia lapsen oikeuksiin liittyvissä erityiskysymyksissä;
- d. komitea voi tehdä ehdotuksia ja yleisiä suosituksia, jotka perustuvat tämän yleissopimuksen 44. ja 45. artiklan mukaisesti saatuihin tietoihin. Nämä ehdotukset ja yleiset suositukset toimitetaan kaikille asianosaisille sopimusvaltioille ja niistä sekä sopimusvaltioiden mahdollisista huomioista ilmoitetaan yleiskokoukselle.

III OSA

46. artikla

Tämä yleissopimus on avoinna allekirjoittamista varten kaikille valtioille.

47. artikla

Tämä yleissopimus on ratifioitava. Ratifioimiskirjat talletetaan Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin huostaan.

48. artikla

Tähän yleissopimukseen voivat liittyä kaikki valtiot. Liittymiskirjat talletetaan Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin huostaan.

49. artikla

1. Tämä yleissopimus tulee voimaan kolmantenakymmenentenä päivänä siitä kun Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin huostaan on talletettu kahdeskymmenes ratifioimis- tai liittymiskirja.
2. Kunkin sopimusvaltion osalta, joka ratifioi yleissopimuksen tai liittyy siihen kahdenkymmenennen ratifioimis- tai liittymiskirjan tallettamisen jälkeen, yleissopimus tulee voimaan kolmantenakymmenentenä päivänä tällaisen valtion oman ratifioimis- tai liittymiskirjan tallettamisesta.

50. artikla

1. Jokainen sopimusvaltio voi ehdottaa muutosta yleissopimukseen ja antaa muutosehdotuksen Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerille. Pääsihteerin on tämän jälkeen ilmoitettava sopimusvaltioille muutosehdotuksesta ja pyydetävä näitä ilmoittamaan, kannattavatko ne sopimusvaltioiden kokousta muutosesityksen käsittelemiseksi ja siitä äänestämiseksi. Mikäli neljän kuukauden kuluessa tällaisesta ilmoituksesta vähintään yksi kolmasosa sopimusvaltioista kannattaa sitä, kokouksen pääsihteeri kutsuu tällaisen kokouksen koolle Yhdistyneiden kansakuntien alaisuudessa. Mikä tahansa muutosesitys, joka on hyväksytty läsnäolevien ja äänestävien sopimusvaltioiden enemmistöllä alistetaan Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen hyväksyttäväksi.
2. Muutos, joka on hyväksytty tämän artiklan 1. kappaleen mukaisesti tulee voimaan, kun sen on hyväksynyt Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokous ja kaksi kolmasosaa sopimusvaltioista.
3. Kun muutos tulee voimaan, se sitoo niitä sopimusvaltioita, jotka sen ovat hyväksyneet. Muita sopimusvaltioita sitovat edelleen tämän yleissopimuksen määräykset ja mahdolliset aikaisemmat muutokset, jotka ne ovat hyväksyneet.

51. artikla

1. Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteeri vastaanottaa ja toimittaa edelleen kaikille valtioille valtioiden ratifioinnin tai sopimukseen liittymisen yhteydessä tekemien varaukien tekstit.
2. Varaumaa, joka ei ole sopusoinnussa tämän yleissopimuksen päämäärän ja tarkoituksen kanssa, ei sallita.
3. Varauma voidaan milloin tahansa peruuttaa ilmoittamalla siitä Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerille, joka toimittaa asiasta tiedon kaikille valtioille. Tällainen ilmoitus tulee voimaan päivänä, jona pääsihteeri on sen vastaanottanut.

52. artikla

Sopimusvaltio voi irtisanoa tämän yleissopimuksen ilmoittamalla siitä kirjallisesti Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerille. Irtisanominen tulee voimaan vuoden kuluttua siitä, kun pääsihteeri on saanut siitä tiedon.

53. artikla

Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteeri nimetään tämän yleissopimuksen tallettajaksi.

54. artikla

Tämän yleissopimuksen alkuperäiskappale, jonka arabian-, kiinan-, englannin-, ranskan-, venäjän- ja espanjankieliset tekstit ovat yhtä todistusvoimaiset, talletetaan Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin huostaan.

Tämän vakuudeksi allekirjoittaneet edustajat hallitustensa siihen asianmukaisesti valtuuttamina, ovat allekirjoittaneet tämän sopimuksen.

Ihmisoikeussanasto

Huomautus: Tämän sanaston termit on merkitty lihavalla *Compasiton* tekstissä..

Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien peruskirja (Afrikan peruskirja): Afrikan yhtenäisyysjärjestön (nykyään Afrikan unioni) 1981 hyväksymä Afrikan aluetta koskeva ihmisoikeussopimus

Amerikan ihmisoikeussopimus: Amerikan valtioiden järjestön ihmisoikeussopimus, joka hyväksyttiin 1969. Se kattaa Pohjois-, Keski- ja Etelä-Amerikan.

Ei-tutkintomuotoinen koulutus: mikä tahansa suunniteltu, virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolinen henkilökohtaisen ja sosiaalisen kasvatuksen ohjelma, jonka tarkoitus on parantaa tiedon, taitojen ja pätevyyden määrää.

Ensimmäisen sukupolven oikeudet: termi, joka koskee kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia (KP-oikeudet), kuten äänestämistä, ilmaisunvapautta, uskontoa, kokoontumisvapautta, oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä ja elämää. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (KP-sopimus) säättää pääasiallisesti näitä oikeuksia. Koska termi antaa ymmärtää kansalais- ja poliittisten oikeuksien olevan arvojärjestyksessä ensimmäisen sukupolven oikeuksia ja sosiaalisia oikeuksia ylempänä, se on vähitellen jäämässä pois käytöstä.

Erityisraportoiija: jonkin YK:n ihmisoikeuselimen valitsema henkilö, joka raportoi tietyistä teemasta (esimerkiksi lapsikaupasta, lapsiprosituutiosta ja lapsipornografiasta; väkivallasta naisia kohtaan) tai ihmisoikeustilanteesta josakin tietyssä maassa.

Euroopan ihmisoikeussopimus (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, EIOS): alueellinen Euroopan neuvoston hyväksymä ihmisoikeussopimus. Kaikki Euroopan neuvoston jäsenvaltiot ovat sopimuksen osapuolia, ja uusien jäsenien on ratifioitava se heti ensimmäisen tilaisuuden tullen.

Euroopan kulttuuriyleissopimus (Euroopan neuvosto hyväksyi sen 1954, tuli voimaan 1955): alueellinen sopimus, jossa säädetään Euroopan neuvoston kasvatusta, kulttuuri-, maailmanperintö-, nuoriso- ja urheilutoiminnan virallisista puitteista. Kulttuurisopimus täydentää Eurooppalaista yleissopimusta. Se pyrkii suojaamaan eurooppalaista kulttuuria

ja kehittämään keskinäistä ymmärrystä ja arvostusta sen eri kansojen kulttuurista monimuotoisuutta kohtaan.

Euroopan neuvosto (EN): Euroopan neuvosto, joka perustettiin 1949, on Euroopan ensimmäinen hallitusten välinen järjestö. Tänäpä sen 48 jäsenvaltiota kattavat koko Euroopan mantereet. Se pyrkii kehittämään Euroopan ihmisoikeussopimukseen perustuvia demokraattisia ja oikeudellisia periaatteita.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT): tuomioistuin, joka valvoo että valtiot noudattavat Euroopan ihmisoikeussopimusta.

Euroopan sosiaalinen peruskirja (hyväksytty Euroopan neuvostossa 1962, uudistettu 1996): alueellinen sopimus, joka käsittelee sosiaalisia ja taloudellisia oikeuksia; se täydentää Eurooppalaista yleissopimusta, joka keskittyy pääasiallisesti kansalais- ja poliittisiin oikeuksiin.

Eurooppalainen sopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai alentavan kohtelun tai rangaistuksen kieltämisestä: Euroopan neuvosto hyväksyi 1987 sopimuksen, joka pyrkii estämään erilaisen väkivallan niitä ihmisiä kohtaan, jotka viranomaiset ovat pidättäneet ja joita säilytetään vankeiloissa, nuorten pidätyskeskuksissa, poliisiasemilla, pakolaisleireillä tai psykiatrisissa sairaaloissa.

Eurooppalainen sopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai alentavan kohtelun tai rangaistuksen kieltämisestä: Euroopan neuvosto hyväksyi 1987 sopimuksen, joka pyrkii estämään erilaisen väkivallan niitä ihmisiä kohtaan, jotka viranomaiset ovat pidättäneet ja joita säilytetään vankeiloissa, nuorten pidätyskeskuksissa, poliisiasemilla, pakolaisleireillä tai psykiatrisissa sairaaloissa.

Geneven sopimukset: neljä sopimusta, jotka hyväksyttiin 1949 Punaisen Ristin kansainvälisessä komiteassa Genevessä, Sveitsissä. Nämä sopimukset uudistavat ja laajentavat alkuperäisiä sopimuksia, jotka hyväksyttiin vuosina 1864 ja 1929. Ne koskevat sairaiden ja haavoittuneiden sotilaiden ja merimiesten, sotavankien ja siviilien hoitoa vihollisen valvonnassa.

Hallitustenväliset järjestöt: useiden valtioiden rahoittamia järjestöjä, jotka pyrkivät koordinoimaan yhteisiä pyrkimyksiä; jotkut ovat alueellisia (esimerkiksi Euroopan neuvosto, Afrikan unioni), jotkut liittoutumia (kuten Pohjois-Atlantin liitto, NATO) ja jotkut omistautuvat tiettyyn tarkoitukseen (esimerkiksi Maailman terveysjärjestö, WHO, ja Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö, UNESCO).

Humanitaarinen oikeus: Geneven sopimukseen perustuva oikeuden osa-alue, joka suojelee tiettyjä ihmisryhmiä aseellisen selkkauksen aikana, auttaa uhreja ja rajoittaa taistelukenoja tai -välineitä, jotta tuho, ihmishenkien menetys ja tarpeeton inhimillinen kärsimys olisi mahdollisimman vähäinen.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (Yleismaailmallinen julistus): hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa joulukuun 10. päivänä 1948. Ensimmäinen YK:n asiakirja, jossa määritellään ihmisoikeuksien standardit ja normit. Kaikki jäsenvaltiot ovat sitoutuneet julistuksen tukemiseen. Vaikka julistus ei ole luonteeltaan sitova, ajan myötä on ihmisoikeusjulistuksen säännökset nähty kansallisena tapaoikeutena.

Ihmisoikeusinstrumentit: virallisia, kirjallisia valtion tai valtioiden asiakirjoja, joissa säädetään ei-sitovista periaatteista (julistus) tai kodifoidaan oikeuksia, jotka sitovat oikeudellisesti niitä valtioita, jotka ratifioivat ne (sopimuksen, peruskirjan, yleissopimuksen).

Ihmisoikeussopimukset: kehittyvä ja toisiinsa liittyvä kokoelma kansainvälisiä asiakirjoja, joka määrittelee ihmisoikeuksia ja luo mekanismeja niiden edistämiseen ja suojelemiseen.

Jakamaton: käytetään puhuttaessa ihmisoikeuksien yhtäläisestä tärkeydestä. Ihmiseltä ei voida kieltää jotakin ihmisoikeutta sillä perusteella, että se on ”vähemmän tärkeä” tai ”epäolennainen”.

Julistus: asiakirja, jossa todetaan periaatteita ja normeja mutta joka ei ole oikeudellisesti sitova. YK:n yleiskokous julkaisee usein vaikutusvaltaisia, mutta oikeudellisesti sitomattomia julistuksia.

Jäsenvaltiot: maat, jotka ovat jäsenenä hallitustenvälisissä järjestöissä (esimerkiksi YK:ssa ja Euroopan neuvostossa).

Kaikkinaisen naisten syrjimyksen poistamista koskeva yleissopimus (Naisten oikeuksien sopimus, hyväksytty 1979, astui voimaan 1981): ensimmäinen oikeudellisesti sitova kansainvälinen asiakirja, joka kieltää naisiin kohdistuvan syrjinnän ja velvoittaa viranomaiset edistämään naisten samanarvoisuutta positiivisella erityiskohtelulla.

Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (hyväksyttiin 1965, astui voimaan 1969): sopimus, joka määrittelee ja kieltää rotuun perustuvan syrjinnän.

Kansalaisjärjestöt: hallinnon ulkopuolisten ihmisten muodostamat järjestöt. Kansalaisjärjestöt tarkkailevat YK:n, valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen ihmisoikeuselimien toimintaa ja toimivat kukin omalla mandaatillaan niiden ”vahtikoirina”. Jotkut niistä ovat suuria ja kansainvälisiä (esimerkiksi Amnesty International, partiolaiset); toiset saattavat olla pieniä ja paikallisia (esimerkiksi järjestö, joka ajaa tietyn kaupungin vammaisten asioita; yhdistys, joka edistää naisten oikeuksia jollakin pakolaisleirillä). Kansalaisjärjestöillä on tärkeä vaikuttajarooli YK:n politiikassa, ja monilla niistä on virallinen tarkkailijan asema YK:ssa ja YK:n ihmisoikeusneuvostossa.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus): hyväksyttiin 1966 ja tuli voimaan 1976. Sopimuksen mukaan, kaikilla ihmisillä on laajat kansalaisoikeudet ja poliittiset oikeudet. Sopimus myös luo jäsenvaltioille väyliä valvoa oikeuksien toteutumista.

Kansanmurha (joukkotuhonta): toiminta, jonka tarkoituksena on tuhota kokonaan tai osittain kansallinen, rodullinen, etninen tai uskonnollinen ryhmä taikka niihin rinnastettava kansanryhmä.

Kansanmurhan kieltävä sopimus (yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi hyväksytty 1948, astui voimaan 1951): kansainvälinen sopimus, jossa määritellään ja kielletään kansanmurha, ensimmäinen Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälinen sopimus.

Kansainvälinen työjärjestö (ILO): 1919 Versailles’n rauhanyhteydessä perustetusta järjestöstä tuli 1946 YK:n alainen järjestö. Sen tehtäviin kuuluu työolojen parantaminen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen. ILO onkin

saanut aikaan lukuisia sopimuksia, jotka koskevat lasten ihmisoikeuksia, erityisesti lapsityötä.

Kehittyvät valmiudet: pääasiassa Lapsen oikeuksien sopimuksessa käytetty käsite, joka suosittaa lapsen oikeuksien käytön laajentamista samassa suhteessa kuin hänen kognitiivinen ja emotionaalinen kypsyytensä lisääntyy.

Keskinäinen riippuvuus: tarkoittaa sitä, että ihmisoikeudet ovat keskenään riippuvaisia. Esimerkiksi mahdollisuutesi vaikuttaa yhteiskuntaan riippuu suoranaisesti oikeudestasi ilmaista itseäsi, saada koulutusta ja vieläpä siitä, huolehdi-taanko elämäsi perustarpeista.

Kodifointi: prosessi, jonka avulla laista tai oikeuksista muotoillaan koonnos, kirjoitetussa muodossa oleva asiakirja.

Kollektiiviset eli yhteisölliset oikeudet: ryhmiä koskevat oikeudet, joilla suojellaan niiden identiteettiä ja etuja; esimerkiksi alkuperäiskansojen oikeudet. Joskus puhutaan myös kolmansien sukupolvien oikeuksista.

Kolmannen sukupolven oikeudet: Katso kollektiiviset oikeudet.

Ksenofobia: muukalaispelko, ulkomaalaisten, vieraanpelko. Muukalaispelko voi johtaa syrjintään, rasismiin, väkivaltaan ja jopa aseelliseen selkkaukseen ulkomaalaisia vastaan.

Lapsen oikeuksien julistus: YK:n yleiskokouksen 1959 hyväksymä oikeudellisesti sitoutumaton asiakirja. Julistuksessa esitetään kymmenen yleisperiaatetta. Näistä periaatteista muodostui myöhemmin 1989 hyväksytyn Lapsen oikeuksien sopimuksen perusta.

Lapsen oikeuksien sopimus (LOS, hyväksytty 1989): toi sopimuksen piiriin koko lasten kansalaisoikeuksien sekä sivistyksellisten, taloudellisten, sosiaalisten ja poliittisten oikeuksien kirjon.

Ehdoton oikeus: käytetään puhuttaessa oikeuksista, jotka kuuluvat jokaiselle ihmiselle ja joita ei voida ottaa häneltä pois missään olosuhteissa.

Maailman terveysjärjestö (WHO, perustettu 1948): YK:n erityisjärjestö, joka työskentelee maailmanlaajuisen terveyden edistämiseksi.

Positiivinen erityiskohtelu: viranomaisten tai yksityisen instituution erityistoimi, jolla tuetaan muita hei-

kommassa asemassa olevia esimerkiksi kasvatuksessa tai työhönotossa.

Positiivinen syrjintä: katso positiivinen erityiskohtelu.

Ratifiointi, ratifioida: prosessi, jossa valtioiden välinen sopimus saatetaan voimaan, sen jälkeen kun se on hyväksytty. Suomessa eduskunta hyväksyy sopimuksen hallituksen esityksen pohjalta.

Solidaarisuus-oikeudet: Katso kollektiiviset oikeudet.

Sopimus: Virallinen valtioiden välinen sopimus määrittelee ja muotoilee niiden molempinpuoliset velvollisuudet ja sitoumukset. Kun esim. jäsenvaltiot ratifioivat YK:n yleiskokouksen sopimuksen, sopimuksen artiklat tulevat osaksi niiden kansallista lainsäädäntöä.

Sosiaalinen sukupuoli (engl. gender. Huom! biologinen sukupuoli engl. sex): Sukupuoli sosiaalisena ilmiönä rakentuu kaikesta siitä, johon sisältyy oletuksia naiseuteen ja mieheyteen liittyen. Sosiaalisen sukupuolen voi ymmärtää roolien, asenteiden ja arvojen summana tai jatkumona. Naisen ja miesten välinen suhde on yksi alue, jonka puitteissa sosiaalinen sukupuoli muotoutuu. Miesten valta-asemia pönkittävät normit, jotka asettavat naiset automaattisesti alisteiseen asemaan suhteessa miehiin.

Stereotypia: yksinkertaistettu, yleistetty ja usein tiedostamaton ennakkokäsitys ihmisistä tai asioista, joka saattaa johtaa ennakkoluuloihin tai syrjintään.

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (YK:n vammaissopimus, hyväksytty 2006): ensimmäinen ihmisoikeussopimus, joka koskee eri tavoin vammaisia ihmisiä, mukaan luettuna fyysiset sekä psyko-sosiaaliset vammat.

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus (TSS-sopimus): hyväksyttiin 1966 ja tuli voimaan 1976. Sopimus vahvistaa kaikkien ihmisten laajat taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet.

Valinnainen pöytäkirja: sopimus, joka muuttaa toista sopimusta esimerkiksi lisäämällä uusia menettelytapoja tai sopimusehtoja. Se on ”valinnainen”, koska hallitus on ratifioinut alkuperäisen sopimuksen ja voi valita, ratifioiko se pöytäkirjan muutokset vai ei.

Toisen sukupolven oikeudet: taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia (TSS-oikeudet), kuten kohtuullista elintasoa, terveydenhoitoa, asumista ja koulutusta koskeva termi. TSS-oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus määrittää pääasiassa näitä oikeuksia. Koska termistä toisen sukupolven oikeudet saa käsityksen, että TSS-oikeudet olisivat KP-oikeuksia vähemmän tärkeitä, se on vähitellen jäämässä pois käytöstä.

UNICEF (United Nations Children's Fund): YK:n yleiskokoukselta saamansa valtuutuksen mukaisesti UNICEF puolustaa lasten oikeuksia, auttaa huolehtimaan heidän perustarpeistaan ja laajentamaan heidän mahdollisuuksiaan kykyjensä mukaiseen elämään. UNICEF:in toiminta perustuu Lapsen oikeuksien sopimukseen. UNICEF pyrkii vakiinnuttamaan sopimuksen sisällön pysyviksi eettisiksi periaatteiksi ja kansainvälisiksi normeiksi lasten kohtelemisessa.

Vapaamuotoinen l. epämuodollinen kasvatus: elinikäinen prosessi, jossa yksilö hankkii asenteita, arvoja, taitoja ja tietoja oman kasvuympäristönsä piiristä, perheen ja naapurien arkikokemuksista, kaupoista ja kirjastoista, joukkotiedotusvälineistä ja peleistä.

Varauma: poikkeus, jonka sopimusvaltiot tekevät sopimukseen esimerkiksi sopimusehdoista, joiden noudattamisesta ne eivät ole yhtä mieltä. Varaukset eivät kuitenkaan saa heikentää sopimuksen perustarkoitusta.

Varjoraportti: kansalaisjärjestöjen epävirallinen raportti, jonka ne ovat valmistelleet esim. ihmisoikeuskomitealle (esim. YK:n ihmisoikeusneuvosto). Varjoraporteissa esitetään huomioita, kritiikkiä, parannusehdotuksia viralliseen raporttiin tai valtion esittämään raporttiin.

Virallinen koulujärjestelmä: koulutusjärjestelmä, joka kattaa koulutuksen alkeisopetuksesta yliopiston erityisohjelmiin ja ammattikoulutukseen.

Voimaantulo: prosessi, jonka myötä sopimuksesta tulee sen ratifioineita valtioita sitova. Tämä tapahtuu, kun sopimuksessa edellytetty ratifiointien vähimmäismäärä on täyttynyt.

Yleismaailmallisuus, universaalisuus: periaate, jonka mukaan kaikki ihmisoikeudet kuuluvat kaikille ihmisille kaikissa valtioissa ja yhteiskunnissa koko maailmassa.

Yleissopimus: valtioiden välinen sopimus. Kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia, jotka molemmat luotiin 1966, ovat mm. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus) ja Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus (TSS-sopimus). Molemmat hyväksyttiin ja astuivat voimaan 1976. Kun esimerkiksi YK:n yleiskokous hyväksyy yleissopimuksen, siitä tulee kansainvälinen normi ja standardi. Kun yleiskokous on hyväksynyt yleissopimuksen, jäsenmaat voivat ratifioida sen.

Hyödyllisiä lähteitä

Action Aid: www.actionaid.org

Amnesty International: <http://web.amnesty.org>

Bernard van Leer Foundation (BVLf): www.bernardvanleer.org

Coalition to Stop the Use of Child Soldiers (CSC): www.child-soldiers.org

Child Rights Information Network (CRIN): www.crin.org

- Children as Partners Alliance: www.crin.org/childrenaspartners/
- Focal Point on Sexual Exploitation of Children: www.crin.org/organisations/vieworg.asp?id=725
- NGO Group for the Convention on the Rights of the Child: www.crin.org/NGOGroupforCRC

Children's House: <http://child-abuse.com/childhouse/>

Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies: www.childpolicyintl.org

Childnet International: www.childnet-int.org

Child Soldiers: www.childsoldiers.org/home/

Child Workers in Asia (CWA): www.cwa.tnet.co.th

Coalition to Stop the Use of Child Soldiers: www.child-soldiers.org

Compendium of Good Practises in Human Rights Education: www.hrea.org/compendium

Council of Europe: www.coe.int

- Building Europe with and for Children: www.coe.int/children
- Directorate of Youth and Sport: www.coe.int/youth
- Education for Democratic Citizenship: www.coe.int/t/dg4/education/edc/default_EN.asp
- Human Rights Education Youth Resources: www.coe.int/compass

Concerned for Working Children (CWC): www.workingchild.org

Defence for Children International (DCI): www.dci-is.org

Enabling Education Network: www.eenet.org.uk/

Eurobarometer: www.gesis.org/en/data_service/eurobarometer/

Euronet, The European Children's Network: www.europeanchildrensnetwork.org

European Forum for Child Welfare: www.efcw.org

End Child Prostitution, Child Pornography and the Trafficking of Children for Sexual Purposes: www.ecpat.net

Handicap International: www.handicap-international.org/index.html

Human Rights Education Associates: www.hrea.org/

Human Rights Internet: www.hri.ca/children/ThematicIndex.shtml

Human Rights Information and Documentation System: www.huridocs.org/

Human Rights Watch: <http://hrw.org>

Human Rights Web: www.hrweb.org

Institute for Research on Working Children (IREWOC): www.childlabour.net

International Catholic Child Bureau (BICE): www.bice.org

International Labour Organization, International Programme for the

Elimination of Child Labour (ILO-IPEC): www.ilo.org

International Federation Terre des Hommes (IFTDH): www.terredeshommes.org

International Clearinghouse on Children, Youth and Media: www.nordicom.gu.se/clearinghouse.php

Media Wise Trust: www.mediawise.org.uk

Minority Rights Group International (MRG): www.minorityrights.org

Ombudsman for Children in Norway: www.barneombudet.no

Open Society Institute: www.osi.hu/

Organisation Mondiale Contre la Torture (OMCT): www.omct.org

Oxfam International Secretariat: www.oxfaminternational.org

People's Movement for Human Rights Education: www.pdhre.org/

Plan International Website: www.plan-international.org

Right to Education Project: www.right-to-education.org

Safe On Line Outreach (SOLO): www.safeonlineoutreach.com

Save the Children Alliance: www.savethechildren.net

- Save the Children Europe Group: www.savethechildren.net/alliance/where_we_work/europegrp_who.html
- Save the Children Norway: www.reddbarna.no
- Save the Children Sweden www.rb.se
- Save the Children UK (SCUK): www.savethechildren.org.uk

South East European Child Rights Network (SEECRAN): www.seecran.org

Understanding Children's Work: www.ucw-project.org

UNICEF: www.unicef.org

- UNICEF CEE/CIS and Baltics Regional Website: www.unicef.org/programme/highlights/cee
- UNICEF Child trafficking Research Hub: www.childtrafficking.org/
- UNICEF Innocenti Research Centre: www.unicef-icdc.org
- UNICEF Magic: www.unicef.org/magic/
- UNICEF Voices of Youth: www.unicef.org/voy/
- UNICEF Young People's Media Network: http://ypmn.blogspot.com/2006_07_23_archive.html

United Nations

- UN Committee on the Rights of the Child: <http://193.194.138.190/html/menu2/6/crc/>
- UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD):
www.ohchr.org/english/bodies/cerd/index.htm
- UN CyberSchoolbus Global Teaching and Learning Project: <http://cyberschoolbus.un.org/>
- UN Office of the High Commissioner for Human Rights: www.unhchr.ch
- UN Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography:
www.ohchr.org/english/issues/children/rapporteur/index.htm

War Child: www.warchild.org

World Bank:

- Europe and Central Asia: <http://lnweb18.worldbank.org/eca/eca.nsf>
- World Bank Youthink!: www.worldbank.org/html/schools/
- World Bank Group Global Child Labour Programme:

World Health Organization (WHO): www.who.int/en/

World Vision International (WVI) Website: www.wvi.org/home.shtml

Tärkeimpien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ratifiointitilanne

	YHDISTYNEET KANSAKUNNAT			EUROOPAN NEUVOSTO			
MAAT	International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights – CESCR	International Covenant on Civil and Political Rights – CCPR	Convention on Rights of the Child	European Convention on Human Rights – ECHR	European Social Charter – ESC	European Social Charter Revised – ESCR	European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
Päätös	19.04.2007	19.04.2007	03.06.2005	27.02.2006	15.06.2006	02.07.2007	27.02.2006
Voimaantulo	03.01.1976	23.03.1976	02.09.1990	03.09.1953	26.02.1965	01.07.1999	01.02.1989
Albania	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Andorra		✓	✓	✓		✓	✓
Armenia	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Itävalta	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Azerbaidžan	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Valko-Venäjä	✓	✓	✓				
Belgia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Bosnia ja Herzegovina	✓	✓	✓	✓			✓
Bulgaria	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Kroatia	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Kypros	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Tšekki	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Tanska	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Viro	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Suomi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ranska	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Georgia	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Saksa	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Kreikka	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Unkari	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Islanti	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Irlanti	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Italia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Latvia	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Liechtenstein	✓	✓	✓	✓			✓
Liettua	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Luxemburg	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Malta	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Moldova	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Monaco	✓	✓	✓	✓			✓
Montenegro	✓	✓	✓	✓			✓
Alankomaat	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Norja	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Puola	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Portugali	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Romania	✓	✓	✓	✓		✓	✓

	YHDISTYNEET KANSAKUNNAT			EUROOPAN NEUVOSTO			
MAAT	International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights – CESCR	International Covenant on Civil and Political Rights – CCPR	Convention on Rights of the Child	European Convention on Human Rights – ECHR	European Social Charter – ESC	European Social Charter Revised – ESCR	European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
Päätös	19.04.2007	19.04.2007	03.06.2005	27.02.2006	15.06.2006	02.07.2007	27.02.2006
Voimaantulo	03.01.1976	23.03.1976	02.09.1990	03.09.1953	26.02.1965	01.07.1999	01.02.1989
Venäjä	✓	✓	✓	✓			✓
San Marino	✓	✓	✓	✓			✓
Serbia	✓	✓	✓	✓			✓
Slovakia	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Slovenia	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Espanja	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Ruotsi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sveitsi	✓	✓	✓	✓			✓
Entinen Jugoslavian tasavalta Makedonia	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Turkki	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Ukraina	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Yhdistynyt kuningaskunta	✓	✓	✓	✓	✓		✓

Euroopan neuvoston julkaisujen jälleenmyyjät

BELGIUM/BELGIA

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
B-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: order@libeurop.be
<http://www.libeurop.be>

Jean De Lannoy
Avenue du Roi 202 Koningslaan
B-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
<http://www.jean-de-lannoy.be>

CANADA/KANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
OTTAWA, Ontario K1J 9J3, Canada
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
<http://www.renoufbooks.com>

CZECH REPUBLIC/ TŠEKKI

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
<http://www.suweco.cz>

DENMARK/TANSKA

GAD
Vimmelskafte 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Fax: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
<http://www.gad.dk>

FINLAND/SUOMI

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FIN-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatailus@akateeminen.com
<http://www.akateeminen.com>

FRANCE/RANSKA

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
F-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tél.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
<http://www.ladocumentationfrancaise.fr>

Librairie Kléber
1 rue des Francs Bourgeois
F-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: francois.wolfermann@librairie-kleber.fr
<http://www.librairie-kleber.com>

GERMANY/SAKSA AUSTRIA/ITÄVÄLTA

UNO Verlag GmbH
August-Bebel-Allee 6
D-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
<http://www.uno-verlag.de>

GREECE/KREIKKA

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
<http://www.kauffmann.gr>

HUNGARY/UNKARI

Euro Info Service kft.
1137 Bp. Szent István krt. 12.
H-1137 BUDAPEST
Tel.: +36 (06)1 329 2170
Fax: +36 (06)1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
<http://www.euroinfo.hu>

ITALY/ITALIA

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
I-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
<http://www.licosa.com>

MEXICO/MEKSIKO

Mundi-Prensa México, S.A. De C.V.
Río Pánuco, 141 Delegación Cuauhtémoc
06500 MÉXICO, D.F.
Tel.: +52 (01)55 55 33 56 58
Fax: +52 (01)55 55 14 67 99
E-mail: mundiprensa@mundiprensa.com.mx
<http://www.mundiprensa.com.mx>

NETHERLANDS/HOLLANTI

De Lindeboom Internationale Publicaties b.v.
M.A. de Ruyterstraat 20 A
NL-7482 BZ HAAKSBERGEN
Tel.: +31 (0)53 5740004
Fax: +31 (0)53 5729296
E-mail: books@delindeboom.com
<http://www.delindeboom.com>

NORWAY/NORJA

Akademika
Postboks 84 Blindern
N-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
<http://www.akademika.no>

POLAND/PUOLA

Ars Polona JSC
25 Obroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
<http://www.arspolona.com.pl>

PORTUGAL/PORTUGALI

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
P-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
<http://www.livrariaportugal.pt>

RUSSIAN FEDERATION/ VENÄJÄ

Ves Mir
9a, Kolpachnyi per.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 (8)495 623 6839
Fax: +7 (8)495 625 4269
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
<http://www.vesmirbooks.ru>

SPAIN/ESPANJA

Mundi-Prensa Libros, s.a.
Castelló, 37
E-28001 MADRID
Tel.: +34 914 36 37 00
Fax: +34 915 75 39 98
E-mail: libreria@mundiprensa.es
<http://www.mundiprensa.com>

SWITZERLAND/SVEITSI

Van Diermen Editions – ADECO
Chemin du Lacuez 41
CH-1807 BLONAY
Tel.: +41 (0)21 943 26 73
Fax: +41 (0)21 943 36 05
E-mail: info@adeco.org
<http://www.adeco.org>

UNITED KINGDOM/ISO-BRITANNIA

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
<http://www.tsoshop.co.uk>

UNITED STATES and CANADA/ YHDYSVALLAT JA KANADA

Manhattan Publishing Company
468 Albany Post Road
CROTON-ON-HUDSON, NY 10520, USA
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 271 5856
E-mail: Info@manhattanpublishing.com
<http://www.manhattanpublishing.com>

Council of Europe Publishing/Euroopan neuvosto
F-67075 Strasbourg Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: <http://book.coe.int>